

**3rd INTERNATIONAL
TURKIC AND WORLD WOMEN'S STUDIES
CONGRESS**

October 4-6, 2024
Atatürk University,
Erzurum, TÜRKİYE

PROCEEDINGS BOOK

Editors:
Dr. Zhuldyz Sakhi
Assist. Prof. Dr. Aslı Balcı

2024

3rd INTERNATIONAL TURKIC AND WORLD WOMEN'S STUDIES CONGRESS

October 4-6, 2024,
Atatürk University, Erzurum, TÜRKİYE

PROCEEDINGS BOOK

Editors:

Dr. Zhuldyz SAKHI
Assist. Prof. Dr. Aslı BALCI

ISBN: 978-625-8151-94-7

By UBAK Publishing House - 2024 ©
All rights of this book belong to Academic Sharing Platform Company Publishing House
Without permission cannot be duplicate or copied. Authors of chapters are responsible both
ethically and juridically.
Issued: 15. 10.2024

CONGRESS TITLE

3rd INTERNATIONAL TURKIC and WORLD WOMEN'S STUDIES CONGRESS

DATE and PLACE

October 4-6, 2024,
Atatürk University, Erzurum, TÜRKİYE

ORGANIZATION

Atatürk University,

CONGRESS HONORARY BOARD MEMBERS

Prof. Dr. Ahmet Hacımüftüoğlu
Rector of Atatürk University / Turkey

CONGRESS CHAIR

Prof. Dr. Reva BALCI AKPINAR
Atatürk University/ Editor of Advances in Women's Studies Journal / Turkey

CONGRESS SECRETARY

Assoc. Prof. Dr. Cem ŞENOL, Atatürk University/ TURKEY
Assoc. Prof. Dr. Fatma KURUDİREK, Atatürk University / TURKEY
Assist. Prof. Dr. Ayşe AYDIN, Atatürk University / TURKEY

PARTICIPANTS COUNTRY

Argentina, Azerbaijan, Bulgaria, Hungary, Kazakhtan, Kyrgyzstan, Nigeria, Romania,
Thailand, Türkiye, Uzbekistan, India, Iran, Gagauzia (Gagauz Autonomous Place),
Moldova

NUMBER of ACCEPTED PAPERS-111

Other countries-56
Türkiye-54

NUMBER of REJECTED PAPERS-17

SCIENCE COMMITTEE

- Prof. Dr. Hava SELÇUK, Erciyes University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Meşkure YILMAZ, Ankara Hacı Bayram Veli University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Yücel KARADAŞ, Gaziantep University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Jacqueline AYOUB, Lebanese University, Faculty of Arts and Sciences /
LEBANON
Prof. Dr. Gulnoz Khalliyeva University of World Languages / UZBEKISTAN
Prof. Dr. Bahar GÜNEŞ Ankara Social Sciences University / TÜRKİYE
Assoc. Prof. Dr. Hikmet DEMİRCİ Kahramanmaraş Sütçü İmam University /
TÜRKİYE
Assoc. Prof. Cemile KINACI Ankara Hacı Bayram Veli University / TÜRKİYE
Assoc. Prof. Dr. Victoria Bilge YILMAZ Ankara Social Sciences University /
TÜRKİYE
Assoc. Prof. Dr. Almaz Musayevna Ismailova Dagestan State University / Russia
Assoc. Prof. Dr. Ali Farhadov RİZVAN OĞLU, National Museum of Azerbaijan
History / AZERBAIJAN
Assoc. Prof. Dr. Aslı SİS ÇELİK, Atatürk University / TÜRKİYE
Assist. Prof. Dr. Fatma ÇAPAN, Gaziantep University / TÜRKİYE
Assist. Prof. Dr. Cennet Ceren ÇAVUŞ, Muş Alparslan Üniversitesi / TÜRKİYE
Dr. Diana J. FOX Bridgewater State University / USA
Dr. Petra PELLETIER University of Paris Cite Institute of Psychology / PARIS
Dr. Franck AMOUSSOU André Salifou Zinder University / NIGERIA
Assoc. Prof. Dr. Mirna FAWAZ Nursing Arab University of Beirut / BEIRUT
Dr. Ayodele Adebayo ALLAGBE Université André Salifou de Zinder, Nigeria
Dr. Monday Akinola ALLAGBE University of Abomey Calavi (UAC), Benin.
Dr. Esra AYDIN, Dokuz Eylül University / TÜRKİYE

ORGANIZING BOARD

- Prof. Dr. Nuray KARACA, Atatürk Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Serap EJDER APAY, Atatürk Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Hatice Kübra ERÇOŞKUN ŞENOL, Atatürk Üniversitesi
Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü / Türkiye
Doç. Dr. Ayla KANBUR, Atatürk Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Elif KÜÇÜK DURUR, Atatürk Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Aslı SİS ÇELİK, Atatürk Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Hatice TÜRKAY, Atatürk Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Alican TÜRKAY, Atatürk Üniversitesi/Türkiye
Dr. Aslı BALCI Atatürk Üniversitesi/Türkiye
Dr. Zhuldyz SAKHI , İstanbul Ticaret Üniversitesi, Türk Dünyası Kadın Araştırmaları
Dergisi Editörü / Türkiye
Kübra SUCU YER, Atatürk Üniversitesi/ Türkiye

PROF. DR. REVA BALCI AKPINAR

Congress President

Atatürk University/ Editor of Advances in Women's Studies Journal / Turkey

Değerli Katılımcılar,

Atatürk Üniversitesi ev sahipliğinde gerçekleşen 3. Uluslararası Türk ve Dünya Kadın Araştırmaları Kongresi'ne hepiniz hoş geldiniz. Bu kongrenin birincisi, Türk dünyasının manevi ata yurdu olan Kazakistan'da, ikincisi ise Azerbaycan'da gerçekleştirilmiştir. Üçüncüsünü burada, Türkiye'nin köklü bir akademik geleneğe sahip olan Atatürk Üniversitesi'nde düzenlemenin onurunu ve mutluluğunu yaşıyoruz.

Bu yılki kongremize, Arjantin, Azerbaycan, Bulgaristan, Macaristan, Kazakistan, Kırgızistan, Nijerya, Romanya, Tayland, Türkiye, Özbekistan, Hindistan, İran, Gagavuzya ve Moldova gibi 15 farklı ülkeden akademisyenlerin katılım sağlaması, kadın konusunun evrenselliğini bir kez daha gözler önüne sermektedir. Bu geniş katılım, kadın sorunlarına dair farklı bakış açılarını bir araya getirerek, zengin bir tartışma ortamı oluşturacaktır.

Kadın meselesi, modern dünyanın en temel konularından biridir. Hukuktan sağlığa, edebiyattan sanata, medyadan sosyal hizmetlere kadar birçok alanda ele alınabilir. Bu bağlamda, kongremiz, kadınların karşılaştığı zorlukları, elde ettikleri başarıları ve toplumsal rollerini multidisipliner bir perspektifle irdelemeyi amaçlamaktadır. Sunulacak bildiriler ve paylaşılacak deneyimlerin, kadın ve sivil topluma yönelik sosyal politikalara yeni stratejiler geliştirmeye katkı sunacağına inanıyorum.

Ayrıca, Türk dünyasında ve uluslararası düzeyde kadınların rolü, kültürel mirasın sürdürülmesi ve toplumsal gelişimin sağlanmasında kritik bir öneme sahiptir. Bu kongre, sadece akademik bir platform olmanın ötesinde, kadınların güçlendirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması yönünde önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir.

Konuşmamı tamamlarken, başta Atatürk Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ahmet HACİMÜFTÜOĞLU olmak üzere düzenleme kurulu üyelerine, bilimsel anlamda destek veren tüm hocalarımıza ve değerli katılımcılara teşekkür ediyor; bu kongrenin başarılı geçmesini, yeni işbirliklerine ve kalıcı etkilere vesile olmasını diliyorum.

Hepinize verimli bir kongre dilerim. Teşekkürler.

ÖN SÖZ

Kadın, tarih boyunca toplumların temel yapı taşlarından biri olmuş ve medeniyetlerin gelişiminde belirleyici bir rol oynamıştır. Ancak toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınların potansiyellerini tam olarak gerçekleştirmelerini engelleyen önemli bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Cinsiyet eşitsizliğinin kökenleri, kültürel, sosyal ve ekonomik yapıların derinliklerine uzanmaktadır.

4-6 Ekim 2024 tarihlerinde Atatürk Üniversitesi ev sahipliğinde gerçekleştirilen 3. Uluslararası Türk ve Dünya Kadın Araştırmaları Kongresi, bu konuya dair kapsamlı bir tartışma platformu sunmuştur. Kongre, kadınların karşılaştığı zorlukları, elde ettikleri başarıları ve geleceğe dair vizyonlarını ele alarak, alanında uzman akademisyenler ve araştırmacıların bir araya gelmesini sağlamıştır.

Kongre bildirileri, kadınların eğitimden siyasete, sanattan ekonomiye kadar pek çok alandaki katkılarına ışık tutarken, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılması için somut öneriler de sunmaktadır. Bu bildiriler, kadınların sadece bireysel değil, aynı zamanda toplumsal bir dönüşümün de ana aktörü olduğunu bir kez daha gözler önüne sermektedir.

M. Kemal Atatürk'ün "Bir toplum, erkek ve kadın denilen iki cins insandan oluşur" sözü, kadınların toplumdaki yerini ve önemini vurgulayan önemli bir ilkedir. Bu ilke ışığında, kadınların sadece ev içinde değil, toplumun her alanında aktif bireyler olarak yer almaları gerektiği açıktır.

Kongreyle ilgili daha fazla bilgiye www.kadinkongresi.org adresinden ulaşabilirsiniz. Kongreye katılım oldukça yoğun olmuş ve farklı ülkelerden birçok akademisyen etkinliğe katılmıştır. Bu durum, kadın araştırmaları alanındaki ilginin giderek arttığını ve uluslararası bir boyuta ulaştığını göstermektedir.

Kongre kitabı, sunulan bildirilerin bir derlemesi olup, kadın araştırmaları alanındaki son gelişmeleri takip edenler için önemli bir kaynak niteliğindedir. Kitapta yer alan çalışmalar hem akademik çevreler hem de geniş kamuoyu için kadınların sorunlarını ve bu sorunlara yönelik çözüm önerilerini daha iyi anlamalarına katkı sağlayacaktır.

Kadınların hakları ve eşitliği için çalışan tüm kurum ve kuruluşlara, bu önemli çalışmalarıyla topluma ışık tutan tüm araştırmacılara ve bu kitabı hazırlayanlara teşekkür ederiz. Umarız bu çalışma, kadınların güçlenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması yolunda atılan adımlara katkı sağlar.

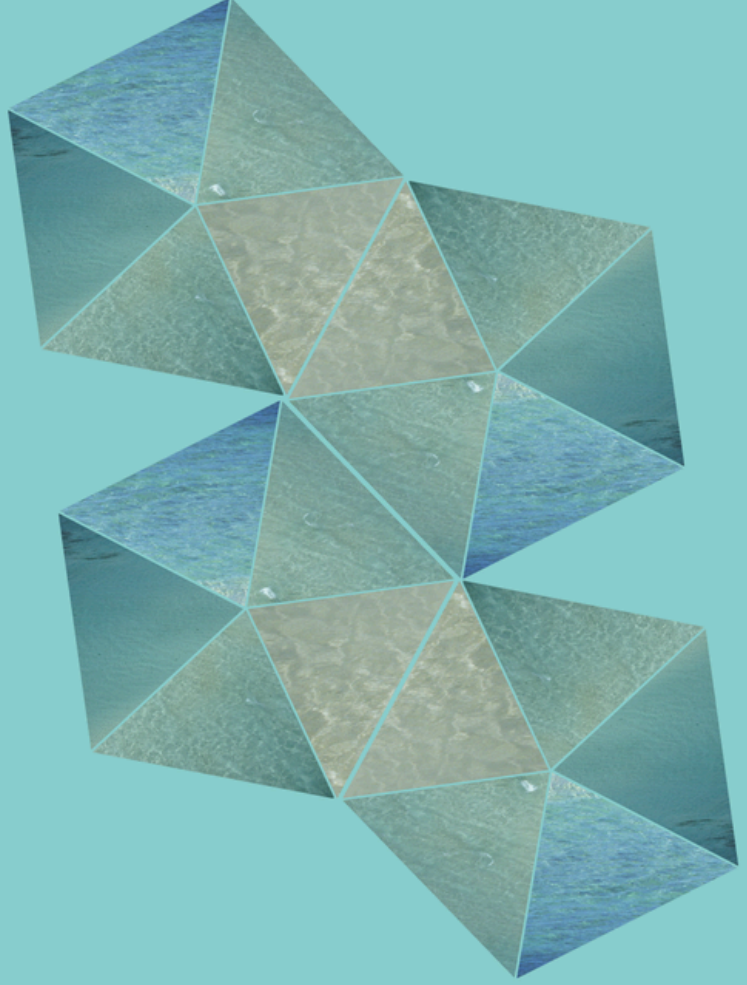
EDİTÖRS:

Dr. Zhuldyz SAKHI

Asist. Prof. Dr. Aslı BALCI

PHOTO ALERY

OCTOBER 4-6, 2024,
ATATÜRK UNIVERSITY, ERZURUM,
TÜRKİYE

3RD INTERNATIONAL
TURKIC AND WORLD
WOMEN'S STUDIES
CONGRESS

PHOTO ALERY | CONGRESS MEMORY

PHOTO ALERY | CONGRESS MEMORY

Kadın Araştırmaları Kongresi yapıldı

Atatürk Üniversitesinde 3. Uluslararası Türk Dünya Kadın Araştırmaları Kongresi 15 farklı ülkeden gelen katılımcılarla gerçekleşti. Kongrede 87 bilimsel çalışma, hem yüz yüze hem de çevrimiçi platformlarda paylaşıldı.

■ Ali KAYA / PUSULA

3. Uluslararası Türk Kadın Dünya Araştırmaları Kongresi Arjantin, Azerbaycan, Bulgaristan, Macaristan, Kazakistan, Nijerya, Romanya, Tayland, Türkiye, Özbekistan, Hindistan, İran, Gagavuz Özerk Bölgesi ve Moldova gibi 15 farklı ülkeden gelen katılımcılarla Atatürk Üniversitesi Nene Hatun Kültür Merkezi'nde tamamlandı. Kongrede 87 bilimsel çalışma, hem yüz yüze hem de çevrimiçi platformlarda katılımcılarla buluşturuldu.

Başkanlığını Advances in Women's Studies dergisi editörü ve Atatürk Üniversitesi Hemsirelik Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Reva Balcı Akpınar'ın yaptığı kongrede Türk ve dünya kadınlarıyla ilgili yapılan araştırmaların paylaşılmasını sağlamak ve disiplinler arası çalışmalarla bilimsel tartışma ortamı oluşturmak amaçlandı.

Kongrede kadın hayatının her alanını kapsayan çalışmalara yer verildi. Kadının tarihsel süreç olarak içindeki konumu, aile içindeki yeri, hukuki kazanımları, bilim, sanat, siyaset, sosyo-kültürel ve ekonomik alanlardaki durumu, kadına yönelik şiddet, kadının eğitimi, kadın sağlığı, çocuk gelişimi ve eğitiminde kadının rolü, medyada kadın gibi konular ele alınacak, bu alanlardaki sorunlara yenilikçi yaklaşımlarla getirilen çözüm önerileri tartışıldı.

Kongre açılışına Erzurum Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreteri Zafer Aynalı, Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürü Hasan Aykut, akademisyenler, davetliler ve vatandaşlar katıldı.

Kongrede ev hanımı Elif Şen'in Bir Kadın Tuvaından Hikâyeler resim sergisi ve 3. Türk Kültüründe

Kadın ve Modern İmgeler çevrimiçi sergisi de yer aldı.

'Kadınların birçok yönü ele alındı'

Kadınların birçok yönünün ele alındığını dile getiren kongre başkanı Prof. Dr. Reva Balcı Akpınar, "Kadın araştırmacılar ve kadın konulu çalışmalar öne çıktı. Türk dünyasının kadına bakışı, Batı'dan farklıdır. Türk kültürü kadına büyük önem verir.

Atatürk'ün "Türk kadını yerlerde sürünmeye değil, omuzlarda yükselmeye layıktır" sözü, bu anlayışın yansımasıdır. Türk kadınları, dünyadaki birçok ülkeden önce haklarına kavuşmuştur. Kongrede, farklı ülkelerden katılım oldu. Türk dünyasından olduğu kadar Arjantin, Hindistan, Azerbaycan gibi ülkelerden de katılımcılar vardı. Atatürk Üniversitesi olarak Erzurum'da bu kongreyi düzenlemekten memnunuz. Kadımlar çok güçlü bir cinsiyet, ancak fiziksel dezavantajlar ya da kültürel kısıtlamalar, başarılarının gölgelemesine neden oluyor. Gelecekte kadınların başarılarını daha çok konuşmayı hedefliyoruz. Kongre disiplinler arası bir yapıya sahipti. Sosyoloji, hukuk, sanat tarihi gibi alanlardan katılımlar oldu. Sağlık ve hemsirelik gibi alanlar da yoğun ilgi gösterdi" diye konuştu.

Gerçek bir değişim platformu

Kongrenin organizasyon başkanlığını yapan Türk Dünyası Kadın Araştırmaları Dergisi kurucusu, editörü ve İstanbul Ticaret Üniversitesi Araştırma Görevlisi Dr. Zhuldyz SAKHI, "Bu kongre kadınların yaşadığı zorlukları anlamak, çözüm yollarını araştırmak ve toplumumuzda gerçek bir değişim yaratmak adına kritik bir platform olmaktadır. Bu doğrultuda çıkardığımız Türk Dünyası Kadın Araştırmaları Dergisi de Türk Dünyasında yer alan ülkelerde yaşayan Türk kadınlarına yönelik ulusal ve uluslararası düzeyde özgün, akademik ve bilimsel çalışmalara yer vermeyi amaçlamaktadır. Dergimiz kurulduğundan bu yana Türk Dünyası kadın araştırmaları hakkında 30'un üzerinde akademik çalışmayı bilim dünyası ile paylaşmıştır" dedi.

ERZURUM Türk dünyası kadınlarının sesini duyuruyor

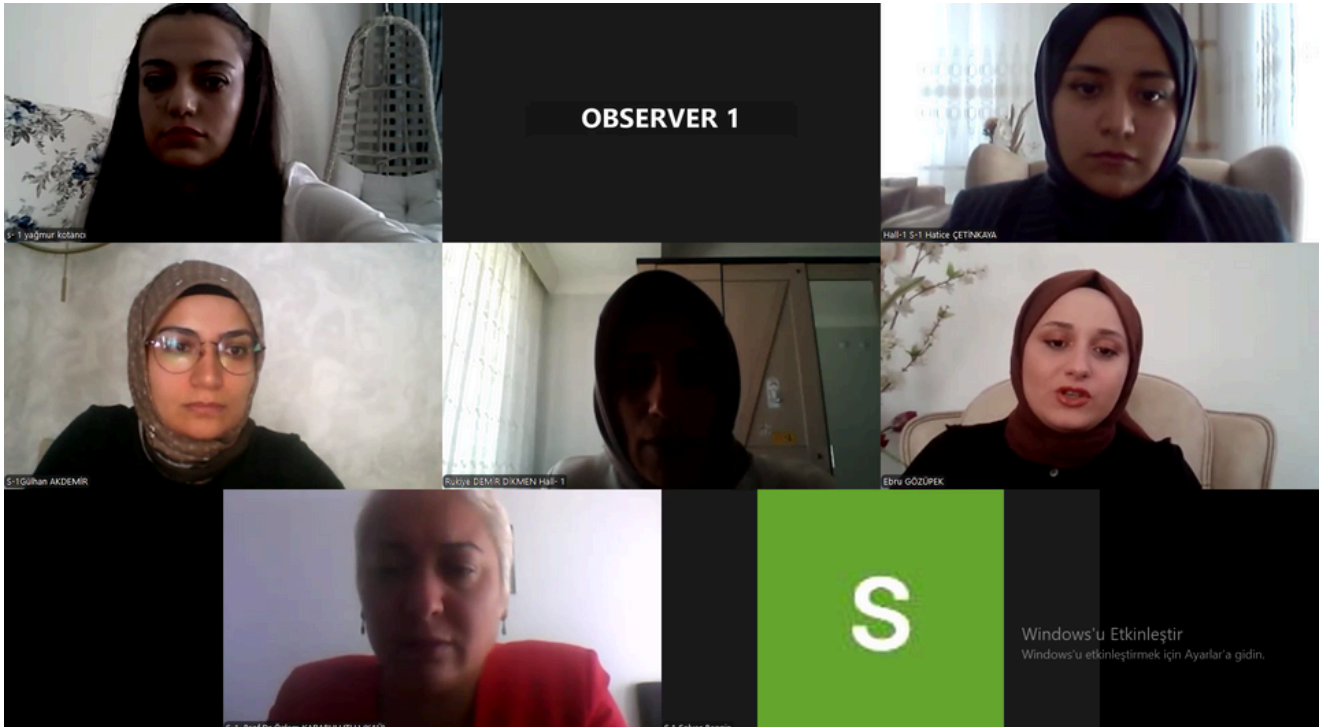
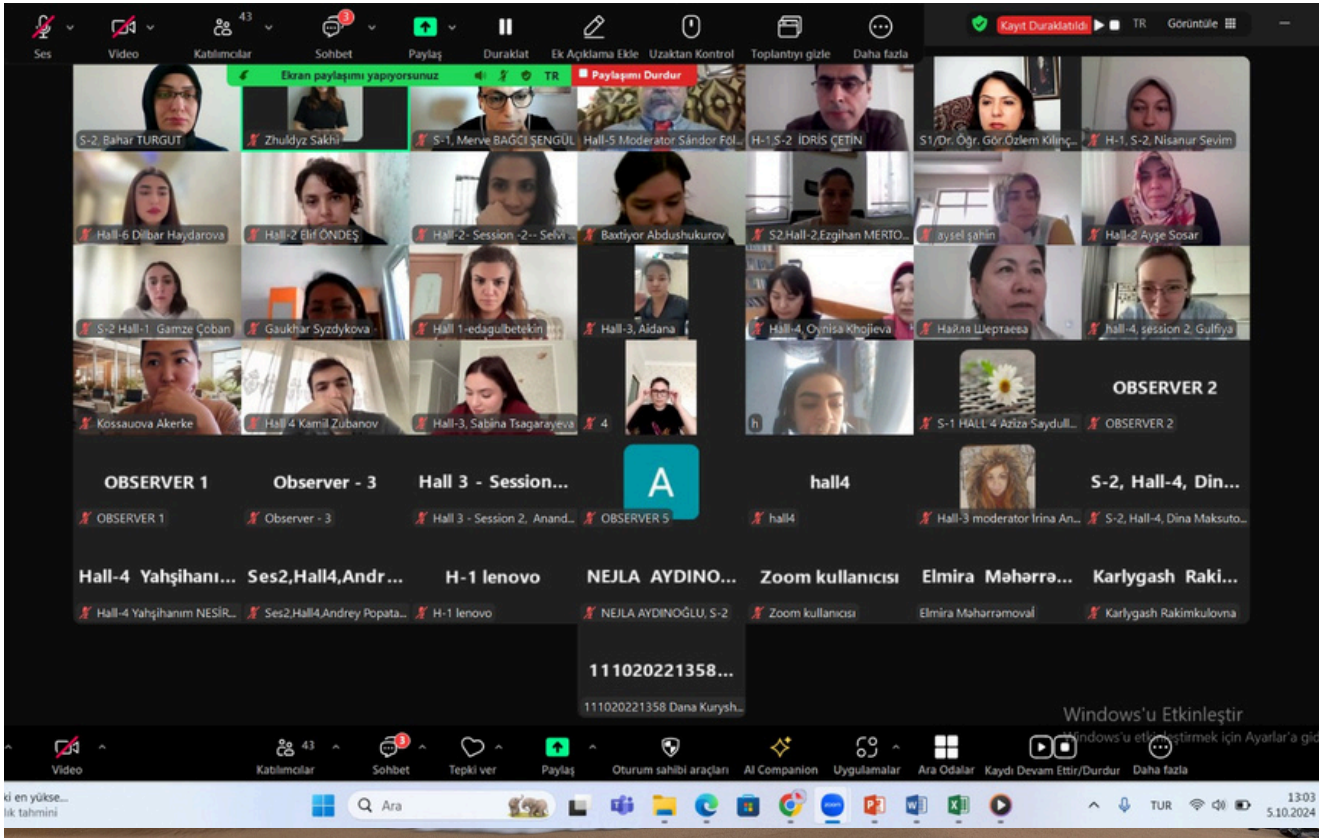

ERZURUM TÜRK DÜNYASI KADINLARININ SESİN...

songelisme.com

Windows'u etkinleştirmek için Ayarlar'a gidin.

ONLINE PLATFORM

III. INTERNATIONAL TURKIC AND WORLD WOMEN'S STUDIES CONGRESS

October 4-6, 2024,
Atatürk University, Erzurum, Türkiye

CONGRESS PROGRAM

Yüz yüze/ Face to face

Participant Countries (15)

Argentina, Azerbaijan, Bulgaria, Hungary, Kazakhtan, Kyrgyzstan, Nigeria,
Romania, Thailand, Türkiye, Uzbekistan, India, Iran, Gagauzia (Gagauz
Autonomous Place), Moldova

Opening Ceremony

October 4, 2024,
Atatürk University, Erzurum, Türkiye
Nenehatun Culture and Performance Center

09:00-09:30	KAYIT / REGISTRATION
09:30-10:00	AÇILIŞ KONUŞMALARI/ OPENING SPEECHES Dr. Zhuldyz SAKHI İstanbul Ticaret University / Editor of the Journal of Turkic World Women's Studies Prof. Dr. Reva BALCI AKPINAR President of Congress Atatürk University / Editor of Advances in Women's Studies Journal / Türkiye Prof. Dr. Ahmet HACİMÜFTÜOĞLU Rector of Atatürk University Erzurum / Türkiye
10:00-10:30	MÜZİK DİNLETİSİ / CONCERT Solist: Öğr. Gör. Dr. Derya EROĞLU (Atatürk Üniversitesi Türk Müsikisi Devlet Konservatuarı)
10:30-17:00	Resim Sergisi Açılışı / Opening of Painting Exhibition Elif ŞEN
10:30 – 10:45	KAHVE ARASI / COFFEE BREAK
Açılış Paneli Opening Panel Session	YAŞAMIN HER DÖNEMİNDE KADIN OLMANIN ZORLUKLARI: PSİKO-SOSYAL VE BİYOLOJİK KIRILGANLIKLAR The Challenges of Being a Woman at Every Stage of Life: Psycho-Social and Biological Vulnerabilities Oturma Başkanı: Doç. Dr. Berrin KADIOĞLU
10:45-11:15	Erken Yaşam Dönemleri ve Ergenlik Sürecinde Yaşanan Sorunlar Early Life Periods and Problems in Adolescence Konuşmacı: Doç. Dr. Özlem ŞAHİN ALTUN (Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı)
11:15-11:45	Erişkinlik ve Yaşlılık Sürecinde Yaşanan Sorunlar Problems in Adulthood and Old Age Konuşmacı: Dr. Öğr. Üyesi Zeynep ÖZTÜRK (Erzurum Teknik Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı)
11:45-13:00	ÖĞLE YEMEĞİ/ LUNCH
13:00-15:00	BİLDİRİ SUNUMLARI / PRESENTATIONS

Ankara Time
13⁰⁰ : 14³⁰

04.10.2024 Session-1
Hall-1

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Nurcan ÖZYAZICIOĞLU

Toplumsal Cinsiyet, Edebiyat ve Eğitim Bağlamında Kadınların Temsili ve Deneyimleri

AUTHOR(S)	ORGANISATION	TOPIC TITLE
Büşra SEÇEN, Ayşe Hilal KALKANDELEN	Atatürk Üniversitesi, Türkiye	ÂŞIK TARZI ŞİİR GELENEĞİNDE KADIN ÂŞIKLAR: KAHRAMANMARAŞ ÖRNEĞİ The Women Minstrels in Tradition of Minstrel Style Poetry: The Case of Kahramanmaraş
Doç. Dr. Hatice KOÇ, Nazlıcan ŞAHİN	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye	TÜRKİYE'DE KADIN VE AİLE ÇALIŞMALARI EĞİTİMİ Women and Family Studies Education in Turkey
Dr. Sümeyye Bilgiz AKBAYIR	Atatürk Üniversitesi, Türkiye	KADINLARDA ADİL DÜNYA İNANCI İLE İNTERNET ÖZGECİLİĞİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ Investigating the Relationship Between Belief in a Just World and Internet Altruism in Women
Somayyeh NOURI, Roya MOTAVALLI, Prof. Dr. Hava ÖZKAN , Prof. Dr. Serap Ejder APAY	İslami Azad Üniversitesi,İRAN	RISK FACTORS FOR POSTPARTUM DEPRESSION: A SYSTEMATIC REVIEW
Somayyeh NOURI, Roya MOTAVALLI	İslami Azad Üniversitesi,İRAN	FEMALE GENITAL MUTILASION
Merve ŞAHİN, Prof. Dr. Kerime Derya BEYDAĞ	Yalova Üniversitesi, Türkiye	BİR AİLE SAĞLIĞI MERKEZİNE BAŞVURAN EVLİ KADINLARDA AİLE PLANLAMASI TUTUMU İLE GEBELİKTEN KAÇINMA İSTEĞİ İLİŞKİSİ The Relationship Between Family Planning Attitudes and the Desire to Avoid Pregnancy in Married Women Who Apply to a Family Health Center
Ecem Tuğçe AKBULUT	Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Türkiye	TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA ARABESKTE 'BABA' FİGÜRÜ The "Father" Figure in Arabesque in the Context of Gender
Dr. Sultan Esra SAYAR	Atatürk Üniversitesi, Türkiye	CHATBOTLARIN KADIN SAĞLIĞINA ETKİSİ Impact Of Chatbots On Women's Health

Ankara Time
13⁰⁰ : 14³⁰

Session-2
Hall-1

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Hatice Kübra ERÇOŞKUN ŞENOL
Kültürel ve Tarihsel Bağlamda Kadın Temsilleri: Sanat, Edebiyat ve Sosyal Yapılar

AUTHOR(S)	ORGANISATION	TOPIC TITLE
Dr. Öğretim Üyesi Mukaddes KOÇ	<i>Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Türkiye</i>	ÇİN TARİHİNDE HAREM KURUMU VE YÖNETİMDEKİ ROLÜ The Harem System and Its Political Role in Chinese History
Hicret Zeynep KUTLUTAŞ, Dr. Öğretim Üyesi Zeynep Mehlika ULUÇAM KIRBAĞ	<i>Selçuk Üniversitesi, Türkiye</i>	ANADOLU'DA KADIN AYAKKABI MODELLERİNİN GELİŞİMİ Development of Women's Footwear Models in Anatolia
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Mehlika ULUÇAM KIRBAĞ, Hikret Zeynep KUTLUTAŞ	<i>Selçuk Üniversitesi, Türkiye</i>	ANADOLU FİGÜRLERİNDE KADIN AYAKKABILARI: ROMA DÖNEMİ Women's Footwear in Anatolian Iconography: Roman Era
Doç. Dr. Öznr ÖZDARICI	<i>Kırıkkale Üniversitesi, Türkiye</i>	MEHMET VECİHİ'NİN "MES'ÛDE" ADLI ROMANINDA KADIN KAHRAMANLAR Female Protagonists in Mehmet Vecihin's Novel 'Mesûde'
Betül KARAHAHAN, Prof. Dr. Nurcan ÖZYAZICIOĞLU	<i>Bursa Uludağ Üniversitesi, Türkiye</i>	ÖĞRETMENLERİN EĞİTİMDE KALIP YARGILARI VE KÜLTÜREL DEĞERLERE DUYARLILIKLARININ BELİRLENMESİ Determining Teacher's Stereotypes and Sensivity to Cultural Values in Education
Prof. Dr. Nimet HAŞIL KORKMAZ, Seçil OKUMUŞ, Prof. Dr. Nuray AKBUDAK, Doç. Dr. Pınar BAĞCELİ KAHRAMAN	<i>Bursa Uludağ Üniversitesi, Türkiye</i>	ARAŞTIRMA ÜNİVERSİTELERİNDE KADIN TEMALI DERS İÇERİKLERİ ÜZERİNE BİR ANALİZ An Analysis on Women-Themed Course Contents in Research Universities

2. GÜN (5 Ekim 2024) DAY 2 (5 October 2024)

Atatürk University, Erzurum, Türkiye

Nenehatun Culture and Performance Center

PANEL 10:00-10:30	DÜNYANIN SESSİZ SALGINI: ÇOCUĞA KARŞI SUÇ The World's Silent Epidemic: Crime Against Children Oturum Başkanı: Prof. Dr. Fatma GÜDÜCÜ TÜFEKÇİ (Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı)
10:30 - 11:00	ÇOCUĞA KARŞI SUÇ VE SUÇUN ÇOCUK ÜZERİNDEKİ PSİKO-SOSYAL ETKİLERİ Crime Against Children and Psycho-Social Effects of Crime on Children Konuşmacı: Prof. Dr. Ayşe GÜROL (Erzurum Teknik Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı)
11:00-11:30	ÇOCUĞA KARŞI SUÇTA KORUYUCU TEDBİRLER Protective Measures in Offences Against Children Konuşmacı: Aile ve Sosyal Destek Uzmanı Feyzanur COŞKUN DİLBER
11:45-13:00	ÖĞLE YEMEĞİ
13:30-14:00	Gülerek Vücudunuzu ve Ruhunuzu Rahatlatın: KAHKAHA YOGASI Relax Your Body and Soul By Laughing: LAUGHTER YOGA Uygulayıcı: Doç. Dr. Aslı SİS ÇELİK
14:00 -14:15	KAHVE ARASI / COFFEE BREAK
14:00-15:00	Bildiriler / Presentations

Ankara Time 14 ⁰⁰ : 15 ⁰⁰	Session-1 Hall-1
--	-----------------------------------

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Aslı SİS ÇELİK

Kadın Hakları ve Eşitlik Bağlamında Toplumsal ve Hukuki Mücadeleler

AUTHOR(S)	ORGANISATION	TOPIC TITLE
Ece Hilal AKPINAR	Atatürk Üniversitesi, Türkiye	YARGI KARARLARI IŞIĞINDA KADININ SOYADI HAKKI Women' S Right To Their Surname In The Light Of Court Decisions
Dr. Alper TULGAR	Atatürk Üniversitesi, Türkiye	SURVIVING THE RENAISSANCE AS A WOMAN IN THE NOVEL THE MARRIAGE PORTRAIT BY MAGGIE O'FARRELL Maggie O'farrell'in Evlilik Portresi Romanında Rönesans'ta Kadın Olarak Hayatta Kalmak

Dr. Öğr. Üyesi Şeyma BİLGİZ ÖZTÜRK	Atatürk Üniversitesi, Türkiye	KADIN ÇALIŞANLARDA ALGILANAN CİNSİYET AYRIMCILIĞI İLE İŞE BAĞLI DUYGUSAL TÜKENMİŞLİK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ Investigation Of The Relationship Between Perceived Gender Discrimination And Job-Related Emotional Exhaustion In Women Employees
Doç. Dr. Cem ŞENOL	Atatürk Üniversitesi, Türkiye	KADINA KARŞI ŞİDDETLE MÜCADELENİN HUKUKİ TEMELİ OLARAK POZİTİF YÜKÜMLÜLÜKLER TEORİSİ Theory of Positive Obligations As a Legal Basis for Combating Violence Against Women
Dr. Ayşe Çay ATALAY	Atatürk Üniversitesi, Türkiye	KÜRESEL PERSPEKTİFTEN GELİR DÜZEYİ VE KADINA KARŞI ŞİDDET ARASINDAKİ İLİŞKİNİN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ Bibliometric Analysis of the Relationship Between Income Level and Violence Against Women From a Global Perspective
Hatice TÜRKAY	Atatürk Üniversitesi, Türkiye	SAVAŞ SUÇLARI KAPSAMINDA KADINLARIN KORUNMASI Protection of Women in The Context of War Crimes
Dr. Öğr. Üyesi Aslı BALCI, Öğr. Gör. Dr. Zeynep Nur AYDIN KILIÇ, Prof. Dr. Fatma Tezel ŞAHİN, Doç. Dr. CANSU TUTKUN	Atatürk Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Türkiye	ERKEN VE GEÇ YAŞTA ÇOCUK SAHİBİ OLAN ANNELERİN, EBEVEYNLİK ROLÜNE İLİŞKİN KENDİLİK ALGISI VE ÇOCUĞA YÖNELİK İLGİSİNİN İNCELENMESİ Examination of the Self-Perception of The Parenting Role and Their Interest Towards Their Children of Mothers Who Have Children at Early and Late Ages

3. GÜN (6 Ekim 2024) DAY 3 (6 October 2024)

10:00-11:00

KAPANIŞ/CLOSING

III. INTERNATIONAL TURKIC AND WORLD WOMEN'S STUDIES CONGRESS

October 5, 2024,
Atatürk University, Erzurum, Türkiye

CONGRESS PROGRAM

(Online)

Participant Countries (15)

Argentina, Azerbaijan, Bulgaria, Hungary, Kazakhtan, Kyrgyzstan, Nigeria, Romania,
Thailand, Türkiye, Uzbekistan, India, İran, Gagauzia (Gagauz Autonomous Place), Moldova

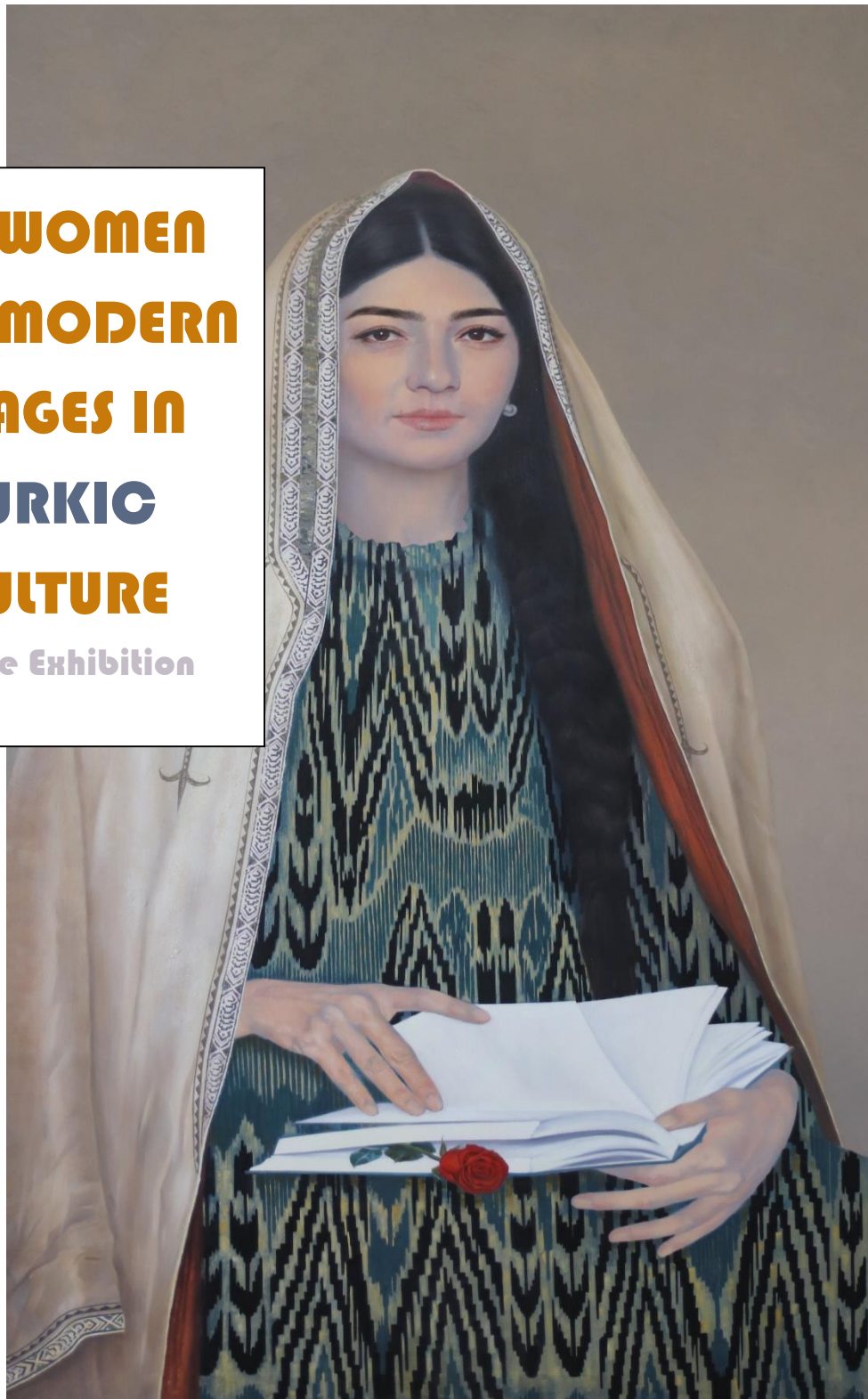
Zoom Meeting ID: **204 352 5402**

Zoom Passcode: **040506**

<https://us06web.zoom.us/j/2043525402?pwd=JR0romNUMSeDogmIEO1fBmo8HnYz1z.1&omn=87159680145>

**III. WOMEN
AND MODERN
IMAGES IN
TURKIC
CULTURE**

Online Exhibition

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- To be able to make a meeting online, login via <https://zoom.us/join> site, enter ID instead of “Meeting ID
- or Personal Link Name” and solidify the session.
- The presentation will have **15 minutes** (including questions and answers).
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- Speakers must be connected to the session **10 minutes before** the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- During the session, your camera should be turned on at least %70 of session period
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

**Before you login to Zoom please indicate your name surname and hall number,
exp. H -1, Zhuldyz SAKHI**

ÖNEMLİ, DİKKATLE OKUYUNUZ LÜTFEN

- Kongremizde Yazım Kurallarına uygun gönderilmiş ve bilim kurulundan geçen bildirimler için online (video konferans sistemi üzerinden) sunum imkanı sağlanmıştır.
- Sunumlar için **10 dakika** (soru ve cevaplar dahil) süre ayrılmıştır.
- Online sunum yapabilmek için <https://zoom.us/join> sitesi üzerinden giriş yaparak “Meeting ID or Personal Link Name” yerine ID numarasını girerek oturuma katılabilirsiniz.
- Zoom uygulaması ücretsizdir ve hesap oluşturmaya gerek yoktur.
- Zoom uygulaması kaydolmadan kullanılabilir.
- Uygulama tablet, telefon ve PC’lerde çalışıyor.
- Her oturumdaki sunucular, sunum saatinden **10 dk öncesinde** oturuma bağlanmış olmaları gerekmektedir.
- Tüm kongre katılımcıları canlı bağlanarak tüm oturumları dinleyebilir.
- Moderatör – oturumdaki sunum ve bilimsel tartışma (soru-cevap) kısmından sorumludur.

TEKNİK BİLGİLER

- Bilgisayarınızda mikrofon olduğuna ve çalıştığına emin olun.
- Zoom’da ekran paylaşma özelliğine kullanabilmelisiniz.
- Katılım belgeleri kongre sonunda tarafınıza pdf olarak gönderilecektir
- Kongre programında yer ve saat değişikliği gibi talepler dikkate alınmayacaktır

Zoom'a giriş yaparken önce lütfen adınızı, soyadınızı ve SALON numaranızı yazınız

Örnek: S-1, Zhuldyz SAKHI

Ankara Time
10⁰⁰ : 12⁰⁰

Session-1
Hall-1

HEAD OF SESSION: **Prof. Dr. Özlem KARABULUTLU**

AUTHOR(S)	ORGANISATION	TOPIC TITLE
Dr. Öğretim Üyesi Serap BATI, Dr. Öğretim Üyesi Sibel KIYAK	Necmettin Erbakan Üniversitesi	DEPREM SONRASI EVLİ KADINLARDA ÖLÜM ANKSİYETESİNİN DOĞURGANLIK NİYETLERİ İLE İLİŞKİSİ The Relationship Between Death Anxiety And Fertility Intentions In Married Women After The Earthquake
Rukiye DEMİR DİKMEN, Prof. Dr. Reva BALCI AKPINAR	Bingöl Üniversitesi	KADINLARIN MEME KANSERİ FARKINDALIKLARININ VE ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN İNCELENMESİ: BİNGÖL İLİ ÖRNEĞİ Examining Women's Breast Cancer Awareness And
Hatice ÇETİNKAYA , Dr.Öğr.Üyesi Selver BEZGİN,	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	EBE ADAYLARININ AİLE İÇİ ŞİDDETE YÖNELİK TUTUMLARI VE AİLE İÇİ KADINA ŞİDDET BELİRTİLERİNİ TANIMA DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ Determining Midwifery Students; Attitudes Towards Domestic Violence And Their Ability To Recognize Signs Of Domestic Violence Against Women
Prof. Dr. Özlem KARABULUTLU , Yağmur KOTANCI	Kafkas Üniversitesi	KIZ ÇOCUKLARININ EĞİTİMİ, ERKEN VE ZORLA EVLİLİKLERİ Education Of Girls, Early And Forced Marriage
İlknur DEMİRHAN, Dr. Öğr. Üyesi İlknur GÖKŞİN	Aksaray Üniversitesi	BİR KADIN AKTİVİTE MERKEZİNDEKİ KURSİYERLERE VERİLEN EĞİTİMİN GENİTAL HİJYEN DAVRANIŞLARINA ETKİSİ The Effect Of Training Given To Trainees In A Women's Activity Center On Genital Hygiene Behaviors
Dilek AKICI Aslıhan TOPAL Dr. Öğr. Üyesi Gülfer DOĞAN PEKİNCE Prof. Dr . Duygu ERGE Dr. Öğr. Üyesi Rukiye AYDOĞAN Dr. Öğr. Üyesi Hicabi ARSLAN	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	AYDIN ÖZELİNDE KADIN VE AİLEYE DAİR OLASI SORUNLAR VE ÇÖZÜMLER Possible Problems And Solutions Regarding Women And Family In Aydın
Ebru GÖZÜPEK, Doç. Dr. Ruveyde AYDIN	Ondokuz Mayıs Üniversitesi,	KANSER TEDAVİSİ ALAN KADINLARDA DEĞİŞEN BEDEN İMAJININ CİNSEL YAŞAMA ETKİSİ: BİR DERLEME ÇALIŞMASI The Effect Of Changing Body Image On Sexual Life In Women Receiving Cancer Treatment: A Review Study

Gülhan AKDEMİR, Prof. Dr. Özlem KARABULUTLU	İğdır Üniversitesi	PRİMİPAR ANNELERE ÖĞRENDİĞİNİ ANLAT YÖNTEMİYLE VERİLEN EMZİRME EĞİTİMİNİN EMZİRME ÖZ- YETERLİLİK ALGISINA VE ANKSİYETE DÜZEYİNE ETKİSİ The Effect Of Breastfeeding Education Given To Primiparous Mothers Using The Tell-What-You Learned Method On Breastfeeding Self-Efficacy Perception And Anxiety Level
--	--------------------	--

Ankara Time
10⁰⁰ : 12⁰⁰

Session-1
Hall-2

HEAD OF SESSION: Dr. Öğr. Üyesi Murat POLAT

AUTHOR(S)	ORGANISATION	TOPIC TITLE
Prof. Dr.Özlem KARABULUTLU, Tuğba KAVAS	Kafkas Üniversitesi,	BULAŞICI OLMAYAN HASTALIKLAR ve KADIN SAĞLIĞI Noncommunicable Diseases And Women's Health
Özlem SEYMEN , Abdurrahim UYANIK, Dr. Öğr. Üyesi Gülçin DEMİRDİL	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi	GEBE KADINLARIN CİNSELLİKLE İLGİLİ ALGILARI: METAFORİK BİR ÇALIŞMA Pregnant Women's Perceptions Of Sexuality: A n Metaphorical Study
Prof. Dr.Özlem KARABULUTLU, Cansu Mine AYDIN	Kafkas Üniversitesi	KADIN SAĞLIĞI VE SANAT TERAPİSİ Women's Health And Art Therapy
Kübra ÖZCOŞKUN, Esra Sarı	Atatürk Üniversitesi	AFETLERİN GEBELİK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ ve EBELERİN ROLÜ:LİTERATÜR TARAMASI The Impacts Of Disasters On Pregnancy And The Role Of Midwives: A Literature Review
Havva YILDIZ	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi,	TIFLİ HİKÂYELEERDEKİ KADIN FİĞÜRLERİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ The Effects Of Female Figures In Tifli Stories On Social Gender Roles
Dr. Öğr. Üyesi Murat POLAT	Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi	KADINA YÖNELİK CİNSİYETÇİ SALDIRILAR VE KADINLARIN REFLEKSLERİ KONUSUNDA OSMANLI ARŞİVİ'NDE GEZİNTİ (16-20. YÜZYILLAR) A Tour of the Ottoman Archives on Sexist Attacks Against Women and Women's Reflexes (16th-20th Centuries)
Doç. Dr. Esra KARAKUŞ UMAR	Atatürk Üniversitesi	CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DE KADIN YOKSULLUĞU Women's Poverty In Turkey In The Republican Era

Ankara Time
10⁰⁰ : 12⁰⁰

Session-1 Hall-3

HEAD OF SESSION: **Dr. Huriye ŞEN**

AUTHOR(S)	ORGANISATION	TOPIC TITLE
Dr.Seda SARIKAY SARİDEMİR	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	İDMAN BAYRAMI KUTLAMALARINDA TÜRK KADINININ YERİ VE ÖNEMİ The Place And Importance Of Turkish Women In Sports Day Celebrations
Esra BARAN KASAPOĞLU	Dokuz Eylül University	Women And Gender Studies In Shipping: A Bibliometric Analysis Using Vosviewer DENİZCİLİKTE KADIN VE CİNSİYET ÇALIŞMALARI: VOSVIEWER KULLANILARAK BİBLİYOMETRİK BİR ANALİZ
Dr. Huriye ŞEN	Türkiye	ASAR-I NİSVAN DERGİSİ'NDE JAPON KADINLARI Japanese Women In The Journal Of Asar-I Nisvan
İZEM ŞAHAN, MEHİN MEHDİYAVA, ESMANUR ÇAMLIDAĞ, Doç. Dr. FATİH ŞAHİN	Gazi Üniversitesi Ankara Üniversitesi	YÜKSEKÖĞRETİMDEKİ KADIN AKADEMİSYENLERİN AKADEMİK ÜRETKENLİĞİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ: AZERBAIJAN VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ Opinions On The Academic Productivity Of Women Academics In Higher Education: The Case Of Azerbaijan And Türkiye
Murat GÖKMEN	<i>Düzce Üniversitesi, Türkiye</i>	TAHİR ALANGUNUN MASALLARINDA YUMUŞAK GÜÇ ARACI OLARAK KADIN CESARETİ Women's Courage As A Soft Power Instrument In Tahir Alangu's Fairy Tales
Murat GÖKMEN	<i>Düzce Üniversitesi, Türkiye</i>	TAŞ BEBEK'TE BULUNAN KADIN İMGELERİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ Analysis Of Women Image In "Taş Bebek" In Terms Of Gender Studies

Ankara Time
13⁰⁰ : 15⁰⁰

Session-1
Hall-4

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Muštariy HALMURADOVA

AUTHOR(S)	ORGANISATION	TOPIC TITLE
Aziza SAYDULLAYEVA	Ali Şir Nevai Üniversitesi, Özbekistan	ÖZBEK VE TÜRK HALK MASALLARINDA KADIN KAREKTERLERİNİN ROLU ROLU THE ROLE OF WOMEN CHARACTERS IN UZBEK AND TURKISH FOLK TALES
Mehdizadeh Gulshan Kamal kızı	Scientific worker of ASPU	AZƏRBAYCAN TƏHSİLİNDƏ QADIN FAKTORU FEMALE FACTOR IN AZERBAIJAN EDUCATION
Oynisa KHOJIEVA	Alisher Navoiy University, Uzbekistan	O‘ZBEK HAMDA TURK XALQ MAQOLLARINING OBRAZLAR TIZIMI VA TARKIBI Image System And Composition Of Uzbek And Turkish Proverbs
Assoc. Prof. Muštariy HALMURADOVA	Ali Şir Nevai Üniversitesi, Özbekistan	ALISHER NAVOI'IN "NESAYIM ÜL MUHABBET" ESERİNDE KADIN TASVIRI Depiction Of Women In Alisher Navoi's "Nesayim Ul Muhabbet
Nargiza UMURZAKOVA	Ali Şir Nevai Üniversitesi, Özbekistan	ÖZBEK HALK NİNNİLERİNDE İSLAMI MOTİFLER ISLAMIC MOTIFS IN UZBEK FOLK LULLABIES
Cholpon K. SOORONBAEVA	K.Tynystanov Üniversitesi, Kirgizstan	KYRGYZ WOMEN IN MIGRATION
Sanobar TURSUNOVA	Ali Şir Nevai Üniversitesi, Özbekistan	FEMALE CHARACTERS IN MUROD MANSUR' S NOVEL "JUDOLIK DIYORI"
Dilbar HAYDAROVA Dr. Zhuldyz SAKHI	Ali Şir Nevai Üniversitesi, Özbekistan İstanbul Ticaret Üniversitesi.	SOVIET ERA STUDY OF FEMALE CHARACTERS IN TURKIC MYTHOLOGY: THE CASE OF UZBEKISTAN
G.M. Syzdykova N.T. Shertayeva B.B. Shagrayeva A.K.Kossauova	O.Zhanibekova South Kazakhstan Pedagogical University Kazakhstan	THE PLACE AND ROLE OF WOMEN IN SCIENCE IN KAZAKHSTAN (ON THE EXAMPLE OF THE O. ZHANIBEKOV SOUTH KAZAKHSTAN PEDAGOGICAL UNIVERSITY)
Radja Kumari	Chitkara University, Punjab	INDIAN SOCIETY AND GENDER-BASED VIOLENCE: AN ANALYSIS OF DOMESTIC CRIMES AGAINST WOMEN

Ankara Time
13⁰⁰ : 15⁰⁰

Session-2

Hall-1

HEAD OF SESSION: **Dr. Özlem KILINÇÇEKER**

AUTHOR(S)	ORGANISATION	TOPIC TITLE
Öğr. Gör. Dr. Bahar TURGUT	Atatürk Üniversitesi, Türkiye	KADIN SÜNNETİ VE TÜRK CEZA HUKUKU Female Circumcision And Turkish Criminal Law
İdris ÇETİN	Atatürk Üniversitesi, Türkiye	YENİ UYGUR TÜRKÇESİNDE “KADIN” İLE İLGİLİ SÖZ VARLIĞI VOCABULARY RELATED TO “WOMEN” IN NEW UYGHUR TURKISH
Nisanur SEVİM Prof. Dr . Kemal DİL	Çankırı Karatekin Üniversitesi	KÖTÜLÜK OLGUSUNUN AİLE İÇİNDEKİ İLİŞKİLERE YANSIMALARI REFLECTIONS OF THE PHENOMENON OF EVIL ON RELATIONSHIPS WITHIN THE FAMILY
Dr. Merve BAĞCI ŞENGÜL	Ankara, Türkiye	İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI’NDA KAZAKİSTAN’DA KADIN EMEĞİ: BATI KAZAKİSTAN ÖRNEĞİ WOMEN’S LABOR IN KAZAKHSTAN DURING THE SECOND WORLD WAR: THE CASE OF WEST KAZAKHSTAN
Öğr. Gör. Dr. Özlem KILINÇÇEKER	Adıyaman Üniversitesi Türkiye	İLK KADIN PARLAMENTO MUHABİRLERİNDEN ADVİYE FENİK ONE OF THE FIRST WOMEN PARLIAMENT REPORTERS ADVİYE FENİK
Öznur ÖZDEMİR GÖKMEN, Dr. Öğretim Üyesi Eda GÜLBETEKİN, Prof. Dr Şengül YAMAN SÖZBİR	Iğdır Üniversitesi Türkiye	ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE VERİLEN TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ DERSİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI ÜZERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ AN INVESTIGATION OF THE EFFECT OF THE GENDER EQUALITY COURSE GIVEN TO UNIVERSITY STUDENTS ON THEIR GENDER PERCEPTION
Dr. Öğr. Üyesi Selcan KALIN	Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Türkiye	TÜRK KÜLTÜRÜNDE HAYAT AĞACI BETİMLEMELERİ Tree Of Life Details In Turkish Culture
Dr. Gamze ÇOBAN	Afyon Kocatepe Üniversitesi, Türkiye	MİMARLIKTAKİ KADIN KİMLİĞİNİN VE İMGESİNİN BİÇİMSEL ETKİSİ (The Formal Influence Of Women’s Identity And Image in Architecture)

Ankara Time
13⁰⁰ : 15⁰⁰

Session-2
Hall-2

HEAD OF SESSION: **Dr. Elif ÖNDEŞ**

AUTHOR(S)	ORGANISATION	TOPIC TITLE
Dr. Öğr. Üyesi Tarık Ziya ARVAS	Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkiye	19. YÜZYILDA ANADOLU'NUN DOĞU KIRSALINDA KADINLAR ÜZERİNE İZLENİM VE DEĞERLENDİRMELER IMPRESSIONS AND Evaluations On Women In The Eastern Rural Areas Of Anatolia In The 19th Century
Dr. Öğr. Üyesi, AYSEL ŞAHİN	Kafkas Üniversitesi, Türkiye	OSMANLI DÖNEMİNDE KADIN DİNDARLIĞI'NIN GÜNÜMÜZDEKİ YANSIMALARI Current Reflections Of Women's Religiousness In The Ottoman Period
Ezgihan MERTOĞLU ÇAKIR	Kafkas Üniversitesi, Türkiye	RUS HALK MASALLARINDA MİTOLOJİK KADIN GÖRÜNÜMLERİ
Dr. Elif ÖNDEŞ	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Türkiye	ERKEK EGEMEN BİR İŞ YAŞAMINDA KADININ MASKESİ: SAÇ ÖRGÜSÜ ROMANINDA SARAH'IN PERSONASI The Mask Of The Woman In A Male Dominated Work Life: Sarah's Persona In The Novel The Braid
Gökçenaz GAYRET	Trabzon Üniversitesi, Türkiye	SYMBOLIC VIOLENCE IN TO ROOM NINETEEN BY DORIS LESSING DORIS LESSING'IN ON Dokuz Numaralı Oda Adli Öyküsünde Sembolik Şiddet
Dr. Öğretim Üyesi Ayşe SOSAR	Sakarya Üniversitesi Türkiye	TEBRİZLİ ŞAİR PERVİN İTİSAMİ VE İRAN EDEBİYATINDAKİ YERİ The Poet Pervin Etisami Of Tabriz And Her Place In Iranian Literature
Doç. Dr. Svetlana MIRONOVA	Komrat Devlet Üniversitesi Gagauzya	PROBLEMS OF REALIZATION OF WOMEN'S RIGHTS IN ATU GAGAUZIA.
Dr. Nejla AYDINOĞLU Dr. Öğretim Üyesi Selvi VURAL	Bursa Uludağ Üniversitesi, Gümüşhane Üniversitesi, Türkiye	AKADEMİK KURUM VE KURULUŞLARDA KADINLARIN YÖNETİMDEKİ TEMSİLİ GERÇEĞİ The Fact Of The Representation Of Women In Management In Academic Institutions And Organizations

Ankara Time
13⁰⁰ : 15⁰⁰

Session-2

Hall-3

HEAD OF SESSION: Dr. Irina-Ana DROBOT

AUTHOR(S)	ORGANISATION	TOPIC TITLE
Adirek Vajrapatkul Pinmanee Vajrapatkul	Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand Srinakharinwirot University, Thailand	FACTORS FOSTERING FEMALE EMPLOYMENT
Adirek Vajrapatkul Pinmanee Vajrapatkul	Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand	Women as the Driving Force of Thailand's Economic Growth
Dr. Irina-Ana DROBOT	Technical University of Civil Engineering Bucharest, Romania	VIRGINIA WOOLF, A REPRESENTATIVE OF LIBERALIST, INTELLECTUAL, AND POLITICAL FEMINISM
Dr. Irina-Ana DROBOT	Technical University of Civil Engineering Bucharest, Romania	WOMEN IN JAPAN'S FEUDAL WARRIOR CULTURE
Ananda Majumdar	University of Alberta, Edmonton, Canada.	THE WOMEN'S EDUCATION IN THE OTTOMAN EMPIRE
Karlygash KURYSHZHANOVA , Sabina TSAGARAYEVA, Aidana BELGİBAEVA	S.D. Asfendiyarov Kazakh National Medical University, Kazakhstan	АТЕРОМА ЧЕЛЮСТНО-ЛИЦЕВОЙ ОБЛАСТИ У ЖЕНЩИН И ДЕВУШЕК ATHEROMA OF THE MAXILLOFACIAL AREA WOMEN AND GIRLS
Shadi Ahmadi, Saeed Azizolahi	Shahid Beheshti University of MedicalSciences, Tahran	A REVIEW OF THE EFFECTS OF MEDICINAL PLANTS ON GASTROINTESTINAL SYMPTOMS CAUSED BY PRIMARY DYSMENORRHEA IN IRAN: A REVIEW ARTICLE
K.R.Padma, K.R.Don	Sri Padmavati Mahila VisvaVidyalayam (Women's) University, Tirupati, India	THE COVID-19 PANDEMIC'S EFFECTS ON WOMEN'S MENTAL AND EMOTIONAL WELL-BEING: AN UPDATE
Meherremova Elmira	ADPU, Azerbaijan	ULUSLARARASI TÜRK VƏ DÜNYA KADIN ARAŞTIRMALARI KONQRESİ AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATINDA QADIN OBRAZLARI
Saleh SALEEM	National School of Public Policy, Lahore	THE PORTRAYAL OF WOMEN IN PAKISTANI CINEMA: A CRITICAL ANALYSIS

Ankara Time
13⁰⁰ : 15⁰⁰

Session-2

Hall-4

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Valentina MARINESCU, Dr. Gulmira GATINA

AUTHOR(S)	ORGANISATION	TOPIC TITLE
Dr. Gulmira GATINA, Dr. Indira AKZHIGIT,Kamil ZUBANOV	Clinical Hospital 5, Asistents S.D.Asfendiyarov Kazakh National Medical University	АКТУАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА ЖЕНЩИН С КЕЛЛОИДНЫМИ РУБЦАМИ ЧЕЛЮСТНО-ЛИЦЕВОЙ ОБЛАСТИ, ПРИЧИНЫ , ЛЕЧЕНИЕ , ПРОФИЛАКТИКА The Actual Problem Of Women With Keloid Scars Of The Maxillofacial Region, Causes , Treatment , Prevention
Professor, Valentina MARINESCU, Lecturer, Ramona MARINACHE	University of Bucharest,Romania	ROMANIAN WOMEN WHACHING INDIAN TV SERIES
Dr. Yahşihanim NESİROVA	Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi,Azerbaycan	ADINI TARİHE YAZDIRMIŞ KADINLAR (BAHRİYE UÇOK'UN "İSLAM DEVLETLERİNDE TÜRK NAİBELER VE KADIN HÜKÜMDARLAR" ESERİ TEMELİNDE) Women Who Made History (Based On "Turkic Women Rulers And Naibs In Muslim States" By Bahriye Uchok)
PhD, Associate Professor Almagul ALMABEKOVA,Dana KURYSHZHAN	S.D. Asfendiyarov Kazakh National Medical University, Kazakhstan	ТОКСИНЫ И АЛЛЕРГЕНЫ КАК ФАКТОРЫ РИСКА РЕПРОДУКТИВНОГО ЗДОРОВЬЯ ЖЕНЩИН Toxins And Allergens As Risk Factors For Women's Reproductive Health
Karlygash KURYSHZHANOVA, Dina OMAROVA , Gulfiya TELEUKHANOVA	S.D. Asfendiyarov Kazakh National Medical University	ГИПЕРГИДРОЗ И ПТИАЛИЗМ КАК ПРОЯВЛЕНИЯ НЕЙРО-ГУМОРАЛЬНЫХ ИЗМЕНЕНИЙ У ЖЕНЩИН РАЗНЫХ ВОЗРАСТНЫХ ГРУПП Hyperhidrosis And Ptyalism As Manifestations Of Neurohumoral Changes In Women Of Different Age Groups
Dr. Felicia KING- AGBOTO, Dr. Clifford.O.UGORJI	Department of Statistics, Captain Elechi-Amadi Polytechnic,Rumuola. Imo State University, Owerri.	PERFORMANCE IN MATHEMATICS IN PUBLIC SCHOOLS IN IMO STATE
Dr. Felicia KING- AGBOTO,Dr. Chizoma Catherine OKPARA	Imo State University, Owerri, Nigeria.	EFFECT OF DIFFERENT TEACHING METHOD IN PROMOTING PSYCHOLOGICAL LITERACY AMONG UNDERGRADUATE STUDENTS

Dr. Felicia KING- AGBOTO, Dr. Clifford.O.UGORJI	Imo State University, Owerri., Nigeria	OWNERSHIP MENTALITY AND STUDENTS ACADEMIC PERFORMANCE IN MATHEMATICS IN PUBLIC SCHOOLS IN IMO STATE
Elitsa PETROVA , Andrey POPATANASOV, Valya GRIGOROVA	Sofia University, Sofia, Bulgaria	WOMEN'S STATUS IN BULGARIA AND INDIA – COMPARATIVE NOTES AND PROSPECTS BETWEEN ANCIENT FORMER NEIGHBOR POPULATIONS
Januzak ALMANBET Mohammad Abdi SALAM	K.Jubanov University Kazakhstan	PALESTINIAN WOMEN IN PEACEBUILDING: CONFLICT MITIGATION AND CHALLENGES

 Ankara Time 13⁰⁰ : 15⁰⁰	Session-2 Hall-5
--	-----------------------------------

HEAD OF SESSION: Dr. Sándor FÖLDVÁRI

AUTHOR(S)	ORGANISATION	TOPIC TITLE
Sándor Földvári	Debrecen University, Hungary	WHY AND WHICH HUNGARIAN WOMEN- POETS INTERPRETED THE UKRAINIAN WOMAN-POET LESYA UKRAINKA'S POETRY? Macar Kadın-Şairler Ukraynali Kadın-Şair Lesya Ukrainka'nin Şiirlerini Neden Ve Hangileriyle Yorumladı?
Assist. Prof. K.R.Padma, K.R.Don	Sri Padmavati Mahila Visvavidyalayam (Women's University), Tirupati, Andhra Pradesh. India	A CONCISE REVIEW ON WOMEN IN SCIENCE AND TECHNOLOGY ON 20 TH CENTURY
Dr. Perez Gamon Carolina Margarita	Specialization in National and Latin American Thought Universidad Nacional de Lanús, Humanidades Buenos Aires Argentina	LATIN AMERICAN WOMEN WHO REMAINED IN THE SYNTHESIS OF HISTORICAL MEMORY Sentezinde Kalan Latin Amerikalı Kadınlar Tarihsel Bellek
Assist Prof. Bushra Sumaiya	Integral University, Lucknow, Uttar Pradesh, India	PERCEPTION OF FEMALE STUDENTS TOWARDS STEM EDUCATION: A SOCIO- CULTURAL EXPLORATION IN THE INDIAN CONTEXT KIZ ÖĞRENCİLERİN STEM EĞİTİMİNE YÖNELİK ALGILARI: HINDİSTAN BAĞLAMINDA SOSYO-KÜLTÜREL BİR ARAŞTIRMA

Favour C. Uroko	University of Nigeria, Nsukka	EXAMINING THE EXPERIENCES OF THE GIRL CHILD IN IDP CAMPS IN BENUE STATE, NIGERIA: THE ROLE OF FAITH-BASED ORGANIZATIONS
Hotorun T. A.	Jindal Global University, India	GENDER AUDITS AS A MEASURE OF GENDER EQUALITY IN UNIVERSITY SCIENTIFIC ENVIRONMENTS
Dr. Daljit Punjab	Mata Sundri College University of Delhi, India	GENDER DISPARITIES IN THE INDIAN LABOR MARKET
Guldana KUNDAGALI	Buketov University, Kazakhstan	WOMEN'S HISTORY AND GENDER STUDIES: EVOLVING PERSPECTIVES AND METHODOLOGICAL CHALLENGES
Nasima AFFETTI	İslam Azad University, Iran	WOMEN IN IRANIAN DISASTER FAMILIES: NEEDS AND EXPERIENCES

CONTENT

CONFERENCE ID	I
SCIENTIFIC & REVIEW COMMITTEE	II
PHOTO GALLERY	III
PROGRAM	IV
CONTENT	V

Author	Title	Page
Büşra SEÇEN Ayşe Hilal KALKANDELEN	THE WOMEN MINSTRELS IN TRADITION OF MINSTREL STYLE POETRY: THE CASE OF KAHRAMANMARAŞ	1
Hatice KOÇ Nazlıcan ŞAHİN	WOMEN AND FAMILY STUDIES EDUCATION IN TURKEY : A REVIEW WITHIN THE FRAMEWORK OF THE CURRICULA OF WOMEN AND FAMILY STUDIES GRADUATE PROGRAMMES	14
Somayyeh NOURİ Roya MOTAVALLİ Hava ÖZKAN Serap Ejder APAY	RISK FACTORS FOR POSTPARTUM DEPRESSION: (A SYSTEMATIC REVIEW)	28
Somayyeh NOURİ Roya MOTAVALLİ	FEMALE GENITAL MUTILASION	29
Merve ŞAHİN Kerime Derya BEYDAĞ	THE RELATIONSHIP BETWEEN FAMILY PLANNING ATTITUDES AND THE DESIRE TO AVOID PREGNANCY IN MARRIED WOMEN WHO APPLY TO A FAMILY HEALTH CENTER	30
Ecem Tuğçe AKBULUT	THE 'FATHER' FIGURE IN ARABESQUE IN THE CONTEXT OF GENDER	32
Sultan Esra SAYAR	CHATBOTLARIN KADIN SAĞLIĞINA ETKİSİ	34
Mukaddes KOÇ	THE HAREM SYSTEM AND IT'S POLITICAL ROLE IN CHINESE HISTORY	35
Zeynep Mehlika ULUÇAM KIRBAĞ Hicret Zeynep KUTLUTAŞ	WOMEN'S FOOTWEAR IN ANATOLIAN ICONOGRAPHY: ROMAN ERA	37
Zeynep Mehlika ULUÇAM KIRBAĞ Hicret Zeynep KUTLUTAŞ	DEVELOPMENT OF WOMEN'S FOOTWEAR MODELS IN ANATOLIA	38
Öznur ÖZDARICI	FEMALE PROTAGONISTS IN MEHMET VECİHİN'S NOVEL 'MES'UDE'	40
Betül KARAHAAN Nurcan ÖZYAZICIOĞLU	DETERMINING TEACHER'S STEREOTYPES AND SENSIVITY TO CULTURAL VALUES IN EDUCATION	42
Nimet HAŞIL KORKMAZ Seçil OKUMUŞ Nuray AKBUDAK Pınar BAĞCELİ KAHRAMAN	AN ANALYSIS ON WOMEN'S STUDIES COURSE CONTENT IN RESEARCH UNIVERSITIES	44
Ece Hilal AKPINAR	WOMEN'S RIGHT TO THEIR SURNAME IN THE LIGHT OF COURT DECISIONS	57

Alper TULGAR	SURVIVING THE RENAISSANCE AS A WOMAN IN THE NOVEL <i>THE MARRIAGE PORTRAIT</i> BY MAGGIE O'FARRELL	64
Şeyma BİLGİZ ÖZTÜRK	<i>INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN PERCEIVED GENDER DISCRIMINATION AND JOB-RELATED EMOTIONAL EXHAUSTION IN WOMEN EMPLOYEES</i>	65
Cem ŞENOL	THEORY OF POSITIVE OBLIGATIONS AS A LEGAL BASIS FOR COMBATING VIOLENCE AGAINST WOMEN	66
Ayşe ÇAY ATALAY	BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN INCOME LEVEL AND VIOLENCE AGAINST WOMEN FROM A GLOBAL PERSPECTIVE	72
Hatice TÜRKAY	PROTECTION OF WOMEN IN THE CONTEXT OF WAR CRIMES	73
Aslı BALCI Zeynep Nur AYDIN KILIÇ Fatma TEZEL ŞAHİN Cansu TUTKUN	EXAMINATION OF THE SELF-PERCEPTION OF THE PARENTING ROLE AND THEIR INTEREST TOWARDS THEIR CHILDREN OF MOTHERS WHO HAVE CHILDREN AT EARLY AND LATE AGES	82
Serap BATI Sibel KIYAK	THE RELATIONSHIP BETWEEN DEATH ANXIETY AND FERTILITY INTENTIONS IN MARRIED WOMEN AFTER THE EARTHQUAKE	97
Rukiye DEMİR DİKMEN Reva BALCI AKPINAR	EXAMINING WOMEN'S BREAST CANCER AWARENESS AND AFFECTING FACTORS: BİNGÖL PROVINCE EXAMPLE	99
Hatice ÇETİNKAYA Selver BEZGİN	DETERMINING MIDWIFERY STUDENTS' ATTITUDES TOWARDS DOMESTIC VIOLENCE AND THEIR ABILITY TO RECOGNIZE SIGNS OF DOMESTIC VIOLENCE AGAINST WOMEN	107
Özlem KARABULUTLU Yağmur KOTANCI	EDUCATION OF GIRLS, EARLY AND FORCED MARRIAGE	109
İlknur DEMİRHAN İlknur GÖKŞİN	THE EFFECT OF TRAINING GIVEN TO TRAINEES IN A WOMEN'S ACTIVITY CENTER ON GENITAL HYGIENE BEHAVIORS	111
Dilek AKICI Aşlıhan TOPAL Gülfer DOĞAN PEKİNCE Duygu ERGE Rukiye AYDOĞAN Hicabi ARSLAN	POSSIBLE PROBLEMS AND SOLUTIONS REGARDING WOMEN AND FAMILY IN AYDIN	113
Ebru GÖZÜPEK Rüveyde AYDIN	THE EFFECT OF CHANGING BODY IMAGE ON SEXUAL LIFE IN WOMEN RECEIVING CANCER TREATMENT: A REVIEW STUDY	130
Gülhan AKDEMİR Özlem KARABULUTLU	THE EFFECT OF BREASTFEEDING EDUCATION GIVEN TO PRIMIPAROUS MOTHERS USING THE TELL-WHAT-YOU-LEARNED METHOD ON BREASTFEEDING SELF-EFFICACY PERCEPTION AND ANXIETY LEVEL	138
Özlem SEYMEN Abdurrahim UYANIK Gülçin DEMİRDİL	PREGNANT WOMEN'S PERCEPTIONS OF SEXUALITY: A METAPHORICAL STUDY	140
Özlem KARABULUTLU Cansu Mine AYDIN	WOMEN'S HEALTH AND ART THERAPY	142
Kübra ÖZCOŞKUN Esra SARI	THE IMPACTS OF DISASTERS ON PREGNANCY AND THE ROLE OF MIDWIVES: A LITERATURE REVIEW	144
Havva YILDIZ	THE EFFECTS OF FEMALE TYPES IN TIFLİ STORIES ON GENDER ROLES	149

Murat POLAT	A TOUR OF THE OTTOMAN ARCHIVES ON SEXIST ATTACKS AGAINST WOMEN AND WOMEN'S REFLEXES (16TH-20TH CENTURIES)	151
Esra KARAKUŞ UMAR	WOMEN'S POVERTY IN TURKEY IN THE REPUBLICAN ERA	162
Seda SARIKAY SARİDEMİR	THE PLACE AND IMPORTANCE OF TURKISH WOMEN IN SPORTS DAY CELEBRATIONS	164
Esra BARAN KASAPOĞLU	WOMEN AND GENDER STUDIES IN SHIPPING: A BIBLIOMETRIC ANALYSIS USING VOSVIEWER	173
Huriye ŞEN	JAPANESE WOMEN IN THE JOURNAL OF ASAR-I NİSVAN	174
İzem ŞAHAN Mehin MEHDİYAVA Esmanur ÇAMLIDAĞ Fatih ŞAHİN	OPINIONS ON THE ACADEMIC PRODUCTIVITY OF WOMEN ACADEMICS IN HIGHER EDUCATION: THE CASE OF AZERBAIJAN AND TÜRKİYE	181
Murat GÖKMEN	REPRESENTATION OF WOMEN'S COURAGE AS A SOFT POWER INSTRUMENT IN TAHİR ALANGU'S FAIRY TALES	183
Murat GÖKMEN	ANALYSIS OF THE WOMAN IMAGE AS REFLECTED IN ERGÜN SAV'S TALE	184
Mehdizadə Gülşən Kamal qızı	AZƏRBAYCAN TƏHSİLİNDƏ QADIN FAKTORU AZERBAIJAN EDUCATION: THE ROLE OF WOMEN	185
Oynisa KHOJIEVA	O'ZBEK HAMDA TURK XALQ MAQOLLARINING OBRAZLAR TIZIMI VA TARKIBI IMAGE SYSTEM AND COMPOSITION OF UZBEK AND TURKISH PROVERBS	187
Doç. Dr. Muştariy HALMURADOVA	DEPICTION OF WOMEN IN ALISHER NAVOI'S "NESAYIM UL MUHABBET	188
Umurzakova Nargiza Abdurashidovna	ÖZBEK HALK NİNNİLERİNDE İSLAMİY MOTİFLER	189
Cholpon K. SOORONBAEVA	GENDER ISSUES OF LABOR MIGRATION (ON THE EXAMPLE OF KYRGYZSTAN)	196
G.M. SYZDYKOVA N.T. SHERTAYEVA B.B. SHAGRAYEVA A.K.KOSSAUOVA	ҚАЗАҚСТАН ҒЫЛЫМЫНДАҒЫ ӘЙЕЛДЕРДІҢ ОРНЫ МЕН РОЛІ (Ө.ЖӘНІБЕКОВ АТЫНДАҒЫ ОҒТУСТІК ҚАЗАҚСТАН ПЕДАГОГИКАЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ МЫСАЛЫНДА) THE PLACE AND ROLE OF WOMEN IN SCIENCE IN KAZAKHSTAN (ON THE EXAMPLE OF THE O. ZHANIBEKOV SOUTH KAZAKHSTAN PEDAGOGICAL UNIVERSITY)	201
Bahar TURGUT	FEMALE CIRCUMCISION AND TURKISH CRIMINAL LAW	203
Nisanur SEVİM Kemal DİL	REFLECTIONS OF THE PHENOMENON OF EVIL ON RELATIONSHIPS WITHIN THE FAMILY	212
Merve BAĞCI ŞENGÜL	WOMEN'S LABOR IN KAZAKHSTAN DURING THE SECOND WORLD WAR: THE CASE OF WEST KAZAKHSTAN	213
Özlem KILINÇÇEKER	ONE OF THE FIRST WOMEN PARLIAMENT REPORTERS ADVİYE FENİK	214
Selcan KALIN	TREE OF LIFE DETAILS IN TURKISH CULTURE	222
Gamze ÇOBAN	THE FORMAL INFLUENCE OF WOMEN'S IDENTITY AND IMAGE IN ARCHITECTURE	223
Tarık Ziya ARVAS	IMPRESSIONS AND EVALUATIONS ON WOMEN IN THE EASTERN RURAL AREAS OF ANATOLIA IN THE 19TH CENTURY	224
Aysel ŞAHİN	CURRENT REFLECTIONS OF WOMEN'S RELIGIOUSNESS IN THE OTTOMAN PERIOD	225
Ezgihan MERTOĞLU ÇAKIR	MYTHOLOGICAL FEMALE APPEARANCES IN RUSSIAN FOLK TALES	227

Elif ÖNDEŞ	<i>THE MASK OF THE WOMAN IN A MALE DOMINATED WORK LIFE: SARAH'S PERSONA IN THE NOVEL THE BRAID</i>	228
Gökçenaz GAYRET	SYMBOLIC VIOLENCE IN <i>TO ROOM NINETEEN</i> BY DORIS LESSING	229
Ayşe SOSAR	THE POET PERVIN ETISAMI OF TABRIZ AND HER PLACE IN IRANIAN LITERATURE	233
Миронова Светлана Андреевна	Проблемы осуществления прав женщин в АТО Гагаузии	243
Nejla AYDINOĞLU Selvi VURAL	THE FACT OF THE REPRESENTATION OF WOMEN IN MANAGEMENT IN ACADEMIC INSTITUTIONS AND ORGANIZATIONS	248
Irina-Ana DROBOT	VIRGINIA WOOLF, A REPRESENTATIVE OF LIBERALIST, INTELLECTUAL, AND POLITICAL FEMINISM	250
Irina-Ana DROBOT	WOMEN IN JAPAN'S FEUDAL WARRIOR CULTURE	257
Ananda Majumdar	THE WOMEN'S EDUCATION IN THE OTTOMAN EMPIRE	264
Karlygash KURYSHZHANOVA Sabina TSAGARAYEVA Aidana BELGİBAEVA	АТЕРОМА ЧЕЛЮСТНО-ЛИЦЕВОЙ ОБЛАСТИ У ЖЕНЩИН И ДЕВУШЕК ATHEROMA OF THE MAXILLOFACIAL AREA WOMEN AND GIRLS	275
Shadi Ahmadi Saeed Azizolahi	A REVIEW OF THE EFFECTS OF MEDICINAL PLANTS ON GASTROINTESTINAL SYMPTOMS CAUSED BY PRIMARY DYSMENORRHEA IN IRAN: A REVIEW ARTICLE	284
K.R.Padma K.R.Don	THE COVID-19 PANDEMIC'S EFFECTS ON WOMEN'S MENTAL AND EMOTIONAL WELL-BEING: AN UPDATE	293
Meherremova Elmira Meherrem qızı	AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATINDA QADIN OBRAZLARI IMAGES OF WOMEN IN AZERBAIJANI LITERATURE	294
Gulmira GATINA Indira AKZHIGIT Kamil ZUBANOV	АКТУАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА ЖЕНЩИН С КЕЛЛОИДНЫМИ РУБЦАМИ ЧЕЛЮСТНО-ЛИЦЕВОЙ ОБЛАСТИ, ПРИЧИНЫ, ЛЕЧЕНИЕ, ПРОФИЛАКТИКА THE ACTUAL PROBLEM OF WOMEN WITH KELOID SCARS OF THE MAXILLOFACIAL REGION, CAUSES, TREATMENT, PREVENTION	303
Öznur ÖZDEMİR GÖKMEN Eda GÜLBETEKİN Şengül YAMAN SÖZBİR	AN INVESTIGATION OF THE EFFECT OF THE GENDER EQUALITY COURSE GIVEN TO UNIVERSITY STUDENTS ON THEIR GENDER PERCEPTION	313
Yahşihanım NESİROVA	WOMEN WHO MADE HISTORY (BASED ON "TURKIC WOMEN RULERS AND NAIBS IN MUSLIM STATES" BY BAHRIYE UCHOK)	321
Almagul ALMABEKOVA Dana KURYSHZHAN	ТОКСИНЫ И АЛЛЕРГЕНЫ КАК ФАКТОРЫ РИСКА РЕПРОДУКТИВНОГО ЗДОРОВЬЯ ЖЕНЩИН TOXINS AND ALLERGENS AS RISK FACTORS FOR WOMEN'S REPRODUCTIVE HEALTH	322
Karlygash KURYSHZHANOVA Dina OMAROVA Gulfiya TELEUKHANOVA	ГИПЕРГИДРОЗ И ПТИАЛИЗМ КАК ПРОЯВЛЕНИЯ НЕЙРОГУМОРАЛЬНЫХ ИЗМЕНЕНИЙ У ЖЕНЩИН РАЗНЫХ ВОЗРАСТНЫХ ГРУПП HYPERHIDROSIS AND PTYALISM AS MANIFESTATIONS OF NEUROHUMORAL CHANGES IN WOMEN OF DIFFERENT AGE GROUPS	328
Dr. Felicia KING-AGBOTO Dr. Clifford.O.UGORJI	OWNERSHIP MENTALITY AND STUDENTS ACADEMIC PERFORMANCE IN MATHEMATICS IN PUBLIC SCHOOLS IN IMO STATE	335
Dr. Felicia KING-AGBOTO Dr. Chizoma Catherine OKPARA	EFFECT OF DIFFERENT TEACHING METHOD IN PROMOTING PSYCHOLOGICAL LITERACY AMONG UNDERGRADUATE STUDENTS	336

Elitsa PETROVA Andrey POPATANASOV Valya GRIGOROVA	WOMEN'S STATUS IN BULGARIA AND INDIA – COMPARATIVE NOTES AND PROSPECTS BETWEEN ANCIENT FORMER NEIGHBOR POPULATIONS	337
Sándor FÖLDVÁRI	WHY AND WHICH HUNGARIAN WOMEN-POETS INTERPRETED THE UKRAINIAN WOMAN-POET LESYA UKRAINKA'S POETRY?	338
K.R.Padma K.R.Don	A CONCISE REVIEW ON WOMEN IN SCIENCE AND TECHNOLOGY ON 20 TH CENTURY	339
Bushra SUMAIYA	PERCEPTION OF FEMALE STUDENTS TOWARDS STEM EDUCATION: A SOCIO-CULTURAL EXPLORATION IN THE INDIAN CONTEXT	340
Favour C. Uroko	EXAMINING THE EXPERIENCES OF THE GIRL CHILD IN IDP CAMPS IN BENUE STATE, NIGERIA: THE ROLE OF FAITH- BASED ORGANIZATIONS	341
Hotorun T. A.	GENDER AUDITS AS A MEASURE OF GENDER EQUALITY IN UNIVERSITY SCIENTIFIC ENVIRONMENTS	342
Dr. Daljit PUNJAB	GENDER DISPARITIES IN THE INDIAN LABOR MARKET	343
Aziza SAYDULLAYEVA	THE ROLE OF WOMEN CHARACTERS IN UZBEK AND TURKISH FOLK TALES	344
Özlem KARABULUTLU Tuğba KAVAS	NONCOMMUNICABLE DISEASES AND WOMEN'S HEALTH	345
Sanobar TURSUNOVA	FEMALE CHARACTERS IN MUROD MANSUR'S NOVEL "JUDOLIK DIYORI"	348
Светлана МИРОНОВА	PROBLEMS OF REALISATION OF WOMEN'S RIGHTS IN ATU GAGAUZIA	351
Adirek Vajrapatkul Pinmanee Vajrapatkul	FACTORS FOSTERING FEMALE EMPLOYMENT	356
Valentina MARINESCU Ramona MARINACHE	ROMANIAN WOMEN WHACHING INDIAN TV SERIES	357
Ramona MARINACHE Valentina MARINESCU	WOMEN MOTORCYCLISTS – SOCIOLOGICAL INSIGHTS	358
Perez gamon carolina Margarita	LATIN AMERICAN WOMEN WHO REMAINED IN THE SYNTHESIS OF HISTORICAL MEMORY	359
Radja Kumari	INDIAN SOCIETY AND GENDER-BASED VIOLENCE: AN ANALYSIS OF DOMESTIC CRIMES AGAINST WOMEN	360
Saleh SALEEM	THE PORTRAYAL OF WOMEN IN PAKISTANI CINEMA: A CRITICAL ANALYSIS	361
Guldana KUNDAGALI	WOMEN'S HISTORY AND GENDER STUDIES: EVOLVING PERSPECTIVES AND METHODOLOGICAL CHALLENGES	362
Nasima AFFETTI	WOMEN IN IRANIAN DISASTER FAMILIES: NEEDS AND EXPERIENCES	363
Januzak ALMANBET Mohammad Abdi SALAM	PALESTINIAN WOMEN IN PEACEBUILDING: CONFLICT MITIGATION AND CHALLENGES	364
Dilbar HAYDAROVA Zhuldyz SAKHI	THE STUDY OF FEMALE CHARACTERS IN TURKISH MYTHOLOGY DURING SOVIET SOCIALISM: THE CASE OF UZBEKISTAN	365

Sümeyye Bilgiz AKBAYIR	INVESTIGATING THE RELATIONSHIP BETWEEN BELIEF IN A JUST WORLD AND INTERNET ALTRUISM IN WOMEN	367
İdris ÇETİN	VOCABULARY RELATED TO "WOMEN" IN NEW UYGHUR TURKISH	368

ÂŞIK TARZI ŞİİR GELENEĞİNDE KADIN ÂŞIKLAR: KAHRAMANMARAŞ ÖRNEĞİ
*THE WOMEN MINSTRELS IN TRADITION OF MINSTREL STYLE POETRY: THE CASE OF
KAHRAMANMARAŞ*

Büşra SEÇEN¹

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Türk İslam Edebiyatı Bilim Dalı, Erzurum, Türkiye / ORCID ID: 0000-0002-8145-3372

Ayşe Hilal KALKANDELEN²

² Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Türk İslam Edebiyatı Bilim Dalı, Erzurum, Türkiye/ ORCID ID: 0000-0001-8173-9197

Özet

İslamiyet öncesi döneme ait ozan-baksı geleneği, XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İslam kültürünün etkisiyle yerini âşıklık geleneğine bırakmıştır. Âşık terimi, saz çalıp şiir söyleyen şairler için kullanılmış olup saz şairi terimiyle ortak manayı ifade etmiştir. Âşık tarzı şiir geleneğinin güçlü bir şekilde yaşadığı yerlerden biri de Kahramanmaraş'tır. Geçmişten günümüze Anadolu halk kültürünün oluşmasında ve geleceğe taşınmasında önemli rol üstlenen Kahramanmaraş'ta âşıkların yetişmesi için gerekli olan halk kültürü zengin ve canlı bir şekilde yaşamıştır. Karacaoğlan'ın, Dadaloğlu'nun, Gündeşlioğlu'nun iz bıraktığı Binboğa, Engizek, Berit, Nurhak gibi yüksek dağları; Göksun, Tekir, Başkonuş gibi yaylaları ve Maraş, Elbistan, Afşin, Pazarcık ovaları arasında yaz-kış süren konar-göçer yaşam kültürü âşıklık geleneğine ortam oluşturmuştur. Âşık tarzı şiir geleneğinin ilk ürünleri köy odalarında, sıra gecelerinde, kahvehanelerde sözlü olarak verilmiştir. Âşık tarzı şiirin icra edildiği bu ortamlarda toplumsal kurallar, dinî-ahlâkî ölçütler sebebiyle kadın âşıkların yetişme ihtimali düşüktür. Ayrıca erkek egemen bir toplum yapısına sahip olunması ve kadına biçilen roller içerisinde âşıklık olmaması da bu durumun sebeplerindedir. Fakat kadınlar bütün bu engellemelere karşın erkek hakimiyetinde olan âşık tarzı şiir geleneğinde kendine yer bulmuştur. Son dönemlerde kadın âşıklar sanatlarıyla, kişilik özellikleriyle adlarından söz ettirmişlerdir. Bu çalışmada; âşık, denilince ilk akla gelen erkek âşıklar olmasına rağmen ortaya çıkardıkları ürünlerle adından söz ettirmeyi başaran kadın âşıklar, edebiyatın başkenti olan Kahramanmaraş özelinde ele alınmıştır. Bu hususta çalışmanın temelini oluşturmak amacıyla âşık tarzı şiir geleneği hakkında genel bilgilere yer verilmiş ardından kadın âşıkların bu gelenek içerisindeki yeri tespit edilmeye çalışılmıştır. Yapılan tespit bağlamında kadın âşıklara örnek olarak Kahramanmaraşlı şairler ele alınmış, şiirlerinde işledikleri konular incelenerek geleneğe katkılarının ortaya konulması hedeflenmiştir. Yapılan literatür taramasında âşık tarzı şiir geleneğinde kadının yerinin tespiti hususunda yapılan çalışmalar bulunmasına rağmen Kahramanmaraş özelinde bu hususta ayrıntılı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışma sayesinde hem âşıklık geleneğinde kadının yerinin tespitiyle ilgili genel yargılar ortaya konmuş hem de Kahramanmaraşlı kadın âşıkların literatürde yer bulması sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Âşık, Kahramanmaraş, Kadın, Şiir

Abstract

The ozan-baksı tradition of the pre-Islamic period was replaced by the tradition of minstrelsy with the influence of Islamic culture from the second half of the XVth century. The term 'minstrel' is used for poets who play the reed and sing poetry and expresses a common meaning with the term 'instrumental poet'. One of the places where the tradition of minstrel style poetry lives strongly is Kahramanmaraş. In Kahramanmaraş, which has played an important role in the formation of Anatolian folk culture from the past to the present and in carrying it to the future, the folk culture necessary for the training of minstrels has lived richly and vividly. The high mountains such as Binboğa, Engizek, Berit, Nurhak, where Karacaoğlan, Dadaloğlu, Gündeşlioğlu left their traces; the highlands such as Göksun, Tekir, Başkonuş

and the summer-winter nomadic life culture between Maraş, Elbistan, Afşin, Pazarcık plains have created an environment for the tradition of minstrelsy. The first products of minstrel style poetry tradition were given orally in village rooms, queue nights and coffee houses. In these environments where minstrel style poetry was performed, the possibility of female minstrelsy was reduced due to social rules and religious-moral criteria. In addition, having a male-dominated social structure and not being a minstrel among the roles assigned to women are among the reasons for this situation. However, despite all these obstacles, women have found a place for themselves in the tradition of minstrel style poetry, which is dominated by men. Recently, women minstrels have made a name for themselves with their art and personality traits. In this study; Although the first thing that comes to mind when it comes to minstrelsy is male minstrelsy, women minstrels who managed to make a name for themselves with their products are discussed in Kahramanmaraş, the capital of literature. In this regard, in order to form the basis of the study, general information about the tradition of minstrel style poetry was given and then the place of women minstrels in this tradition was tried to be determined. In the context of the determination made, poets from Kahramanmaraş were taken as examples of women minstrels, and it was aimed to reveal their contributions to the tradition by examining the subjects they dealt with in their poems. In the literature review, although there are studies on the determination of the place of women in the tradition of minstrel style poetry, there is no detailed study on this issue in Kahramanmaraş. Thanks to this study, both general judgements about the determination of the place of women in the tradition of minstrelsy have been put forward and women minstrels from Kahramanmaraş have been included in the literature.

Keywords: Minstrel, Kahramanmaraş, Women, Poem

Giriş

İslamiyet öncesi dönemde ozan ve baksılar büyücülük, şiir söyleme gibi çeşitli görevleri bünyelerinde toplasa da toplumda yaşanan değişim ve gelişmeler sonucunda baksılar büyücülük, ozanlar ise şair-çalgıcı görevini devam ettirmiştir. XV. yüzyılın ortalarından itibaren İslamiyet'in etkisiyle ozanların yerini âşıklar almıştır. Âşık, saz çalıp şiir söyleyen kimsedir. Bir kısmı ümmî olan âşıklar; şiirlerini hece ölçüsüyle, saz eşliğinde ve irticalen söylemişlerdir (Dizdaroğlu, 1969, s. 11-20).

Âşıklık, yalnızca çalıp söylemeye dayanmaz, bir usta tarafından öğretilmesi gerekmektedir. Kişinin âşık olarak nitelendirilebilmesi için çağlar boyu gelişen geleneğe uyması gerekmektedir. Bu geleneğin nesilden nesile aktarılabilmesi için usta-çırak ilişkisi gereği çırak yetiştirmek gerekmektedir. Usta âşık, saza ve söze kabiliyeti olan bir genci çırak olarak alır ya da âşık olmak isteyen genç, bir ustanın yanına verilir ve usta bu genci yanında gezdirir. Çırak da ustasının ölümünden sonra meclislerde, sohbetlerde onun şiirleriyle söze başlar, adını yaşatır ve izinden gider. Çırak ustasının yanında başka âşıklarla tanışır ve onların da bilgilerinden istifade etme fırsatı bulur. Usta, çırağın yetiştiğine emin olunca âşıklık için icazet vermektedir. Âşıklık geleneğinde mahlas kullanmak bir kuraldır ve genellikle ustalar çıraklarına bir mahlas verirler. Bunun yanı sıra bazı âşıklar mahlasını kendi seçmiş, bazıları gördükleri rüya üzerine belirlemiş, bazıları ise ad-soyadlarını kullanmışlardır. Mahlas alma geleneği XIII-XIV. yüzyılda sistemleşmiştir (Artun, Âşıklık geleneği ve âşık edebiyatı tarihi/metinler, 2011, s. 62-65).

Âşıklık geleneğinin tekâmülünde birçok kurumun etkisi yadsınamaz. Birer eğitim merkezi olan medreseler, âşıklık kültürünü beslemiş, tekkelerde âşıklık geleneği aracılığıyla halk ile iletişim güçlendirilmiştir. Hanlar ve kervansaraylar, âşık tarzı ürünlerin yayılmasında önemli rol oynamıştır. Âşıklık geleneğinin en önemli icra mekânları kahvehanelerdir. Âşık kahvehaneleri hem geleneğin icra edildiği hem de yeni âşıkların yetiştirildiği mekânlardır (Artun, Âşıklık geleneği ve âşık edebiyatı tarihi/metinler, 2011, s. 39-40).

Yazılı kültürün gelişmesiyle birlikte âşık tarzı ürünler yazıya aktarılmıştır. Bu ürünlere cönk ve mecmualarda rastlanmaktadır. Cönk ve mecmualar en fazla XIX. yüzyılda kaleme alınmıştır. Bu yüzyılda âşıklar, şiirlerini içeren müstakil divanlar tertip etmişlerdir. Cumhuriyet'in ilanından sonra folklor araştırmaları kurumsallaşmış ve 1927'de kurulan Türk Halk Bilgisi Derneği'nin kitap ve dergi çalışmalarıyla âşık tarzı ürünler geniş kitlelere tanıtılmıştır. XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren

gazete, dergi ve kitapların yanı sıra üniversitelerdeki araştırmalara konu olmasıyla âşık edebiyatı ürünleri yazılı ortama aktarılmıştır. Âşık tarzı ürünlere radyo yayınlarında da yer verilmesiyle gelenek geniş kitlelere ulaştırılmıştır. Ayrıca plak ve kaset yapımı da geleneğe yeni bir boyut kazandırmıştır. Televizyonun yaygınlaşmasıyla birlikte âşık tarzı ürünlerin icra ortamlarına bir yenisi eklenmiştir (Artun, Âşıklık geleneği ve âşık edebiyatı tarihi/metinler, 2011, s. 80-81). Teknolojik gelişmeler geleneğin tanıtılması ve icrasını kolaylaştırmasının yanı sıra gençler için farklı seçenekleri de beraberinde getirdiği için geleneği olumsuz etkilemiştir. XXI. yüzyıl itibariyle sosyal medya uygulamalarının yaygınlaşması, âşıklar için sanatlarını icra edebilecekleri yeni ortamları dijital dünyaya taşıma fırsatı sunmuştur. Âşıklar, gerek şahsi “Instagram”, “Facebook” gibi sosyal medya hesaplarında gerekse “YouTube” kanallarında icralarını gerçekleştirmiş ve daha geniş kitlelere ulaştırmışlardır.

Âşık tarzı şiir geleneğinde kadının yerinin belirlenebilmesi amacıyla gelenek hakkında genel bir çerçeve çizilmiştir. Bu genel çerçeve üzerinden kadın âşıkların konumunun doğru bir şekilde belirleneceği düşünülmektedir. Zira kadın âşıkların yaşadığı olumsuzluklar ve engellerin anlaşılması için geleneğin genel hatları bilinmelidir. Kadın âşıkların konumunun belirlenmesinin ardından âşıklık geleneğinin canlı bir şekilde yaşatıldığı Kahramanmaraş'ta yetişmiş kadın âşıklar tanıtılmış ve şiirlerinden örnekler verilerek işledikleri konular ele alınmıştır.

1. Âşık Tarzı Şiir Geleneğinde Kadın Âşıkların Yeri

Âşık dendiğinde akla ilk erkek âşıklar gelmektedir. Kadınların daha arka planda kaldığı görülmektedir. Bu durumun sebepleri arasında şunlar zikredilebilir: Toplumun kadına yüklediği en önemli rol anneliktir. Bir kadından beklenen iyi bir eş, iyi bir anne ve iyi bir ev hanımı olmasıdır. Bunların aksi bir görev üstlenmesiyle toplumun düzeninin bozulacağı düşünülmüştür. İşte kendine biçilen bu roller kadınların şiir dünyasında arka planda kalmasına sebep olmuş ve âşık olmalarını zorlaştırmıştır. Ayrıca âşık olabilmeleri için bu geleneğe dair bilgi ve tecrübe edinmelerini sağlayacak kahvehane, sıra geceleri vb. birtakım sosyal ortamlarda bulunmaları gerekse de kadın âşıklar bu ortamlardan uzak kalmışlardır. Zira bir kadının bu ortamlarda şiir söylemesi durumu hoş karşılanmamıştır. Bir başka sebep ise âşıklık geleneğinde usta-çırak ilişkisi içerisinde çırağın ustası ile vakit geçirmesi gerekliliğinin kadının ev işlerini, çocukların bakımını, eşlik görevlerini ihmal edeceği düşüncesiyle özgür bir ortam sunulmamasıdır. Âşıklığın gerektirdiği sosyal ortamlarda kadınların bulunamaması ve usta-çırak ilişkisinde yetişme imkânı bulamaması kadın âşıkların görsel ve işitsel örneklerden beslenememesine sebep olmuş ve kendilerini yeterince geliştirmeleri güçleşmiştir. Âşıklığa ilk adımını atan kadınların erkek âşıklar, aileleri, akrabaları ve çevresi tarafından tepki görmesi hatta kötü kadın muamelesi görmeleri ve iftiraya uğramaları da onları âşık olmaktan uzaklaştırmıştır. Kadın âşıklar aile büyükleri ve eşlerinin izni olmaması sebebiyle âşığın olmazsa olmazı denebilecek sazla da geç tanışmışlardır. Kısaca, toplumun âşık olmayı kadına uygun görmemesi sebebiyle kadın âşıklar usta-çırak ilişkisine dayalı bir eğitim süzgecinden geçmek, saz çalmak, diyar diyar gezmek, topluluk önünde atışmak gibi geleneğin zorunlu aşamalarından geçme şansı bulamamışlardır (Yalçınkaya, 2022, s. 70-74). Tüm bu sebeplere rağmen kadın âşıklar erkek egemen bu geleneğin içinde kendine yer bulabilmiş ve sanatlarıyla isimlerinden söz ettirebilmişlerdir. Aşk temalı halk hikayelerinde “âşık-sevgili-rakip” üçgeninde daima sevgili konumunda, hatta başkahraman olmasına rağmen pasif bir ruh hali içinde ele alınan kadınlar bu zinciri kırmayı başarmış ve âşık konumuna yerleşmişlerdir (Özarlan, 2014, s. 169). Kadınlar; çocuklarını uyuturken ninni, özel günlerde mâni, üzüntülüken ağıt, hasret çekerken türkü söylemişlerdir. Kadınların duygularını yansıttıkları bu şiirler halk şiirinin türleridir. Gönül yarası bulunan, hasret çeken, efkarlanıp duygularını sazının tellerine dökenler âşıklardır. Anadolu'da nesilden nesile, gönüllere işlenerek âşıklık kültürü başarıyla uygulanmıştır. Bu kültürün içerisinde kadın âşıklar önemli temsilciler olmuştur. Kadın âşıkların gösterdiği bu başarı; yayımlanan kitaplar, şenlikler ve atışmalarda açıkça görülmüştür. (Kalkandelen, Türk İslâm edebiyatı ve kadın, 2021, s. 127)

Kadın âşıkların erken yaşta evlenmelerini ve beraberinde meydana gelen sorunları dile getirme arzusu, yaşadıkları sıkıntıları anlatarak rahatlama isteği, şiiri bir sığınak olarak görmeleri bu alandaki yeteneklerini ortaya çıkarmalarını sağlamıştır. Kadın âşıkların bir kısmı yaşadıkları zorluklar nedeniyle kendilerini anlatma biçimi olarak saza ve âşıklığa yönelmiş; bir kısmı âşık olan bir yakınının etkisi,

yönlendirmesi ve eğitimi ile âşıklığa başlamış; bir kısmı ise ailelerinin karşı çıkmasına rağmen yeteneğini fark etmiş, bu uğurda ailesine ve çevresine karşı mücadele vermişlerdir (İstanbulu, 2019, s. 155).

Kadın âşıklar, başlangıçta sanatlarını kadın meclislerinde, kına gecesi gibi merasimlerde sergilemişlerdir. Ayrıca, yazdıkları şiirleri de anonim türkü gibi söyleyerek çevrelerinden gelebilecek olumsuz tepkileri engellemişlerdir. Zamanla erkek meclislerinde çalıp söylemeye başlamışlar fakat erkek âşıklar tarafından yadırganmışlardır (Artun, Çukurova *Âşıklık Geleneğinde Kadın Âşıklar*, s. 2). İcra ortamlarında erkek âşıklar tarafından istenmeyen sözlere ve itibarsızlaştırmaya maruz kalan kadın âşıklar, katıldıkları icra ortamlarında seçici davranmış, tanıdıkları âşıklarla birlikte bu ortamlara girmiş ve atışmışlardır. Erkekler tarafından meslekî ve sosyal anlamda küçümsenen kadın âşıklar zaman içinde kendilerini kanıtlamış ve kabul görmüşlerdir. Görülüyor ki kadın, her alanda olduğu gibi âşıklık geleneğinde de kendini kabul ettirebilmek için önce önyargılarla baş etmiştir (İstanbulu, 2019, s. 160). Kadın âşıkların, erkek âşıklarla yaptıkları atışma örnekleri incelendiğinde toplumsal rollerinin bir uzantısı olarak kadın âşıklara “bacı, ana, kardeş” şeklinde hitap edildiği görülmüştür. Ayrıca erkek egemen bu geleneğin kurallarını yine erkeklerin şekillendiriyor oluşu kadın âşıklar tarafından eleştirilmiş, saz ve sözle dile getirilmiştir (Tetik Işık ve Aras, 2022, s. 241-242).

Âşıklık geleneğinde, âşık adayında heves; saz, söz ve musiki konusunda yetenek; güçlü bir hafıza, hazır cevaplılık, geniş kelime dağarcığına sahip olma gibi özellikler aranmıştır. Âşıklığa hevesli olan kadınlarda bu özellikler bulunuyorsa erkek âşıkların yardımıyla saz çalma ve söz söyleme hususunda, usta-çırak ilişkisi içerisinde kendilerini eğitmeleri mümkün olmuştur. Bazen saz eğitimini usta-çırak ilişkisi içerisinde değil de çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından düzenlenen kurslarda öğrenmişlerdir. Kadın âşıklar da radyo, televizyon, internet gibi elektronik kültür ortamlarında sanatlarını icra etmişlerdir (Özarslan, 2014, s. 169-171).

Kadın âşıklar bugün geçmişe oranla daha fazla ilgi ve itibar görmektedir. Bugün birçok kadın âşık, geleneğin otoriteleri tarafından “usta âşık ödülleri”ne layık görülmüştür. Ayrıca Kültür Bakanlığı, valilikler ve belediyelerin yörelin kadın âşıklarını tespit ve teşvik etmesi; onlara yapılacak etkinliklere daha fazla yer vermesi, eserlerinin kalıcı hale gelebilmesi için kitap ve albüm çalışmalarına olanak ve destek sağlanması halk kültürü açısından oldukça önemlidir (İstanbulu, 2019, s. 160).

Sazı kırılarak, şiirleri yakılarak engellenmeye çalışılan bu kadınlar, bahsedilen tüm engellemelere ve olumsuzluklara rağmen yılmamış, şiirden uzaklaşmamış ve erkek egemen bu gelenek içerisinde kendi konumlarını kendileri belirlemiştir. Bu bağlamda ismine ulaşılabilen Kahramanmaraşlı kadın âşıkların literatüre kazandırılması bir borç olarak görülmüş ve çalışma bu amaç doğrultusunda oluşturulmuştur.

2. Kahramanmaraşlı Kadın Âşıklar

Kahramanmaraş, bugün şiirin başkenti olarak anılmaktadır. Kahramanmaraş’ın edebiyat alanında böyle mümbit bir şehir olması, Kahramanmaraş’ın dışa kapalı bir coğrafyada konumlanmış olmasına, dışarıya doğru açılmayı ve genişlemeyi düşünmediği için de içe, kendine doğru derinleşmede mesafe almış olmasına bağlanmıştır (<https://www.marastaedebiyat.com/rasim-ozdenoren-benim-marasim>). Şair ve edip yönünden oldukça zengin olan Kahramanmaraş, birçok âşık yetiştirmiştir. Zira Kahramanmaraş; millî, hamasi duyguları besleyen destansı şiirlerin yazılması için gerekli manevî, kültürel ve tarihî kahramanlıklara sahiptir (Doğan, Avcı ve Yakar, 2014, s. 423). Halk şiirinin güçlü isimlerinden Karacaoğlan’ın (XVI. yüzyıl) Cumhuriyet’ten önce Kahramanmaraş’a bağlı olan Bahçeli köyünden olması bölgedeki halk şiiri alt yapısının gücünü göstermektedir (Alparşan, Alıcı ve Yakar, 2009, s. 19-20). Karacaoğlan, Kahramanmaraşlı âşıkların manevî ustası olarak görülmüştür. Zira çoğu âşık onun şiirlerini dinleyerek, ezberleyerek ve söyleyerek kendini geliştirmiştir. Kahramanmaraşlı âşıkların yetişmesinde önemli rol oynayan bir diğer isim ise Kayseri-Kahramanmaraş-Adana üçgeni içinde yaşamış olan Dadaloğlu’dur (XVIII. yüzyıl) (Avcı, 2023, s. 28). Kahramanmaraş’ta halk şairlerinin dayanışması, yeni âşıkların yetişmesi, âşıklık geleneğinin icra edilmesi için Afşin Halk Ozanları Derneği, Kahramanmaraş Halk Ozanları Kültür ve Dayanışma Derneği, Kahramanmaraş Ozanlar ve Şairler Kültür Derneği, Kahramanmaraş Edebiyat ve Sanat Derneği vb. birçok dernek kurulmuştur (Avcı, 2023, s. 30).

Kadınların doğup büyüdüğü ortam, yetiştirilme biçimleri, yaşadıkları olaylar ve âşıklık geleneğiyle münasebetleri âşık olmalarında etkili olan faktörlerdir. Kahramanmaraş da âşıklık geleneğinin canlı bir şekilde yaşadığı önemli şehirlerdendir. Yine Kahramanmaraşlı âşıkların hayatları incelendiğinde ailelerinde mutlaka başka şairlerin de bulunduğu görülmüştür.

Kahramanmaraşlı şairler üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde kırk dokuz kadın âşık tespit edilmiş olup bunlardan altısına Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından “halk şairi” unvanı verildiği görülmüştür. Ayrıca bu isimlerden Kul Latife'nin aslında erkek olduğu tespit edilmiştir. Kahramanmaraş'ta kadın âşıklar XIX. yüzyıldan bugüne kadar geleneğin içinde yer almışlardır. Türk edebiyatında kadın âşıkların ilk tespit edildiği dönemin XVII. yüzyıl olması, Kahramanmaraş'ta ilk kadın âşığın XIX. yüzyılda tespit edilmiş olmasını tabii kılmaktadır. Kahramanmaraş'ın muhafazakâr sosyal yapısı da düşünüldüğünde XIX. yüzyıldan önce şiir söyleyen kadınların bunu herkesin içinde dile getirmesinin güçlüğü, dile getirdiği takdirde hor görüleceği, kınanacağı yadsınamaz bir hakikattir. Bu sebeple Kahramanmaraş'ta, daha önceki dönemlerde kadın âşıklardan bahsetmek durumu neredeyse imkânsız kılmıştır.

Kahramanmaraşlı kadınlar genel olarak şiir yazmaktan, yazdıklarını da birilerinin duymasından çekinmişlerdir. Şiir yazan kadınların birçoğunun ise şiirleri ele geçirilememiş, kayıt altına alınamamıştır. Bugün ulaşılan şiirler ise okuma yazma bilenlerin şiirlerini defterlere yazmış veya başkalarına yazdırmış olmaları, anında ezberleyip hafızalarda kaydetmiş olmaları sayesinde. Şiirlerin ele geçirilememe sebeplerinden biri de senelerce saklanmasına karşın sahip olamama korkusuyla şiir defterlerinin yakılmış olmasıdır (Kalkandelen, Kadim ağıt kültürü ve Elbistanlı kadınlar, 2023, s. 69). Arif Bilgin *Elbistanlı Hanım Şairler* adlı eserini hazırlamak amacıyla yaşayan kadın âşıklarla yaptığı görüşmeler sonucunda bu durumu şu şekilde anlatmıştır;

“Maalesef kadınlar hala şiir yazmaya çekiniyor, yazarlar da yayınlamaları şöyle dursun başkalarına duyurmaya bile çekiniyorlar. Önceki yıllarda yazıp söyleyenlerin çoğunun eserlerinden ya bir iki şiir kalmış ya birkaç dördlük; nasıl böyle olmasın ki hayatları hakkında bilgiler bile unutulup gitmiş. Okuma yazma bilenlerin azlığından, defter kalem bile bulmakta zorlanıldığından ve bazı kesimlerde şiirle uğraşmanın kınandığından; baştan beri kaydetmek kültür, ihtiyaç ve şart haline gelmemiştir. O zamanlar irticalen söyleyenlerin şiirleri hem söyleyen hem de dinleyenlerin birçoğu tarafından anında ezberlenir ve okundukça hafızalarda yaşardı. Yöremizde, belki her köyde çok sayıda kadının ağıt, mâni, türkü söylediği; sevdiği veya rakibesi ile atışma yaptığı örneklerden ve anlatılanlardan bilinmektedir. Manilerin kısa olmasından ezberde yaşatılması şiire, ağıta, türküye göre daha mümkün olmuştur.” (Bilgin, 2015, s. 11).

Kahramanmaraşlı kadın âşıklar; Hasibe Hanım (d. 1835-ö. ?), Gülendem Ketizmen (Gül Hatın) (d. 1847-ö. 1942), Mahsuse Hanım (d. 1865-ö. 1925), Hasibe Türkmen (Hasibe Hatun) (d. 1882-ö. 1945), Mutebere Bilgin (d. 1885-ö. 1964), Hatice Binboğa (d. 1887-ö. ?), Feleknaz Ketizmen (d. 1888-ö. 1952), Hava Çay (d. 1892-ö. 1982), Habibe Özer (Habibe Bacı) (d. 1901-ö. 1961), Gülkız Güven (Gülekız Bacı) (d. 1902-ö. 1986), Fadime Günay (d. 1905-ö. 2015), Fatma Dal Güler (d. 1905-ö. 1982), Eşe Cırık (Eşe Ebe) (d. 1906-ö. 1988), Fadime Demirci Sarı (d. 1909-ö. 1998), Âdile Necla Kandeğer (d. 1910-ö. 1965), Elif Çomruk (d. 1916-ö. ?), Fatma Hatun Akat Ketizmen (d. 1925-ö. ?), Elif Öztürk (d. 1926-ö. ?), Fatma Genç Dede (d. 1926-ö. 2014), Güllü Gözükara (d. 1926-ö. ?), Güllü Koyunca (d. 1928-ö. 2005), Muammer Ketizmen Sinan (Manni) (d. 1930-ö. ?), Elif Yıldırım (d. 1931-ö. 2021), Meyse Doğan (d. 1932-ö. ?), Eşe Çay Taş (d. 1934-ö. ?), Ayşe Dede Çabuk (d. 1948), Döne Çoban (d. 1949-ö. 2020), Özden Ketizmen Arıç (d. 1950), Neşe Balıkçı (Dilana) (d. 1968), Hatice Altuk Keşoğlu (Âşık Selvinaz) (d. 1969), Nurgül Kaynar Yüce (d. 1971), Zekiye Tolu (Tolunay) (d. 1972), Sibel Orçan (d. 1973), Zahide Eskici (Aykız) (d. 1974), Ayşe Karataş (Şah Sultan) (d. 1979), Gamze Gökçek (Son Damla) (d. 1987), Fatma Gümüş Nehir (?), Fatma İnan (?), Güldane Hatun Uçak (?), Hafız Kız (?), Lütfüye Deveci Karaca (?), Kul Latife (?), Hatın Eşe Bostan (?), Mine Hanım (?), Gülsün Seyran Aygün (?), Hacce Narter (Kör Çiçekli) (?), Meryem Nehir (?), Rahime Çiçekli (?), Zöhre Kasap'tır (?). Çalışmada, bu isimlerden birkaçı kısaca tanıtılmış ve şiirlerine yer verilmiştir.

Kendisinden bir dördlük kalan Kahramanmaraşlı ilk kadın âşık 1835'te doğduğu tahmin edilen Hasibe Hanım'dır. Hasibe Hanım'ın şiir yazdığı bilirse de şiirleri kayıt altına alınmadığı için kaybolmuştur.

Kendisinden geriye kalan ise şair Fatma Hatun Akat Ketizmen'in ezberinde olan bir dördlüktür (Bilgin, 2015, s. 91);

Hep buralar benim yurdum

Yine tazelendi derdim

Dünyada her şeyi gördüm

Sabreyle gönül sabreyle (Bilgin, 2015, s. 91)

Gülendem Ketizmen ve kızı Feleknaz Hanım, Elbistanlı âşıklık geleneğinin önemli isimlerinden sayılabilir. Gül Hatın olarak anılan Gülendem Ketizmen aynı zamanda divan şairi Rıfat Saltoğlu'nun (d. 1837-ö. 1911) kız kardeşidir (Bilgin, 2015, s. 13). Bu durum âşıklığa başlamada ailede başka şairlerin de olmasının etkisini kanıtlar niteliktedir. Gül Hatın ve Âşık Osman arasında geçen bir atışma şu şekildedir (Bilgin, 2015, s. 13);

Âşık Osman'ın Gül Hatın'a Söylediği

Pınar'ın gözünden içtin

Ağanın iyisin seçtin

Şöhretinen kondun göçtün

Hatun, arzun nerde kaldı

Gül Hatın'ın Âşık Osman'a Cevabı

Ben Beytullah'a varmadım

Dünya gözüyle görmedim

Kara yüzümü sürmedim

Büyük arzum onda kaldı (Bilgin, 2015, s. 36)

1905/06 yılında Hacı Mehmet Erten ile evlenen Feleknaz Hanım'ın erkek çocukları olmamış ve mutlu başlayan evlilik bu sebeple kötüye gitmiştir. Hacı Mehmet Erten, 11 Ağustos 1923'te 2. Meclis'e çağrılmış ve eşini Elbistan'da bırakarak İstanbul'a gitmiştir. Burada hem siyasetle hem de ticaretle uğraşmış ve Muazzez isimli bir kadınla ikinci evliliğini yapmıştır. Feleknaz Hanım bu acıyı bir ömür içinde taşımıştır. İçinden dolup taşan bu duyguları şiirle ifade etmeye çalışmıştır (Bilgin, 2015, s. 42-44);

O yârin âteşi hasret

Zayıf derûnum dağladı

Benim âh u emânımdan

Âb-ı Ceyhun'u çağladı (Bilgin, 2015, s. 57)

Feleknaz Hanım, şiirlerini kızı Makbule'ye yazdırmıştır. Öyle ki geceleri ilham gelip şiir yazacağı zaman kızını uyandırır. Şiirleri dört dördlük sayılamasa da hiç tahsil görmemiş olması, duyduklarıyla ve ezberledikleriyle bilgi sahibi olduğu, geliştirdiği şiir dünyası; yaşadığı dönemin ve coğrafyanın erkek egemen toplum şartları da göz önünde bulundurulduğunda saygı ve takdiri hak etmektedir. Şiirlerinde mahlas kullanmayan Feleknaz Hanım, kendini "kaderi kara" olarak nitelendirmiştir. Altmış dört şiiri, yeni harflerle samanlı ve çizgili bir deftere yazılmış olup yıllar sonra torunu Sadiye Hanım, içinden seçtiği kırk iki şiirle ikinci bir defter oluşturmuştur. Şiirlerinde Elbistan'ın mahallî kelime ve söyleyişlerine yer vermesi yaşadığı bölgede o döneme ait halk dili ve kültürünün yansıtması bakımından oldukça önemlidir (Bilgin, 2015, s. 44-46). Feleknaz Hanım, kızının evlendiği zamanı not düşerek yazdığı şiirinde erkek çocuğunun olmayışından, bu sebeple eşinin kendisine yüz çevirmesinden ve damadının on yaşında babasız kalışından bahsetmiştir;

Sene üç yüz kırk ikide (1924) gelin edelim kızımı

Elestü ervah halkında ben almışam yazımı

Oğlan için yalvardım geçirmedim nazımı

Vicdanıyım hükmün işle kerîmeler pederi

Böyle imiş kerîmeler vâlidenin kaderi (Bilgin, 2015, s. 49)

Mahsuse Hanım, henüz 21 yaşındayken eşini kaybetmiştir. Bu sırada çocukları Hakkı ve Yaver bebek, Tevfik ise daha dünyaya gelmemiştir. İşte yaşadığı bu acılar onu şiir yazmaya itmiştir (Alparslan ve Yakar, 2019, s. 139-140).

Kahramanmaraş Andırınlı olan Hasibe Türkmen eşini ve çocuklarını kaybetmenin verdiği acılar üzerine yaktığı ağıtlarla yörede meşhur olmuş bir başka kadın âşıktır. Ali Rıza Yalın, Yaşar Kemal, Cezmi Yurtsever ve Çukurova yöresinde ağıtlar üzerine derleme yapan birçok araştırmacı, çalışmalarında Hasibe Hatun'dan bahsetmiştir. Yaşar Kemal kitaplarında, Çukurova'nın en ünlü ağıtçısı diye yazmıştır. Hasibe Hatun hem ağıt yakma hem de usta malı şiir söyleme geleneğini devam ettiren önemli bir kaynak kişidir. Birçok mecliste söz söyleme sanatının inceliklerini kullanan şair, söz ve şiirlerinde yetiştigi yörenin izlerini sade bir dille aktarmıştır (Avcı, 2023, s. 361).

1885'te Elbistan'da doğan Mutbere Bilgin, okuma yazma bilmemesine rağmen irticalen, şaşırtacak derecede uzun şiirler söylemiştir. Ne yazık ki bu şiirler kaydedilmemiş, kendisinden yalnızca gelini Meryem Hanım'ın aklında kalan şu dördlük ulaşmıştır (Bilgin, 2015, s. 199);

Kabakulak'ın yazısı

Yayılr orda kuzusu

Kör Mustafa'yı sorarsan

O da Kabakulak'ın cazısı (Bilgin, 2015, s. 199)

Kaderikara mahlaslı Hatice Binboğa ve Hava Çay da yörenin iki kadın âşığıdır. Hava Çay'ın çocuğu olmayan kızı için yaktığı ağıt şöyledir (Bilgin, 2015, s. 257);

Eşe benim nazlı kızım

Yanıyor ciğerim özüm

El kadar evlat sevmemiş

Şu benim talihsiz kızım (Bilgin, 2015, s. 257)

Yörede ağıt ve maniden başka şiir yazan kadınlar kınanmıştır. Bu sebeple birçok kadın şiirlerini ortaya çıkarmamış ya da birinin ölümüne ağıt yakarak, çeşitli olaylarla ilgili şiir söyleyerek yeteneğini göstermiştir. Bu sebeple şiirlerinde isim ve mahlas kullanmayan âşıklardan biri de Habibe Bacı'dır (Habibe Özer). Şiirlerinde aile dertleri, akraba kavgaları gibi özel konuları ve tabiata dair konuları işlemiştir. Habibe Bacı'ya ait şiirler eşi Hüseyin Özer tarafından okunaklı eski yazıyla yazılarak kaybolmaktan kurtarılmıştır (Bilgin, 2015, s. 245). Tabiat üzerine yazmış olduğu "Koca Kavak" başlıklı şiiri şöyledir;

Ulu kuşlar sana yapar yuvayı

Yüksek yerlerden kokuluyon havayı

Yalvar bizim için eyle duayı

İçmişsin bâdeler dolusun kavak (Bilgin, 2015, s. 246)

Okuma yazma bilmeyen Fatma Dal Güler, genç yaşlardan itibaren kendisini etkileyen olaylar karşısında irticalen şiirler söylemiştir. Eşi Ahmet Güler askerdeyken bir arkadaşı ailesinin evine uğrar ve kendisine iletmek istedikleri bir şey olup olmadığını sorar. Bunun üzerine babası hepsinin selamı olduğunu söylemesini ister. O da gidip "Annenin, babanın ve eşinin sana selamı var" der. Eşinin adamla konuşup, selamını ilettiğini düşünen Ahmet Güler, eşine sinirlenir ve babasına mektup yazar. Bu mektupta eşine

selam göndermemiş ve ebcedle gizleyerek eşinin o adamla konuşup konuşmadığını sormuştur. Kayınpederi, gelinine bunu sorar. Durum böyle olunca Fatma Hanım eşinin neden selam göndermediğini anlar, üzülür ve şiirinde şöyle anlatır (Bilgin, 2015, s. 153-154);

Mektubunu aldım, ebcetli haber

Ağzıma koyulsun kırmızı biber

Yırak yerin ünü pek yelli gider

Yârim kimseyle selam salmadım (Bilgin, 2015, s. 154)

Zeki, ileri görüşlü, yardımsever bir kadın olan Eşe Cırık, köyde hemen herkesin doğumunda ebe; düğün, bayram ve mevlit yemeklerinde aşçı; genç kadın ve kızlara sürekli nasihatler vererek, onlara maniler okuyarak yönlendiren bir rehber olmuştur. Kendisine ait manilerden biri şöyledir (Bilgin, 2015, s. 183);

Aç karnına boranı aşı yenmiyor

Gönül yüce, enginlere konmuyor

Evin sırrı hiç kimseye denmiyor

Ah neyleyeyim kader senin elinden (Bilgin, 2015, s. 184)

Okuma yazma bilmeyen ve irticalen şiir söyleme kabiliyetine sahip Kahramanmaraşlı bir diğer âşık, Fatma Demirci Sarı'dır. Mısır tarlasının biçilme zamanı gelmiştir ve eşi bu sırada askerdedir. O da kayınvalidesinden yardım ister fakat reddedilir. Hal böyle olunca tarlayı tek başına biçmek üzere işe koyulur. Yoldan geçenler neden tek başına çalıştığını sorunca askerde olan eşi aklına gelir ve şu deyişi kendine has bir makamla söylemeye başlar (Bilgin, 2015, s. 139-140);

Bugün ayın on üçü

İçerim derdinen dolu

Ben bu elde durmam amma

Beklediğim asker yolu (Bilgin, 2015, s. 141)

Aslen Kahramanmaraşlı olmayan Âdile Neclâ Kandeğer, öğretmen olarak atandığı bu şehri kendi memleketi olarak görmüş ve halk da kendisini benimsemiştir. Kahramanmaraş için yazdığı şiirler sebebiyle de Maraşlı şairler arasında anılmıştır. Şiirlerinde genellikle Kahramanmaraş'ın Kurtuluş Savaşı'nda gösterdiği kahramanlıklardan, Cumhuriyet'in ilke ve inkılaplarından, Kahramanmaraş'ın sosyal hayatı ve tabii güzelliklerinden bahsetmiştir. Şiirlerini hece ölçüsüyle, sade ve yalın bir dille kaleme almış güçlü bir kadın âşıktır (Avcı, 2023, s. 59).

Şiirlerinde Hatun mahlasını kullanan Fatma Akat Ketizmen; on dört yaşında evlendirilmiş, ikiz çocukları bebekken, iki çocuğu da genç yaşlarda vefat etmiş hayatı acılarla dolu bir kadındır. Fatma Hatun, güçlü bir zekaya sahiptir, zira kendisinin henüz bir buçuk yaşlarındaiken mâni ezberlediği söylenmektedir. Hiç tahsil görmemiş olmasına rağmen şeker kağıtlarında yazan manileri okumaya çalışarak kendi kendine okuma yazma öğrenmiştir. Âşık; her olaydan etkilendiğini, duygulandığını ve onun üzerine bir şiir yazdığını, her an aklına bir şiir gelebileceğini ve anında kaleme kâğıda sarılarak yazmaya başladığını ifade etmiştir. Tüm şiirleri, torunlarından biri tarafından tek nüsha halinde bir kitapta bir araya getirilmiş ve *Hırsız* adı verilmiş fakat kitap bastırılmamıştır (Bilgin, 2015, s. 92-98). Fatma Hatun'un yaşadığı engellemelere, kısıtlamalara, küçük yaşta evlendirilmesine, ailesi tarafından destek görmeyişine vurgu yaptığı şiirinin bir kısmı şöyledir;

Konuştumsa susturdular

Bağırarak püsturdular

Beni bana küstürdüler

Bundan hakkım alamadım

Açamadım panjurları

Kıramadım zincirleri

Şu bende var olanları

Kimseye anlatamadım (Bilgin, 2015, s. 111)

Fatma Demirci Sarı'nın kızı olan ve on üç yaşında evlendirilen Güllü Gözükara'nın eşi köyde yaşanan bir kavga sebebiyle on iki yıl hapis cezası almıştır. Eşi hapishaneye girdiğinde kayınvalidesi oğlunu her ziyarete gittiğinde gelinini kötülemiştir. Bunun üzerine oğlu, eşinin kendisini beklemeyip çocuklarını bırakarak babasının evine dönmesi için bir haber gönderir. Güllü Hanım, bu haberi alınca duruma anlam veremez ve şu şiiri yazarak biriyle eşine gönderir (Bilgin, 2015, s. 143-144);

Yanarım yanarım tütünüm tütmez

Kurudu bahçemde güllerim bitmez

Kuzulu koyun da dışarı getmez

Niçin getsin deyi haber salarsın

Yana yana burum burum tüterim

Marağım dan hasta olur yatarım

Nazlı Hacı'mı senden ey'(i) tutarım

Niçin getsin deyi haber salarsın (Bilgin, 2015, s. 144)

Âşık Ali (Baz) Gözükara'nın kardeşi Güllü Koyuncu'nun eşi evlendikleri sene askere gitmiştir. Bunun üzerine Güllü Koyuncu şu deyişi söylemiştir (Bilgin, 2015, s. 185);

Dağların karı erimez

Emirsiz asker yerimez

Ne kaderim karayımış

Gözümün yaşı kurumaz (Bilgin, 2015, s. 185)

Manni mahlasını kullanan Muammer Ketizmen Sinan'ın , çocuk sahibi olamaması; evliliğinde aradığını bulamaması; eşini, kardeşlerinden birkaçını ve yeğenlerini vakitsiz kaybetmesi duygusallığını artırmıştır. Dolup taşan bu duyguları şiirle ifade etmeye çalışmıştır. Uzun süre Ankara'da yaşaması sebebiyle memleketi Elbistan'ı özlemektedir ve bu özlem üzerine şu şiiri söylemiştir (Bilgin, 2015, s. 67-69);

Doğup büyüdüğüm

Sekip oynadığım

Hayaller kurduğum, mutlu olduğum

Güzel yurdum Elbistan'ım

Seni özledim.

Sılamı özledim

Hasretini içimde gizledim

Bazen güldüm, bazen sızladım

Gam yükünü omuzladım

Elbistan'ım, seni özledim (Bilgin, 2015, s. 76)

Çeşitli sebeplerden on çocuğu vefat eden, hayattaki tek oğlunun da genç yaşta hastalanarak vefat etmesi Döne Çoban'ı üzmüş ve şu ağıtı yakmıştır (Bilgin, 2015, s. 261);

Orta direk ortasından biçildi

Ala kanlar dört tarafa saçıldı

Bayramlık oğluma hülle biçildi

Eylen oğlum eylen baban da gelsin (Bilgin, 2015, s. 261)

Genç yaşta evlenmesi, ailesine olan özlemi, kardeşinin vefatı gibi sebeplerden dolayı duyduğu acılar üzerine şiirler kaleme alan bir diğer âşık Özden Ketizmen Arığ (Bilgin, 2015, s. 205), kadere şikayetini şöyle dile getirmiştir;

Genç yaşımnda buldun beni

Bana myıdı kastın kader

Daha tanımazdım seni

Yine bana küstün kader (Bilgin, 2015, s. 206)

Dilana mahlaslı Neşe Balıkçı da âşıklık geleneğinin birçok unsurunu taşımamaktadır. Âşıkların rüya görmesi hususuna inanan âşık, bugünkü şartlarda hiçbir âşığın rüya göremeyeceğini düşünmektedir. Ona göre saz çalamayan âşığın irticali de yoktur ve şiirlerini yazarak üretirler. Çok sayıda halk hikayesi anlatmasına rağmen bunları kitaplaştırmamıştır. Neşe Balıkçı herhangi bir usta-çırak ilişkisinden geçmemiş olmasına rağmen Âşık Mahzûnî Şerîf'i usta olarak görmüş ve çağdaşlarından Ahmet Şahinoğlu, Çoban Hüseyin Çemrek, Reis Ayar, Ahmet Tekkuş, Ozan Didarî'yi takip etmiştir. Dilana mahlasını kendisine, Yanık Ahmet vermiştir (<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/dilana-nese-balicki>). Âşıklık üzerine yazdığı şiiri şöyledir;

Gönülden âşıklık Allah vergisi

Lakin bir de usta görendir âşık

Sıradan insandan farklı görgüsü

Bu yolda çok emek verendir âşık

Yanlışları kökten silse de yetmez

Kırkı kırk parçaya bölse de yetmez

Hece ayak ayak bilse de yetmez

Sevip de bir gönle girendir âşık (<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/dilana-nese-balicki>)

Âşık Selvinaz mahlaslı Hatice Altuk Keşoğlu, 2019'da Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü'nce "Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcılarının Tespiti ve Kayıt İşlemleri Yönergesi" kapsamında yapılan değerlendirmelerde "halk şairi" unvanını almıştır. Usta-çırak ilişkisi içerisinde yetişen âşığa, Selvinaz mahlasını ustası Âşık Ayhan Aslan vermiştir. Saz çalma ve irticalen şiir söyleme konusunda âşıklardan eğitim almıştır. Şiirlerinde aşk, memleket sevgisi, insan sevgisi gibi konulara ve toplumsal olaylara yer veren şair hem hece ölçüsüyle çalıp söylemiş hem de aruz ölçüsüyle şiirler kaleme almıştır. Ayrıca Türkiye kadın bestecileri arasındadır (Avcı, 2023, s. 369).

Nurgül Yüce Kaynar, İlkokul yıllarında babasından dinlediği Karacaoğlan şiirleri ve Yunus Emre ilahileriyle şiire ilgi duymuştur. Şiir yazmaya başladığı ortaokul yıllarında okuduğu Leyla ile Mecnun, Ferhat ile Şirin, Kerem ile Aslı, Arzu ile Kamber, Tahir ile Zühre gibi efsaneleşmiş hikayelerle şiirlerine halk kültürü zemini oluşturmuştur. 2019'da kendisine Kültür Bakanlığı tarafından "kalem halk şairi" unvanı verilmiştir (Avcı, 2023, s. 603). Tabiat konusu üzerine "Hazan Mevsimi" başlıklı şiirinde sonbaharı şöyle anlatmıştır;

Kımıldeşir yapraklar bir ihtişam içinde

Kulak verdim ağaçlar, rüzgârla muhabbette

Güneş, kızıl rengiyle bulutları okşarken

Gri, içli bir bulut ağlayıp inlemekte (<https://www.edebiyatdefteri.com/siir/1562425/hazan-mevsimi.html>)

2018'de Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü'nce "Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcılarının Tespit ve Kayıt İşlemleri Yönergesi" kapsamında yapılan değerlendirmede "halk şairi" unvanı alan Sibel Orçan; şiirlerinde aşk, yalnızlık, doğa, zamandan yakınma temalarını işlemiştir (Avcı, 2023, s. 687).

Yine 2018'de Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü'nce "Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcılarının Tespiti ve Kayıt İşlemleri Yönergesi" kapsamında yapılan değerlendirmelerde "halk şairi" unvanı alan Zahide Eskici, usta-çırak ilişkisi içerisinde yetişmiştir. Başta ozan olan babası Kasım Ekici olmak üzere Karacaoğlan, Köroğlu, Âşık Veysel ve Halit Araboğlu'ndan etkilenmiştir. Öksüz Ozan (İhsan Öksüz), ona Aykız mahlasını vermiştir. Halk şiiri formunda yazdığı şiirlerinde genellikle 11'li ve 8'li, nadiren de 12'li ve 14'lü hece ölçüsünü kullanmış; seveda, memleket sevgisi, doğa güzellikleri gibi konuları işlemiştir (Avcı, 2023, s. 312).

Aslen Kahramanmaraşlı olan Şah Sultan mahlaslı Ayşe Karataş, Osmaniye'de doğmuştur. 2018'de Kültür ve Turizm Bakanlığının Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü'nce "Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcılarının Tespiti ve Kayıt İşlemleri Yönergesi" kapsamında yapılan değerlendirmelerde "halk şairi" unvanı verilmiştir (Avcı, 2023, s. 217). Karacaoğlan, Âşık Veysel, Dadaloğlu, Erzurumlu Emrah'ın şiirlerinden; yaşayan âşıklardan ise Gül Ahmet Yiğit, Hilmi Şahballı gibi isimlerden etkilenmiştir. Mahzûnî Şerîf'i ise "piri" olarak görmektedir. Şiir yazmanın genetik olduğuna inanan Ayşe Karataş bu düşüncesini annesi ve dedesinin de şair olmalarına dayandırmaktadır (KK-1).

Kahramanmaraşlı bir diğer kadın âşık ise Gamze Gökçek'tir. Küçük yaşta büyüklerinin anlattığı destanlar, yaktığı ağıtlar ve söylediği anlam yüklü halk türkülerinden etkilenmiş ve sözlü edebiyata ilgi duymuştur (Avcı, 2023, s. 303). Şairle yapılan görüşmelerde kadın âşıkların karşılaştığı zorluklardan biri olarak, yazdığı ilk şiirleri bulgur çuvallarında sakladığını ve bulununca da yakıldığını anlatmıştır (KK-2).

Kahramanmaraşlı kadınların ağıt yaktığı konular arasında deprem, çığ, yangın gibi doğal afetler de bulunmaktadır. Elbistan Söğütlü köyünde Adıgüzeller'in kızı Arife ve üç arkadaşının göçük altında kalması üzerine Zöhre Kasap şu ağıtı yakmıştır (Kalkandelen, Kadim ağıt kültürü ve Elbistanlı kadınlar, 2023, s. 71);

Gül Arefem eş olmamış

Sevdiğine baş olmamış

Mevlam dünyayı kuralı

Daha böyle iş olmamış (Bilgin, 2015, s. 267)

Kul Latife mahlasının Melûlî'ye mi yoksa Latife Özpolata mı ait olduğu üzerine araştırma yapan Ezeli Doğanay, Latife Özpolat'a ulaşmış ve Kul Latife mahlasıyla yazılan şiirlerin kendisine ait olup olmadığını sormuş, Latife Özpolat, bu mahlasın Melûlî'nin mahlaslarından biri olduğunu söylemiştir. Yani Melûlî bazı şiirlerinde kadın mahlası kullanmıştır. Ataerkil anlayışın hâkim olduğu bir toplumda herhangi bir erkeğe kadın adıyla hitap edilmesi hakaret sayılmış ve ağır cezalara maruz bırakılmıştır. Böyle bir toplumda Melûlî, kadın mahlası kullanarak, kadının hor görülmesine karşı çıkmıştır (Doğanay, 2003, s. 198-199; bk.: Keleş, 2020, s. 128-129).

1835-1968 yılları arasında ele alınan Kahramanmaraşlı kadın âşıklarda geleneğin irticalen şiir söyleme özelliği dışında saz çalma, usta-çırak ilişkisi, icra ortamlarında bulunma gibi diğer özellikleri taşımadıkları tespit edilmiştir. Daha önce de zikredildiği üzere bu durum kadının toplum içindeki yeri ve diğer sebepler düşünüldüğünde oldukça tabidir. Bu sebeple Kahramanmaraşlı kadın âşıklar arasında bu isimlerden söz etmenin yanlış olmayacağı düşünülmüştür. 1968'den bugüne sekiz âşık tespit edilmiş

olup bunlardan altısının halk şairi unvanı aldığı görülmüştür. Verilen örnekler incelendiğinde âşık tarzı şiirlerde ele alınan hasret, acı, erken yaşta evliliğin getirdiği sıkıntılar, kısıtlanmalar, kadere sitem, vatan özlemi, vatanseverlik gibi konuların ele alındığı anlaşılmaktadır. Ayrıca yörede yetişen kadın âşıkların âşık tarzı şiir geleneği içerisinde yer alan türler arasında daha çok ağıt ve mâni türlerinde ürünler icra ettikleri görülmüştür.

Sonuç

İslamiyet öncesi dönemde ozan-baksı geleneğinin bir devamı olan âşık tarzı şiir geleneği usta-çırak ilişkisine dayalıdır. Âşıklar şiirlerini genelde hece ölçüsüyle, saz eşliğinde ve irticalen söylemişlerdir. Bu sözlü gelenek zamanla toplumda yaşanan değişim ve gelişmeler sonucunda önce yazılı ortama taşınmış, daha sonra teknolojik gelişmeler sebebiyle de radyo, televizyon vb. ortamlarda yer bulmuş; bugün de sosyal medya uygulamaları âşıkların icralarını sunduğu dijital ortamlar olmuştur.

Toplumun kadına yüklediği annelik, ev hanımlığı, eş rollerinin dışına çıkması, düzenin bozulacağı düşüncesiyle pek istenmemiş bu da kadının âşıklıktan, şiirden uzak kalmasına sebep olmuştur. Ayrıca âşıklık geleneğinin icra ortamlarının kadınlar için uygun görülmemesi; bu ortamlara giren, şiir söyleyen kadınların kınanması; ailedeki görevlerini aksatmaması için usta-çırak ilişkisinden uzak kalması kadın âşıkların gelenek hakkındaki bilgilere ulaşmasını ve kendini geliştirmesini güçleştirmiştir. Yapılan bu değerlendirmeler sonucunda âşık tarzı şiir geleneğinin neden erkek egemen bir gelenek haline geldiği açıkça anlaşılmıştır. Bu gelenek içinde kadın genel olarak dışlanan, engellenen ve kınanan bir konumdadır. Kadın âşıklar üzerine yapılan çalışmalarda kadınların tüm bu engellemelere, önyargılara rağmen gelenek içinde kendilerine yer bulabildiği ve sanatlarını icra ettikleri görülmüştür. Toplumun her alanında kadının özgürleşmesi de bu hususta önemli rol oynamıştır. Ninnileri asıl oluşturucusu olması, maninin kadına özgülüğü ve ağıtların kadınlar arasında yaygın hale gelmesi halk edebiyatında kadının aktif rol oynadığını kanıtlar niteliktedir. Buna rağmen başlarda kadınlar şiirlerini kimseye duyurmamış, erkeklerin gölgesinde kalmıştır. Zamanla zincirlerini kıran kadın âşıkların isimlerine XVII. yüzyıl itibarıyla rastlanmış ve bu konu XX. yüzyılın son çeyreğiyle ilgi çekmiştir.

Birçok âşık yetiştiren Kahramanmaraş'ta da kadın âşıklardan ziyade erkek âşıkların isimleri daha çok duyulmuştur. Çalışmada ele alınan birçok kadın âşığın eserlerde açıkça âşık kavramıyla ifade edilmediği görülmüştür. Fakat yapılan incelemeler doğrultusunda ve kadın âşıkların geleneğin tüm şartlarını yerine getirmelerinin toplumsal yapıya aykırı oluşu da göz önünde bulundurulduğunda zikredilen isimlerin kadın âşık kategorisine girebileceği düşünülmüştür. Bu kapsamda kırk dokuz isim belirlenmiş, bunlardan altısının Kültür Bakanlığı tarafından halk şairi unvanını aldığı ve bir ismin de erkek olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmayla kadın âşıklar hakkında yapılan çalışmalarda tespit edilen isimlere yeni isimler eklenmesi sağlanmış, nicelik bakımından az görülen kadın âşıkların titizlikle yapılacak olan bölgesel araştırmalarla artacağı düşünülmüştür. Tüm önyargılara, kınamalara, iftiralara, şiirlerinin yakılmasına, sazlarının kırılmasına rağmen boyun eğmeyen; şiirlerini saklamak zorunda kalan tüm kadın âşıkların ulaşılması mümkün olduğu ölçüde isimlerinin ve eserlerinin kaybedilmesine izin verilmeden literatürde yer edinmesini sağlamanın, geleneğin yeni nesillere aktarılması ve kültürün korunması açısından büyük önem arz ettiği bilinmelidir. Bu çalışma ile kadının âşıklık geleneğindeki yerinin tespit edilmesi ve Kahramanmaraşlı kadın âşıkların isimlerinin literatüre kazandırılması amaçlarına ulaşılmıştır.

Kaynaklar

- Alparslan, Y. ve Yakar, S. (2019). *Maraş meşhurları*. Kahramanmaraş: T.C. Kahramanmaraş Valiliği.
- Alparslan, Y., Alıcı, L. ve Yakar, S. (2009). *Türk edebiyatında Maraşlılar*. Kahramanmaraş: Ukde Kitaplığı.
- Altun, I. (2017). Kadın âşıkların "kadın" algısı üzerine emik bir yaklaşım. *Electronic Turkish Studies*, s. 665-674.

- Artun, E. (2011). *Âşıklık geleneği ve âşık edebiyatı tarihi/metinler*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Artun, E. (2024, Eylül 9). Çukurova âşıklık geleneğinde kadın âşıklar. *Scholar*.
https://scholar.google.com/scholar?hl=tr&as_sdt=0%2C5&q=%C3%87ukurova+%C3%82%C5%9F%C4%B1k%C4%B1k+Gelene%C4%9Finde+Kad%C4%B1n+%C3%82%C5%9F%C4%B1klar&oq=
- Avcı, R. (2023). *Kahramanmaraş halk şairleri*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Balıkçı, N. (2024, Eylül 9). Âşık şiiri. *Antoloji.com*. <https://www.antoloji.com/asik-101-siiri/>
- Başaran, U. (2024, Eylül 8). Dilana, Neşe Balıkçı. *Türk Edebiyatında İsimler Sözlüğü*.
<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/dilana-nese-balikci>
- Bilgin, A. (2015). *Elbistanlı hanım şairler*. Elbistan: Özgü Yayınları.
- Dizdaroğlu, H. (1969). *Halk şiirinde türler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Doğan, O., Avcı, R. ve Yakar, S. (Ed.) (2014). *Akdeniz'in altın kenti Kahramanmaraş*. Kahramanmaraş: T.C. Kahramanmaraş Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- Doğanay, E. (2003). *Kızılbaş kadın şairler*. Ankara: İtalik.
- İstanbulu, S. (2019). Orta Anadolu'da kadın âşıkların icra ortamları. *The Journal of Academic Social Science Studies*, s. 153-161.
- Kalkandelen, A. (2021). Türk İslâm edebiyatı ve kadın. F. Köse (Ed.), *Müslüman Kadının Tarihi (IV)* içinde (s. 123-144). İstanbul: Ensar.
- Kalkandelen, A. (2023). Kadim ağıt kültürü ve Elbistanlı kadınlar. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, s. 64-79.
- Kaynar Yüce, N. (2024, Eylül 7). Hazan mevsimi. *Edebiyat Defteri*.
<https://www.edebiyatdefteri.com/siir/1562425/hazan-mevsimi.html>
- Keleş, R. (2020). Alevi-Bektaşî edebiyatının kadın şairleri ve bazı tartışmalar. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, s. 111-142.
- Kurt, B. (2017). Kadın âşık kavramı ekseninde malatyalı âşık sülbiye kutlu'nun hayatı ve kadın söylemli şiirleri üzerine bir inceleme. *TÜRÜK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, s. 330-351.
- Özarlan, M. (2014, Kasım 24-25). Türkiye'deki âşık tarzı şiir geleneği içinde kadın âşıklar üzerine bazı düşünceler. *Tarihi Değiştiren Toplum Dönüştüren Kadınlar Sempozyumu*, s. 167-186.
- Özdenören, R. (2024, Eylül 8). Benim Marasım. *Maras'ta Edebiyat*.
<https://www.marastaedebiyat.com/rasim-ozdenoren-benim-marasim>
- Sever, M. (2010). Âşık tarzı kültür geleneğinde günümüz kadın âşıklar. *Türkbilgi*, s. 97-106.
- Tetik Işık, S. ve Aras, İ. (2022). Toplumsal cinsiyet bağlamında kadın âşıklar: Âşık Şahsenem örneği. *Yegah Müzikoloji Dergisi*, s. 237-250.
- Yalçınkaya, F. (2022). Âşıklığa geçiş sürecinde rüya ve bâde motifi: Diyarbakırlı Âşık Mah Turna. *Journal of Alevism-Bektashism Studies (25)*, s. 66-89.

Sözlü Kaynaklar

- KK-1: Ayşe Karataş, d.1979, Tarih Öğretmeni, 23.08.2024.
KK-2: Gamze Gökçek, d.1987, Sosyolog, 22.08.2024.

**TÜRKİYE'DE KADIN VE AİLE ÇALIŞMALARI EĞİTİMİ: KADIN VE AİLE
ÇALIŞMALARI LİSANSÜSTÜ PROGRAMLARININ MÜFREDATLARI ÇERÇEVESİNDE
BİR İNCELEME**

*WOMEN AND FAMILY STUDIES EDUCATION IN TURKEY : A REVIEW WITHIN THE
FRAMEWORK OF THE CURRICULA OF WOMEN AND FAMILY STUDIES GRADUATE
PROGRAMMES*

Hatice KOÇ

Doç. Dr. ,Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi
Ve Kamu Yönetimi Bölümü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye / ORCID ID : 0000-
0003-0190-512X.

Nazlıcan ŞAHİN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kadın ve Aile Çalışmaları
Anabilim Dalı, Kadın ve Aile Çalışmaları Tezli Yüksek Lisans Programı, Ankara, Türkiye / ORCID ID
: 0009-0003-1455-5699

Özet

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hızla gelişen ve genişleyen bir akademik alan olan kadın ve aile çalışmaları feminist hareketlerin yükselişiyle birlikte üniversitelerde akademik bir disiplin olarak yerini almış ve toplumsal cinsiyet, kadın hakları, eşitlik ve adalet gibi konuları incelemeye odaklanmıştır. Ülkelere ve kültürlere göre farklılık gösterse de, kadın çalışmaları genel olarak kadınların güçlendirilmesi, eşitlikçi politikaların savunulması ve ailenin korunması gibi alanlarda önemli bir katkı sunmaktadır. Bu bağlamda, kadın çalışmaları, küresel düzeyde eşitlik, adalet, toplumsal barışla ilgili mücadelelere teorik ve pratik bir temel oluştururken, aynı zamanda kadın ve aileye dair hak ve özgürlüklerin savunulmasında kritik bir rol oynamaktadır.

Kadın ve Aile Ana Bilim Dalları (ABD), cinsiyet eşitliği, kadın hakları ve ailenin sosyokültürel dinamikleri gibi önemli konular üzerine odaklanan akademik disiplinlerdir. Müfredatlar, toplumsal cinsiyet teorileri, feminist kuramlar, aile sosyolojisi, kadına yönelik şiddet ve hukuki düzenlemeler gibi konuları kapsayan derslerle şekillenmektedir. Türkiye'deki üniversitelerde yer alan Kadın ve Aile ABD'nin müfredatlarının incelenerek programların içerik, kapsam ve çeşitlilik açısından nasıl farklılık gösterdiğini ortaya koymak amacıyla hazırlanan bu çalışmada araştırmancının evreni ve örneklemini Türkiye'deki tüm üniversitelerin Kadın ve Aile ABD ders programlarıdır. Bu derslerin Bologna Bilgi Paketlerinden elde edilen AKTS formları, literatürle ilişkilendirilerek içerik çözümlemesine tabi tutulacaktır. Türkiye genelindeki toplam 208 üniversitenin programlarında yapılan araştırmada 22 yüksek lisans programı ve 7 adet doktora programı tespit edilmiştir. Yapılan araştırmada elde edilen önemli bulgu, açılan anabilim dalı ve lisansüstü program sayısının yeterli olmadığıdır. Ayrıca ders programlarının çok fazla çeşitlilik göstermesi fırsat olduğu kadar alanla ilgili bilgi birikimi oluşturmada engel olma potansiyeli de taşımaktadır. Çalışmada bu engelin aşılması için yapılan öneriler dünyada ve Türkiye'de pratikteki uygulamaların ve örnek olayların müfredat geliştirmede kullanılması ana fikrine dayanmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Kadın ve Aile Çalışmaları, Müfredat, Lisansüstü Programlar

Abstract

Women's and Family Studies Education in Turkey: A Review of the Curricula of Women's and Family Studies Graduate Programmes since the second half of the 20th century, women's and family studies, a rapidly expanding academic discipline, has taken its place as an academic discipline in universities with the increase of feminist movements and has focused on analysing issues such as gender, women's rights,

equality and justice. Although it differs across countries and cultures, women's studies generally contribute significantly to the empowerment of women, the advocacy of egalitarian policies and the protection of the family. In this context, women's studies provides a theoretical and practical basis for striving for equality, justice and social peace at the global level, while at the same time serving a critical role in the defence of the rights and freedoms of women and the family.

Women and Family Studies (USA) are academic disciplines that focus on significant issues such as gender equality, women's rights and the sociocultural dynamics of the family. Curricula are shaped by courses covering topics such as gender theories, feminist theories, sociology of the family, violence against women and legal regulations. The scope of this study is to demonstrate how women's and family studies programmes differ in terms of content and diversity. The population and sample of the study are the women's and family studies curricula of all universities in Turkey. The ECTS forms of these courses obtained from the Bologna Information Packages will be subjected to content analysis in relation to the literature. In the research conducted in the programmes of a total of 208 universities in Turkey, 22 master's programmes and 7 doctoral programmes were identified. The most significant finding of the research is that the number of departments and graduate programmes is not sufficient. In addition, too much diversity in the course programmes has the potential to be an obstacle in creating knowledge about the area as well as an opportunity. The recommendations made in the study to handle this challenge are based on the main idea of using practical applications and case studies in the world and in Turkey in curriculum development.

Keywords : Women and Family Studies, Curricula, Graduate Programmes

Giriş

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren artarak Dünya ve Türkiye’de gündem maddesi olan kadın hakları ve aile yapısı gibi sorunlar 2000’li yıllardan sonra bilim çevrelerinde daha fazla dikkat çekmeye başlamıştır. Bu doğrultuda üniversitelerde kadın ve aile çalışmaları üzerine araştırma merkezleri kurulmaya başlamış, lisansüstü eğitimde de farklı isimlerle de olsa yer almaya başlamıştır. Bu çalışma söz konusu programların müfredatlarını inceleyerek, kadın ve aile politikalarının akademik düzlemde nasıl ele alındığını analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Kadın ve Aile Çalışmaları, toplumun sosyokültürel yapısı üzerinde etki yaratmayı amaçlayan ve neredeyse her disiplinin ilgilendiği disiplinlerarası bir alandır. Özellikle Türkiye gibi kültürel çeşitliliğin yüksek, toplumsal yapının dinamik olduğu ülkelerde bu çalışmalar hem tarihsel hem de çağdaş toplumsal dinamiklerin anlaşılması ve yorumlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle bu programların müfredatlarının analizi, eğitimde konuya nasıl bir yaklaşım sergilendiğini ortaya koymak açısından önemlidir.

Araştırma kapsamında Türkiye’de 22 üniversitede Kadın Çalışmaları yüksek lisans programı, 7 üniversite ise doktora programı ; 5 üniversitenin Kadın Çalışmaları alanında hem yüksek lisans programı hem de doktora programı bulunduğu görülmüştür. Bu çalışmada Türkiye’deki üniversitelerde yer alan Kadın ve Aile Çalışmaları lisansüstü programlarının müfredatları incelenmiş; müfredatlarda kadına dair konularda teorik bilgiyi sağlamaya çalışan derslere ve aile yapısının nasıl evrildiğine anlamaya çalışan derslerin olduğu tespit edilmiştir. Son olarak çalışmanın temel amacı kadın hakları ve aile içi dinamik gibi konularında öğrencilere hangi bilgi ve becerileri kazandırmayı hedeflediği incelenmiştir.

A. Dünyada ve Türkiye’de Kadın Hareketinin Doğuşu

Kadın Hareketi’nin kitlesel bir direnişe dönüşümünü anlamak için 18. yüzyılın sonlarına Aydınlanma Çağı’na gitmek gerekir. 1789 yılında gerçekleşen Fransız İhtilali, Fransa’nın sınırlarını aşarak onlarca ülkenin kaderini değiştirmiştir. Hükümetlerin müdahale edemeyeceği bazı doğal hakların varlığı 1776 tarihli Amerikan Bağımsızlık Bildirisi’nde olduğu gibi Fransa İnsan Hakları Bildirisi’nin en önemli kazanımlarından biri olmuştur(Donovan, 2014, s. 22). Kadınların erkeklerle birlikte verdiği mücadele, yurttaşlık konusunda erkeklerle aynı haklara sahip olmalarının gerektiği düşüncesini körüklemiştir(Çakmak, 2007, s. 728). Olympe de Gouges, kadınlara tanınan medeni hakların yeterli gelmediğini, siyasi hakların erkeklerin tekelinde bulunmasının kadınları tam anlamıyla bir yurttaş olmaktan men ettiğini savunarak 7 Eylül 1791 tarihinde Kadın ve Kadın Yurttaşın Haklar Bildirgesi’ni yayınlamıştır. Kadınların da doğal, devredilemez ve kutsal hakları olduğunu öne sürdüğü bildirin birinci maddesinde, kadının erkeklerle eşit haklara sahip olduğunu ifade etmiştir(De Gouge, 1996, s. 186). De Gouges’un bildirisinde yer alan en çarpıcı madde ise giyotin sehпасına çıkma hakkı olan kadının konuşma kürsüsüne de çıkma hakkına sahip olduğunu söylediği onuncu madde olmuştur(De Gouge, 1996, s. 187).

Liberal Aydınlanmacı Feministler, Kadın Hareketinin başlamasında önemli bir yere sahip olmuşlardır. Haklar konusunda eşitlik talebi olan birinci kuşak feministlerin aynılaştırma çabasının aksine 20. yüzyılın ortalarında ikinci kuşak feministler, erkeklerin kadınlar üzerindeki tahakkümünün diğer tüm tahakkümlerden daha baskın olduğunu ileri sürerek kadın olma halinin ve farklılıkların kıymetli olduğunu savunmuşlardır(Kanadoğlu, 2021, s. 143).

Kadın sorunlarının uluslararası platformlarda tartışılmaya başlamasıyla birlikte çözüm süreci de ivme kazanmıştır. Kadın sorunlarına çözüm üretmek amacıyla başlayan Uluslararası Kadın Konferansları arasında özellikle Dördüncü Kadın Konferansı ayrı bir öneme sahiptir. Zira kadına yönelik şiddet erkeğin kadın üzerindeki hakimiyeti ve iki cinsiyet arasındaki güç dengesizliği neticesinde ortaya çıkan bir insan hakkı ihlali olarak uluslararası metinlerde yer almaya başlamıştır(Özkan, 2017, s. 559). 189 ülkenin katılımıyla gerçekleşen konferansta kadına yönelik şiddetin, kadınların insan haklarına erişimine engel teşkil ettiği; bu sebeple devletlerin sorumluluk alması gerektiğinin üzerinde durulmuştur(Akkaya Şahin, 2010, s. 36).

Türkiye’de kadın hareketlerinin başlangıcı ise modern Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasından daha önce başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nun son yüzyılında, Tanzimat Fermanı’nın ilanı ile birlikte kadınların toplumsal hayatta görünür olmaya başladığı söylenilebilir. Kadının toplumdaki yeri ve hakları bağlamında Tanzimat Dönemi’nde eğitim konusunda önemli adımlar atılmıştır. Sıbyan Mektepleri hakkında yapılan yeni düzenlemelerle İptidai Mektepleri açılmıştır. Kız çocuklarına orta öğretim imkanı da ilk defa Tanzimat Dönemi’nde sağlanmıştır(Kurnaz, 1991, ss. 13-14). 1856 yılında çıkarılan Arazi Kanunnamesi ile arazi üzerindeki miras işlemlerinde eskiye göre kadın ve erkek arasındaki eşitsizlikleri azaltan hükümlere yer verilmiştir(Ortaylı, 1992, s. 466)Meşrutiyet sonrası ise Osmanlı’da kadınların bir araya gelerek çeşitli gazete ve dergi etrafında toplandıkları, kadınların sosyal yaşamda aktif, kamusal alanda var olma mücadelesi verdikleri görülmektedir. Öyle ki Kadınlar Dünyası isimli dergide kadınların cinsiyetlerinden dolayı hor görüldüğü, her koşulda haklarından mahrum bırakıldığına ilişkin yazılar yayımlanmıştır(Balcı & Tuzak, 2017, s. 45).

Modern Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasının ardından Türk Medeni Kanunu’nun kabulü ile kadınların erkeklerle eşit medeni haklara sahip olduğu kabul edilmiştir. Boşanma hakkı, kadının tanıklığının erkekle eşit kabul edilmesi, çokeşliliğin yasaklanması, mirastan eşit pay gibi haklarla medeni alanda erkekle eşit haklara sahip hale gelen kadının siyasi haklarını elde edebilmesi daha geç olmuştur. Kadınların siyasi hakları elde etmeleri konusunda mücadele eden gazeteci yazar Nezihe

Muhiddin, henüz Cumhuriyet Halk Fırkası kurulmadan Kadınlar Halk Fırkası'nı kurmak için valiliğe başvuruda bulunmuş; başvurusu 'Kadının seçme ve seçilme hakkına sahip olmadığı' gerekçesiyle reddedilmiştir. Milli Mücadele'de erkeklerle birlikte savaşan kadınların savaşın kazanılmasında önemli bir faktör olduğunu bu nedenle siyasi haklardan da istifade etmesi gerektiğini yazmış ve yazısı Vakit Gazetesi'nde yayımlanmıştır(Kantar, 2023, s. 159).

1980'li yıllara kadar devlet feminizmi çemberinin dışında bir kadın hareketinden bahsetmek çok mümkün değildir. 1980'li yıllarda kadın aktivistler 'şiddete ve cinsel tacize hayır' kampanyaları düzenlemişler ve medyanın dikkatini çekmeyi başarmışlardır(Yıldırım, 2013, s. 67). 1990'lı yıllarda Başbakanlık teşkilatı altında Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü kurulmuştur. 2000'li yıllarda AB uyum sürecinin de etkisiyle kadın sorunlarına ilişkin daha hızlı ve etkin kararlar alındığı görülmektedir(Yıldırım, 2013, s. 71). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 10. maddesi ile 'cinsiyet eşitliği' anayasal koruma altına alınmış; diğer bir haliyle 'ayrımcılık yasağı' getirilmiştir. Benzerleri ile farklı muameleye maruz kalan bireylerin kanun önünde eşit olmasını/ayrımcılığın engellenmesini sağlama fonsiyonuna sahip olan bu ilke demokratik tüm ülkelerin yasalarında yerini alan evrensel bir ilkedir(Kudret, 2020, s. 1080).

B. Kadın Çalışmalarının Bir Disiplin Olarak Müfredata Girişi

Türkiye'de kadın çalışmaları alanının lisansüstü eğitimde bir disiplin olarak kabul görmesi Kadın çalışmalarının akademide kendine yer bulması ilk kez İstanbul Üniversitesi'nde kadın araştırma merkezinin açılmasıyla olmuştur. İstanbul Üniversitesi'nin ardından Ankara Üniversitesi de 1993 yılında kadın araştırma merkezini faaliyete geçirmiştir. Bu merkezlerde kadınların ekonomi, sağlık, eğitim,sağlık gibi alanlarda yaşadığı sorunlar, toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan eşitsizlikler, ailedeki konumu çeşitli panel, sempozyum, söyleşilerle dile getirilmiştir(Çubuk & Erol, 2023, s. 189). İlk kadın araştırma merkezleri faaliyetlerini yürütürken zaman zaman sivil toplum örgütleri ile birlikte hareket etmişlerdir(Savaş vd., 2018, s. 1528).

Kadın Araştırmaları Ana Bilim Dalı ilk olarak İstanbul Üniversitesi'nde 1993 yılında, "Kadının Kalkınmaya Katılımını Güçlendirme Ulusal Programı Projesi" tarafından desteklenen Odtü Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları yüksek lisans programı 1994 yılında, Ankara Üniversitesi Kadın Çalışmaları yüksek lisans programı ise 1996 yılında faaliyete geçmiştir(Alptekin, 2011, s. 39)

C. Yöntem

Bu araştırma Türkiye'de Kadın Çalışmaları, Kadın ve Aile Çalışmaları, Kadın Araştırmaları, Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları anabilim dallarının tezli yüksek lisans ve doktora programları bulunan üniversitelerin müfredatlarını kapsamaktadır. Bu bağlamda araştırmanın evreni Türkiye'deki tüm üniversitelerdir. Evrenin tümü tarandığı için örnekleme ile aynıdır.

Yapılan taramada toplamda 22 üniversitede Kadın Çalışmaları tezli yüksek lisans programı, 7 üniversitede doktora programı olduğu tespit edilmiştir. 01.10.2024 tarihi öncesinde üniversitelerin web sitelerinden yer alan akts bilgi paketleri ve ders programları taranmış; Kadın Çalışmaları tezli yüksek lisans programlarının ders dönemi müfredatına alınan toplam 386 ders incelenmiştir. Doktora programlarında ise bu sayının 71 olduğu görülmüştür.Tespit edilen derslerden Bilimsel Araştırma Yöntemleri dersleri ve Seminer dersleri yüksek lisans programlarının tamamında verilen ortak ve zorunlu ders olmaları nedeniyle araştırma kapsamının dışında bırakılmıştır.

Tablo 1 :Kadın Çalışmaları Yüksek Lisans Programı Bulunan Üniversitelerin Alfabetik Listesi

1. Akdeniz Üniversitesi(YL-DR)	9. Ege Üniversitesi(YL)	17. Manisa Celal Bayar Üniversitesi(YL)
2. Amasya Üniversitesi(YL)	10. Gaziantep Üniversitesi(YL)	18. Mersin Üniversitesi(YL-DR)
3. Ankara Üniversitesi(YL-DR)	11. Giresun Üniversitesi(YL)	19. Namık Kemal Üniversitesi(YL)
4. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi(YL-DR)	12. Hacettepe Üniversitesi(YL)	20. Orta Doğu Teknik Üniversitesi(YL)
5. Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi(YL-DR)	13. İstanbul Üniversitesi(YL)	21. Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi(YL)
6. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi(YL)	14. İzmir Demokrasi Üniversitesi(YL)	22. Uludağ Üniversitesi(YL)
7. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi(YL)	15. Karadeniz Teknik Üniversitesi(YL)	23. Kadir Has Üniversitesi (DR)
8. Dokuz Eylül Üniversitesi(YL)	16. Kayseri Erciyes Üniversitesi(YL)	24. Sabancı Üniversitesi (DR)

D. Bulgular

Üniversitelerin web siteleri ve Bologna Bilgi Paketleri üzerinden yapılan taramada tespit edilen dersler, içeriklerine göre değerlendirilmiş ve 11 farklı alanda kategorize edilmiştir. Anabilim Dallarının multidisipliner yönü nedeniyle bazı dersler birden fazla kategoride yer almıştır. Örneğin Toplumsal Cinsiyet, Aile ve Hukuk dersi hem Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları hem de Hukuk kategorisinde bulunmaktadır. Farklı üniversitelerde aynı isimle açılan dersler kategorizasyon aşamasında tek bir ders olarak değerlendirilmiştir. Örneğin Kadın ve Aile dersi beş farklı üniversitede aynı isim ve içerikte verilen bir ders olarak tespit edilmiş ancak Kadın ve Aile Sorunları kategorisinde tek bir ders olarak belirtilmiştir. Kategorilerin isimleri ve sayısına ilişkin bilgiye aşağıda Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2: Kadın Çalışmaları Yüksek Lisans ve Doktora Programları Müfredatı Ders Kategorileri ve Sayıları

	Kategoriler	Sadece Yüksek Lisans	Sadece Doktora	Ortak	Toplam
1.	Hukuk ve Kadın	11	3	3	17
2.	Ekonomi ve Kadın	17	12	2	31

3.	Kadın ve Aile Sorunları	48	3	2	53
4.	Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları	39	11	10	60
5.	Kültür, Tarih ve Kadın	20	5	2	27
6.	Edebiyat, Sanat ve Kadın	35	4	1	40
7.	Feminizm ve Queer Teori	27	2	4	33
8.	Kadın Sağlığı	18	2	3	23
9.	Siyaset ve Kadın	31	4	0	35
10.	Din ve Kadın	16	2	0	18
11.	Medya, İletişim ve Kadın	13	4	0	17
Toplam:	11	275	52	27	354

1. Hukuk ve Kadın

Kadının Yasal Durumu, Kadın ve Aile Çalışmaları ve Hukuk, Hukuk ve Kadın, Kadın ve Şiddet, AB'de Ayrımcılıkla Mücadele ve Cinsiyet Eşitliği, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bağlamında Kadın Hakları, Kamu Görevinde Kadının Hukuki Durumu, Ulusal ve Uluslararası Alanda Kadın, Toplumsal Cinsiyet ve Hukuk, Kadın ve Aile Çalışmaları ve Hukuk, Toplumsal Cinsiyet, Aile ve Hukuk, Sosyal Hukuk ve Kadın, Çalışma Hukukunda Kadın, Türk Medeni Hukukunda Kadının Statüsü, Toplumsal Cinsiyet ve Hukuk : Teoriler ve Metodolojiler, Doğal Hukuk, Cinsiyet ve Aile, Türk Hukukunda Kadına İlişkin Yasal Düzenlemeler isimli dersler Hukuk ve Kadın kategorisinde değerlendirilmiştir.

Kadın Çalışmaları yüksek lisans programı eğitimi veren 22 üniversitenin 13'ünde, hukuk derslerinden en az birine müfredatlarında yer verildiği tespit edilmiştir. Kadının hukuki statüsüne ilişkin; Çalışma Hukukunda Kadın, Türk Medeni Hukukunda Kadın, Uluslararası Hukukta Kadın gibi spesifik alanlara ilişkin dersler bulunmaktadır.

Kadın Çalışmaları doktora programı bulunan 7 üniversitenin müfredatları incelenmiş; 5 üniversitenin Hukuk ve Kadın kategorisinden en az bir dersi Kadın Çalışmaları doktora programı müfredatına aldığı görülmüştür. Kadının yasal statüsüne, kadına yönelik şiddete dair dersleri müfredata almakla birlikte Uluslararası Hukukta Kadın, Çalışma Hukuku'da Kadın gibi derslerin üniversitelerin Kadın Çalışmaları doktora programlarında yer almadığı görülmüştür.

Tablo 3: Hukuk ve Kadın Kategorisinden En Az Bir Dersi Müfredata Alan Üniversite Yüzdesi

	Yüksek Lisans	Doktora
En Az Bir Hukuk Dersi Bulunan Üniversite (Yüzde)	59,09	71,42

2. Ekonomi ve Kadın

Kadın Girişimciliği, Çalışma Yaşamında Kadın, Sürdürülebilir Kalkınma ve Kadın, Kadın Emeği ve Kapitalist Büyüme, Yoksulluk ve Kadın, Çalışma Yaşamında Kadın ve İstihdam Sorunu, Kadın ve Kalkınma, Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma, Kadının Ekonomideki Yeri ve Kadın Yoksulluğu, Küreselleşme Sürecinde Kadın ve Ekonomi, Çalışma Yaşamında Kadın ve Sorunlar, Kadının Statüsü ve Pazarlamada İnovatif Yaklaşımlar, Feminist İktisat, Turizm ve Kadın, Dijital Dönüşümde Kadın İşgücü, Kırsal Kesimde Kadın, Women Empowerment in Developing World, Kadın Girişimciliğinde Dijital Pazarlama Uygulamaları, Kadın Girişimcilere Yönelik Vergileme Avantaj ve Destekleri, İleri Mikriekonomi, İleri Makroekonomi, Büyüme ve Kalkınma, Uygulamalı Ekonometri, Küreselleşme ve İktisadi Kriz Teorileri, Ekonomik Modellemeye Giriş, Büyüme Politikası, Büyüme Ekonomisi, Tarım Ekonomisi ve Politikası, Kamu Maliyesi dersleri Ekonomi ve Kadın kategorisi içerisinde değerlendirilmiştir.

Yukarıda yer alan derslerden en az bir tanesine Kadın Çalışmaları yüksek lisans programı müfredatında yer veren üniversite sayısı 17 olarak tespit edilmiştir. Yalnızca 5 üniversitenin Kadın Çalışmaları yüksek lisans programında kadın ve ekonomiye ilişkin dersi müfredatına almadığı görülmüştür.

Tablo 4: Ekonomi ve Kadın Kategorisinden En Az Bir Dersi Müfredata Alan Üniversite Yüzdesi

	Yüksek Lisans	Doktora
En Az Bir Ekonomi Dersi Bulunan Üniversite (Yüzde)	%77,22	%42,85

3. Kadın ve Aile Sorunları

Medyada Kadın ve Aile, Kadın ve Aile Politikaları, Tarihsel Pers. Türkiye'de Kadın ve Aile, Aile Teorileri, Ebeveyn Olarak Kadın ve Çocuk İlişkisi, Sağlıklı Anneler ve Bebekler, Engelli Çalışmaları: Kadın ve Aile Sorunları, Kadın, çocuk, Suç, Kadın ve Aile Hayatı, Dijital Ebeveynlik, Aile İçi Şiddet ve Kadın, Türk Kültüründe Kadın ve Aile, Evlilik ve Aile İlişkileri : Kuram, Uygulama, Ailede Kriz ve Kadın, Aile Sağlığı, Anne Sağlığı, Ailede Psikososyal Sorunlar ve Danışmanlık, Aile Yaşam Döngüsü, Bağlanma Kişilik Gelişimi ve Aile Dinamikleri, Kadına Yönelik Şiddet, Aile İçinde İncinebilir Risk Gruplarında Şiddet ve İstismar, Ailede Kriz ve Krize Müdahale, Kadın ve Aile Çalışmalarında Güncel Yaklaşımlar, Dünya'da ve Türkiye'de Kadın ve Aile Araştırmaları, Kadın, Aile ve Sağlık, Dünyada Kadın

ve Aile Politikaları, Aile Felsefesi, Ailede Kuşaklar ve Kuşaklar Arası İlişkiler, Çağdaş Türk Ailesinde Sosyal Değişimler, Ebeveynlik ve Aile İlişkileri, Din ve Aile, Medyada Kadın, Erkek ve Aile Temsilleri, Aile İçi ve Kadına Yönelik Şiddet, Aile Karşısı İdeolojiler, Kadın Yazarlarda Anneliğin Temsili, Aile Sosyolojisi, Çevre ve Aile, Çocuk Gelişimi ve Aile, Aile Psikolojisi, İslam'da Ailenin Sosyal Koruması, Aile ve Kadın, Toplumsal Cinsiyet, Aile ve Hukuk, Aile, Okul ve Toplum, Mitlerde Kadın Tasvirleri ve Aile Dinamikleri, Evlilik ve Ailede İletişim, Toplum ve Aile Odağında Yaşlanma, Ailede Sosyal Duygusal Öğrenme ve Kadının Rolü, Evlilik Çatışması, Ebeveyn Olmak, Türkiye'de Aile, Kimlik ve Sosyal Değişimler, Aile Fenomenolojisi, Aile Psikolojik Danışma Kuramları dersleri Aile ve Kadın Sorunları kategorisinde değerlendirilmiştir.

Kadın ve Aile Sorunları kategorisinde yer alan derslerden en az bir tanesine Kadın Çalışmaları yüksek lisans programı müfredatında yer veren üniversite sayısı 12 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 5: Kadın ve Aile Sorunları Kategorisinden En Az Bir Dersi Müfredata Alan Üniversite Yüzdesi

	Yüksek Lisans	Doktora
En Az Bir Kadın ve Aile Sorunları Kategorisinden Dersi Bulunan Üniversite (Yüzde)	%54,54	%14,28

4. Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadına Yönelik Şiddet, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları, Toplumsal Cinsiyet Politikaları, Beden Politikaları ve Toplumsal Cinsiyet, Tarihsel Perspektiften Türkiye'de Kadın ve Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Medya, Kültür ve Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Kimlik İnşası, Dil ve Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Beden Sosyolojisi dersleri dahil olmak üzere Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları kategorisine Kadın Çalışmaları yüksek lisans ve doktora programlarının müfredatında bulunan toplam 60 ders dahil edilmiştir.

Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları kategorisinde bulunan derslerden en az bir tanesine Kadın Çalışmaları yüksek lisans programı müfredatında yer veren üniversite sayısı 18 olarak tespit edilmiştir. Araştırma yapılan üniversitelerden 4 üniversitenin Kadın Çalışmaları yüksek lisans programında toplumsal cinsiyet çalışmalarına ilişkin dersi müfredatına almadığı görülmüştür. Toplumsal Cinsiyet kategorisinden herhangi bir dersi müfredatına alan program oranı 81,81'dir. Araştırma kapsamında yer alan 5 üniversite doktora programları müfredatında Toplumsal Cinsiyet Kategorisindeki derslerden en az birine müfredatında yer vermiştir.

Tablo 6: Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Kategorisinden En Az Bir Dersi Müfredata Alan Üniversite Yüzdesi

	Yüksek Lisans	Doktora
Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Kategorisinden	%81,81	%71,42

**En Az 1 Ders Bulunan
Üniversite (Yüzde)**

---

5. Tarih, Kültür ve Kadın

Türk Modernleşmesinde Kadın, Yerel Kültür Araştırmaları, Kadınlığın Toplumsal Tarihi (YL-DR), Türkiye'de Modernleşme ve Toplumsal Cinsiyet, Düşünce Tarihi ve Kadın, Türk Tarihinde Kadın, Türk Tarihinde Kadın (İslamiyet), İlk Dönem İslam Tarihinde Kadın Algısı, Bilim Tarihi ve Kadın, Folklor ve Kadın, Osmanlı'dan Günümüze Türk Kadını, Osmanlı Klasik Döneminde Kadın, Eski Batı Toplumlarında Kadın, Antik Dönemde Kadın, Kültür ve Mitoloji, Kültür ve Kadın, Eski Doğu Toplumlarında Kadın, 2. Dünya Savaşı Sonrası Orta Avrupa'da Kadın Hareketleri, Osmanlı'dan Cumhuriyete Türk Kadını, Tarihsel Pers. Türkiye'de Kadın ve Aile, Women in Turkey from a Historical Perspective (From the 19th to the Early 20th Century), Öteki Tarih, Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti, Felsefi Antropoloji ve Kadın, Aydınlanma Döneminde Kadın Sorunsalı, Dünya Tarihinde İz Bırakan Kadınlar dersleri Tarih, Kültür ve Kadın kategorisinde incelenmiştir.

Tarih, Kadın ve Kültür kategorisine Kadın Çalışmaları yüksek lisans ve doktora programlarının müfredatında bulunan toplam 27 ders dahil edilmiştir. 2 ders hem yüksek lisans hem de doktora programı müfredatlarında; 5 ders yalnızca doktora programı müfredatında, 20 ders ise yalnızca yüksek lisans programı müfredatında yer almaktadır. Kadın Çalışmaları Yüksek Lisans Programında Tarih, Kültür ve Kadın kategorisinden en az bir dersi müfredatına alan üniversite sayısı 16'dır. 6 üniversitenin bu kategoride bulunan derslerden herhangi birine müfredatında yer vermediği tespit edilmiştir. Kadın Çalışmaları doktora programlarında ise 4 üniversitenin müfredatında Tarih, Kültür ve Kadın kategorisinden derslerin yer aldığı; 3 üniversitede bu kategoriden herhangi bir dersin bulunmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 7:Tarih, Kültür ve Kadın Kategorisinden En Az Bir Dersi Müfredata Alan Üniversite Yüzdesi

	Yüksek Lisans	Doktora
Tarih, Kültür ve Kadın Kategorisinden En Az 1 Ders Bulunan Üniversite (Yüzde)	%72,72	%57,14

6. Edebiyat, Sanat ve Kadın

Türk Halk Edebiyatında Kadın, Edebi Metinlerde Kadın, Sanatta Kadın Temsilleri, Edebiyat ve Toplumsal Cinsiyet, Kadın Yazarlar ve Edebiyat Geleneği, Karşılaştırmalı Kadın Edebiyatı, Sanatta Kadın Temsilleri, Kadın Edebiyatı İncelemeleri, Sanat ve Toplumsal Cinsiyetin Üretimi, Türk Halk Kültüründe Kadın, Klasik Metinlerde Kadın Anlatıları, Dişil Bir Tür Olarak Melodram, Müzik ve Toplumsal Cinsiyet, Sinemada Kadın, Karşılaştırmalı Edebiyatta Kadın, Yazında Kadın ve Aile Olgusunun Yansımala, Women Designers and Their Desing Approaches, Çağdaş Romanda Kadın ve Kadınlık Kurguları, Sinemada Kadın Temsilleri, Dünya Edebiyatında Kadın, Kadın ve Sanat, Resim Sanatında Aile Yaşamı ve Kadın, Türk Müziğinde Kadın, Türk Resminde Kadın Figürü-Kimliği ve Türk Sanatçılar, Türk Resminde Kadın Figürü-Kimliği ve Türk Sanatçılar, Antik Yunan Tiyatrosunda Feminizm, Sinemada Top. Cins., 18. ve 19. yy İng. Romanında Kadın, Kadın Edebiyatında Söylem

Analizi, 20. yy. Feminist Tiyatro, Edebiyatta Kadın, Kadınların Sessiz, Sözlü Yazılı Dili, Türk Edebiyatında Kadın ve Aile, Kadın ve Yazarlık, Feminizm, Aşk, Edebiyat , Toplumsal Cinsiyet, Adalet ve Tragedya, Edebiyatta Ev ve Ev Yaşantısı Temsilleri, Toplumsal Cinsiyet ve Çağdaş Sanat dersleri Edebiyat, Sanat ve Kadın kategorisinde değerlendirilmiştir.

Edebiyat, Sanat ve Kadın kategorisine Kadın Çalışmaları yüksek lisans ve doktora programlarının müfredatında bulunan toplam 40 ders dahil edilmiştir. 1 ders hem yüksek lisans hem de doktora programı müfredatlarında; 4 ders yalnızca doktora programı müfredatında, 35 ders ise yalnızca yüksek lisans programı müfredatında yer almaktadır. Kadın Çalışmaları yüksek lisans programında Tarih, Kültür ve Kadın kategorisinden en az bir dersi müfredatına alan üniversite sayısı 18'dir. 4 üniversitenin bu kategoride bulunan derslerden herhangi birine müfredatında yer vermediği tespit edilmiştir. Kadın Çalışmaları doktora programlarında ise 1 üniversitenin müfredatında Tarih, Kültür ve Kadın kategorisinden derslerin yer aldığı; 6 üniversitede bu kategoriden herhangi bir dersin bulunmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 8: Edebiyat, Sanat ve Kadın Kategorisinden En Az Bir Dersi Müfredata Alan Üniversite Yüzdesi

	Yüksek Lisans	Doktora
Edebiyat, Sanat ve Kadın Kategorisinden En Az 1 Ders Bulunan Üniversite (Yüzde)	%81,81	%14,28

7. Feminizm ve Queer Teori

Feminist Teoriler, Contemporary Feminist Theory , Ortadoğu'da Kadınlar ve Toplumsal Hareketler, Feminizm ve Felsefe, Feminizm ve Felsefe, Karşılaştırmalı Kadın Hareketleri, Toplum 5.0 ve Kadın, Feminist Kamu Yönetimi, Avrup'da Feminizm ve Müslüman Kadın, Kadın Çalışmalarına Giriş, Kadın çalışmalarında Yöntem , Kadın Çalışmalarına Güncel Yaklaşımlar , Queer Teori, Queer Çalışmaları, Türkiye'de Eşitlik Politikaları ve Feminizm, Feminist Biyoetik, Kadın Araştırmalarında Temel Yaklaşımlar, Kadın Araştırmalarında Temel Yaklaşımlar, Sivil Toplum Kuruluşları ve Kadın, Gender and Postcolonial Theory: Contemporary Perspectives and Debates, Yeni Toplumsal Hareketler, Aktivizm, Türkiye'de Kadın Çalışmaları, Kadın Çalışmalarında Araştırma, Kadın Çalışmalarında Araştırma, Kültürde Feminizm, Kadın Çalışmaları ve Etik, Feminist Pedagoji, Kadın ve Toplumsal Politikalar, Feminist Metodoloji , Felsefede Kadın İmgesi, Ekofeminizm, The Woman Question in Turkey: Interdisciplinary Conceptualizations, Feminist Methodology in Social Sciences, İktidarın Psikik Yaşamı: Judith Butler Okumaları, Feminizmin Epistemolojik Temelleri dersleri Feminizm ve Queer Teori kategorisinde değerlendirilmiştir.

Feminizm ve Queer Teori kategorisine Kadın Çalışmaları yüksek lisans ve doktora programlarının müfredatında bulunan toplam 33 ders dahil edilmiştir. 4 ders hem yüksek lisans hem de doktora programı müfredatlarında; 2 ders yalnızca doktora programı müfredatında, 27 ders ise yalnızca yüksek lisans programı müfredatında yer almaktadır. Kadın Çalışmaları yüksek lisans Programında Feminizm ve Queer Teori kategorisinden en az bir dersi müfredatına alan üniversite sayısı 17'dir. 5 üniversitenin bu kategoride bulunan derslerden herhangi birine müfredatında yer vermediği tespit edilmiştir. Kadın Çalışmaları doktora programlarında ise 4 üniversitenin müfredatında Feminizm ve Queer Teori kategorisinden derslerin yer aldığı; 3 üniversitede bu kategoriden herhangi bir dersin bulunmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 9: Feminizm ve Queer Teori Kategorisinden En Az Bir Dersi Müfredata Alan Üniversite Yüzdesi

	Yüksek Lisans	Doktora
Feminizm ve Queer Teori Kategorisinden En Az 1 Ders Bulunan Üniversite (Yüzde)	%77,27	%57,14

8. Kadın Sağlığı

Kadın ve Psikolojisi, Kadın ve Sağlık, Kadın Davranışına Fizyolojik Yaklaşım, Cinsel Sağlık, Üreme Sağlığı, Sağlıklı Anneler ve Bebekler, Kadınlarda Beslenme ve Beslenme Bozukluğu, Kadın ve Yaşlanma, Psikoloji, Cinsiyet, Cinsiyetçilik, İleri Sosyal Psikoloji, Yakın İlişkiler Psikolojisi, İleri İletişim Psikolojisi, Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Sağlığı, Ailede Ruh Sağlığı, Anne Sağlığı, Kadın, Aile ve Sağlık, Biyoetik ve Kadın, Aile Psikolojik Danışma Kuramları dersleri Kadın Sağlığı Kategorisinde değerlendirilmiştir.

Kadın Sağlığı kategorisine Kadın Çalışmaları yüksek lisans ve doktora programlarının müfredatında bulunan toplam 23 ders dahil edilmiştir. 3 ders hem yüksek lisans hem de doktora programı müfredatlarında; 2 ders yalnızca doktora programı müfredatında, 18 ders ise yalnızca yüksek lisans programı müfredatında yer almaktadır. Kadın Çalışmaları yüksek lisans Programında Kadın Sağlığı kategorisinden en az bir dersi müfredatına alan üniversite sayısı 17'dir. 5 üniversitenin bu kategoride bulunan derslerden herhangi birine müfredatında yer vermediği tespit edilmiştir. Kadın Çalışmaları doktora programlarında ise 3 üniversitenin müfredatında Kadın Sağlığı kategorisinden derslerin yer aldığı; 4 üniversitede bu kategoriden herhangi bir dersin bulunmadığı tespit edilmiştir. Kadın Sağlığı kategorisinden en az bir dersi yüksek lisans müfredatına alan üniversiteler Kadın Çalışmaları alanında yüksek lisans programı bulunan üniversitelerin %77,27'sini oluşturmaktadır. Doktorada ise bu oran %42,85'tir.

9. Siyaset, Kadın ve Aile

Siyaset ve Kadın, Sağlık Politikaları ve Kadın, Sosyal Politikalar ve Kadın, Yoksulluk, Sosyal Politika ve Kadın, Türkiye'de Siyasi Düşünceler ve Kadın, Kadın ve Liderlik, Özel Eğitim ve Kadın, Kadınlara Yönelik Sosyal Politikalar, Women in Politics in Comparative Perspective, Kadınlara İçin Yaşanabilir Kent, Women Empowerment Through Political Participation, Yönetimde Kadın, Uluslararası İlişkiler ve Kadın, Kadın Kimliği Bağlamında Siyasal ve İdeolojik Söylem, Örgüt Kültürü ve Yönetimde Kadın, Uluslararası İlişkilerde Feminist Arayışlar, Türk Siyasal Yaşamında Kadın ve Kadının Siyasal Katılımı, Yerel Yönetimlerde Kadın Temsili, Kadın ve Sosyal Politikalar, Dil, Cinsiyet, ve İdeoloji, Refah Sistemleri ve Aile Politikaları, Duygular: Cinsiyet, Siyaset, Emek, Yönetim ve Organizasyon Alanında Kadın Çalışmaları ve Güncel Yaklaşımlar, Kadın ve Toplumsal Politikalar, Kent Tasarımında Kadın Sorunlarına Çözümsel Yaklaşımlar, Engelli Çalışmaları: Kadın ve Aile Sorunları, Kamusal Alanda Kadın, Gender and Biopolitics, Kırsal Kesim ve Kadın, Gender and Biopolitics: An Introductory Reading, Gender, Power and Politics in Latin America, Teoloji ve Siyasette Kadın, Kamu Politikalarında Kadın ve Aile, Rusya: Coğrafya, Tarih ve Siyaset, Türk Dış Politikası dersleri Siyaset, Kadın ve Aile kategorisi altında değerlendirilmiştir.

Yapılan taramada yüksek lisans programlarında bahse konu kategoriden en az bir dersi müfredatına alan üniversite sayısının 18; doktora programında ise 3 olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 8: Siyaset, Kadın ve Aile Kategorisinden En Az Bir Dersi Müfredata Alan Üniversite Yüzdesi

	Yüksek Lisans	Doktora
Siyaset Kadın ve Aile Kategorisinden En Az 1 Ders Bulunan Üniversite (Yüzde)	%81,81	%42,85

10. Din ve Kadın

Din ve Kadın, Geçmişten Günümüze Dinler ve Kadın, Beden, Cinsiyet ve Mitoloji, Kur'an Bağlamında Kadın, Çağdaş İslam Algıları ve Kadın, Dünya Dinlerinde Kadın ve Aile, Mitolojilerde ve Dinlerde Kadın, Temel İslami Referanslar Bağlamında Kadın, İslam'da Kadın ve Erkek Algısı vb dersler Din ve Kadın kategorisinde değerlendirilmiştir. Kadın Çalışmaları yüksek lisans programı bulunan üniversiteler arasında 13 üniversitenin, Din ve Kadın kategorisinden en az bir dersi müfredatında bulundurduğu tespit edilmiştir. Kadın Çalışmaları doktora programı bulunan 2 üniversite Din ve Kadın kategorisinden dersi müfredatına almıştır.

Din ve Kadın kategorisinden en az bir dersi yüksek lisans müfredatına alan üniversiteler Kadın Çalışmaları alanında yüksek lisans programı bulunan üniversitelerin %59,09'unu oluşturmaktadır. Doktorada ise bu oran %28,57'dir.

11. Medya, İletişim ve Kadın

Yüksek Lisans müfredatlarında bulunan 13 ders ve doktora müfredatlarında bulunan 4 ders Medya, İletişim ve Kadın kategorisi içerisinde değerlendirilmiştir. 12 üniversitenin Kadın Çalışmaları yüksek lisans programında Medya, İletişim ve Kadın kategorisinden en az bir dersi müfredatında bulundurduğu tespit edilmiştir. Doktora programında aynı kategoriden dersi müfredatına alan üniversite sayısı ise 2'dir.

Medya, İletişim ve Kadın kategorisinden en az bir dersi yüksek lisans müfredatına alan üniversiteler Kadın Çalışmaları alanında yüksek lisans programı bulunan üniversitelerin %54,54'ünü oluşturmaktadır. Doktorada ise bu oran %28,57'dir.

E. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu çalışma Türkiye'de Kadın Çalışmaları yüksek lisans ve doktora programı müfredatlarını, üniversitelerin Akts bilgi paketlerinin incelenmesiyle elde edilen veriler ışığında incelemiştir. Derslerin içerik analizi yapılırken dersler kategorize edilmiş; üniversite müfredatlarında, belirlenen kategorilerden derslerin bulunup bulunmadığı araştırılmıştır. Bu araştırmanın verilerinden elde edilen temel sonuçlardan biri yeterli sayıda doktora programının olmaması ve faaliyete geçen doktora programlarının müfredatlarının yetersizliğidir. Doktora programlarının daha geç yaygınlaşması, doktoranın daha ileri bir eğitim olması sebebiyle bu alanda nitelikli öğretim elemanlarının azlığı ya da yetersizliği gibi sebepler olabilir.

Kadın Çalışmaları ülkemizde lisans eğitimi olan bir akademik disiplin değildir. Bu durum kadın çalışmaları disiplinin lisans öğrencileri tarafından daha az bilinmesine yol açmış olabilir. Yüksek Lisans eğitimi için daha az tercih edilmesi program sayısındaki artışı da etkileyecektir.

Müfredatların İncelenmesinde karşılaşılan ilk bulgu, hukuk ve kadın kategorisindeki ders sayısı oranının diğer derslere göre oranının az olmasıdır. Üniversitelerin neredeyse yarısının hukuk ile ilgili derslere programında yer vermediği görülmektedir. Toplumsal cinsiyet çalışmaları ve kadın ve aile sorunları ile

ilgili derslerin programlarda yoğun olduğu görülmektedir. Programlarda sorunların yer alıp sorunlara dönük hukuki düzenlemelere dair derslerin sayısının az olması geliştirilebilecek bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ekonomi ve kadınla ilgili derslerin de hukuk kadar az olmasa da genele göre az olduğu görülmektedir. Kadının toplumdaki konumunun güçlenmesinin temel anahtarlarından biri de ekonomide kadının yerinin güçlendirilmesidir. Kadın yoksulluğu, iş yaşam dengesi gibi ekonomik konuların programlarda daha fazla yer alması ekonomik kalkınma açısından önemlidir.

10 üniversite tabloda yer alan Kadın Çalışmaları yüksek lisans programında kadın ve aile sorununa ilişkin dersi müfredatına almamıştır. Kadın ve Aile Sorunları kategorisindeki ders sayısının, kadın ve aile sorunları kategorisinde bulunan derslerden en az birini müfredata alan üniversite sayısına oranının, diğer kategorilere oranla oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu nedenle Kadın ve Aile Sorunları kategorisinden dersleri müfredata alan üniversitelerde bir yığılma olduğu görülmektedir. Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Kadın ve Aile Çalışmaları yüksek lisans programının AKTS ders bilgi paketi incelenerek ulaşılan verilere göre Kadın ve Aile Sorunları kategorisinde 17 farklı dersin müfredata alındığı tespit edilmiştir. Bu sayı diğer üniversitelere oranla oldukça yüksektir. Kadın Çalışmaları doktora programlarının ders bilgi paketine göre, Kadın ve Aile Sorunları kategorisinde toplam 5 ders bulunmaktadır. Bu derslerin tamamı Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Kadın ve Aile Çalışmaları doktora Programı müfredatında yer almaktadır. Kadın Çalışmaları doktora programı bulunan 7 üniversiteden yalnızca 1 tanesi kadın ve aile sorununa ilişkin ders vermektedir. Kadına dair sorunların ders sayısının fazla olmasına rağmen dağılımının az olması üniversitelerin kadın ve aile sorunlarına yeterince eğilmediğini göstermektedir. Sorunun tartışılmadığı bilimsel bir platformda bu sorunlara dair çözüm arayışlarının da akademik anlamda destelenmesinden de mahrum olması demektir.

Programlarda en fazla ders sayısının toplumsal cinsiyet ile ilgili olduğu görülmüştür. Bu veri kadına dair konuların toplumsal bağlamda tüm üniversite programlarında yer alması şeklinde yorumlanabilir. Benzer bir şekilde Tarih, Kültür ve Kadın kategorisindeki, Edebiyat, Sanat ve Kadın kategorisindeki, Feminizm ve Queer ve Din ve Kadın kategorisindeki derslerin yüksek oranlarla üniversitelerin programlarında yer alması kadın sorununun farklı alanlarda tartışılabildiğinin önemli bir göstergesidir.

Kadın sağlığı kategorisindeki derslerin sayısı ve programlarda yer alma oranı fazla olmasına rağmen ağırlıklı olarak psikoloji alanında olduğu görülmüştür. Tıpla ilgili derslere de bu kategoride yer verilmesi kadın sağlığı açısından programları zenginleştirecektir. Siyaset, Kadın ve Aile kategorisindeki derslerin oranlarının yüksek lisans programında fazla olmasına rağmen doktora programlarında fazla olmadığı görülmüştür. Özellikle doktora programlarında kadına dair politikalar, siyasi alanda kadının görünürlüğüne dair derslere ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Programlarda ders sayısının az olduğu kategorilerden biri de Medya, İletişim ve Kadındır. 21. yüzyılda medya ve çeşitli iletişim araçları aktivizme yeni bir alan açmaktadır. Birçok kadın örgütünü çalışmalarını sosyal medya hesapları üzerinden yürütmekte; üniversitelerin kadın araştırma merkezleri de çalışmalarını bu hesaplardan duyurmaktadır. Dijitalleşme ve günden güne yayılan yenilikleri toplumsal hareketlerin yaygınlaşmasını, kolayca organize olabilmeyi sağlamıştır (Akan & Gürhan, 2020, s. 8). Öyle ki feminizmin dördüncü dalgası olarak adlandırılmıştır.

Müfredatta ders sayılarının yanısıra ders isimlerinin standardizasyonun olmaması özellikle başka ülkelerdeki programlara akreditasyon konusunda bariyer olma potansiyeli taşımaktadır.

Bu konuda söylenebilecek başka bir nokta ise programlarda uygulamaya dönük sorunları tartışan derslere yer verilmesine rağmen bu sorunları çözebilecek projelerin nasıl üretileceği ve yönetileceğine dair derslerin yer almamasıdır.

Kaynaklar

- Akkaya Şahin, G. (2010). *Aile İçi Şiddet Kavramı ve Aile İçi Şiddetin Uluslararası ve Ulusal Hukuki Belgelerdeki Düzenlemesi* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Alptekin, D. (2011). From Street To Academy: Institutionalism Process Of Woman's Movement. *Selçuk üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26, 33-43.
- Balcı, M., & Tuzak, M. (2017). Cumhuriyetin İlk Yıllarında Nezihe Muhiddin Özelinde Türk Kadınların Siyasi Hakları İçin Mücadelesi. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Dergisi*, 43-51.
- Çakmak, D. (2007). Fransız Devrimi'nde Kadın. *Ege Akademik Bakış*, 7(2), 727-745.
- Çubuk, S., & Erol, D. (2023). Türkiye'de Kadının Akademideki Yeri: Cam Tavana Bir Bakış. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 185-210.
- De Gouge, O. (1996). Kadının ve Kadın Yurttaşın Haklar Bildirgesi (E. Göztepe, Çev.). *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 45(1), 185-193. https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000000676
- Donovan, J. (2014). *Feminist Teori* (A. Bora, M. Ağduk Gevrek, & F. Sayılan, Çev.; 8.). İletişim Yayınları.
- Kanadoğlu, O. (2021). Feminizm ve Kadın Hakları. *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 18(1), 141-169.
- Kantar, G. (2023). Erken Cumhuriyet Döneminde Kadının Siyasal Katılımı Bağlamında Nezihe Muhiddin ve Kadınlar Halk Fırkası Üzerine İnceleme. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılı Özel Sayısı), 155-163.
- Kudret, H. A. (2020). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Türk Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Yasaklanan Ayrımcılık Temeli Olarak Cinsel Yönelim. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 26(2), 1079-1110. <https://doi.org/10.33433/maruhad.815582>
- Kurnaz, Ş. (1991). *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)* (2. bs). T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Ortaylı, İ. (1992). Osmanlı Aile Hukukunda Gelenek, Şeriat ve Örf. İçinde *Sosyokültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi* (1-2). Başbakanlık Aile Kurumu Yayını.
- Özkan, G. (2017). Kadına Yönelik Şiddet—Aile İçi Şiddet ve Konuya İlişkin Uluslararası Metinler Üzerine Bir İnceleme. *Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(1), 533-564.
- Savaş, G., Ertan, S., & Yol, F. (2018). *Türkiye'deki Üniversitelerin Kadın Araştırmaları Merkezleri Profili Araştırması*.
- Yıldırım, P. (2013). AB İlerleme Sürecinin Türkiye'de Kadın Sorununa Etkisi: AKP İktidarı Üzerine Bir İnceleme (2002-2011). İçinde L. Gültekin, G. Güneş, C. Ertung, & A. Şimşek (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları* (ss. 66-78). Atılım Üniversitesi Yayınları.

RISK FACTORS FOR POSTPARTUM DEPRESSION: (A SYSTEMATIC REVIEW)

Somayyeh NOURİ,

Graduate Student, Atatürk University Health Sciences Institute, Department of Midwifery, Erzurum, Turkey/ ORCID ID:/ 0009-0005-3534-1731

Roya MOTAVALLİ

Corresponding author: Instructor, Department of midwifery, Ardabil branch, Islamic Azad University, Ardabil, Iran/ ORCID ID 0000-0001-7352-9210

PhD student in Midwifery, Ataturk University Health Sciences Faculty, Department of Midwifery, Erzurum, Turkey

Hava ÖZKAN

Professor, Ataturk University Health Sciences Faculty, Department of Midwifery, Erzurum, Turkey / ORCID ID 0000-0001-7314-0934

Serap Ejder APAY

Professor, Ataturk University Health Sciences Faculty, Department of Midwifery, Erzurum, Turkey / ORCID ID 0000-0003-0978-1993

Abstract

Background: Postpartum depression among women is an important and common health problem whose risk factors have been reported very differently, which if left unattended can cause severe problems for mothers and babies. The prevalence of prenatal depression varies based on different cultures and communities. Postpartum depression is estimated about 28% in Asia, about 18% in Europe and 15 to 25% in Africa.

Methods: This study was done through a systematic review. The findings are based on studies conducted at home and abroad and from the articles published from 2005 to 2022 in domestic journals of SID, MAG Iran and international databases of Science Direct, PubMed and Google Scholar through searching keywords such as “postpartum depression, Predisposing Factors and risk factors”. Accordingly, 16 articles (8 domestic and 8 foreign articles) were identified and reviewed.

Findings: Findings indicate that three factors including family, socio-demographic and biological-genetic factors are considered as risk factors for postpartum depression.

Conclusion: Because untreated postpartum depression leaves women and their children vulnerable to numerous negative short-term and long-term outcomes, a better understanding of postpartum depression risk factors serves to improve maternal and child outcomes by allowing health care providers to better anticipate the needs of affected women.

Keywords: Postpartum depression, Risk factor, Systematic review

FEMALE GENITAL MUTILATION

Somayyeh NOURİ,

Graduate Student, Atatürk University Health Sciences Institute, Department of Midwifery, Erzurum, Turkey/ ORCID ID:/ 0009-0005-3534-1731

Roya MOTAVALLİ

Corresponding author: Instructor, Department of midwifery, Ardabil branch, Islamic Azad University, Ardabil, Iran/ ORCID ID 0000-0001-7352-9210

PhD student in Midwifery, Ataturk University Health Sciences Faculty, Department of Midwifery, Erzurum, Turkey

Abstract

Female genital mutilation (FGM) refers to “all procedures involving partial or total removal of the female external genitalia or other injury to the female genital organs for non-medical reasons.”FGM is a violation of girls’ and women’s human rights.

Around the world, over 230 million girls and women have been cut. Africa accounts for the largest share of this total, with over 144 million. Asia follows with over 80 million, and a further 6 million are in the Middle East. Another 1-2 million are affected in small practising communities and destination countries for migration in the rest of the world.

Early complications, Tissue injuries, Bleeding and shock and Late complications Recurrent genital and urinary infections, infertility, Abscess, Cyst in the vulva, Sexual dysfunction, Problems experienced during pregnancy and childbirth, Sexually transmitted diseases.

It reflects deep-rooted inequality between the sexes and constitutes an extreme form of discrimination against girls and women. It is nearly always carried out by traditional practitioners on minors and is a violation of the rights of children.

Overall, the practice of FGM is becoming less common. Countries like Sierra Leone, Ethiopia, and Burkina Faso have illustrated that progress is possible, even in places where levels of FGM were once very high. However, not all countries have made progress and the pace of decline has been uneven. Most countries are not on track to meet the SDG target of eliminating FGM by 2030.

As a result, female genital mutilation is a traditional practice that causes serious acute and chronic health problems for many women and girls, and has many religious and socio-cultural dimensions. Considering the fact that female genital mutilation is a dimension of violence against women, a violation of children's rights and bodily integrity, midwives can contribute to the protection and development of women's health by participating in national and international studies on the subject.

Keywords: Female, Genital mutilation, Mutilation

BİR AİLE SAĞLIĞI MERKEZİNE BAŞVURAN EVLİ KADINLARDA AİLE PLANLAMASI TUTUMU İLE GEBELİKTE KAÇINMA İSTEĞİ İLİŞKİSİ

THE RELATIONSHIP BETWEEN FAMILY PLANNING ATTITUDES AND THE DESIRE TO
AVOID PREGNANCY IN MARRIED WOMEN WHO APPLY TO A FAMILY HEALTH CENTER

Merve ŞAHİN

¹ Hemşire, Mado 8 Nolu Aile Sağlığı Merkezi, Kahramanmaraş, Türkiye /ORCID ID: 0009-0009-2693-5270

Kerime Derya BEYDAĞ

Prof. Dr., Yalova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Yalova, Türkiye /ORCID ID: 0000-0002-7251-4882

Özet

Bu araştırma, İstanbul ili Kartal ilçesine bağlı bir Aile Sağlığı Merkezi'ne başvuran evli kadınların aile planlaması tutumu ve gebelikten kaçınma isteklerini belirlemek ve her iki durumun birbiri üzerine etkisini incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Tanımlayıcı ve kesitsel tipteki araştırma, Ocak-Nisan 2023 tarihleri arasında, evli ve gebe kalmaya engel bir durumu olmayan 159 kadın ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri, tanıtıcı soru formu, Aile Planlaması Tutum Ölçeği ve Gebelikten Kaçınma İsteği Ölçeği ile elde edilmiştir. Verilerin analizinde, sayı, yüzde, ortalama, standart sapma değerleri, pearson korelasyon katsayısı, t testi ve ANOVA testi kullanılmıştır.

Araştırma kapsamındaki kadınların, yaş ortalaması 33,10±6,46 yaş, %39'u 1-5 yıldır evli, %84,3'ü üniversite mezunu ve %70,4'ünün gelirinin giderine denktir. Kadınların %37,7'si şu anda etkin olmayan doğum kontrol yöntemi kullandığını, %65,4'ü aile planlaması ile ilgili sağlık profesyonellerinden danışmanlık almadığını ve %44'ü şu anda gebe kalmaktan korktuğunu ifade etmiştir. Araştırma kapsamına alınan kadınların Aile Planlaması Tutum Ölçeği toplam puan ortalaması 68,00±24,27 ve Gebelikten Kaçınma İsteği Ölçeği toplam puan ortalaması 2,23±0,90 olarak bulunmuştur. Aile Planlaması Tutum Ölçeği puanları ile Gebelikten Kaçınma İsteği Ölçeği puanları arasında negatif yönde zayıf ilişki saptanmıştır ($r=-0,188$). Kadınlardan geliri giderine denk olanların Aile Planlaması Yöntemlerine İlişkin Tutumlarının daha olumsuz olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Araştırma kapsamındaki kadınlardan 31-46 yaş grubunda olanların, ikinci gebeliği olanların, iki çocuğu olanların, istemeden gebe kalanların ve şu anda gebe kalmaktan korkanların Gebelikten Kaçınma İsteği Ölçeği toplam puanları yüksek bulunmuştur ($p<0,05$).

Birinci basamakta çalışan hemşire ve ebeler doğurgan yaştaki kadınların aile planlaması tutumunu ve gebelikten kaçınma isteklerini değerlendirmeli, her iki duruma etki eden faktörlere yönelik danışmanlık vermeli ve tüm kadınların aile planlaması danışmanlığı almasını sağlamalıdır.

Anahtar Kelimeler: Aile planlaması, tutum, gebelikten kaçınma.

Abstract

This study was conducted to determine the family planning attitudes and desires to avoid pregnancy of married women who applied to a Family Health Center in Kartal district of Istanbul and to examine the effects of both situations on each other. The descriptive and cross-sectional study was conducted between January and April 2023 with 159 women who were married and had no obstacles to pregnancy. The research data were obtained with the introductory questionnaire, Family Planning Attitude Scale and Desire to Avoid Pregnancy Scale. In the analysis of the data, number, percentage, mean, standard deviation values, Pearson correlation coefficient, t test and ANOVA test were used. The average age of the women in the study was 33.10±6.46 years, 39% had been married for 1-5 years, 84.3% were university graduates and 70.4% had income equal to their expenses. 37.7% of the women stated that they were currently using an ineffective birth control method, 65.4% did not receive counseling from health professionals regarding family planning, and 44% were currently afraid of becoming pregnant.

The total mean score of the women included in the study on the Family Planning Attitude Scale was 68.00 ± 24.27 and the total mean score of the Desire to Avoid Pregnancy Scale was 2.23 ± 0.90 . A weak negative correlation was found between the Family Planning Attitude Scale scores and the Desire to Avoid Pregnancy Scale scores ($r = -0.188$). It was determined that the attitudes towards family planning methods of women whose income was equal to their expenses were more negative ($p < 0.05$). The total scores of the Desire to Avoid Pregnancy Scale were found to be high in the women in the 31-46 age group, those in their second pregnancy, those with two children, those who were unintentionally pregnant, and those who were currently afraid of becoming pregnant ($p < 0.05$).

Nurses and midwives working in primary care should evaluate the family planning attitudes and desires to avoid pregnancy of women of childbearing age, provide counseling on the factors affecting both situations, and ensure that all women receive family planning counseling.

Keywords: Family planning, attitude, avoiding pregnancy.

TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA ARABESKTE 'BABA' FİĞÜRÜ
THE 'FATHER' FIGURE IN ARABESQUE IN THE CONTEXT OF GENDER

Ecem Tuğçe AKBULUT

Kilis 7 Aralık Üniversitesi Öğr. Gör. Alaeddin Yavaşca Devlet Konservatuvarı Türk Müziği Bölümü,
Kilis, Türkiye / ORCID ID : 0000-0002-2120-3179

Özet

Toplumsal cinsiyet kuramlarıyla yapılan çalışmalar cins ve cinsiyet unsurlarına toplumların nasıl baktığını anlamamızı sağlar. Bu çalışmada toplumsal cinsiyet bağlamında toplumumuzda arabesk müzikteki kadın ve erkek figürünün nasıl şekillendiği üzerinde durulacaktır. Asıl anlamı sanatta doğu ile batının sentezi olan arabesk, 1980'li yıllarda köyden kente göçün sonucu yaygınlaşmıştır. Ezilen, memleket hasreti çeken, yoksulluk yaşayan, aşk acısı çeken, merkez çevre ilişkisinde çevreyi oluşturan kesimin hayat tarzı haline dönüşen ve kendisini ifade ettiğini düşündüğü müziği olan arabesk müzik ve hayat tarzının, bu müziği üreten şarkıcılara neden 'baba' figürünü uygun gördüğü sorgulanmıştır. Yöntem olarak gözlem, siber etnografi ve kaynak taramasını kullanılmıştır.

Toplumsal cinsiyet rolleri toplumdan topluma farklılık gösterebileceği gibi zaman içinde konjonktüre göre de farklılık gösterebilir ve toplumun beklentilerine göre belirlenir yani kültüre özgüdür. Cinsiyet rolleri kitle iletişim araçlarında sürekli yeniden üretilir, toplumda kabul görmesi gereken davranış kalıplarını, uymayanların nasıl muamele görebileceğini topluma yansıtır. Dolayısıyla *toplumsal cinsiyet* kavramı kadın ve erkek için toplumun uygun gördüğü değer kalıpları doğrultusunda kurgulanmış olan roller ve beklentileri işaret etmektedir. Toplumsal yaşamda erkek ve kadının eşitsiz bir şekilde erkeğin kadına üstünlüğü ile belirlenen bir yapıda yer aldığı genel bir kabuldür. Yani toplumsal cinsiyet rolleri, cinsiyete dayalı ayrımcılığı da beraberinde getirmektedir. Bu süreci ortaya çıkartan temel etmen ise çoğunlukla toplum ve toplumun en küçük yapısı olan ailedeki eril tahakkümdür. Erkeğin sosyal alan üzerindeki iktidarı bu alanı kendi ihtiyaçları doğrultusunda kurgulaması sonucunu ortaya çıkartmıştır. Eril tahakküm ve üstün erillik erkeğin iktidarını ve bu iktidar alanındaki güç ilişkilerini kavramlaştırmaktadır. Bu süreçler sosyal alanın bir parçası olan sanat alanı için de söz konusudur. Sanat alanı eril tahakkümün etkisi altındadır. Eril tahakküm bu alanda neyin erkeksi neyin kadınsı olduğunu belirleyerek sanat alanındaki değerlendirmeleri ortaya koyar. Böylece sanat; estetik değerlendirmeler dışında toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında değerlendirilmiş olmaktadır. Bu akanda da eril tahakkümün kadından beklentisi sanatçı kimliklerinden çok annelik, eşlik, gelinlik gibi biyolojik doğasına uygun rollerdir.

Toplumumuzdaki rolleri incelediğimizde erkeğin bir aile reisi, baba, eve ekmek getiren koruyan, kollayan ama bunların yanında (belki bunları yaptığı için) her türlü hareket alanına sahip, özgür, hesap sorulmayandır. Kadın ise evde çalışan, erkeğe saygı göstermesi gereken, sorgulamayandır. Bu misyonlar akrabalık ilişkilerini de etkilemekte ve şekillendirmektedir. Arabesk kültürü içinde her zaman bir 'baba' figürü olması şaşırtıcı değildir. Bu kültürde yaşayan sanatçılar, şarkıcılar, müzisyenler göz önünde yaşadıkları hayatta kadına şiddet uygularken 'baba' figürü onları dokunulmaz kılmaktadır. Ve bu kültüre kendini ait hissedenden yoksul, sosyokültürel, okur yazarlık seviyesi daha düşük olan kesim hissettiği acıyı, çaresizliği, değiştiremeyeceği gerçekleri, yine 'baba' figürü giydirdiği şarkıcılara hatta devlet 'baba' dediği siyasilere sığınarak gidermeye çalışmıştır. Psikolojide de babayla sorunlu ilişkisi olan fakat yine ona bağımlı olan insan hayatın diğer alanlarında da 'baba' figürünü bilerek veya bilmeyerek kullanmaktadır. Bu çalışmada hem sosyal hem psikolojik hem de sanatsal yönleriyle arabesk kültürde 'baba' figürü incelenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet, Feminizm, Arabesk, Müzik, Baba Figürü,

Abstract

Studies conducted with gender theories enable us to understand how societies view sex and gender elements. In this study, we will focus on how the figures of men and women in arabesque music are shaped in our society in the context of gender. Arabesque, whose original meaning is the synthesis of

east and west in art, became widespread as a result of migration from villages to cities in the 1980s. It has been questioned why arabesque music and lifestyle, which is the music of those who are oppressed, homesick, poverty-stricken, suffering from love, has become the lifestyle of the people who form the periphery in the center-periphery relationship, and which they think expresses themselves, sees the 'father' figure as appropriate for the singers who produce this music. Observation, cyber ethnography and source scanning were used as methods.

Gender roles may differ from society to society, as well as from conjuncture over time, and are determined according to the expectations of the society, that is, they are culture-specific. Gender roles are constantly reproduced in mass media, reflecting to society the patterns of behavior that should be accepted in society and how those who do not comply can be treated. Therefore, the concept of gender refers to the roles and expectations for men and women established in line with the value patterns deemed appropriate by society. It is a general acceptance that in social life, men and women are unequally located in a structure determined by the superiority of men over women. In other words, gender roles also bring about gender-based discrimination. The main factor that brings about this process is mostly the masculine domination in society and the family, which is the smallest structure of society. The man's power over the social sphere has resulted in him constructing this field in line with his own needs. Masculine domination and superior masculinity conceptualize the power of men and the power relations in this field of power. These processes are also valid for the field of art, which is a part of the social field. The field of art is under the influence of masculine domination. Masculine domination reveals the evaluations in the field of art by determining what is masculine and what is feminine in this field. Thus art; Apart from aesthetic evaluations, it is evaluated in the context of gender roles. In this context, what masculine domination expects from women is roles that are in line with their biological nature, such as motherhood, wife, and wedding dress, rather than their identity as artists.

When we examine the roles in our society, the man is the head of the family, the father, the breadwinner, the protector, but besides these (perhaps because he does these things), he is free and unaccountable. The woman, on the other hand, is the one who works at home, must respect the man, and does not question him. These missions also affect and shape kinship relations. It is not surprising that there is always a 'father' figure in arabesque culture. While artists, singers and musicians living in this culture inflict violence on women in their public lives, the 'father' figure makes them untouchable. And the poor, socio-cultural, and those with lower literacy levels who feel like they belong to this culture have tried to relieve the pain, desperation, and realities they cannot change by taking refuge in singers whom they portray as 'father' figures, or even in politicians whom the state calls 'father'. In psychology, people who have a problematic relationship with their father but are still dependent on him use the 'father' figure knowingly or unknowingly in other areas of life. In this study, it is aimed to examine the 'father' figure in arabesque culture with its social, psychological and artistic aspects.

Keywords: Gender, Feminism, Arabesque, Music, Father Figure,

CHATBOTLARIN KADIN SAĞLIĞINA ETKİSİ

Sultan Esra SAYAR¹

Öğr.Gör.Dr., Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik, Erzurum, Türkiye / ORCID ID:
0000-0002-3798-2066

Özet

Yapay zeka, bir bilgisayarın insan benzeri zeka sergileme yeteneğini ifade eder. Bir yapay zeka sohbet robotu, yapay zeka teknolojisini kullanarak insanlarla bağımsız olarak konuşabilen bir dil işleme sistemidir. Chatbotlar, insanlara benzer bir şekilde etkileşim kurmak için tasarlanmış yazılım programlarıdır. Chatbotları kullanıcıya duygusal bir yük getirmeden ilgi çekici, eğlenceli, kullanımı kolay, kullanışlı olmalarıyla tercih edilmektedir. Sohbet robotları, kapsamlı dil modellerinden otomatik olarak bilgi üretmekte ve insanlara benzer bir şekilde, ancak daha fazla bilgi hacmi ve kalitesiyle yanıt vermektedir. Bu da onları hemşirelik alanında sağlık eğitimi ve müdahaleleri sunmak için etkili bir araç haline getirmektedir. Son zamanlarda yapılan araştırmalar, gebeler ve cinsel eğitim dahil olmak üzere belirli popülasyonlar için chatbot müdahalelerinin uygulanmaya başlandığını göstermektedir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) kanser, kısırlık, üreme sağlığı, şiddet ve ruh sağlığını küresel olarak kadın sağlığını iyileştirmek için önemli alanlar olarak tanımlamıştır. DSÖ, 2023 yılında her iki dakikada bir kadının gebelik veya doğumla ilgili komplikasyonlar nedeniyle hayatını kaybettiğini bildirmiştir. Chatbotlar, kişiselleştirilmiş sağlık eğitimi, sağlıkla ilgili görevler için zamanında hatırlatıcılar ve hassas konularda gizli danışmanlık sunarak kadın sağlığındaki belirli zorlukların üstesinden gelinmesine yardımcı olabilir.

Bu derlemenin amacı chatbotların kadın sağlığı üzerine etkilerine dikkat çekmektir.

Anahtar Kelimeler : Chatbotlar, kadın, kadın sağlığı

Abstract

Artificial intelligence refers to the ability of a computer to exhibit human-like intelligence. An AI chatbot is a language processing system that can independently converse with humans using AI technology. Chatbots are software programs designed to interact in a similar way to humans. Chatbots are preferred for being engaging, fun, easy to use, and useful without imposing an emotional burden on the user. Chatbots automatically generate information from comprehensive language models and respond in a similar way to humans, but with greater volume and quality of information. This makes them an effective tool for delivering health education and interventions in nursing. Recent research shows that chatbot interventions are beginning to be implemented for specific populations, including pregnant women and sex education. The World Health Organization (WHO) has identified cancer, infertility, reproductive health, violence and mental health as important areas for improving women's health globally. WHO reported that by 2023, one woman will die every two minutes due to complications related to pregnancy or childbirth. Chatbots can help overcome specific challenges in women's health by offering personalized health education, timely reminders for health-related tasks, and confidential advice on sensitive topics.

The aim of this review is to draw attention to the impact of chatbots on women's health.

Keywords: Chatbots, women, women health

ÇİN TARİHİNDE HAREM KURUMU VE YÖNETİMDEKİ ROLÜ
THE HAREM SYSTEM AND IT'S POLITICAL ROLE IN CHINESE HISTORY

Mukaddes KOÇ

Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yabancı Diller Fakültesi, Çin Dili ve Edebiyatı
Bölümü, Ankara, Türkiye/ ORCID ID: 0000-0003-0224-1273

Özet

Harem kavramı ve saraylardaki kadınların yaşantıları tarih boyunca merak edilen ilgi çekici konulardandır. Çince’de “Hougong (后宫)” olarak ifade edilen harem, Hükümdarın eş ve cariyelerinin yaşadığı yer anlamındadır. Hou (后) kelimesinin orijinal anlamı hükümdar, ülke yöneticisidir. Sonrasında ise imparatorun eşi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Gong (宫) ise saray manasındadır. Houfei (后妃) terimi ise, imparatoriçe ve cariyeleri ifade etmektedir. Bu kurum; imparatoriçeler, cariyeler, hareme hizmet eden saray kadınları ve hadımları da kapsamaktadır. Harem sistemi, Zhou Hanedanı (MÖ 1046-256) döneminde başlamış, Qin (MÖ 221-206) ve Han (MÖ 206-MS 220) Hanedanları döneminde şekillenmiş ve Qing Hanedanının yıkılışıyla sona ermiştir. Karmaşık bir yapıya sahip olan harem sistemi tarihin her döneminde farklılık gösterse de Zhou sisteminden çok uzaklaşmamıştır.

Çin tarihinde harem kurumu, hükümdarın aile yaşamı ve saraydaki kadınları sembolize etmesinin yanısıra ülkenin yönetiminde de temel bir rol oynamıştır. İmparator Göğün yeryüzündeki temsilci ve ülkenin babası konumundadır. İmparatoriçe ise ülkenin annesi olarak adlandırılır ve haremdeki en yüksek konuma sahiptir. Cariyeleri yönetir, saray kurallarını uygular ve sarayın içindeki düzeni korur. Bunun yanısıra dolaylı ve doğrudan yönetimde etkileri bulunmaktadır. Bu kadınlar, imparatorun annesi Ana İmparatoriçe (皇太后), imparatorun eşi(皇后) ve gözde cariyesi (后妃) olarak yönetimde söz sahibi olmuşlardır. Yönetimde olan imparatorun hastalığı, ölümü ve velihtin çocuk yaşta yönetime geçmesi gibi durumlarda imparatorun annesi ya da eşi yönetimde söz sahibi olmuştur. Han Döneminde oğlunun yerine vekaleten ülke yönetiminde yer alan İmparatoriçe Lü, Tang döneminde ilk resmi kadın hükümdar olan Wu Zetian ve Qing döneminin son elli yılında yönetimde bulunan Cixi Çin’in feodal yönetim tarihinde harem kurumunun yönetiminde etkisini ortaya koyan en ünlü isimlerdendir.

Ülkemizde Çin tarihindeki harem kurumu ve saraydaki kadınların yönetimdeki hakkında oldukça az bilgi bulunmaktadır. Bu çalışmada, Çince kaynaklar ışığında Çin tarihindeki harem kurumunun oluşumu, gelişimi ve yönetimdeki rolünün incelenmesi ve değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Çin’de Harem, Hougong, kadın

Abstract

The concept of the imperial harem and the lives of women in palaces have been interesting matters throughout history. In Chinese, the term “Hougong (后宫)” refers to the imperial harem that is the place where the emperor’s wives and concubines lived. Originally, the word “Hou(后)” meant emperor of dynasty. Later, it began to be used to refer the emperor’s wife – empress. The word “Gong (宫)” means palace. The Term “Hou Fei (后妃)” denotes empress and concubines. The Imperial Harem in China also includes empresses, concubines, court women serving in the harem and eunuchs. The harem system began during the Zhou Dynasty (1046-256 BCE), was shaped during the Qin (221-206 BCE) and Han (206 BCE-220 CE) Dynasties and ended with the fall of the Qing Dynasty. Although the harem system, which has a complex structure, has varied in every period of history, it did not stray far from the Zhou system.

In Chinese history, the imperial harem not only symbolized the emperor's family life and the women in the court but also played fundamental role of rule of the dynasty. The Emperor is the representative of Heaven on Earth and the father of the nation. The empress is referred to as the mother of the nation and holds the highest position in the harem. She manages the concubines, enforces palace rules, and maintains order within the palace. Additionally, the empress has both direct and indirect influences on rule. These women—such as the emperor's mother, the Empress Dowager (皇太后), the emperor's wife (皇后), and the favored concubine (后妃)—have had a say in rule. In situations where the ruling emperor faced illness, death, or when the heir to the throne was too young to rule, the mother or wife of the emperor would hold significant influence over the governance. Notable figures in this context include Empress Lü, who served as regent during the Han Dynasty, Wu Zetian, the first official female ruler during the Tang Dynasty, and Cixi, who wielded power during the last fifty years of the Qing Dynasty.

In our country, there is very little information about the imperial harem in Chinese history and the role of women in the court's administration. This study aims to examine and evaluate the formation, development, and role of the imperial harem in Chinese history, based on Chinese sources.

Keywords: The imperial harem in china, Hougong, women

ANADOLU FİGÜRLERİNDE KADIN AYAKKABILARI: ROMA DÖNEMİ
WOMEN'S FOOTWEAR IN ANATOLIAN ICONOGRAPHY: ROMAN ERA

Zeynep Mehlika ULUÇAM KIRBAĞ

¹ Doktor Öğretim Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Ayakkabı Tasarımı ve Üretimi Bölümü, Konya, Türkiye / ORCID ID: 0000-0003-0160-4220

Hicret Zeynep KUTLUTAŞ

² Araştırma Görevlisi, Selçuk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Ayakkabı Tasarımı ve Üretimi Bölümü, Konya, Türkiye / ORCID ID: 0000-0003-2005-7058

Özet

Kadim medeniyetlere ev sahipliği yapan Anadolu topraklarında giyim kuşam kültürünün de oldukça zengin olduğu hem yazılı kaynaklarda hem de görsel vesikalarda yer almaktadır. Bu verilerle ilgili yapılan birçok çalışmada ayakkabı, giyimde bir aksesuarı gibi kabul edilerek incelenmiştir. Ancak ayakkabı kadın, erkek, çocuk başta olmak üzere birçok farklı kategorilerde ve birçok farklı kullanım alanlarında hem tasarım hem de mühendislik bilgisi içeren başlı başına bir bilimdir.

Türkiye’de Anadolu’da ayakkabı üretimi ve tarihiyle ilgili çalışmalar son yıllarda hız kazanmış olsa da kaynakların birbirini tekrar etmesi ve çalışmaların spesifik konular çerçevesinde yapılamaması modellerin tarihi gelişimiyle ilgili boşluklara neden olmuştur. Bu çalışmada da betimleme yöntemi kullanılarak Roma döneminden günümüze ulaşan Anadolu figürlerindeki kadın ayak giysileri araştırılmıştır. Böylece araştırma sınırları içerisinde Roma döneminde kadınların giydiği ayakkabı modelleri belirlenmiştir. Aynı zamanda bu modellerle yeni tasarımlar yapılarak üreticilere kadın ayakkabı tasarımları için kültürel miras ve modern modellerin nasıl birleştirileceğiyle ilgili örnekler sunulmuştur.

Çalışma Afrodisias Müzesi ve Ören Yeri, Hierapolis Müzesi, Efes Ören yeri ve Arkeoloji Müzesi ve Antalya Müzesi’nde bulunan Roma kadın figürlerindeki ayak giysileriyle sınırlandırılmıştır. Görseller yerinde incelenerek fotoğraflanmıştır. Teknik çizimler ve tasarımlar ise bilgisayar destekli programlar kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler : Ayakkabı, Roma Ayakkabıları, Kadın, Ayakkabı Tasarımı

Abstract

The cultural richness of clothing and adornment in the Anatolian lands, which have hosted ancient civilizations, is well documented in both written sources and visual records. Many studies related to this data have examined footwear as an accessory of clothing. However, footwear is a distinct field encompassing design and engineering knowledge, applicable across various categories including women, men, and children, as well as multiple usage contexts.

Although recent years have seen increased research on the production and history of footwear in Anatolia, the repetition of sources and the lack of specificity in these studies have created gaps in the historical development of footwear models. This study employs a descriptive method to investigate women's footwear in Anatolian figures from the Roman period to the present. By doing so, it identifies the types of footwear worn by women during the Roman period within the research scope. Additionally, new designs based on these models are proposed, offering examples for producers on how to combine cultural heritage with modern designs for women's footwear.

The study is limited to the examination of Roman female footgear found in the Afrodisias Museum and Site, Hierapolis Museum, Ephesus Site and Archaeological Museum, and Antalya Museum. Visuals were examined on-site and photographed, while technical drawings and designs were created using computer-aided programs.

Keywords: Footwear, Roman Shoes, Women, Shoe Design

ANADOLU'DA KADIN AYAKKABI MODELLERİNİN GELİŞİMİ
DEVELOPMENT OF WOMEN'S FOOTWEAR MODELS IN ANATOLIA

Hicret Zeynep KUTLUTAŞ¹,

¹Araştırma Görevlisi, Selçuk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Ayakkabı Tasarımı ve Üretimi Bölümü, Konya, Türkiye / ORCID ID: 0000-0003-2005-7058

Zeynep Mehlika ULUÇAM KIRBAĞ²

² Doktor Öğretim Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Ayakkabı Tasarımı ve Üretimi Bölümü, Konya, Türkiye /ORCID ID: 0000-0003-0160-4220

Özet

Ayakkabının sıradan bir giysi olmak dışında sosyal statüyü belirleyen bir araç olarak kullanıldığı bilinmektedir. Yapılan araştırmalarda Selçuklularda “sarı” rengin önemli kişilerce giyildiği, Roma İmparatorluğu’nda “mor” rengin kraliyet ailesi mensuplarının giydiği gibi bilgiler aktarılsa da tarihi süreç içerisinde kadınların tercih ettikleri ayakkabı modelleri veya renklerine dair araştırmalar yok denecek kadar azdır. Kaynaklardaki bu eksikliği, çoğunlukla siyasi olayların veya bayram, düğün gibi sahnelerin anlatıldığı görsellerin korunarak günümüze ulaşmasından kaynaklandığı şeklinde açıklamak mümkündür.

Çalışmanın amacı günümüze ulaşan bugünkü Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yer alan kadın figürlerini (steller heykeller resimler ve minyatürler) inceleyerek Anadolu’da kadın ayakkabı modellerinin gelişimini belirleyebilmektir. Araştırma Orta Asya’dan Anadolu’ya göç eden Türk kavimleri başta olmak üzere o dönemde Anadolu’da yaşayan diğer medeniyetlerdeki kadın figürlerindeki ayakkabı modelleri incelenerek oluşturulmuştur. Ancak özellikle literatürde yer alan bilgilere göre Türklerin İslamiyet’i kabul etmesinden sonra figürlerden çok geometrik ve bitkisel süslemede uzmanlaşması kadın figürlerine dair oldukça az görselin günümüze ulaşmasına sebep olmuştur. En önemli tarihi olayların anlattığı Selçuklu minyatürleri içinde kadın figürünün olmayışı da Selçuklu kadınlarının sadece çizme giydiği ve bunların ne renk olduğuyla ilgili bilgilerin aktarılmasıyla sınırlı kalmıştır.

Kadın ayakkabı modellerinin medeniyetler arası etkileşimle birlikte benzer oldukları görülmektedir ancak tercih edilen kadın ayakkabı modellerinin inançlara göre de değişiklik gösterdiği bulgular arasında yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler : Ayakkabı, Anadolu’da Ayakkabı, Kadın Ayakkabıları, Ayakkabı Tarihi

Abstract

It is well established that, beyond being an ordinary garment, footwear has historically been used as an instrument to signify social status. Research indicates that in the Seljuk period, the color "yellow" was worn by important individuals, and in the Roman Empire, the color "purple" was worn by members of the royal family. However, studies on the preferences for footwear models or colors among women are remarkably scarce throughout history. This gap in the sources can often be attributed to the preservation of visuals depicting political events or scenes such as festivals and weddings, which have survived to the present day.

The aim of this study is to determine the development of women's footwear models in Anatolia by examining female figures (such as statues, paintings, and miniatures) from the present-day borders of the Republic of Turkey. The research was conducted by analyzing footwear models in female figures from civilizations living in Anatolia at that time, including Turkish tribes migrating from Central Asia. However, according to the information available in the literature, after the Turks embraced Islam, there was a significant shift towards specialization in geometric and botanical ornamentation, leading to a scarcity of visual representations of female figures. Additionally, the absence of female figures in significant historical events depicted in Seljuk miniatures has limited the information to descriptions of Seljuk women wearing only boots, with details about their colors.

It is observed that while women's footwear models are similar across different civilizations due to intercultural interactions, preferences for these models also vary according to religious beliefs.

Keywords: Footwear, Footwear in Anatolia, Women's Footwear, History of Footwear

MEHMET VECİHİ'NİN “MES'ÛDE” ADLI ROMANINDA KADIN KAHRAMANLAR
FEMALE PROTAGONISTS IN MEHMET VECİHİN'S NOVEL 'MES'ÛDE'

Öznur ÖZDARICI

Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Kırıkkale, Türkiye/ ORCID ID: 0000-0002-5772-262

Mehmet Vecihi'nin “Mes'ûde” adlı romanı Ma'ârif Nezâret-i Celîlesi'nin ruhsatıyla İkdâm Gazetesi'nde tefrika edilip sonrasında 1314/1898 senesinde Ders'âdet-İkdâm Matbaa'sında kitap olarak basılmıştır. Yazarının ifadesiyle eser, Vecihi'nin “Müjgân” adını taşıyan romanının ikinci kısmıdır. Ancak romandaki asıl vaka bundan sonra yani Mes'ûde'nin mutluluğuna son verildikten sonra cereyan eder. “Müjgân” da; Mes'ûde ve onun babası olan Mihrî'nin nasıl sefaletle düştükleri konu edilir. Bundan sonraki olaylar zinciri Mes'ûde romanında da anlatılır.

Mes'ûde romanın merkezi kahramanıdır. Bütün olaylar onun etrafında döner. Taşdığı özelliklerden dolayı romanda ‘melek’ olarak adlandırılır. Onun anlatıldığı satırlarda huzurun, iç dinginliğin varlığı sezilir. Müjgân ve Mihrî Efendinin kızı olarak bir köşkte dünyaya gelmiştir. Mizaç olarak babasına benzer. Temiz, saf bir kalbi vardır. Narin yaratılışlı biridir. Ancak konular üzerinde ince düşünceli oluşu fizyolojisine de etki eder ve bu durum onun çabucak hastalanmasına sebep olur. Romanın sonunda veremden ölür.

Müjgân Mes'ûde'nin annesi, Mihrî'nin eşidir. Zengin bir konakta şaşaalı bir hayat yaşamaktadır. Her şeyi gösterişten ibaret olan ve değerleri olmayan biridir. Narsisttir, hayatın merkezine kendisini koyar. Sadece paraya önem verir. Annelik duygusundan yoksun bir yaratılışa sahip bir yapısı vardır. Mes'ûde'nin tam tersi özelliklerle donatılmıştır. “Şeytan” mizaçlı biri olarak tasvir edilir. Onun anlatıldığı satırlarda kasvetli bir hava hâkim olup bu durum bir cehennem dekoru içerisinde gözler önüne serilir. İntikam duygularıyla yanıp tutuşan kötü bir kalbi vardır.

İncelemede doküman analizi yöntemi esas alınmakla birlikte karakterlerin psikolojilerini daha iyi irdelemek açısından psikoloji bilim dalına ait okumalardan da faydalanılacaktır. Eser, olay olarak basit bir konuyu işlemesine rağmen söz konusu devrin ruhunu roman kahramanları üzerinden vermesi sebebiyle devre ilişkin önemli ipuçları taşımaktadır. Çalışmada romanın merkezinde yer alan, anne ve kız olmalarına rağmen farklı ve zıt özelliklerle donatılmış bu iki kahraman üzerinde durulacak ve bu kahramanlar üzerinden romanda yer alan diğer karakterler dikkatlere sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Vecihi, Mes'ûde, kadın

Abstract

Mehmet Vecihi's novel ‘Mes'ûde’ was serialised in the İkdâm Newspaper with the licence of the Ministry of Education and then published as a book in 1314/1898 at the Ders'âdet-İkdâm Printing House. In the words of the author, the work is the second part of Vecihi's novel titled ‘Müjgân’. However, the main event in the novel takes place after this, that is, after the end of Mes'ûde's happiness. ‘Müjgân’ is about how Mes'ûde and her father Mihrî fall into misery. The following chain of events is also narrated in the novel Mes'ûde.

Mes'ûde is the central hero of the novel. All events revolve around him. He is called ‘angel’ in the novel because of his characteristics. One senses the presence of peace and inner serenity in the lines in which she is described. She was born in a mansion as the daughter of Müjgân and Mihrî Efendi. She resembles her father in temperament. She has a clean, pure heart. She has a delicate nature. However, her thoughtfulness on the subjects also affects her physiology and this situation causes her to get sick quickly. He dies of tuberculosis at the end of the novel.

Müjgân is Mes'ûde's mother and Mihrî's wife. He lives a glamorous life in a rich mansion. She is a person whose everything consists of showing off and has no values. She is narcissistic and puts herself at the centre of life. He only cares about money. She has a structure that lacks a sense of motherhood.

He is equipped with the opposite characteristics of Mas'ûde. He is depicted as a person with a 'devil' temperament. A gloomy atmosphere prevails in the lines describing her and this situation is revealed in a hellish decor. He has an evil heart burning with feelings of revenge.

Although the document analysis method is taken as basis in the analysis, the readings of the psychology discipline will also be used in order to better examine the psychology of the characters. Although the work deals with a simple subject as an event, it carries important clues about the period because it gives the spirit of the period in question through the heroes of the novel. This study will focus on these two protagonists, who are at the centre of the novel and equipped with different and contrasting characteristics despite being mother and daughter, and through these protagonists, other characters in the novel will be presented to the attention.

Keywords: Mehmet Vecihi, Mes'ûde, woman

**ÖĞRETMENLERİN EĞİTİMDE KALIP YARGILARI VE KÜLTÜREL DEĞERLERE
DUYARLILIKLARININ BELİRLENMESİ ***
**DETERMINING TEACHER'S STEREOTYPES AND SENSIVITY TO CULTURAL VALUES IN
EDUCATION***

Betül KARAHAN¹

¹ Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın ve Aile Çalışmaları Anabilim Dalı,
Kadın Çalışmaları Bilim Dalı tezli yüksek lisans öğrencisi. Bursa / ORCID ID: 0000-0001-9334-
757X

Nurcan ÖZYAZICIOĞLU²

²Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, hemşirelik Bölümü, Çocuk Sağlığı
ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Bursa / ORCID ID: 0000-0001-9645-7221

Özet

Araştırma öğretmenlerin eğitimde kalıp yargıları ve kültürel değerlere duyarlılıklarının belirlenmesi amacıyla tanımlayıcı olarak yapıldı. Eskişehir İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı ilk, orta ve lise olmak üzere 3 farklı okulda Ocak- Mayıs 2023 tarihleri arasında görev yapan toplam 100 öğretmen araştırmanın örneklemini oluşturdu. Öğretmen Tanıtıcı Bilgi Formu, Öğretmenler İçin Eğitimde Kalıp yargılar Ölçeği, Kültürel Değerlere Duyarlı Öğretmen Ölçeği kullanıldı. Öğretmenlerin "Eğitimde Kalıp yargılar Ölçeği" puan ortalaması 119.64, "Kültürel Değerlere Duyarlı Öğretmen Ölçeği" puan ortalaması 22.37 bulundu. Görev yapılan okul kademesi ile öğretmenlerin kalıp yargı toplam puanları arasında anlamlı farklılık($p<0.05$) bulundu, en düşük puan ortalaması lisede görev yapan öğretmenlerde saptandı ve görev yaptıkları okul kademesi ilerledikçe öğretmenlerin kalıp yargılarının azaldığı bulundu. Okul kademesine göre farklılığı oluşturan grupta kalıp yargı alt boyutlarından cinsiyet ($p<0.001$), veli etkisi ($p<0.01$) ve öğrenci ($p<0.001$) faktörlerinin etkili olduğu bulundu. İdari görev deneyimi ile kalıp yargılar alt boyutları arasında yapılan karşılaştırmada idari görevi bulunan öğretmenlerin cinsiyet alt boyutunda almış oldukları puan ortalaması yüksek bulundu. Sonuç olarak öğretmenler arasında kalıp yargılar konusunda farkındalık oluşması eğitim ortamındaki olumsuzlukları önleme açısından faydalı olacaktır. Öğretmenler cinsiyetlerine bakılmaksızın tüm öğrencilerin önceki öğrenmelerini, ilgi alanlarını dikkate alarak öğrenme motivasyonlarını artırmalıdır. Öğretmenlerin kültürel değerlere duyarlılıkları ve kalıp yargılarını etkileyen faktörleri belirlemeye ilişkin daha fazla çalışma yapılması önerilebilir.

Anahtar kelimeler: kültür, kalıp yargılar, eğitim, öğretmenler

Abstract

The research was conducted as a descriptive study in order to determine teachers' stereotypes in education and their sensitivity to cultural values. A total of 100 teachers who worked in 3 different schools, including primary, secondary and high schools affiliated to Eskişehir Provincial Directorate of National Education between January and May 2023, constituted the sample of the research. Teacher Introductory Information Form, Stereotypes in Education Scale for Teachers, and Teacher Scale Sensitive to Cultural Values were used. The teachers' average score on the "Stereotypes in Education Scale" was 119.64, and the average score on the "Teacher Scale Sensitive to Cultural Values" was 22.37. A significant difference ($p<0.05$) was found between the school level they worked in and the total stereotype scores of the teachers, the lowest average score was detected in teachers working in high schools, and it was found that the stereotype scores of the teachers decreased as the school level they worked in advanced. In the group that creates differences according to school level, it was found that

* Bu çalışma BUÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın ve Aile Çalışmaları Disiplinler arası Tezli Yüksek Lisans Programında ikinci yazarın danışmanlığında ilk yazarın yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

the factors of gender ($p<0.001$), parental influence ($p<0.01$) and student ($p<0.001$) from the stereotype sub-dimensions were effective. In the comparison made between administrative experience and stereotype sub-dimensions, it was found that the average score of teachers with administrative duties in the gender sub-dimension was high. As a result, raising awareness among teachers about stereotypes reduces negativities in the educational environment. It will be useful for prevention. Teachers should increase the learning motivation of all students, regardless of their gender, by taking into account their previous learning and interests. It can be recommended that more studies be conducted on determining the sensitivity of teachers to cultural values and the factors affecting stereotypes.

Keywords: culture, stereotypes, education, teachers

**ARAŞTIRMA ÜNİVERSİTELERİNDE KADIN ÇALIŞMALARI DERS İÇERİKLERİ
ÜZERİNE BİR ANALİZ**
AN ANALYSIS ON WOMEN'S STUDIES COURSE CONTENT IN RESEARCH UNIVERSITIES

Nimet HAŞIL KORKMAZ¹

Prof. Dr., Uludağ Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, Bursa,
Türkiye, ORCID ID: 0000-0001-7648-3289

Seçil OKUMUŞ²

Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul,
Türkiye, / ORCID ID: 0000-0002-8336-4007

Nuray AKBUDAK³

Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, Bursa, Türkiye, / ORCID
ID: 0000-0003-2669-5667

Pınar BAĞCELİ KAHRAMAN⁴

Doç. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi
Anabilim Dalı, Bursa, Türkiye, / ORCID: 0000-0002-0551-7741

Özet

Araştırma üniversitesi tanımlamasının ardında yenilikçi fikirleri destekleme, araştırma faaliyetlerini sürdürme, araştırma hususunda yetkin nitelikte insan yetiştirme hususunda bir yetkinlik göstermesi yer alır. Araştırma üniversitelerinin odağında araştırma yer alsa da eğitim ve topluma hizmet noktasında üst düzeyde bir gelişmişliği hedeflediği görülmektedir. Bağımsız araştırma ve eleştirel düşünmeye ağırlık vermeyi planlayan araştırma üniversiteleri akademik yapılanmalarını bu değere göre düzenler.

Bu araştırmanın amacı Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından belirlenen yirmi üç araştırma üniversitesinin kadın çalışmaları temalı ders içeriklerini incelemek ve bu içerikler arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları karşılaştırmaktır. Araştırmanın çalışma evrenini Türkiye'deki bu yirmi üç farklı araştırma üniversitesinin ders programları oluşturmaktadır. İncelenen lisans programlarında yer alan kadın çalışmaları temalı dersler içeriklerine göre sistematik bir şekilde karşılaştırılmıştır. Araştırma sonuçları, toplumsal cinsiyet, kadın hakları, feminist teori, feminist pedagoji, kadının ekonomik rolü, kadın yoksulluğu, kadın ve edebiyat ilişkisi, kadının tarihsel konumu gibi pek çok konuda ilgili derslerin mevcut olmadığını göstermektedir.

Kadın çalışmaları temalı derslerin eksikliği öğrencilerin disiplinlerarası bilgi ve beceriler kazanmasını engelleyebilir, eleştirel düşünme, analitik beceri ve insan davranışlarını temellendirme hususunda temel yetkinliklerin elde edilmesini zorlaştırabilir. Bu bağlamda ders programlarına kadının toplumsal değerinin, tarihsel rolünün ve ekonomik katkılarının kapsamlı bir şekilde ele alındığı müfredatın eklenmesi, kadın çalışmalarına olan ilginin artmasına ve bu alandaki akademik ve toplumsal farkındalığın güçlenmesine önemli ölçüde katkı sağlayacaktır.

Anahtar kelimeler: araştırma üniversitesi, kadın, ders içeriği

Abstract

Behind the definition of a research university is its ability to support innovative ideas, continue research activities, and train competent people in research. Although research is the focus of research universities, they seem to aim for a high level of development in terms of education and community service. Research universities that plan to focus on independent research and critical thinking organize their academic structures according to this value.

The purpose of this research is to examine the women's studies themed course contents of twenty-three research universities determined by the Council of Higher Education (YÖK) and to compare the

similarities and differences between these contents. The study population of the research consists of the curriculum of these twenty-three different research universities in Turkey. Women's studies themed courses in the examined undergraduate programs were systematically compared according to their content. The research results show that there are no relevant courses on many subjects such as gender, women's rights, feminist theory, feminist pedagogy, women's economic role, women's poverty, the relationship between women and literature, and the historical position of women. While only a few of the twenty-three research universities examined have course content on gender, it has been determined that although some universities have a course titled "Human Rights", these course contents generally focus on the evaluation of documents that shed light on the history of human rights, such as the Universal Declaration of Human Rights.

The lack of women's studies-themed courses may prevent students from gaining interdisciplinary knowledge and skills, making it difficult to obtain basic competencies in critical thinking, analytical skills, and grounding human behavior. In this context, adding a curriculum that comprehensively discusses women's social value, historical role and economic contributions to the curriculum will significantly contribute to increasing interest in women's studies and strengthening academic and social awareness in this field.

Keywords: research university, women, course content

Giriş

Günümüzde, araştırma üniversiteleri, küresel ölçekte bilgi üretiminde ve yenilikçilikte kritik bir rol oynamaktadır. Bu üniversiteler, disiplinler arası araştırma projeleri ile bilimsel bilgi üretimini teşvik etmekte ve toplumsal sorunlara çözüm arayışında öncülük etmektedir. Ayrıca, araştırma üniversiteleri, uluslararası işbirlikleri ve projeler aracılığıyla, global inovasyon sistemine entegre olma yolunda önemli adımlar atmaktadır (Cheng vd., 2022).

Araştırma üniversitelerinin kökleri, 19. yüzyılın sonlarına ve 20. yüzyılın başlarına kadar uzanmaktadır. İlk araştırma üniversiteleri, Almanya'da ortaya çıkmış ve bilimsel araştırmanın sistematik bir şekilde yürütülmesi için gerekli ortamı sağlamıştır. Özellikle Humboldt Üniversitesi'nin kurulması, modern üniversite modelinin temellerini atmış ve eğitim ile araştırma işlevleri arasında bir denge kurma çabalarını teşvik etmiştir (Research Universities and the Future of America, 2012; Yükseköğretimde Yeni Yök Projeleri, 2020). 20. yüzyılın ortalarından itibaren, araştırma üniversiteleri, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde hızla yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu dönemde, üniversitelerin araştırma faaliyetleri, devlet destekli projeler ve özel sektör işbirlikleri ile güçlendirilmiştir. II. Dünya Savaşı sonrası dönemde, ABD hükümeti, bilimsel araştırmaları teşvik etmek amacıyla çeşitli fonlama programları başlatmış ve bu durum, üniversitelerin araştırma kapasitesini artırarak uluslararası düzeyde rekabetçi hale gelmelerine yardımcı olmuştur (Jung ve Horta, 2013; Yükseköğretimde Yeni Yök Projeleri, 2020).

Türkiye'de, 2016 yılında başlatılan Araştırma Üniversitesi Girişimi, bu tür üniversitelerin sayısını artırmayı ve araştırma kalitesini yükseltmeyi hedeflemiştir (Gülbak, 2020).

Araştırma üniversiteleri, yükseköğretim sisteminin önemli bir parçası olarak çeşitli işlevleri yerine getirmektedir. Bu işlevler, eğitim, araştırma, toplumsal katkı ve ekonomik gelişim gibi alanlarda geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Araştırma üniversitelerinin temel işlevlerini şu şekildedir:

1. Eğitim ve Öğretim: Araştırma üniversiteleri, yüksek kaliteli eğitim sunarak öğrencilerin bilgi ve becerilerini geliştirmeyi hedefler. Bu üniversiteler, özellikle lisansüstü düzeyde, araştırma odaklı eğitim programları sunarak öğrencilerin bilimsel düşünme ve araştırma yapma yeteneklerini geliştirmelerine olanak tanır (Önen, 2023). Ayrıca, eğitim süreçlerinde disiplinler arası yaklaşımlar benimseyerek, öğrencilerin farklı alanlarda bilgi edinmelerini teşvik eder (Rasool, 2023).

2. Bilimsel Araştırma: Araştırma üniversiteleri, bilimsel bilgi üretiminde öncü rol oynamaktadır. Bu üniversiteler, çeşitli disiplinlerde yenilikçi araştırmalar yaparak, toplumsal ve ekonomik sorunlara çözümler geliştirmeye çalışmaktadır (Rasool, 2023; Rossi ve Rosli, 2014).

3. Toplumsal Katkı: Araştırma üniversiteleri, toplumun ihtiyaçlarına yanıt verme ve sosyal sorumluluklarını yerine getirme konusunda aktif rol oynamaktadır (Al-Huwaish, 2023).

4. Ekonomik Gelişim: Araştırma üniversiteleri, yerel ve ulusal ekonomik gelişime katkıda bulunma amacı taşımaktadır. Bu bağlamda, üniversiteler, sanayi ile işbirlikleri kurarak, teknoloji transferi ve yenilikçilik süreçlerine destek olmaktadır (Bercovitz ve Feldmann, 2005). Ayrıca, girişimcilik ve inovasyon alanlarında eğitim ve destek sağlayarak, ekonomik büyümeyi teşvik etmektedirler (Thomas vd., 2023).

5. Uluslararası İşbirlikleri: Araştırma üniversiteleri, uluslararası düzeyde işbirlikleri ve projeler aracılığıyla, araştırma kapasitesinin artırılmasına ve uluslararası standartlarda bilimsel çalışmalar yapılmasına olanak tanımaktadır (Jumakulov vd., 2018).

Görüldüğü gibi; araştırma üniversitesi tanımlamasının ardında yenilikçi fikirleri destekleme, araştırma faaliyetlerini sürdürme, yetkin nitelikte insan yetiştirme yer almaktadır. Araştırma üniversitelerinin odağında araştırma yer alsa da eğitim ve topluma hizmet noktasında üst düzeyde bir gelişmişliği hedeflediği görülmektedir.

Toplumsal cinsiyet, bireylerin toplumsal ve kültürel bağlamda cinsiyetlerine göre üstlendikleri roller ve bu rollerin toplum üzerindeki etkileri ile ilgilidir. Toplumsal cinsiyet rolleri, tarihsel ve kültürel faktörlerden etkilenerek değişiklik göstermekte ve bu durum, sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmada engeller oluşturabilmektedir (Toprak ve Turan, 2021; Temelli vd., 2021).

Kadınların ekonomik, sosyal ve politik alanlarda eşit fırsatlara sahip olmaları, toplumların genel refahını arttırmakta ve sürdürülebilir gelişimi desteklemektedir (Özden ve Gölbaşı, 2018). Ayrıca, eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği, bireylerin cinsiyet kimlikleri üzerinden ayrımcılığa uğramadan eğitim alabilmelerini sağlamakta ve bu durum, toplumsal cinsiyet algısının olumlu yönde değişmesine katkıda bulunmaktadır (Uzun vd., 2017). Eğitim kurumları da toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik eden bir ortam sunarak, bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine dair daha eşitlikçi bir bakış açısına sahip olmalarını sağlayabilmektedir (Belli ve Aynacı, 2020). Bu açıdan özellikle araştırma üniversiteleri, dersler açarak öğrencilere toplumsal cinsiyet ve kadına yönelik bilgi verme, destekleme ve geliştirme görevini üstlenebilmektedirler. Bu çalışmanın amacı da Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından belirlenen yirmi üç araştırma üniversitesinin kadın çalışmaları temalı ders içeriklerini incelemek ve bu içerikler arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları karşılaştırmaktır. Bu karşılaştırma ile üniversitelerdeki ders içeriklerine katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışması belgelerle, gözlemlerle, dokümanlarla, kayıtlarla betimlemeler yapmayı ve yorumlamayı amaçlamaktadır (Sart, 2015).

Araştırma üniversitelerinde uygulanan lisans ders programlarında kadın araştırmalarına dair ilgili derslerin niceliği ve niteliğinin belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada belge incelemesi yoluyla veri toplanmıştır. Çalışmanın temel veri kaynağı araştırma üniversitelerinin lisans ders programlarıdır.

Tablo 1. Doküman İncelemesi Aşamaları ve İşlemler

1. Dokümanlara Ulaşma

Araştırma soruları paralelinde ihtiyaç duyulan dokümanlar ortaya konmuştur. Yirmi üç araştırma üniversitesinin lisans programı ders içerikleri ulaşılması gereken dokümanlardır. Her üniversitenin resmi web sayfasından ilgili ders programlarına erişilmiştir.

2. Özgünlüğü Kontrol Etme Araştırma üniversitelerinin resmi web sayfalarından tüm lisans programlarının ders programları ayrı ayrı incelenmiş, titiz bir veri analizi yapılmıştır.
3. Dokümanları Anlama Dokümanların belli bir sistem içinde ve birbirleriyle karşılaştırmalı olarak incelenmesi amacıyla her bir lisans programı incelenmiştir.
4. Veriyi Analiz Etme Veri analizi bulguları karşılaştırmalı olarak incelenerek yapılmıştır.
5. Veriyi Kullanma Araştırmanın veri seti herkesin erişimin açık dokümanlar olup; elde edilen bulgular bilimsel etik kuralları çerçevesinde raporlaştırılmıştır.

Araştırmanın Veri Kaynağı

Çalışmanın temel veri kaynağı, YÖK'ün belirlediği yirmi üç araştırma üniversitesinin lisans bölümlerindeki ders programı oluşturmaktadır. Lisans programlarındaki derslerin başlıklarında kadın, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kelimelerinden en az birinin yer alması yeterli görülmüştür. Araştırma üniversiteleri, Ankara Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Çukurova Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi, Fırat Üniversitesi, Gebze Teknik Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Koç Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sabancı Üniversitesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi'dir.

Veri Analizi

YÖK'ün belirlediği yirmi üç araştırma üniversitesinin lisans programlarının bütünü incelenmiş ve bir değerlendirme elde edilmiştir. Veriler betimsel analiz ile çerçeve oluşturma, verilerin bu çerçeveye işlenmesi, bulguların tanımlanarak yorumlanması süreçleri kullanılarak analiz edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Bulgular

Araştırma kapsamında 23 araştırma üniversitesinde kadın çalışmaları temasına yönelik olarak kadın, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kelimelerinden birini içeren ders başlıkları alınmıştır.

Tablo 1. Araştırma Üniversitelerine Göre Açılan Dersler

Üniversite	Dersler	n
Ankara Üniversitesi	Cinsiyet Roller, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Toplumsal Cinsiyet ve Sosyal Hizmet; Toplumsal Cinsiyet, Sağlık ve Tıp, Toplumsal Cinsiyet ve Medya, Cinsiyet ve Coğrafya, Cinsiyet ve Siyaset, Toplumsal Cinsiyet Roller, Kadın ve Spor, Kadın İncelemeleri, Toplumsal Cinsiyet ve Hukuk	10
Atatürk Üniversitesi	Toplumsal Eşitsizlikler	1
Boğaziçi Üniversitesi	Toplumsal Cinsiyet ve Ekonomi, Ortadoğu'da Toplumsal Cinsiyet ve Siyaset, Kimlik ve Siyaset, Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi, Son Dönem Osmanlı Kadın Yazarları, Yeni Türk Edebiyatında Kadın Yazarlar, Oryantalist ve Oksidantalist Metinlerde Cinsellik ve Cinsiyet, Feminizmde Felsefi Konular, Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim, İnsan Cinselliği	10
Bursa Uludağ Üniversitesi	Modernleşme Sürecinde Türk Kadını, Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim, Modern Dünyada Kadın, Kadın, Feminizm ve Uluslararası	7

Çukurova Üniversitesi	İlişkiler, Toplumsal Cinsiyet ve Çalışma Hayatı, Çalışma Hayatı ve Kadın, Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim	
Dokuz Eylül Üniversitesi	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Medya	3
Ege Üniversitesi	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Dinlerde Kadın Anlayışı, Cinsiyetin Sosyal Psikolojisi, Toplumsal Cinsiyet ve İktidar	4
Erciyes Üniversitesi	Dinler ve Kadın, Toplumsal Cinsiyet, Kadın Çalışmaları, Toplumsal Cinsiyet ve Medya, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kadın ve Egzersiz, Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim, Toplumsal Cinsiyet ve Coğrafya, Toplumsal Yapıda Kadın ve Sağlık, Cinsiyet ve Kalkınma, Uluslararası Toplumda Kadın, Toplumsal Cinsiyet ve Görsel Kültür	12
Fırat Üniversitesi	-	0
Gebze Teknik Üniversitesi	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	1
Hacettepe Üniversitesi	-	0
İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Toplumsal Cinsiyet ve İktisat, Kadın ve Toplum, Aile Kadın ve Çalışma Hayatı, Kadına Yönelik Şiddet, Uluslararası İlişkilerde Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet, Yönetimde Cinsiyet, Kadın Araştırmaları ve Çeviri, Toplumsal Cinsiyet ve Roller, Kadın Araştırmaları ve Çeviri	11
İstanbul Üniversitesi	Uluslararası İlişkilerde Cinsiyet, Demokrasi, Cinsiyet ve Politika, Feminist Felsefe, Cinsiyet ve Edebiyat	4
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa	Kadın Hakları, Toplumsal Cinsiyet ve Siyaset, Kimlik, Bedenlilik, Cinsiyet	3
İstanbul Teknik Üniversitesi	-	0
İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü	-	0
Karadeniz Teknik Üniversitesi	-	0
Koç Üniversitesi	Toplumsal Cinsiyet ve Siyaset, Edebiyatta Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Roller, Cinsiyetçilik ve Ayrımcılık, Kadın ve Liderlik, Beden Sosyolojisi, Toplumsal Cinsiyet ve Devlet, Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi, Cinsiyet ve Görsel Kültür, Cinsiyet ve Ayrımcılık, Kadınlar, Ayrımcılık ve İnsan Hakları, Feminist Teoriler: Toplumsal Cinsiyet ve Kimlik, Feminizm ve Hoşnutsuzlukları: Yanıt Feminizmse, Soru Ne?, Toplumsal Cinsiyet ve Felsefi Perspektifler, Cinsiyet Farklılığı ve Psikoanaliz: Irigaray ve Kristeva, Cinsiyet, Kültür, Politika, Cinsiyetçilik ve Ayrımcılık, Feminist Anlatılar.	17
Marmara Üniversitesi	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Toplumsal Cinsiyet ve Sosyal Politika, Cinsiyetin Sosyolojisi, Bedenin Sosyolojisi, Türk Toplumunda Kültür ve Cinsiyet, Kadın Çalışmaları, Toplumsal Cinsiyet Politikaları, Toplumsal Cinsiyet ve İletişim	8
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Toplumsal Cinsiyet Felsefesi, Cinsiyetin Psikolojisi	2
Sabancı Üniversitesi	Cinsiyet Mitleri: Kadınlar ve Erkekler Üzerine Kültürel Kuramlar, Toplumsal Cinsiyet ve Milliyetçilik, Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik Çalışmaları: Seçilmiş Konular, Ortadoğu'da Toplumsal	17

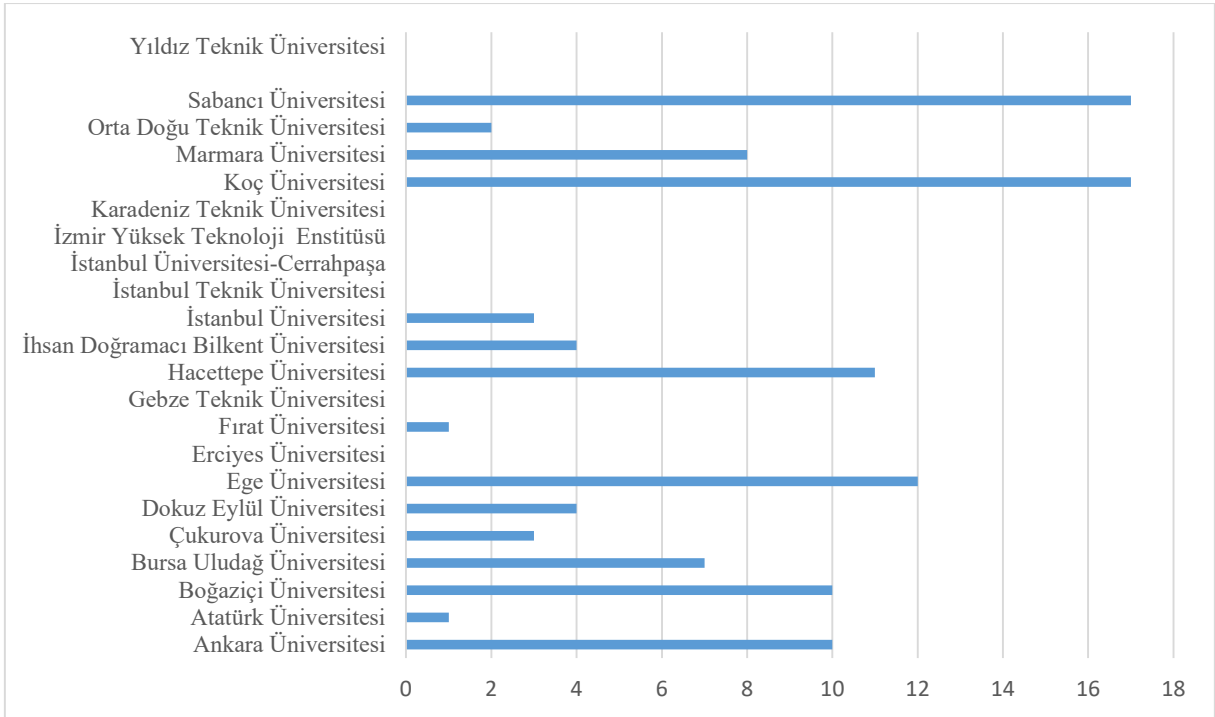
Cinsiyet ve Cinsellik, Savaş, Hafıza ve Toplumsal Cinsiyet, Beden ve Toplum, Eşitliğin Tarihi: Antik Çağdan Günümüze, Toplumsal Cinsiyet ve Medya, Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik, Toplumsal Cinsiyet, Savaş ve Barış, Toplumsal Cinsiyet ve Göç, Aileler, Çocuklar, Toplumsal Cinsiyet: Avrupa Sosyal Tarihine Temel Yaklaşımlar, Edebiyatta Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik, 20.yüzyıl Edebiyatında Kadın ve Savaş, Cinsellikler, Toplumsallıklar, Toplumsal Cinsiyet Mitleri, Toplumsal Cinsiyet ve Siyaset, Toplumsal Cinsiyet ve Çalışma,

Yıldız
Üniversitesi

Teknik

-

0

Grafik 1. Üniversitelere Göre Açılan Ders Sayıları

Tablo 1 ve Grafik 1’de görüldüğü gibi; cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve kadın ile ilişkili olarak en çok ders açan araştırma üniversitesi Koç Üniversitesidir. Hiç ders açmayan üniversiteler ise, Yıldız Teknik, İzmir Yüksek Teknoloji, İstanbul Teknik, Gebze Teknik ve Erciyes Üniversiteleridir.

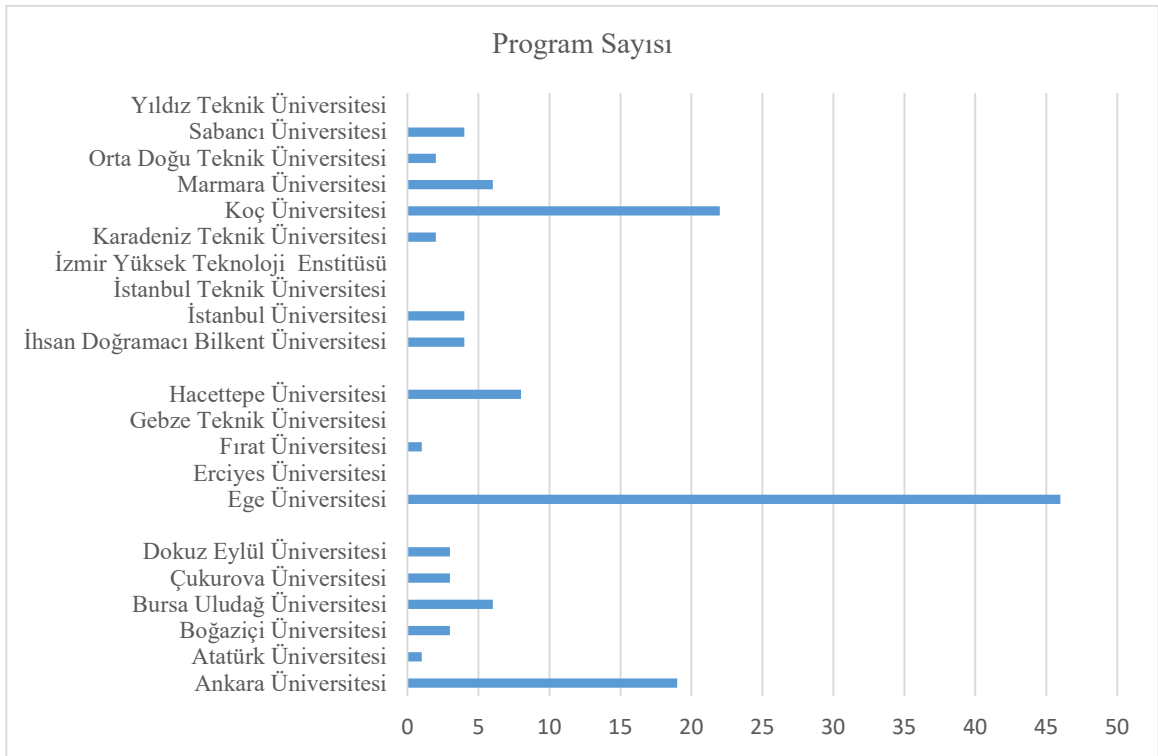
Tablo 2. Araştırma Üniversitelerinde Açılan Dersler

Üniversite	Ders Açılan Program	Program Sayısı
Ankara Üniversitesi	Alman Dili ve Edebiyatı, Latin Dili ve Edebiyatı, Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi, Yunan Dili ve Edebiyatı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Okul Öncesi Öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, Antropoloji, Sosyal Hizmet, Tıp, Gazetecilik, Halkla İlişkiler ve Tanıtım, Coğrafya, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Psikoloji, Antrenörlük Eğitimi, Felsefe, Sosyoloji ve Psikoloji, Hukuk	19
Atatürk Üniversitesi	Sosyoloji	1
Boğaziçi Üniversitesi	Ekonomi, Siyaset bilimi ve Uluslararası İlişkiler, Sosyoloji	3
Bursa Uludağ Üniversitesi	Tarih, Sosyoloji, Uluslararası İlişkiler, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, Okul Öncesi ve Sınıf Öğretmenliği	6

3rd INTERNATIONAL TURKIC AND WORLD WOMEN'S STUDIES CONGRESS
October 4-6, 2024, Atatürk University, Erzurum, TÜRKİYE

Çukurova Üniversitesi	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Psikoloji, Gazetecilik	3
Dokuz Eylül Üniversitesi	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, İlahiyat, Sosyoloji	3
Ege Üniversitesi	Türk Dili ve Edebiyatı, Tarih, Coğrafya, Alman Dili ve Edebiyatı, İngiliz Dili ve Edebiyatı, Felsefe, Sosyoloji, Amerikan Kültürü ve Edebiyatı, İslami İlimler, Mütercim-Tercümanlık (İngilizce), Mütercim-Tercümanlık (Almanca), Sanat Tarihi, Klasik Arkeoloji, Protohistorya ve Ön Asya Arkeolojisi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği, Okul Öncesi Öğretmenliği, Fen Bilgisi Öğretmenliği, Türkçe Öğretmenliği, Özel Eğitim Öğretmenliği, Resim-İş Öğretmenliği, Astronomi ve Uzay Bilimleri, Botanik Ağırlıklı Biyoloji, Çevre Biyolojisi Ağırlıklı Biyoloji, Moleküler Biyoloji ve Genetik, Temel ve Endüstriyel Mikrobiyoloji, Zooloji Ağırlıklı Biyoloji, Fizik, Bilgisayar Bilimleri, Teorik Matematik, Uygulamalı Matematik İstatistik, Görsel İletişim Tasarımı, İktisat, İşletme, Uluslararası İlişkiler, Radyo-Televizyon ve Sinema, Bilgisayar Mühendisliği, Tekstil Mühendisliği, Gıda Mühendisliği, Elektrik-Elektronik Mühendisliği, İnşaat Mühendisliği, Deri Mühendisliği, Biyomühendislik, Moda Tasarımı	46
Erciyes Üniversitesi	-	0
Fırat Üniversitesi	Psikolojik Danışma ve Rehberlik	1
Gebze Teknik Üniversitesi	-	0
Hacettepe Üniversitesi	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, İktisat, Uluslararası İlişkiler, Hemşirelik, İşletme, Fransızca Mütercim ve Tercümanlık, Amerikan Kültürü ve Edebiyatı, Almanca Mütercim ve Tercümanlık	8
İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, İngiliz Dili ve Edebiyatı, Uluslararası İlişkiler, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	4
İstanbul Üniversitesi	Hukuk, İşletme, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Felsefe	4
İstanbul Teknik Üniversitesi	-	0
İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü	-	0
Karadeniz Teknik Üniversitesi	Çalışma Ekonomisi, Endüstri İlişkileri	2
Koç Üniversitesi	Tüm fakültelerde seçmeli dersler	7 fakülte tüm bölümler
Marmara Üniversitesi	Çalışma Ekonomisi, Endüstri İlişkileri, Sosyoloji, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Uluslararası İlişkiler, Radyo, Sinema ve Televizyon	6
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Felsefe, Psikoloji	2
Sabancı Üniversitesi	Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, Psikoloji, Kültürel Çalışmalar	4
Yıldız Teknik Üniversitesi	-	0

Grafik 2. Ders Açılan Program Sayıları

Tablo 2 ve Grafik 2’de cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve kadın konularında ders açan araştırma üniversitelerindeki bölüm isimleri verilmiştir. En fazla programda ders açan üniversite tüm fakülte (7 fakülte) ve bölümlerinde (22 bölüm) konuya ilişkin ders açan Koç Üniversitesidir. Buna göre hangi üniversitede hangi bölümde hangi ders açılmış listelenmiştir.

Ankara Üniversitesi’nde Alman Dili ve Edebiyatı, Latin Dili ve Edebiyatı, Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi, Yunan Dili ve Edebiyatı Cinsiyet Roller; Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Okul Öncesi Öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümlerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği; Antropoloji bölümünde Toplumsal Cinsiyet; Sosyal Hizmet bölümünde Kadın ve Sosyal Hizmet, Toplumsal Cinsiyet ve Sosyal Hizmet; Tıp bölümünde Toplumsal Cinsiyet, Sağlık ve Tıp; İletişim, Yeni Medya ve İletişim, Gazetecilik, Halkla İlişkiler ve Tanıtım bölümlerinde Toplumsal Cinsiyet ve Medya; Coğrafya bölümünde Cinsiyet ve Coğrafya; Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünde Cinsiyet ve Siyaset; Psikoloji bölümünde Toplumsal Cinsiyet Roller; Antrenörlük Eğitimi bölümünde Kadın ve Spor; Felsefe, Sosyoloji ve Psikoloji bölümlerinde Kadın İncelemeleri; Hukuk bölümünde Toplumsal Cinsiyet ve Hukuk adlı dersler tespit edilmiştir.

Atatürk Üniversitesi’nde Sosyoloji bölümünde Toplumsal Eşitsizlikler adlı bir ders ve Kamu yönetimi bölümünde Sosyolojiye Giriş ders içeriğinde cinsiyet ve toplumdan bahsedilmektedir.

Boğaziçi Üniversitesi Ekonomi bölümünde Toplumsal Cinsiyet ve Ekonomi; Siyaset bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde Ortadoğu’da Toplumsal Cinsiyet ve Siyaset, Kimlik ve Siyaset; Sosyoloji bölümünde Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi; Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde Son Dönem Osmanlı Kadın Yazarları, Yeni Türk Edebiyatında Kadın Yazarlar, Oryantalist ve Oksidantalist Metinlerde Cinsellik ve Cinsiyet; Felsefe: Feminizmde Felsefi Konular; Eğitim Bilimleri Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim, İnsan Cinselliği adlı dersler vardır.

Bursa Uludağ Üniversitesi Tarih bölümünde Modernleşme Sürecinde Türk Kadını; Sosyoloji bölümünde Modern Dünyada Kadın; Uluslararası İlişkiler bölümünde Kadın Feminizm ve Uluslararası İlişkiler; Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümünde Kadın Feminizm ve uluslararası İlişkiler, Toplumsal Cinsiyet ve Çalışma Hayatı, Çalışma Hayatı ve Kadın adlı dersleri ile Okul Öncesi ve Sınıf Öğretmenliğinde Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim dersleri vardır.

Çukurova Üniversitesi'nde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümünde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği; Psikoloji bölümünde Toplumsal Cinsiyet; Gazetecilik bölümünde Toplumsal Cinsiyet ve Medya adlı derslerin var olduğu tespit edilmiştir.

Dokuz Eylül Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümünde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği; İlahiyat bölümünde Dinlerde Kadın Anlayışı; Psikoloji bölümünde Cinsiyetin Sosyal Psikolojisi; Sosyoloji bölümünde Toplumsal Cinsiyet ve İktidar adlı dersler tespit edilmiştir.

Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı, Tarih, Coğrafya, Alman Dili ve Edebiyatı, İngiliz Dili ve Edebiyatı, Felsefe, Sosyoloji, Amerikan Kültürü ve Edebiyatı, İslami İlimler, Mütercim-Tercümanlık (İngilizce), Mütercim-Tercümanlık (Almanca), Sanat Tarihi, Klasik Arkeoloji, Protohistorya ve Ön Asya Arkeolojisi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği, Okul Öncesi Öğretmenliği, Fen Bilgisi Öğretmenliği, Türkçe Öğretmenliği, Özel Eğitim Öğretmenliği, Resim-İş Öğretmenliği, Astronomi ve Uzay Bilimleri, Botanik Ağırlıklı Biyoloji, Çevre Biyolojisi Ağırlıklı Biyoloji, Moleküler Biyoloji ve Genetik, Temel ve Endüstriyel Mikrobiyoloji, Zooloji Ağırlıklı Biyoloji, Fizik, Bilgisayar Bilimleri, Teorik Matematik, Uygulamalı Matematik İstatistik, Görsel İletişim Tasarımı, İktisat, İşletme, Uluslararası İlişkiler, Radyo-Televizyon ve Sinema, Bilgisayar Mühendisliği, Tekstil Mühendisliği, Gıda Mühendisliği, Elektrik-Elektronik Mühendisliği, İnşaat Mühendisliği, Deri Mühendisliği, Biyomühendislik, Moda Tasarımı bölümlerinde Dinler ve Kadın adlı dersin seçmeli ders olarak sunulduğu tespit edilmiştir. Türk Dili ve Edebiyatı, Tarih, Coğrafya, Alman Dili ve Edebiyatı, İngiliz Dili ve Edebiyatı, Felsefe, Psikoloji, Sosyoloji, Amerikan Kültürü ve Edebiyatı, Mütercim-Tercümanlık (İngilizce), Mütercim-Tercümanlık (Almanca), Sanat Tarihi, Klasik Arkeoloji, Protohistorya ve Ön Asya Arkeolojisi bölümlerinde Toplumsal Cinsiyet adlı dersin seçmeli ders olarak sunulduğu tespit edilmiştir. Sosyoloji bölümünde Kadın Çalışmaları, Toplumsal Cinsiyet ve Medya; Ebelik bölümünde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği; Antrenörlük Eğitimi bölümünde Kadın ve Egzersiz; Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünde Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim; Coğrafya, Psikoloji, bölümünde Toplumsal Cinsiyet ve Coğrafya; Hemşirelik bölümünde Toplumsal Yapıda Kadın ve Sağlık; İktisat bölümünde Cinsiyet ve Kalkınma; Uluslararası İlişkiler bölümünde Uluslararası Toplumda Kadın; Radyo-Televizyon ve Sinema bölümünde Toplumsal Cinsiyet ve Görsel Kültür adlı dersler tespit edildi.

Fırat Üniversitesi'nde Psikolojik Danışma ve Rehberlik bölümünde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği adlı ders tespit edildi.

Hacettepe Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümünde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği; İktisat bölümünde Toplumsal Cinsiyet ve İktisat; Aile ve Tüketici Bilimleri bölümünde Kadın ve Toplum, Aile Kadın ve Çalışma Hayatı, Kadına Yönelik Şiddet; Uluslararası İlişkiler bölümünde Uluslararası İlişkilerde Cinsiyet; Hemşirelik bölümünde Toplumsal Cinsiyet; İşletme bölümünde Yönetimde Cinsiyet; Fransızca Mütercim ve Tercümanlık bölümünde Kadın Araştırmaları ve Çeviri; Amerikan Kültürü ve Edebiyatı bölümünde Toplumsal Cinsiyet ve Roller; Almanca Mütercim ve Tercümanlık bölümünde Kadın Araştırmaları ve Çeviri adlı dersler tespit edildi.

İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi'nde Cinsiyet ve Medya ve Feminist Felsefe'nin hemen tüm bölümlerde seçmeli ders olarak var olduğu tespit edilmiştir. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünde Cinsiyet ve Politika; İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünde Cinsiyet ve Edebiyat; Uluslararası İlişkiler bölümünde Uluslararası İlişkilerde Cinsiyet; Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünde Demokrasi, Kalkınma ve İnsan Hakları ve Cinsiyet ve Politika adlı dersler tespit edildi.

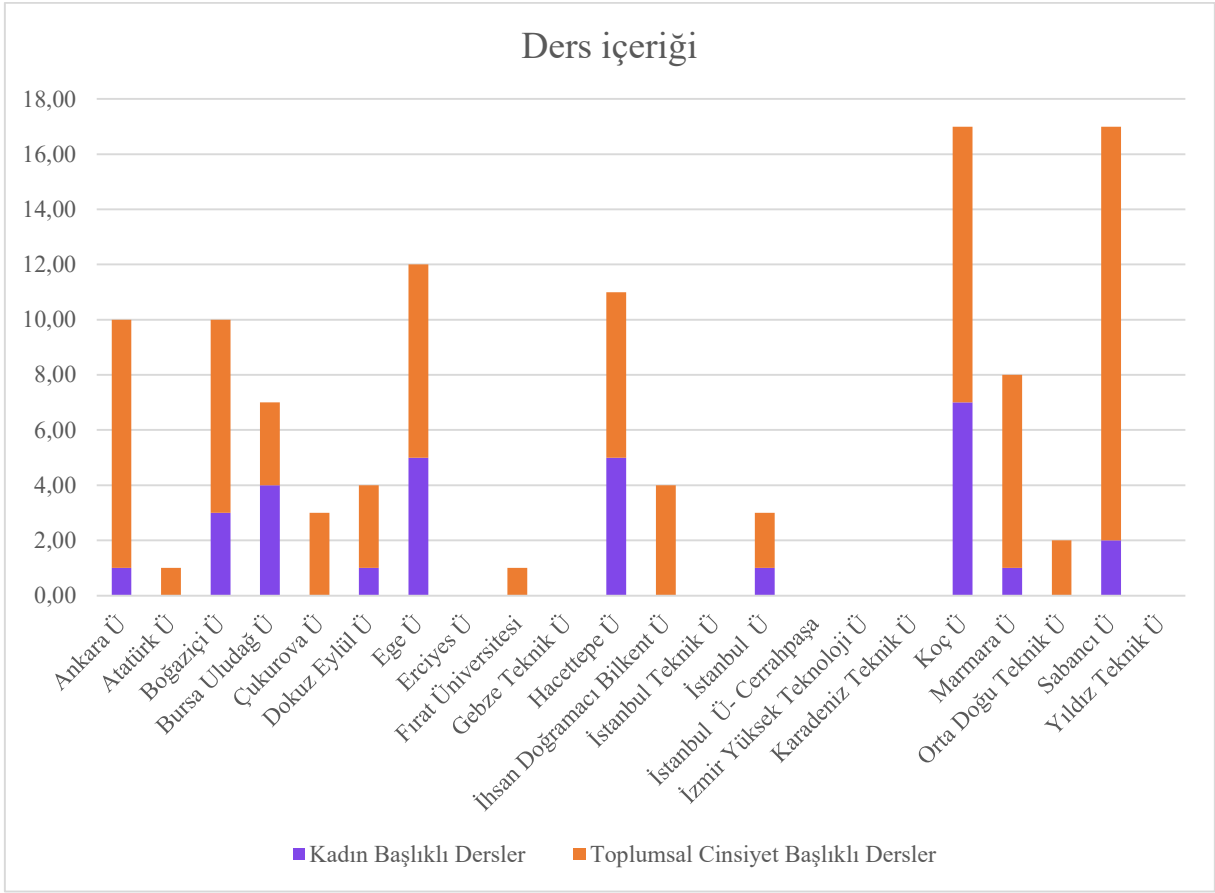
İstanbul Üniversitesi Hukuk bölümünde Kadın Hakları; İşletme ve Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümlerinde Toplumsal Cinsiyet ve Siyaset; Felsefe bölümünde Kimlik, Bedenlilik, Cinsiyet adlı dersler tespit edildi.

Koç Üniversitesi'nde Toplumsal Cinsiyet ve Siyaset adlı dersin zorunlu; Edebiyatta Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Roller ve Cinsiyetçilik ve Ayrımcılık adlı iki dersin tüm fakültelerde seçmeli ders olarak sunulmuş olduğu tespit edildi. Uluslararası İlişkiler bölümünde Cinsiyetçilik ve Ayrımcılık; Psikoloji bölümünde Kadın ve Liderlik; Sosyoloji bölümünde Toplumsal cinsiyet ve Siyaset, Beden Sosyolojisi, Toplumsal cinsiyet ve Devlet, Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi; Medya ve Görsel Sanatlar bölümünde Edebiyatta Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Roller, Cinsiyetçilik ve Ayrımcılık, İnsan Hakları, Cinsiyet ve Görsel Kültür; Felsefe bölümünde Cinsiyet ve Ayrımcılık, Edebiyatta Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Roller, Kadınlar, Feminist Teoriler: Toplumsal Cinsiyet ve Kimlik, Feminizm ve Hoşnutsuzlukları: Yanıt Feminizmse, Soru Ne?, Toplumsal Cinsiyet ve Felsefi Perspektifler, Cinsiyet Farklılığı ve Psikoanaliz: Irigaray ve Kristeva; Tarih: Edebiyatta Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Roller, Cinsiyet, Kültür, Politika, Cinsiyetçilik ve Ayrımcılık; Karşılaştırmalı Edebiyat bölümünde Edebiyatta Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Roller, Feminist Anlatılar, Cinsiyet ve Ayrımcılık adlı dersler tespit edildi.

Marmara Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümünde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Toplumsal Cinsiyet ve Sosyal Politika; Sosyoloji bölümünde Cinsiyetin Sosyolojisi, Bedenin Sosyolojisi ve Türk Toplumunda Kültür ve Cinsiyet; Uluslararası İlişkiler bölümünde Kadın Çalışmaları; Yerel Yönetimler bölümünde Toplumsal Cinsiyet Politikaları; Radyo, Sinema ve Televizyon bölümünde Toplumsal Cinsiyet ve İletişim adlı dersler tespit edildi.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde Felsefe bölümünde Toplumsal Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet, Psikoloji bölümünde Cinsiyetin Psikolojisi adlı dersler bulunmaktadır.

Sabancı Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde Cinsiyet Mitleri: Kadınlar ve Erkekler Üzerine Kültürel Kuramlar, Toplumsal Cinsiyet ve Milliyetçilik, Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik Çalışmaları: Seçilmiş Konular, Ortadoğu'da Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik; Savaş, Hafıza ve Toplumsal Cinsiyet; Beden ve Toplum, Eşitliğin Tarihi: Antik Çağdan Günümüze, Toplumsal Cinsiyet ve Medya, Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik, Toplumsal Cinsiyet, Savaş ve Barış, Toplumsal Cinsiyet ve Göç, Aileler, Çocuklar ve Toplumsal Cinsiyet: Avrupa Sosyal Tarihine Temel Yaklaşımlar, Edebiyatta Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik, 20.yüzyıl Edebiyatında Kadın ve Savaş, Cinsellikler, Toplumsallıklar; Psikoloji bölümünde Toplumsal Cinsiyet Mitleri; Kültürel Çalışmalar bölümünde Toplumsal Cinsiyet ve Siyaset, Toplumsal Cinsiyet ve Milliyetçilik, Toplumsal Cinsiyet ve Medya, Toplumsal Cinsiyet ve Çalışma, Edebiyatta Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik, Cinsellikler, Toplumsallıklar adlı dersler tespit edildi.

Grafik 3. Ders başlıklarının Araştırma Üniversitelerine Göre Dağılımı

Grafik 3'te görüldüğü gibi; üniversitelerde toplumsal cinsiyet başlıklı dersler daha fazla yer almaktadır. Kadın başlıklı derslerin en fazla olduğu üniversite Koç Üniversitesi'dir. Sabancı Üniversitesi ise en fazla toplumsal cinsiyet içerikli derslerin olduğu araştırma üniversitesidir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Araştırma üniversiteleri, öğrenci kabul süreçleri, akademik personelin nitelikleri gibi temel unsurlar açısından belirli standartları gözetmektedir. Bu tür üniversiteler, akademik mükemmeliyeti ve özgürlüğü ön plana alarak, araştırma odaklı çalışmalar yürütmeyi ve araştırmacıları bu konuda desteklemeyi amaçlamaktadır. Araştırma üniversitelerinin, modern üniversitelere kıyasla araştırma destekleme konusundaki yetkinliği, araştırma bütünlüğünü güçlendirerek, akademik çevrenin her kesimini araştırmaya teşvik etme hedefi taşımaktadır. Ayrıca, bu üniversitelerin, toplumsal ve ekonomik yükümlülükleri de bulunmaktadır (Cheng vd., 2022; Research Universities and the Future of America, 2012).

Yirmi üç araştırma üniversitesinin lisans programları incelenerek elde edilen bu araştırma sonucunda tüm bu derslerin seçmeli ders olarak sunulduğu ilk etapta dikkate çarpan bir unsur olarak görülmektedir. Seçmeli dersin o yıl açılıp açılmadığı, öğrencilerin dersi takip edip etmeme durumları, dersin içeriğinin kadın çalışmalarına tam olarak uygun olup olmadığı da göz önüne alındığında kadın çalışmaları konulu derslerin lisans programlarında çok da önemli bir değer taşımadığı açığa çıkmaktadır. Yapılan çalışmalar da, toplumsal cinsiyet derslerinin azlığının, öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki bilgi ve farkındalık düzeylerini olumsuz etkilediğini göstermektedir (Coşkun vd., 2021; Zeybek ve Kurşun, 2019).

Bu çalışmada da araştırma üniversitelerinin kadın çalışmaları dersleri bağlamında gerekli nitelikleri tam olarak karşılayamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen veriler, toplumsal cinsiyet, kadın hakları, feminist teori, feminist pedagoji, kadının ekonomik rolü, kadın yoksulluğu ve kadın ile edebiyat arasındaki ilişki gibi konularda yeterli derslerin mevcut olmadığını ortaya koymaktadır. Kadın temalı derslerin sosyal bilimler alanında yoğunlaştığı görülmektedir. İncelenen yirmi üç araştırma üniversitesinden pek azı toplumsal cinsiyet ile ilgili ders müfredatına sahiptir. İncelenen lisans programlarında tespit edilen kadın çalışmaları üzerine var olan derslerin seçmeli ders olarak sunulması da “kadın araştırmaları” çalışmalarındaki eksikliğin göstergesidir. Netice olarak bu değerlendirme kadın çalışmaları alanındaki akademik eksiklikleri gözler önüne sermektedir. Eşitlikçi tutumların gelişmesi için toplumsal cinsiyet eğitiminin artırılması gerektiği yapılan çalışmalarda vurgulanmaktadır (Kartal vd., 2020; Yanikkerem vd., 2020). Ayrıca araştırmalar, toplumsal cinsiyet eğitimi alan bireylerin, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda daha olumlu tutumlar geliştirdiğini göstermektedir (Kartal vd., 2020; Zeybek ve Kurşun, 2019;). Kadın çalışmaları konusundaki derslerin eksikliği, öğrencilerin disiplinler arası bilgi ve beceriler edinmesini engelleyebilir; ayrıca eleştirel düşünme, analitik beceri ve insan davranışlarını anlama gibi temel yetkinliklerin kazanılmasını zorlaştırabilir. Bu çerçevede, ders programlarına kadının toplumsal değeri, tarihsel rolü ve ekonomik katkıları gibi konuların kapsamlı bir şekilde işlendiği müfredatların dahil edilmesi, kadın çalışmalarına yönelik ilginin artmasına ve bu alandaki akademik ve toplumsal farkındalığın güçlenmesine önemli bir katkı sağlayacaktır. Ayrıca, toplumsal cinsiyet derslerinin müfredata dahil edilmesi, öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarını olumlu yönde etkileyecek, toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki farkındalıklarını artıracak ve bilinçli ve duyarlı nesillerin yetişmesine katkı sağlayacaktır.

Kaynaklar

- Al-Huwaish, Y. (2023). Role of saudi universities in spreading the culture of social responsibility based on the experiences of malaysian and canadian universities. *Journal of Education Culture and Society*, 14(2), 552-570. <https://doi.org/10.15503/jecs2023.2.552.570>
- Belli, A. and Aynacı, G. (2020). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rolleri algısı: kadınlar kendilerini nasıl güçlendirebilir?. *Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 1-1. <https://doi.org/10.26466/opus.663605>
- Bercovitz, J. and Feldmann, M. (2005). Entrepreneurial universities and technology transfer: a conceptual framework for understanding knowledge-based economic development. *The Journal of Technology Transfer*, 31(1), 175-188. <https://doi.org/10.1007/s10961-005-5029-z>
- Cheng, Z., Xiao, T., Chen, C., & Xiong, X. (2022). Evaluation of scientific research in universities based on the idea of education for sustainable development. *Sustainability*, 14(4), 2474. <https://doi.org/10.3390/su14042474>
- Coşkun, A., Varişoğlu, Y., Uygur, E., Güney, G., & Şahin, Ö. (2021). Investigations of gender perception of university students at department of health science. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 288-301. <https://doi.org/10.46237/amusbfd.778915>
- Gülbak, O. (2020). Research university initiative from the perspective of faculty members: a case of foundation university. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 124-130. <https://doi.org/10.32329/uad.784293>
- Jumakulov, Z., Ashirbekov, A., Sparks, J., & Sagintayeva, A. (2018). Internationalizing research in kazakhstan higher education: a case study of Kazakhstan's state program of industrial innovative development 2015 to 2019. *Journal of Studies in International Education*, 23(2), 234-247. <https://doi.org/10.1177/1028315318786445>
- Jung, J. and Horta, H. (2013). Higher education research in asia: a publication and co-publication analysis. *Higher Education Quarterly*, 67(4), 398-419. <https://doi.org/10.1111/hequ.12015>

- Kartal, A., Aslan, G., Yiğitoğlu, G., Turan, T., & Akan, G. (2020). Attitudes towards gender roles of university students studying at health related departments and affecting factors. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics-Law and History*, 28(3), 372-383. <https://doi.org/10.5336/mdethic.2020-74155>
- Özden, S., & Gölbaşı, Z. (2018). Sağlık çalışanlarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının belirlenmesi. *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(3), 95-100.
- Öztunç, M., Bedir, U., & Suerdem, A. (2023). Üniversitelerin bilim iletişimi etkinliklerinin kurumsallaştırılması üzerine yeni bir ölçek önerisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(86), 362-390. <https://doi.org/10.17755/esosder.1037573>
- Rasool, T. (2023). Factors influencing research culture at public universities in pakistan. *Research Journal for Societal Issues*, 5(2), 41-58. <https://doi.org/10.56976/rjsi.v5i2.96>
- Research Universities And The Future Of America (2012). <https://nap.nationalacademies.org/catalog/13396/research-universities-and-the-future-of-america-ten-breakthrough-actions>
- Rossi, F. and Rosli, A. (2014). Indicators of university–industry knowledge transfer performance and their implications for universities: evidence from the united kingdom. *Studies in Higher Education*, 40(10), 1970-1991. <https://doi.org/10.1080/03075079.2014.914914>
- Sart, G. (2015). Nitel araştırma teknikleri. Seggi, FN, ve Bayyurt, Y.(Editörler). *Nitel araştırma yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımlar* içinde. Anı.
- Thomas, E., Pugh, R., Soetanto, D., & Jack, S. (2023). Beyond ambidexterity: universities and their changing roles in driving regional development in challenging times. *The Journal of Technology Transfer*, 48(6), 2054-2073. <https://doi.org/10.1007/s10961-022-09992-4>
- Toprak, F. and Turan, Z. (2021). Hemşirelik öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılarının değerlendirilmesi: nitel çalışma. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 9(3), 938-953. <https://doi.org/10.33715/inonusaglik.840472>
- Uzun, Z., Erdem, S., Güç, K., Uzun, A. M. Ş., & Erdem, E. (2017). The effect of education on gender perception and gender role attitudes: An experimental study Toplumsal cinsiyet algısı ve toplumsal cinsiyet rollerine eğitimin etkisi: Deneysel bir çalışma. *Journal of Human Sciences*, 14(1), 678-693.
- Yanikkerrem, E., Topsakal, Ö., & Boz, A. (2020). Sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin toplumsal cinsiyet eşitliği tutumlarının incelenmesi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*. <https://doi.org/10.33631/duzcesbed.534403>
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.
- Yükseköğretimde Yeni Yök Projeleri (2020). *Yükseköğretimde ihtisaslaşma ve misyon farklılaşması- araştırma üniversiteleri*, YÖK. <https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=yok-raporu.pdf>
- Zeybek, V. Ve Kurşun, M. (2019). Tıp fakültesi öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları. *Pamukkale Medical Journal*, 225-233. <https://doi.org/10.31362/patd.468353>

YARGI KARARLARI IŞIĞINDA KADININ SOYADI HAKKI WOMEN'S RIGHT TO THEIR SURNAME IN THE LIGHT OF COURT DECISIONS

Ece Hilal AKPINAR

Doktora Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Bölümü, Erzurum,
Türkiye, ORCID ID: 0009-0003-3945-8190

Özet

Kişinin aile ya da soy bağlantısını gösteren, aynı aileye mensup kişilerin diğer ailelere mensup kişilerden ayırt edilmesine yarayan ad, soyadıdır. Kişilik hakları, bireyin doğal ve sosyal durumunu korumayı sağlayan ve kişilerin kendi varlıkları üzerindeki haklar olarak tanımlanır. İsim üzerindeki hak kişilik hakkı olarak kabul edilir ve TMK m. 26 ile özel olarak korunur. TMK m. 187’de kadının evlendikten sonra kocasının soyadını kullanacağı, yapacağı yazılı başvuru ile evlenmeden önceki soyadını da kullanabileceği düzenlenmiştir. Ancak bu düzenleme Anayasa ile güvence altına alınan eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmaktadır. Bu hususta Anayasa Mahkemesi’nin çeşitli kararları bulunmaktadır. Son olarak 22.02.2023 tarihinde eşler arasında cinsiyet temelinde farklı muamele oluşturacağı gerekçesiyle TMK m. 187’yi 28.01.2024’ten itibaren yürürlüğe girecek şekilde iptal etmiştir. Ancak TBMM Adalet Komisyonu’nda kabul edilen 9. Yargı Paketi, Anayasa Mahkemesi’nin kadının evlendikten sonra bekârlık soyadını kullanabileceğine dair kararına rağmen TMK m. 187 aynen korundu. Çalışmamızda yargı kararları ve güncel gelişmeler ışığında kadının evlendikten sonra tek başına bekârlık soyadını kullanma hakkı ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadının Soyadı, Anayasa Mahkemesi, Eşitlik İlkesi

Abstract

The name or surname is the name that shows the family or lineage of a person and distinguishes members of the same family from members of other families. Personal rights are defined as the rights of individuals over their own assets that ensure the protection of the natural and social status of the individual. The right over a name is considered a personal right and is specially protected by Article 26 of the Turkish Civil Code Article 187 of the TMK regulates that a woman can use her husband's surname after marriage and can also use her maiden surname with a written application. However, this regulation violates the principle of equality guaranteed by the Constitution. The Constitutional Court has various decisions on this matter. Finally, on February 22, 2023, it annulled Turkish Civil Code Article 187 to enter into force as of January 28, 2024 on the grounds that it would create different treatment between spouses based on gender. However, the 9th Judicial Package accepted by the TBMM Justice Commission, despite the Constitutional Court's decision that a woman can use her maiden surname after marriage, Article 26 of the Turkish Civil Code 187 was preserved as is. In our study, the right of a woman to use her maiden surname alone after marriage was discussed in the light of judicial decisions and current developments.

Key Words: Woman's Surname, Constitutional Court, Principle of Equality

Giriş

Kadının evlendikten sonraki soyadı TMK m. 187’de düzenlenmişti. Bu maddeye göre “*Kadın, evlenmekle kocasının soyadını alır; ancak evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuruyla kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir. Daha önce iki soyadı kullanan kadın, bu haktan sadece bir soyadı için yararlanabilir.*” Bu düzenleme, Anayasa’nın 10. maddesinde yer alan “*eşitlik ilkesi*” başta olmak üzere Anayasa’nın çeşitli maddeleri ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin (AİHS) özel hayata saygı ilkesini düzenleyen 8. maddesi ve ayrımcılık yasağını düzenleyen 14. maddesini ihlal ettiği gerekçesiyle tartışılmaktadır. Bu konuda hem Anayasa Mahkemesi’ne (AYM) hem de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne başvurular olmuştur. AİHM, bu düzenlemede hak ihlali olduğu kararı verirken, AYM, farklı başvurularda farklı kararlar vermiş, en sonunda, 22 Şubat 2023 tarihinde TMK m. 187’nin, Anayasa’nın 10. maddesine aykırı olduğu

gerekçesiyle iptal edilmiştir. İptal kararı 28 Nisan 2023'te Resmi Gazete'de yayımlanmış ve kararın yürürlüğe girmesi 9 ay ertelenmiştir. Ancak TBBM Adalet Komisyonunda kabul edilen 9. Yargı Paketi'nde, mülga edilen TMK m. 187 aynen yer almıştır. Yani yargı paketinin TBMM Genel Kurulunda kabul edilmesi durumunda kadının evlendikten sonraki soyadı konusunda herhangi bir değişiklik olmayacaktır. Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. İlk olarak kadının evlendikten sonra soyadının ülkemizde ve çeşitli ülkelerinde ne şekilde olduğu açıklanmış, ardından yargı kararlarına yer verilmiş ve olarak da aile soyadına yönelik doktrindeki çeşitli görüşlere yer verilmiştir.

1. Soyadı

Kişinin aile ya da soy bağlantısını gösteren, aynı aileye mensup kişilerin diğer ailelere mensup kişilerden ayırt edilmesine yarayan ad, soyadıdır (Akipek vd. 2011: 424; Remzi vd. 2012: 156; Suna, 2021: 35). Kişilik hakları, bireyin doğal ve sosyal durumunu korumayı sağlayan ve kişilerin kendi varlıkları üzerindeki haklar olarak tanımlanır (Bilge, 2012: 221, 228; Suna, 2021: 35). İsim üzerindeki hak kişilik hakkı olarak kabul edilir ve TMK m. 26 ile özel olarak korunur.

2. Fransız, Alman ve İsviçre Hukuklarında Kadının Soyadı

Fransız Hukukunda eşlerin soyadı Fransız Medeni Kanunu m. 225/1'de düzenlenmiştir. Bu madde uyarınca kadının kocasının soyadını kullanma hakkı vardır ancak kullanma mecburiyetinde değildir. 2002 yılından önce Fransa'da evli kadın kocasının soyadını alırdı. Bu doğrultuda çocuklar da babanın soyadını taşırlardı. Ancak Fransız kanun koyucu bu durumun kadın erkek eşitliğine aykırı olması sebebiyle 4 Mart 2002 tarihli Fransız Medeni Kanununda "*aile adı*" kavramına yer vermiştir. Bu uygulamaya göre herkesin doğum kütüğünde yer alan bir aile adı vardır. Aile adı annenin ya da babanın adı olabileceği gibi her iki ebeveynin isiminin beraber kullanılmasından da oluşabilir. Birlikte kullanımın seçilmesi durumunda bunun hangi sırada olacağına eşler karar verir. Aile adı en geç bebeğin doğumundan hemen sonra anne ve baba tarafından seçilir ve bundan sonra doğacak çocuklar da aynı aile adını kullanırlar (Helvacı ve Kocabaş, 2016: 617). 17 Mayıs 2013 tarihli ve 2013-404 numaralı kanun ile aile adı ile ilgili önemli düzenlemeler yapılmıştır. Buna göre kadın kocasının soyadını taşıyıp taşıyamama noktasında özgürdür. Evlendikten sonra her eş diğer eşin soyadını kullanma olanağına sahiptir. Diğer eşin soyadını kullanma ise bir mecburiyet değil seçimlik haktır. Kısacası kadın, Fransız hukukunda doğumla kazandığı soyadını kaybetmez. Şayet isterse kendi soyadı yerine eşinin soyadını kullanabileceği gibi kendi belirlediği sıraya göre de kendi soyadının yanına eşinin soyadını da ekleyebilir (Helvacı ve Kocabaş, 2016: 618).

Alman Hukukunda "*aile adı*" Alman Medeni Kanunu'nun 1355. maddesinde düzenlenmiştir. Aile birliğinin bütünlüğü açısından eşlerin ortak soyadı kullanmasının önemini göz önüne alan kanun koyucu bu amaçla "*aile adında birlik ilkesi*"ni kabul etmiştir. Kural olarak eşler ve müşterek çocuklar ortak soyadı kullanarak aynı aileye mensup olduklarını üçüncü kişilere açıklamış olurlar. Ancak eşler ortak soyadı seçmek zorunda bırakılmamış, evlendikten sonra kendi soyadlarını kullanma şansına da sahip kılınmışlardır. Alman Medeni Kanunu m.1355'e göre eşler, kanunun kendilerine verdiği iki aşamalı seçim hakkını kullanarak ilkin kendilerine ortak bir aile adı kullanıp kullanmayacaklarına daha sonra ise hangi eşin soyadının ortak aile adı olacağına karar verirler(Helvacı ve Kocabaş, 2016: 619-620).

31.12.2012 tarihine kadar İsviçre'de yürürlükte olan düzenlemeler kapsamında "*aile adı*" olarak kocanın soyadına üstünlük verilmiş ve evliliğin kadının soyadının değişmesi açısından zorunlu bir neden olduğu kabul edilmiştir. Ancak günümüzde yürürlükte olan İsviçre Medeni Kanunu m. 160' göre(Helvacı ve Kocabaş, 2016: 626, 628);

"Eşlerden her biri kendi soyadını korur.

Nişanlılar, nüfus memuruna yapacakları beyan ile içlerinden birinin soyadını aile adı olarak taşıyabilirler.

Nişanlılar, kendi soyadlarını korumaları durumunda çocuklarının hangi soyadı taşıyacağına karar verirler. Somut olayın koşullarının haklı göstermesi durumunda nüfus memuru nişanlıları böyle bir yükümlülüğten muaf tutabilir.”

3. Türk Hukuku'nda Kadının Soyadı

743 sayılı Medeni Kanun'un 153. Maddesine göre evli kadın sadece kocasının soyadını kullanabilmekteydi. Kadına sadece kocasının soyadını kullanma olanağı veren kocasının soyadıyla dahi olsa kendi soyadını kullanmasına izin vermeyen bu düzenleme kadın erkek eşitliğine aykırı olması nedeniyle yürürlükte olduğu dönemde de eleştirilmekteydi (Burcuoğlu vd. 4; Gören, 1998: 94; Güler Özer, 2023: 526). Bu hüküm 14.05.1997 tarih ve 4248 Sayılı Kanunla değiştirilerek “*Kadın evlenmekle kocasının soyadını alır; ancak evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuru ile kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir. Daha önce iki soyadı kullanan kadın, bu haktan sadece bir soyadı için yararlanabilir.*” şeklinde düzenlenmiştir. 4721 sayılı TMK kabul edildikten sonra ise m. 187 ile bu hüküm aynen korunmuştur (Güler Özer, 2023: 526). Ancak bu düzenleme, Anayasa'nın 10. maddesinde yer alan “eşitlik ilkesi” başta olmak üzere Anayasa'nın çeşitli maddeleri ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) özel hayata saygı ilkesini düzenleyen 8. maddesi ve ayrımcılık yasağını düzenleyen 14. maddesini ihlal ettiği gerekçesiyle tartışılmıştır. Bu konuda hem Anayasa Mahkemesi'ne (AYM) hem de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne çeşitli başvurular olmuştur.

4. TMK m. 187'ye Yönelik Mahkeme Kararları

A. Ünal Tekeli Davası

Ayten ÜNAL TEKELİ 1990 yılında evlendikten sonra mesleğinde evlenmeden önceki soyadıyla tanındığı gerekçesiyle yalnızca “ÜNAL” soyadını kullanma talebiyle mahkemeye başvurmuş ve Karşıyaka Asliye Hukuk mahkemesine başvurmuş, mahkeme davacının bu talebini reddetmiştir. Bunun üzerine davacı iç hukuk yollarını tükettikten sonra 2004 yılında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurmuş ve Mahkeme Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin özel hayata saygı ilkesini düzenleyen 8. maddesinin ve ayrımcılık yasağını düzenleyen 14. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir (Doğanay, 2015: 73, Dipn: 3).

B. 2009/85 Esas 2011/49 Sayılı Karar

Başvurucu, TMK m. 187 için 1982 Anayasası'nın 2., 10., 12. 17. 41. ve 90. maddelerine aykırı olduğu gerekçesiyle iptal isteminde bulunmuştur. Anayasa mahkemesi ise 10.03.2011 tarihinde söz konusu maddenin Anayasa'ya aykırı olmadığı kararına vararak talebi oy çokluğuyla reddetmiştir (Doğanay, 2015: 72).

AYM yaptığı incelemeler neticesinde TMK m. 187'yi anayasaya aykırı bulmamıştır. AYM bu kararında Anayasa'nın 2. maddesinde belirtilen hukuk devleti ilkesini, devletin eylem ve işlemlerinin hukuka uygun olduğu, insan haklarına dayandığı, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendirdiği, adil bir hukuk sistemi geliştirdiği, anayasaya aykırı tutum ve davranışlardan kaçındığı ve hukukun üstünlüğünün kabul edildiği devlet olarak tanımlamıştır. Bununla beraber Anayasanın 10. maddesi eylemsel değil hukuksal eşitliği öngörmüştür. Başka bir deyişle hukuki durumları aynı olan kişilerin kanun önünde eşit muamele görecekları fakat durum ve pozisyonlarındaki özelliklerinden dolayı bazı kişi veya topluluklar için farklı kuralların uygulanabileceği belirtilmiştir. Bu halde eşitlik ilkesi ihlal edilmemiş kabul edilir (Doğanay, 2015: 75).

Anayasa m. 12'ye göre “*Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir. Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.*” (www.mevzuat.gov.tr Erişim Tarihi: 30.09.2024.) Bu madde uyarınca kişinin hak ve özgürlükleriyle birlikte kişinin hak ve özgürlükleriyle birlikte topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumlulukları da vardır. Anayasa'nın 41. maddesine göre ise aile devlet tarafından

korunmaktadır. Bu madde, eşler arasında eşitlik sağlamakla beraber, devlete ailenin huzur ve refahı ile bilhassa aile ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ve uygulanmasını sağlamak için gerekli önlemlerin alınması yükümlülüğü vermiştir (Doğanay, 2015: 76)

Diğer taraftan soyadı kişiye sıkı sıkıya bağlı bir haktır. Ailenin nesebinin belirlenmesi, nüfus kayıtlarının düzenli tutulması, ailenin korunması gibi sebeplerle soyadı kullanımı gerekli görülmüştür. Bu gibi kamu düzeni ve kamu yararını ilgilendiren sebeplerden dolayı kadının evlenmekle kocasının soyadını almasını düzenleyen kanun maddesi yerindedir. Anayasa Mahkemesi'ne göre aile, insani ve ahlaki normların, gelenek, görenek, din, dil gibi değerlerin nesilden nesile aktarıldığı kutsal bir kurumdur. Kararda ayrıca uluslararası sözleşmelere de gönderme yapılarak ailenin devlet koruması altında olduğu vurgulanmıştır. Bu anlayışa göre aile adı olarak kullanılan erkeğin soyadının kuşaktan kuşağa aktarılmasıyla Türk toplumunun temeli olan ailenin devamlılığı sağlanmış olur. Soyadının bir kişilik hakkı olduğunu kabul eden Yüksek Mahkeme, kamu düzeni ve kamu yararı mevzubahis olduğunda müdahale hakkı bulunduğu gerekçesiyle TMK m. 187'yi Anayasa'ya aykırı bulmamıştır (Doğanay, 2015: 76).

Anayasa Mahkemesi TMK m. 187'nin iptal edilmesi talebini bu kararında oy çokluğuyla reddetmiştir. Karşı oy gerekçesinde Ünal Tekeli davasına atıf yapılmış ve AİHM'in bu husustaki eleştirel tavrı vurgulanmıştır. Bu kuralın kadının ve erkeğin toplumsal ve geleneksel rollerinden doğduğunun altı çizilmiş, Avrupa Konseyi üye devletlerinin herhangi birinde böyle bir uygulamanın olmadığı ve ortak bir aile adı belirlenmemiş olsa bile aile birliğinin zayıflamayacağı belirtilmiştir. Tek başına bir karşı oy yazısı yazan Engin Yıldırım ise kadının evlenmeden önceki soyadını kullanamamasının insan hakları ihlali olduğunu belirtmiştir. Cinsiyetler arası eşitlik ve cinsiyete dayalı ayrımcılıklarla alakalı düzenlemeleri içeren sözleşmelere gönderme yaparak kadının, eşinin soyadını kullanmaya zorlanamayacağını vurgulamıştır (Doğanay, 2015: 77-78)

C. 2013/2187 Sayılı Anayasa Mahkemesi Kararı

İstanbul Barosu'na bağlı avukat olan başvuru, evlilik ile AKAT EKŞİ olarak değişen soyadını değil yalnızca evlenmeden önceki soyadı olan AKAT'ı kullanmak için Anayasa Mahkemesine başvuruda bulunmuştur. Başvuru 2005 yılında evlenmiş fakat evlendikten sonra uzunca bir müddet bekârlık soyadını kullanmaya devam etmiştir. Yurt dışına çıkış işlemleri sebebiyle nüfus müdürlüğüne başvurarak bekârlık soyadı ve evlilik soyadını birlikte içeren kimlik belgesi almış ancak diğer resmi işlerini bekârlık soyadı ile yapmaya devam etmesi ve buna bağlı olarak yaşadığı zorluklar sebebiyle yalnızca evlenmeden önceki soyadını kullanmasına izin verilmesi istemiyle dava açmış ve davası reddedilmiştir. Belirtilen durum sebebiyle cinsel ayrımcılığa maruz kaldığını, aile ve özel hayatına saygı gösterilmediğini ileri sürerek Anayasa'nın 2, 10, 12, 17, 20, 41 ve 90. maddelerinde düzenlenen haklarının ihlal edildiğini iddia etmiştir (Doğanay, 2015: 80-81)

Anayasa Mahkemesi, Adalet Bakanlığı'nın 02.08.2013 tarihli yazısını da göz önünde bulundurarak başvuruyu kabul edilebilirlik ve esas yönünden incelemiştir. Adalet Bakanlığı görüş yazısında, kadınların evlenmeden önceki soyadlarını kullanamamalarının cinsiyete dayalı farklı bir muamele oluşturduğunu ve bu durumun AİHS m. 8 ve 14'ü ihlal ettiğine karar verdiğini vurgulamıştır. Bununla beraber Bakanlık Anayasa Mahkemesi'ne TMK m. 187'nin uygulanmasının yarattığı sonuçların bu doğrultuda değerlendirilmesi yönünde görüş bildirmiştir. Bakanlığın bu görüşü AYM tarafından dikkate alınmış ve belirtilen hak ihlali iddiasının yalnızca Anayasa'nın 17. maddesi ve AİHS m. 8 yönünden incelenmesi gerektiği kanaatine varmıştır (Doğanay, 2015: 81). Yüksek Mahkeme yaptığı değerlendirme neticesinde 19.12.2013 tarihinde, Anayasa'nın 17. Maddesinin ihlal edildiğinin kabul edilebilir olduğuna, bu maddeye göre güvence altına alınan manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkının ihlal edildiğine, manevi tazminat talebinin reddine ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapılması için dosyanın ilgili mahkemeye gönderilmesine oy birliğiyle karar vermiştir (Doğanay, 2015: 79).

D. Anayasa Mahkemesi'nin 22 Şubat 2023 Tarihli İptal Kararı

TMK m. 187, 22 Şubat 2023 tarihinde Anayasa Mahkemesi tarafından Anayasa'nın 10. maddesine aykırı olduğu gerekçesiyle iptal edilmiştir. İptal kararı 28 Nisan 2023'te Resmi Gazete'de yayımlanmış ve kararın yürürlüğe girmesi 9 ay ertelenmiştir. Böylece TMK m. 187'ye ilişkin iptal kararı, 28 Ocak 2024'te yürürlüğe girmiştir (Baş ve Baş, 2024: 495). Ancak TBBM Adalet Komisyonunda kabul edilen 9. Yargı Paketi'nde, mülga edilen TMK m. 187 aynen yer almıştır. Yani yargı paketinin TBMM Genel Kurulunda kabul edilmesi durumunda kadının evlendikten sonraki soyadı konusunda herhangi bir değişiklik olmayacaktır. Bu noktada akıllara şu soru gelebilir: TBMM Anayasa Mahkemesi'nin iptal ettiği bir kanunla aynı ya da benzer içerikte kanun yapabilir mi? Anayasa Mahkemesi'nin kararları yasama organı için de bağlayıcıdır. Fakat Anayasa Mahkemesi kararının bağlayıcılığı TBMM'nin iptal edilen kanunla aynı içerikte kanun çıkarmaması demek değildir. Zira eski kanunla yeni kanunun aynı içerikte olması bu iki kanunun aynı olduğu anlamına gelmez. Çıkan kanun hukuken yeni bir kanundur. Bu kanun için de Anayasa Mahkemesi'nde iptal davası açılabilir ve bu kanunu da Anayasa Mahkemesi anayasaya aykırı bularak iptal edebilir. Başka bir deyişle ikinci kanunun iptal sebebi daha önce iptal edilmiş bir kanunla aynı olması değil anayasaya aykırı olmasıdır (Gözler, 2016: 438). Şayet yargı paketi TBMM Genel Kurulu'nda hiç kabul edilmez veya TMK m. 187'ye ilişkin düzenleme kabul edilmezse kadının ve ailenin evlilik birliği kurulduktan sonra soyadının nasıl olabileceğine yönelik doktrinde çeşitli görüşler mevcuttur.

Evlilikte soyadı birlikteliğini kabul eden görüşlere bakıldığında bir görüşe göre kural olarak kadın kocasının soyadını kullanır fakat evlendirme memuruna ya da nüfus müdürlüğüne yapılacak bildirimle kendi soyadı ile beraber kocasının soyadını kullanabileceği gibi sadece soyadını da kullanabilir. Bu görüşe göre kadının soyadı aile soyadı olarak kullanılamamakta doğal olarak da kadının soyadını çocuklarına verebilme olanağı da bulunmamaktadır (Yılmaz, 2012: 149). Diğer bir görüş ise yukarıda belirttiğimiz görüşe ilave olarak eşler dilerse içlerinden birinin soyadını aile soyadı olarak seçebileceğini ancak herhangi bir seçim yapılmaması halinde ise kocanın soyadının aile soyadı olacağını savunmuştur (Moroğlu, 2004: 147).

Ortak soyadı ilkesini kabul eden görüşe göre ise eşler aile soyadı olarak içlerinden birinin soyadını seçebilirler. Böyle bir seçim yapmamaları durumunda aile soyadı her iki eşin soyadının birleşiminden meydana gelir (Abik, 2005: 100; Gören, 1998: 103). Buna karşın doktrindeki diğer bir ortak soyadının dayatılmaması gerektiği, eşlerin isterlerse içlerinden birinin soyadını aile soyadı olarak tercih edebileceklerini fakat seçim yapmamaları durumunda kendi soyadlarını koruyacaklarını savunmaktadır (Aydın, 2013: 272; Çakırca, 2012: 747; Ergene, 2011: 166; Nomer, 2002: 448).

Doktrinde kanun koyucunun ailede ortak soyadını mecbur tutup tutmamasına göre farklı çözümler getiren bir görüşte mevcuttur. Kanun koyucunun ortak soyadını kabul halinde eşlere evlenme başvurusu esnasında içlerinden birinin soyadını seçme mecburiyeti getirilmesi önerilmiştir. Kanun koyucunun ortak soyadı zorunluluğundan vazgeçmesi halinde ise eşler içlerinden birinin soyadını aile soyadı olarak seçebilir ya da kendi soyadlarını koruyabilir (Ayan, 2012: 77).

Çocuğun soyadı hususunda doktrindeki baskın görüşe göre ortak aile soyadı varsa çocuk bu soyadını alacaktır (Abik, 2005: 143; Ayan, 2012: 77; Doğanay, 2015: 89; Başoğlu, 2017: 54; Nomer, 2002: 449;). Ortak soyadının olmaması durumunda ise bir görüşe göre anne ya da babanın soyadı çocuğa verilebilecek, anlaşamazlarsa nüfus memuru tarafından anne ve babanın soyadları arasından çekilecek kura ile çocuğun soyadı belirlenecektir (Nomer, 2002: 449-450). Diğer görüş ise ortak soyadı olmaması halinde çocuğun 18 yaşına gelinceye dek babasının soyadını kullanacağı, 18 yaşından sonra ise çocuğun ya da eşlerden birinin istemi üzerine çocuğun annenin soyadını kullanabileceği yönündedir (Doğanay, 2015: 89-90).

Bizim görüşümüze göre ise kamu düzeni ve kamu yararı gereğince kanun koyucu eşler için ortak soyadı kullanma zorunluluğu getirmeli dileyen eş evlendirme memuruna ya da nüfus müdürlüğüne yapacağı bildirimle evlenmeden önceki soyadını da diğer eşin soyadı ile beraber kullanabilmelidir. Böylelikle hem kadın erkek arasındaki eşitsizlik ortadan kalkacak hem de çocuğun soyadı ne olacak meselesi gündeme gelmeyecektir.

Sonuç

743 sayılı Medeni Kanun döneminde evli kadın yalnızca kocasının soyadını kullanabilmekteydi ve bu hüküm kadın erkek eşitliğine aykırı olduğu gerekçesiyle sıklıkla eleştirilmekteydi. 14.05.1997 tarihinde yapılan düzenlemeyle bu hüküm yürürlükten kaldırılmış, kadına kocasının soyadıyla beraber kendi soyadını kullanma imkânı verilmiştir. 4721 sayılı TMK kabul edildikten sonra ise m. 187 ile bu hüküm aynen korunmuştur. Anılan hükme göre “*Kadın evlenmekle kocasının soyadını alır; ancak evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuru ile kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir. Daha önce iki soyadı kullanan kadın, bu haktan sadece bir soyadı için yararlanabilir.*” Ancak bu düzenleme de Anayasa'nın 10. maddesinde yer alan “eşitlik ilkesi” başta olmak üzere Anayasa'nın çeşitli maddeleri ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) özel hayata saygı ilkesini düzenleyen 8. maddesi ve ayrımcılık yasağını düzenleyen 14. maddesini ihlal ettiği gerekçesiyle tartışılmıştır. Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bu konuda çeşitli kararlar vermiş en nihayetinde 22 Şubat 2023 tarihinde hükmün Anayasanın 10. maddesinde düzenlenen eşitlik ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle iptal etmiştir. İptal kararı 28 Nisan 2023'te Resmi Gazete'de yayımlanmış ve kararın yürürlüğe girmesi 9 ay ertelenmiştir. Böylece TMK m. 187'ye ilişkin iptal kararı, 28 Ocak 2024'te yürürlüğe girmiştir. Ancak TBMM Adalet Komisyonunda kabul edilen 9. Yargı Paketi'nde, mülga edilen TMK m. 187 aynen yer almıştır. Yani yargı paketinin TBMM Genel Kurulunda kabul edilmesi durumunda kadının evlendikten sonraki soyadı konusunda herhangi bir değişiklik olmayacaktır. Ancak doktrinde TMK m. 187'de düzenlenen kadının evlendikten sonraki soyadına ilişkin çeşitli öneriler mevcuttur. Bizim görüşümüze göre ise kamu düzeni ve kamu yararı gereğince kanun koyucu eşler için ortak soyadı kullanma zorunluluğu getirmeli dileyen eş evlendirme memuruna ya da nüfus müdürlüğüne yapacağı bildirimle evlenmeden önceki soyadını da diğer eşin soyadıyla beraber kullanabilmelidir. Böylelikle hem kadın erkek arasındaki eşitsizlik ortadan kalkacak hem de çocuğun soyadı ne olacak meselesi gündeme gelmeyecektir.

Kaynakça

Abik Y. (2005). *Kadının Soyadı Ve Buna Bağlı Olarak Çocuğun Soyadı*. Seçkin Yayıncılık

Akipek, J G., Akıntürk, T. Ateş Karaman, D. (2011). *Türk Medeni Hukuku, Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, 6098 Sayılı Yeni Borçlar Kanunu ve Yeni Yasal Düzenlemelere Uyarlanmış, Birinci Cilt*, Beta Yayınları.

Ayan S. (2012). Anayasa Mahkemesi Kararları Ve Çocuklar İle Kadının Soyadına İlişkin Değişiklik Tasarısı Taslağı Işığında Soyadının İlk Kez Edinilmesi, Kendiliğinden Değişmesi Ve Değiştirilmesi 16 (4), *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. s. 19-90.

Aydın G S. (2013). *Türk Medeni Kanunu m.187 (Anayasa Mahkemesinin 187. maddenin İptal İstemini Red Kararı ve Gerekli Görülen Yeni Düzenleme Hakkında Bir Değerlendirme) Prof. Dr. Mustafa Dural'a Armağan*. Filiz Kitabevi. 246-275.

Baçoğlu B. (2017). Soybağının Çocuğun Soyadına Etkisi. 8(1). *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. s. 351-378.

Bilge, N. (2012). *Hukuk Başlangıcı, Hukukun Temel Kavram ve Kurumları*. Turhan Kitabevi Yayınları. 30. Bası.

Burcuoğlu H, Altop A ve Ünan S. (1983). Çağdaş Aile Ve Sorunları 3(7). *Manisa Barosu Dergisi*. s. 4-49.

Doğanay G. (2015). Eril Yargıya Karşı Kadının Soyadı Mücadelesi Anayasa Mahkemesi Kararlarının Değerlendirilmesi. 18(2). *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*. s. 46-107.

Ergene D. (2011). İnsan Hakları Hukukundaki Gelişmeler Işığında Türk Hukukunda Kadının ve Çocuğun Soyadı Meselesi ve Medeni Kanun'da Değişiklik Önerisi. 31(2). *Milletlerarası ve Milletlerarası Özel Hukuk Dergisi*. s. 123-176

Gören Z. (1998). *Türk-Alman-İsviçre Hukukuna Göre Farklı Cinslerin Eşit Haklara Sahip Olması*. 2. Bası. Döner Sermaye İşletmesi Yayınları.

Gözler, K.(2016). *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*. Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Güler Özer, Z. (2023). Anayasa Mahkemesinin Tmk M. 187'nin İptaline İlişkin Kararının Analizi ve Düzenleme Önerisi. 14 (55). *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*. s. 523-556.

Helvacı S ve Kocabaş. (2016). Fransız, Alman, İsviçre ve Türk Hukuklarında Kadının Soyadı 21(2) *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. Prof. Dr. Mehmet Akif Aydın'a Armağan. s. 615-644

Moroğlu N. (2004).Kadının Soyadı Prof. Dr. Necla Arat'a Armağan. Beta Yayıncılık. s. 281-307

Nomer H N. (2002) Avrupa Birliği'ne Üye Devletlerde ve Türkiye'de Evlenen Kadının ve Ortak Çocuğun Soyadı. 22(2). *Milletlerarası ve Milletlerarası Özel Hukuk Dergisi*. s. 421-450

Remzi M., Aydın S., Ispartalı, M. (2012). *Medeni Hukuk*, İkinci Sayfa Yayınları.

Suna, İ.D. (2021), Kadının Soyadı. *Konya Barosu Dergisi*. s. 33-70.

Yılmaz M. (2012). Evli Kadının Soyadı. 3(10). *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*. s. 129-151

www.mevzuat.gov.tr

SURVIVING THE RENAISSANCE AS A WOMAN IN THE NOVEL *THE MARRIAGE PORTRAIT* BY MAGGIE O'FARRELL
MAGGIE O'FARRELL'İN *EVİLİK PORTRESİ* ROMANINDA RÖNESANS'TA KADIN OLARAK
HAYATTA KALMAK

Alper TULGAR,

Dr. Öğr. Gör., Atatürk Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Yabancı Diller Bölümü, Erzurum, /
ORCID ID: 0000-0002-8784-0795

Abstract

Maggie O'Farrell, a novelist from Northern Ireland, deals with the survival of a duchess in the Renaissance Italy and offers an insight into the life of teenage girl entangled in a relationship that is likely to cause events surrounding her demise. In her novel published in 2022, O'Farrell narrates a story based on the life of Lucrezia de' Medici who was the Duchess of Ferrara between the years 1559 and 1561. The Duchess was only sixteen years old when she died of pulmonary tuberculosis; however, a number of rumors spread related to her death since her husband, Alfonso II, Duke of Ferrara was suspected of having poisoned the Duchess. O'Farrell's novel is significant in terms of shedding light on the death of Lucrezia de' Medici which inspired the English poet Robert Browning to write a dramatic monologue in verse called "My Last Duchess" (1842). In Browning's poem, the Duchess appears shortly but without voice and a name. As a woman, O'Farrell's protagonist has to go through a period from childhood to adulthood rather swiftly. Her artistic and joyful nature is dismissed by the court since her only duty is considered to provide an heir to the throne. In the novel, the place of a young woman in society is questioned and criticized. As a reference to Browning's poem, the novel investigates the suspicion behind the protagonist's death and how women were treated in the Italian Renaissance.

Keywords: Renaissance, *The Marriage Portrait*, Maggie O'Farrell, Surviving.

Özet

Kuzey İrlandalı bir romancı olan Maggie O'Farrell, Rönesans İtalya'sında bir düşesin hayatta kalmasını konu alır ve muhtemelen onun ölümüyle ilgili olaylara neden olabilecek bir ilişki içinde olan genç bir kızın hayatına dair bir fikir sunar. O'Farrell, 2022'de yayımlanan romanında, 1559-1561 yılları arasında Ferrara Düşesi olan Lucrezia de' Medici'nin hayatından yola çıkan bir hikâyeye anlatmaktadır. Düşes, akciğer tüberkülozundan öldüğünde henüz on altı yaşındaydı; ancak kocası Ferrara Dükü II. Alfonso'nun Düşesi zehirlediğinden şüphelenildiğinden beri onun ölümüyle ilgili bir dizi söylenti yayıldı. O'Farrell'in romanı, İngiliz şair Robert Browning'e "Son Düşesim" (1842) adlı şiirsel dramatik bir monolog yazmaya ilham veren Lucrezia de' Medici'nin ölümüne ışık tutması açısından önemlidir. Browning'in şiirinde Düşes kısaca ama sesi ve adı olmadan görünür. O'Farrell'in kahramanı bir kadın olarak çocukluktan yetişkinliğe kadar olan dönemi oldukça hızlı bir şekilde geçirmek zorundadır. Tek görevinin tahtın varisini sağlamak olduğu düşünüldüğünden sanatsal ve neşeli yapısı saray tarafından görmezden gelinir. Romanda genç bir kadının toplumdaki yeri sorgulanır ve eleştirilir. Roman, Browning'in şiirine gönderme yaparak kahramanın ölümünün ardındaki şüpheyi ve İtalyan Rönesansı'nda kadınlara nasıl davranıldığını araştırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Rönesans, *Evlilik Portresi*, Maggie O'Farrell, Hayatta Kalmak.

**KADIN ÇALIŞANLARDA ALGILANAN CİNSİYET AYRIMCILIĞI İLE İŞE BAĞLI
DUYGUSAL TÜKENMİŞLİK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**
*INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN PERCEIVED GENDER
DISCRIMINATION AND JOB-RELATED EMOTIONAL EXHAUSTION IN WOMEN
EMPLOYEES*

Şeyma BİLGİZ ÖZTÜRK¹,

¹Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü,
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı, Erzurum, TÜRKİYE/ 0000-0002-6506-7236

Özet

Tükenmişlik, duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve azalmış kişisel başarı hislerini içermektedir. Duygusal tükenmişlik bu bileşenler arasında oldukça önemli bir yere sahiptir. Duygusal olarak tükenme, bireyin kendinden beklenen görevleri yapabilmek için yeterli enerjisinin olmaması, duygusal olarak yoğun baskı hissetmesi ve kalıcı bir yorgunluk haline sahip olması ile açıklanabilir. İş yerinde duygusal tükenmişlik yaşayan bireylerin, iş doyumunun düşük olduğu ve işten ayrılma niyetlerinin yüksek olduğu belirtilmektedir. Yapılan pek çok araştırma kadınların iş yerinde yaşadığı tükenmişlik duygusunun, erkeklerden daha fazla olduğunu göstermektedir. Fakat bu durum çoğunlukla cinsiyetle değil, toplumun kadın rolüne yüklediği anlamlarla ilişkilendirilmektedir. Bu nedenle kadın çalışanların, duygusal tükenmişliğinin incelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu araştırmada kadın çalışanların duygusal tükenmişliği, iş yerinde maruz kaldığı cinsiyet ayrımcılığı açısından incelenmiştir. Çalışmaya özel ve kamu sektöründe çalışan 252 kadın katılmıştır. Araştırma verilerini toplamak için 'Demografik Bilgi Formu', 'İş Yeri Cinsiyet Ayrımcılığı' ve 'İşe Bağlı Duygusal Tükenmişlik', ölçekleri kullanılmıştır. Araştırmanın veri analizi için, SPSS-25 programı kullanılarak, Pearson korelasyon analizi ve regresyon analizi yapılmıştır. Bulgular incelendiğinde, kadın çalışanların iş yerinde maruz kaldığı cinsiyet ayrımcılığı ve işe bağlı duygusal tükenmişliğin orta düzeyde, pozitif yönde anlamlı ilişkiye sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca iş yerinde algılanan cinsiyet ayrımcılığı, işe bağlı duygusal tükenmişliğin anlamlı bir yordayıcısıdır. Bulgulardan yola çıkarak kadınların, çalışma hayatında cinsiyete dair ayrımcılığa maruz kaldığı söylenebilir. Bu durum ise, iş yerindeki duygusal tükenmişlik hali üzerinde etkili bir rol oynayabilir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Duygusal Tükenmişlik, Tükenmişlik, Cinsiyet Ayrımcılığı.

Abstract

Burnout includes emotional exhaustion, depersonalization, and reduced feelings of personal accomplishment. Emotional exhaustion is an essential component among these components. Emotional exhaustion can be explained by the fact that the individual does not have enough energy to perform the tasks expected of him/her, feels intense emotional pressure, and has a permanent state of overtiredness. It is stated that individuals who experience emotional exhaustion at work have low job satisfaction and high turnover intentions. Many studies show that women experience more burnout at work than men. However, this situation is mostly associated not with gender but with the meaning that society attributes to the role of women. Therefore, it is considered important to examine the emotional exhaustion of women employees. In this study, emotional exhaustion of women employees was examined in terms of gender discrimination in the workplace. A total of 252 women working in the private and public sectors participated in the study. 'Demographic Information Form', 'Workplace Gender Discrimination' and 'Job-Related Emotional Exhaustion' scales were used to collect the research data. For data analysis, Pearson correlation analysis and regression analysis were performed using SPSS-25 program. When the findings are examined, it is seen that gender discrimination and work-related emotional exhaustion that women employees are exposed to in the workplace have moderate, positive, and significant relationship. In addition, perceived gender discrimination at the workplace is a significant predictor of work-related emotional exhaustion. Based on the findings, it can be said that women are exposed to gender discrimination in working life. This situation may play an influential role in emotional burnout in the workplace.

Keywords: Women, Emotional Exhaustion, Burnout, Gender Discrimination.

**KADINA KARŞI ŞİDDETLE MÜCADELENİN HUKUKİ TEMELİ OLARAK POZİTİF
YÜKÜMLÜLÜKLER TEORİSİ**

***THEORY OF POSITIVE OBLIGATIONS AS A LEGAL BASIS FOR COMBATING VIOLENCE
AGAINST WOMEN***

Cem ŞENOL

Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi Hukuk Fakültesi/Erzurum. ORCID ID: 0000-0003-2970-2279.

Özet

Kadına karşı şiddet, hukuk alanındaki en önemli tartışma başlıklarından birini oluşturmaktadır. Buna karşın konunun teorik hukuki temelini oluşturan pozitif yükümlülükler teorisi genellikle bilinmemekte, mesele 6284 sayılı Ailenin Korunması Ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun veya İstanbul Sözleşmesi gibi normatif düzenlemeler ekseninde ele alınmaktadır. Oysa ki tüm bu normatif düzenlemelerin temelini, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM/Mahkeme) pozitif yükümlülükler teorisi ve bu teoriyi temel aldığı Opuz/Türkiye ve devamı kararlar ile yarattığı içtihatî birikim oluşturmaktadır. Anılan normatif düzenlemeler, söz konusu içtihatlar ile benimsenen prensiplerin norma aktarılmış halinden başka bir şey değildir. Bu sebeple söz konusu normatif düzenlemeler olmasa da AİHM'nin kararlarının bağlayıcılığı nedeniyle normatif durumda bir şey değişmez. Pozitif yükümlülükler teorisi, AİHM'nin, 1953 yılında yürürlüğe giren ve dönemin insan hakları anlayışına uygun olarak sadece klasik hakları güvence altına alan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni (AİHS/Sözleşme), 1980'li yıllardan itibaren gelişmeci dinamik yorum metoduyla günün insan hakları anlayışına uyarlama çabasının sonucudur ve günümüzde Mahkeme'nin içtihat hukukunda önemli bir yere sahiptir. Mahkeme bu teori çerçevesinde Sözleşme'de düzenlenen hakların taraf devletlere sadece söz konusu hakkı ihlal etmemeye yönelik bir negatif yükümlülük yüklediğini, ayrıca söz konusu hakkın ihlal edilmesini önlemeye ve ihlalin varlığı halinde de söz konusu ihlalin sonuçlarını ortadan kaldırmaya yönelik pozitif yükümlülükler de yüklediğini kabul etmiştir. Mahkeme'nin pozitif yükümlülükler alanındaki içtihadı, Opuz/Türkiye kararından başlayarak akid devletlerin kadına karşı şiddeti önleme yükümlülüklerinin kapsamını belirlemiş, ülkelerin iç hukuklarındaki düzenlemelerin kavramsal temelini oluşturmuştur. Bu bildiriye, söz konusu yükümlülük, mahkeme içtihatları doğrultusunda ele alınacaktır.

Anahtar kelimeler : Kadın, şiddet, pozitif yükümlülükler, AİHS, AİHM.

Abstract

The violence against women represents a key area of legal discourse. However, the theoretical framework of positive obligations, which serves as the foundational basis for addressing this issue, remains relatively understudied. Consequently, the discourse tends to focus on specific normative regulations, such as Law No. 6284 on the Protection of the Family and Prevention of Violence against Women or the Istanbul Convention. Nevertheless, the foundation of these normative regulations is the theory of positive obligations of the European Court of Human Rights (ECtHR/Court) and the jurisprudence accumulated through the Opuz v. Turkey case and subsequent rulings based on this theory. In essence, the aforementioned normative regulations merely serve to transpose the principles enshrined in the relevant jurisprudence into legally binding norms. Consequently, even in the absence of these normative regulations, the legal situation remains unchanged due to the binding nature of the ECtHR's judgments. The theory of positive obligations represents the ECtHR's efforts to adapt the European Convention on Human Rights (ECHR/Covenant), which entered into force in 1953 and guaranteed only classical rights in accordance with the human rights understanding of the time, to the current understanding of human rights with the method of progressive dynamic interpretation since the 1980s. It occupies a pivotal position in the Court's case law today. In accordance with this theory, the Court has acknowledged that the rights enshrined in the Convention impose not only a negative obligation on States Parties to refrain from violating the right in question, but also a positive obligation to prevent violations of that right and, in the event of a violation, to remedy the consequences of that violation.

The Court's jurisprudence in the field of positive obligations, commencing with the *Opuz v. Turkey* judgment, has delineated the scope of the obligations of contracting states to prevent violence against women and constituted the conceptual foundation of the regulations in the domestic laws of countries. In this paper, positive obligations in the field of violence against women will be discussed in accordance with the case law of the Court.

Keywords : women, violence, positive obligations, ECHR, ECtHR.

Giriş

Kadına karşı şiddet, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un 2. maddesinde, bir kadının fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranış olarak tanımlanmıştır(AŞÖDK m.2, f.1-d). Dolayısıyla şiddet kavramı aslen fiziksel zarar veren fiilleri ifade etse de kavramın zaman içerisinde genişlemiş olması nedeniyle fiziksel davranışlar yanında sözlü davranışlar ile cinsel, psikolojik, ekonomik açıdan zarar verici sonuç doğrudan tutum ve davranışlar da kavramın kapsamı içerisine alınmıştır (Özkan, s.536). Bir şiddet davranışının kadına karşı şiddet sayılması için ise mağdurunun kadın olmasının yeterli olmadığı, şiddetin, kadına, cinsiyeti nedeniyle uygulanması gerektiği kabul edilmiştir(Öncü, s.5). Bu durum İstanbul Sözleşmesi, m.3-d'de de "kadınlara karşı toplumsal cinsiyete dayalı şiddet", bir kadına karşı, kadın olduğu için yöneltilen veya kadınları orantısız bir biçimde etkileyen şiddet olarak anlaşılacaktır" ifade edilmiştir.

Konuya ilişkin bir diğer kavram olan aile içi şiddet (domestic violence), kadına karşı şiddetten, kimi açılardan daha geniş kimi açılardan daha dar bir kavram olduğu için, uluslararası metinlerde ayrıca tanımlanmıştır. Örneğin, kavramı en geniş şekilde tanımlayan metinlerden olan İstanbul Sözleşmesi (m.3-b) aile içi şiddeti, "eylemi gerçekleştiren, mağdurla aynı ikametgahı paylaşsın veya paylaşmasın veya daha önce paylaşmış olsun veya olmasın, aile içinde veya aile biriminde veya mevcut veya daha önceki eşler veya birlikte yaşayan bireyler arasında meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik şiddet eylemleri" olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla İstanbul Sözleşmesi, aile içi şiddeti tanımlarken mağdur ile failin şiddet eyleminin gerçekleştirildiği sırada aynı evde yaşamasını şart olarak aramamıştır.

Kadına karşı şiddet, dünyanın her yerinde, farklı dil, din ve sosyolojiye sahip insan grupları arasında sıklıkla karşılaşılan, sosyolojik bir olgudur. Örneğin, 2019 yılı istatistiklerine göre, OECD ülkeleri içerisinde, Türkiye %38 ile kadına karşı şiddetin en çok görüldüğü ülkeyken bu oran ABD'de %36, İngiltere'de %29, Fransa'da %26 ve Almanya'da %22'dir. Dolayısıyla verilen örnekte oranın en düşük olduğu Almanya'da bile her beş kadından biri şiddet görmektedir. Bu durumun tarihi, dini, sosyolojik ve ekonomik çeşitli sebepleri bulunmaktadır.

Kadına karşı şiddet, çeşitli ihlal başvuruları ile AIHM'nin de önünde gelmiş, Mahkeme şiddetin bir yaşam hakkı ihlaline dönüştüğü durumlarda konuya ilişkin ilk kararı olan *Opuz/Türkiye* kararından başlayarak konuyu devletin yaşam hakkı ihlalinden kaynaklanan pozitif yükümlülüğü çerçevesinde inceleyerek akid devletlerin AIHS m.2 gereğince, belli koşullar altında egemenliği altında bulunan kişileri koruma yükümlülüğü altında olduğuna karar vermiştir. Yine Mahkeme, yaşam hakkı ihlali içermeyen çeşitli başvurularda da şiddet eyleminin Sözleşme'nin 3. maddesinde düzenlenen işkence, insanlık dışı ve onur kırıcı muamele veya ceza yasağını ihlal ettiğine karar vermiş; konuyu ihlalde bulunan kişinin kimliğine göre negatif yükümlülük veya AIHS m.3'den kaynaklanan koruma yükümlülüğü çerçevesinde incelemiştir.

Negatif ve Pozitif Yükümlülük Kavramları

Negatif yükümlülük, devletin kişi haklarını aktif bir davranışla ihlal etmeme yükümlüğünü ifade eder. Negatif yükümlülükler, devletlerin, insan hakları alanında hakkı ihlal etmemeye yönelik pasif kalma

yükümlülüklerinin bir sonucudur. Yükümlülüğün kökeninde, koruma altına alınmış bir hakkı ihlal etmeme gerekliliğini ifade eden “saygı yükümlülüğü” bulunur. Devletler, saygı yükümlülüğü gereğince Sözleşme ile koruma altına alınmış hakları ihlal etmeme mükellefiyeti altındadır. Negatif yükümlülük ihlalleri, devlet - birey arası dikey ilişki içerisinde ortaya çıkar ve hakkın hakkın kamu görevlileri tarafından ihlalini ifade eder (Bakırcı, s.32; Fura, 72).

Pozitif yükümlülükler ise insan haklarının birey - birey ilişkileri alanında ortaya çıkar ve bu nedenle yatay etki olarak adlandırılır. Buna göre devletler insan hakları alanında sadece klasik insan hakları öğretisinde kabul edildiği gibi, pasif kalarak ihlal etmeme değil, aktif davranarak hakkı koruma ve kişilerin o hakkı fiilen de kullanabilmesi için uygulama yükümlülüğü altındadır (Akandji Kombe, s.5; Kocabaş, s.14).

Pozitif yükümlülükler, AİHS sistemine, AİHM'nin içtihatları ile girmiş ve gelişmiştir. Dolayısıyla bu yükümlülükler, içtihat hukukunun iyi bir örneğidir. Mahkeme'nin pozitif yükümlülük teorisinin hukuki temeli, taraf devletlere Sözleşme ile koruma altına alınan hak ve özgürlükleri yetki alanlarında bulunan herkese tanıma yükümü getiren AİHS'nin 1. maddesidir(Bakırcı, s.31). Mahkemeye göre bu madde, taraf devletlere, tanıma yükümünün bir sonucu olarak hakların teoride kalmaması, hayata geçirilmesine yönelik koruma ve uygulama görevi yüklemektedir. Bu nedenle devletler, söz konusu hakları korumaya ve fiilen hayata geçirmeye yönelik aktif davranışta bulunma şeklinde pozitif yükümlülük altındadır (Gemalmaz, s.233; Akandji - Kombe, s.8).

Burada pozitif yükümlülüklerin doğrudan Sözleşme'nin 1. maddesinden doğmadığına; 1. maddede yer alan tanıma yükümlülüğünün bir sonucu olarak Sözleşme'nin 2. ila 12. maddelerinde ya da Ek Protokollerde düzenlenen maddi haklardan doğduğuna dikkat etmek gerekir (Akandji - Kombe, s.8). Mahkemeye göre pozitif yükümlülük, Sözleşme'nin 1. maddesinde yer alan tanıma yükümlülüğünün doğal sonucu olarak 2. ila 12. maddeler arasında düzenlenmiş maddi nitelikteki hakların içerisinde zımnen yer almaktadır. Dolayısıyla pozitif yükümlülüklerin ihlali, Sözleşme ile güvence altına alınmış maddi haklardan herhangi birine yönelik bir ihlal iddiasının varlığı halinde söz konusu olmaktadır. Bir devletin 2. maddede düzenlenen yaşama hakkı veya 3. madde de düzenlenen işkence yasağına ilişkin pozitif yükümlülüklerini ihlal edip etmediği, ancak bu hakkın ihlal edildiğine yönelik bir iddianın varlığıyla ortaya çıkabilmektedir (Akandji - Kombe, s.8).

Devletin Kadına Karşı Şiddete İlişkin Yükümlülükleri

Kadına karşı şiddet eylemleri, kaynaklık eden fiil ve bu fiilin sebep olduğu neticeye göre, Sözleşme'nin 2. maddesinde düzenlenen yaşama hakkı veya 3. maddesinde düzenlenen işkence yasağı ile kimi durumlarda da 8. maddede yer alan özel hayata saygı hakkının ihlaline vücut vermektedir (Öncü, s.10).

AİHM'nin kadına karşı şiddet konusunda örnek içtihadı, Opuz/Türkiye kararıdır. Mahkeme bu kararında, birçok kez eşinden şiddet gören ve ölüm tehditleri alan N. Opuz'un, boşandıktan sonra annesi ile başka şehre göç ettiği sırada eski eşinin annesini öldürdüğü olayda, Sözleşme'nin 2/1. maddesinin ilk cümlesinin, devletleri, kasten veya kanun dışı adam öldürülmesini engellenmenin yanı sıra, kendi yargısına tabi kişilerin yaşamının korunması için gerekli tedbirleri almaya zorladığını, hükmün ayrıca belirli bazı koşullar söz konusu olduğunda devletlere, başkalarının suç unsuru teşkil eden tutumları nedeniyle yaşamı tehdit altında olan kişileri korumak üzere önleyici tedbirler almak yönünde pozitif bir yükümlülük yüklediğini belirtmiştir (Opuz/Türkiye kararı, prg.128). Kadına karşı şiddet konusunda ortaya çıkan gerek 6284 sayılı Kanun gerek AİHS gibi Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan ve temel amacı AİHS'yi, AİHM'nin içtihatları doğrultusunda tamamlamak olan Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin (İstanbul Sözleşmesi) “gerçek kaynağını”, AİHM'nin Opuz/Türkiye kararı ile kadına karşı şiddet konusunda kabul ettiği koruma yükümlülüğüdür.

Mahkeme, Opuz/Türkiye kararında kabul ettiği devletin koruma yükümlülüğünü, ortaya çıkışı ve sınırları bakımından bazı sınırlamalara tabi tutmuştur. Buna göre devletlerin böylesi bir yükümlülük altında olduğunun ileri sürülebilmesi için, yetkililerin, söz konusu esnada, şahıs ya da şahısların yaşamlarının üçüncü kişilerin suç fiilleri nedeniyle gerçek ve yakın bir tehdit altında bulunduğunu bildikleri veya bilmeleri gerektiğinin kabul edilebilmesi gerekir (Opuz/Türkiye kararı, prg.129).

Dolayısıyla devletlerin hakkı koruma yükümlülüğünün başlaması için, hakkı ihlal etme potansiyeli taşıyan tehlike, devlet görevlilerince bilinmeli veya bilinebilecek durumda olmalıdır. Devlet görevlilerinin ihlal tehlikesini bilmesi, potansiyel mağdurun tehlikeyi bildirmesi ile olur. Suç duyuruları, koruma başvuruları, koruma yükümlülüğünü doğuran bildirimlerdir. Bunun dışında mağdur veya yakınları tarafından bir bildirim yapılmadığı, ancak fiziksel veya ruhsal saldırı nedeniyle sağlık kurumuna başvuru veya re'sen öğrenme gibi haller de devletin koruma yükümlülüğünü doğurur (Opuz/Türkiye kararı, prg.129).

Bunun dışında Mahkeme, devletin koruma yükümlülüğünün, alabileceği makul önlemleri almakla sınırlı olduğu kanaatindedir. Buna göre "AİHS'nin 2. maddesinde güvence altına alınan hakkın niteliği (temel hak) göz önünde bulundurulduğunda, başvuranın, makamların şahsa yönelik gerçek ve yakın bir tehdidi önlemek için makul olarak yapmaları beklenen her şeyi yapmadıklarını göstermesi yeterlidir. Ancak bu husus, her davanın kendi koşullarına göre değerlendirilmelidir" (Opuz/Türkiye kararı, prg.130).

Kadına karşı şiddet konusunun AİHM içtihadında karşımıza çıktığı bir diğer durum, Sözleşme'nin 3. maddesinde düzenlenen işkence yasağıdır. Şiddet fiillerinin yaşam hakkı ihlaline yol açmadığı, kişinin maddi ve manevi bütünlüğünü ihlal ile sınırlı kaldığı durumlara ilişkin başvurular, işkence, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele ve ceza yasağının ihlalini oluşturmaktadır. Opuz/Türkiye kararı, kadına karşı şiddet konusunda, yaşam hakkını düzenleyen 2. maddeye ilişkin olduğu gibi, işkence yasağını düzenleyen 3. madde konusunda da öncü karar durumundadır. Mahkeme'nin Opuz kararında önemle üzerinde durduğu ve dikkat çektiği husus, Türkiye'deki genel ve ayrımcı adli pasifliğin, aile içi şiddeti teşvik eden bir atmosfer yarattığına ilişkin prima facie bir göstergenin mevcudiyeti olmuştur (Opuz kararı, prg.198).

Mahkeme kararları, kural olarak davanın tarafları açısından sonuç doğurur. Ancak Opuz kararında Mahkeme'nin Türkiye'de kadına karşı şiddet konularındaki adli pasifliğine ilişkin tespitleri, 6284 sayılı Kanun'un kabulüne yol açar. Mahkeme'nin, kadına karşı şiddet ve aile içi şiddet konularında devletlerin koruma ve uygulama pozitif yükümlülüğü kapsamında hem genel anlamda hem de somut bir olayda yapması gerekenler şu şekilde belirlenmiştir:

- Kadına karşı ve ev içi şiddet olaylarında, şiddete maruz bırakılan kişi şikâyetini geri alsa bile, kamu yararı nedeniyle soruşturma organları soruşturmaya re'sen devam etmeli, ilgili mevzuat buna göre yeniden düzenlenmelidir.
- Yetkililer, gerektiğinde şiddete maruz bırakılan kadının/kişinin talebi olmasa bile koruyucu ve önleyici tedbirlere hükmetme yetkisine sahip olmalı ve bu yetkilerini re'sen kullanmalıdır.
- Kadına karşı ve ev içi şiddet olaylarıyla ilgili tedbirlere ilişkin kararlar, ivedilikle verilmelidir.
- Failler hakkında yürütülecek soruşturma ve kovuşturma, taraf devletlerin Sözleşme'nin 2. veya 3. maddesinden kaynaklanan usuli pozitif yükümlülüğü olan etkin soruşturma yükümlülüğünün gereklerine uygun biçimde yürütülmeli,
- Kadına karşı ve aile içi şiddet faillerine caydırıcı cezalar verilmesi sağlanmalı.
- Başta mahkemeler olmak üzere soruşturma ve kovuşturma makamlarının kadına karşı ve ev içi şiddet olayları açısından teşvik edici bir atmosfere yol açan, faillerin cezasız kalmasına neden olan ayrımcı adli pasifliği ortadan kaldırılmalıdır.

Sonuç

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa Konseyi tarafından II. Dünya Savaşı sonrasında bir ortak Avrupa kamu düzeni kurulması için kabul edilmiştir. Bu amacı gerçekleştirmek için o zamana kadarki insan hakları belgelerinde görülmedik şekilde bir yargısal denetim mekanizması kurulmuştur. Sözleşme'nin resmi yorum organı olan AİHM, verdiği kararlarla ortak Avrupa kamu düzenini inşa ettiği gibi, dinamik ve gelişmeci tarzda yorumlayarak Sözleşme'nin kapsamını genişletmiştir. Mahkeme'nin bu şekilde Sözleşme'nin kapsamına soktuğu hallerin en önemlilerinden biri, pozitif yükümlülükler ve bunun bir unsuru olan koruma ve uygulama yükümlülükleridir.

Kadına karşı şiddet, hukuk alanındaki en önemli tartışma başlıklarından birini oluşturmaktadır. Buna karşın konunun teorik hukuki temelini oluşturan pozitif yükümlülükler teorisi genellikle bilinmemekte, mesele 6284 sayılı Ailenin Korunması Ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun veya İstanbul Sözleşmesi gibi normatif düzenlemeler ekseninde ele alınmaktadır. Oysa ki tüm bu normatif düzenlemelerin temelini, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM/Mahkeme) pozitif yükümlülükler teorisi ve bu teoriyi temel aldığı Opuz/Türkiye ve devamı kararlar ile yarattığı içtihat birikim oluşturmaktadır.

Pozitif yükümlülükler teorisi, AİHM'nin, 1953 yılında yürürlüğe giren ve dönemin insan hakları anlayışına uygun olarak sadece klasik hakları güvence altına alan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni (AİHS/Sözleşme), 1980'li yıllardan itibaren gelişmeci dinamik yorum metoduyla günün insan hakları anlayışına uyarlama çabasının sonucudur ve günümüzde Mahkeme'nin içtihat hukukunda önemli bir yere sahiptir. Mahkeme bu teori çerçevesinde Sözleşme'de düzenlenen hakların taraf devletlere sadece söz konusu hakkı ihlal etmemeye yönelik bir negatif yükümlülük yüklediğini, ayrıca söz konusu hakkın ihlal edilmesini önlemeye ve ihlalin varlığı halinde de söz konusu ihlalin sonuçlarını ortadan kaldırmaya yönelik pozitif yükümlülükler de yüklediği kanısındadır. Mahkeme'nin pozitif yükümlülükler alanındaki içtihadı, Opuz/Türkiye kararından başlayarak akid devletlerin kadına karşı şiddeti önleme yükümlülüklerinin kapsamını belirlemiş, ülkelerin iç hukuklarındaki düzenlemelerin kavramsal temelini oluşturmuştur.

Avrupa insan hakları sisteminde kadına karşı ve ev içi şiddet konusu, pozitif yükümlülükler ve koruma yükümlülüğünün bir gereği olarak ortaya çıkmıştır. 6284 sayılı Kanun gibi iç hukuk düzenlemeleri veya İstanbul Sözleşmesi gibi uluslararası anlaşmalar, AİHM'nin Opuz/Türkiye kararından başlayarak oluşan içtihat birikiminin normatif yansımalarıdır. Dolayısıyla kadına karşı şiddet ve aile içi şiddet konusunda söz konusu hukuki düzenlemeler hukukun şekli kaynağı konumundayken Mahkeme'nin pozitif yükümlülükler teorisi ve Opuz/Türkiye kararı ve takip eden içtihadı, gerçek kaynağı durumundadır. Anılan normatif düzenlemeler, içtihatlar ile benimsenen prensiplerin norma aktarılmış halinden ibaret olduğundan, söz konusu normatif düzenlemeler olmasa da AİHM'nin kararlarının bağlayıcılığı nedeniyle devletin hukuki yükümlülüğünde kayda değer değişiklik olmaz. Ancak elbette ulusal takdir marjı yaklaşımı gereğince, bazı temel farklılıklar ve eksiklikler ortaya çıkabilir.

Kaynaklar

- Akandji – Kombe, Jean François, İnsan Hakları El Kitapları, No.7: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Pozitif Yükümlülükler, Avrupa Konseyi Yay., Brüksel 2008.
- Bakırcı, Hasan, "AİHS'ne Üye Devletlerin Sözleşmeden Kaynaklanan Pozitif Yükümlülükleri", Ahmet Taşkın (Ed.), 50.Yılında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Türkiye Sempozyumu: 4 Aralık 2009 - Ankara: Bildiriler (ss.31-39), Türkiye Adalet Akademisi Yay., Ankara 2010.
- Fura, Elisabet, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Uygulamasında Aile İçi Şiddet", Ahmet Taşkın (Ed.), 50.Yılında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Türkiye Sempozyumu: 4 Aralık 2009 - Ankara: Bildiriler (ss.20-30), Türkiye Adalet Akademisi Yay., Ankara 2010.
- Gemalmaz, Mehmet Semih, Ulusalüstü İnsan Hakları Hukuku Işığında, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (Madde 3/İşkence Yasağı) Analizi, Ankara Barosu Yay., Ankara 2007.
- Kocabaş, Sadık, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Taraf Devletlere Yüklediği Pozitif Yükümlülükler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, SDÜSBE, Isparta 2009.
- Öncü, Gülay Arslan, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Sisteminde Kadına Karşı Aile İçi Şiddet Olgusu ve Bununla Mücadele Araçları", Public and Private International Law Bulletin, Volume: 32, Issue: 2, 1-37. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/411025> (E.T:1.9.2024).
- Özkan Gizem, "Kadına Yönelik Şiddet – Aile İçi Şiddet ve Konuya İlişkin Uluslararası Metinler Üzerine Bir İnceleme", Hacettepe HFD, 7(1) 2017, 533–564. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/744941> (E.T: 1.9.2024).

İnternet Kaynakları

<https://rm.coe.int/1680462545> (E.T:1.9.2024)

<https://tr.euronews.com/2022/03/31/erkeklerden-fiziksel-veya-cinsel-siddet-goren-kad-nlar-n-oran-avrupa-ve-oecd-nin-lideri-tu> (E.T:1.9.2024)

<https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-124268&filename=CASE%20OF%20 OPUZ%20v.%20TURKEY%20-%20> (E.T:1.9.2024)

KÜRESEL PERSPEKTİFTEN GELİR DÜZEYİ VE KADINA KARŞI ŞİDDET ARASINDAKİ İLİŞKİNİN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ

BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN INCOME LEVEL AND VIOLENCE AGAINST WOMEN FROM A GLOBAL PERSPECTIVE

Ayşe ÇAY ATALAY¹

Öğr. Gör. Dr., Atatürk Üniversitesi, Rektörlük, İktisat Anabilim Dalı, İktisat Teorisi, Erzurum, Türkiye
/ ORCID ID: 0000-0002-3600-368X

Özet

Bu çalışmada, tüm dünyanın sorunu olan ve kadına şiddetin şekillerinden biri haline gelen gelir düzeyi ve şiddet arasındaki ilişkinin küresel açıdan değerlendirilmesi bibliyometrik analiz yöntemiyle hazırlanmıştır. Bilindiği üzere şiddet, özellikle kadına yönelik şiddet tüm dünya genelinde yaygın bir halk sağlığı sorunu olmasına rağmen, üzerine yapılan araştırma sayısı oldukça kısıtlıdır. Üstelik gelişmekte ya da az gelişmiş ülkelerde kadına şiddet daha yaygın bir sorundur. Ayrıca şiddet sadece fiziksel değil, psikolojik, sosyal, çevresel ve ekonomik birçok faktör aracılığıyla uygulanabilmektedir. Bibliyometrik analiz ise herhangi bir konu üzerinde anlık durumu yansıtan biçimsel ve nicel veri elde etmede kullanılan görselleştirme yazılımlarını kullanarak, özellikle akademik trendleri izlemeyi sağlayan analitik bir yöntemdir. Analiz birimi olarak, Web of Science (WOS) veri tabanı seçilirken, 2001-2024 yılları arasında kadına şiddet konusuyla ilgili farklı türdeki eserlerin bibliyometrik verisi esas alınmıştır. Gelir düzeyi ve kadına karşı şiddet arasındaki ilişkinin irdelendiği 168 eserin yayın yıllarına göre dağılımına bakıldığında, konu ile ilgili ilk yayının 2002 yılında yapıldığı, en fazla yayının ise içinde bulunduğumuz 2024 yılında (15) yapıldığı gözlemlenmiştir. Konu ile ilgili eser veren 200 yazardan en fazla eseri olan isim, Karen Devires'dir (5). Konu ile ilgili en fazla yayın yapılan ülke Amerika Birleşik Devletleri (75), olurken en az yayın sayısı olan ülke tek yayımla Zimbabve'dir. Eserlerde en yaygın basım türü makale olarak gözlemlenirken, WOS kategorileri içinde yaygın olarak psikiyatri ve psikoloji alanlarında alıntılama yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadına Karşı Şiddet, Gelir Düzeyi, Şiddet Türleri, Bibliyometrik Analiz.

Abstract

In this study, the global evaluation of the relationship between income level and violence, which is a problem all over the world and has become one of the forms of violence against women, has been prepared using the bibliometric analysis method. As it is known, violence, especially violence against women, is a widespread public health problem all over the world, but the number of studies conducted on it is quite limited. Moreover, violence against women is a more widespread problem in developing or underdeveloped countries. In addition, violence can be applied not only physically but also through many psychological, social, environmental and economic factors. Bibliometric analysis is an analytical method that allows monitoring academic trends in particular by using visualization software used to obtain formal and quantitative data reflecting the current situation on any subject. While the Web of Science (WOS) database was selected as the unit of analysis, the bibliometric data of different types of works on the subject of violence against women between the years 2001-2024 was taken as the basis.

Keywords: Violence Against Women, Income Level, Types of Violence, Bibliometric Analysis

SAVAŞ SUÇLARI KAPSAMINDA KADINLARIN KORUNMASI
PROTECTION OF WOMEN IN THE CONTEXT OF WAR CRIMES

Hatice TÜRKAY

Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı, Erzurum,
Türkiye / ORCID ID: 0000-0003-1076-8008

Özet

1945 tarihli Birleşmiş Milletler Andlaşması 2/4. Maddesinde daha önce farklı andlaşmalarla sınırlandırılmaya çalışılan kuvvet kullanımını açıkça yasaklamıştır. Madde teşkilatın üyeleri için uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanma ve kuvvet kullanma tehdidinde bulunmayı yasak kapsamında düzenlemiştir. Kuvvet kullanma yasağı bugün *jus cogens* norm niteliğine sahip olup Birleşmiş Milletler Andlaşması'nın tarafı olmayan devletler için de bağlayıcıdır. Ancak kuvvet kullanma yasağının bazı istisnaları mevcuttur. Birleşmiş Milletler Andlaşması'nda düzenlenen ve bugün fiilen uygulanabilen iki önemli istisna bulunmaktadır. İlk istisna andlaşmanın 51. Maddesinde düzenlenen meşru müdafaa iken, ikincisi andlaşma kapsamında Birleşmiş Milletler kararıyla kuvvet kullanılmasıdır. Kuvvet kullanma hukuku olarak ifade edilen bu kuralların yanı sıra *jus in bello* yani insancıl hukuk olarak adlandırılan farklı bir kurallar bütünü de bulunmaktadır. İnsancıl hukuk kuralları uluslararası hukuka uygun veya aykırı bir şekilde ortaya çıkmış olması fark etmeksizin silahlı çatışmalarda tarafların uygun hareket etmesi gereken kurallar bütünüdür. Bu kuralların amacı savaşı insanileştirilmesi, silahlı çatışma sırasında dahi özellikle belirli grupların korunması ve insani muamele görmesinin sağlanmasıdır. Bu kapsamda korunan kişi grupları siviller, çatışma dışı kalmış hastalar, yaralılar, deniz kazazedeleri, esirler, sağlık ve din personelleridir.

Söz konusu gruplara farklı korumalar sağlayan insancıl hukuk kurallarının ihlali savaş suçu olarak ifade edilir. Savaş suçları bireylerin uluslararası cezai sorumluluğunun tanındığı uluslararası suçlardan biridir. Bu tip suçları yargılayan ilk mahkemeler Nuremberg ve Tokyo Uluslararası Askeri Ceza Mahkemeleri'dir. Farklı sözleşmelerle düzenlenen savaş suçları için 1949 Cenevre Sözleşmeleri bir dönüm noktasıdır. Bu dört sözleşme bazı eylemleri ağır ihlaller olarak düzenlemiştir. Bu düzenlemeler doğrudan kadınları korunması gereken bir grup olarak düzenlememiş, ancak kadınlara yönelik bazı fiilleri yasaklamıştır. Bu fiiller insancıl hukukun kaynağı olarak kabul edilen diğer bazı sözleşmelerde de yer almıştır. Irza tecavüz, cinsel kölelik, fuhuşa zorlama, hamileliğe zorlama, kısırlaştırmaya zorlama bu kapsamda yasaklanan fiillerdendir. Ayrıca Savaş Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve Cenevre Sözleşmelerine Ek I No'lu Protokol "*benzer nitelik taşıyan diğer cinsel şiddet biçimleri*" ifadesine yer vererek koruma alanını genişletmiştir.

Anahtar Kelimeler: kuvvet kullanma yasağı, insancıl hukuk, uluslararası suçlar, savaş suçu, cezai sorumluluk, kadına yönelik fiiller.

Abstract

Article 2(4) of the 1945 United Nations Charter explicitly prohibited the use of force, which had previously been limited by other treaties. The Article prohibits the use of force and threats of force in international relations for the members of the organisation. Today, the prohibition of the use of force is a *jus cogens* norm and is binding on states that are not parties to the United Nations Charter. However, there are some exceptions to the prohibition of the use of force. There are two important exceptions set out in the United Nations Charter, which are de facto applicable today. The first exception is self-defence under Article 51 of the Charter, while the second is the use of force by United Nations resolution within the scope of the Charter. In addition to these rules, which are referred to as the law on the use of force, there is another set of rules called *jus in bello*, or humanitarian law. The rules of humanitarian law are a set of rules that the parties must act in accordance with in armed conflicts, regardless of whether they arise in accordance or contrary to international law. The aim of these rules is to humanise war and to ensure the protection and humane treatment of certain groups even during armed conflict. In this context, civilians are the sick, wounded, shipwrecked, prisoners, medical and religious personnel who are outside the conflict.

Violations of the rules of humanitarian law that provide different protections to these groups are referred to as war crimes. War crimes are one of the international crimes for which the international criminal responsibility of individuals is recognised. The first courts to try such crimes were the Nuremberg and Tokyo International Military Tribunals. The 1949 Geneva Conventions are a turning point for war crimes regulated by different conventions. These four conventions regulated certain acts as grave violations. These regulations did not directly regulate women as a group to be protected, but prohibited certain acts against women. These acts are also included in some other conventions recognised as the source of humanitarian law. Rape, sexual slavery, forced prostitution, forced pregnancy, forced sterilisation are among the acts prohibited in this context. In addition, the Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War and Protocol I Additional to the Geneva Conventions have expanded the scope of protection by including the expression 'other forms of sexual violence of a similar nature'.

Keywords: prohibition of the use of force, humanitarian law, international crimes, war crimes, criminal responsibility, acts against women.

GİRİŞ

Devletler uzun bir süre uluslararası hukukun tek sujesi olarak kabul edilmiş oldukça geniş hak ve yetkilere sahip olduğu kabul edilen bir uluslararası hukuk kişisidir. Bu nedenle devletin yetkilerini sınırlayan unsurlar da oldukça dar yorumlanmış, ancak gelişen teknoloji, insan hakları kavramı, uluslararası örgütler gibi farklı uluslararası hukuk kişilerinin ortaya çıkması gibi birçok sebep bu görüşün değişikliğe uğramasını sağlamıştır.

Devletlerin kuvvet kullanması da uzun bir süre egemenliğinin bir gereği olarak görülmüş ve devletin kuvvet kullanma hakkı açıkça kabul edilmiştir. Ancak zamanla önce "haklı savaş doktrini" gibi kuvvet kullanmanın haklı bir sebebe dayanması fikri ortaya çıkmış ve Milletler Cemiyeti Misakı ile sınırlandırılmaya çalışılan kuvvet kullanma nihayetinde 1945 Birleşmiş Milletler Andlaşması'nın 2/4. Maddesi ile açık bir şekilde yasaklanmıştır. Ancak yine aynı andlaşma ilgili yasağa ilişkin ikisi fiilen uygulanan dört istisna getirmiştir. Bugün gelinen noktada kuvvet kullanma yasağı sadece BM Andlaşması'nın bir hükmü değil, uluslararası hukukun *jus cogens* bir normudur. Bu nedenle tüm uluslararası hukuk kişileri için bağlayıcı bir niteliğe sahiptir.

Gerek kuvvet kullanma yasağının istisnası olan meşru müdafaa veya BM kararıyla kuvvet kullanma gerek kuvvet kullanma yasağına aykırı bir kuvvet kullanma durumunda tarafların uygun hareket etmesi gereken ayrı bir kurallar bütünü bulunmaktadır. *Jus in bello* olarak da ifade edilen ve bugün silahlı çatışmalar hukuku, insancıl hukuk gibi kavramlarla ifade edilen bu kurallar bütünü kuvvet kullanma durumunun hukuka uygun olup olmadığıyla ilgilenmez, ancak uluslararası bir silahlı çatışma veya kimi hükümleriyle uluslararası nitelikte olmayan bir silahlı çatışma ortaya çıkmışsa bunun insani gereklerine uygun yürütülüp yürütülmediğiyle ilgilenir (Tütüncü, 2016, s. 55-56).

İnsancıl hukuk kurallarının silahlı çatışmalarda koruduğu kişi grupları siviller, hasta, yaralı ve deniz kazazedeleri, esirler ve sağlık ve din personelidir. Esasında kadınlar bu kuralların doğrudan koruma altına aldığı kişi gruplarından biri değildir. Başka bir ifadeyle sadece kadın olmak insancıl hukuk kapsamında korunan bir kişi olmayı sağlamaz. Ancak genel olarak ifade edilirse insancıl hukuk kurallarına aykırı fiiller geniş anlamda savaş suçu oluşturup bireysel cezai sorumluluğa sebep olur.

Savaş suçu kavramı geniş ve dar anlamda anlaşılır ve gerek geniş gerek dar anlamda ele alındığında da kadınlara yönelik bazı fiiller düzenlemelerde savaş suçu olarak kabul edilmiştir. Bu kapsamda ırza tecavüz, hamileliğe zorlama, fuhuşa zorlama gibi bazı fiilleri savaş suçu olarak düzenlemiştir ve bu kapsamda silahlı çatışma süresince ilgili fiillere karşı kadınların korunması kabul edilmiştir. Ancak bu sürecin kolay olmadığı, II. Dünya Savaşı'nda yaşananlara rağmen gerek Nuremberg gerek Tokyo Uluslararası Askeri Ceza Mahkemeleri bu konuda ciddi bir adım atamamıştır (Başak, 2003, s. 219).

Uluslararası hukukta sorumluluk hukuki sorumluluk olarak ortaya çıksa da savaş suçları cezai sorumluluğun kabul edildiği ve gerçek kişilerin bu kapsamda sorumluluğunun doğduğu bir suç türü olup insancıl hukukun temel düzenlemelerinde ele alınan suçlardır. Geniş anlamda ele alınırsa saldırı ve barışa karşı suç, insanlığa karşı suç gibi suçları da içine alan bu suç türü dar anlamıyla da tanımlanabilmektedir.

Neticede silahlı çatışmalarda kadınların korunan kişi gruplarından biri olarak düzenlenmemiş olduğu ancak kadınlara yönelik bazı cinsel şiddet fiillerinin yasaklandığı ifade edilmelidir. Esasında kadınların

doğrudan korunan bir kişi grubu olarak düzenlenmesi savaş mantığı çerçevesinde de çok mümkün değildir. Zira kadın savaşçıların da bulunduğu, dolayısıyla meşru hedef olabilecekleri açıktır. Ancak tarih boyunca yaşanan silahlı çatışmalarda ve yine bugün devam eden İsrail-Filistin arasındaki gibi silahlı çatışmalarda özellikle bazı tarafların kadın ve çocukları bilinçli hedefler olarak seçtikleri, kadınlara yönelik cinsel şiddet içeren fiilleri savaşın bir parçası hâline getirdikleri görülmektedir. Bu sebeple belirli fiillere karşı kadınlara korunma sağlanması ve cinsel şiddet içeren fiiller bakımından kadınların korunan kişi gruplarından biri olarak kabulü gerekir. Bu nedenle cinsel şiddet içeren fiillerin savaş suçu olarak düzenlenmesi ve suçun faili gerçek kişinin cezai sorumluluğunun doğduğunun kabulü uluslararası hukuk için önemli bir gelişmedir. Ancak söz konusu koruma tam anlamıyla yeterli olmamakta, eksik hususları bulunmaktadır. İlgili fiillerin kapsam olarak genişletilmesi ve kadının sadece cinsiyeti sebebiyle uğrayabileceği bu tip suç teşkil eden eylemlerin bu kapsama dâhil edilmesi gerekir. Konunun güncel önemi ve eksikleri savaş suçları bakımından kadınların korunması hususunun ele alınması gerektirdiğinden bu çalışma, öncelikle kuvvet kullanma yasağı ve insancıl hukuk konularını genel hatlarıyla inceleyerek, bu bilgiler ışığında savaş suçu kavramını tanımlamaya çalışacak ve bu kapsamda kadınların korunması amacına hizmet eden temel düzenlemeleri ele alacaktır.

I. KUVVET KULLANMA YASAĞI

Savaş suçlarını tanımlayabilmek için insancıl hukukun incelenmesi, insancıl hukukun tam olarak anlaşılabilmesi için ise öncelikle kuvvet kullanma hukukundan bahsedilmesi gerekir. Kuvvet kullanma hukuku (*jus ad bellum*) kuvvet kullanma yasağı ve bu yasağın istisnalarını incelemektedir. Daha önce ifade edildiği üzere, uzun bir süre devletlerin kuvvet kullanma yetkisine sahip olduğu kabul edilmiş, ilk kez 1925 yılında Almanya, İngiltere, İtalya ve Fransa arasında kuvvet kullanımını yasaklayan Ren Misakı imzalanmış, çok sayıda devlet arasında kuvvet kullanımının yasaklanması ise 1928 yılında *Briand-Kellog* Andlaşması ile olmuştur. Evrensel bir yasak ise BM Andlaşması ile 1945 yılında gelmiştir ve *jus cogens* bir norma dönüşmüştür. Andlaşma 2/4. Maddesi ile teşkilat üyeleri için uluslararası ilişkilerinde bir devletin toprak bütünlüğü veya siyasi bağımsızlığına karşı veya BM amaçları ile telif edilemeyecek surette kuvvet kullanmayı veya kuvvet kullanma tehdidinde bulunmayı yasaklamıştır. Düzenlemeden anlaşılacağı üzere sadece kuvvet kullanımı değil, buna ilişkin tehdit de yasaklanmış ve doğrudan kuvvet kullanımı yanında bir devletin destekleyeceği veya yardım edeceği silahlı gruplar veya gönüllü birlikler gibi düzen dışı kuvvetlerce yapılan dolaylı kuvvet kullanımı da yasak kapsamına alınmıştır (Aksar, 2023, s. 131-143; Pazarcı, 2020, 561-564).

BM Andlaşması bu genel yasağı düzenlemenin yanı sıra yasağa ilişkin istisnalara da yer vermiş ve meşru müdafaa, BM kararları uyarınca kuvvet kullanma, II. Dünya Savaşı İtilaf Devletlerine karşı kuvvet kullanılması ve BM çerçevesinde özel askeri andlaşmalar yapıncaya kadar beş büyük devlete tanınan kuvvet kullanma yetkisini istisnalar olarak ifade etmiştir. Ancak bu dört istisnanın yalnızca ikisi fiilen varlık gösteren istisnalar olup diğer ikisi kapsamında kuvvet kullanımı fiilen mümkün değildir. Bu nedenle kuvvet kullanma yasağının istisnalarını meşru müdafaa ve BM kararları uyarınca kuvvet kullanma şeklinde ifade etmek doğru olacaktır.

II. İNSANCIL HUKUK

Başlarda savaş hukuku, günümüzde ise silahlı çatışmalar hukuku veya insancıl hukuk olarak adlandırılan bu hukuk kuralları silahlı çatışmaların insanileştirilmesi, silahlı çatışmalarda bile bazı insani değerlerin korunması amacına hizmet etmektedir. İnsancıl hukuk kuvvet kullanımının hukuka uygun olup olmamasıyla ilgilenmez, başka bir ifadeyle bir devlet kuvvet kullanma yasağına aykırı olarak da kuvvet kullansa, bu yasağı uygun hareket edip bir istisna kapsamında örneğin meşru müdafaa kapsamında da kuvvet kullansa insancıl hukuk kuralları uluslararası silahlı çatışmalarda tamamen, uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalarda da kimi hükümleriyle uygulama alanı bulacaktır (Aksar, 2023, s. 195-202; Pazarcı, 2020, s. 575-581).

1864 tarihli Savaş Alanında Yaralıların Durumunun İyileştirilmesi Sözleşmesi ve 1899 tarihli Kara Savaşlarına İlişkin II No'lu *La Haye* Sözleşmesi ile oluşmaya başlayan insancıl hukuk 1907 *La Haye* Sözleşmeleri, 1949 Cenevre Sözleşmeleri ve 1977 tarihli Ek Protokolleri gibi birçok farklı düzenlemenin yanı sıra birçok örf adet kuralını da barındıran kaynaklara sahiptir.

III. SAVAŞ SUÇU KAVRAMI

İnsanlık tarihi boyunca birçok silahlı çatışma yaşanmış ve bu silahlı çatışmalarda birçok gayri insani muamele sergilenmiştir. 19. Yüzyıla gelinceye kadar bu husus farklı andlaşmalara konu olmuşsa da 1864 tarihli Savaş Alanında Yaralıların Durumunun İyileştirilmesi Sözleşmesi imzalanana kadar evrensel bir düzenleme yapılamamıştır. İlgili andlaşma ile başlayan süreç nihayetinde insancıl hukukun kaynakları olarak kabul edilen farklı andlaşmalar ortaya çıkmıştır (Azarkan, 2003, s. 55; Tütüncü, 2016, s. 55). Aynı zamanda gelişen örf adet kuralları da ilgili alanın oluşmasına katkı sağlamıştır. Ancak kuralların oluşması gayri insani muameleleri ortadan kaldırmadığından kuralların ihlalleri ortaya çıkmış ve ihlaller karşısında “sorumluluk” kavramı devreye girmiştir. Bu ihlaller için uluslararası hukuk bireysel cezai sorumluluğu kabul etmiş ve ihlal teşkil eden fiilleri gerçekleştiren gerçek kişiler için sorumluluk doğmuştur. Bu gerçek kişilerin kısmen uluslararası hukuk kişisi olarak kabulünü sağlamıştır. Sorumluluğu doğuran savaş suçu olarak ifade edilen fiiller açısından savaş suçu geniş ve dar anlamda olmak üzere tanımlanmaya çalışılmaktadır. Geniş anlamda bir tanım verilmesi durumunda savaş suçlarının barışa karşı suç veya saldırı suçu, insanlığa karşı suç ve dar anlamda savaş suçlarını içeren bir kavram olduğu söylenebilir (Pazarcı, 2020, s. 704).

Saldırı suçu BM Andlaşması başta olmak üzere uluslararası hukuka aykırı kuvvet kullanımını ifade eder. Ayrıca BM Genel Kurulu'nun 3314 sayılı kararı da saldırıyı “*bir devletçe başka bir devletin egemenliğine, ülke bütünlüğüne ya da siyasi bağımsızlığına karşı ya da BM Andlaşması'na aykırı herhangi bir biçimde silahlı kuvvet kullanılması*” olarak tanımlamıştır.

İnsanlığa karşı suç ilk kez Nuremberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi Statüsü m. 6/2, c'de düzenlenmiş ve savaş öncesi ve savaş sırasında sivil halka yönelen kasıtlı öldürme, toplu yoketme, köle olarak kullanma, sürülme veya öteki insanlık dışı muamelelere tabi tutma ya da barışa karşı suç ya da savaş suçu ile ilgili olarak siyasal, ırkçı ya da dinsel zulümler uygulama şeklinde tanımlanmıştır. Benzer tanımlar farklı düzenlemelerde de bazı farklı fiillerin eklenmesiyle yerini almıştır. Örneğin, Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü bu fiillere hapsedme, işkence ve ırza tecavüz fiillerini eklerken, Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü bu fiillerin “yaygın ve sistematik” olarak işlenmesi şartına yer vermiş, Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü ise insanlığa karşı suç teşkil eden fiilleri daha detaylı düzenlemiştir. Buna göre “*sivil halka karşı genel veya sistematik bir biçimde girişilen saldırılara bağlı ve bu saldırının bilincinde olarak işlenen kasten öldürme, toplu yoketme, köleleştirme, halkın sürülmesi veya zorla nakli, uluslararası hukukun temel hükümlerinin ihlali sonucu hapsedme ya da fizik özgürlüğünden başka bir biçimde ağır yoksun bırakma, işkence, ırza tecavüz, cinsel köleleştirme, fuhuşa zorlama, hamileliğe zorlama, kısırlaştırmaya zorlama ve benzer her türlü öteki cinsel zorlama, siyasal, ırkçı, ulusal, etnik, kültürel, dinsel ya da cinsel nedenlerle ya da uluslararası hukukta kabul edilemez olarak benimsenen evrensel başka ölçütlere bağlı olarak herhangi bir gruba ya da herhangi bir belirlenebilir topluluğa zulmetme, zorla kaybetme, hiç canlı bırakmama emrinde bulunma, apartheid, fizik bütünlüğüne ya da fizik ya da ruh sağlığına ağır kayıplara ya da büyük acılara bilinçli olarak neden olacak nitelikte öteki insanlık dışı muameleler*” insanlığa karşı suç olarak kabul edilmiştir.

Dar anlamda savaş suçu ise uluslararası hukukta kabulü 1906 Kara Savaşında Yaralılara ve Hastalara ilişkin Cenevre Sözleşmesi'ne kadar uzanan bir suç olarak ortaya çıkmakla birlikte ilk önce 1945 Londra Andlaşması ile yargılanması ulusal mahkemelere bırakılmıştır. Ancak sonrasında ilgili andlaşma ve eki Nuremberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi Statüsü ile uluslararası düzeyde yargılanması kabul edilmiştir (Pazarcı, 2020, s. 707). Statü savaş suçu olarak kabul edilen fiilleri 6. Maddesinin b bendinde şu şekilde saymıştır:

“*kasten öldürme, kötü muamele ya da sivil halkın ya da işgal altındaki sivil halkın sürgünü, kölelik ya da başka amaçlarla çalıştırma, savaş tutsaklarına ya da denizdeki kişilere kötü muamele, rehinerin öldürülmesi, kamu ya da özel mülkiyetin yağmalanması, gereksiz yere kentlerin, kasaba ve köylerin yok edilmesi ya da askeri gereklilik olmadan bunların yakılıp yıkılması ile sınırlı olmamak üzere savaş yasalarını ya da yapılagelişlerini ihlaller*”.

II. Dünya Savaşı'nın da etkisiyle savaş sonrasındaki 1949 Cenevre Sözleşmeleri ve 1977 tarihli Ek Protokoller, Eski Yugoslavya, Ruanda ve Uluslararası Ceza Mahkemeleri savaş suçlarını farklı bir anlayışla ele almıştır. Dar anlamda savaş suçu teşkil eden fiiller 1949 Cenevre Sözleşmeleri'nde de “*ağır ihlaller*” kavramıyla yer verilmiş ve bireylere herhangi bir sorumluluk getirilmese de taraf devletlere

gerekli hukuki düzenlemeleri yapma ve ihlaller dolayısıyla yargılama konusunda yükümlülükler getirilmiştir. Esasında 1949 Cenevre Sözleşmeleri'nde savaş suçu kavramı kullanılmamıştır. Ancak ilgili fiillerin savaş suçu oluşturduğu açıktır. "Ağır ihlaller" kavramı farklı sözleşmelerde de kullanılmış ve özellikle 1977 tarihli Ek I No'lu Protokol bu ihlalleri daha detaylı düzenleyerek sistemin kapsamını genişletmiştir (Aksar, 2023, s. 270-272).

Son olarak Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü savaş suçlarını uluslararası silahlı çatışmalar bakımından 8/2. Maddesinde 1949 Cenevre Sözleşmeleri'nin ağır ihlalleri ve uluslararası silahlı çatışmalara uygulanabilir yasaların ve yapılageliş kurallarının öteki ağır ihlalleri olarak düzenlemiştir. İlgili madde ayrıca uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalarda Cenevre Sözleşmeleri ortak madde 3'ün ciddi ihlalleri ve yine uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalara uygulanabilir örf adet kurallarının diğer ciddi ihlallerini de savaş suçu olarak değerlendirmiştir. Dolayısıyla günümüz uluslararası hukuku için dar anlamda savaş suçlarının bu iki grup ihlali ifade ettiği söylenmelidir. Bu nedenle Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'nün 8/2,b bendinde sayılan fiillere de yer verilmesi ne tür fiillerin dar anlamda savaş suçu olarak sayıldığını gösterecektir. İlgili düzenlemeye göre,

"i) Çarpışmalarda doğrudan yer almayan sivil bireylere ya da sivil nüfusa karşı kasten saldırı yöneltilmesi;

ii) Askeri olmayan, yani askeri maksatlı olmayan sivil hedeflere karşı kasten saldırı düzenlenmesi;

iii) Uluslararası silahlı çatışmalar hukuku çatısı altında, siviller ya da sivil nesnelere sağlanan korumadan yararlanma hakları olduğu sürece, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne göre, barış gücü ya da insani yardıma tahsis edilmiş görevli personel, tesis, malzeme, birlik veya araçlara kasten saldırı yöneltilmesi;

iv) Tahmin edilen somut ve doğrudan askeri avantajlara kıyasla, aşırı olacak şekilde, sivillerin yaralanmasına veya ölmesine veya sivil nesnelere zarar görmesine yol açacağı ve geniş çapta, uzun vadeli ve ağır bir biçimde doğal çevreye zarar vereceğinin bilincinde olarak saldırı başlatılması;

v) Savunmasız veya askeri hedef oluşturmayan kent, köy, yerleşim yeri veya binaların bombalanması veya bu yerlere herhangi bir araçla saldırılması;

vi) Silahını bırakmış, kendisini savunma araçlarından yoksun ve isteğiyle teslim olmuş bir askeri öldürme veya yaralama;

vii) Teslim bayrağını, Birleşmiş Milletler veya düşman bayraklarını, askeri rütbelerini ve üniformalarını, yine aynı şekilde Cenevre Sözleşmeleri'nin ayırt edici amblemlerini, uygunsuz şekilde kullanarak ölüme veya ciddi yaralanmaya sebebiyet verme;

viii) İşgalci devletin kendi sivil nüfusunun bir bölümünü işgal ettiği topraklara doğrudan veya dolaylı olarak nakletmesi veya işgal edilen topraklardaki nüfusun tamamının veya bir kısmının bu ülke içinde veya dışında sürülmesi veya nakli;

ix) Askeri amaçlı olmaması koşuluyla din, eğitim, sanat, bilim veya yardım amaçlarıyla kullanılan binalara, tarihi eserlere, hastanelere ve hasta ve yaralıların toplandığı yerlere kasten saldırı düzenlenmesi;

x) Karşı tarafın hâkimiyeti altında bulunan kişilerin tıp, diş veya hastane tedavisi gerekliliği olmadan, kişisel çıkarlarına aykırı bir şekilde ölüme yol açabilecek veya sağlığı ciddi tehlikeye düşürebilecek nitelikte tıbbi veya bilimsel deneylere tabi tutulması veya fiziksel sakatlanmaya maruz bırakılması;

xi) Düşman ulus ya da orduya bağlı bireylerin haince öldürülmesi veya yaralanması;

xii) Merhamet gösterilmeyeceğini ilan etme;

xiii) Savaşın gereklilikleri elkoyma veya imha etmeyi zorunlu kılmadıkça düşman mülkiyetinin imha edilmesi veya bu mallara el konulması;

xiv) Düşman taraf uyruklu kişilerin, mahkemelerdeki hak ve eylemlerinin ortadan kaldırıldığını, askıya alındığını veya kabul edilemez olduğunu ilan etme;

xv) Düşman taraf uyruklu kişileri, savaş başlamadan önce savaşan tarafın hizmetinde bulunmuş olsalar bile kendi devletlerine karşı savaş hareketlerinde yer almaya zorlama;

xvi) Saldırı sonucu ele geçirilmiş olsa bile bir kenti ya da yeri yağmalama;

xvii) Zehir veya zehirli silahların kullanılması;

xviii) Boğucu, zehirli veya diğer gazlar ile benzeri sıvı, malzeme veya cihazlar kullanılması;

xix) Çekirdeği tam kapatmayan veya yarararak ayrılan mermiler gibi insan vücuduna kolayca giren veya vücutta parçalanan mermi kullanılması;

xx) Gereksiz yaralanmaya veya ıstıraba yol açan veya 121 ve 123. maddeler hükümlerine uygun olarak bu Statü'ye bir ek şeklinde dâhil edilmesi ve geniş yasaklamaya tabi olması halinde, kendiliğinden ve ayırım yapmadan uluslararası savaş hukuku ihlalleri oluşturan silah, mermi, malzeme veya savaş yöntemleri kullanılması;

xxi) İnsan onuruna hakaret eder nitelikte, özellikle aşağılayıcı ve küçük düşürücü davranışlar;

xxii) 7.maddenin 2(f) paragrafında tanımlandığı gibi ırza tecavüz, cinsel köleleştirme, fuhuşa zorlama, hamileliğe zorlama, kısırlaştırmaya zorlama veya Cenevre Sözleşmeleri'ni ciddi şekilde ihlal eden diğer cinsel şiddet çeşitlerine başvurulması;

xxiii) Belli noktaları, alanları veya askeri güçleri askeri operasyonlardan muaf tutmak için, bir sivilin veya diğer korunmuş bir kimsenin varlığının kullanılması;

xxiv) Uluslararası hukuka uygun bir şekilde, Cenevre Sözleşmeleri'nin ayırt edici amblemlerini kullanan binalara, malzemeye, sağlık ve ulaşım birimlerine kasten saldırı düzenlenmesi;

xxv) Cenevre Sözleşmeleri ile sağlanan yardım malzemelerini bilerek engelleme dahil olmak üzere, yaşamları için vazgeçilmez maddelerden mahrum etmek suretiyle sivillerin aç bırakılmasının, bir savaş yöntemi olarak kullanılması;

xxvi) 15 yaşından küçük çocukların ulusal silahlı kuvvetlere çağırılması, askere alınması veya çatışmalarda aktif olarak kullanılması” uluslararası silahlı çatışmalarda dar anlamda savaş suçuna vücut verecek fiillerdir.

Aynı madde c ve e bentlerinde ise uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalarda aşağıdaki fiiller dar anlamda savaş suçu olarak saymıştır:

“c. i) Yaşam hakkına ve kişiye karşı şiddet, özellikle her türlü öldürme, sakat bırakma, zalimane muamele ve işkence;

ii) İnsan onuruna hakaret eden, özellikle aşağılayan ve küçük düşürücü davranışlar;

iii) Rehin alma;

iv) Kanuna dayalı ve gerekliliği genel kabul görmüş hukuksal güvencelere sahip, olağan bir mahkeme kararı olmadan cezalandırma ve infaz ve,

e. i) Çarpışmalarda doğrudan yer almayan sivillere karşı veya sivil nüfusa karşı kasten saldırı düzenlenmesi;

ii) Uluslararası hukuka uygun bir şekilde Cenevre Sözleşmelerinin ayırt edici amblemlerini kullanan personele, malzemeye, tıbbi birimlere ve nakliye araçlarına kasten saldırı düzenlenmesi;

iii) Silahlı çatışma hukukuna göre, sivillere ve sivil nesnelere sağlanmış korumaya hak kazanmaları şartıyla, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne uygun bir şekilde insani yardımda veya barış gücü görevinde bulunan personele, tesislere, malzemeye, birimlere veya araçlara karşı kasten saldırı düzenlenmesi;

iv) Askeri amaçlı olmaması koşuluyla dini, eğitim, sanat, bilim veya hayır amaçlarıyla kullanılan binalara, tarihi eserlere, hastanelere ve hasta ve yaralıların toplandığı yerlere bilerek saldırı düzenlenmesi;

v) Saldırı sonucu ele geçirilmiş olsa dahi, bir kenti ya da yeri yağmalama;

vi) 7.maddenin 2(f) paragrafında tanımlandığı gibi ırza tecavüz, cinsel köleleştirme, fuhuşa zorlama, hamileliğe zorlama, kısırlaştırmaya zorlama veya Cenevre Sözleşmeleri'ni ciddi şekilde ihlal eden diğer cinsel şiddet çeşitlerine başvurulması;

vii) 15 yaşından küçük çocukların, ulusal silahlı kuvvetlere çağırılması, askere alınması veya çatışmalarda aktif olarak kullanılması;

viii) Çatışmadan kaynaklanan nedenlerden dolayı, sivillerin güvenliği veya askeri nedenler gerektirmedikçe sivillerin yer değiştirilmesi talimatı verilmesi;

ix) Karşı tarafın savaşanlarını haince öldürme veya yaralama;

x) Merhamet gösterilmeyeceğini ilan etme;

xi) Karşı tarafın hakimiyeti altında bulunan kişilerin tıp, diş veya hastane tedavisi gerekliliği olmadan, kişisel çıkarlarına aykırı bir şekilde ölüme yol açabilecek veya sağlığı ciddi tehlikeye düşürebilecek nitelikte tıbbi veya bilimsel deneylere tabi tutulması veya fiziksel sakatlanmaya maruz bırakılması;

xii) Savaşın gereklilikleri elkoymayı veya imha etmeyi zorunlu kılmadıkça düşman mallarının imha edilmesi veya bu mallara el konulması” fiilleri savaş suçunu oluşturmaktadır.

IV. SAVAŞ SUÇLARI BAKIMINDAN KADINLARIN KORUNMASI

Daha önce ifade edildiği gibi kadınlar insancıl hukuk kapsamında doğrudan korunması gereken kişi gruplarından biri olarak sayılmamıştır. Ancak savaş suçuna ilişkin açıklamalardan da anlaşılacağı üzere farklı düzenlemelerde savaş suçu olarak sayılan fiillerden bazılarının mağdurları kural olarak kadınlar olacağından bu düzenlemelerin silahlı çatışmalarda özel olarak kadınların korunmasına hizmet ettiği açıktır. Yine de uzun bir süre cinsel şiddet içeren bu fiillerin ağır bir suç olduğu anlayışının kabul edilmediği, bu anlayışın yerleşmesinin hiç kolay olmadığı belirtilmelidir (Başak, 2003, s. 219).

Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü gerek uluslararası gerek uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalarda “*ırza tecavüz, cinsel köleleştirme, fuhuşa zorlama, hamileliğe zorlama, kısırlaştırmaya zorlama veya Cenevre Sözleşmeleri’ni ciddi şekilde ihlal eden diğer cinsel şiddet çeşitlerine başvurulması*” fiillerini savaş suçu olarak düzenlemiş ve yasaklamıştır. Cinsel suçlar ilk kez bu düzenleme ile kapsamlı bir şekilde savaş suçu olarak yasaklanmıştır (Topal, 2010, s. 286). Söz konusu fiillerin mağdurları ise kural olarak kadınlardır.

Sayılan suçlardan ırza tecavüz, insanlığa karşı suç kavramına ilk kez yer veren Nuremberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi Statüsü’nde bu kapsamda sayılan fiiller arasında değildir. İlk kez Tokyo Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi tarafından ırza tecavüz suçu yargılanmıştır. Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin Akayesu Kararı ile de insanlığa karşı suç olarak kabul edilen ırza tecavüz aynı kararda “*zorlayıcı koşullar altında bir kişiye yönelik cinsel nitelikli fiziksel saldırı*” olarak tanımlanmıştır. Ayrıca bu karar belli şartlar altında bu suçun soykırım suçunu oluşturacağını da ifade etmesi bakımından önemlidir.

Irza tecavüz suçunun açık bir tanımı bulunmamakla beraber farklı mahkeme kararlarında tanımlanmaya çalışılmış, ancak en geniş kapsamlı tanımı Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi yapmıştır. Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü ise düzenleme ile bir tanım yapmamışsa da 2002 yılında kabul edilen Suçun Unsurları’nda suça ilişkin bazı hususları belirlemiştir. Buna göre suçun kuvvet, kuvvet tehdidi veya zorlamayla veya mağdurun rızasının bulunmadığı durumlarda işlenmesi, mağdurun vücuduna cinsel uzuv veya herhangi bir nesne ile nüfuz edilmesi gerekmektedir. İlgili fiil silahlı çatışma ortamında işlenir ve fiil ile silahlı çatışma arasında illiyet bağı bulunursa, başka bir ifadeyle suç silahlı çatışmanın sağladığı avantaj ile işlenirse savaş suçu oluşturur (Parlak, 2017, s. 141; Değirmenci, 2007, s. 82). 1977 tarihli ek Protokoller de ırza tecavüz eylemini düzenlemiştir.

Cinsel kölelik eylemi Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü’nün 7/2. Maddesinin c bendinde “*Kadın ve çocuk başta olmak üzere bir kişi üzerinde sahiplik hakkına dayalı yetkilerini, kaçakçılık dâhil kullanma*” şeklinde tanımlanmıştır. Askerleri cinsel yönden eğlendirerek tatmin etme amacına hizmet eden bu fiili zorla fuhuşa teşvik etmeden ayırt etmek her zaman kolay değildir (Parlak, 2017, s. 147). Zorla fuhuşa teşvik etme ise 1906 Savaş Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve 1977 tarihli I No’lu Ek Protokol’de düzenlenmiş, Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü’nde de yerini almıştır. Ancak bir tanımına yer verilmeyen bu eylem için Suçun Unsurları’nda eylemin mağduru rızası dışında cinsel ilişkiye zorlayan kişinin maddi bir menfaat sağlaması veya böyle bir beklenti içinde olmasını gerektirdiği ifade edilmiştir.

İlk kez Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü’nde düzenlenen hamileliğe zorlama 7/2, f’de “*Herhangi bir nüfusun etnik oluşumunu etkileme amacıyla ya da uluslararası hukukun diğer ağır ihlallerini gerçekleştirmek üzere, zorla hamile bırakılan bir kadının hukuka aykırı olarak tecrit edilmesi*” şeklinde tanımlanmıştır. Bu eylemde kadının hamile bırakılmasına ek olarak onun hamileliği sağlıklı bir şekilde sonlandıramayacağı zamana kadar tecrit edilmesi söz konusudur. Özellikle Eski Yugoslavya ve Ruanda’da başvuru olan zorla hamile bırakma ile burada saldırıyı gerçekleştiren düşman grubunun soyunun devam ettirilmesi sağlanmaktadır (Levy, 1994, s. 266). Ayrıca böyle bir zorlama olmasa dahi silahlı bir çatışmada doktorların öncelikli olarak askeri yaralanmalarla ilgilenmesi ve kadınlar için kürtaj yaptırma imkânının genellikle bulunmadığı da gözden kaçırılmamalıdır (Başak, 2003, s. 221).

Kısırlaştırmaya zorlama eylemi ise söz konusu düzenlemelerde tanımlanmamış, ancak Suçun Unsurları’nda unsurlarına yer verilmiştir. Buna göre mağdurun biyolojik üreme yeteneğinden mahrum bırakılması yeterlidir. Bunun için cerrahi bir müdahalede bulunulması şart değildir. Bu fiil soykırım suçunu da oluşturabilir. Bu husus çeşitli mahkeme kararlarında da dile getirilmiştir.

Bazı sözleşmeler ise genel olarak bu fiillere yer vermeyip hamile kadınlara ilişkin özel bir hükme yer vermiştir. Savaş Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi madde 16/1'de “*Yaralılar ve hastalar, malûller ve gebe kadınlar hususî bir himayeye ve saygıya mazhar olacaklardır*” ifadesine yer vererek hamile kadınlar için özel bir koruma getirmiştir.

SONUÇ

Yüzyıllardır her dönemde yaşanan silahlı çatışmalar dünya yaşamının bir parçası ve gerçeği olarak karşımıza çıkmaktadır. Silahlı çatışmaların sadece tarafların askeri kuvvet mensuplarına zarar vermediği, sivilleri ve hatta çevreyi etkilediği, zararların geniş bir alanda çıktığı ise bilinmektedir. Ancak silahlı çatışmaların cinsiyet ve statüleri itibarıyla özellikle kadın ve kız çocukları üzerinde yoğun zararlar yarattığı dünya üzerinde yaşanan silahlı çatışmalardan anlaşılmaktadır.

Kadınlar ve kız çocuklarının silahlı çatışmanın ortaya çıkardığı barınma, açlık, sağlık hakkına erişememe gibi genel etkilerin yanı sıra sadece cinsiyetleri sebebiyle maruz kaldıkları olumsuz etkiler de bulunmaktadır. Ancak devletler bu durumları uzun bir süre görmezden gelmiş, savaşın olağan etkileri olarak görmüş ve sadece bazı askerlerin itaatsizliği olarak kabul etmeyi tercih etmiştir. Bunun yanı sıra devletler bu tip fiillerle düşman devlete kadınları koruyamayacak kadar aciz olduğunu göstererek savaşta psikolojik bir mücadele kazandıklarını da düşünmüştür (Stiglmayer, 1994, 116-149).

Meselenin devletler açısından ikincil önemde görüldüğü de bir başka gerçektir. Bu sebeple cinsel suçlar meselesi daha geç bir şekilde düzenlemelerde yerini almış ve çok daha yüzeysel bir şekilde ele alınmıştır. Aynı şekilde yargı kararları da kadına yönelik bu fiilleri inceleme noktasında yetersiz kalmıştır. Tüm bu nedenlerle ilk olarak kadınların cinsel şiddet içeren fiiller dolayısıyla silahlı çatışmanın korunan kişi gruplarından biri olarak kabulü sağlanmalı ve silahlı çatışmalarda kadınların korunmasına hizmet edecek düzenlemeler ayrıca hazırlanmalıdır. Özel olarak bu gruba yönelik fiilleri düzenleyen bir sözleşmenin yapılması sorunun çözümüne büyük katkı sağlayacaktır. Ancak en iyi düzenlemelerin bile yanlış uygulamalar neticesinde anlamsız kalacağı açık olduğundan yargı yerlerinin de bu meseleyi ciddiye alması sağlanmalıdır. Bunun için ise söz konusu yargı organlarında kadın temsilinin sağlanması, gerekir. Hatta sadece bu tip suçları incelemekle yetkili yeni bir yargı organının kadın temsilinin ağırlıklı olarak bulunduğu bir şekilde oluşturulması önemli bir adım olacaktır.

Kaynaklar

Kitaplar ve Makaleler

Aksar, Y. (2023). *Teori ve Uygulamada Uluslararası Hukuk II*, Seçkin Yayınları.

Azarkan, E. (2003). *Nuremberg'ten La Haye'ye: Uluslararası Ceza Mahkemeleri*, Beta Yayınları.

Başak, C. (2003). *Uluslararası Ceza Mahkemeleri ve Uluslararası Suçlar*, Turhan Kitabevi.

Değirmenci, O. (2007). “Uluslararası Suç Olarak Kadına Karşı Cinsel Şiddet Eylemleri”, *TBB Dergisi*, 89, 27-95.

Levy, A. B. (1994). “International Prosecution of Rape in Warfare: Nondiscriminatory Recognition and Enforcement”, *UCLA Women's Law Journal*, 4(2), 255-297.

Pazarcı, H. (2020). *Uluslararası Hukuk*, Turhan Kitabevi.

Stiglmayer, Alexandra, *The War Against Women in Bosnia and Herzegovina*, Univ. Of Nebraska Press, Lincoln 1994, 116-149.

Topal, A. (2010). *Uluslararası Ceza Yargulamalarında Cinsel Suçlar*, On İki Levha Yayınları.

Tütüncü, A. N. (2016). *İnsancıl Hukuka Giriş*, Beta Yayınları.

Uluslararası Andlaşmalar

Birleşmiş Milletler Andlaşması, <https://turkiye.un.org/tr/33499-birle%C5%9Fmi%C5%9F-milletler-antla%C5%9Fmas%C4%B1> (26.9.2024).

1899 tarihli Kara Savaşlarına İlişkin II No'lu La Haye Sözleşmesi <https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktaraflioz/lahey.html> (3.10.2024).

1949 Cenevre Sözleşmeleri ve 1977 tarihli Ek Protokoller, [file:///C:/Users/HP/Downloads/12%20A%C4%9Fustos%201949%20Tarihli%20Cenevre%20S%C3%B6zle%C5%9Fmeleri%20ve%20Ek%20Protokolleri%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/HP/Downloads/12%20A%C4%9Fustos%201949%20Tarihli%20Cenevre%20S%C3%B6zle%C5%9Fmeleri%20ve%20Ek%20Protokolleri%20(1).pdf) (29.9.2024).

Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü, <https://legal.un.org/avl/ha/icty/icty.html> (5.10.2024).

Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi, http://www.madde14.org/index.php?title=Harp_Zaman%C4%B1nda_Sivillerin_Korunmas%C4%B1na_%C4%B0li%C5%9Fkin_1949_Cenevre_S%C3%B6zle%C5%9Fmesi (1.10.2024)
Londra Andlaşması, https://www.cvce.eu/en/obj/london_agreement_8_august_1945-en-cc1beb97-9884-4aa1-b902-e897a8299bec.html (5.10.2024).
Milletler Cemiyeti Misakı, https://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp (26.9.2024).
Suçun Unsurları, <https://www.refworld.org/reference/research/icc/2011/en/87658> (7.10.2024).
Nuremberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi Statüsü, https://legal.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_5.pdf (5.10.2024).
Ruanda Uluslararası Ceza Mahkeme Statüsü, https://legal.un.org/avl/pdf/ha/ictr_EF.pdf (5.10.2024).
Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü, <https://treaties.un.org/doc/treaties/1998/07/19980717%2006-33%20pm/english.pdf> (5.10.2024).

Yargı Kararları

Prosecuter v. Akayesu, Case No. ICTR-96-4-T, 2 Ekim 1998, Judgment.
United Nations General Assembly, A/RES/3314(XXIX), Definition of Aggression, 17 Dec. 1974.
[https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FRES%2F3314\(XXIX\)&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False](https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FRES%2F3314(XXIX)&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False) (4.10.2025).

ERKEN VE GEÇ YAŞTA ÇOCUK SAHİBİ OLAN ANNELERİN EBEVEYNLİK ROLÜNE İLİŞKİN KENDİLİK ALGISI VE ÇOCUĞA YÖNELİK İLGİLERİNİN İNCELENMESİ

EXAMINATION OF THE SELF-PERCEPTION OF THE PARENTING ROLE AND THEIR INTEREST TOWARDS THEIR CHILDREN OF MOTHERS WHO HAVE CHILDREN AT EARLY AND LATE AGES

Ash BALCI¹,

¹Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Erzurum, Türkiye / ORCID ID: 0000-0003-4329-6588.

Zeynep Nur AYDIN KILIÇ²

²Öğr. Gör. Dr., Gazi Üniversitesi, Kariyer Planlama, Uygulama ve Araştırma Merkezi, Ankara, Türkiye / ORCID ID: 0000-0001-9182-5152.

Fatma TEZEL ŞAHİN³,

³Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye / ORCID ID: 0000-0003-2098-2411.

Cansu TUTKUN⁴,

⁴Doç. Dr., Bayburt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Bayburt, Türkiye / ORCID ID: 0000-0002-2722-2274.

Özet

Bu araştırma okul öncesi dönemde çocuğu bulunan erken ve geç yaşta çocuk sahibi olan annelerin ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algısı ve çocuğa yönelik ilgilerinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmada örnekleme yöntemlerinden amaçsal örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Türkiye’de 57 farklı ilde; ilk çocuğunu 20 yaş altında dünyaya getiren 127 anne ve 38 yaş üzerinde dünyaya getiren 133 anne olmak üzere toplam 260 anne oluşturmuştur. Araştırmada annelerin demografik özelliklerini belirleyebilmek amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilen, "Kişisel Bilgi Formu"; annelerin ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algısını ölçmek amacıyla “Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği” ve annelerin çocuklarına yönelik ilgisini ölçmek amacıyla “Çocuğa Yönelik Anne-Baba İlgisi Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda annelerin Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı ölçeği yeterlilik ve rol doyumu alt boyut puanlarında geç yaşta çocuk sahibi olan anneler lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Annelerin Çocuğa Yönelik Anne-Baba İlgisi Ölçeği rol dengelemesi, kontrole yönelik ilgi, davranış geliştirmeye yönelik ilgi, okula yönelik ilgi, ilgileri geliştirmeye yönelik ilgi alt boyut puanlarında ve ölçek toplam puanı arasında geç çocuk sahibi olanlar lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu sonuçlara göre hem erken hem de geç yaşta anne olan kadınlara ebeveynliğe yönelik algıları ve çocuğa yönelik ilgilerini destekleyecek eğitim, seminer, vb. etkinlikler düzenlenmesi önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Erken annelik, geç annelik, çocuğa yönelik ilgi, ebeveynliğe yönelik kendilik algısı, okul öncesi dönem

Abstract

This research was conducted to examine the self-perception of mothers who have preschool children who have children at an early and late age regarding the parenting role and their interest in the child. The screening model was used in the research, which is one of the quantitative research methods. The purposive sampling method was used in the research, which is one of the sampling methods. The sample of the research consisted of a total of 260 mothers, 127 of whom had their first child under the age of 20 and 133 of whom had their first child over the age of 38, in 57 different provinces in Turkey. In the research, the "Personal Information Form" developed by the researchers in order to determine the demographic characteristics of the mothers; the "Self-Perception of the Parenting Role Scale" was used to measure the mothers' self-perception of the parenting role and the "Parental Interest Towards the Child

Scale" was used to measure the mothers' interest in their children. As a result of the research, a statistically significant difference was found in the competence and role satisfaction sub-dimension scores of the mothers' Self-Perception of the Parenting Role scale in favor of mothers who had children at a later age. A statistically significant difference was found in the sub-dimensions of the Mothers' Parental Care Scale for Children, such as role balancing, interest in control, interest in developing behavior, interest in school, interest in developing interests, and the total score of the scale in favor of those who had children late. According to these results, it can be recommended that women who became mothers at both early and late ages should be provided with training, seminars, etc. activities that will support their perceptions of parenthood and their interest in their children.

Keywords: Early motherhood, late motherhood, interest in child, self-perception of parenting, preschool period

Giriş

Annelik, sosyal rollerle, gelişimsel öğelerin, davranış ve tutumların bileşimidir. Kişi ergenlik dönemine girdiğinde cinsiyeti ile ilgili bazı özelliklere sahip olurken yetişkinliğin verdiği bazı sorumlulukları da almaya başlar. Bunlardan biri de annelik ve babalık bilincidir (Yılmaz, Ülker & Yılmaz, 2018).

Gebelik ve doğum, kadının yaşamında uyum ve kabul gerektiren birçok biyolojik, psikolojik ve sosyal değişimler yaşamasına yol açmaktadır. Bu değişimler sırasında anne kendi ebeveynliğine yönelik de bir algı oluşturur (Çalışır, 2003). Ebeveynlik rolü en sağlıklı olarak kişi yetişkinliğe girdikten sonra oluşmaktadır (Yılmaz, Ülker & Yılmaz, 2018). Ebeveynin kendilik değerlendirmeleri ve öz yeterlilik algısı, ebeveynin benlik duygusunu etkilediği gibi ebeveyn rolünü etkilemekte, şekillendirmekte ve güdülenmektedir (MacPhee, Benson ve Bullock, 1986). Diğer taraftan ebeveynlik rolünü zamanında üstlendiğini düşünen bireylerin daha az depresyona, daha yüksek evlilik doyumuna ve daha yüksek iyilik haline sahip oldukları bulunmuştur. Geç ebeveyn olmuş bireylerin ebeveynlik rolü ile ilgili daha az stres ve çatışma yaşadıkları, ebeveynlik rolünden daha fazla doyum aldıkları ve çocuklarına karşı daha kabul edici, şefkatli, duyarlı ve ilgili oldukları belirlenmiştir (Helms-Erikson, 2001; Goldberg, 2014; Pekel-Uludağlı, 2017). Kendilik algısı ise ebeveynin benlik duygusunu, çocuk yetiştirme tutum ve davranışları ile etkinliklerini şekillendirir. Ebeveynlerin kişilik özellikleri çocuğun kendilik algısını etkileyen önemli bir unsurdur. Bu özellikler yalnızca çocuğun davranışları üzerinde etkili olmayıp aynı zamanda onun yetişkinlik özelliklerini de belirler. Kısaca ebeveynin kişilik özellikleri, ebeveynlik rolünü doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir (Güler ve Yetim, 2008; Ülker & Yılmaz, 2016; Tambulut ve Eker, 2019).

Annelerin çocukları ile sağlıklı ve etkili bir iletişim kurabilmeleri, çocuklarına yönelik ilgilerinin istenilen düzeyde olabilmesi için özgüvenli, kendilerine ve çocuklarına karşı saygılı, çocuklarının sorunlarına karşı duyarlı, işbirlikçi, çocuklarının duygu ve düşüncelerini paylaşabilen ve kabul edici bir tutum içinde olmaları önemlidir (Kırman ve Doğan, 2017). Öte yandan anne baba ilgisinin de çocuğun hem akademik hem de davranışsal sonuçları üzerinde önemli etkileri olduğu bilinmektedir. Ailenin sosyo-ekonomik durumu, etnik kökeni ya da eğitim seviyesi ne olursa olsun anne-baba ilgisinin çocuğun akademik başarısını arttırdığı, olumlu tutum ve davranış geliştirdikleri, güdü, özgüven, sosyal beceriler ve iletişim beceriler ile olumlu arkadaş ilişkileri geliştirmeleri açısından etkili olduğunu göstermektedir (Englund vd., 2004; Fan ve Chen 2001; Jeynes 2007; Kim, 2002; Sucuoğlu vd., 2014). Bu nedenle erken çocukluk döneminde annenin çocuğa karşı ilgisinin ve ebeveynliğine yönelik kendilik rolü algılarının boyutlarını belirlemek, çeşitli değişkenler açısından değerlendirmek, anne çocuk ilgisine ait sorunları belirlemek önemlidir (Saygı ve Uyanık-Balat, 2013).

Annelik rolünü etkileyen birçok faktör vardır. Bunlar; anne olmaya karar verme, bebeğin doğumu ile birlikte yaşanan kaygı, korku, annenin yeni rol ve sorumlulukları ile birlikte yaşadığı stres, sosyal ekonomik durum, babanın çocuğu ile ilgilenmemesi, eş ilişkilerinin zayıflığı, annenin sosyalleşmemesi, lohusalık depresyonu, annenin çevresi, yaşı gibi durumlardır (Yavuzer, 2014; Maden, 2019). Görüldüğü gibi annenin çocuğuyla olan ilişkisini etkileyen etmenlerden birisi de yaşıdır. Annelerin çocuk sahibi olduğu yaşın çeşitli olumlu ve olumsuz etkileri olduğu görülmektedir. Erken ve geç yaşta anne olan kadınlarla yapılan çalışmalarda geç ebeveyn olan kadınlarda hamilelik döneminde daha düşük oranda depresyon ve anksiyete görüldüğü, buna rağmen bebeklerine yönelik kaygılarının yüksek olduğu anlaşılmıştır. Erken yaşta anne olan kadınlarda; ebeveynlik rolü ile ilgili daha fazla stres ve çatışma yaşadıkları, ebeveynlik rolünden daha az doyum aldıkları ve çocuklarına karşı daha az

duyarlı ve ilgili oldukları bulunmuştur.

Bu noktadan hareketle bu araştırmanın amacı erken ve geç yaşta çocuk sahibi olmuş annelerin ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algısı ve çocuğa yönelik ilgisini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda bu araştırmanın alt amaçları şu şekildedir:

- Annelerin ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algısı erken veya geç yaşta çocuk sahibi olma durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- Erken ve geç yaşta çocuk sahibi olmuş annelerin ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algıları annelerin öğrenim durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
- Erken ve geç yaşta çocuk sahibi olmuş annelerin ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algıları annelerin çalışma durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
- Erken ve geç yaşta çocuk sahibi olmuş annelerin ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algıları annelerin evlenme şeklinde göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
- Annelerin çocuklarına yönelik ilgileri erken veya geç yaşta çocuk sahibi olma durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- Erken ve geç yaşta çocuk sahibi olmuş annelerin çocuklarına yönelik ilgileri annelerin öğrenim durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
- Erken ve geç yaşta çocuk sahibi olmuş annelerin çocuklarına yönelik ilgileri annelerin çalışma durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
- Erken ve geç yaşta çocuk sahibi olmuş annelerin çocuklarına yönelik ilgileri annelerin evlenme şekline göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırmada 4-6 yaş aralığında çocukları olan erken ve geç yaşta çocuk sahibi olmuş annelerin, ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algısı ve çocuğa yönelik ilgisi incelenmiştir. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Tarama araştırmalarında genellikle; hedef kitlenin cinsiyet, yaş ve sosyoekonomik durumu gibi kişisel özellikleri ile bir olguya ilişkin var olan performans, görüş, düşünce ve tutumlar tekil ya da bazı faktörlerle ilişkileri bakımından betimlenir (Büyüköztürk vd., 2019).

Çalışma Grubu

Araştırmada örnekleme yöntemlerinden amaçsal örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçsal örnekleme belli ölçütleri karşılayan veya belli özelliklere sahip olan bir veya daha fazla özel durumlarda çalışılmak istenildiğinde tercih edilen bir yöntemdir (Büyüköztürk, 2019). Bu doğrultuda araştırmanın çalışma grubunu yedi farklı coğrafi bölgede bulunan 57 farklı ildeki; ilk çocuğuna 19 yaş ve altında veya 38 yaş ve üstünde doğum yapan, 4-6 yaş aralığında çocuğu olan ve çalışmaya katılmaya gönüllü anneler oluşturmaktadır. Araştırmaya erken yaşta doğum yapmış (19 yaş ve altı) 127 anne ile geç yaşta doğum yapmış (38 yaş ve üstü) 133 anne olmak üzere toplam 260 anne katılmıştır. Araştırmaya katılan annelerin demografik özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Çalışma grubunun demografik özellikleri

Anneye Ait Bilgiler	Erken Yaşta Anne Olanlar		Geç Yaşta Anne Olanlar		
	n	%	n	%	
Öğrenim Durumu	İlkokul	21	16,54	21	15,79
	Ortaokul	51	40,16	24	18,05
	Lise	47	37,01	27	20,30
	Üniversite	8	6,30	53	39,85
	Lisansüstü	-	-	8	6,02
Çalışma Durumu	Çalışıyor	29	22,83	73	54,89

Çocuk Sayısı	Çalışmıyor	98	77,17	60	45,11
	1	85	66,93	22	16,54
	2	40	31,50	39	29,32
	3	2	1,57	47	35,34
	4 ve Üzeri	-	-	25	18,80
Evlenme Şekli	Kendisi Anlaşarak	60	47,24	76	57,14
	Görücü Usulü- Kendisi anlaşarak	42	33,07	34	25,56
	Görücü Usulü- Aile isteği	25	19,69	23	17,29

Veri Toplama Araçları

Araştırmada annelerin kişisel bilgilerini almak için “Anne Bilgi Formu”, ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algısını değerlendirmek için “Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği” ve çocuklarına yönelik ilgisini belirlemek için “Çocuğa Yönelik Anne-Baba İlgisi Ölçeği” kullanılmıştır.

Anne Bilgi Formu

Anne Bilgi Formu, araştırmaya katılan annelerin öğrenim durumu, çalışma durumu, çocuk sayısı ve evlenme şekline ilişkin bilgi hazırlamak üzere araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır.

Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği

MacPhee ve diğerleri (1986) tarafından geliştirilen, Güler ve Yetim (2008) tarafından Türkçeye uyarlanan ölçek, bireyin ebeveynlik rolünde kendisini ne derece yeterli gördüğü ve ebeveynlik rolünden aldığı doyum, ebeveynlik rolüne yatırımı ve diğer yetişkin rolleri ile arasında ne derecede denge olduğunu ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Yeterlilik, rol doyumunu, yatırım ve rol dengelemesi alt ölçeklerinden ve toplam 18 maddeden oluşmaktadır. Katılımcı verilecek olan iki zıt fikir cümlesinden kendisini en iyi temsil eden seçeneği seçer ve her bir önermeye ait ‘bana göre kısmen doğru’ veya ‘bana göre gerçekten doğru’ tanımlamalarından sadece birini işaretlemektedir. Ölçekte alınacak yüksek puan, annenin ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algısını olumlu değerlendirdiğini göstermektedir. Türkçe versiyonunun alt ölçeklerinin güvenilirliğini sınamak amacıyla hesaplanan Cronbach alfa iç tutarlık katsayılarına bakıldığında değerleri 0,61 ila 0,68 arasında değiştiği görülmektedir. Bu araştırma için hesaplanan Cronbach alfa iç tutarlık katsayılarının ise 0,59 ila 0,70 arasında değiştiği belirlenmiştir.

Çocuğa Yönelik Anne-Baba İlgisi Ölçeği

Sucuoğlu, Özkal, Yıldız Demirtaş ve Güzeller (2015) tarafından, anne babaların çocuklarına yönelik ilgilerinin ölçülebilmesi amacıyla geliştirilen ölçek, kontrole yönelik ilgi, davranış geliştirmeye yönelik ilgi, okula yönelik ilgileri geliştirmeye yönelik ilgi alt ölçeklerinden ve toplam 34 maddeden oluşmaktadır. Ölçek anne ve babalara ayrı ayrı uygulanmak üzere aynı sorulardan oluşmuş ve iki ayrı form şeklinde düzenlenmiştir. Ölçek 5’li likert tipi bir ölçek olup (5) Çok sık, (4) Sık, (3) Bazen, (2) Az, (1) Hiç şeklinde yanıtlanmaktadır. Ölçekten alınacak olan yüksek puan, anne ve babanın çocuğuna yönelik ilgisinin olumlu-pozitif yönde yüksek olduğunu göstermektedir. Yapılan çalışmada anneler örneklem grubunu oluşturmaktadır, bu sebeple geliştirilen ölçeğin anne ilgi ölçeği kısmı baz alınmıştır. Anne ilgi ölçeğinin 34 maddelik toplam Cronbach alfa iç tutarlık katsayısının 0,91 olduğu, alt boyutlarına ilişkin Cronbach alfa iç tutarlık katsayılarının ise 0,76 ila 0,88 arasında değiştiği görülmüştür. Bu araştırma için hesaplanan Cronbach alfa iç tutarlık katsayılarının ölçek toplamında 0,96 olduğu, alt boyutlar için ise bu değerlerin 0,83 ila 0,92 arasında değiştiği belirlenmiştir.

Verilerin Toplanması

Veri toplama sürecinde, çalışmanın katılımcılarına ulaşmak amacıyla Google Formlar kullanılmıştır. Form, çeşitli sosyal medya platformları aracılığıyla (WhatsApp, Instagram, Telegram vb.) paylaşılmıştır. Bu platformların geniş kullanıcı kitlesine ulaşabilme potansiyeli sayesinde, katılımcılardan hızlı ve etkin bir şekilde veri elde edilmiştir. Sosyal medya kanallarının kullanımı, veri toplama sürecinde erişim kolaylığı sağlamış ve daha geniş bir örneklem grubuna ulaşılmasına katkıda bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri istatistik paket programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Araştırma veri setinin homojenliğini test etmede Levene istatistiği, normallik varsayımının sınanmasında ise çarpıklık basıklık katsayılarından faydalanılmıştır. Maddeler içi ölçeklerden elde edilen basıklık ve çarpıklık değerleri +3 ile -3 arasında değiştiği (Groeneveld ve Meeden, 1984; Moors, 1986; Hopkins ve Weeks, 1990; De Carlo, 1997) ve Levene testi ile grup dağılım varyansların homojen olduğu saptandığından bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü ANOVA testi kullanılmıştır. ANOVA testi sonrası ortaya çıkan farklılıkların kaynaklandığı grupları belirlemede ise Tukey çoklu karşılaştırma tekniği tercih edilmiştir.

BULGULAR

Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği'ne İlişkin Bulgular

Tablo 2. Annelerin Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği Puanlarının Erken ve Geç Çocuk Sahibi Olma Değişkenine Göre Farklılaşma Durumu

	Değişkenler	N	$\bar{X}$	ss	t	df	p
Yeterlilik	Erken Yaşta Çocuk Sahibi Olma	127	16,57	4,10	-4,921	258	0,000
	Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olma	133	19,18	4,42			
Rol Doyumu	Erken Yaşta Çocuk Sahibi Olma	127	11,80	3,26	-4,696	258	0,000
	Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olma	133	13,59	2,91			
Yatırım	Erken Yaşta Çocuk Sahibi Olma	127	11,77	3,08	0,175	258	0,862
	Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olma	133	11,71	2,91			
Rol Dengelemesi	Erken Yaşta Çocuk Sahibi Olma	127	11,95	3,34	-4,785	258	0,000
	Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olma	133	13,70	3,03			

Tablo 2'de araştırmaya katılan annelerin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği alt boyut puanlarının erken veya geç çocuk sahibi olma değişkenine göre farklılaşma durumları incelenmiştir. Ölçeğin yeterlilik, rol doyumu ve rol dengelemesi alt boyut puanlarında erken ve geç çocuk sahibi olanlar arasında geç çocuk sahibi olanlar lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur $p \leq 0,05$. Buna göre geç çocuk sahibi olan annelerin yeterlilik ($\bar{X} = 19,18$, $ss = 4,42$), rol doyumu ($\bar{X} = 13,59$, $ss = 2,91$) ve rol dengelemesi ($\bar{X} = 13,70$, $ss = 3,03$) erken çocuk sahibi olan annelerden daha yüksektir. Ölçeğin yatırım alt boyutunda ise erken veya geç çocuk sahibi olma değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p > 0,05$). Buna göre araştırmaya katılan annelerin yatırım alt boyut puanlarında erken veya geç çocuk sahibi olmalarından kaynaklı bir farklılık olmadığı söylenebilir.

Tablo 3. Erken ve Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olan Annelerin Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği Puanlarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşma Durumu

		Öğrenim Durumu	N	$\bar{X}$	ss	F	p	Fark
Yeterlilik	Erken Yaşta Çocuk Sahibi Olma	1.İlkokul	21	15,43	3,70	2,384	0,073	-
		2.Ortaokul	51	16,08	4,02			
		3.Lise	47	17,79	4,07			
		4.Üniversite	8	15,63	4,75			
	Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olma	1.İlkokul	21	17,67	2,76	1,536	0,196	-
		2.Ortaokul	24	18,25	3,80			
		3.Lise	27	20,22	5,69			
		4.Üniversite	53	19,75	4,46			
Rol Doyumu	Erken Yaşta Çocuk Sahibi Olma	1.İlkokul	21	10,67	3,55	3,510	0,017	$3 > 4$
		2.Ortaokul	51	11,88	3,12			
		3.Lise	47	12,62	3,10			
		4.Üniversite	8	9,38	2,72			
	Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olma	1.İlkokul	21	12,00	4,11	2,043	0,092	-
		2.Ortaokul	24	13,67	2,87			
		3.Lise	27	13,81	2,63			
		4.Üniversite	53	14,08	2,33			

Yatırım	Erken Yaşta Çocuk Sahibi Olma	5.Lisansüstü	8	13,63	2,97	4,988	0,003	1,2,3>4
		1.İlkokul	21	13,00	3,77			
		2.Ortaokul	51	12,12	2,53			
		3.Lise	47	11,40	2,93			
	Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olma	4.Üniversite	8	8,50	3,07	3,573	0,008	1,2>5
		1.İlkokul	21	11,57	2,71			
		2.Ortaokul	24	12,88	2,59			
		3.Lise	27	12,44	3,24			
Rol Dengelemesi	Erken Yaşta Çocuk Sahibi Olma	4.Üniversite	53	11,25	2,83	2,927	0,037	3>2
		5.Lisansüstü	8	9,13	1,55			
		1.İlkokul	21	9,14	3,66			
		2.Ortaokul	51	9,36	3,48			
	Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olma	3.Lise	47	11,26	3,80	2,809	0,028	4>1
		4.Üniversite	8	9,50	1,93			
		1.İlkokul	21	10,86	4,16			
		2.Ortaokul	24	12,63	3,92			
		3.Lise	27	12,48	4,90			
		4.Üniversite	53	14,43	4,39			
		5.Lisansüstü	8	13,50	4,57			

Tablo 3'te araştırmaya katılan erken ve geç çocuk sahibi olan annelerin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği alt boyut puanlarının anne öğrenim düzeyi değişkenine göre farklılaşma durumları incelenmiştir. Erken çocuk sahibi olan annelerin ölçeğin rol doyumu alt boyut puanlarında öğrenim düzeyi değişkenine göre, hem erken hem geç çocuk sahibi olan annelerin de yatırım ve rol dengelemesi alt boyut puanları puanlarında öğrenim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur ($p \leq 0.05$). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun tespit edilmesi amacıyla Tukey testi hesaplanmıştır. Erken çocuk sahibi olan annelerden lise mezunu olanların rol doyumu düzeyleri üniversite mezunu olanlardan anlamlı olarak daha yüksektir. Erken çocuk sahibi olan annelerden ilkokul, ortaokul ve lise mezunu olanların yatırım düzeyleri üniversite mezunu olanlardan anlamlı olarak daha yüksektir. Geç çocuk sahibi olan annelerden ilk ve ortaokul olanların yatırım düzeyleri lisansüstü mezunlarından daha yüksektir. Erken çocuk sahibi olan annelerden lise mezunu olanların rol dengeleme düzeyleri ortaokul mezunu olanlardan anlamlı olarak daha yüksektir. Geç çocuk sahibi olan annelerden üniversite mezunu olanların rol dengeleme düzeyleri ilkokul mezunlarından daha yüksektir.

Tablo 4. Erken ve Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olan Annelerin Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği Puanlarının Çalışma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşma Durumu

	Değişkenler	Çalışma Durumu	N	$\bar{X}$	ss	t	df	p
Yeterlilik	Erken Yaşta Çocuk Sahibi Olma	Çalışıyor	29	16,52	4,21	-0,086	125,000	0,932
		Çalışmıyor	98	16,59	4,09			
	Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olma	Çalışıyor	73	19,51	4,57	0,939	131,000	0,350
		Çalışmıyor	60	18,78	4,24			
Rol Doyumu	Erken Yaşta Çocuk Sahibi Olma	Çalışıyor	29	11,59	3,21	-0,392	125,000	0,696
		Çalışmıyor	98	11,86	3,29			
	Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olma	Çalışıyor	73	13,81	2,72	0,936	131,000	0,351
		Çalışmıyor	60	13,33	3,13			
Yatırım	Erken Yaşta Çocuk Sahibi Olma	Çalışıyor	29	11,17	3,09	-1,194	125,000	0,235
		Çalışmıyor	98	11,95	3,07			
	Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olma	Çalışıyor	73	11,26	3,00	-1,971	131,000	0,051
		Çalışmıyor	60	12,25	2,73			
		Çalışıyor	29	10,62	3,48	0,977	124,000	0,330

Rol Dengelemesi	Erken Yaşta Çocuk Sahibi Olma	Çalışmıyor	97	9,87	3,70	1,807	131,000	0,073
	Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olma	Çalışıyor	73	13,73	4,63			
		Çalışmıyor	60	12,32	4,27			

Tablo 4'te araştırmaya katılan erken ve geç çocuk sahibi olan annelerin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği alt boyut puanlarının anne çalışma durumu değişkenine göre farklılaşma durumları incelenmiştir. Hem erken hem geç çocuk sahibi olan annelerin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeğinin yeterlilik, rol doyumu, yatırım ve rol dengelemesi alt boyut puanları puanlarında çalışma durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre araştırmaya katılan hem erken hem geç çocuk sahibi olan annelerin yeterlilik, rol doyumu, yatırım ve rol dengelemesi durumlarında çalışıp çalışmamalarından kaynaklı bir farklılık bulunmamıştır.

Tablo 5. Erken ve Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olan Annelerin Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği Puanlarının Evlenme Şekli Değişkenine Göre Farklılaşma Durumu

	Değişkenler	Evlenme Şekli	N	$\bar{X}$	ss	f	p
Yeterlilik	Erken Yaşta Çocuk Sahibi Olma	Görücü Usulü- Aile isteği	25	15,72	3,29	1,214	0,301
		Anlaşarak	60	16,43	4,51		
	Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olma	Görücü Usulü- Anlaşarak	42	17,29	3,89	1,680	0,190
		Görücü Usulü- Aile isteği	23	17,65	4,16		
		Anlaşarak	76	19,51	4,57		
		Görücü Usulü- Anlaşarak	34	19,47	4,16		
Rol Doyumu	Erken Yaşta Çocuk Sahibi Olma	Görücü Usulü- Aile isteği	25	11,80	3,49	0,301	0,741
		Anlaşarak	60	11,58	3,11		
	Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olma	Görücü Usulü- Anlaşarak	42	12,10	3,39	0,024	0,976
		Görücü Usulü- Aile isteği	23	13,48	3,37		
		Anlaşarak	76	13,61	2,72		
		Görücü Usulü- Anlaşarak	34	13,65	3,08		
Yatırım	Erken Yaşta Çocuk Sahibi Olma	Görücü Usulü- Aile isteği	25	12,44	2,50	2,154	0,120
		Anlaşarak	60	11,18	3,30		
	Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olma	Görücü Usulü- Anlaşarak	42	12,21	2,98	1,117	0,330
		Görücü Usulü- Aile isteği	23	12,52	1,95		
		Anlaşarak	76	11,58	3,15		
		Görücü Usulü- Anlaşarak	34	11,44	2,87		
Rol Dengelemesi	Erken Yaşta Çocuk Sahibi Olma	Görücü Usulü- Aile isteği	24	10,21	4,05	0,181	0,834
		Anlaşarak	60	9,83	3,48		
	Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olma	Görücü Usulü- Anlaşarak	42	10,24	3,72	2,065	0,131
		Görücü Usulü- Aile isteği	23	11,61	3,90		
		Anlaşarak	76	13,70	4,81		
		Görücü Usulü- Anlaşarak	34	12,74	4,02		

Tablo 5'te araştırmaya katılan erken ve geç çocuk sahibi olan annelerin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği alt boyut puanlarının evlenme biçimi değişkenine göre farklılaşma durumları incelenmiştir. Hem erken hem geç çocuk sahibi olan annelerin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeğinin yeterlilik, rol doyumu, yatırım ve rol dengelemesi alt boyut puanları puanlarında evlenme biçimlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Tablo 6. Annelerin Çocuğa Yönelik Anne-Baba İlgisi Ölçeği Puanlarının Erken ve Geç Çocuk Sahibi Olma Değişkenine Göre Farklılaşma Durumu

Değişkenler	N	$\bar{X}$	ss	t	df	p
-------------	---	-----------	----	---	----	---

Kontrolle yönelik ilgi	Erken Yaşta Çocuk Sahibi Olma	127	47,24	7,60	-6,222	258	0,000
	Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olma	133	53,19	7,79			
Davranış geliştirmeye yönelik ilgi	Erken Yaşta Çocuk Sahibi Olma	127	40,09	6,79	-4,150	258	0,000
	Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olma	133	43,67	7,12			
Okula yönelik ilgi	Erken Yaşta Çocuk Sahibi Olma	127	21,21	5,51	-3,385	258	0,001
	Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olma	133	23,43	5,05			
İlgileri geliştirmeye yönelik ilgi	Erken Yaşta Çocuk Sahibi Olma	127	8,02	3,10	-4,772	258	0,000
	Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olma	133	9,80	2,89			
Toplam	Erken Yaşta Çocuk Sahibi Olma	127	116,57	20,65	-5,375	258	0,000
	Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olma	133	130,08	19,89			

Tablo 6'da araştırmaya katılan annelerin çocuğa yönelik anne-baba ilgisi ölçeği ve alt boyut puanlarının erken veya geç çocuk sahibi olma değişkenine göre farklılaşma durumları incelenmiştir. Ölçeğin, kontrolle yönelik ilgi, davranış geliştirmeye yönelik ilgi, okula yönelik ilgi, ilgileri geliştirmeye yönelik ilgi alt boyut puanlarında ve ilgi toplam puanlarında erken ve geç çocuk sahibi olanlar arasında geç çocuk sahibi olanlar lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur $p \leq 0.05$. Buna göre geç çocuk sahibi olan annelerin kontrolle yönelik ilgi ($\bar{X} = 53,19$, $ss = 7,79$), davranış geliştirmeye yönelik ilgi ($\bar{X} = 43,67$, $ss = 7,12$), okula yönelik ilgi ($\bar{X} = 23,43$, $ss = 5,05$), ilgileri geliştirmeye yönelik ilgi ($\bar{X} = 9,80$, $ss = 2,89$) alt boyut puanları ve toplam ilgileri ($\bar{X} = 130,08$, $ss = 19,89$) erken çocuk sahibi olan annelerden daha yüksektir.

Tablo 7. Erken ve Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olan Annelerin Çocuğa Yönelik Anne-Baba İlgisi Ölçeği Puanlarının Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşma Durumu

Değişkenler			Öğrenim Durumu	N	$\bar{X}$	ss	f	p	Fark
Kontrolle yönelik ilgi	Erken Çocuk Olma	Yaşta Sahibi	1.İlkokul	21	41,24	6,20	9,156	0,000	2,3,4>1
			2.Ortaokul	51	46,75	6,66			
			3.Lise	47	49,34	7,82			
			4.Üniversite	8	53,88	4,67			
	Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olma		1.İlkokul	21	44,76	9,11	14,165	0,000	4,5>1,2
			2.Ortaokul	24	51,04	7,14			
			3.Lise	27	53,26	7,75			
			4.Üniversite	53	56,70	4,40			
			5.Lisansüstü	8	58,25	4,68			
Davranış geliştirmeye yönelik ilgi	Erken Çocuk Olma	Yaşta Sahibi	1.İlkokul	21	35,24	6,10	7,319	0,000	2,3,4>1
			2.Ortaokul	51	39,55	5,49			
			3.Lise	47	41,98	7,36			
			4.Üniversite	8	45,13	5,19			
	Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olma		1.İlkokul	21	36,24	7,69	14,819	0,000	4,5>1,2
			2.Ortaokul	24	41,08	6,95			
			3.Lise	27	43,59	7,14			
			4.Üniversite	53	47,25	3,83			
			5.Lisansüstü	8	47,50	5,18			
Okula yönelik ilgi	Erken Çocuk Olma	Yaşta Sahibi	1.İlkokul	21	18,62	5,11	3,903	0,011	3,4>1
			2.Ortaokul	51	20,57	5,40			
			3.Lise	47	22,49	5,45			

			4.Üniversite	8	24,63	4,44			
			1.İlkokul	21	21,10	4,97			
			2.Ortaokul	24	21,46	4,14			
		Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olma	3.Lise	27	23,96	5,79	3,537	0,009	4>1,2
			4.Üniversite	53	24,92	4,69			
			5.Lisansüstü	8	23,75	4,20			
			1.İlkokul	21	5,95	2,89			
	Erken Çocuk Olma	Yaşta Sahibi	2.Ortaokul	51	7,80	2,94	7,333	0,000	3,4>1,2
			3.Lise	47	8,68	2,93			
			4.Üniversite	8	11,00	2,14			
İlgileri Geliştirmeye yönelik ilgi			1.İlkokul	21	7,05	2,56			
			2.Ortaokul	24	7,58	2,36			
		Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olma	3.Lise	27	9,96	2,39	23,500	0,000	3,4,5>1,2
			4.Üniversite	53	11,43	1,99			
			5.Lisansüstü	8	12,25	1,83			
			1.İlkokul	21	101,05	17,15			
	Erken Çocuk Olma	Yaşta Sahibi	2.Ortaokul	51	114,67	17,79	8,806	0,000	3,4>1,2
			3.Lise	47	122,49	21,51			
			4.Üniversite	8	134,63	13,34			
Toplam			1.İlkokul	21	109,14	22,23			
			2.Ortaokul	24	121,17	17,14			
		Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olma	3.Lise	27	130,78	19,26	16,472	0,000	3,4,5>1,2
			4.Üniversite	53	140,30	11,62			
			5.Lisansüstü	8	141,75	13,00			

Tablo 7'de araştırmaya katılan erken ve geç çocuk sahibi olan annelerin çocuğa yönelik anne-baba ilgisi ölçeği ve alt boyut puanlarının öğrenim düzeyi değişkenine göre farklılaşma durumları incelenmiştir. Hem erken hem geç çocuk sahibi olan annelerin ölçeğin kontrole yönelik ilgi, davranış geliştirmeye yönelik ilgi, okula yönelik ilgi, ilgileri geliştirmeye yönelik ilgi alt boyut puanlarında ve ilgi toplam puanlarında öğrenim düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur ($p \leq 0.05$). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun tespit edilmesi amacıyla Tukey testi hesaplanmıştır.

Erken çocuk sahibi olan annelerden üniversite mezunu olanların kontrole yönelik ilgi ve davranış geliştirmeye yönelik ilgi düzeyleri ilkokul, ortaokul ve lise mezunu olanlardan anlamlı olarak daha yüksektir. Geç çocuk sahibi olan annelerden hem üniversite hem de lisansüstü mezunu olanların kontrole yönelik ilgi ve davranış geliştirmeye yönelik ilgi düzeyleri hem ilk hem de ortaokul mezunlarından daha yüksektir. Erken çocuk sahibi olan annelerden lise ve üniversite mezunu olanların okula yönelik ilgi düzeyleri ilkokul olanlardan anlamlı olarak daha yüksektir. Geç çocuk sahibi olan annelerden üniversite mezunu olanların okula yönelik ilgi düzeyleri hem ilk hem de ortaokul mezunlarından daha yüksektir. Erken çocuk sahibi olan annelerden hem lise hem de üniversite mezunu olanların ilgileri geliştirmeye yönelik ilgi ve toplam ilgi düzeyleri hem ilkokul hem de ortaokul mezunu olanlardan anlamlı olarak daha yüksektir. Geç çocuk sahibi olan annelerden lise, üniversite ve lisansüstü mezunu ilgileri geliştirmeye yönelik ilgi ve toplam ilgi düzeyleri hem ilkokul hem de ortaokul mezunu olanlardan anlamlı olarak daha yüksektir.

Tablo 8. Erken ve Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olan Annelerin Çocuğa Yönelik Anne-Baba İlgisi Ölçeği Puanlarının Çalışma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşma Durumu

Değişkenler	Çalışma Durumu	N	$\bar{X}$	ss	t	df	p
	Çalışma	29	49,41	6,88	1,765	125,000	0,080

Kontrolle yönelik ilgi	Erken Yaşta Çocuk Sahibi Olma	Çocuk Çalışmama	98	46,60	7,71				
	Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olma	Çocuk Çalışma	73	56,18	5,05	5,371	131,000	0,000	
Davranış geliştirmeye yönelik ilgi	Erken Yaşta Çocuk Sahibi Olma	Çocuk Çalışma	29	41,55	5,83	1,327	125,000	0,187	
	Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olma	Çocuk Çalışmama	98	39,65	7,02	5,011	131,000	0,000	
Okula yönelik ilgi	Erken Yaşta Çocuk Sahibi Olma	Çocuk Çalışma	29	21,17	4,70	-	125,000	0,965	
	Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olma	Çocuk Çalışmama	98	21,22	5,75	0,045	131,000	0,003	
İlgileri Geliştirmeye yönelik ilgi	Erken Yaşta Çocuk Sahibi Olma	Çocuk Çalışma	29	8,52	2,84	0,976	125,000	0,331	
	Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olma	Çocuk Çalışmama	98	7,88	3,17	5,686	131,000	0,000	
Toplam	Erken Yaşta Çocuk Sahibi Olma	Çocuk Çalışma	29	120,66	17,45	1,216	125,000	0,226	
	Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olma	Çocuk Çalışmama	98	115,36	21,44	5,594	131,000	0,000	

Tablo 8’de araştırmaya katılan erken ve geç çocuk sahibi olan annelerin çocuğa yönelik anne-baba ilgisi ölçeği ve alt boyut puanlarının çalışma durumu değişkenine göre farklılaşma durumları incelenmiştir. Geç çocuk sahibi olan annelerin ölçeğin kontrole yönelik ilgi, davranış geliştirmeye yönelik ilgi, okula yönelik ilgi, ilgileri geliştirmeye yönelik ilgi alt boyut puanlarında ve ilgi toplam puanlarında çalışma durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur ($p \leq 0.05$). Buna göre geç çocuk sahibi olan annelerden çalışanların kontrole yönelik ilgi ($\bar{X} = 56,18$, $ss = 5,05$), davranış geliştirmeye yönelik ilgi ($\bar{X} = 46,25$, $ss = 5,34$), okula yönelik ilgi ($\bar{X} = 24,59$, $ss = 4,63$), ilgileri geliştirmeye yönelik ilgi ($\bar{X} = 10,96$, $ss = 2,42$) alt boyut puanları ve ilgi toplam puanları ($\bar{X} = 137,97$, $ss = 14,07$) çalışmayanlardan daha yüksektir. Ayrıca, erken çocuk sahibi olan annelerin ölçeğin kontrole yönelik ilgi, davranış geliştirmeye yönelik ilgi, okula yönelik ilgi, ilgileri geliştirmeye yönelik ilgi alt boyut puanlarında ve ilgi toplam puanlarında çalışma durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p > 0.05$).

Tablo 9. Erken ve Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olan Annelerin Çocuğa Yönelik Anne-Baba İlgisi Ölçeği Puanlarının Evlenme Şekli Değişkenine Göre Farklılaşma Durumu

Değişkenler		Evlenme Şekli	N	$\bar{X}$	ss	f	p	Fark
Kontrolle yönelik ilgi	Erken Çocuk Olma	1.Görücü Usulü-Aile isteği	25	43,20	7,65	9,454	0,000	2>1,3
		2.Anlaşarak	60	50,00	6,86			
		3.Görücü Usulü-Anlaşarak	42	45,71	7,22			
	Geç Çocuk Olma	1.Görücü Usulü-Aile isteği	23	48,04	10,48	11,600	0,000	2>1,3
		2.Anlaşarak	76	55,66	6,04			
		3.Görücü Usulü-Anlaşarak	34	51,15	7,07			

Davranış geliştirmeye yönelik ilgi	Erken Çocuk Olma	Yaşta Sahibi	1.Görücü Usulü- Aile isteği	25	37,20	7,07	5,941	0,003	2>1,3
			2.Anlaşarak	60	42,10	6,04			
			3.Görücü Usulü- Anlaşarak	42	38,93	6,89			
	Geç Çocuk Olma	Yaşta Sahibi	1.Görücü Usulü- Aile isteği	23	38,87	9,00			
			2.Anlaşarak	76	45,88	5,88			
			3.Görücü Usulü- Anlaşarak	34	41,97	6,30			
Okula yönelik ilgi	Erken Çocuk Olma	Yaşta Sahibi	1.Görücü Usulü- Aile isteği	25	19,04	6,15	3,538	0,032	2>1,3
			2.Anlaşarak	60	22,38	5,06			
			3.Görücü Usulü- Anlaşarak	42	20,83	5,41			
	Geç Çocuk Olma	Yaşta Sahibi	1.Görücü Usulü- Aile isteği	23	21,43	5,48			
			2.Anlaşarak	76	24,37	4,71			
			3.Görücü Usulü- Anlaşarak	34	22,68	5,10			
İlgileri geliştirmeye yönelik ilgi	Erken Çocuk Olma	Yaşta Sahibi	1.Görücü Usulü- Aile isteği	25	5,92	3,11	11,691	0,000	2>1 ve 3
			2.Anlaşarak	60	9,15	2,72			
			3.Görücü Usulü- Anlaşarak	42	7,67	2,92			
	Geç Çocuk Olma	Yaşta Sahibi	1.Görücü Usulü- Aile isteği	23	7,70	2,69			
			2.Anlaşarak	76	11,17	2,14			
			3.Görücü Usulü- Anlaşarak	34	8,15	2,82			
Toplam	Erken Çocuk Olma	Yaşta Sahibi	1.Görücü Usulü- Aile isteği	25	105,36	21,88	8,726	0,000	2>1,3
			2.Anlaşarak	60	123,63	18,11			
			3.Görücü Usulü- Anlaşarak	42	113,14	19,91			
	Geç Çocuk Olma	Yaşta Sahibi	1.Görücü Usulü- Aile isteği	23	116,04	24,96			
			2.Anlaşarak	76	137,08	15,28			
			3.Görücü Usulü- Anlaşarak	34	123,94	18,66			

Tablo 9’da araştırmaya katılan erken ve geç çocuk sahibi olan annelerin çocuğa yönelik anne-baba ilgisi ölçeği ve alt boyut puanlarının evlenme biçimi değişkenine göre farklılaşma durumları incelenmiştir. Hem geç hem erken çocuk sahibi olan annelerin ölçeğin kontrole yönelik ilgi, davranış geliştirmeye yönelik ilgi, okula yönelik ilgi, ilgileri geliştirmeye yönelik ilgi alt boyut puanlarında ve ilgi toplam puanlarında evlenme biçimlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur ($p \leq 0.05$). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun tespit edilmesi amacıyla Tukey testi hesaplanmıştır. Buna

göre hem erken hem de geç çocuk sahibi olan annelerden anlaşarak evlenenlerin kontrole yönelik ilgi, davranış geliştirmeye yönelik ilgi, okula yönelik ilgi, ilgileri geliştirmeye yönelik alt boyut puanları ve ilgi toplam puanları görücü usulü-aile isteği ve görücü usulü- anlaşarak evlenenlere göre daha yüksektir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Erken ve Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olan Annelerin Ebeveynlik Rolüne İlişkin Kendilik Algısına İlişkin Sonuçlar

Araştırma sonucunda annelerin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği alt boyut puanlarının erken veya geç çocuk sahibi olma değişkenine göre farklılaşma durumları incelendiğinde, ölçeğin yeterlilik ve rol doyumunu ve rol dengelemesi alt boyut puanlarında geç yaşta çocuk sahibi olan annelerin ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algılarının erken yaşta çocuk sahibi olan annelere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu sonucun geç yaşta anne olmuş bireylerin, geçmiş yaşantılarına bağlı olarak hayat içerisindeki deneyimlerinden edindikleri tecrübe ile kendilerini zaman içerisinde daha iyi tanıdıklarından ve kendilerine güvenlerinin yüksek olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu sebeple anneliğe hazır olan kadının rol doyumuna ulaşması ve kendini yeterli hissetmesi beklenen sonuçtur. Bununla beraber erken yaşta anne olan kadınların anneliğe hazır olmamasından dolayı bu sonuca ulaşıldığı düşünülmektedir. Nitekim Mangeli, Rayyani, Cheraghi ve Tirgahi (2017) İranlı Genç Yaşta Anne Olmuş Kadınların Anneliğe Geçiş Sürecinde Karşılaştıkları Zorlukları İncelemek amacıyla yaptıkları çalışmada, genç yaşta anne olmuş kadınların birçok fiziksel, psikolojik, zihinsel ve sosyal zorluk yaşadığı anlaşılmıştır. Ayrıca araştırmaya katılan annelerin yatırım alt boyut puanlarında erken veya geç çocuk sahibi olmalarından kaynaklı bir farklılık olmadığı söylenebilir. Yılmaz, Ülker ve Yılmaz (2018), Kadınlarda Ebeveynlik Rollerine İlişkin Kendilik Algısı'nı Çeşitli Değişkenler Açısından İncelemek amacıyla yaptıkları çalışmada, erken yaşlarda evlenen kadınların ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algıları, daha geç yaşta evlenenlere göre daha düşük çıktığı bulunmuştur. Barn ve Mantovani (2007), Erken Yaşta Doğum Yapmış Anneler ve Bu Annelerin Bakım Konusundaki Deneyimlerinin İncelenmesi amacıyla yaptıkları çalışmada, erken yaşta doğum yapmış annelerin, bebeklerine olan bakım konularında deneyimsiz ve bilgisiz oldukları, yeterlilik düzeylerinin düşük olduğu sonucunu belirtmişlerdir. Öte yandan yatırım alt boyutundan anlamlı bir farklılık çıkmadığı araştırmamızda görülmüştür. Anneler erken ya da geç yaşta çocuk sahibi olmalarına rağmen çocuklarının geleceklerini düşündükleri, onların sağlığına, eğitimine yatırımda buldukları, çocuklarının özellikle ihtiyaçlarını karşılamada her yaşta istekli olduklarından dolayı anlamlı farklılık çıkmadığı düşünülebilir.

Araştırmaya katılan erken ve geç çocuk sahibi olan annelerin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısının anne öğrenim düzeyine göre incelendiğinde, erken çocuk sahibi olan annelerden lise mezunu olanların rol doyum düzeyleri üniversite mezunu olanlardan anlamlı olarak daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca erken çocuk sahibi olan annelerden ilkökul, ortaokul ve lise mezunu olanların yatırım düzeyleri üniversite mezunu olanlardan anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Erken çocuk sahibi olan annelerden lise mezunu olanların rol dengeleme düzeyleri ortaokul mezunu olanlardan anlamlı olarak daha yüksektir. Geç çocuk sahibi olan annelerden üniversite mezunu olanların rol dengeleme düzeyleri ilkökul mezunlarından daha yüksektir. Geç çocuk sahibi olan annelerden üniversite mezunu olanların rol dengeleme düzeylerinin ilkökul mezunlarından daha yüksek çıkmasının nedeninin, geç yaşta çocuk sahibi olan annelerin çoğunluğunun eğitim düzeyinin üniversite mezunu olmasından kaynaklı olarak, üniversitenin beraberinde getirdiği deneyimler, edindiği farklı roller, roller arası etkileşimin bilinçli olarak gerçekleştirdiği ve bu sebeple roller arası dengenin sağlanabileceği düşünülebilir. Öztürk ve Giren (2015), Çocuğu Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Annelerin Ebeveynlik Algıları ile Çocuklarının Problem Davranışları Arasındaki İlişki İncelemek amacıyla yaptıkları çalışma sonucunda, annelerin eğitim durumlarının ebeveynliğe yönelik genel tutumlarını etkilediği saptanmıştır. Benzer şekilde Ülker, Yılmaz ve Yılmaz (2018), Kadınlarda Ebeveynlik Rollerine İlişkin Kendilik Algısı'nın Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi amacıyla yapılan çalışma sonucunda, üniversite mezunu olan kadınların ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik yönelik algılarının, lise mezunu olanlara göre daha yüksek olduğu belirtilmiştir.

Araştırmanın diğer sonuçlarında göre erken ve geç çocuk sahibi olan annelerin, ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği alt boyut puanlarının anne çalışma durumu ve evlenme şekline göre bir farklılık

oluşturmadığı ortaya çıkmıştır. Bu sonuca göre annelerin evlilik durumlarının ya da çalışma durumlarının ebeveynliklerinden bağımsız değişkenler olduğu ve ebeveynlik rolü kendilik algıları üzerinde bir etkisinin olmadığı söylenebilir. Benzer şekilde Demir (2017), Annelerde Kaygı Düzeyi ve Evlilik Doyumunun Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algıları Üzerindeki Etkilerini Değerlendirmek amacıyla yaptığı çalışmada; yeterlilik, rol doyumunu, yatırım ve rol dengelemenin, annenin çalışma durumuna göre farklılaşmadığını bulmuştur.

Erken ve Geç Yaşta Çocuk Sahibi Olan Annelerin Çocuğa Yönelik Anne-Baba İlgisine İlişkin Sonuçlar

Araştırma sonucunda geç yaşta çocuk sahibi olan annelerin çocuklarına yönelik kontrole yönelik ilgi, davranış geliştirmeye yönelik ilgi, okula yönelik ilgi ve ilgileri geliştirmeye yönelik ilgilerinin erken yaşta çocuk sahibi olan annelere göre daha yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Bu durum geç yaşta çocuk sahibi olan annelerin deneyimli oldukları, kendilerini ebeveynliğe yönelik yeterli gördükleri, çocuk sahibi olmaya hazırlıklı olma durumlarından kaynaklanmış olabilir. Bundan dolayı kendini hazır hissedenden annenin, çocuğa yönelik ilgisinin artacağı sonucu beklenebilir. Genç yaşta doğum yapmış annelerin çocuğa yönelik ilgilerinin düşük olmasının sebebi ise hazır bulunmuşluklarının eksik olmasından kaynaklandığı düşünülebilir.

Arslan- Özkılıç (2021) araştırmasında anne yaşı arttıkça çocuk ana-baba ilişkisinin arttığı bulunmuştur. Bu durumda araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir. Diğer taraftan Barn and Mantovani (2007) tarafından yapılan çalışmada erken yaşta doğum yapmış annelerin, bebek bakımına ilişkin konularda deneyimsiz ve bilgisiz oldukları saptanmıştır.

Araştırmaya sonucunda erken çocuk sahibi olan annelerden üniversite mezunu olanların çocuklarına yönelik kontrole yönelik ilgi, davranış geliştirmeye yönelik ilgi, okula yönelik ilgi, ilgileri geliştirmeye yönelik ilgi ve ilgi toplam puanlarının ilkökul, ortaokul ve lise mezunu olanlardan daha yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur. Geç çocuk sahibi olan annelerden hem üniversite hem de lisans üstü mezunu olanların kontrole yönelik ilgi ve davranış geliştirmeye yönelik ilgi düzeyleri hem ilk hem de ortaokul mezunlarından daha yüksektir. Bu sonucun; eğitimin anneler üzerinde olumlu etki sahip olması ve bu durumun çocuğa da olumlu yönde yansımaları olmasından kaynaklandığı düşünülebilir. Eğitimin annelere, bilinç ebeveyn olma yolunda katkı sağladığı öngörülebilir. Bilinçli ebeveyn olmanın çocuğa yönelik bakış açısını etkileyeceği düşünülürse bu durumun çocuğa yönelik ilgiyi de artırabileceği söylenebilir. Benzer şekilde Kök ve Ünal (2017) çocukların ebeveynleri ile ilişkilerinin çocukların oyun davranışlarına yansımalarının incelenmesi amacıyla yaptığı çalışma sonucunda öğrenim durumu ön lisans, lisans ve lisansüstü olan annelerin çocuklarıyla ilişkisinin öğrenim durumu ortaokul olan annelere göre daha olumlu olduğu sonucuna varmıştır.

Araştırmanın bir diğer sonucuna göre geç çocuk sahibi olan annelerden çalışan annelerin genel olarak çocuklarına yönelik ilgilerinin çalışmayan annelere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu durumun çalışan annelerin çocuklarıyla daha az vakit geçirdiklerini düşünmelerinden dolayı daha kalite zamanlar yaratarak çocuklarına yönelik ilgilerini daha fazla göstermelerinden kaynaklandığı düşünülebilir. Çalışmayan annelerin gün boyu çocuğunun bakımını üstlenmesi ve sürekli bir arada olmalarından dolayı çocuklarına yönelik ilgilerinin zamanla azalmış olabileceği söylenebilir. İlgili literatür incelendiğinde ise bu konuda annenin çalışma durumuyla ilgili farklı sonuçlar olduğu görülmüştür. Tuzcuoğlu, Küsmüş ve Cengiz (2020) okul öncesi dönem çocuklarının annelerinin ilgi düzeylerinin annenin çalışma durumuna göre farklılaşmadığını bulmuştur. Aydoğdu ve Dilekmen (2016) ebeveyn tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi amacıyla yaptıkları çalışmada da çalışmayan ebeveynlerin otoriter ve koruyucu anlamda ilgilerinin çalışan ebeveynlere göre daha yüksek olduğu belirtilmiştir.

Son olarak araştırma sonucunda hem geç hem de erken yaşta çocuk sahibi olan annelerin çocuklarına yönelik ilgilerinin anlaşarak evlenen annelerde görücü usulü ve aile isteğiyle evlenen annelere göre daha yüksek düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durumda anlaşarak evlenen annelerin eşlerinden gerekli desteği gördükleri ve aile içi ilişkilerinin iyi yönde olduğu düşünülürse çocuğa karşı ilgilerinin de arttığı söylenebilir. Solak-Arabacı & Demircioğlu (2019), anne evlilik yaşam doyumunu arttıkça anne çocuk arasındaki olumlu ilişkinin de artacağı yönünde bir sonuç bulmuştur. Nitekim eşlerin anlaşarak evlenmesinin evlilik doyumunu arttıracığı düşünüldüğünde bu çalışma araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir.

Sonuç olarak bu araştırmada erken yaşta çocuk sahibi olmuş 127 anne ile geç yaşta çocuk sahibi olmuş 133 anne ile çalışılmıştır. Bu örneklem arttırılarak çalışma yapılabilir. Bu çalışmada sadece okul öncesi dönemde çocuğu olan, erken ve geç yaşta doğum yapmış annelere yer verilmiştir. Yapılacak yeni çalışmalarda farklı yaş gruplarında çocuğu olan erken ve geç yaşta doğum yapmış annelere yer verilebilir. Bu çalışmada erken ve geç yaşta çocuk sahibi olmuş annelerin ebeveynliğe yönelik kendilik algıları ve çocuğa yönelik ilgileri incelenmiştir. Erken ve geç yaşta çocuk sahibi olmuş annelerin çocuklarıyla bağlanma biçimleri, çocuklarına karşı tutumları ve aile içi ilişkileriyle ilgili çeşitli çalışmalar yapılabilir. Ayrıca annelerin erken ve geç yaşta çocuk sahibi olmalarına ilişkin derinlemesine görüşmelerle nitel çalışmalar da planlanabilir. Ebeveynliğe yönelik kendilik algısı ve çocuğa yönelik ilgi konusunda ebeveynlere eğitimler ve seminerler düzenlenebilir erken çocukluk eğitim kurumlarında aile ve toplum katılımı çalışmaları yapılabilir.

Kaynaklar

- Arslan Özkılıç, S. (2021). *Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Anneleriyle Olan İlişkileri ve Annelerin Çocuğa yönelik ilgisi ile duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aydoğdu, F., & Dilekmen, M. (2016). Ebeveyn tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), 569-585.
- Barn, R., & Mantovani, N. (2007). Young mothers and the care system: Contextualizing risk and vulnerability. *British Journal of Social Work*, 37(2), 225-243.
- Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö. E., Demirel, F., Karadeniz, Ş., & Çakmak, E. K. (2019). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çalışır H. (2003). *İlk kez anne olan kadınların annelik rolü başarımlarını etkileyen etmenlerin incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- DeCarlo, L. T. (1997). On the meaning and use of kurtosis. *Psychological Methods*, 2(3), 292-307.
- Demir, B. S. (2017). *Annelerde kaygı düzeyi ve evlilik doyumunun ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algıları üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Englund, M. M, Luckner, A. E., Whaley, G.J. L. & Egeland, B. (2004). Children's achievement in early elementary school: longitudinal effects of parental involvement, expectations, and quality of assistance, *Journal of Educational Psychology*, 96(4), 723-730.
- Fan, X. T. & Chen, M. (2001). Parental involvement and students' academic achievement: A metaanalysis. *Educational Psychology Review*, 13, 1-22.
- Goldberg, D.G. (2014). *Practice transformation: The case of a small, independent primary care practice*. In Organizational behavior in health care: Case Studies. Jones & Bartlett Learning.
- Groeneveld, R. A., & Meeden, G. (1984). Measuring skewness and kurtosis. *Journal of the Royal Statistical Society Series D: The Statistician*, 33(4), 391-399.
- Güler, M., & Yetim, Ü. (2008). Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(22), 34-43.
- Helms-Erikson, H. (2001). Marital quality ten years after the transition to parenthood: implications of the timing of parenthood and the division of housework. *Journal of Marriage and Family*, 63: 1099-1110. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2001.01099.x>
- Hopkins, K. D., & Weeks, D. L. (1990). Tests for normality and measures of skewness and kurtosis: Their place in research reporting. *Educational and Psychological Measurement*, 50(4), 717-729.
- Jeynes, W. H. (2007). The relationship between parental involvement and urban secondary school student academic achievement: A meta-analysis. *Urban Education*, 42(1), 82-110.
- Kırman, A., & Doğan, Ö. (2017). Anne-baba çocuk ilişkileri: Bir meta-sentez çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 4(1), 28-49.
- Kök, E. E., & Ünal, F. (2017). Ebeveynlerin çocukları ile ilişkilerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(5), 1437-1446.
- Maden, S (2019) *5-6 yaşında çocuğu olan ebeveynlerin geleneksel anne ve baba rolleri ile ebeveynliğe yönelik tutumlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Mangeli, M, Rayyani, M, Cheraghi, M. A., & Tırgari, B. (2017). Exploring the challenges of adolescent mothers from their life experiences in the transition to motherhood: A qualitative study. *Journal Of Family & Reproductive Health*, 11(3), 165-173.
- MacPhee, D., Benson, J. B., & Bullock, D. (1986). Influences on maternal self-perceptions. *Infant Behavior and Development*, 9(236), 236.
- Pekel Uludağlı, N. (2017). Psikolojik sağlık açısından yetişkin olma. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9(3), 263-283.
- Saygı, D., & Uyanık Balat, G. (2013). The research of relationship between mothers and their children who continue their nursery class education. *Journal of Human Sciences*, 10(1), 844–862.
- Solak Arabacı, M., & Demircioğlu, H. (2019). 5-6 yaş grubu çocukların akran ilişkilerinin incelenmesi. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 3(6), 205-221. <https://doi.org/10.31461/ybpd.611507>
- Sucuoğlu, H., Özkal, N., Yıldız Demirtaş, V., & Güzeller, C. O. (2015). Çocuğa Yönelik Anne Baba İlgisi Ölçeğinin Geliştirme alışması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 242-263.
- Tambulut, A, & Eker, E. (2019). Bakıcı annelerin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı, psikolojik dayanıklılıkları ve depresyon düzeylerinin demografik değişkenler ile ilişkisinin incelenmesi. *Sosyal alışma Dergisi*, 3(2), 147-176.
- Tuzcuoğlu, N., Cengiz, Özge, & İli Küsmüş, G. (2020). Okul öncesi dönem çocuklarının saldırganlık yönelimleri ile annelerinin ilgi düzeylerinin belirlenmesi. *Erken ocukluk alışmaları Dergisi*, 4(1), 3–28. <https://doi.org/10.24130/eccd-jecs.1967202041145>
- Ülker, M., & Yılmaz, H. (2016). *Kadınlarda ocukluk dönemi mutluluk anıları ile ebeveynlik rollerine ilişkin kendilik algısı arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Yavuzer, H. (2014). *Ana-baba ve ocuk*. İstanbul: Remzi
- Yılmaz, H., Ülker, M., & Yılmaz, A. S. (2018). Kadınlarda ebeveynlik rollerine ilişkin kendilik algısı'nın çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Manas Journal Of Social Studies*, 7(2), 415-431.

DEPREM SONRASI EVLİ KADINLARDA ÖLÜM ANKSİYETESİNİN DOĞURGANLIK NİYETLERİ İLE İLİŞKİSİ

THE RELATIONSHIP BETWEEN DEATH ANXIETY AND FERTILITY INTENTIONS IN MARRIED WOMEN AFTER THE EARTHQUAKE

Serap BATI¹,

¹Dr. Öğretim Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Seydişehir Kamil Akkanat Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, Konya, Türkiye / ORCID ID: 0000-0003-3176-6837

Sibel KIYAK²

¹Dr. Öğretim Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Seydişehir Kamil Akkanat Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Konya, Türkiye / ORCID ID: 0000-0002-7278-2094

Özet

Deprem gibi travmatik olaylar, bireylerde yoğun stres, ölüm korkusu, anksiyete ve depresyon gibi duygusal tepkilere yol açabilir. Bu tür psikolojik durumlar, kişilerin gelecekle ilgili planlarını, özellikle de çocuk sahibi olma gibi büyük kararları ertelemelerine veya yeniden değerlendirmelerine neden olabilir. Bu çalışma, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş'ta meydana gelen depremi deneyimleyen evli kadınların ölüm anksiyetesi ile doğurganlık niyetleri arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamaktadır. Tanımlayıcı ve ilişki arayıcı tipteki bu çalışmanın evrenini, deprem bölgesinde yaşayan 18-49 yaş arası evli kadınlar oluşturmuştur. Veriler, Katılımcı Bilgi Formu ve Kısa Ölüm Sıkıntısı Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Örneklem seçiminde, olasılıksız örnekleme yöntemlerinden gelişigüzel örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Verilerin analizi SPSS 22.0 paket programı kullanılarak yapılmıştır. Veriler, tanımlayıcı (ortalama, standart sapma, frekans ve yüzde) ve analitik (One-Way ANOVA, Independent T-test, Spearman's Correlation) istatistikler kullanılarak analiz edilmiştir. İstatistiksel anlamlılık düzeyi olarak $p < 0.05$ kabul edilmiştir. Çalışmaya 294 kadın katılmıştır ve ortalama yaşları 32.97 ± 6.68 'dir. Deprem sonrasında kadınların ölüm sıkıntısı orta düzeydedir (25.65 ± 7.46). Ölüm sıkıntısı ölçeği alt boyutları arasında en yüksek puan, ölüm depresyonu boyutundadır (11.02 ± 3.61). Yaş, gelir durumu, gebelik ve çocuk sayısı, depremde evin hasar alma durumu ve enkaz altında kalma durumu, ölüm sıkıntısı düzeylerini etkileyen faktörlerdir. Depremden önce çocuk sahibi olmayı planlayan ancak sonrasında bu niyetini değiştiren kadınlarda niyetini değiştirmeyen kadınlara göre, ölüm sıkıntısı ölçeği toplam puanı ve alt boyutlarından ölüm anksiyetesi ve obsesyonu puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur ($p < 0,05$). Bu çalışma, deprem sonrası evli kadınların zihinsel sağlığı ve doğurganlık davranışlarındaki değişimi anlamamızda yeni perspektifler sunmaktadır. Afet sonrası kadın sağlığı hizmetlerinin planlanmasında, ölüm sıkıntısının dikkate alınması gereken önemli bir bileşen olduğu vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Afet, doğurganlık niyeti, ölüm sıkıntısı, ölüm anksiyetesi, ölüm depresyonu, ölüm obsesyonu

Abstract

Traumatic events like earthquakes can lead to intense stress, fear of death, anxiety, and depression, causing individuals to reconsider or delay major life decisions, such as having children. This study aims to determine the relationship between death anxiety and fertility intentions among married women who experienced the February 6, 2023 earthquake in Kahramanmaraş. The study is descriptive and correlational, with the population consisting of married women aged 18-49 living in the earthquake zone. Data were collected using a Participant Information Form and the Short Death Anxiety Scale, with convenience sampling employed. Data analysis was performed using SPSS 22.0, utilizing descriptive (mean, standard deviation, frequency, percentage) and analytical (One-Way ANOVA, Independent T-test, Spearman's Correlation) statistics, with a significance level set at $p < 0.05$. The study included 294 women with an average age of 32.97 ± 6.68 . The findings indicated that women's death anxiety levels were moderate after the earthquake (25.65 ± 7.46), with the highest scores in the death depression subscale (11.02 ± 3.61). Factors affecting death anxiety levels included age, income, pregnancy, number

of children, home damage, and being trapped under debris. Women who changed their intention to have children after the earthquake had higher total scores on the death anxiety scale, as well as higher scores in the death anxiety and obsession subscales, compared to those who did not change their intentions ($p<0.05$). This study offers new insights into understanding the mental health and fertility behavior changes among married women after an earthquake. It underscores the importance of considering death anxiety in the planning of post-disaster women's health services.

Keywords: Death distress, Death anxiety, Death depression, Death obsession, Disaster, Fertility intention

**KADINLARIN MEME KANSERİ FARKINDALIKLARININ VE ETKİLEYEN
FAKTÖRLERİN İNCELENMESİ: BİNGÖL İLİ ÖRNEĞİ**

EXAMINING WOMEN'S BREAST CANCER AWARENESS AND AFFECTING FACTORS:
BİNGÖL PROVINCE EXAMPLE

Rukiye DEMİR DİKMEN¹,

Öğr. Gör., Bingöl Üniversitesi, Yaşlı Bakımı Programı, Sağlık Bakım Hizmetleri Bölümü, Bingöl,
Türkiye / ORCID ID: 0000-0002-7236-6672

Reva BALCI AKPINAR²

Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik Bölümü / Hemşirelik Esasları
Anabilim Dalı, Erzurum, Türkiye / ORCID ID: 0000-0001-8796-6497

Özet

Amaç: Bu araştırma kadınların meme kanseri farkındalıklarını ve etkileyen faktörleri belirlemek amacı ile yapıldı.

Materyal ve Metod: Tanımlayıcı türde yapılan araştırma bir aile sağlığı merkezine başvuran 116 kadın ile yürütüldü. Veriler “**Bilgi Formu**” ve “**Meme Kanseri Farkındalık Ölçeği (Türkçe Form)**” ile toplandı. Veriler IBM SPSS 25.0 yazılımı kullanılarak analiz edildi.

Bulgular: Katılımcıların %50.9'unun 25-35 yaş arasında olduğu, %38.8'inin üniversite mezunu olduğu belirlendi. Katılımcıların Meme Kanseri Farkındalık Ölçeği toplam puanının 64.68 ± 8.32 olduğu saptandı. Üniversite mezunlarının (67.82 ± 6.41), çalışanların (67.55 ± 9.34), daha uzun süre şehirde yaşayanların (65.81 ± 7.78) ve gelirleri giderlerinden fazla olanların (65.81 ± 7.78) daha yüksek Meme Kanseri Farkındalık toplam puanlarına sahip oldukları ancak farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptandı.

Sonuç: Kadınların meme kanseri farkındalıklarının geliştirilmesi gerektiği belirlendi. Üniversite mezunlarının, çalışanların ve gelirleri fazla olanların meme kanseri farkındalıkları daha yüksektir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Meme Kanseri, Farkındalık

Abstract

Objective: This research was conducted to determine women's awareness of breast cancer and the factors affecting it.

Materials and Methods: The descriptive study was conducted with 116 women who applied to a family health center. Data were collected with the Information Form and Breast Cancer Awareness Scale (Turkish Form). SPSS package program was used for statistical evaluation of the data.

Results: It was determined that 50.9% of the participants were between the ages of 25-35 and 38.8% were university graduates. It was determined that the total score of the participants on the Breast Cancer Awareness Scale was 64.68 ± 8.32 . University graduates (67.82 ± 6.41), employees (67.55 ± 9.34), those who have lived in the city for a longer time (65.81 ± 7.78) and those whose income is more than their expenses (65.81 ± 7.78) had higher Breast Cancer Awareness total scores, but the difference was not statistically significant detected.

Conclusions: It was determined that women's breast cancer awareness should be improved. University graduates, employees, those with high incomes breast cancer awareness is higher.

Keywords: Woman, Breast Cancer, Awareness

GİRİŞ

Meme kanseri dünyada en yaygın görülen kanser türlerindedir. Dünya çapında kadınlarda kansere bağlı ölümlerin ikinci önde gelen nedeni olarak bildirilmektedir (Siegel ve ark., 2020). Meme kanseri vakalarının yaklaşık %30'u fiziksel hareketsizlik, obezite ve alkol alımı gibi değiştirilebilir risk faktörlerinden kaynaklanmaktadır. Meme kanserinin erken teşhisi bir önceliktir çünkü erken klinik evrede iyileşme şansı daha yüksektir (İslami ve ark., 2018). Aile öyküsü, cinsiyet, yaşlanma, uzun süreli östrojen maruziyeti ve gen mutasyonları gibi çeşitli risk faktörleri meme kanseri gelişme olasılığını artırabilir (Majeed ve ark., 2014). Erken teşhis için meme kanserine ilişkin farkındalık büyük önem taşımaktadır. Ancak birçok kadın bu hastalığa karşı uygun sağlık tutumu geliştirmemiştir (Liu ve ark., 2018). Çalışmalar, kanser farkındalık düzeyinin, meme kanserinin erken teşhisi için önemli bir faktör olduğunu göstermiştir (Lizama ve ark., 2016; Sama ve ark., 2017; Wang ve ark., 2010). Erken teşhis, hastanın hayatta kalmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, meme kanseri ve tarama yöntemleri hakkında bilgi ve farkındalık düzeylerini artırmayı amaçlayan müdahalelerin uygulanması gereklidir (Balouchi ve ark., 2016).

Daha önce yapılan çalışmaların çoğu, meme kanseri farkındalık düzeyinin bazı Batı ve Asya ülkelerinde düşük olduğunu belirlemiştir (Tazhibi ve Feizi, 2014; Elobaid ve ark., 2014). Bir sistematik inceleme (2023), kadınların yaklaşık %20,2'sinin meme kanseri hakkında yüksek düzeyde bilgiye sahip olduğunu, yaklaşık %13,5'inin orta düzeyde bilgi sahibi olduğunu ve %66,3'ü ise düşük düzeyde bilgi sahibi olduğunu belirlemiştir (AlRajhi ve ark., 2023). Meme kanserine yönelik bu düşük farkındalık düzeyi, daha çok eğitim seviyesi düşük kadınlarda görülmektedir (Hvidberg ve ark., 2014). Kadınlarda meme kanseri farkındalık düzeyinin düşük olmasını etkileyen diğer faktörler arasında kırsal alanlarda yaşama ve yetersiz sağlık merkezlerinin olduğu bölgelerde yaşayan kadınlar için sağlık eğitimi programlarının sınırlı ve yetersiz olması yer almaktadır (Solikhah ve ark., 2019). Bu araştırmanın amacı kadınların meme kanseri farkındalık düzeylerini ve etkileyen faktörleri belirlemektir.

MATERYAL VE METOD

Araştırmanın Türü:

Çalışma tanımlayıcı tiptedir.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi:

Araştırmanın evrenini Eylül 2023- Şubat 2024 tarihleri arasında aile sağlığı merkezine başvuran yetişkin kadınlar oluşturmuştur. Örneklemi ise Eylül 2023- Şubat 2024 tarihleri arasında aile sağlığı merkezine başvuran araştırmaya katılmaya gönüllü 116 kadın oluşturmuştur.

Araştırmaya Dahil Edilme Kriterleri:

- Meme ile ilgili tanılanmış bir hastalığı olmamak
- İletişime açık olmak
- 18 yaş ve üzeri olmak

Araştırmadan Dışlanma Kriterleri:

- Meme kanseri tanısı almak

Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman:

Araştırma Bingöl'de bir aile sağlığı merkezinde Eylül 2023- Şubat 2024 tarihleri arasında yürütüldü.

Araştırma Verilerinin Toplanması:

Veriler “Bilgi Formu” ve “Meme Kanseri Farkındalık Ölçeği (Türkçe Form)” ile aile sağlığı merkezinde kadınlarla yüz yüze görüşülerek toplandı. Anket uygulanması yaklaşık 20 dakika sürdü.

Veri Toplama Araçları:

Bilgi Formu:

Araştırmacılar tarafından literatür taraması yapılarak oluşturulmuştur (AlRajhi ve ark., 2023; Altuntuğ ve ark., 2021; Rakkapao ve ark., 2016). Form katılımcılara ait yaş, cinsiyet, öğrenim durumu, çalışma durumu, en uzun süre yaşanan yer, algılanan gelir düzeyi ve sigara kullanımı olmak üzere 7 ifade içermektedir.

Meme Kanseri Farkındalık Ölçeği (Türkçe Form):

Rakkapao ve ark. (2016) tarafından meme kanserinin erken tanısı ve önlenmesi için geliştirilmiştir (Rakkapao ve ark., 2016). Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması Altuntuğ ve ark. (2021) tarafından yapılmıştır (Altuntuğ ve ark., 2021). Ölçek Risk faktörlerini bilme, Belirti ve bulguları bilme, Meme kanserini önlemede tutum, Meme tarama engelleri, Meme kanseri farkındalığı ile ilgili sağlık davranışı olmak üzere beş alandan oluşmaktadır. Risk faktörlerini bilme, Belirti ve bulguları bilme alanında “Evet”, “Bilmiyorum” ve “Hayır” şeklinde puanlamada doğru cevap için 2 puan alınır, “Bilmiyorum” cevabına 1 puan alınır ve yanlış cevap için 0 puan alınır. Geriye kalan alanlar beşli likert olarak değerlendirilmektedir; “kesinlikle katılmıyorum” 1 puan olarak puanlanma ve “kesinlikle katılıyorum” ifadesine 5 puan verilmektedir. Ölçeğin Cronbach α değeri 0.71 olarak belirlenmiştir (Altuntuğ ve ark., 2021). Bu araştırma için Cronbach α değeri 0.67 olarak belirlendi.

İstatistiksel Analiz: Veriler IBM SPSS 25.0 yazılımı kullanılarak analiz edildi. Cronbach α katsayısını belirlemek için ölçeğin iç tutarlılık analizi kullanıldı. Verilerin analizinde yüzdeler dağılımı, aritmetik ortalama, T- test ve ANOVA testleri kullanıldı.

Etik Yönü: Bu çalışmaya başlamadan önce Bingöl Üniversitesi Etik Kurulu'ndan onay (Onay No: 2023/17) alınmış ve bu çalışmanın yapıldığı aile sağlığı merkezinden yasal izin alınmıştır. Kadınlara çalışmanın amacı anlatıldı; ayrıca bilgilerinin gizli kalacağı ve istedikleri zaman araştırmadan ayrılacakları bilgisi verildi. Ek olarak çalışma Helsinki Bildirgesi ilkelerine uygun olarak gerçekleştirildi. Kadınlardan gönüllü bilgilendirilmiş onam formu kullanılarak yazılı onam alındı.

Bulgular

Araştırmadan elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 1. Kadınlara Ait Bilgiler

	Özellikler	Sayı	Yüzde
Yaş	25-35 arası	59	50.9
	36-45 arası	38	32.8
	46-55 arası	15	12.9
	56-65 arası	4	3.4

Cinsiyet	Kadın	116	100
Öğrenim Durumu	İlkokul	29	25.0
	Ortaokul	13	11.2
	Lise	29	25.0
	Üniversite	45	38.8
Çalışma Durumu	Çalışıyor	27	23.3
	Çalışmıyor	89	76.7
En Uzun Yaşanılan Yer	Köy	23	19.8
	İlçe	21	18.1
	Şehir	72	62.1
Algılanan Gelir Düzeyi	Gelir giderden düşük	49	42.2
	Gelir gidere denk	52	44.8
	Gelir giderden fazla	15	12.9
Sigara Kullanımı	Evet	28	24.1
	Hayır	88	75.9
Toplam		116	100

Katılımcıların %50.9'unun 25-35 yaş arasında olduğu, %38.8'inin üniversite mezunu olduğu belirlendi. Kadınların %76.7'sinin çalışmadığı, %42.2'sinin gelir düzeyinin düşük olduğu ve %75.9'unun sigara kullanmadığı belirlendi (**Tablo 1**).

Tablo 2. Kadınların Meme Kanseri Farkındalık Ölçeği ve Alt Boyutlarından Aldıkları Puanlar

Ölçek	Ortalama	Standart Sapma	Min	Max
Meme Kanseri Farkındalık Ölçeği Toplam	64.68	8.32	43	85
Risk Faktörlerini Bilme	10.50	3.36	0	16
Belirti ve Bulguları Bilme	12.07	3.91	0	16

Meme Kanserini Önlemede Tutum	24.14	3.64	15	30
Meme Tarama Engelleri	9.91	3.48	4	20
Meme Kanseri Farkındalığı İle İlgili Sağlık Davranışı	8.05	2.76	3	13

Katılımcıların Meme Kanseri Farkındalık Ölçeği toplam puanının 64.68 ± 8.32 olduğu, Risk Faktörlerini Bilme puanları 10.50 ± 3.36 , Belirti ve Bulguları Bilme puanları 12.07 ± 3.91 , Meme Kanserini Önlemede Tutum puanları 24.14 ± 3.64 , Meme Tarama Engelleri puanları 9.91 ± 3.48 ve Meme Kanseri Farkındalığı İle İlgili Sağlık Davranışı puanları 8.05 ± 2.76 olarak saptandı (**Tablo 2**).

Tablo 3. Ölçek Puanları ve Kadınlara Ait Bilgilerin Karşılaştırılması

Özellik	Ölçek						
	Meme Kanseri Farkındalık Ölçeği Toplam	Risk Faktörleri ni Bilme	Belirti ve Bulguları Bilme	Meme Kanserini Önlemede Tutum	Meme Tarama Engelleri	Meme Kanseri Farkındalığı İle İlgili Sağlık Davranışı	
Yaş	25-35 arası	64.57 ± 9.3 3	10.32 ± 3.6 0	$12.10 \pm 4.$ 23	$23.89 \pm 3.$ 85	9.93 ± 3.3 6	8.32 ± 2.89
	36-45 arası	$65.36 \pm$ 7.08	10.92 ± 3.4 2	$12.50 \pm 2.$ 61	$24.47 \pm 3.$ 50	9.76 ± 3.8 2	7.71 ± 2.49
	46-55 arası	$63.26 \pm$ 8.18	10.40 ± 2.6 6	$10.66 \pm 5.$ 21	$24.20 \pm 3.$ 78	9.80 ± 3.1 2	8.20 ± 2.88
	56-65 arası	$65.25 \pm$ 4.99	9.50 ± 1.00	$13.00 \pm 4.$ 08	$24.50 \pm 0.$ 57	$11.50 \pm 4.$ 20	6.75 ± 3.20
P değeri	.951	.808	.581	.985	.717	.621	
Öğrenim Durumu	İlkokul	64.75 ± 7.5 7	10.13 ± 2.6 9	$11.62 \pm 3.$ 15	$24.27 \pm 3.$ 66	$11.00 \pm 2.$ 93	7.72 ± 3.01
	Ortaokul	$60.00 \pm 10.$ 69	9.15 ± 2.70	$10.07 \pm 5.$ 69	$23.00 \pm 4.$ 58	8.53 ± 3.5 9	9.23 ± 3.08

3rd INTERNATIONAL TURKIC AND WORLD WOMEN'S STUDIES CONGRESS
October 4-6, 2024, Atatürk University, Erzurum, TÜRKİYE

	Lise	61.86±8.9 2	9.17±3.94	10.79±4. 66	23.41±3. 32	10.79±3. 75	7.68±2.50	
	Üniversite	67.82±6.4 1	11.97±3.01	13.77±2. 39	24.86±3. 48	9.04±3.3 3	8.15±2.65	
	P değeri	.087	.267	.056	.372	.104	.300	
	Çalışma Durumu	Çalışıyor	67.55±9.3 4	11.40±3.76	13.14±3. 79	25.18±4. 02	9.77±4.1 5	8.03±2.92
		Çalışmıyor	63.82±7.8 4	10.22±3.2 1	11.75±3. 91	23.83±3. 48	9.95±3.2 8	8.05±2.73
	P değeri	.374	.359	.814	.200	.451	.592	
	En Uzun Yaşamlı Yer	Köy	64.34±9.4 0	10.47±2.4 2	11.65±4. 31	23.65±3. 93	10.34±2. 91	8.21±3.35
		İlçe	61.19±8.2 8	9.38±4.58	11.04±4. 15	22.71±3. 37	10.90±3. 46	7.14±2.88
		Şehir	65.81±7.7 8	10.83±3.1 8	12.51±3. 69	24.72±3. 52	9.48±3.6 2	8.26±2.50
	P değeri	.108	.266	.369	.111	.306	.311	
	Algılanan Gelir Düzeyi	Gelir giderden düşük	65.06±7.8 4	10.34±3.3 5	12.18±4. 00	24.63±3. 82	10.00±3. 80	7.89±2.78
		Gelir gidere denk	63.88±8.1 5	10.53±3.4 9	12.05±3. 82	23.75±3. 36	9.28±2.9 7	8.25±2.78
		Gelir giderden fazla	66.26±10. 55	10.86±3.1 5	11.80±4. 19	23.93±4. 06	11.80±3. 54	7.86±2.77
	P değeri	.566	.848	.936	.663	.147	.875	
	Sigara Kullanımı	Evet	66.42±9.2 1	11.03±3.92	12.00±4. 38	25.14±3. 87	10.00±3. 53	8.25±2.87
		Hayır	64.13±8.0 0	10.32±3.1 7	12.10±3. 78	23.82±3. 53	9.88±3.4 8	7.98±2.74
	P değeri	.331	.105	.477	.389	.607	.574	

Kadınlardan 36-45 yaş arasında olanların Meme kanseri farkındalık toplam puanlarının 65.36 ± 7.08 olduğu, üniversite mezunlarının puanları 67.82 ± 6.41 olduğu belirlendi. Belirti ve bulguları bilme toplam

puanında üniversite mezunu olanların en yüksek puanı (13.77 ± 2.39) aldıkları belirlendi. Çalışan kadınlar (67.55 ± 9.34), daha uzun süre şehirde yaşayanlar (65.81 ± 7.78) ve gelirleri giderlerinden fazla olanlar (65.81 ± 7.78) daha yüksek Meme Kanseri Farkındalık toplam puanlarına sahip oldukları ancak farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptandı (**Tablo 3**).

Sonuç

Meme kanseri farkındalığını artırarak hastalıkla ilişkili morbidite ve mortalite oranlarını azaltmak mümkündür. Kadınların meme kanserini etkili bir şekilde önleyebilmeleri için eğitilmeleri gerekmektedir. Kadınlar eğitilerek meme kanseri bilgi düzeyleri iyileştirilebilir, erken teşhisi teşvik etmek ve meme kanseri için tarama programlarına katılımı sağlanabilir. Kadınların düzenli sağlık kontrollerinin sağlanması için meme kanseri farkındalığını artırmaya odaklanan programlar önemlidir. Çeşitli kurumlarda sağlık eğitimi programları, farkındalık kampanyaları ve hedefli farkındalık oturumlarının uygulanması önerilmektedir.

Kaynaklar

AlRajhi, B., Aljadani, F. F., Almarwan, S. R., Alzahrani, A. A., Sindi, M. H. M., Kano, A., Alzahrani, R. S., & Baaqeel, R. (2023). Breast Cancer Awareness Among Women in Saudi Arabia: A Systematic Review. *Breast cancer (Dove Medical Press)*, 15, 913–924. <https://doi.org/10.2147/BCTT.S426079>

Altuntuğ, K., Koçak, V., & Ege, E. (2021). The Evaluation of the validity and reliability of the breast cancer awareness scale (for Turkish women). *Turkish Journal of Oncology*, 36(2).

Balouchi, A., Shahdadi, H., AlKhasawneh, E., Abdollahimohammad, A., Firouzkouhi, M., Sarani, H., & Gorgij, A. (2016). Rural Women's Awareness about Breast Cancer in Southeastern Iran: a Cross-Sectional Study. *Asian Pacific journal of cancer prevention : APJCP*, 17(4), 1875–1879. <https://doi.org/10.7314/apjcp.2016.17.4.1875>

Elobaid, Y. E., Aw, T. C., Grivna, M., & Nagelkerke, N. (2014). Breast cancer screening awareness, knowledge, and practice among arab women in the United Arab Emirates: a cross-sectional survey. *PLoS one*, 9(9), e105783. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0105783>

Hvidberg, L., Pedersen, A. F., Wulff, C. N., & Vedsted, P. (2014). Cancer awareness and socio-economic position: results from a population-based study in Denmark. *BMC cancer*, 14, 581. <https://doi.org/10.1186/1471-2407-14-581>

Islami, F., Goding Sauer, A., Miller, K. D., Siegel, R. L., Fedewa, S. A., Jacobs, E. J., McCullough, M. L., Patel, A. V., Ma, J., Soerjomataram, I., Flanders, W. D., Brawley, O. W., Gapstur, S. M., & Jemal, A. (2018). Proportion and number of cancer cases and deaths attributable to potentially modifiable risk factors in the United States. *CA: a cancer journal for clinicians*, 68(1), 31–54. <https://doi.org/10.3322/caac.21440>

Liu, L. Y., Wang, Y. J., Wang, F., Yu, L. X., Xiang, Y. J., Zhou, F., Li, L., Zhang, Q., Fu, Q. Y., Ma, Z. B., Gao, D. Z., Li, Y. Y., & Yu, Z. G. (2018). Factors associated with insufficient awareness of breast cancer among women in Northern and Eastern China: a case-control study. *BMJ open*, 8(2), e018523. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2017-018523>

Lizama, N., Rogers, P., Thomson, A., Slevin, T., Fritschi, L., Saunders, C., & Heyworth, J. (2016). Women's beliefs about breast cancer causation in a breast cancer case-control study. *Psycho-oncology*, 25(1), 36–42. <https://doi.org/10.1002/pon.3869>

- Majeed, W., Aslam, B., Javed, I., Khaliq, T., Muhammad, F., Ali, A., & Raza, A. (2014). Breast cancer: major risk factors and recent developments in treatment. *Asian Pacific journal of cancer prevention : APJCP*, 15(8), 3353–3358. <https://doi.org/10.7314/apjcp.2014.15.8.3353>
- Rakkapao, N., Promthet, S., Moore, M. A., Solikhah, S., & Hurst, C. (2017). Assessing Breast Cancer Awareness in Thai Women: Validation of the Breast Cancer Awareness Scale (B-CAS). *Asian Pacific journal of cancer prevention : APJCP*, 18(4), 995–1005. <https://doi.org/10.22034/APJCP.2017.18.4.995>
- Sama, C. B., Dzekem, B., Kehbila, J., Ekabe, C. J., Vofo, B., Abua, N. L., Dingana, T. N., & Angwafo, F., III (2017). Awareness of breast cancer and breast self-examination among female undergraduate students in a higher teachers training college in Cameroon. *The Pan African medical journal*, 28, 91. <https://doi.org/10.11604/pamj.2017.28.91.10986>
- Siegel, R. L., Miller, K. D., & Jemal, A. (2020). Cancer statistics, 2020. *CA: a cancer journal for clinicians*, 70(1), 7–30. <https://doi.org/10.3322/caac.21590>
- Solikhah, S., Promthet, S., & Hurst, C. (2019). Awareness Level about Breast Cancer Risk Factors, Barriers, Attitude and Breast Cancer Screening among Indonesian Women. *Asian Pacific journal of cancer prevention : APJCP*, 20(3), 877–884. <https://doi.org/10.31557/APJCP.2019.20.3.877>
- Tazhibi, M., & Feizi, A. (2014). Awareness levels about breast cancer risk factors, early warning signs, and screening and therapeutic approaches among Iranian adult women: a large population based study using latent class analysis. *BioMed research international*, 2014, 306352. <https://doi.org/10.1155/2014/306352>
- Wang C., Miller S.M., Egleston B.L., Hay J.L., Weinberg D.S.: Beliefs about the causes of breast and colorectal cancer among women in the general population. *Cancer Causes Control* 2010; 21: pp. 99-107.

**EBE ADAYLARININ AİLE İÇİ ŞİDDETE YÖNELİK TUTUMLARI VE AİLE İÇİ KADINA
ŞİDDET BELİRTİLERİNİ TANIMA DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ**
*DETERMINING MIDWIFERY STUDENTS' ATTITUDES TOWARDS DOMESTIC VIOLENCE AND
THEIR ABILITY TO RECOGNIZE SIGNS OF DOMESTIC VIOLENCE AGAINST WOMEN**

Hatice ÇETİNKAYA¹

¹Ebe, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Van, Türkiye/ ORCID
ID: 0009-0007-1378-1247

Selver BEZGİN²

² Dr.Öğr.Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları
Hemşireliği Anabilim Dalı, Van, Türkiye / ORCID: 0000-0003-2828-4271.

Özet

Bu araştırma, ebelik bölümü öğrencilerinin, aile içi şiddete yönelik tutumlarını ve aile içi kadına şiddet belirtilerini tanıma düzeylerini belirlemek amacı ile tanımlayıcı olarak yapıldı. Araştırmanın örneklemini Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümünde eğitim alan 298 öğrenci oluşturdu. Veriler; 2023-2024 eğitim öğretim yılı Bahar dönemi Nisan-Haziran ayları arasında; Kişisel Bilgi Formu, 'Hemşire ve Ebelerin Kadına Yönelik Şiddetin Belirtilerini Tanımalarına Yönelik Ölçek' ve 'Aile İçi Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği' ile toplandı. Bu çalışmada öğrencilerin kadına yönelik şiddet belirtilerini tanıma puan ortalamalarının 19,24±2,864; aile içi şiddete karşı tutum puan ortalamalarının ise 19,09±4,183 olduğu belirlendi. Ebelik öğrencilerinin aile içi şiddete yönelik tutum puanları ile kadına yönelik şiddet belirtilerini tanıma düzeyleri arasında negatif yönde zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edildi. Öğrencilerin aile içi şiddete karşı tutum puanları ile babalarının eğitim durumu, öğrenim gördükleri sınıf ve konu ile ilgili eğitim alma durumu arasında anlamlı fark bulundu (p<0.05). Öğrencilerin kadına şiddet belirtilerini tanıma düzeyleri ile öğrenim gördükleri sınıf ve konu ile ilgili eğitim alma durumu arasında anlamlı fark bulundu (p<0.05). Sonuç olarak çalışmada ebelik öğrencilerinin kadına şiddet belirtilerini tanıma düzeylerinin kısmen yeterli olduğu ve aile içi şiddete karşı tutumlarının olumsuz olduğu belirlendi.

Anahtar Kelimeler: Ebelik öğrencileri, aile içi şiddet, kadına şiddet, tutum.

*Bu araştırma TÜBİTAK 2209-A proje kapsamında desteklenmiştir.

Abstract

This descriptive research was conducted to determine the attitudes of midwifery students towards domestic violence and their ability to recognize signs of domestic violence against women. The sample of the research consisted of 298 students studying in the Midwifery Department of Van Yüzüncü Yıl University's Faculty of Health Sciences. Data were collected between April and June of the Spring term of the 2023-2024 academic year using a Personal Information Form, 'The Scale for Nurses' and Midwives' Recognition of Signs of Violence Against Women', and 'The Attitudes Towards Domestic Violence Scale'. In this research, it was found that the students' mean score for recognizing signs of violence against women was 19.24±2.864, while their mean score for attitudes towards domestic violence was 19.09±4.183. A weak negative correlation was identified between the midwifery students' attitudes towards domestic violence and their ability to recognize signs of violence against women. Significant differences were found between students' attitudes towards domestic violence and their fathers' educational status, their year of study, and whether they had received training on the subject (p<0.05). Additionally, significant differences were found between students' ability to recognize signs of violence against women and their year of study and whether they had received training on the subject (p<0.05). In conclusion, the research determined that midwifery students' ability to recognize signs of

* This research was supported by the TÜBİTAK 2209-A project.

violence against women was partially adequate, and their attitudes towards domestic violence were negative.

Keywords: Midwifery students, domestic violence, violence against women, attitudes.

KIZ ÇOCUKLARININ EĞİTİMİ, ERKEN VE ZORLA EVLİLİKLERİ
EDUCATION OF GIRLS, EARLY AND FORCED MARRIAGE

Özlem KARABULUTLU¹,

Prof. Dr., Kafkas Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Doğum ve Kadın Sağlığı Hastalıkları
Hemşireliği Anabilim Dalı, Kars, Türkiye, ORCID ID: 0000-0001-5307-5186

Yağmur KOTANCI²,

Ebe, Yağmur KOTANCI Kafkas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı,
Kars, Türkiye
ORCID ID: 0000-0002-3016-487X

Özet

Eğitim alanında var olan gelişmelere rağmen dünya genelinde 754 milyon yetişkin okuma yazma bilmemekte ve bunlardan yaklaşık üçte ikisini kadınlar oluşturmaktadır. Eğitime erişimin önünde yoksulluk, sosyo- kültürel nedenler, artan okul masrafları, pandemi, iklim değişiklikleri gibi birçok engel bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikler de kız çocuklarının eğitim süreçlerinde olumsuzluklara neden olabilmektedir. Bu derlemede amaç, kız çocuklarının eğitimi, erken yaşta ve zorla evliliklere dair bilinmesi gerekenleri incelemek ve çözüm önerileri sunmaktır. Erken yaşta evlilik bireyin fiziksel ve psikolojik gelişimi tamamlanmadan yapılan evlilik olarak tanımlanmaktadır. Türk Ceza Kanunu'na göre 15 yaşını, Türk Medeni Kanunu'na göre 17 yaşını, Çocuk Koruma Kanunu'na göre de 18 yaşını doldurmamış bireylerin evliliği çocuk evliliği olarak kabul edilmekte, evlenen kız çocuğu ise çocuk gelin olarak adlandırılmaktadır. Erken yaşta ve zorla evlilik bir insan hakları ihlali olup, kız çocuklarında görülen cinsel istismar durumudur. UNICEF 2022 verilerine göre, 18 yaş altında evlenen kızların sayısı dünyada 640 milyon olup, son beş yılda yüzde 21'den yüzde 19'a inmiştir. Dünyada erken yaşta evliliklerin en yaygın olduğu bölgeler Güney Asya, Güney Doğu Asya ve Sahra-Altı Afrika bölgeleridir. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde erken yaşta evlilikler küresel olarak halen toplumsal bir sorundur. Erken yaşta evlilikler kişiler üzerinde çeşitli fiziksel, psikolojik ve duygusal sorunlara neden olmaktadır. Bu sorunlardan bazıları; erken yaşta yaşanan cinsel ilişki, erken yaşta gebelik, istenmeyen gebelik, isteyerek düşük ve cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlardır. Bu bilgiler ışığında erken yaşta evliliklerin azalma eğiliminde olmasına rağmen halen istenilen seviyede olmadığı sonucuna varılmıştır. Erken yaşta ve zorla evliliklerin azalması için özellikle çocuk yaşta evliliklerin yaygın olduğu bölgelerde erken yaşta evliliklerin kız çocuklarına olumsuz etkileri, kız çocuklarına değer verilmesi, çocuk hakları, kız çocuklarının sağlığı, eğitimi, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık artırılmalıdır. Erken yaşta evliliğin neden olduğu çocuklar üzerindeki olumsuz sonuçların azalması amacıyla ana çocuk sağlığı, aile planlaması, üreme sağlığının önemine yönelik farkındalığı sağlamak için programlar yapılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Kız Çocuk, Eğitim, Erken Yaşta Evlilik

Abstract

Despite the developments in education, 754 million adults worldwide are illiterate, and nearly two-thirds of these are women. There are many obstacles to accessing education, such as poverty, socio-cultural reasons, increasing school costs, pandemics, and climate change. Gender-based inequalities can also cause negativities in the education processes of girls. The purpose of this review is to examine what needs to be known about girls' education, early and forced marriages, and to offer solution suggestions. Early marriage is defined as a marriage that takes place before the physical and psychological development of an individual is complete. According to the Turkish Penal Code, marriages of individuals who have not reached the age of 15, according to the Turkish Civil Code, and 18 according to the Child Protection Law are considered child marriages, and a girl who marries is called a child bride. Early and forced marriage is a human rights violation and a sexual abuse of girls. According to UNICEF 2022 data, the number of girls married under the age of 18 is 640 million in the world, and it has decreased from 21 percent to 19 percent in the last five years. The regions where early marriages

are most common in the world are South Asia, South East Asia and Sub-Saharan Africa. Early marriages are still a global social problem, especially in underdeveloped and developing countries. Early marriages cause various physical, psychological and emotional problems in people. Some of these problems are early sexual intercourse, early pregnancy, unwanted pregnancy, induced abortion and sexually transmitted infections. In light of this information, it has been concluded that although early marriages are on the decline, they are still not at the desired level. In order to reduce early and forced marriages, especially in regions where child marriages are common, the negative effects of early marriages on girls, the value given to girls, children's rights, girls' health, education and gender equality should be increased. In order to reduce the negative consequences on children caused by early marriage, programs should be carried out to raise awareness of the importance of maternal and child health, family planning and reproductive health.

Keywords: Girl Child, Education, Early Marriage

**BİR KADIN AKTİVİTE MERKEZİNDEKİ KURSİYERLERE VERİLEN EĞİTİMİN
GENİTAL HİJYEN DAVRANIŞLARINA ETKİSİ**
THE EFFECT OF TRAINING GIVEN TO TRAINEES IN A WOMEN'S ACTIVITY CENTER ON
GENITAL HYGIENE BEHAVIORS

İlknur DEMİRHAN¹,

¹Arş. Gör. Dr. Aksaray Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Doğum-Kadın Sağlığı ve Hastalıkları
Hemşireliği Anabilim Dalı, Aksaray, Türkiye/ ORCID: 0000-0002-6910- 9018

İlknur GÖKŞİN²

²Dr. Öğr. Üyesi, Aksaray Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Doğum-Kadın Sağlığı ve
Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Aksaray, Türkiye / ORCID: 0000-0002-1125-2161

Özet

Amaç: Araştırma, üreme çağındaki kadınlara verilen genital hijyen eğitiminin kadınların genital hijyen davranışları düzeylerine etkisini değerlendirmek amacı ile öntest-sontest kontrol gruplu yarı deneysel tipte yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem: Araştırmanın evrenini, Aksaray ilindeki bir Kadın Aktivite Merkezi'ne Mart-Aralık 2022 tarihleri arasında devam eden 18-49 yaş arasındaki kadınlar, örneklemini ise araştırmaya katılmayı kabul eden, 18-49 yaş arasındaki kadınlar oluşturmuştur. Müdahale grubunu 16, kontrol grubunu ise eğitim almayan 14 kadın oluşturmuştur. Araştırmanın verileri Tanıtıcı Bilgi Formu ve Genital Hijyen Davranışları Ölçeği ile yüz yüze görüşme tekniği ile toplanmıştır. Çalışma için etik kurul izni (2022/01-27), kadınlardan sözel izin alınmış, veriler SPSS 23 istatistik programı ile analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde; sayı, yüzde, ki-kare, Independent Sample-t ve Paired Sample-t'' test istatistikleri kullanılmıştır.

Bulgular: Müdahale ile kontrol grubu arasında yaş ortalaması, eğitim düzeyi, çalışma durumu, sosyal güvence, günlük ped kullanımı, daha önce genital hastalık geçirme ve düzenli jinekolojik muayene olma değişkenleri açısından istatistiksel olarak anlamlı ilişki yoktur ($p>0,05$). Müdahale grubundaki kadınların genital hijyen davranışları ortalama puanları öntestte $95,12\pm 9,24$ ve sontestte $97,12\pm 10,44$ olarak saptanmıştır. Sontest puanları öntestten yüksek belirlenmiştir ancak fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$). Kontrol grubunun genital hijyen davranışları ortalama puanları öntestte $99,00\pm 7,68$ ve sontestte $98,71\pm 9,84$ 'tür. Müdahale ve kontrol gruplarının grup içi öntest ile sontest puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir ($p>0,05$).

Sonuç: Araştırma sonucunda müdahale grubundaki kadınların verilen eğitim sonrası genital hijyen davranışlarının arttığı ancak farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir. Kadın sağlığının korunması ve geliştirilmesi amacıyla eğitim verilmesi genital yol enfeksiyonlarının önlenmesine de katkı sağlayacaktır. Bu nedenle, kadınların yaş dönemlerine uygun şekilde okulda, evde, kurslarda ya da etkinliklerde genital hijyenlerine yönelik eğitim verilerek farkındalıkları artırılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Genital Hijyen, Kadın Sağlığı.

Abstract

Purpose: The study was conducted as a quasi-experimental type with a pretest-posttest control group in order to evaluate the effect of genital hygiene education given to women of reproductive age on the levels of genital hygiene behaviors of women.

Material and Method: The universe of the study consisted of women between the ages of 18-49 who attended a Women's Activity Center in Aksaray between March and December 2022, and the sample

consisted of women between the ages of 18-49 who agreed to participate in the study. The intervention group consisted of 16 women, and the control group consisted of 14 women who did not receive training. The data of the study were collected using the Introductory Information Form and the Genital Hygiene Behaviors Scale using face-to-face interviews. Ethics committee approval (2022/01-27) was obtained for the study, verbal permission from the women, and the data were analyzed with the SPSS 23 statistical program. In the evaluation of the data; number, percentage, chi-square, Independent Sample-t and Paired Sample-t" test statistics were used.

Findings: There is no statistically significant relationship between the intervention and control groups in terms of mean age, education level, employment status, social security, daily pad use, previous genital disease and regular gynecological examination variables ($p>0.05$). The mean genital hygiene behavior scores of the women in the intervention group were determined as 95.12 ± 9.24 in the pretest and 97.12 ± 10.44 in the posttest. The posttest scores were determined to be higher than the pretest, but the difference was not statistically significant ($p>0.05$). The mean genital hygiene behavior scores of the control group were 99.00 ± 7.68 in the pretest and 98.71 ± 9.84 in the posttest. It was determined that there was no statistically significant difference between the pretest and posttest scores of the intervention and control groups within the groups ($p>0.05$).

Conclusion: As a result of the research, it was determined that the genital hygiene behaviors of the women in the intervention group increased after the training given, but the difference was not statistically significant. Providing education for the protection and development of women's health will also contribute to the prevention of genital tract infections. Therefore, women's awareness should be increased by providing education on genital hygiene at school, at home, in courses or events, in accordance with their age.

Keywords: Education, Genital Hygiene, Women's Health.

AYDIN ÖZELİNDE KADIN VE AİLEYE DAİR OLASI SORUNLAR VE ÇÖZÜMLER
POSSIBLE PROBLEMS AND SOLUTIONS REGARDING WOMEN AND FAMILY IN AYDIN

Dilek AKICI¹

¹ Öğr. Gör., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın Meslek Yüksekokulu, Aydın, Türkiye/ ORCID ID: 0000000304455187

Aslıhan TOPAL²

² Öğr. Gör., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın Meslek Yüksekokulu, Aydın, Türkiye/ /ORCID ID: 000000033111824X

Gülfer DOĞAN PEKİNCE³

³ Dr. Öğr. Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Doğum-Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Aydın, Türkiye/ Orcid ID: 0000-0001-8599-3897.

Duygu ERGE⁴

⁴ Prof. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı Ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Alerji Bilim Dalı, Aydın, Türkiye/ ID: 0000-0003-1477-4739.

Rukiye AYDOĞAN⁵

⁵ Dr. Öğr. Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Rekreasyon Anabilim Dalı, Aydın, Türkiye/ ORCID ID: 0000-0002-8967-2684.

Hicabi ARSLAN⁶

⁶ Dr. Öğr. Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Medya Çalışmaları Anabilim Dalı, Aydın, Türkiye/ ORCID ID:0000-0001-9424-7722.

Özet

Kadınlar eğitim, sağlık, çalışma hayatı, siyaset ve karar alma mekanizmalarına katılım ve kadına yönelik şiddet konularında toplumsal cinsiyet veya ayrımcılık olmak üzere birçok sorunla başetmek zorunda kalmaktadır. Ülkemizde, kadınların başetmek zorunda kaldığı bu sorunlara yönelik yapılan yasal düzenlemeler, oluşturulan kamu politikaları ve uygulamalarının yanında bir de kadın odaklı sivil toplum örgütleri de faaliyet göstermektedir. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Kadın ve Aile Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi de bu anlamda çalışmalarını sürdürmektedir. Bu amaçla merkezimizce yapılan ‘Güçlü Kadın, Güçlü Aile, Güçlü Türkiye’ temalı çalıştayda, Aydın özelinde kadın ve aileye dair olası sorunlar ve çözüm önerileri dört ana başlık (hukuki sorunlar, eğitim ve öğretim ile ilgili sorunlar, iş yaşamı ile ilgili sorunlar ve sosyal/toplumsal sorunlar) ve on altı alt başlıkta altı masada tartışılmıştır.

Aydın ili özelindeki kadın ve aileye dair olası sorunlar ve çözüm önerilerinin dört farklı oturumda 31 farklı disiplinle tartışıldığı çalıştay sonucunda; kadın hayatını kolaylaştırıcı yeni düzenlemelerin yapılması, mevcut düzenlemelerin işlevselliğinin artırılması, kadın istihdamına yönelik çalışmaların yapılması, çözüm önerilerinin uygulanabilir projelere dönüştürülmesi hem sorumluluk hem de bir görev olarak çalıştayımızca oy birliğiyle benimsenmiştir.

İl geneli yapılan bu çalıştayın, diğer illerde de yapılması ve yapılan bu çalıştayların ortak sonuç ve çözüm önerilerinin dikkate alınarak kanun koyucular tarafından değerlendirilmesi ve uygulanabilirliği olan düzenlemelerin yapılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler : Kadın, Aile, Kadının Statüsü.

Abstract

Women have to deal with many problems, including gender or discrimination, in education, health, work life, participation in politics and decision-making mechanisms, and violence against women. In our country, in addition to the legal regulations, public policies and practices that women have to deal with,

there are also women-focused civil society organizations operating. Aydın Adnan Menderes University Women and Family Studies Application and Research Center continues its work in this regard. For this purpose, in the workshop themed ‘Strong Women, Strong Family, Strong Turkey’ organized by our center, possible problems and solution proposals regarding women and family specific to Aydın were discussed on six tables under four main headings (legal problems, problems related to education and training, problems related to business life and social/societal problems) and sixteen subheadings. Women have to deal with many problems, including gender or discrimination, in education, health, work life, participation in politics and decision-making mechanisms, and violence against women. In our country, in addition to the legal regulations, public policies and practices that women have to deal with, there are also women-focused civil society organizations operating. Aydın Adnan Menderes University Women and Family Studies Application and Research Center continues its work in this regard. For this purpose, in the workshop held by our center, possible problems and solution proposals regarding women and family, specific to Aydın, were discussed on six tables under four main headings (legal problems, problems related to education and training, problems related to work life, and social/societal problems) and sixteen subheadings.

As a result of the workshop where the possible problems and solution proposals regarding women and family in Aydın province were discussed in four different sessions with 31 different disciplines; making new regulations that will facilitate women's lives, increasing the functionality of existing regulations, carrying out studies on women's employment, and transforming solution proposals into applicable projects were unanimously adopted by our workshop as both a responsibility and a duty.

It is recommended that this workshop, which was held throughout the province, be held in other provinces as well, and that the common results and solution suggestions of these workshops be taken into consideration and evaluated by the lawmakers, and applicable regulations be made.

Keywords: Women, Family, Women's Status.

Giriş

Kadınlar eğitim, sağlık, çalışma hayatı, siyaset ve karar alma mekanizmalarına katılım ve kadına yönelik şiddet konularında toplumsal cinsiyet veya ayrımcılık olmak üzere birçok sorunla baş etmek zorunda kalmakta (Aydın ve Gürbüz, 2018) ve toplum tarafından kendilerine biçilen roller nedeniyle temel haklarından bile yeterince yararlanamamaktadır. Bu haklardan en önemlilerin başında gelen eğitim hakkı, erkeklere oranla daha az yararlanılan haklar arasında yer almaktadır (Varış, 2011; İlçioğlu ve ark. 2017). Bu durum kadınları çalışma hayatının dışında bırakmaktadır; çalışan kadınların çoğunluğu da gelir getirmeyen “aile işçisi” olarak tanımlanan ücret dışı şekilde çalışmaktadır (İlçioğlu ve ark. 2017). Oysaki eğitim seviyesi yükseldikçe kadınlar daha yüksek statülü ve yüksek ücretli işlerde çalışabilmektedir (Dirik, 2016, s. 33). Eğitim düzeyi ile işgücüne katılım arasında doğrusal bir ilişki vardır ve eğitim seviyesi arttıkça işgücüne katılma ihtimali de artmaktadır (Çakır, 2008, s. 31). İşgücüne katılımı birlikte kadınlar, bu kez cam tavan sendromuyla mücadele etmek zorunda kalmaktadır. Kadınların eğitim durumundan veya fiziksel özelliklerden kaynaklanmayan, nitelikli kişiler olmalarına rağmen sadece cinsiyeti nedeniyle önüne engeller çıkarılmaktadır (Büyükyaprak, 2015). Oysaki kadınların çalışma hayatında yer almaları toplumun gelişimi için oldukça elzemdir. Çalışma hayatında yer alan kadının üretkenliği artacak ve dolayısıyla bu üretkenlik; aile gelirini arttıracak, yaşam standartlarını yükseltecek, yoksullukla mücadeleyi kolaylaştıracak, aile içi taciz, şiddet, ekonomik şiddet, zorla ve erken yaşta evlilik, erken doğum gibi konularla mücadele etmelerine yardımcı olacaktır. Tüm bu nedenlerin yanısıra toplumda aile yapılarının güçlenmesi, maddi şartlar veya mağduriyet gereği değil sevgi ve saygıya dayanan daha eşitlikçi daha demokratik aile birlikteliklerinin kurulması adına kadınların ekonomik haklara sahip olmaları hem kadınlar hem de toplum için oldukça önemlidir (Karabıyık, 2012, s. 240; Aksöz ve Eroğlu Durkal, 2021).

Kadınların mağdur olduğu diğer bir sorun ise şiddettir. Kadına yönelik şiddet; fiziksel, cinsel, psikolojik/duygusal ya da ekonomik olmak üzere farklı biçimlerde uygulanmaktadır. En yaygın ve

bedende hasar bırakan türü olan fiziksel şiddet, en fazla görülen şiddet türü olarak karşımıza çıkmaktadır (Baygal, 2016: 183).

Ülkemizde, kadınların başetmek zorunda kaldığı bu ve benzeri sorunlara yönelik yapılan yasal düzenlemeler, oluşturulan kamu politikaları ve uygulamalarının yanında bir de kadın odaklı sivil toplum örgütleri faaliyet göstermektedir (Aydın ve Gürbüz, 2018). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Kadın ve Aile Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi de bu anlamda çalışmalarını sürdürmekte ve çalışmalarında kamu kurum ve kuruluşlarıyla ve sivil toplum kuruluşlarıyla da ortak çalışmalar sürdürmektedir. Bu amaçla merkezimizin koordinatörlüğünde, Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü ve KADEM Aydın Temsilciliği ile birlikte yapılan 'Güçlü Kadın, Güçlü Aile, Güçlü Türkiye' temalı çalıştayda, kadınlarımızın karşılaştıkları hukuki sorunlar, eğitim ve öğretimle ilgili sorunlar, iş yaşamıyla ilgili sorunlar, sosyal ve toplumsal sorunlar ele alınmıştır.

Bulgular

Aile ve Kadın temelli çalışmalarını sürdürmekte olan Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Kadın ve Aile Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezimiz, 'Güçlü Kadın, Güçlü Aile, Güçlü Türkiye' temalı çalıştay düzenlemiştir. Bu çalıştayda, Aydın özelinde kadın ve aileye dair olası sorunlar ve çözüm önerileri hukuki sorunlar, eğitim ve öğretim ile ilgili sorunlar, iş yaşamı ile ilgili sorunlar ve sosyal/toplumsal sorunlar olmak üzere dört ana başlık ve on altı alt başlıkta toplam 31 farklı disiplinden (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Kadın ve Aile Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, KADEM Aydın Temsilciliği, Aydın Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, bağlı Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlükleri ve Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi Müdürlüğü, Aydın İl Milli Eğitim Müdürlüğü, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü, İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü, Ticaret İl Müdürlüğü, İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, İl Sağlık Müdürlüğü, İl Emniyet Müdürlüğü, İl Jandarma Komutanlığı, Aydın Adliyesi, Aydın Barosu, İl Müftülüğü, Efeler İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Aydın Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğü, Aydın Valiliği Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Vakfı, İş-Kur, YEDAM, KOSGEB, Genç KADEM, Memur-Sen Kadınlar Komisyonu, Kızılay Kadın Kolları, Gazeteciler Cemiyeti, Beyazay Derneği, İlim Yayma Cemiyeti, Anadolu Aslanları İş Adamları Derneği (ASKON) ve Genç ASKON, AK Parti Sivil Toplum ve Halkla İlişkiler Birimi, Aydın Ziraat Odası, Aydın Ticaret Odası, Üniversitemiz Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalı ve İletişim Fakültesi) katılımıyla altı masada tartışılmıştır. Aydın özelinde saptanan olası sorunlar ve olası çözüm önerileri Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Aydın özelinde saptanan olası sorunlar ve olası çözüm önerileri

Olası Sorunlar	Çözüm Önerileri
1. Kadın ve Aileye Verilen Desteklere Dair Farkındalık	
Masa 1	Sosyal Desteklerin suistimali önlenmeli, denetim mekanizmaları arttırılabilir. Sosyal desteklere dair mahalle bazlı bilgilendirmeler yapılabilir.. Maddi destek sağlanan kadınların ve aile bireylerinin istihdamına yönelik eğitim ve girişimlerin de gerçekleştirilmesi sağlanabilir. İstihdam desteklerinin takibinin sağlanabilir.
Masa 2	Bilinçsiz yapılan başvuruların süreci geciktirmesi nedeniyle başvuruların sistem üzerinden alınmasıyla kriterleri karşılamayan kişilerin sistem tarafından elenmesi sağlanabilir.

	<p>Kişilerin başvuru kriterlerini bilmemesi nedeniyle gereksiz başvuruları önlemek adına yerel basın ile iletişime geçilmesi ve sosyal desteklere dair doğru bilgilendirme haberleri yapılması sağlanabilir.</p> <p>Sürekli yapılan yardımların kişileri bağımlı hale getirmesi söz konusu olduğundan ekonomik destek bağlanırken İŞKUR ile işbirliği yapılması, kişi iş bulana kadar yardım alacağı konusunda bilgilendirilmesi ve bu şartları kabul ettiği takdirde yardım almasının sağlanması ve işverenlerce de bu gruplara pozitif ayrımcılık yapılması ve bu işverenlerin de teşvik alması sağlanabilir.</p>
Masa 3	<p>Kadınları hukuki haklarını bilmeleri hakkında bilinçlendirme yapılabilir. Kamu spotları ve sosyal mecralar etkin kullanılması durumunda geniş kitlelere ulaşılabilir ve hatırdaki kalır çalışmalar yürütülebilir.</p> <p>Kadın konukevlerinden ayrılan kadınların bir süre daha desteklenmelerinin devam etmesi ve kadının hayatını inşa etmede bağımsız duruma gelmesinde bakanlık bünyesinde öncü olunması. Yani bunun sağlanması noktasında çalışma hayatına dahil olmak isteyen kadınlara çocuklarının bakımı ve gözetimi için okul ve kreş desteklerinin verilebilir.</p>
Masa 4	<p>Hakların duyurulması için kurumlar arası işbirliği ile özel çalışmalar yapılabilir.</p> <p>Boşanma esnasında istihdam desteği verilebilir.</p> <p>Yabancı uyrukluların çalışma izinleri ve yasal haklar konusunda bilgilendirmelerin etkinliği artırılabilir.</p>
Masa 5	<p>Özellikle konuk evlerinden çıkan kadınlara dönük desteklerin artırılabilir.</p> <p>Okul çağında çocuğu olan çalışan kadınlara okul desteğinin sağlanabilir.</p> <p>Kamu spotları yapıp yaygınlaştırılabilir.</p>
Masa 6	<p>Denetimli serbestelikten yararlananlar kurumlararası işbirlikleriyle meslek edindirme kursları, sosyal adaptasyon gibi konularda destek alınabilir (ADEM, İŞKUR, Aydın Ticaret Odası, Halk Eğitim Merkezi).</p> <p>Çalışmayan kadınlara verilen desteklerin düzenli şekilde takip edilebilir.</p> <p>Engelli çocuğu olan annelerin emeklilik haklarının düzenlenebilir.</p> <p>Engelli çocuğu olan annelerin çocuklarını kısa süreliğine bırakabilecek merkezlerin yapılabilir.</p>
Ortak Masa	<p>Sosyal desteklere başvuru ve başvuruların takibi açısından herkesçe kullanılabilir kullanımı kolay mobil bir yazılım geliştirilerek başvurular ve takipler bu mobil sistem üzerinden yapılabilir. Bu sistem üzerinden kurumlar ve başvuruçulara yönelik düzenli anket uygulaması, öneri, görüş iletimi yapılarak çalıştayda belirtilen ve belirtilmeyen tüm hususlara dair gerekli güncellemeler ivedilikle yapılabilir.</p>
2.Boşanma Oranları ve Boşanma Süreci	
Masa 1	<p>Alkol ve madde bağımlılığının boşanmayla ilişkisi konusu çalışılmalıdır.</p>

	<p>Bağımlılığı önleyici çalışmalar arttırılmalıdır.</p> <p>Dizilerdeki olumsuz rol modeller azaltılmalıdır.</p> <p>İyi aile örneklerine dair kamu spotlarının, yapımların arttırılması ve teşvik edilmelidir.</p> <p>Yapımların yayın öncesi kontrolü sağlanmalıdır.</p> <p>Evlilik öncesi ve süresince düzenli aile eğitimleri verilmelidir.</p> <p>Boşanma sürecinde aile danışmanlığı almanın zorunlu olmalıdır.</p>
Masa 2	<p>Boşanma oranlarının artıyor olması nedeniyle evlilik öncesi zorunlu eğitim verilmesi sağlanmalıdır.</p> <p>Müftülüklerin boşanma sürecindeki ailelere verdiği manevi desteğin duyurulmalıdır.</p> <p>Aileyi özendirici ve teşvik edici çalışmaların yapılması sağlanabilir.</p>
Masa 3	<p>“Kadının beyanı esastır.” anlayışı ile kadın erkek arasındaki çatışmaların artmasını önlemek adına 6284 sayılı kanunun pratikte işlevselliğinin bütüncül yaklaşım ile sağlanmalıdır.</p> <p>Boşanmaların artmasını önlemek adına aile içi sorunların tespiti ve yönlendirmeler ile bu durumun önüne geçilebilir. Bu da aile danışma merkezlerinin arttırılması, ulaşımının ve bilirliğinin arttırılması adına sosyal mecralar kullanılması yoluyla yapılabilir.</p> <p>Aile danışma merkezlerinde erkekler üzerinde daha fazla çalışmalar yapılarak aile içi sorunlar azaltılabilir.</p>
Masa 4	<p>Mağdur kadınların boşanma sürecinde kurumlar arası işbirliğiyle desteklenmesi sağlanmalıdır.</p> <p>STK’ların işlevselliği arttırılmalıdır.</p> <p>Göçmenlerin ve yabancı uyrukluların boşanmalarında STK ve kurumlarda personele özel eğitim verilmesi sağlanmalıdır.</p> <p>Evlilik öncesi eğitim verilmesi sağlanmalıdır.</p>
Masa 5	<p>Aile danışmanlık merkezleri yaygınlaştırılmalıdır.</p> <p>Boşanmaların kamu personelleri arasında daha sık görülmesi nedeniyle önleyici çalışma olarak kamu personeline düzenli aile danışmanlığı hizmeti verilmelidir.</p>
Masa 6	<p>Ortaöğretimden itibaren öğrencilere evlilik ve boşanmaya dair bilgilendirmelerin ders müfredatına eklenecek yeni derslerle yapılması sağlanmalıdır.</p> <p>Evlilik öncesi evlilik okullarının zorunlu olması sağlanmalıdır.</p> <p>Engelli bireylerin evlilikleri konusunda belirli kriterler getirilmelidir.</p>
Ortak Masa	<p>Boşanma sürecinde kurumlararası işbirliğiyle danışmanlık (arabuluculuk, hukuki, psikolojik, ekonomik danışmanlık) ofisleri oluşturulması sağlanmalıdır. Bu ofislerde gerekli yeterlilikleri sağlamaları ve denetime tabi olmaları şartıyla gönüllü meslek elemanlarının hizmet verilmelidir.</p>

	<p>Evlilik öncesi evlilik okullarının nikah tarihi alınırken belediyeler tarafından hediye edilmesi, evlilik okuluna katılan çiftlere belediyelere ait tesislerden yıl boyunca indirimli veya ücretsiz yararlanma hakkı verilmesi sağlanmalıdır.</p>
3.Kadına Yönelik Şiddet	
Masa 1	<p>Öfke kontrolü eğitimleri yaygınlaştırılmalı, halk eğitim merkezlerinde bu eğitimler duyurularak yaygınlaştırılmalıdır.</p> <p>Mahalle bazlı sosyal hizmet merkezleri olmalıdır.</p> <p>Uzaklaştırma kararı öncesi çevresel koşullar da iyice irdelenmelidir.</p>
Masa 2	<p>Kadına yönelik şiddetin artması nedeniyle, şiddet türleri ve çözüm yolları ile ilgili lise düzeyinden başlayan eğitimleri verilmesi, aile danışma merkezlerinin kurulması, istendik davranış değişikliğinin oluşturulması, camilerde erkeklere kadının aile hayatındaki yeri ve önemi ile ilgili vaazlar verilmesi sağlanabilir.</p>
Masa 3	<p>Sorunlara çözüm üretmek yerine önleyici yaklaşım ile erkeklerin de bilinç düzeyinin artırılması adına erkeklere daha fazla ulaşılabılır.</p> <p>Düzenli geliri elde eden kesim olan kamu kurumlarında boşanmaların çok fazla olduğu görüldüğünden çalışan personel sayısı oranına göre kurumlara danışman-psikolog atanması ve kamu personeline hizmet vermesi sağlanabilir.</p> <p>Kolluk kuvvetlerine bildirilen aile içi sorunların ilk andan itibaren danışma merkezlerinin de devreye girmesiyle ortak çalışmalar ile sorunların çözümü yolu izlenmesi sağlanabilir.</p> <p>Ataerkil toplum olmasından kaynaklı kadının erkekten güçsüz yetiştirilmesinde ziyade kadın erkek bir arada ve iş birliği içinde yaşam alanı inşa edilmesi noktasında ebeveynlere çocuk yetiştirme ile ilgili düzenli eğitimlerin verilmesi ve gelecek nesillerin zihniyet yapısında dönüşümler oluşturulması sağlanabilir.</p>
Masa 4	<p>Psikolojik şiddetin de şiddet olarak algılanması için erken yaşta eğitim verilmelidir.</p> <p>Eğitimler zorunlu olmalıdır.</p> <p>Yasalar daha caydırıcı olmalıdır.</p> <p>Psikolojik destek hizmetlerinin yaygınlaştırılması sağlanmalıdır.</p> <p>Kadına ve kadınlığa dair keleimelerin negatif yüklerden arındırılması sağlanmalıdır.</p> <p>Cinsel şiddetin ifade edilememesi nedeniyle görünür olmamasını engellemek adına çiftlere cinsel eğitim verilmelidir.</p>
Masa 5	<p>Şiddetin anlamı, sınırları ve çeşitleri hakkında eğitimlerin verilmesi sağlanmalıdır.</p>

Masa 6	<p>Meslek edindirme kurslarında araç gereç, malzeme teminlerinin kolaylaştırılması için çözümler üretilmelidir.</p> <p>Cinsel istismardan ve istenmeyen gebelikten korunmak adına engelli kadınların kısırlaştırılması için ebeveynlerine bu konuda talep hakkı tanınmalıdır.</p> <p>Doğum ya da kürtaj hakkının kadın bireylere bedensel sağlıkları risk altında olmasa da tanınabilmesi sağlanmalıdır.</p>
Ortak Masa	<p>Dürtü kontrol problemi olan çocukların okullardaki rehberlik servislerince aktif takibinin aile eğitimlerini de kapsayacak şekilde yapılması sağlanmalıdır.</p> <p>Şiddet suçu işleyen kişilerin uzun yıllar sürecek grup terapilerine katılımı, dürtü ve öfke kontrolü konusunda sosyal toplumsal sorumluluk projeleri geliştirmeleri veya bu projelerde görev almalarının zorunlu tutulmalıdır.</p> <p>Okul öncesinden itibaren dil ve şiddet ilişkisi, şiddetin türleri, otokontrol, empati konusunda gelişim düzeyine uygun eğitimler verilmesi sağlanmalıdır.</p>
4.Okuma Yazma Oranları Yükseköğrenim Oranları Okul Devamsızlığı	
Masa 1	<p>12 yıllık zorunlu eğitim yeniden gözden geçirilmesi, mesleki eğitimin artırılması sağlanmalıdır.</p> <p>Meslek liselerinin sayısının artırılması, çıraklık sisteminin yaygınlaştırılması sağlanmalıdır.</p>
Masa 2	<p>Okuma yazma bilmeyenlerin olması dolayısıyla ADEM'lerdeki okuma yazma kurslarındaki kursiyerlere teşvik parası verilmesi, mahalledeki okullarda okuma yazma kurslarının açılmasıdır.</p> <p>Yükseköğretimde kadın oranının düşük olması nedeniyle mesleki tanıtımlarının artırılması, üniversitelerin cazip kısımlarının öne çıkarılması, medyadaki iş bulamama haberlerinin kişiler üzerindeki olumsuz algıyı azaltmaya yönelik çalışmalar planlanması sağlanmalıdır.</p>
Masa 3	<p>Kırsal kesimlerde eğitim oranlarının düşük olması nedeniyle bölgesel ihtiyaçlar doğrultusunda hem ortak payda için hem de bölgesel eğitim politikalarının oluşturulmalıdır.</p> <p>Aydın özelinde kırsalda zirai gelir getiren arazilerin varlığının ailelerin çocuklarını zorunlu eğitim dışında eğitime devamlılığa önem vermemesine, eğitim hayatının çok kısa sürmesine yol açması nedeniyle, bu grubun zirai alan üzerine eğitimler alması sağlanarak hem profesyonel anlamda üretim gerçekleşmesine hem de eğitim noktasında refah seviyesinin artmasına katkıda bulunulmalıdır.</p> <p>Mesleki eğitim okulları, ön lisans veya lisans programları için kırsalda yönlendirme çalışmalarının yapılması (Örneğin, veterinerlik veya ziraat</p>

	<p>fakülteleri öğrencilerinin saha çalışmalarında köyleri ziyaret edilerek okul çağı devam eden çocuklara örnek teşkil etmesi) -Kooperatiflerin kurulması, muhtarlar ve yaşanan bölgede etkin kanaat önderleri iş birliğinde meslek edindirme eğitimlerinin teşvik edilmesi sağlanmalıdır.</p> <p>Kırsalda yaşayan kızların da eğitime dahil edilmesi için yönlendirmelerin yapılmalıdır.</p>
Masa 4	<p>Acarlar bölgesi için tarımsal mesleki eğitim verilmesi sağlanmalıdır.</p> <p>Devamsızlığın yüksek düzeyde maddi cezasının olması sağlanmalıdır.</p> <p>Yeteneklere göre eğitim verilmesi imkanının genişletilmelidir.</p>
Masa 5	<p>Kırsalda arazileri olan ailelerin çocuklarını okutmadığı görülmüştür, bunu engellemek için kırsalda ziraat meslek okulları ve kooperatifler açılması (muhtarlar ve eğitim kurumları işbirliği içinde olmalı) sağlanmalıdır.</p>
Masa 6	<p>Üniversite öğrencilerinin ŞÖNİM, KADES gibi koruyucu kollayıcı hizmetler hakkında bilgilendirilmesi sağlanmalıdır.</p> <p>Eğitim tedbirlerinin daha hızlı ve daha etkin şekilde uygulanıp takibinin kız öğrencilerin devamsızlıklarının en aza indirgeyecek şekilde sağlanmalıdır.</p>
Ortak Masa	<p>Acarlar, Ilıcabaşı gibi bölgeler için kurumlar ve STK'lar işbirliğiyle uzun soluklu bir proje geliştirilmelidir.</p>
5.Mesleki Eğitim Kurslarının Yaygınlığı ve Etkinliği	
Masa 1	<p>Tanıtlar artırılmalı, bu konuda kurumlar arası işbirliği yeterli hale getirilmelidir. Özel sektörle de işbirliği yapılmalı, özellikle büyük ölçekli işletmelerle birlikte ileriye dönük stratejik planlar, çalışmalar yapılmalıdır.</p> <p>Özel sektörde ihtiyaç duyulan ara elemanların (özellikle iş makinaları kullanımı, operatörlük konusu önemli) tespit edilerek, gerekli alanlarda gerekli kursların açılması, özellikle kadınların bu konuda eğitilip kadın kursiyerlere istihdam kolaylığı sağlanmalıdır.</p>
Masa 2	<p>Mesleki eğitimin yaygınlaştırılmaması nedeniyle tüm ortaokullarda zorunlu meslek eğitimi verilebilir; özellikle Acarlar bölgesinde bilinçli tarım, satış ve pazarlama konularında kurslar açılması sağlanabilir.</p>
Masa 3	<p>Üniversite sınavlarına hazırlık sürecinde olan öğrencilerin tespit edilmesi ile meslek edinmeleri ve eğitimin devamlılığı için rehberlik çalışmalarının yapılması sağlanmalıdır. Bu durumun cazip hale gelmesi, kırsalda tercih öncesi zamanlarda öğrenci buluşmalarının yapılması çocuklara rol model olma noktasında fayda sağlayacaktır.</p> <p>Kadınlara girişimcilik, ürün pazarlama, dijital pazarlama, sosyal medya yöneticiliği hakkında eğitimler verilmesi ile kadınların evlerinde de çalışabilecekleri ve kendi üretimlerini kazanca dönüştürmeleri yönünde eğitimlerin yapılması sağlanmalıdır.</p>

Masa 4	Halk eğitim kurslarının mekanlarının çeşitlenebilmesi ve yaygınlaştırılabilmesi için kurumlar arası işbirliği yapılmalıdır. Okullarda sosyal hizmet uzmanı istihdamı yapılmalıdır. Rehberlik hizmetlerinin aktifleştirilmesi sağlanmalıdır.
Masa 5	Öneri yok.
Masa 6	Firmaların çalışan ihtiyaçlarının belirlenip bu ihtiyaçlara göre mesleki eğitim kurslarının açılması ve ardından istihdam sağlanması için bir proje geliştirilmelidir.
Ortak Masa	Acarlar, Ilıcabaşı gibi bölgeler için ve Aydın'da belirli alanlarda üretimin özelleştiği bölgelerde üretime ve pazarlamaya odaklı olarak kurumlar ve STK'lar işbirliğiyle uzun soluklu projeler geliştirilebilir.
6.Kültürel Değerlerin Aktarımı	
Masa 1	Okullarda değerler eğitimi müfredata zorunlu ders olarak konulmalıdır. Değerlerimize uygun yapımların desteklenmesi sağlanmalıdır. Sosyal medyanın denetlenmesi sağlanmalıdır.
Masa 2	Kültürel değerlerimizin unutulması nedeniyle hatırlatıcı pano çalışmaları yapılmalıdır. Yerel TV kanallarında program yapılması sağlanmalıdır. Ailelere aile içi etkili iletişim yöntemlerini anlatılmalıdır. Üniversitelerde temel ders olarak kültürel değerler derslerinin konması sağlanmalıdır.
Masa 3	Eğitim hayatını etkileyen bir diğer sorun erken yaşta gebelik ve evliliktir. Bu durumun önüne geçilmesi için meslek edindirme kurslarının çeşitliliğinin ve bölgesel şartlara uygun olarak aktif hale getirilmesi sağlanmalıdır. Örneğin bölgesel zirai ürünlerin üretiminde fabrikaların veya paketleme işletmelerinin açılarak istihdamın ve profesyonel üretimin artırılması ile erken yaşta meslek edindirilmesi ile erken evlilik ile suça sürüklenmelerin azalacağı yönünde çözüm sunulmaktadır.
Masa 4	Toplumsal cinsiyet adaletinin aileden yerleşmesi için değerler çalışması yapılmalıdır. Kadınların az sayıda olduğu yerlerde özellikle desteklenmeleri sağlanmalıdır. Öğrenci kontenjanlarında kadın erkek eşitliğine dönük kota çalışması yapılmalıdır.
Masa 5	Geleneksel tıp ile ilgili uygulamaların olumsuz sonuçlarıyla ilgili bilgilendirme yapılmalıdır. Müze ve tarihi yerlere gezilerin artırılmalıdır.

Masa 6	Öneri yok.
Ortak Masa	İl Millî Eğitim Müdürlüğü, üniversite, çeşitli kurumlar işbirliğiyle sosyal medya fenomenlerinin de içinde yer alacağı kültürel değerlerin aktarımına odaklanan uzun soluklu bir proje geliştirilebilir.
7. Zorbalık	
Masa 1	Siber zorbalık ve zorbalık tanımlarına dair farkındalığın, bilinç düzeyinin artırılması sağlanmalıdır. Siber zorbalığın suç olduğuna dair eğitimlerin verilmelidir. Akran zorbalığının önüne geçilmesi için rehber öğretmenlerin güçlendirilmelidir. Yatılı okullara psikologların atanması sağlanmalıdır.
Masa 2	Akran zorbalığının artıyor olması nedeniyle orta ve lise kademelerinde müfredata akranlarla olumlu iletişim tekniklerinin konması ve anlatılması, kadın konuk evi ve çocuk evlerinde de aynı eğitimleri verilmesi sağlanabilir.
Masa 3	Eğitim alanında akran zorbalığının önüne geçilmesi için zorbalık hakkında okullarda rehberlik çalışması yapılması sağlanmalıdır. Okullarda yaşanan istismar durumlarının da zorbalık olduğu hakkında ailelere ve çocuklara bilinçlendirici çalışmaların düzenli olarak yapılması sağlanmalıdır.
Masa 4	Kurumlarda veya özel sektörde kadınların zorbalığa daha çok maruz kalışı nedeniyle hizmet içi eğitim bağlamında zorbalık, iletişim, mesleki sınırlar eğitimleri verilmelidir.
Masa 5	Zorbalıkla ilgili medya dili ve görsellerinin düzeltilmesi için eğitimler verilmelidir. Siberay çalışmaları artırılmalıdır. Zorbalıkla ilgili dil kullanımı düzeltilmesi için çalışmalar yapılmalıdır.
Masa 6	Öneri yok.
Ortak Masa	İl Millî Eğitim Müdürlüğü, üniversite, yerel basın kuruluşları ve çeşitli kurumlar işbirliğiyle sosyal medya fenomenlerinin de içinde yer alacağı zorbalığa odaklanan uzun soluklu bir proje geliştirilebilir.
8. Çalışan Anneler, Çalışma Saatleri ve Kreş Sorunları	
Masa 1	Devlete ait kreşlerin sayısı artırılmalıdır. Özel sektörde kreşlerin artırılması, denetimin de artırılması sağlanmalıdır. Anaokulu ve ilkokulların tam gün olarak düzenlenmesi sağlanmalıdır.

	Okul öncesi personel eğitimi için halk eğitimlerde daha yaygın kurslar açılmalıdır.
Masa 2	Çalışan annelerin çocuklarının mağduriyeti nedeniyle 3 yaşına kadar ücretli izin hakkı tanınması, vardiyalı kreşlerin hayata geçirilmesi, uygun mesleklerde evden çalışma hakkı tanınması sağlanabilir.
Masa 3	Doğum sonrası kadınların ücretli izin sürelerinin arttırılması veya kısmi zamanlı çalışma usulünün yaygınlaştırılması sağlanmalıdır. Okulların tam gün eğitim ile devam etmesi kadının da çalışmasına olanak sağlayacaktır. Çalışma saatlerinin düşürülmesi ve mesai ücretlerinin ödenmesinin denetiminin arttırılması sağlanmalıdır. Çalışma saatlerinin düşürülmesi ile kişilerin sosyal hayata daha fazla zaman ayıracağından aile içi iletişimden kaynaklanan sorunların azalmasına, kurumlarda harcanan kaynaklar noktasında tasarruf sağlayacağı ön görülmektedir.
Masa 4	Çalışma saatlerinin çocukların yaşına ve bakım ihtiyaçlarına göre düzenlenmelidir. Kadınların evlerine yakın istihdam sağlanmalıdır. Kadının kısmi çalış haklarının desteklenmesi sağlanmalıdır.
Masa 5	İş saatlerinin düzenlenmesi, kreş desteklerinin sağlanması, çalışma saatlerinin azaltılmalıdır. Kreş ücretlerinde indirimde gidilmelidir. Hafta sonu belli saatlerde de kreşler açık olmalıdır. Kamu kurumları kendi personeli için uygun fiyatlı kreş açabilmelidir. Çalışma saatleri esnek olmalıdır. Çoklu gebelikte ekonomik destek arttırılmalıdır. Sosyal kültürel etkinlikler için alanlar arttırılmalıdır.
Masa 6	Küçük ölçekli firmalarda da kreş açılmalıdır. Çalışan çocuklu bireyler, çocukları 3 yaşına gelinceye dek ücretli izin hakkından faydalanabilmelidir.
Ortak Masa	Evleri işyerlerine uzak olan çocuğu olan kadın çalışanlara ulaşım kolaylıkları veya ulaşım ödenekleri sağlanabilir. Uzaktan çalışma ve esnek çalışma imkanlarının kadınlar için arttırılabilir. Mevsimlik işçiler için de çalışma koşulları ve soyal hakların iyileştirilmesi için yerelde de adımlar atılabilir.
9. Cam Tavan Sendromu	
Masa 1	Kadın ve erkeğe kariyerlerinde yükselme olanakları eşit düzeyde sunulmalıdır. Örnek başarılı kadınlar tanıtılmalıdır.

Masa 2	Öneri yok.
Masa 3	Öneri yok.
Masa 4	Yönetici konumunda kadın temsilcilerinin konumlandırılması sağlanmalıdır. Uygulama ile kadın görünürlüğünü arttırmak sağlanmalıdır.
Masa 5	Kurumlarda kadınlara şube müdürü olarak en az bir kontenjan zorunluluğu sağlanmalıdır. Aydın'da kadın karakol komutanı olmalıdır. Yöneticilere dönük bilinçlendirme eğitimleri yapılmalıdır.
Masa 6	Temel eğitim öğretim döneminden itibaren öğrenilmiş çaresizlik ve cam tavan sendromu ile ilgili bilinçlendirilmelidir.
Ortak Masa	Kamu ve özel sektörde kadın yönetici azami kotaları zorunlu olabilir. Cam Tavan sendromuna dair farkındalık çalışmaları okullarda seminer ve ders şeklinde verilebilir.
10. Kadın Kooperatifleri ve İstihdam	
Masa 1	Var olan kooperatiflerin aktif hale getirilmesi, kooperatif ürünlerin tanıtımlarının yapılması ve marka haline getirilmesi konusunda teşviklerin verilmesi sağlanmalıdır. Kooperatif birlikleri kurulmalı ve desteklenmelidir. Üretim atölyeleri açılmalıdır. Eski hükümlüler, hükümlüler ve denetimli serbestlikten faydalananlar üretim atölyelerinden faydalanmalıdır. Üretim ve ticaret anlamında parlak fikirler için fon oluşturulmalıdır.
Masa 2	Kadın Kooperatifi ve istihdamı açısından kadınların mağduriyeti söz konusu olduğundan dolayı kooperatiflerin kuruluş ve işlevi ile ilgili yerel yönetimlerin destek vermesi, Aydın'a özgü turuncu reçelinin yapılması, halk pazarlarında kooperatif tezgahlarının kurulması, belediye festivallerinde tezgahlarda kadın kooperatif ürünlerine daha fazla yer verilmesi sağlanabilir.
Masa 3	Özel sektörde işe alımlarda çocuk olmaması gibi şartlar sunulmasının son bulması ile kadın çalışma hayatında daha fazla dahil edilmelidir. Bu gibi şartlar koyan işletmelere devlet desteklerinin artırılması ile kadın istihdamı sağlanabilir.
Masa 4	Kadın istihdamının artırılması için işverenlere teşvik sağlanmalıdır. Meslek edindirme için bölgesel bazda (Kuyucak örneğindeki gibi) sahaya uygun kursların açılıp yaygınlaştırılması sağlanmalıdır.
Masa 5	Kadın kooperatifleri yaygınlaştırılmalı ve haftanın belirli günlerinde satış imkanı sağlanmalıdır. Dijital satış eğitimleri verilmelidir. Kooperatiflere yerel yönetimlerce kira desteği verilmelidir.
Masa 6	Kooperatifleşme kolaylaştırılmalıdır.
Ortak Masa	Kadın Kooperatifi birlikleri kurularak yerelden ulusala, ulusaldan uluslararası mecraaya uzanan tanıtım, pazarlama konularında etkinlik devlet teşvikleri artırılarak sağlanabilir. Mevcut kadın kooperatiflerinin ürünlerini tanıtacağı Aydın'lı kadınlara ait yerel ortal bir platform hem sosyal medya üzerinden hem de fiziki olarak

	kent meydanlarında, ören yerlerinde, müze vb yerlerin girişlerinde ivedilikle sağlanabilir. Her üretici kadının ve kooperatifin bu imkanlardan dönüşümlü olarak eşit düzeyde faydalanması sağlanabilir.
11. İş Yerindeki Yasal Haklar ve Mobbing	
Masa 1	Suistimallerin önüne geçilmelidir.
Masa 2	Mobbingin artıyor olması nedeniyle ALO 170 hattının bilinirliğinin sağlanması, mobbing farkındalık eğitimlerinin verilmesi, iş sözleşmelerinde mobbinge özgü madde konulması, mobbinge uğrayanlara ücretsiz avukat desteği verilmesi sağlanabilir.
Masa 3	Öneri yok.
Masa 4	Yasal yetkilerin mobbing aracı olarak kullanılmasının önüne geçmek için çalışanların farkındalık düzeyleri artırılmalıdır Kadınların kıyafetleri ve medeni halleriyle ilgili mobbingler hakkında düzenleme yapılmalıdır.
Masa 5	Mobbing tanımlanmalı ve açık ifadelerle belirlenmelidir. Yasal haklarla ilgili bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır. Güncellenen haklarla ilgili düzenli eğitim verilmelidir. Mesai içinde çalışanlara okuma zamanı verilmelidir. Mesai saatlerinde Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı'nın eğitimlerinin aktif kullanılmasını sağlanmalıdır.
Masa 6	Üst düzey görevlendirmelerde itiraz yolları açık olmalıdır.
Ortak Masa	Mobbing konusunda eğitimler özel sektör ve kamu kurumlarında hizmet içi eğitim olarak zorunlu tutulabilir.
12.Genel Sağlık Sorunları (Artan kanser oranları vb.)	
Masa 1	Bağımlılıkla mücadelede yeterli ve gerekli desteklerin verilmesi sağlanmalıdır. Jeotermal santrallerin denetimi iyi yapılmalı, Aydın'da kömür kullanımı, hava kirliliği ve kanser oranı yüksektir. İntihar oranları yüksektir. Karpuzlu'da zihinsel engellilerin oranı yüksek; bu bölge, akraba evliliği, hipotiroid gibi faktörler açısından incelenmeli. Çine'de tiroit hastalıkları oranı yüksek; şebeke ve içme su kaynaklarının incelenmesi yerinde olabilir.
Masa 2	Çocuk yaştaki evliliklerin kadın sağlığını tehdit etmesi dolayısıyla ergen gebeliklerin risklerinin anlatılması, kamu spotu şeklinde de verilmesi sağlanabilir.
Masa 3	Yaygınlaşan jeotermal tesislerinin yol açtığı ağır hastalıklar nedeniyle sağlıksız toplum oluşmaktadır. Bunun önüne geçilmesi için çevre dostu tesislerin kurulması sağlanmalıdır.

	Halk sağlığı uzmanlarının sahada bilinçlendirici ve pratik ve erken teşhis yöntemlerinin anlatılmasında saha çalışmalarına ağırlık verilmelidir.
Masa 4	Kadınlar için psikolojik desteğin artırılması sağlanmalıdır. Verilen sağlık hizmetlerinin artırılmalıdır.
Masa 5	Beslenme alışkanlıklarıyla ilgili eğitimler verilmelidir. Çevre kirliliği ve geri dönüşümle ilgili önleyici çalışmalar yapılmalıdır.
Masa 6	Bazı kronik veya ölümcül hastalıklarda işten çıkarmalarda tazminat haklarında iyileştirmeler yapılmalıdır.
Ortak Masa	Kamu ve STK işbirliğiyle Psikolojik danışman, Psikolog, inekolog, Sosyal Hizmet Uzmanı vb kadın meslek elemanlarının yer aldığı bir ekiple Kadın Destek Merkezleri açılması ve mahalle bazında yaygınlaştırılması sağlanmalıdır.
13.Erken Yaşta Evlilik	
Masa 1	Acarlar bölgesinde ve ayrıca Suriyeli ailelerde erken yaşta evlilik oranı yüksek ve bu konuda bir direnç mevcuttur. Milli eğitim müdürlükleri ve müftülükler vb kurumlar arası işbirliğiyle bu konuda proje geliştirilmelidir.
Masa 2	Öneri yok.
Masa 3	Öneri yok.
Masa 4	Özellikle Acarlar, Kocagür ve Ilıca başı özelinde bilinçlendirme çalışmaları yapılmalı, rol model örnekleri sunulmalı, babalara özel bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır. Yaptırımların ağırlaştırılması sağlanmalıdır.
Masa 5	Yasadaki mevcut boşluklar düzeltilmelidir. Aile hekimliği, MEB, ASHM işbirliği içinde hareket etmelidir. Eğitimler verilmelidir.
Masa 6	Eğitim ve sağlık hizmetleri artırılmalıdır.
Ortak Masa	Acarlar, Ilıca başı gibi bölgeler için kurumlar ve STK'lar işbirliğiyle en az 5 yıl sürecek uzun soluklu ve disiplinler arası bir proje geliştirilebilir.
14.Medyada Kadın Temsilleri	
Masa 1	Medyada kadın bedeninin pazarlama unsuru gibi kullanılmasının önüne geçilmesini sağlayacak yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
Masa 2	Medyada kadın temsiline sıkıntılar nedeniyle medyadaki kadın algısının değiştirilmesi, reklamlarda ve dizelerde kadın bedeninin ön plana çıkarılmasının önlenmesi sağlanabilir.
Masa 3	Öneri yok.
Masa 4	Proje bazlı örnek temsillerin sunulması ve rol model sunumlarında cinsiyet kotası olması sağlanmalıdır.
Masa 5	Yerel basına eğitim verilmelidir.

	Her kurumda bu konuda özelleşmiş hukuk birimleri kurulmalıdır. Medya temsil dili düzeltilmelidir.
Masa 6	Haber dilinden cinsiyetçi ifadelerin çıkarılması sağlanmalıdır.
Ortak Masa	Cinsiyet ayrımcılığını medyada saptama ve bu konuda farkındalık yaratma, ilgili kurumlara bu konuda raporlar sunma ile görevli özel birimlerin her STK'da ve kurumlarda oluşturulabilir.
15.Olumlu Beden Algısı/Estetik Kaygısı ile İlgili Sorunlar ve Mahremiyet Kavramının Değişimiyle İlgili Sorunlar	
Masa 1	Estetik operasyonlarla ilgili özellikle özel sağlık sektöründe kısıtlayıcı yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Özdeğer çalışmaları yapılmalıdır. Okullarda velilere bu konuda aile eğitimleri verilmelidir.
Masa 2	Estetik kaygısının olumsuz beden algısını arttırması nedeniyle veli ve öğrencileri öz sevgi, öz şefkat ve öz benlik eğitimleri verilmesi sağlanabilir.
Masa 3	Öneri yok.
Masa 4	Özgüven ve özşefkat eğitimleri verilmelidir Sağlıklı beden, benlik algısı ve özyeterlikle ilgili çalışmalar yapılmalıdır. Mahremiyet kavramıyla ilgili çalışmalar yapılmalıdır.
Masa 5	Psikoeğitim temelli grup çalışmaları yapılmalıdır. ASHB-mahremiyet eğitimleri yaygınlaştırılmalıdır. Tiyatro gibi çeşitli sosyal kültürel faaliyetlerle mahremiyet eğitimi verilmelidir. Genç figürler ve sanatçılar öğrencilerle buluşturulmalıdır. Sosyal medya kullanımıyla ilgili eğitimler verilmelidir.
Masa 6	Kurumlar arası işbirliğiyle özsaygıyı geliştirecek eğitsel faaliyetler düzenlenmelidir.
Ortak Masa	Özellikle ön ergenlik döneminden itibaren gençlere bu konuda kurumlar arası işbirliğiyle yaygın eğitimler verilip, ölçekler uygulanıp riskli gruplar saptanarak rehberlik merkezleri tarafından aktif takipleri yapılabilir.
16.Ruh Sağlığı Sorunları (Bağımlılıklar, İntihar vd.)	
Masa 1	Boşanmış ailelerin çocuklarına yönelik özel çalışmaların yapılması, bu konuda okullarda risk ölçümü çalışmaları yapılmalı ve sonuçlara uygun özel rehberlik hizmeti sağlanmalıdır.

Masa 2	Ruh sağlığı sorunlarının artıyor olması nedeniyle aile içi etkileşim yöntemleri eğitimleri verilebilir, destek merkezlerinin sayısının artırılması sağlanabilir.
Masa 3	Öneri yok.
Masa 4	Aile sağlığı merkezlerinde ruh sağlığı uzmanları istihdam edilmeli Bağımlılık yapma riski olan ilaçların daha kontrollü reçete edilmesi sağlanmalıdır. Yataklı AMATEM ve ÇAMATEM açılması sağlanmalıdır. Psikiyatri bölümlerinde görüşme sürelerinin arttırılmalıdır.
Masa 5	Toplum Ruh Sağlığı Merkezlerinin tanıtımının yapılması sağlanmalıdır. AMATEM'lerin tanıtımı yapılmalıdır. Grup terapi çalışmaları uygulanmalı, yaygınlaştırılmalıdır. Spor tesiseri yaygınlaştırılmalıdır. Devlet destekli filmler çekilmelidir. ADÜ iletişim fakültesi kısa filmler çekebilir. PDR mezunları 100 kişiye 1 kişi olarak tüm kademelerde istihdam edilmelidir. Eldeki kaynaklar etkin kullanılmalıdır.
Masa 6	İş yeri hekimleri psikolojik destek ihtiyaçlarını da belirlemeli ve yönlendirme yapmalıdır.
Ortak Masa	Toplum Ruh Sağlığı Merkezleri yaygınlaştırılmalı ve tanıtılmalıdır. Alandaki kurumlar arası işbirliği daha etkin hale getirilmelidir. Yaygın taramalar aile sağlığı merkezlerinde yapılarak risk grupları saptanmalıdır. Risk gruplarına yönelik önleyici yerel çalışmalar yapılmalıdır.

Sonuç

Çalıştay sonucunda; kadın hayatını kolaylaştırıcı yeni düzenlemelerin yapılması, mevcut düzenlemelerin işlevselliğinin artırılması, kadın istihdamına yönelik çalışmaların yapılması, çözüm önerilerinin uygulanabilir projelere dönüştürülmesi hem sorumluluk hem de bir görev olarak çalıştayımızca oy birliğiyle benimsenmiştir.

Öneriler

İl geneli yapılan bu çalıştayın, diğer illerde de yapılması ve yapılan bu çalıştayların ortak sonuç ve çözüm önerilerinin dikkate alınarak kanun koyucular tarafından değerlendirilmesi ve uygulanabilirliği olan düzenlemelerin yapılması önerilmektedir.

Kaynaklar

Aydın, B.O., Gürbüz S. (2018). Türkiye’de Kadınların Karşılaştığı Sorunlar ve Köprü Ağ Analizi Yöntemiyle İncelenmesi. Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(4): 579–586.

- Özvarış ŞB. (2011). Psikososyal faktörler ve kadın sağlığı: Gizli tehlike. Tokgözoğlu L. ve Özer N. (Eds.), Türk Kardiyoloji Derneği, 2. Ulusal Kadın Kalp Sağlığı Sempozyumu içinde, Ankara, 29-39
- İlçioğlu K., Keser N., Çınar N. (2017). Ülkemizde Kadın Sağlığı ve Etkileyen Faktörler, J hum rhythm, September;3(3):112-119
- Çakır, Ö. (2008). Türkiye’de kadının çalışma yaşamından dışlanması. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,31, 25-47.
- Dirik, N. (2016). Türkiye’de kadın istihdamının önündeki engellerin aşılmasında girişimciliğin önemi ve kamu istihdam kurumlarının rolü (Uzmanlık tezi). Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü.
- Büyükyaprak, F. (2015). Çalışan kadın personelin kariyer gelişimi engellerinden cam tavan sendromu: Milli Eğitim Bakanlığı merkez teşkilatı örneği (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Türk Hava Kurumu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aksöz F., Eroğlu Durkal M. Çalışma Hayatında Kadınların Karşılaştıkları Sorunlar: Kayseri İlinde Çalışan Kadın Öğretmenler Üzerine Bir Araştırma. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 59, Mayıs-Ağustos 2021
- Karabıyık, İ. (2012). Türkiye’de çalışma hayatında kadın istihdamı. Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 32(1), 231-260.
- Baygal, A. (2016). Şiddetin Aile İçi Görünümleri. (Ed.) Nurşen Adak. Değişen Toplumda Değişen Aile Sosyolojik Tartışmalar içinde. 2. Baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Özcan Elçi D. Aile İçi Şiddetin Tezahürleri. Kadın ve Aile. KAÇAUM Bülten, HAZİRAN 2021, s.19-22

**KANSER TEDAVİSİ ALAN KADINLARDA DEĞİŞEN BEDEN İMAJININ CİNSEL YAŞAMA
ETKİSİ: BİR DERLEME ÇALIŞMASI**

THE EFFECT OF CHANGING BODY IMAGE ON SEXUAL LIFE IN WOMEN RECEIVING
CANCER TREATMENT: A REVIEW STUDY

Ebru GÖZÜPEK¹

Yüksek Lisans Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doğum ve
Kadın Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Samsun, Türkiye / ORCID ID: 0009-0008-
6438-6033

Ruveyde AYDIN²

Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü,
Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Samsun, Türkiye, / ORCID ID:
0000-0003-4604-4570

Özet

Bu derlemede; kanser tedavisi alan kadınlarda beden imajında meydana gelen değişikliklerin ve bu değişikliklerin kadınların cinsel yaşamları üzerindeki etkilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmada literatür taraması; Pubmed, Scopuse, Cochrane ve Google akademik veri tabanlarında 2014-2024 yılları arasında “kanser ve beden imajı”, “kanser ve cinsellik” ve “beden imajında bozulma” ve “hemşirelik bakımı” anahtar kelimeleriyle yapılmıştır. Kanser tedavisi alan kadınlar, tedavi türüne bağlı olarak (kemoterapi, radyoterapi, cerrahi tedavi, immünoterapi, hormon terapi) çeşitli psikolojik ve fizyolojik semptomlar yaşamaktadırlar. Bu semptomlar arasında beden imajı açısından en yıkıcı ve en yaygın olanı alopesi (saç dökülmesi) olup, kadınların dış görünümünü ciddi şekilde etkileyerek beden imajını bozmakta ve kadınlara kanser hastası olduğunu sürekli hatırlatmaktadır. Kanser tedavilerinin alopesi dışında beden imajını etkileyen semptomları; ciltte pigmentasyon, eritem (kızarıklık), tırnaklarda şekil bozuklukları, terleme, yorgunluk, kilo değişiklikleri, el ve ayaklarda uyuşma, lenfödem, insizyon izleri ve cerrahi operasyonlara bağlı organ kayıplarıdır. Bu fiziksel değişiklikler, kadınların beden imajlarını olumsuz etkileyerek cinsel yaşamlarını olumsuz etkilemektedir. Cinsellik, yaşam kalitesinin önemli bir parçası olmakla beraber beden imajı algısı ve psikolojik iyilik hali gibi faktörlerden derinden etkilenmektedir. Kanser tedavisi alan kadınlarda beden imajındaki bozulma; kadınlık algısında azalma, cinsel isteksizlik, kendini eksik hissetme, disparoni (ağrılı cinsel ilişki), vajinismus, orgazm güçlüğü ve cinsel memnuniyette azalma gibi sorunlara neden olabilmektedir. Yapılan çalışmalarda, beden imajındaki değişimin sadece kadının kendisini değil, çevresel algılarını, cinsel yaşamını ve ilişkilerini de olumsuz etkileyerek yaşam kalitesini düşürdüğü vurgulanmaktadır. Hemşireler, kanser tedavisi alan kadınlara semptom yönetiminde eğitim ve danışmanlık yapmakta önemli bir rol oynamaktadır. Hemşireler kadınlara peruk kullanımı, makyaj, iyi bir vücut hijyeni, cilt bakımı, ağrı yönetimi ve romantik atmosfer yaratma gibi çeşitli baş etme yöntemleri konusunda eğitim ve danışmanlık yapmalıdır. Hemşireler, kadınların beden imajı ve cinsel yaşamları ile ilgili kaygılarını eşleriyle paylaşmaları teşvik etmelidir ve gerekli durumda terapi almaları konusunda desteklemelidir.

Anahtar Kelimeler: Kanser ve beden imajı, Kanser ve cinsellik, Beden imajında bozulma, Hemşirelik bakımı

Abstract

This review aims to determine the changes in body image in women receiving cancer treatment and the effects of these changes on their sexual lives. In this study, the literature search was conducted in Pubmed, Scopuse, Cochrane and Google academic databases between 2014-2024 with the keywords “cancer and body image”, “cancer and sexuality”, and “distortion in body image and cancer”. Women undergoing cancer treatment experience various psychological and physiological symptoms depending on the type of treatment (chemotherapy, radiotherapy, surgical treatment, immunotherapy, hormone

therapy). Among these symptoms, the most devastating and common in terms of body image is alopecia (hair loss), which seriously affects women's appearance, disrupts their body image and constantly reminds them that they have cancer. Symptoms of cancer treatments that affect body image, other than alopecia, include skin pigmentation, erythema (redness), nail deformities, sweating, fatigue, weight changes, numbness in the hands and feet, lymphedema, incision scars, and organ losses due to surgical operations. These physical changes negatively affect women's body images and thus negatively affect their sexual lives. Sexuality is an important part of quality of life and is deeply affected by factors such as body image perception and psychological well-being. In women receiving cancer treatment, deterioration in body image can cause problems such as decreased perception of femininity, sexual reluctance, feeling incomplete, dyspareunia (painful sexual intercourse), vaginismus, difficulty in orgasm and decreased sexual satisfaction. Studies have emphasized that changes in body image negatively affect not only the woman herself, but also her environmental perceptions, sexual life and relationships, reducing her quality of life. Nurses play an important role in educating and counseling women undergoing cancer treatment in symptom management. Nurses should educate and counsel women on various coping methods, such as the use of wigs, make-up, good body hygiene, skin care, pain management, and creating a romantic atmosphere. Nurses should encourage women to share their concerns about body image and sexual life with their partners and support them in seeking therapy if necessary.

Keywords: Cancer and body image, Cancer and sexuality, Distortion in body image, Nursing care

Giriş

Kanser; mortalite ve morbiditesi yüksek, yaşam kalitesini olumsuz etkileyen, tekrarlayıcı ve genellikle tedavi süreci uzun olan kronik bir hastalık olarak tanımlanmaktadır (Nayeri ve ark., 2020). Anormal hücrelerin kontrolsüz şekilde ve büyümesi ve vücudun diğer organlarına yayılmasıyla, geniş bir hastalık (kötü huylu tümör, neoplazm) olarak da tanımlanmaktadır (WHO, 2024). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2023) verilerine göre, kanserden dolayı ölüm sayısı her geçen yıl artmakta ve kanser; dolaşım sistemi hastalıklarından sonra ölüm nedenleri arasında ikinci sırada yer almaktadır. Küresel Kanser Gözlem Verisi (GLOBOCAN) (2022) verilerine göre dünyada her 100.000 kadından 186'sı, Türkiye'de ise her 100.000 kadından 188'i kanser tanısı almaktadır. Son beş yılda dünyada 27 milyon, Türkiye'de ise 350.000 kadın kanser tanısı almıştır. Kadınlarda en çok görülen ilk 3 kanser türü sırasıyla dünyada; meme, akciğer ve kolon, Türkiye'de ise meme, tiroid ve kolon kanseridir (GLOBOCAN, 2022). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) (2022) verilerine göre, 2022'de tahmini 20 milyon yeni kanser vakası ve kansere bağlı 9,7 milyon ölüm meydana geldiği belirlenmiştir.

Kanser tedavisindeki amaç hastalığı yok etmek ya da kişinin yaşam kalitesini olumlu yönde etkileyebilmek için hastalığı kontrol altında tutmayı sağlayabilmektir (Baykara, 2016; Kizir ve Güveli, 2020). Kanser tedavileri kanserin evresine göre belirlenmektedir ve kanserin tedavi şekilleri; kemoterapi, radyoterapi, hormon terapi, immünoterapi, kemik iliği nakli ve cerrahi tedavi olarak adlandırılmaktadır (CDC, 2023). Kanser tedavilerinde kullanılan tüm bu yöntemler kadınların farklı yoğunluklarda semptomlar deneyimlemelerine, günlük yaşam aktivitelerinde daha bağımlı hale gelmelerine ve bakım yüklerinin artmasına sebep olmaktadır (Bahar ve ark., 2019). Kanser tedavileri kadınları psikolojik ve fizyolojik olarak olumsuz etkileyerek; alopesi (saç ve kıllarda dökülme), kilo alma, kilo kaybı, ciltte pigmentasyon, tırnaklarda şekil bozuklukları, ağrı, yorgunluk, enerji kaybı gibi olumsuz fiziksel semptomlar deneyimlemelerine sebep olmakta ve beden imajına, hislerine ve cinsel kimliğine de olumsuz yansımaktadır (Ward ve ark., 2017; Boa ve Grénman, 2018). Bu derleme çalışmasında amaç; kanser tedavisi alan kadınların değişen beden imajının cinsel yaşam üzerine etkisinin belirlenmesidir.

Yöntem

Bu çalışma bir literatür derlemesidir. Pubmed, Scopuse, Cochrane ve Google akademik veri tabanlarından 2014-2024 yılları arasında "kanser ve beden imajı", "kanser ve cinsellik", "beden imajında bozulma", "hemşirelik bakımı" anahtar kelimeleri ile Türkçe ve İngilizce tarama yapılmıştır.

Bulgular

Derlemenin bu bölümünde çalışma; “kanser tedavisinde beden imajındaki değişim” ve “beden imajındaki değişimin cinsel yaşama etkisi” olmak üzere iki başlık altında ele alınmıştır.

1. Kanser Tedavisinde Beden İmajındaki Değişim

Beden imajı; kimlik, benlik saygısı, çekicilik, cinsel işlev ve sosyal ilişkiler ile yakından bağlantılı olup bireyi fiziksel, psikolojik ve sosyal yönden etkileyen önemli bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Küçük ve ark., 2018). Kanser tedavilerinin beden imajına olumsuz etkilerine bakıldığında tedavi türüne göre değişkenlik göstermekle beraber genellikle; alopesi, kilo kaybı, kilo alma, ciltte pigmentasyon değişimleri, tırnaklarda şekil bozuklukları, el ve ayaklarda uyuşma/karınalanma, yorgunluk ve halsizlik olduğu görülmektedir (Katta ve ark., 2023). Kanser tedavilerinden en sık tercih edilen kemoterapi tedavisinin de psikolojik ve fizyolojik açıdan yıkıcı, en yaygın yan etkilerinden biri olan alopesi başta olmak üzere, görülen semptomlar beden imajını bozarak bireylere kanser hastası olduğunu sürekli hatırlatmakta ve dış görünümde yaptığı olumsuz değişiklikler nedeni ile travmaya sebep olabilmektedir (Dönmez, 2018).

Kemoterapinin neden olduğu fiziksel yan etkilerin; saç dökülmesi, yorgunluk, ağrı, lenfödem, bulantı ve kusma, ağız mukozasında değişiklik, libido ve cinsel işlevde azalma olduğu görülmektedir (Ward ve ark., 2017). Kudjawa ve arkadaşları (2021), kemoterapi tedavisi alan kadınların deneyimleri üzerine yaptığı bir çalışmada kadınların en çok yaşadığı fizyolojik yan etkilerin; alopesi, cilt ve tırnak pigmentasyonundaki değişiklikler, el ve ayaklarda ağrı, yorgunluk, bulantı ve kusma olduğunu belirlemiştir. Kemoterapi tedavisinin yan etkilerinin sıklık ve şiddetini ölçmek amacıyla yapılan bir diğer çalışmada ise; hastaların %97,4'ünde en az bir yan etki görülmüştür ve en sık görülen yan etkiler; yorgunluk (%87), iştahsızlık (%71,4) ve ishal (%49,4) olarak sıralanmıştır (Katta ve ark., 2023). Kemoterapiye bağlı saç dökülmesi sıklığının belirlenmesi amacıyla yapılan diğer bir çalışmada; kadınların %85,7'sinin saçlarda dökülme sorunu yaşadıkları belirlenmiştir (Kolaç & Taylan, 2022). Fu ve arkadaşlarının (2022) kemoterapi tedavisi alan hastaların yaşam kalitesi üzerindeki etkilerini araştırmak amacıyla yaptığı çalışmada ise en sık görülen üç fiziksel semptomun; enerji eksikliği (%48,1), el ve ayaklarda uyuşma/karınalanma (%46,6) ve ağız kuruluğu (%43,8) olduğu belirlenmiştir.

Kanser tedavisinde uygulanan bir diğer tedavi yöntemi de radyoterapi tedavisidir. Radyoterapi tedavisinin beden imajına olumsuz etkisi; terleme, yorgunluk, enerji kaybı, deride eritem oluşumları ve ciltte pigmentasyondur (Katta ve ark., 2023). Radyoterapi tedavisine bağlı komplikasyonlar erken dönemde veya geç dönemde karşılaşılabilmektedir (Hoffman ve ark., 2015; İnel, 2018). Karayurt ve arkadaşlarının (2021), meme kanseri nedeniyle radyoterapi tedavisi uygulanan kadın hastalarda görülen semptomları tanımlamak ve yaşam kalitesini incelemek amacıyla yaptığı çalışmada en yaygın görülen semptomların; halsizlik/enerji kaybı, terleme, deride değişiklikler, ciltte hassasiyet ve ağız kuruluğu olduğu görülmüştür.

Kadınlarda kanserin tedavi şekillerinden bir diğeri olan cerrahi tedavi; mastektomi, histerektomi, kolostomi/ileostomi, bilateral salpingo-ooferektomi, vulvektomi gibi kansere neden olan organın çıkarılması şeklinde olmaktadır (Monga, 2002). Cerrahi uygulanan alan genital organlar veya meme olmasa bile her türlü cerrahi girişim sonrasında vücutta yapısal değişiklikler meydana gelmekte, beden imajı, benlik saygısı ve cinsel sağlık bu durumdan olumsuz yönde etkilenmektedir (Bilge ve ark., 2016). Sel ve Beydağ'ın (2022), mastektomi operasyonu geçiren kadınlarda beden algısı ve cinsel yaşam kalitesi ile ilişkisini belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada; meme kanseri tanısı alan kadınlarda cerrahi operasyon geçirmenin beden imajı, cinsel yaşam kalitesi ve evlilik uyumunu olumsuz yönde etkilediği belirlenmiştir. Abay ve Kaplan'ın (2017), histerektomi operasyonu geçiren kadınlar ile yaptığı çalışmada, kadınlar uterusu çocuk doğurma, menstruasyon, gençlik ve çekicilik organı gibi kavramlarla bağdaştırdığı için bu durumun kadının kendine güvenini, beden imajını, benlik saygısını cinsel yaşamını ve evlilik ilişkilerini negatif yönde etkilediği görülmektedir. Stoması olan hastalar, kansere adapte olmada fiziksel ve zihinsel zorluklar yaşamaktadırlar ve bu durum kadınların beden imajı algılarını ciddi şekilde etkileyerek özgüven eksikliği, baş etmede güçlük, özbakımla ilgili zorluklar gibi sorunlar

yaşamına neden olabilmektedir. Bu semptomlar hastaların cinsel davranış, işlevleri ve eş ilişkilerine olumsuz yansiyarak hastaların yaşam kalitelerini olumsuz etkilemektedir (Gözüyeşil ve ark., 2017; Thorpe ve ark., 2017).

2. Beden İmajındaki Değişimin Cinsel Yaşama Etkisi

Yaşamın ve yaşam kalitesinin önemli bir parçası olan cinsellik; aktivite ve zevk, fiziksel sağlık, psikolojik iyilik, genel ilişki durumu ve beden imajı algısı gibi çeşitli faktörlerden etkilenmektedir (Jonczak ve ark., 2017). Kanser tedavilerinde uygulanan kemoterapi, radyoterapi ve cerrahi (mastektomi, TAH-BSO, stoma) tedavi yöntemleri de doğrudan veya dolaylı olarak kadınların cinsel yaşamını etkilemektedir (Bilge ve ark., 2016). Bilge ve arkadaşlarının (2016) jinekolojik kanser tedavilerinin cinsel yaşam üzerine etkilerini belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada, kadınların beden imajını etkileyen kilo alma, saç ve kirpiklerde dökülme, insizyon yerine bağlı rahatsızlık ve ağrı, üreme kaybı, fiziksel olarak tükenmişlik gibi semptomların; kadınlık duygusunda azalma, vajinal kısılma, darlık, ağrılı cinsel ilişki, orgazm bozukluğu, cinsel yaşamdan memnuniyetsizlik, cinsel temastan kaçınma, cinsel birleşmeden sonra gaz oluşması, cinsel istek ve doyumda azalma gibi sorunlar yaşamalarına neden olduğu belirlenmiştir.

Kanser tanısının konulması ve tedavi süreci, kadınların cinsel aktiviteye yönelik ilgisiz olmasına, orgazma ulaşmada yetersizlik yaşamasına, kadınlık algısı, üreme yeteneği, beden algısı ve sosyal etkileşimlerinin olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır (Eker & Aslan, 2017). Kanser tedavilerinden biri olan kemoterapi sürecinde kadınlar; yorgunluk, saç ve kirpiklerde dökülme, ciltte pigmentasyon, kilo değişiklikleri ve stomatit gibi yan etkiler yaşadıkları için bu durum kendilerini cinsel yönden yetersiz hissetmesine neden olup cinsel istek kaybı, cinsel ilişki sıklığında azalma yaşanmasına neden olabilmektedir (Dinçer & Oskay, 2017). Mejia ve arkadaşlarının (2020) Kolombiya'da kemoterapi tedavisi alan kadınlar üzerine yaptığı çalışmada kadınların; saç dökülmesi, uykusuzluk, yorgunluk, daha düşük cinsel zevk hissi gibi belirtileri yaşadığı görülmüştür. Tuncay ve arkadaşlarının (2018) kanser tedavilerinin beden imajı, cinsiyet rolü, cinsel sağlığın etkilerini belirlemek amacıyla yaptığı nitel çalışmada cerrahi tedavi ve sonrası dokuz aydır kemoterapi tedavisi almakta olan bir kadın hasta deneyimini; *"Hastalık döneminde çok kilo verdim... Ameliyattan çıktığımda karnımda kocaman bir dikiş, insan kendinden bir soğuyor... Sonra saçlarım gitti, kendimi daha da kötü hissettim... Zaten kötü görünüyorsun, ilaç da seni kötü yapıyor, rengin falan kalmıyor."* şeklinde ifade ederek ağlamıştır. Kadınların, kanser tanısı almanın üzerine bir de tedavi sürecinde yaşadıkları fiziksel yan etkiler sebebiyle ciddi olarak tüm yaşamları etkilenmekte ve bu durum kadınları zorlu bir sürece sürüklemektedir. Dolayısıyla yaşanan bu beden imajı değişimleri kadınların kendini algılayışlarını da etkileyerek cinsel yaşamalarına olumsuz yansımaktadır. Körükcü ve arkadaşlarının (2018) yaptığı bir çalışmada kemoterapi tedavisi alan kadın hastaların; cinsel memnuniyette azalma, eş tarafından beğenilmeme korkusu, vajinal lubrikasyonda azalma, disparoni, kadınlık algısında azalma, olumsuz beden imajı, vajinismus, vajinal atrofi, anorgazm, cinsel ilişkiye olan ilgisizlik/isteksizlik yaşadıkları belirlenmiştir. Meme kanseri kadınların kemoterapi tedavisine ilişkin yaşadıkları semptomları belirlemek amacıyla yapılan başka bir çalışmada ise kadınların yaşadığı; enerji kaybı, terleme, el ve ayaklarda şişme, saç dökülmesi ve kilo kaybı gibi beden imajını olumsuz etkileyen semptomların kadınların cinselliğini de olumsuz etkilediği ve cinsel ilgede sorunlara yol açtığı belirtilmiştir (Uysal ve ark., 2018).

Bir diğer kanser tedavi çeşidi olan radyoterapi tedavisinin de kadınların cinselliği üzerinde kalıcı ve olumsuz etkileri görülebilmektedir. Radyoterapi tedavisinde yaşanan olumsuz yönde görülen beden imajı değişimleri, deride eritem oluşumları, ciltte pigmentasyon, yorgunluk, eşlerin radyoterapi hakkındaki yanlış düşünceleri, over fonksiyonlarının durması, vajinal lubrikasyonda (kayganlık) azalmaya bağlı kuruluk ve vajinal kanalda daralma gibi durumlar cinselliği dolaylı olarak etkilemektedir (Dinçer ve Oskay, 2017). Serçekuş ve arkadaşlarının (2020) radyoterapi tedavisi gören kadınlar ile yaptığı çalışmada, kadınlarda en sık görülen sorunları; vajinal kuruluk, disparoni, değişen derecelerde vajinal darlık, cinsel isteksizlik ve orgazm sorunları olduğunu belirlemiştir. Sel ve Beydağ (2022), meme kanseri nedeniyle cerrahi operasyon geçiren kadınlarda; beden imajı, cinsel yaşam kalitesi ve evlilik

uyumunun olumsuz yönde etkilediğini belirlemiştir. Meme kanseri nedeniyle mastektomi olmuş kadınların beden imajı algıları ve cinsel doyumlarının belirlenmesi amacıyla yapılan başka bir çalışmada; kadınlar ve eşlerin cinsel doyumlarının birbiri üzerinde etkili olduğu, kadınların vücut bölüm ve işlevlerinden duyduğu memnuniyet azaldıkça vajinismus ve anorgasmi problemlerinin arttığı belirtilmiştir (Yıldız, 2015). Archangelo ve arkadaşlarının (2019), mastektomi operasyonu geçiren kadınlar ile yaptığı çalışmada, mastektomi sonrası kadınların; cinsel fonksiyonlarının, vücut imajı algılarının, istek, uyarılma, orgazm ve memnuniyet oranlarının daha düşük olduğu, cinsel işlev bozukluklarının ve depresif semptomlarının ise daha fazla olduğu görülmektedir. Jing ve arkadaşlarının (2019) meme kanseri tedavisi alan kadınların cinsel işlev bozukluğunun görülme sıklığı ve şiddetini belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada; kadınların %73,4'ünde cinsel işlev bozukluğu olduğu ve düşük cinsel fonksiyona sahip olduğu görülmüştür ve prevelans oldukça yüksektir. Yan ve arkadaşlarının (2020) meme cerrahisi geçiren kadınların cinsel tutumları ve bunun cinsel aktivite, cinsel tatminsizlikle ilgisini araştırmak amacıyla yaptığı araştırmada; meme cerrahisi geçirmiş kadınlar cinsel olarak yaşamlarından memnun olmadıklarını kendilerini daha az çekici bulduklarının ifade etmişlerdir ve hastaların sadece %24,3'ü cinsel aktivitesinin devam ettiğini belirtmiştir. Bilge ve arkadaşlarının (2016), TAH-BSO operasyonu geçiren kadınlar ile yaptığı çalışmada; kadınların cerrahi menopoza bağlı sıcak basması, terleme, halsizlik, yorgunluk sorunları yaşadıkları ve bu durumu üreme kaybı ve kadınlığın kaybı olarak gördükleri için cinsel yaşamlarında memnuniyetsizlik, eşi kaybetme korkusu, vajinal atrofi ve kuruluk, insizyon yerine bağlı ağrı ve rahatsızlık sorunları yaşadıkları saptanmıştır. Thyo ve arkadaşlarının (2019) kalıcı stoması olan kadınlarla yaptığı çalışmada; kadınların vajinal kayganlıkta azalmaya bağlı (yağlanma, lubrikasyon) disparoni, cinsel ilişki sırasında kanama ve cinsel isteksizlik sorunları yaşadıkları saptanmıştır. Ayaz-Alkaya'nın (2018) stoması olan kadınlar ile yaptığı çalışma sonucunda; kadınların zayıf beden imajı algısı ve özsayılarının olduğunu ve vajinismus, anorgazmi ve cinsel isteksizlik sorunları yaşadıkları görülmektedir. Sarabi ve arkadaşlarının (2017) ostomili hastaların cinsel performansı ile ilgili yaptığı niteliksel bir çalışmada, bir kadının cinsellikle ilgili duygu ve düşüncelerinin ifadesi şu şekildedir; *"Ameliyattan sonra cinsel ilişkilerde soğudum. Bu sadece utançtı. Birkaç kez olduğu gibi hoş olmayan bir ses çıkardı ya da kontrol edemediğim için çalışmaya başladım. Soğudum artık. Onun taleplerini karşılayamadığım için kendimi suçlu hissediyorum. Onun için bir yük olduğumu hissediyorum"*. Stavropoulou ve arkadaşlarının (2021) stomalı kadın hastalarla yaptığı niteliksel bir çalışmada, yine bir kadın hastanın ifadesi şu şekildedir; *'Partnerim stomadan korkuyordu, canımı acıtır diye geceleri bana dokunmaktan korkuyordu ve ben de çantayı yanımda taşımaktan ve yatarken kokusunu duymaktan utanıyordum. Beni çıplak görmelerini istemiyorum.'* Vural ve arkadaşlarının (2016) stomalı kadınların cinsel yaşamlarına ostominin etkisini belirlemek amacıyla yaptığı başka bir niteliksel çalışmada, bir kadın hasta cinsellikle ilgili duygularını şu şekilde ifade etmiştir; *"Vajinal darlık var ve son iki ilişkimde o kadar çok ağrım ve sıkıntım vardı ki... Vajinal kuruluk o kadar çoktu ki...Kendimi çekici bulmuyorum. Sevmiyorum ve konsantre olamıyorum ve stoma orada kaldığı için seks yapmak istemiyorum. Hem eşime hem de kendime karşı sorumluluklarım beni derinden etkiliyor. Sarılırken ve cinsel ilişkiye girerken stoma torbasının yırtılmasından korkuyordum."* Verilen nitel çalışmalardaki kadınların duygu, düşünce ve ifadelerine bakıldığında, kanser tedavi sürecinin beden imajını olumsuz etkilemesi, kadınların kendilerini algılayış biçimlerini ve özgüvenlerini de negatif yönde etkilemektedir. Bu negatif durumların da yine kadınların cinsel hayatlarını, sosyal yaşamlarını ve eş ilişkilerini olumsuz etkilediği görülmektedir.

Sonuç

Kanser tedavi yöntemleri ve semptomlarına bakıldığında bireyleri psikolojik ve fiziksel olarak etkilemektedir. Fiziksel etkilerinden olan beden imajında değişime neden olan faktörler de her bir tedavi şeklinde farklılık göstermektedir. Literatürde de görüldüğü üzere tedavilerle beraber değişim gösteren beden imajı değişimleri çeşitli faktörlerden kaynaklı, kadınların cinsel yaşam algılayış ve yaşayışlarını ciddi olarak olumsuz etkilemektedir. Bu süreçte biz hemşirelere düşen görev; hastalar ile gereksinim ve düşüncelerini konuşarak hemşirelik bakımı adına ihtiyaçlarına göre semptom yönetimine yardımcı olmak, bilgi eksikliğini gidererek olumlu baş etme yöntemleri geliştirme açısından destekte bulunmaktır. Bu süreçte kadınlar kendini eksik hissetme, bedeni bir bütün olarak algılayamama ve çekiciliğini yitirme

gibi duygu ve düşünceler yaşadıkları için, kendisinde gelişen duyguları eşi ile açık bir şekilde konuşması konusunda cesaretlendirilmeli ve eşler karşılıklı olarak duygularını, kaygılarını ve tercihlerini ifade ederek, cinsel yaşamlarında neyin değerli olduğuna birlikte karar vermelidir. Kanser tedavi sürecinde meydana gelen fiziksel değişimlere ilişkin, olumlu beden imajı geliştirme sürecinde kadınlara; peruk, bone kullanımı, değişik giysi seçenekleri, iyi bir vücut hijyeni ve hoş kokular gibi olası baş etme yöntemleri, kegel egzersizleri, vibratör kullanımı, analjezik jeller, farklı pozisyonlar geçmişteki olumlu cinsel deneyimleri canlandırma gibi olumlu davranış girişimleri önerilmeli ve açıklanmalıdır. Hemşirenin hastaya vücudunu sevmeyi tekrar öğretmesi, cinsel ilişkiye kendisini hazır hissettiğinde başlaması, cinsellik ifadesinin sadece cinsel ilişki olmadığı, cinsel ilişkiye odaklanmak yerine duygusal yakınlığın ön planda olmasının da yararlı olacağını anlatması gerekmektedir. Gerekli görüldüğü durumlarda eşler, terapi ve psikolojik destek almak için aile terapisti, psikolog ya da psikiyatriste yönlendirilmelidir.

Kaynaklar

- Abay, H., & Kaplan, S. (2017). Histerektomi sonrası cinsel sorunların değerlendirilmesinde Plıssıt Modelinin kullanılması. *Uluslararası Hakemli Hemşirelik Araştırmaları Dergisi*, 11, 184-200.
- Archangelo, S. C. V., Sabino Neto, M., Veiga, D. F., Garcia, E. B., & Ferreira, L. M. (2019). Sexuality, depression and body image after breast reconstruction. *Clinics (Sao Paulo, Brazil)*, 74, e883. <https://doi.org/10.6061/clinics/2019/e883>
- Ayaz-Alkaya, S. (2019). Overview of psychosocial problems in individuals with stoma: A review of literature. *International wound journal*, 16(1), 243–249. <https://doi.org/10.1111/iwj.13018>
- Bahar, A., Ovayolu, Ö., & Ovayolu, N. (2019). Onkoloji hastalarında sık karşılaşılan semptomlar ve hemşirelik yönetimi. *ERÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 6(1), 42-58.
- Baykara, O. (2016). Kanser tedavisinde güncel yaklaşımlar. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*. (2016), 5(3), 154-165.
- Bilge, Ç., Kaydırak, M.M., Aslan, E. Jinekolojik kanserin cinsel yaşam üzerindeki etkileri. *SDÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7, 31-38.
- Boa, R., & Grénman, S. (2018). Psychosexual health in gynecologic cancer. *International Journal of Gynecology & Obstetrics*, 143-152.
- Centers for Disease Control and Prevention (CDC). (2019). Cancer treatments. Erişim Adresi: <https://www.cdc.gov/cancer/survivors/patients/treatments.html>. Erişim tarihi : 28.08.2024.
- Dinçer, Y., & Oskay, Ü. (2017). Kanser ve cinsellik. *Androloji Bülteni*, (63), 311–314.
- Dönmez, A. A. (2018). Kemoterapinin en görünen yönü: alopesi: önlemek mümkün mü?. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 150- 155.
- Eker, A., & Aslan, E. (2017). Jinekolojik kanser hastalarında psiko-sosyal yaklaşım. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 14(4), 298-303.
- Fu, L., Feng, X., Jin, Y., Lu, Z., Li, R., Xu, W., Chang, V. T., Hu, Y., & Ye, X. (2022). Symptom Clusters and Quality of Life in Gastric Cancer Patients Receiving Chemotherapy. *Journal of pain and symptom management*, 63(2), 230–243. <https://doi.org/10.1016/j.jpainsymman.2021.09.003>
- Global Cancer Observatory (Globocan). (2022). Cancer incidence and mortality statistics worldwide and by region. Erişim Adresi: <https://gco.iarc.fr/today/data/factsheets/cancers/39-All-cancers-fact-sheet.pdf>. Erişim Tarihi: 25.08.2024
- Gözüyeşil, E., Taylan, S., Manav, A., & Akil, Y. (2017). The evaluation of self-esteem and sexual satisfaction of patients with bowel stoma in Turkey self-esteem sexual satisfaction in patients with bowel stoma. *Springer Science+Business Media*, 5(1), 13.

- Hoffman, B., Schorge, J., Schaffer, J., Halvorson, L., Bradshaw, K., & Cunningham, F. (2015). *Williams textbook of obstetrics and gynecology* (25th ed., pp. 725-726). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.
- İnel, S. (2018). Radyoterapi ve brakiterapide yan etkiler. *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 17-9. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/450577>
- Jing, L., Zhang, C., Li, W., Jin, F., & Wang, A. (2019). Incidence and severity of sexual dysfunction among women with breast cancer: a meta-analysis based on female sexual function index. *Supportive Care in Cancer: Official Journal of the Multinational Association of Supportive Care in Cancer*, 27(4), 1171–1180. <https://doi.org/10.1007/s00520-019-04667-7>
- Jonczak, E. E., Stone, E. R., Pravia, C.I., & Sider, D. (2017). Life after breast, prostate, and colon cancer: Primary care's role. *Cleveland Clinic Journal of Medicine*, 84(4), 303-309.
- Karayurt, Ö., Erol Ursavaş, F., Çömez, S., & Bilik, Ö. (2021). Meme Kanseri Kadınlarında Radyoterapi Öncesi, Sırası ve Sonrası Deneyimlenen Semptomların ve Yaşam Kalitelerinin İncelenmesi. *Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(1), 21-29.
- Katta, B., Vijayakumar, C., Dutta, S., Dubashi, B., & Nelamangala Ramakrishnaiah, V. P. (2023). The Incidence and Severity of Patient-Reported Side Effects of Chemotherapy in Routine Clinical Care: A Prospective Observational Study. *Cureus*, 15(4), e38301. <https://doi.org/10.7759/cureus.38301>
- Kızır, A. & Güveli, M.E. (2020). Radyoterapi. In G. Can (Ed.), *Onkoloji Hemşireliği* (2nd ed., pp. 103-111). Nobel Tıp Kitabevi.
- Kolaç, N., & Taylan, S. (2022). Determination of the Factors Affecting the Frequency and of Chemotherapy- Induced Alopecia and Methods of Coping with Alopecia. *KSU Medical Journal*, 17(1), 77-83. <https://doi.org/10.17517/ksutfd.837378>.
- Körükçü, Ö., Arıkan, F., Küçükçakal, A., & Coşkun, H.Ş. (2018). Kemoterapi Tedavisi Gören Kanser Hastalarının Cinsellik Algılarının ve Cinsel Bakım Gereksinimlerinin Belirlenmesi. *Akdeniz Tıp Dergisi*, 4(1), 25-34.
- Kudjawu, S., & Agyeman-Yeboah, J. (2021). Experiences of women with breast cancer undergoing chemotherapy: A study at Ho Teaching Hospital, Ghana. *Nursing Open*, (8), 3161–3169. <https://doi.org/10.1002/nop2.1029>
- Küçük, N., Mecdi Kaydırak, M., Aydın Bilge, C., & Hotun Sahin, N. (2018). Evaluation of the effect of obesity on self-respect and sexuality in women. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 19(2), 126-134.
- Mejía-Rojas, M. E., Contreras-Rengifo, A., & Hernández-Carrillo, M. (2020). Quality of life in women treated with chemotherapy for breast cancer in Cali, Colombia. *Biomedica : Revista del Instituto Nacional de Salud*, 40(2), 349–361. <https://doi.org/10.7705/biomedica.4971>
- Monga, U. (2002). Sexual functioning in cancer patients. *Sexuality and Disability*, 20(4), 277-295. <https://doi.org/10.1023/A:1021609530248>
- Nayeri, N.D., Bakhshi, F., Khosravi, A., & Najafi, Z. (2020). The effect of complementary and alternative medicines on quality of life in patients with breast cancer: a systematic review. *Indian Journal of Palliative Care*, 26(1), 95-104. https://doi.org/10.4103/IJPC.IJPC_183_19
- Sarabi, N., Navipour, H., & Mohammadi, E. (2017). Ostomili hastaların cinsel performansı ve üreme sağlığı: niteliksel bir içerik analizi. *Seks Engeli*, 35(2), 171–183.
- Sel, Z., & Beydağ, K. D. (2022). Meme kanseri nedeniyle cerrahi operasyon geçiren kadınlarda beden algısı, cinsel yaşam kalitesi ve evlilik uyumu ilişkisi. *Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 384-395. <https://doi.org/10.53424/bonyearsam.105719>
- Serçekuş, P., Gencer, H., & Özkan, S. (2020). Jinekolojik kanser tanısı almış kadınlarda uygulanan radyoterapinin cinselliğe etkisi. *Journal of Education & Research in Nursing/Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 17, 1-10.

- Stavropoulou, A., Vlamakis, D., Kaba, E., Kalemikerakis, I., Polikandrioti, M., Fasoi, G., Vasilopoulos, G., & Kelesi, M. (2021). "Stoma ile Yaşamak": kalıcı kolostomili hastaların yaşadıkları deneyimlerini keşfetmek. *Uluslararası Çevre Araştırmaları ve Halk Sağlığı Dergisi*, 18(16), 8512. <https://doi.org/10.3390/ijerph18168512>
- Thorpe, G., & McArthur, M. (2017). Evde yaşayan insanlarda bağırsak stoması oluşumunu takiben sosyal adaptasyon. 39(22), 228693. <https://doi.org/10.1080/09638288.2016.1226396>
- Thyø, A., Elfeki, H., Laurberg, S., & Emmertsen, K.J. (2019). Female sexual problems after treatment for colorectal cancer- a population-based study. *Colorectal disease: the official journal of the Association of Coloproctology of Great Britain and Ireland*, 21(10), 1130–1139. <https://doi.org/10.1111/codi.14710>
- Tuncay, S., Can, Z., Kaplan, S., & Şahin, S. (2018). Over kanseri tanısı alan bir olguda cinsel sağlığın değerlendirilmesi. *Türkiye Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 77-85.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2019). Ölüm ve Ölüm Nedeni İstatistikleri. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Olum-ve-Olum-Nedeni-Istatistikleri-2019-33710>. Erişim Tarihi: 29.08.2024
- Uysal, N., Toprak, F. Ü., Kutlutsürkan, S., & Erenel, A.Ş. (2018). Symptoms Experienced and Information Needs of Women Receiving Chemotherapy. *Asia-Pacific journal of oncology nursing*, 5(2), 178–183. https://doi.org/10.4103/apjon.apjon_69_17
- Vural, F., Harputlu, D., Karayurt, O., & Koyuncu, S. (2016). Stomalı kişilerin cinsel yaşamlarına ostominin etkisi. *J Yara Ostomi Kontinansı Hemşireleri*, 43(4), 381–384.
- Ward, S. Sullivan, C., Leutwyler, H., Dunn, L.B., & McGowan, J. (2017). Differences in symptom clusters identified using symptom occurrence rates versus severity ratings in patients with breast cancer undergoing chemotherapy. *European Journal Oncology Nursing*, 28, 122–132. <https://doi.org/10.1016/j.ejon.2017.04.001>
- World Health Organization (WHO). (2022). Global cancer burden growing amidst mounting need for services. Erişim Adresi: <https://www.who.int/news/item/01-02-2024-global-cancer-burden-growing--amidst-mounting-need-for-services>. Erişim Tarihi: 28.08.2024
- World Health Organization (WHO). (2024). Cancer. Erişim Adresi: https://www.who.int/health-topics/cancer#tab=tab_1 Erişim tarihi: 28.08.2024
- Yan, R., Yu, J., Tanimoto, T., Ozaki, A., Lu, X., Che, B., Zhang, Y., Chen, P., & Wang, J. (2020). The relationship between sexual activity and sexual attitudes among breast cancer survivors in China. *Cancer medicine*, 9(10), 3425–3436. <https://doi.org/10.1002/cam4.2874>
- Yıldız, G. (2016). Mastektomi olmuş kadınların beden imajı algıları, kadınlar ve eşlerinin evlilik uyumları ve cinsel doyumları. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

**PRİMİPAR ANNELERE ÖĞRENDİĞİNİ ANLAT YÖNTEMİYLE VERİLEN EMZİRME
EĞİTİMİNİN EMZİRME ÖZ-YETERLİLİK ALGISINA VE ANKSİYETE DÜZEYİNE
ETKİSİ**

**THE EFFECT OF BREASTFEEDING EDUCATION GIVEN TO PRİMİPAROUS MOTHERS
USİNG THE TELL-WHAT-YOU-LEARNED METHOD ON BREASTFEEDING SELF-
EFFİCACY PERCEPTION AND ANXIETY LEVEL**

Gülhan AKDEMİR¹,

¹ Öğr. Gör., Iğdır Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Anabilim Dalı, Iğdır, Türkiye /
ORCID ID: 0000-0001-8068-2272

Özlem KARABULUTLU²

² Prof. Dr., Kafkas Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Doğum ve Kadın Sağlığı Hastalıkları
Hemşireliği Anabilim Dalı, Kars, Türkiye/ORCID ID: 0000-0001-5307-5186

Özet

Bu çalışmanın amacı, primipar annelere öğrendiğini anlat yöntemiyle verilen emzirme eğitiminin emzirme öz-yeterlilik algısına ve anksiyete düzeyine etkisini araştırmaktır. Emzirme eğitiminde öğrendiğini anlat yönteminin kullanılmasına yönelik literatürde çalışmaların kısıtlı olması nedeniyle yöntemin literatüre kazandırılması, ülkemize tanıtılması ve sağlık profesyonellerine yol göstermesi hedeflenmektedir. Randomize kontrollü deneysel tasarımda gerçekleştirilen araştırma Iğdır Dr. Nevruz EREZ Devlet Hastanesi'nde ve Iğdır iline bağlı Aile Sağlığı Merkezlerinde 18.10.2023-26.06.2024 tarihleri arasında yapılmıştır. Araştırmaya deney (n:35) ve kontrol (n:35) grubu olmak üzere toplam 70 primipar kadın dâhil edilmiştir. Deney grubuna öğrendiğini anlat yöntemi ile, kontrol grubuna düz anlatım tekniği ile emzirme eğitimi verilmiştir. Veriler “Kişisel Bilgi Formu”, “Pospartum Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği” ve “Beck Anksiyete Ölçeği” kullanarak doğum sonu İlk 1-2 gün, 2-5 gün, 13-17 gün ve 30-42 gün aralığında toplanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde Tekrarlı Ölçümlerde Çok Yönlü Varyans Analizi, Tekrarlı Ölçümlerde Tek Yönlü Varyans Analizi, Bonferroni Düzeltmeli Bağımlı Gruplarda T-Testi, Bağımsız Gruplarda T Testi kullanılmıştır. Deney ve kontrol grubunun Pospartum Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği grup, zaman ve grup*zaman etkileşimi açısından puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olduğu saptanmıştır (p=0,00). Deney ve kontrol grubunun Beck Anksiyete Ölçeği puan ortalamaları arasında grup, zaman ve grup*zaman etkileşimi açısından puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olduğu saptanmıştır (p=0,00). Öğrendiğini anlat yöntemi emzirme öz-yeterlilik algısını arttırmakta, anksiyete düzeyini düşürmektedir. Öğrendiğini anlat yönteminin rutin emzirme eğitiminde kullanılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Anksiyete, emzirme eğitimi, emzirme öz-yeterliliği, hemşirelik, öğrendiğini anlat

Abstract

The aim of this study is to investigate the effect of breastfeeding education given to primiparous mothers through the tell-what-you-learned method on breastfeeding self-efficacy perception and anxiety level. Since there are limited studies in the literature on the use of the tell-what-you-learned method in breastfeeding education, it is aimed to introduce the method to the literature, introduce it to our country and guide health professionals. The research was conducted in a randomized controlled experimental design by Iğdır Dr. It was held at Nevruz EREZ State Hospital and Family Health Centers in Iğdır province between 18.10.2023-26.06.2024. A total of 70 primiparous women, including experimental (n: 35) and control (n: 35) groups, were included in the study. Breastfeeding education was given to the experimental group using the explain-what-you-learned method, and to the control group using the direct explanation technique. Data were collected using the Personal Information Form, Postpartum Breastfeeding Self-Efficacy Scale and Beck Anxiety Scale in the first 1-2 days, 2-5 days, 13-17 days and 30-42 days after birth. In the evaluation of the data, Multi-Way Variance Analysis in Repeated Measurements, One-Way Variance Analysis in Repeated Measurements, T-Test in Dependent Groups

with Bonferroni Correction, and T-Test in Independent Groups were used. It was determined that there was a statistically significant difference between the Postpartum Breastfeeding Self-Efficacy Scale score averages of the experimental and control groups in terms of group, time and group*time interaction ($p=0.00$). It was determined that there was a statistically significant difference between the Beck Anxiety Scale mean scores of the experimental and control groups in terms of group, time and group*time interaction ($p=0.00$). The tell-what-you-learned method increases the perception of breastfeeding self-efficacy and reduces the level of anxiety. It is recommended that the tell-what-you-learned method be used in routine breastfeeding education.

Keywords: Anxiety, breastfeeding education, breastfeeding self-efficacy, nursing, tell us what you learned.

GEBE KADINLARIN CİNSELLİKLE İLGİLİ ALGILARI: METAFORİK BİR ÇALIŞMA

PREGNANT WOMEN'S PERCEPTIONS OF SEXUALITY: A METAPHORICAL STUDY

Özlem SEYMEN¹,

¹ Öğr. Gör., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Erbaa Sağlık Bilimleri Fakültesi, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Tokat, Türkiye / ORCID ID: 0000-0002-9788-2200.

Abdurrahim UYANIK²

² Öğr. Gör. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Erbaa Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Sağlık Bakım Hizmetleri Bölümü, Tokat, Türkiye / ORCID ID: 0000-0001-6033-1440

Gülçin DEMİRDİL³

³Dr. Öğr. Üyesi., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Erbaa Sağlık Bilimleri Fakültesi, Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı, Tokat, Türkiye / ORCID ID: 0000-0002-1512-7149

Özet

Gebelik kadının anatomisini, fizyolojisini, hormonal ve duygusal durumunu değiştirerek cinselliği ve cinsel aktiviteyi etkileyen belirgin fiziksel ve psikolojik değişimlerin yaşandığı doğal bir süreçtir. Kadınların gebelikte cinselliğe ilişkin algıları, kültürel normları, annelik ve babalık rollerine ait düşünceleri, bilgi yetersizliği, cinsel yaşama yönelik olumsuz düşünceleri gebelikte cinsellik üzerinde olumsuz etkilere neden olabilmektedir. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olan olgu bilim deseni kullanılmıştır. Bu araştırmadaki veriler, Türkiye'nin kuzeyindeki bir ilçede yaşayan, 19 yaşından büyük, çalışmaya katılmaya gönüllü olan 48 gebe ile Ocak- Mayıs, 2024 tarihleri arasında bireysel derinlemesine görüşme yöntemiyle yaklaşık 30 dakika görüşülerek elde edilmiştir. Görüşmeler gebelerden sözlü ve yazılı izinleri alınarak ses kayıt cihazı ile kaydedilmiş olup sonrasında yazıya aktarılmıştır. Bu çalışmada amaçlı örneklem yöntemi kullanılarak, tekrarlı veriler elde edilinceye kadar görüşmeye devam edilmiş olup veri doygunluğuna ulaşıldığında görüşmeler sonlandırılmıştır. Araştırmaya katılan 48 gebeden elde edilen yanıtlarda çoklu metafor kullanımı da dahil olmak üzere 54 metafor elde edilmiş olup, gebelerin cevapları temalara göre sınıflandırılarak temalar oluşturulmuştur. Bu bağlamda, karmaşık fenomenlerin benzetme yoluyla ifade edildiği metaforik çalışmaların, gebelikte cinsellik fenomeninin ele alınmasında da yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Bu çalışma gebelerin cinsellik algılarını metafor yardımıyla ortaya çıkarmak ve literatürdeki eksikliği gidermek amacıyla yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cinsellik, Gebelik, Algı, Metafor

Abstract

Pregnancy is a natural process that changes the anatomy, physiology, hormonal and emotional state of the woman and leads to significant physical and psychological changes that affect sexuality and sexual activity. Women's perceptions about sexuality during pregnancy, cultural norms, thoughts about motherhood and fatherhood roles, lack of knowledge, and negative thoughts about sexual life can have negative effects on sexuality during pregnancy. In this study, a case study design, which is one of the qualitative research methods, was used. The data in this study were obtained by interviewing 48 pregnant women over the age of 19, living in a district in the north of Turkey, who volunteered to participate in the study, for approximately 30 minutes between January and May, 2024 using the individual in-depth interview method. The interviews were recorded with a voice recorder after obtaining verbal and written permission from the pregnant women and then transcribed. In this study, by using the purposive sampling method, the interviews continued until repeated data were obtained and the interviews were terminated when data saturation was reached. In the responses obtained from 48 pregnant women participating in the study, 54 metaphors were obtained, including the use of multiple metaphors, and

themes were formed by classifying the responses of pregnant women according to themes. In this context, it is thought that metaphorical studies in which complex phenomena are expressed by analogy will also be guiding in addressing the phenomenon of sexuality in pregnancy. This study was conducted to reveal pregnant women's perceptions of sexuality with the help of metaphor and to fill the gap in the literature.

Keywords: Sexuality, Pregnancy, Perception, Metaphor

KADIN SAĞLIĞI VE SANAT TERAPİSİ
WOMEN'S HEALTH AND ART THERAPY

Özlem KARABULUTLU¹

Prof. Dr., Kafkas Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Doğum ve Kadın Sağlığı Hastalıkları
Hemşireliği Anabilim Dalı, Kars, Türkiye/ ORCID ID: 0000-0001-5307-5186

Cansu Mine AYDIN²

Arş. Gör., Kafkas Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Kars, Türkiye/ ORCID ID:
0000-0002-0165-1441

Özet

Sanat terapisinin sağlık alanında kullanımını içeren çalışmalar son yıllarda giderek artmaktadır. Bu derlemenin amacı sanat terapisinin kadın sağlığı üzerine etkisi hakkında bilgi sahibi olmayı sağlamaktır. Kadın sağlığı; kadının yalnızca hastalık veya sakatlık değil fiziksel zihinsel ya da sosyal yönden tam bir iyilik halinin olması şeklinde tanımlanmaktadır. Kadın sağlığında çeşitli non-farmakolojik yöntemler kullanılmakta olup bu yöntemlerden biri sanat terapisisidir. Sanatın hastalıkların iyileştirilmesinde kullanımının tarihi eskiye dayanmaktadır. Sanat terapisi, her yaşta çeşitli popülasyonlarda bulunan bireylerin zihinsel, fiziksel, bilişsel ile ruhsal sorunlarını iyileştiren ve geliştiren terapi yöntemidir. Ayrıca sanat terapisi sanat materyallerinin kullanıldığı dışavurumcu bir terapidir. Kişilerarası becerileri geliştirmede, stresi azaltmada, davranışları değiştirmede iyileştirici gücü bulunmaktadır. Sanat terapisi bir sanat aletinin kullanımı ya da dokunarak yapılan resim, ebru sanatı, yazı, mandala boyama, kile şekil verme gibi uygulamaları içermektedir. Sanat terapisi çeşitli hasta gruplarıyla klinik ortamlarda da uygulanmaktadır. Klinik kullanımda ameliyat ya da kemoterapi gibi invaziv tıbbi işlemler geçiren fiziksel hastalığı olan bireylerde sanatsal ifade ile imgelerin uygulanması olarak da sanat terapisi tanımlanmaktadır. Kadın sağlığında kullanılan sanat terapisi yöntemlerinin örneklerine bakıldığında; meme kanserli kadınlarda ebru sanatı terapisinin sağ kalım süresini ve yaşam kalitesini arttırdığı, klimakterik dönemdeki kadınlara uygulanan mandala uygulamasının anksiyeteyi azalttığı, gebe kadınlara uygulanan mandala boyamanın ve müzik terapisinin doğum korkusunu azalttığı, primipar gebelerde doğum eylemi sırasında uygulanan müzik terapinin ağrıyı ve kaygıyı azalttığı, jinekolojik onkoloji hastalarının müzik terapisi ile ağrı ve kaygı düzeylerini azalttığı bulunmuştur. Kadın sağlığında sanat terapisi hastalıklar ya da kullanılan tedaviye bağlı olarak yaşanan semptomların (yorgunluk, ağrı, kaygı vs.) ve anksiyete, stres, depresyon, kaygı ya da korku gibi durumların azaltılmasında kullanılmaktadır. Ayrıca sanat terapisinin yaşam kalitesini arttırdığı belirtilmektedir. Sonuç olarak; sanat terapisi hastalıkların tedavisinde, yaşanan semptomların azaltılmasında ve yaşam kalitesini desteklemekte tercih edilmektedir. Kadın sağlığını destekleyen, sürdüren ve iyileştiren olumlu etkileri bulunmaktadır. Uluslararası ve ulusal literatür için sanat terapisinin kadın sağlığında kullanıldığı daha fazla araştırmalara gereksinim vardır.

Anahtar Kelimeler: Kadın Sağlığı, Müzik, Resim, Sanat Terapisi.

Abstract

Studies involving the use of art therapy in the field of health have been increasing in recent years. The purpose of this review is to provide information about the effects of art therapy on women's health. Women's health is defined as a woman's complete physical, mental or social well-being, not just illness or disability. Various non-pharmacological methods are used in women's health, and one of these methods is art therapy. The history of using art in healing diseases dates back to ancient times. Art therapy is a therapy method that improves and develops the mental, physical, cognitive and spiritual problems of individuals in various populations of all ages. In addition, art therapy is an expressive therapy using art materials. It has a healing power in developing interpersonal skills, reducing stress and changing behaviors. Art therapy includes applications such as the use of an art tool or painting by touching, marbling art, writing, mandala painting, and shaping clay. Art therapy is also applied in clinical

settings with various patient groups. In clinical use, art therapy is defined as the application of artistic expression and images to individuals with physical illnesses who undergo invasive medical procedures such as surgery or chemotherapy. When looking at examples of art therapy methods used in women's health; it has been found that marbling art therapy increases survival time and quality of life in women with breast cancer, mandala application applied to women in the climacteric period reduces anxiety, mandala painting and music therapy applied to pregnant women reduce fear of childbirth, music therapy applied during labor in primiparous pregnant women reduces pain and anxiety, and music therapy reduces pain and anxiety levels in gynecological oncology patients. Art therapy in women's health is used to reduce symptoms (fatigue, pain, anxiety, etc.) experienced due to diseases or treatments used, and anxiety, stress, depression, worry or fear. It is also stated that art therapy increases the quality of life. As a result; art therapy is preferred in the treatment of diseases, in reducing the symptoms experienced and in supporting the quality of life. It has positive effects that support, maintain and improve women's health. There is a need for more research on the use of art therapy in women's health for international and national literature.

Keywords: Women's Health, Music, Painting, Art Therapy.

**AFETLERİN GEBELİK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ ve EBELERİN ROLÜ: LİTERATÜR
TARAMASI**

***THE IMPACTS OF DISASTERS ON PREGNANCY AND THE ROLE OF MIDWIFES: A
LITERATURE REVIEW***

Kübra ÖZCOŞKUN¹

¹Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ebelik Bölümü, Erzurum, Türkiye / ORCID ID:
0000-0001-8298-9737

Dr. Öğr. Üyesi Esra SARI²

²Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Van, Türkiye /
ORCID ID: 0000-0002-7990-9844

Özet

Afetler, insan hayatını ekonomik ve fiziksel açıdan ciddi şekilde olumsuz etkileyen, doğa veya insan kaynaklı önemli olaylardır ve genellikle büyük kayıplara yol açar. Afetler sırasında hassas ve kırılgan gruplar arasında kadınlar özellikle ön plandadır; bu durum, kadınların sayılarının fazla olması ve sağlıklarının iyileştirilmesinin öncelikli gerekliliğinden kaynaklanmaktadır. Gebe kadınlar ise afetlerin getirdiği zorlu koşullardan daha fazla etkilenirler. Bunun nedeni, gebelik sürecinin doğası gereği stresli ve kadınların fizyolojik ve psikolojik açıdan birçok değişim yaşadığı hassas bir dönem olmasıdır. Afetlerin yol açtığı kayıplar, çevre bozulması, ekonomik problemler, barınma sorunları, beslenme düzensizlikleri, sağlık hizmetlerine erişimde zorluklar ve psikolojik veya fiziksel travmalar gebeliği ve dolayısıyla kadın ile bebek sağlığını olumsuz yönde etkileyebilir. Afet sırasındaki hijyen eksiklikleri, enfeksiyonlar, salgın hastalıklar, bulaşıcı hastalıklara maruziyet, anne ölümleri, psikolojik sorunlar, spontan düşüklükler ve doğum komplikasyonları gibi etkiler kadın üzerinde görülebilir. Bebek üzerinde ise erken doğum, ölü doğum, düşük doğum ağırlığı ve emzirme sorunları gibi olumsuz etkiler ortaya çıkabilir. Afet sonrası gebe kadınlar, anne ve yenidoğanın gördüğü zararı en aza indirmek ve ihtiyaç duydukları sağlık hizmetlerini sunmak amacıyla sağlık profesyonelleri, özellikle ebeler, önemli bir rol üstlenirler. Ebeler, bu tür durumlarda kadınların yaşadığı problemleri belirlemeli, ihtiyaçlara uygun planlamalar yapmalı, takipler gerçekleştirmeli, gerekli danışmanlık hizmetlerini sunmalı ve sağlık hizmetlerine erişimlerini desteklemelidirler. Bu derlemede, afetlerin gebelik üzerindeki etkileri ve ebelerin bu durumlardaki görev ve sorumlulukları literatür doğrultusunda özetlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Afet, Ebe, Gebelik.

Abstract

Disasters are major events caused by nature or humans that have a profound economic and physical impact on human life and typically result in significant losses. During calamities, women are especially vulnerable and sensitive. This predicament is due to the large number of women and the major need to improve their health. Pregnant women are particularly vulnerable to the harsh conditions brought on by disasters. This is because pregnancy is a difficult and sensitive time for women, with numerous physiological and psychological changes.

Disasters, environmental degradation, economic challenges, housing problems, dietary disorders, barriers to getting health care, and psychological or physical traumas can all have a severe impact on pregnancy and, as a result, women's and babies' health. Women may experience hygiene issues after disasters, infections, epidemics, exposure to infectious diseases, maternal fatalities, psychological disorders, spontaneous miscarriages, and delivery complications. Premature birth, stillbirth, low birth weight, and nursing issues are all possible negative outcomes. Health professionals, particularly midwives, play an essential role in minimizing the damage to pregnant women, mothers, and babies during a disaster while still providing the health care they require. In such circumstances, midwives should identify women's concerns, develop strategies tailored to their needs, do follow-ups, give essential consultancy services, and facilitate their access to health care. This review summarizes the

impacts of disasters on pregnancy, as well as the roles and responsibilities of midwives in these situations, based on the literature.

Keywords: Disaster, Midwife, Pregnancy.

Giriş

Afetler; öngörülemeyen, kaynağını doğadan veya insandan alan ve tüm dünyada her sene milyonlarca canlının yaşamını olumsuz etkileyen yıkıcı olgulardır (Göçmen ve ark., 2024: 415-421). Dünya Sağlık Örgütü' ne göre ise afetler toplumda fiziksel, psikolojik ve ekonomik açıdan kayıplara neden olup yaşamın olağan akışını bozan, insan hayatını tehlikeye sokan doğal veya beşer kaynaklı olaylar bütünü olarak tanımlanmıştır (Kır ve ark., 2023: 5-17; İpekçi, 2023: 147-156). Afetlerin sayı ve şiddetçe arttığı, son on senede 2,6 milyar insanın afetlerden olumsuz etkilendiği önümüzdeki yıllarda ise bu sayının gitgide artacağı öngörülmektedir (Göçmen ve ark., 2024: 415-421). Afetlerin yıkıcı etkileri, fiziksel ve biyolojik farklılıkları nedeniyle kadınlar gibi savunmasız grupları diğerlerine göre daha fazla etkilemektedir (Kır ve ark., 2023), özellikle de gebelik sürecindeki kadınlar bu olumsuz koşullara karşı daha hassas bir durumdadır (Metin, 2023: 325-331). Bunun nedeni gebeliğin, kadın hayatında başlı başına hassas bir dönem olmasıdır. Gebelikte kadın hem psikolojik hem de fizyolojik birçok değişim yaşar ve bu değişiklikler afetlerin etkilerine karşı kadını daha da savunmasız bir hale getirir (Çakmak ve diğerleri, 2016: 1623–1625). Afetlerin kısa ve uzun vadede neden olduğu; tıbbi kaynaklara erişim güçlüğü, hijyen yetersizliği, can ve mal kayıpları, çevresel bozulmalar, yetersiz beslenme, madde kullanımı, psikolojik rahatsızlıklar ve afet sırasında meydana gelen travmatik olaylara maruz kalma gibi olumsuzluklar, gebelik sürecindeki kadınların ve bebeklerinin sağlığını ciddi şekilde tehlikeye atmaktadır (Kır ve ark., 2023: 5-17). Afetlerin ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlardan gebeyi korumak, gereksinimlerini belirlemek ve ihtiyaçlarına uygun planlamaları yapmak, kadının uğradığı zararı en aza indirmek için sağlık profesyonelleri olan ebelere önemli görevler düşmektedir (Metin, 2023: 325-331; Kır ve ark., 2023: 5-17). Bu derlemenin amacı afetlerin gebelik üzerindeki etkileri ve ebelerin bu durumlardaki görev ve sorumluluklarını literatür doğrultusunda özetlemektir.

AFETLERİN GEBELİK ÜZERİNDEKİ FİZİKSEL ETKİLERİ

Kadınların fiziksel farklılıkları nedeniyle koşma, tırmanma ve yüzme gibi motor becerileri erkeklere kıyasla daha sınırlı veya daha yavaş gerçekleştirebilmeleri, afet durumlarında zarar görme olasılıklarını artırmaktadır (Karaman ve Akyüz, 2018: 55-9). Kadınların biyolojik farklılıklarına bağlı olarak bu durum, özellikle belirli dönemlerde daha da belirgin hale gelmektedir. Bu dönemlerin başında, kadının fiziksel anlamda birçok değişim yaşadığı gebelik süreci gelmektedir (Çakmak ve ark., 2016: 1623–1625). Gebelik sürecinde kadının ağırlığı, duruşu, vücut dengesi ve hareket kısıtlılığı gibi faktörlerin, afet durumlarında kadınların bu olaylardan daha fazla etkilenmesine yol açtığı belirlenmiştir (Kır ve ark., 2023: 5-17). Özellikle çevresel etkilerle birleşen bu durum, afetler sonrası değişen iklim koşullarıyla daha da zorlaşabilir. Afetlerin çeşitli formları (orman yangınları, kimyasal patlamalar, depremler, sel felaketleri, aşırı yağışlar) doğanın dengesini bozarak sıcaklık artışına neden olabilmektedir (Kır ve ark., 2023). Chersich ve arkadaşlarının 2018 yılında yaptığı araştırmada, sıcaklık artışının gebe kadınlarda termoregülasyon yeteneğini kısıtladığı ve bu durumun kan hacmi ile kütle artışına yol açtığı gösterilmiştir (Chersich ve ark., 2020: 371). Bu tür çevresel değişiklikler, gebe kadınlar üzerindeki fiziksel baskıyı daha da artırmakta ve afetin olumsuz etkilerini derinleştirmektedir.

Anne, Fetüs Sağlığına Etkiler ve Gebelik Komplikasyonları

Afetlerin neden olduğu yüksek sıcaklıklar, ısı stresinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır; bu durum, kadınların gebelik sürecinin doğası gereği bu strese daha yatkın olmalarından kaynaklanmaktadır (Kır ve ark., 2023: 5-17). Isı stresi, uterusu giden kan akımını azaltarak plasentanın fonksiyonlarını bozmakta ve böylece oksijenin fetüse ulaşımını engellemektedir (Kır ve ark., 2023: 5-17). Ayrıca, ısı stresi, gebelerde kan damarlarının daralmasına ve pıhtı oluşumuna yol açabileceği gibi, aynı zamanda kadının kanında oksitosin hormonunun salınımını artırarak uterus kasılmalarını

tetiklemekte ve bu süreç erken doğuma yol açabilmektedir. Bu durum, gebelikte yaşanan ısı stresinin, maternal ve fetal sağlık üzerinde önemli olumsuz etkiler yarattığını göstermektedir (Chersich ve ark., 2020: 371). Chersich ve arkadaşlarının 27 ülkeyi kapsayan çalışmasında, yüksek sıcaklığa maruziyetin neden olduğu komplikasyonlar arasında ölü doğum ve düşük doğum ağırlığı gibi olumsuz sonuçlar da tespit edilmiştir (Chersich ve ark., 2020: 371). Yapılan bir diğer çalışmada, Büyük Doğu Japonya Depremi ve Katrina Kasırgası gibi felaketleri yaşayan gebelerde düşük doğum ağırlığına sahip bebek doğumlarının artış gösterdiği gözlemlenmiştir (İpekçi, 2023: 147-156). Kasırgalar ile fırtınalar sıtma, dang ve zika gibi hastalıklara neden olan sivrisineklerin oluşumuna ortam hazırladığı ve bu hastalıkların da preeklampsi, konjenital anormaliler, erken doğum gibi komplikasyonlara neden olduğu saptanmıştır (Kır ve ark., 2023: 5-17). Afetlerin neden olduğu hava kirliliği ise anne ile fetus arasındaki oksijen/besin zincirini bozarak fetusu olumsuz etkilediği belirtilmiştir. Ha ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada dünya genelinde maruz kalınan kirletici gaz partiküllerinin gebelikte hipertansif bozuklukların oluşumuna ve gebelikte diyabetin oluşumuna yol açtığı bulunmuştur (Ha, 2022: 263-275). Çevre bozulmasının yol açtığı yer değişikliğinin anne ölümlerini arttırdığı da afetlerin bir diğer olumsuz sonucu olarak gösterilmiştir (Kır ve ark., 2023: 5-17).

AFETLERİN GEBELİK ÜZERİNDEKİ PSİKOSOSYAL ETKİLERİ

Afetlerin ekonomik, fiziksel, çevresel etkilerin yanında sosyal ve psikolojik birçok olumsuzluğu da beraberinde getirdiği görülmüştür (Arıca ve ark., 2023: 324-30). Afet sonrası yaşanan iş kayıpları, evsiz kalma durumu veya ailedeki erkeğin ölümü gibi bazı olumsuz etkilerin gebe kadında strese neden olduğu ve zor şartlarda sağlık hizmetlerine yeterince ulaşamadığı belirlenmiştir (Kır ve ark., 2023: 5-17). Ayrıca afetlerde sağlık kuruluşlarının da zarar görebileceği bunun sonucunda sağlık hizmetlerinin aksayabileceği belirtilmiştir (Dönmez ve diğerleri, 2023: 104-112). Afetlerin iklim değişikliklerine neden olabileceği, Haque ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada buna bağlı uzun süreli yer değişimi yaşayan gebelerde erken doğum eğiliminin arttığını ve anne ölümlerinin çoğaldığını vurgulamıştır (Haque ve ark., 2020). Afetlerin meydana getirdiği olumsuz duygularla başa çıkmada gebelerin sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımına eğilimlerinin arttığı tespit edilmiş olup, bu bağımlılıklara sahip gebe kadınların komplikasyonlu doğumlara daha yatkın oldukları bildirilmiştir (Kır ve ark., 2023: 5-17).

Anksiyete ve Stres Bozuklukları

Afetler maddi ve manevi birçok kayba neden olur ve afet esnasında yaşanan olaylar da kişide anksiyete, stres, korku ve belirsiz duygulara neden olur. Bilge ve arkadaşlarının 2018 yılında yaptığı çalışmada afetlere maruz kalan gebelerde afet yaşamayan gebelere oranla stres düzeyinin daha yüksek olduğu görülmüştür (Bilge ve ark., 2018: 97-100). Metin ve arkadaşlarının çalışmasında ebelik döneminde yüksek strese maruziyetin kortizol düzeyinde artışa neden olup fetüste hücre, doku ve organ hasarına neden olduğu bulunmuştur. Bunun yanında stresin vücudu enfeksiyona hazır hale getirdiği belirlenmiştir (Metin, 2023: 325-331). Ayrıca strese maruz kalan fetüslerde zeka geriliği ile dil gelişim geriliği görülmüştür (Bilge ve ark., 2018: 97-100).

Doğum Sonrası Psikolojik Sorunlar

Postpartum dönemde afetlerin neden olduğu stresin kadında kaygı bozukluğu, öfke, suçluluk, depresyon, davranış bozukluklarına sebep olduğu bildirilmiştir (Metin, 2023: 325-331).

EBELİK VE AFET YÖNETİMİ

Ebeler toplumda doğum öncesi, doğum esnası ve doğum sonrası dönemde gebe kadına gerekli bakım ve hizmeti sunan, doğum deneyimi olan sağlık profesyonelleri olarak tanımlanmış olup afetlerde ise gebe, anne, yenidoğan sağlığını korumak veya iyileştirmek için ebelerin rol ve sorumluluklarının bilincinde olmaları, zor şartlarda çözümcül bir şekilde yaklaşabilmeleri, sağlık hizmetlerini afet durumlarında da etkin bir şekilde kullanabilmeleri ve triyaj uygulama gibi yetkinliklere sahip olması gerektiği bildirilmiştir (Gültekin ve Uçtu, 2024: 54-66). Ebelerin afet durumunda gebenin sağlığını korumak için kadının bu durumdaki gereksinimlerini önceden belirlemeleri, gerekli planı oluşturmaları

ve belirlenen riskli durumlara uygun afet yönetim rehberi oluşturmaları gerektiği belirtilmiştir (Gültekin ve Uçtu, 2024: 54-66; Metin, 2023: 325-331).

Ebelerin Afet Durumlarındaki Önleyici ve Müdahaleci Rollerini

Afet sonrası besin kaynağına ulaşım sıkıntısı ve su kirliliğinin gebede hem sağlıksız hem de yetersiz beslenmeye yol açtığından ebeler kadının ihtiyaçlarını belirleyip gerekli diyeti hazırlamalıdır (Kır ve ark., 2023: 5-17). Afetler çevresel zararların yanında fiziksel zararlara da neden olabileceğinden ebeler fiziksel travma yaşayan gebeleri belirlemeli ve yaşam bulgularını gözlemlemeli, aksi durumda sağlık kuruluşuna sevkini gerçekleştirmelidirler (Kır ve ark., 2023: 5-17). Kimyasallara bağlı bir afet gelişmişse ebeler gebe kadına veya anneye maskenin önemini anlatmalı ve maske kullanımına kişiyi teşvik etmelidir (Metin, 2023: 325-331). Kronik hastalığı olan gebeler belirlenmeli, düzenli takipleri yapılmalı ve erken doğum riski olan gebeler tespit edilmelidir (Kır ve ark., 2023: 5-17). Lohusa kadınlara emzirme eğitimi verilmeli ve emzirmenin hem anneye hem de yenidoğana faydaları anlatılmalıdır (Metin, 2023: 325-331).

KAYNAKLAR

- Çakmak B., Ribeiro A.P., İnanır A. (2016). Postural denge ve gebelikte düşme riski, *J. Matern. Fetal Yenidoğan Tıbbi*, 29 (10) 1623–1625, <https://doi.org/10.3109/14767058.2015.1057490>.
- Zotti M.E., Williams A.M., Robertson M, Horney J, Hsia J. (2013). Post-disaster reproductive health outcomes. *Maternal and Child Health Journal*, 17(5):783-96
- Karaman A, Akyüz N. (2018). Afetlerde Özel Grupların Hemşirelik Bakımı. Öztekin SD, editör. *Afet Hemşireliği*. Ankara: Türkiye Klinikleri, p.55-9.
- Hibino, Y., Takaki, J., Kambayashi, Y., Hitomi, Y., Sakai, A., Sekizuka, N. (2009). Health impact of disaster-related stress on pregnant women living in the affected area of the noto peninsula earthquake in japan. *Psychiatry Clin Neurosci*, 63(1):107-15.
- Bilge, Ç., Hotun Şahin, N. (2018). Afetler ve Perinatal Sağlık. *Afet Hemşireliği*. Ankara, Türkiye Klinikleri, p.97-100.
- Kır, E., Erkek, Z. Y. (2023). Afetler ve Gebelik Disasters and Pregnancy. *Kongre Künyesi*.
- Metin, H. T., Afetlerin Gebelik ve Lohusa Sağlığı Üzerine Etkileri; Koruyucu Önlemler, Tedaviler, Hemşirelerin Rol ve Sorumlulukları.
- Gültekin, S., Uçtu, A. K. (2024). Afetlerde Doğum. *KTO Karatay Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(1), 54-66.
- Ha, S. (2022). The changing climate and pregnancy health. *Current environmental health reports*, 9(2), 263-275.
- İpekçi, N. N. (2023). Afetlerde Kırılgan Grupların Sağlığı. *Sağlık Bilimleri ve Klinik Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 147-156.
- Haque, M.R., Parr, N., Muhidin, S. (2020). Hanehalkının iklimiyle ilgili etkileri Kırsal kesimde doğum sırasında yerinden edilme ve doğum sonrası bakım hizmetinden yararlanma Bangladeş, *Soc. Bilim*.
- Göçmen, G., Ekşioğlu, A., Yücel, U. (2024). Afetlerde Yenidoğan ve Çocuk Sağlığı Hizmetleri. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 32(5), 415-421.
- Gözübüyük, A., Duras, E., Dağ, H, Arıca, V. (2015). Olağan üstü durumlarda çocuk sağlığı. *Journal of Clinical and Experimental Investigations*, 6(3):324-30.

Chersich, M. F., Pham, M. D., Areal, A., Haghghi, M. M., Manyuchi, A., Swift, C. P., Hajat, S. (2020). Associations between high temperatures in pregnancy and risk of preterm birth, low birth weight, and stillbirths: systematic review and meta-analysis. *bmj*, 371.

Dönmez, R. Ö., Kurt, Ş. (2023). İklim Değişikliğinin Anne ve Yenidoğan Sağlığı Üzerine Etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 16(1), 104-112.

Kipay, S. S. (2023). Deprem gerçeği ve kadın sağlığı üzerine etkileri. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 8(2), 855-860.

TIFLÎ HİKÂYELERİNDEKİ KADIN TİPLERİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

THE EFFECTS OF FEMALE TYPES IN TIFLÎ STORIES ON GENDER ROLES

Havva YILDIZ

Doktora Öğrencisi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı,
İstanbul, Türkiye /ORCID ID: 0000-0002-3835-2250

Özet

Tıflî hikâyeleri, halkın yaşayış tarzını, gelenek göreneklerini, örf ve adetlerini, giyim kuşamını, kadın erkek ilişkilerini, çeşitli meslekleri, çağının insanının günlük hayatını, eğlence kültürünü ve düşünce tarzını realist bir bakış açısıyla ele alan anlatılardır.

Halk hikâyeleri, bir toplumun kültürel mirasının önemli bir parçasıdır ve genellikle toplumsal normlar, değerler ve ilişkiler hakkında derin öngörüler sunmaktadır. Tıflî hikâyelerin de toplumsal değerler ve normlar hakkında önemli ipuçları sunduğu görülmektedir. Aşk, bu hikâyelerin sıkça işlediği temalardan biridir. Tıflî hikâyelerinde aşk temasına baktığımızda da toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında bu hikâyelerin cinsiyet rolleriyle sıkı bir ilişki içinde olduğu görülmektedir. Bu hikâyeler belirli toplumsal normlarını, cinsiyet rollerini, o dönemin toplumundaki cinsiyet beklentilerini ve algılarını yansıtmaktadır. Dolayısıyla Tıflî hikâyeleri, toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl işlendiğini ve aşk gibi temaların nasıl bu rollerle etkileşime girdiğini gösteren önemli bir kaynaktır.

Toplumsal cinsiyet rolleri, bir toplumun belirli cinsiyetlere atadığı ve o cinsiyetin nasıl davranması gerektiğini, hangi rolleri üstlenmesi gerektiğini belirleyen kültürel ve sosyal normlardır. Bu roller, geleneksel olarak erkeklik ve kadınlık gibi belirli cinsiyet kimliklerine dayanmaktadır ve toplumun beklentileri tarafından şekillenmektedir. Anlatılardaki kadın karakterlerin toplumsal cinsiyet rolleri üzerindeki etkilerini ve sonuçlarını anlamak için bu hikâyelerdeki kadın karakterlerin incelenmesi büyük bir önem arz etmektedir.

Bu çalışmada Hikâyet, Tıflî Efendi Hikâyesi, Hikâye-i Tayyazade, Hançerli Hanım Hikâyesi, İki Biraderler Hikâyesi ve Letâ'ifname adlı Tıflî hikâyelerindeki kadın tipleri incelenecektir. Nitel araştırma yönteminin bir deseni olan epistemolojik bir bakış açısıyla Tıflî hikâyelerinde tespit edilen kadın tiplerinin toplumsal cinsiyet rolleri üzerindeki etkileri ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Aşk Cinsiyet Roller, Kadın, Tıflî Hikâyeleri, Toplumsal Cinsiyet.

Abstract

Tıflî stories are narratives that deal with the people's way of life, traditions, customs and traditions, clothing, relations between men and women, various professions, daily life of the people of his time, entertainment culture and way of thinking from a realist point of view.

Folk tales are an important part of a society's cultural heritage and often offer deep insights into social norms, values and relationships. Tıflî stories also provide important clues about social values and norms. Love is one of the themes that these stories frequently deal with. When we look at the theme of love in Tıflî stories, it is seen that these stories are in a close relationship with gender roles in the context of gender roles. Therefore, Tıflî stories are an important source that shows how gender roles are treated and how themes such as love interact with these roles. These stories often reflect certain social norms and the role of female characters reflects the gender expectations and perceptions of society at the time.

Gender roles are cultural and social norms that a society assigns to particular genders and determine how that gender should behave and what roles they should assume. These roles are traditionally based on specific gender identities such as masculinity and femininity and are shaped by society's expectations. In order to understand the effects and consequences of female characters in narratives on gender roles, it is of great importance to analyse the female characters in these stories.

In this study, the female characters in Tıflı's stories named Hikâyet, Tıflı Efendi Hikâyesi, Hikâye-i Tayyazade, Haçerli Hanım Hikâyesi, İki Biraderler Hikâyesi and Letâ'ifname will be analysed. With an epistemological perspective, which is a pattern of qualitative research method, the effects of the female types identified in Tıflı stories on gender roles will be tried to be revealed.

Keywords: Love Gender Roles, Women, Tıflı Stories, Social Gender.

**KADINA YÖNELİK CİNSİYETÇİ SALDIRILAR VE KADINLARIN REFLEKSLERİ
KONUSUNDA OSMANLI ARŞİVİNDE GEZİNTİ (16-20. YÜZYILLAR)**

A TOUR OF THE OTTOMAN ARCHIVES ON SEXIST ATTACKS AGAINST WOMEN AND
WOMEN'S REFLEXES (16TH-20TH CENTURIES)

Murat POLAT,

Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih
Anabilim Dalı, Kahramanmaraş, Türkiye / ORCID ID: 0000-0001-8089-5876

Özet

İnsan, kadın ve erkek olmak üzere iki cinsten oluşur. Her iki cinsin de kendine özgü özellikleri ve durumları vardır; ancak sonuç olarak, her ikisi de insandır. Dinsel referanslı inançlar, örf ve adetler; kadın ve erkek arasında bazı farklılıklar bulunduğunu insana telkin eder. Kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğe atıfta bulunan referanslar, dünya genelinde birçok kültür ve medeniyette görülmüştür. Geçmişte birçok toplumda görülen toplumsal cinsiyet eşitsizliği, Osmanlı toplumunda da az da olsa gözlemlenmiştir. Osmanlı Devleti'nde kadına yönelik işlenen suç ve kabahatler, çeşitli resmi yazışmalara konu olmuştur. Osmanlı toplumunda kadınlar, cinsiyetlerinden dolayı çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır. Arşiv belgeleri, kadınların yaşadıkları bu zorlukları ve verdikleri mücadeleyi günümüze taşımaktadır ki bu durum, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin Osmanlı tarihinde de boyunca sürdüğünü ve kadınların bu eşitsizliğe karşı mücadelesinin devam ettiğini göstermektedir. Bu çalışmada Osmanlı arşiv belgelerine kaydedilen kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet eşitsizliğini çağrıştıran sosyolojik olaylar incelenmiş ve kadınların bu olaylara nasıl tepki gösterdikleri değerlendirilmiştir. Konuyla ilgili arşiv belgelerinin tamamı belgeler üzerinden incelenmiştir. Şer'iyeye sicilleri ise yüksek lisans tezlerinden ve ilgili tezin şer'iyeye sicil defterleri arşivden bulunarak elde edilen veriler; kadınların yaşadıkları sosyolojik eşitsizliği yansıtan olayları ortaya koymak için kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Osmanlı kadınları, Osmanlı toplumunda kadın, Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, Kadın tacizleri.

Abstract

Human beings consist of two genders: male and female, each with their own distinct characteristics and circumstances, yet fundamentally human. Cultural beliefs, customs, and traditions with religious references suggest differences between men and women. References to gender inequality have been observed in many cultures and civilizations worldwide. Gender inequality, though to a lesser extent, was also present in Ottoman society as evidenced by various crimes and misdemeanors committed against women documented in official correspondence. Women in Ottoman society encountered various challenges due to their gender. Archive documents continue to portray these challenges faced by women and their ongoing struggle, indicating that gender inequality persisted throughout Ottoman history and women's resistance against this inequality endured. This study examines sociological events indicative of gender inequality towards women recorded in Ottoman archival documents and evaluates women's responses to these events. All relevant archive documents were scrutinized for this purpose, with particular emphasis on Şer'iyeye registry records sourced from master's theses and their associated Şer'iyeye registry books in the archives, revealing instances of sociological inequality experienced by women.

Keywords: Woman, Ottoman women, Women in Ottoman society, Gender inequality, Harassment of women.

Giriş

Antik Yunan'dan günümüze kadar, kadınlar ve erkekler aynı dünyayı paylaşmalarına rağmen aynı toplumsal şartları elde edememişlerdir. Kadınlar, erkeklerle aynı akla sahip olmalarına rağmen aynı

özgürlüğe sahip değillerdir (Şaşman Kaylı, 2013, s. 15). Ülkemizde de kadınlar, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine maruz kalmışlardır. Günlük konuşmalarımız, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yoğun hissedildiği alanların başında gelir. "İş adamı", "bilim adamı" gibi deyimler, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini göz önüne seren ifadeler arasındadır. Kadını aşağılayan birçok deyim ve söz bulunmaktadır. "Erkek sözü", "adam olmak" gibi deyimler, erkeğin değerini yükseltirken kadının değerini zımnen aşağıya çeken ifadelerdir. Kadına yönelik ötekileştirici dil; yeni yeni oluşan duyarlılıkla kırılmaya başlamıştır. Kadını ötekileyen "iş insanı", "bilim insanı" gibi kavramlar, bugün bilinçli olarak birçok çevrede kullanılmaya başlamıştır. Oysa kadın, insanî faaliyetlerin tamamında erkeklerle birlikte bulunmuş ve erkeklerle birlikte çabalamıştır. Toplumun bir parçası olan kadınlar, erkeklerle birlikte toplumsal faaliyetlerin içerisinde yer almışlardır. Erkekle aynı işi yapan kadınlara daha düşük ücret verilerek aşağılandığı zamanlar olmuştur.

Kadın ve erkek toplumun temelini oluşturur. Kadın ve erkeklerin oluşturduğu toplum, basit ve ayrımcılık içermeyen cinsiyet eşitliğine dayanmalıdır. Ancak tarih boyunca, kadın ve erkekler biyolojik tanımlamanın ötesinde daha derinlikli farklılıklara sahip varlıklar olarak görülmüştür. Kadınlar birçok ayrımcı muameleye tabi tutulmuşlardır (Karakaya, 2018, s. 40).

Erkekler, kamusal alanları kaplayarak kadınlara bu alanları kapatmışlardır (Şaşman Kaylı, 2013, s. 9; Uçar, 2020, s. 2). İslam Dini'nin başlangıcında kadına kazandırılan bireysel ve sosyal saygı, zamanla toplum içinde aktif rol alabilme durumu yorumlama hatalarıyla erozyona uğramış, kadınlar dört duvar arasına hapsedilerek toplumdan soyutlanmış ve eğitim alma hakları dahi sınırlandırılmıştır (Bilgin, 2005, s. 28). Oysa Hz. Muhammed'in hadislerinde kadınların çalışmasına yasak getiren bir durum bulunmamaktadır (Bilgin, 2005, s. 86). Hz. Ömer zamanında Şifa binti Abdullah isimli kadının Medine'de muhtesip olarak atanarak iş hayatında yer aldığı gözlemlenmiştir.

İslam kültüründe kadın, erkekleri ayartıcı ve baştan çıkartıcı olarak görülerek genellikle kadının evde kalması, çalışma hayatına girmemesi ve topluma karışmaması daha uygun görülmüştür (Palabıyık, 2019, s. 89). Ancak topluma karışmama ve çalıştırılmama durumu kadını erkeğe bağımlı hale getirmiştir. Osmanlı Devleti, erkek egemen bir toplum olması sebebiyle eril iktidarın ağırlığını hissettirmiştir. Çamaşır yıkayarak geçimlerini temin etmek için dükkân kiralayan kadınların fitneye sebebiyet verdikleri gerekçesiyle dükkânlarının kapatılması (BOA. A. DVNS. MHM. d. 10.543), kadının dört duvar arasına hapsedilmesine yönelik bir durumdur. Oysa Osmanlı'nın kuruluş aşamasında XII. yüzyılda ortaya çıkan Bacıyan-ı Rum örgütü, kadınların çalışma ve topluma faydalı bireyler olmalarının örneklerini göstermiştir (Akköy, 2021, s. 33).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, tarih boyunca birçok toplumun temel sorunlarından biri olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu döneminde de kadınların yaşadığı zorluklar, sosyal ve hukuki belgelerde sıkça yer almıştır. Bu belgeler, Osmanlı toplumunda kadınların yaşadığı çeşitli olayları ve bu olaylara nasıl müdahale edildiğini göstermektedir. Bu makale, Osmanlı toplumunda kadınların karşılaştığı çeşitli sosyal, hukuki ve kültürel sorunları ele alacak ve bu sorunların nasıl çözümlendiğini inceleyecektir. Ayrıca, kadınların hakları, evlilik ve aile içi ilişkiler gibi konular da makalenin odak noktaları arasında yer almıştır.

Osmanlı Devleti'nin 16-20. yüzyılları, pek çok toplumsal, siyasi ve hukuki değişimin yaşandığı bir dönemi kapsar. Bu dönemde, kadınlara yönelik cinsel saldırılar da önemli görülen bir sorundu. Ancak, Osmanlı Devleti'nin mahkemelerinde bu tür vakaların nasıl ele alındığına dair detaylı bir analiz hem dönemin hukuk sistemini anlamamıza hem de toplumsal cinsiyet ilişkilerini değerlendirmemize yardımcı olabilir. Kadınlara karşı işlenen cinsel suçlarla ilgili davalara baktığımızda, genellikle mahkemelerin nasıl bir yaklaşım sergilediği ve bu suçların nasıl yargılandığı konuları ön plana çıkar. Bu makalede, Osmanlı mahkemelerindeki dava kayıtlarından yola çıkarak, 16-20. yüzyıllarda kadınlara karşı işlenen cinsel suçların nasıl görüldüğünü ve yargılandığını incelenecektir. Ayrıca, bu durumun toplumsal dinamikler üzerindeki etkilerini ve Osmanlı toplumunun cinsiyet ilişkilerine bakışını da yansıtmaktadır.

Osmanlı Devleti'nde kadına yönelik cinsiyetçi saldırılar azımsanamayacak kadar fazlaydı. Çalışmada kadına yönelik cinsiyetçi saldırıların genelleme yapılabilecek kadar fazla olduğunu göstermek açısından

bu tür saldırılara birden fazla örnek verilmiştir. Böylelikle kadınların maruz kaldığı cinsiyetçi saldırının tikel değil yaygın bir durum olduğu görülmüş olacaktır.

1. Osmanlı Toplumunda Kadınların Toplumsal Rolü ve Normlar

Birçok toplumda, kadınlar toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle sıklıkla kadınlığa dair iftiralara maruz kalmışlardır. Toplumdaki bozulmanın kaynağı genellikle kadınlar gibi algılanmıştır ve kadınların namus ve iffetlerine yönelik ithamlar, kesin kanıtlar olmaksızın sıkça karşılaşılan bir durumdur. Bu tür iftiralardan biri de Karaman Sancağı'ndaki Örencik Köyü'nde yaşayan İsmail Beşe'nin eşi Mümine'ye yöneltilmiştir. Aynı köyden olan Abdibeyoğlu, Mümine ile zorla birlikte olduğu yönünde Karaman Beyi'ne bir ihbarda bulunmuştur. Ancak bu ihbarın dayanağı sorgulanmadan, kadının suç işleyip işlemediğinin araştırılması için Karaman Beyi bir mübaşir tayin etmiştir. Mübaşir yaptığı araştırmalarda Mümine'nin böyle bir eylemde bulunmadığını tespit ederek Eylül 1647 tarihinde bu durumu sicil ettirmiştir (Çoraman, 2011, s. 79; BOA. MŞH. ŞSC. d. 5589. s. 17.2). Görüldüğü gibi, evli bir kadına yöneltilen iftiranın kaynağı araştırılmadan, Mümine'ye yapılan ithamların soruşturulması yanlış bir tutumdur. Bu tür iddiaların incelenmesi sırasında Mümine'nin kadınlık onurunun korunması ve eşi ile arasının zarar görmemesi gerekmektedir. Kadınların özne yapılarak ortaya atılan bu tür iddiaların ne kadar tehlikeli olduğu ve insan onurunu nasıl zedelediği açıktır. Bu nedenle, kadınlarla ilgili iddia ve soruşturmaların özenle yapılması önemlidir.

XIV. yüzyılda dönemin dinamiklerinde zaman zaman kadın ve kız kaçırma olayları görülebiliyordu. İslam hukukunda kız kaçırıp fi'l-i şeni yapmak zina suçu kapsamında değerlendirilmiştir (Oktar, 2018, s. 53). Bazı levendat taifesi de Tırhala'dan Kamer adlı kadını kaçıırarak Balya Kazası'nda üç yıl boyunca tutmuşlardı. Durum, Balya kadısının hükümet merkezine olanı biteni bildirmesiyle ortaya çıkmış ve 25 Ekim 1559 tarihinde bu konu ile ilgili bir hüküm yazılmıştır. Kaçırılan Kamer, üç yıl boyunca çeşitli derbent ve evlerde tutulmuş, son olarak Kamer, Cafer denilen adamın tasarrufu altına girerek bir süre nikâhsız yaşamış, sonrasında nikâhı kadı olmadan kıyılmıştır. Görünen o ki Kamer'in kadınlığından çeşitli kez yararlanmış ve bir insanın cinsiyeti bazı sipahiler ve levent taifesince kötü amaçlı kullanılmıştır. Hükümet merkezi, Kamer'e yapılanların araştırılarak kadını bu duruma düşürenlerin yargılanmasını Balıkesir kadısından istemiştir (BOA. A. DVNS. MHM. d. 3. 451).

Kadınlara yönelik cinsel saldırılarda, gayr-i Müslüm erkek reayadan Müslüman kadınlara cinsel saldırılar da oluyordu. Zimmi toplumunda yaşayan Dimitri'nin yapmış olduğu kötülüklerinden bıkan gayrimüslüm reaya, mahkemeye gelerek Dimitri'yi şikâyet etmişlerdir. Bu şikâyetlerden bir tanesi de Dimitri'nin bir Müslüman kadına cinsel saldırıda bulunmasıydı. Durum hükümet merkezine bildirildiğinde Selanik beyi ve Keteriye kadısına durum bildirilerek Dimitri'nin yakalanması ve yaptıkları cürümlerden dolayı yargılanması istenmiştir. Zimmilerin Müslüman kadınlara cinsiyetçi saldırıları zaman zaman olmuştur. Karabaş isimli bir papazın Müslüman kadınların içinde bulunduğu hamama girmesi olayı farklı bir boyut kazanmıştır. Papazın bu durumu hükümet merkezinde duyulduğunda, 16 Haziran 1560 tarihinde Hamidili beyine, Burdur ve Eğirdir kadılarına papazın yakalanarak mahkeme edilmesi hükmü verilmiştir (BOA. A. DVNS. MHM. d. 3. 1250).

Osmanlı hapisanelerinde kadın ve erkek mahkumların farklı mekânlarda kalmaları esas olmasına rağmen, Sofya'daki hapishanede kadın ve erkek mahkumlar aynı yerde kalıyorlardı. Bu durum, kadın ve erkek mahkumların ilişkiye girdiklerini belirten bir ilamın hükümet merkezine ulaştırılmasına sebep olmuştur. Bu ilam neticesinde, hükümet merkezinden Sofya kadısına 9 Temmuz 1574 tarihinde bir hüküm gönderilerek mahkumların ayrı yerlerde cezalarını çekmeleri emredilmiştir (BOA. A. DVNS. MHM. d. 26. 191).

Kadınların cinsiyetlerinden dolayı eğlence aracı olarak görülmesi, XVI. yüzyılın son çeyreğinde sıkça görülen bir durumdur. Erkeklerin bulunduğu bir hapishaneye gayri resmi yollardan kadınların getirilmesi, kadınların cinsiyetlerinden ötürü istismar edildiğini göstermesi açısından önemlidir (BOA. TS. MA.e. 1290. 42).

2. Taciz ve Tecavüz Vakaları: Adli Kayıtlar

Osmanlı Devleti'nin klasik döneminde de tekil örneklerde kadınların tacizlere ve tecavüzlere maruz kalmışlardır. Evli olan Müezzîn Mehmet'in Bayram adlı bir kişinin eşini taciz etmesi ilginç bir olaydır. Bu olaya dair bilgileri, Bursa kadısına 18 Ekim 1576 tarihli gönderilen bir hükümden öğreniyoruz. Müezzîn Mehmet, evli kadının yoluna çıkararak kadını taciz etmiş ve hatta kadının evine eşini ve cariyelerini göndererek ahlaksız tekliflerde bulunmuştur. Bu müezzîn, kadınlarla evlenip kısa sürede boşanarak evlilik müessesesini kötüye kullandığından dolayı mahalle sakinlerinin isteği üzerine müezzînlik görevinden ihraç edilmiştir (BOA. A. DVNS. MHM. d. 28. 387).

Ayşe bint-i Mustafa adında bir kadın kendi işine giderken, isimleri Mustafa bin Abidin olan kişiler Ayşe'yi Müslüman mezarlığına götürerek tecavüzde bulunmuşlardır. Yapılan bu kötü hareket mahkemede şahitlerin tanıklıklarıyla ispatlanmış ve iki Mustafa'ya gerekli cezaların verilmesi, 15 Eylül 1567 tarihinde Bursa beyine gönderilen hükümlerle cezasız kalmamıştır (BOA. A. DVNS. MHM. d. 7. 225).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği saldırılarından bir tanesi, Diyarbakır eyaletinde Cüngüş nahiyesinde yaşayan Rahime bint-i Mustafa'ya yönelmiştir. Rahime, bostandan dönerken Ömer tarafından saldırıya uğramış ve yere düşürülmüştür. Ömer, Rahime'nin onurunu zedeleyerek Rahime'yi evine götürmüş ve nikahlamaya söz vermiştir. Rahime, Ömer'den hamile kalmıştır. Ömer, Rahime'yi dört ay süreyle nikah vaadiyle evinde tutmuş, ancak bu süreçte Rahime hamile olduğu çocuğu düşürmüş ve Ömer, Rahime'yi nikah etmeyeceğini açıklamıştır. Rahime, Ömer'in kendisini nikah etmeyeceği beyanı üzerine, yaşadığı istismarın hesabını sormak, Ömer'in zina suçunu ispat etmek ve Ömer'in suçunu örtmek ve şikâyet yolunu kapatmak için evlilik sözü verdiğini kanıtlamak amacıyla Diyarbakır mahkemesine başvurmuştur. Diyarbakır mahkemesi, 23 Temmuz 1724 tarihinde Rahime'nin yaşadıkları karşısında Ömer'i suçlu bulmuştur (Öz, 2013, s. 65, 66; BOA. MŞH. ŞSC. d. 3746. Hüküm:11). İslam hukukunda zina suçu recm cezasını gerektiriyordu. Ancak bu suçu işleyen kişiye recm cezası uygulanmadığında, bin akçeye kadar para cezası verildiği görülmektedir. Yavuz Sultan Selim dönemi kanunnamesinde, kadın veya kıza tecavüz eden kişiye evlilik teklifi yapılırdı. Tecavüz eden kişi, mağdur ile evlenmeyi kabul ettiğinde cezası uygulanmazdı (Oktar, 2018, s. 55). Ömer'in, Rahime'ye tecavüz ettikten sonra işlediği suçun cezai müeyyidelerinden kurtulabilmek için kadınla evlenmek istemesi veya kadının kendisini tecavüz eden adamla evlenmeyi kabul etmesi, üzerinde düşünülmesi gereken toplumsal olguyu göstermektedir.

Tepedelen'de Mehmet adında bir kişinin Şadiye isimli bir eşi vardı. Ancak Becel adlı bir köydeki Hüseyin Sipahi, bu kadını zorla alarak nikahsız bir şekilde ona sahip oldu. Hüseyin'in çevresinde eşkıya ve hırsız olarak tanınması nedeniyle, Avlonya beyi ve Avlonya kale dizdarına bir emir gönderilerek Hüseyin'in yakalanması ve İstanbul'a gönderilmesi istendi. Bu talep 24 Şubat 1646 tarihinde yapıldı (BOA. A. DVNS. MHM. d. 91. 220).

Dönemik Kazası'nda Mehmet Şah Çavuş'un adamlarından olan Şato, Paredisu adındaki kadına ortalık yerde tecavüz etmeye çalışmıştır. Paredisu'nun bağırtısı üzerine çevreden insanlar yetişerek Paradisu'yu Şato'nun kötü niyetinden kurtarmışlardır. Paredisu kendisine yapılanları mahkemede anlatınca Şato iddiaları inkâr edince mahkeme Paredisu'dan delil talep etmiştir. Paredisu da mahkemeye şahitler sunmuşlar ve şahitler Paredisu'nun maruz kaldığı ahlak dışı muameleleri mahkeme anlatmışlar ve Şato'nun bir kadına yapmış olduğu kötü muamele ile tescillenmiş oldu (BO. TS. MA. e. 1069. 68).

Ahmet ve Ali adlı sipahiler Mut Kazası'nda Mustafa isimli bir sipahinin eşini kandırarak onu üç dört kadılık yer gezdirerek ahlaka aykırı işlerde kullanmışlardır. Bu durumun öğrenilmesi üzerine İçel beyi, hükümet merkezine bir mektup göndererek bu yasa dışı işleri bildirmiştir. Hükümet merkezi, 10 Mart 1560 tarihinde söz konusu sipahilerin yaptıkları işleri yanlış bulmuş ve bu sipahilerin yakalanması, hak sahiplerinin haklarının iadesi ve sipahilerin cezalandırılması için karar vermiştir (BOA. A. DVNS. MHM. d. 3.850).

Balya'nın Karaca Köyü'nde yaşayan Horup adında bir kadının kocası, Hacı Nasuh, vefat etmişti. Ancak Deli Poskal Köyü'nden Mehmet adında bir kişi, kadının iddet süresi tamamlanmadan Horup'un evine

saldırarak onu kaçırdı. Horup, bu kötü durumu kabullenmeyerek Divan'a şikâyetinde bulundu. Divan, 16 Şubat 1637 tarihinde Balya ve Balıkesir kadılarına birer kararname göndererek Horup'un mağduriyetinin giderilmesine hükmetti (BOA. A. DVNS. MHM. d. 87.159).

Sivas'ta bir kadına iftira konusunda yaşanan bir olay da mevcuttur. Mehmet b. Veli adındaki biri ile Elif b. Hasan, nikahlarını kıymak üzere Sivas mahkemesine gelmişlerdir. Ancak çiftin nikahı kıyılma aşamasındayken Elekyün Köyü'nden Nebi b. Veli adlı bir kişi, Sivas mahkemesine gelerek Elif'in nişanlısı olduğunu iddia etmiştir. Mahkeme, Nebi'den iddiasını destekleyecek kanıtlar getirmesini talep etmiş, ancak Nebi mahkemeye bu konuda kanıt sunamamıştır. Nebi'nin mahkemeye delil sunamaması üzerine, Sivas kadısı Elif ve Mehmet'in nikâhını 30 Haziran 1788 tarihinde on bir bin akçe mehir karşılığında kıymıştır (Arıkan, 2009, ss. 66, 67; BOA. MŞH. ŞSC. d. 7695. s. 24/2). Bir kadının tam nikahının kıyılacağı anda bir kişinin sorumsuzca mahkemeye gelerek kadının kendi nişanlısı olduğunu iddia etmesi, öncelikle kadına yönelik bir saygısızlıktır ve orada bulunan herkesi de etkilemektedir.

Hamid Sancağı'nda Orlanlı Köyü'nde Hızır adında bir kişi, kızını Halil adlı biriyle nikahlamıştı. Ancak Kemer Kazası'ndan Kuzlanmaya Köyü'nden İbrahim, İbrahim'in yeğeni Osman, Ali, Veli, Ramazan ve diğer on kişi, Hızır'ın evine gelerek kapısını kırmış ve başkasına nikahlı olan kızı alarak kaçmışlardır. Bu durum Divan tarafından öğrenildiğinde, Antalya kadısına ve Hamid Sancağı beyine 1 Aralık 1636 tarihinde bir hüküm gönderilerek, nikahlı kızı kaçırılanların yakalanarak yargılanmaları emredilmiştir (BOA. A. DVNS. MHM. d. 87.10).

Tarihin her döneminde, kadınlar maalesef erkekler tarafından sıklıkla cinsel bir obje olarak görülmüşlerdir. Bu bakış açısına sahip bazı erkekler, kanun ve kural tanımadan kadınlara fiil-i şeni denilen muameleyi yapmış ya da yapmaya çalışmışlardır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği çerçevesinde, bir erkeğin kadını sürekli olarak cinsel bir nesne olarak görmesi, hastalıklı bir ruhun tezahürüdür.

Adana'da Çukurmescit Mahallesi'nde yaşayan Feyzullah, evde kimsenin olmadığı bir zamanda Mahmut Ağa'nın evine girerek gündüz ortasında, Mahmut Ağa'nın evinin işlerini gören Mihtibanî'ye tecavüz etmek amacıyla saldırmış ve Mihribanî'nin bağırmasını engellemek için kadının boynunu sıkmıştır. Mihribanî'nin boynunun sıkılması onun kusmasına sebep olmuş ve bu sırada eve gelen Dede Ahmet, Mihribanî'yi Feyzullah'tan kurtarmıştır. Adana mahkemesi kadısı, Feyzullah'tan Mihribanî'ye böyle bir davranışta bulunup bulunmadığını sormuştur. Feyzullah, Mihribanî'ye yaptıklarını kabul etmemiş ve inkâr etmiştir. Adana kadısı, Feyzullah'ın üzerine atılan iddiaları inkâr etmesi üzerine Mihribanî'ye bu konuda kanıt getirmesini istemiştir. Mihribanî, kendisine yapılan insanlık onurunu kırıcı davranışı Feyzullah'tan dinlemiş olan Es-Seyyit Hüseyin Çelebi, Süleyman Çavuş ve Es-Seyyit Hasan Çelebi'yi mahkemeye şahit olarak sunmuştur. Şahitler, olayın doğru olduğuna tanıklık etmişlerdir. Bu durum karşısında Feyzullah Ağa'ya 20 Ekim 1732 tarihinde tazir cezası verilmiştir (Atmaca, 1996, s. 258; BOA. MŞH.ŞSC. d. 130.s.168.Hüküm. 278).

Paragraftaki belgelerden de anlaşıldığı gibi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine giden yol tarihsel bir süreçle örülmüştür. Tarih boyunca kadınlar cinsel obje olarak görülmüş ve dönemin kadınla ilgili hukuk sistemi ve adalet anlayışı, belgeden çıkarılabilmektedir.

Kastamonu'da Harran Köyü'nden Mahmut Reis, Sahil Kazası'nda Küçük Mahmut'un hanımının yolunu kesmiş, evine girmiş ve kadının isteği dışında onunla zorla ilişki kurmuştur. Mahmut Reis'in sosyal ahlaka uygun olmayan bu davranışına Müslümanlar da tanıklık etmiş ve Mahmut Reis hapsedilmiştir. Bu eylemin sonucunda Mahmut Reis'ten cerime alınmış ve 7 Mayıs 1906 tarihinde konuyla ilgili hüküm verilmiştir (BOA. A. DVNS. MHM. d. 78.1367).

Tikveş'te Sopot Köyü'nde yaşayan Moyo oğlu Derviş, ev basarak iki yeniçerin eşini kaçırmış ve bu kadınlara tecavüz etmiştir. Derviş, yeniçeri olmamasına rağmen yeniçerilik iddiasında bulunarak eşkıyalık yapmıştır. Yeniçeri serdarı, durumu hükümet merkezine bildirmiştir. Hükümet merkezi, durumu değerlendirerek 24 Kasım 1609 tarihinde Tikveş kadısına bir hüküm göndermiş ve Derviş'in yakalanarak mağdur ettiği kişilerin huzurunda yargılanması ve mağdurların haklarının Derviş'ten alınarak adaletin sağlanması istenmiştir (BOA. A. DVNS. MHM. d. 78. 1241).

Sofya'da Tırhala Köyü'nde Çarhı oğlu Halil adında bir yeniçeri, Hacı Halil oğlunun evine baskın yaparak Hacı Halil'in eşini kaçırmış ve yasa dışı bir şekilde kadını ilişkiye girmiştir. Çarhı oğlu Halil'in

evli bir kadının evine girerek kadınla kanun dışı ilişkiye girmesi, hükümet merkezi tarafından hoş karşılanmamıştır. 6 Haziran 1610 tarihinde Sofya kadısına gönderilen bir hükümle Çarhı oğlu Halil'in yargılanmak üzere hükümet merkezine gönderilmesi talep edilmiştir (BOA. A. DVNS. MHM. d. 79. 859).

Kadınların cinsiyetlerinden dolayı zulme uğraması sadece hapisane olayıyla sınırlı değildir. Sofi Mahmut isimli kişinin Paşa adlı kadının evini zorla işgal etmesi ve Paşa adlı kadını zorla oynatması, cinsiyete dayalı şiddeti göstermektedir. Bu olaya devlet müdahale ederek, 4 Kasım 1576 tarihinde Kocaeli sancak beyi ve İznikmid kadısına hüküm göndermiştir (BOA. A. DVNS. MHM. d. 28. 825).

Yörükler Köyü'nde ise Karabubacioğlu Mustafa ve yanındaki birkaç levent, bir evi basarak hanımını kaçırmış ve bir hafta boyunca alıkoyarak tutmuşlardır. Diğer bir olayda Mengin oğulları olarak bilinen bir aileden Ahmet ve Mahmut adlı kişiler kız kaçırma eyleminde bulunmuşlardır (BOA. A. DVNS. MHM. d. 3. 455).

2. Kadınların Giyim ve Hareket Özgürlüğü: Kamusal Alanda Varoluş Mücadelesi

Kadınlar tarih boyunca evlere (özel alanlara) hapsedilmiş ve yaşamları gibi bedenleri de erkek kontrolüne verilmiştir. İlk insanın varoluşundan günümüze kadar, birçok kültürde kadınların evden dışarı çıkarması noktasında ortak paydada bulunmuşlardır. Kadınların hayatlarını evle sınırlı tutmaya çalışan (Marc, 1998, s. 23; Şaşman Kaylı, 2013, s. 20) toplumsal cinsiyetçi yaklaşım, aslında sosyal düzenin bozulmaması adına yapılan, kadını töhmet altında tutucu bir durumdur. İslam'a göre kadının evden dışarıya çıkması kocasının iznine bağlı bir durumdu (Bustan, 2014, s. 77). Bir kadına cinsiyetinden dolayı erkeğe davranıldığı gibi davranılmaması, cinsiyete dayalı ayrımcılık olarak tanımlanır (Acar vd., 1999, s. 5). İslamî eserlere göre hüküm süren Osmanlı Devleti, kadının özel alandan kamusal alana çıkmasını sınırlamıştır. Bu sınırlandırma aslında kamusal alan ve özel alan kavramlarının da belirginleşmesi anlamına gelir (Davidoff, 2002, s. 193). Osmanlı Devleti, kadını kamusal alanlarda görmek istememiştir. Sosyal hayatı düzenlerken Müslüman reayanın sosyal düzeninin bozulmamasını önemseyerek kadınları kamusal alanın dışında tutmaya çalışmıştır. Müslüman reayanın sosyal yaşamının İslamî usullere göre akması, gayr-i Müslüm reayaya da sınırlar konulmasını gerektirmiştir. İstanbul'da Câmî-i Kebir Mahallesi'nde, medrese ve mektep yakınlarında bazı dükkân ve bostanlarda gayr-i Müslüm reaya kaval çalıyor ve İslam'a uymayan hareketlerde bulunuyordu. Bu durum, ezanın duyulmasını engelliyor ve Müslümanları rahatsız ediyordu. Ayrıca, gayr-i Müslüm kadınlar kaymakçı dükkânına kaymak yemek bahanesiyle gelerek kanunlara aykırı işler yapıyordu. Bu durumun ortadan kaldırılması için Eyüp kadısının gönderdiği mektuba binaen, 23 Mayıs 1573 tarihinde bir hüküm gönderilerek gayr-i Müslüm kadınların kaymak yemek bahanesiyle kaymakçı dükkânlarına sokulmasının engellenmesi ve bu konuda dükkân sahiplerinin uyarılmasına hükmedilmiştir (BOA. A. DVNS. MHM. d. 22. 42).

Erkeklerin kadınlara şehvetle bakması İslam'da haram görülmüştür (Erdoğan, 1993, s. 364). Osmanlı döneminde serbest bir şekilde çayır ve mesire alanlarına giden kadın ve erkeklerin toplumun bozulmasına yol açtığı düşünülmüştür (Martı, 1989, s. 137). Ancak, kadınların erkeklerin şehvetini arttırdığı, fitne ve fesata sebep olduğu şeklinde bir yaklaşımla, kadınların evlerde tecrit edilmemesi gerekir. Kadınların kamusal alanda görünür olmaları erkekler tarafından sözlü tacize maruz kalmaları durumunu arttırmıştır. Edirne'de, Küçük Mehmet Ağa Mahallesi'nde bulunan Dört Yol ağzındaki kasap dükkânı, daha sonra kahvehaneye dönüştürüldü. Kahvehanede toplanan insanlar, kahvehane önünden geçen kadınlara laf atarak onları rahatsız ettiler. Bu sözlü saldırılar, kahvehaneden kadınlara yönelik tacizlerin hükümet merkezine kadar ulaştığına dair şikâyetlere neden oldu. Bu durum üzerine, 10 Mart 1614 tarihinde Divan tarafından kahvehane dükkânının eski haline dönüştürülmesine karar verildi (BOA. A. DVNS. MHM. d. 80.362).

Osmanlı Devleti'nde kadın ve erkeklerin iç içe bulunması hoş karşılanmazdı. Bu tür sosyal karışmaların kanunlara aykırı olmasının yanı sıra kadın ve erkeklerin birbirleriyle evlilik dışı ilişkilere girmemesi için devlet önlem almaya çalışırdı. Yoros Kazası'nda Dere Sekili Köyü'ne yakın bir yerde Akbaba adında bir ziyaret mezarı bulunuyordu. Bu mezarı ziyaret bahanesiyle bazı kadınlar ve levent taifesi bir araya geliyorlardı. Bir araya gelinen bu zamanlarda kanuna aykırı birtakım durumlar yaşanıyorlardı. Kadın ve erkeklerin bu şekilde bir arada bulunmalarını uygun bulmayan köy halkı durumu Yoros kadısına

bildirmiş ve Yoros kadısı da köy halkının rahatsızlıklarını hükümet merkezine iletmek zorunda kalmıştır. Bu durum karşısında 24 Ağustos 1564 tarihinde Yorgos kadısına hüküm gönderilerek kadın ve erkeklerin bir arada bulunarak kanuna uymayan hal ve hareketlerde bulunmalarının önüne geçilmesi istenmiştir (BOA. A. DVNS. MHM. d. 6.1297).

İslam'a göre, kadının nafakasının karşılanması erkeğin sorumluluğundadır. Ancak İslam hukukunda kadınların iş hayatına katılmasında herhangi bir sakınca görülmemiştir. Osmanlı Devleti döneminde de kadınlar aktif bir şekilde iş hayatında yer almışlardır. Ancak, Osmanlı yöneticileri, kadın ve erkeklerin toplum içinde birbirleriyle fazla etkileşime girmesini engellemek için çaba göstermişlerdir (Bustan, 2014, s. 188). Özellikle kadınların bulunduğu ortamlarda erkeklerin yoğunlaşması, dedikodu ve ahlaki endişelere yol açmıştır. Bu gibi durumlarda, Osmanlı yetkilileri kadınların sosyal aktivitelerini kısıtlamış ve faaliyet göstermelerini yasaklayabilmişlerdir. Örneğin, 26 Mayıs 1571 tarihli bir hükümda İstanbul'da bazı dükkânlarda çamaşırcı kadınların bulunduğu ve bu durumun dedikodulara sebep olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle, çamaşırcı kadınların dükkân açmaları yasaklanmış ve bu konuda vakıf mütevellileri uyarılarak cezalandırma hükümleri getirilmiştir (BOA. A. DVNS. MHM. d. 10.543). Bu belgede görüldüğü gibi, kadınların iş hayatına katılması ve günlük hayatta aktif rol almaları, o dönemde sosyal düzeni bozucu olarak algılanmıştır. Bu tür tedbirler, toplumsal ahlak ve düzenin korunmasını amaçlamıştır.

İslam toplumlarında, fuhuş gibi sosyal ahlakı ve neslin belirsizliğine yol açan eylemler, Müslüman mahalle ve kent sakinlerinin sosyal baskısı nedeniyle genellikle azdı (Topaloğlu, 1977, s. 198). Ancak İsmail Kazası'nda, Dergaye adında bir kadın, erkeklerle açıkça görüşüyordu. Kadının erkeklerle karşı çekinceleri olmaması, mahalle halkını harekete geçirdi ve Dergaye'nin daha önce de fuhuş yapmış olması göz önünde bulundurularak, mahkemeye başvurularak Dergaye'nin eylemlerinin kayıtlara geçirilmesi sağlandı (BOA. TS. MA. e. 912. 11).

Osmanlı Devleti, kadınların kamusal alanlarda erkeklerle bir arada bulunmasını toplumsal düzen için bir tehdit olarak algılıyordu. Kadınların Kâğıthane gibi yerlerde dolaşmaları, özellikle baruthane yangını sonrasında yasaklanmıştı (BOA. TS. MA. e. 800. 1). Bayram günlerinde kadınların dışarı çıkıp gezmeleri, toplum için sakıncalı görülerek yasaklanmıştır. Kadınların ev dışına çıkmaması yönünde duyurular yapılmış ve bu kurala uymayanlara cezai yaptırımlar uygulanmıştır (BOA. TS. MA. e. 795. 33).

İstanbul'da, Çekmeler, Silivri ve Çorlu gibi yerler ile bu bölgelere doğru giden yollarda, arak, şarap ve kahve gibi içkilerin satılması yoluyla insanların toplanmasına ve fuhuş ile kötü işlere olanak tanınıyordu. Bu olumsuz durumun İstanbul'da duyulması üzerine, hükümet merkezinden 6 Haziran 1663 tarihinde bir kararname gönderildi. Bu kararname ile Haslar, Çekmeler, Silivri, Çorlu gibi bölgelerde arak, şarap ve kahve satışı yasaklandı ve erkeklerle yaklaşan kadınların erkeklerle görüşmelerinin önlenmesi istendi (BOA. A. DVNS. MHM. d. 94. 75).

Osmanlı toplumunda bir kadının yaşadığı yerden çıkartılmasının temel nedeni genellikle ahlaki endişelerdi. Toplumun ahlaki normlarına uymayan davranışlar sergileyen kadınlar, mahalle halkı tarafından şikâyet edilir ve bunun sonucunda mahkemeye başvurulurdu. Mahkemeler, kadınların ahlaki davranışlarına ilişkin şikâyetleri dikkate alır ve bu kadınları yaşadıkları yerden uzaklaştırmak için kararlar verirdi. Bu, Osmanlı toplumunda kadınların sosyal ve ahlaki normlara uyumunu sağlama amacıyla alınan bir önlemdi (BOA. TS. MA. e. 1046. 30).

Bir kadının yaşadığı yerden çıkartılmasının en önemli sebebi, hiç şüphesiz ahlaklı yaşamaması ve toplumun bu ahlaksızlığı mahkemeye şikâyet etmesidir. Yukarıdaki paragrafta da görüldüğü gibi, ahlaksız yaşayan kadınların yaşadıkları mahallelerden çıkartılması ile ilgili birçok örnek vardır. Konya'da da benzer bir olay yaşanmıştır. İki de Meryem adında olan kadınlar, Konya'nın Kemal Garib Mahallesi'nde yaşıyorlardı. Aynı mahallede yaşayan İmam Abdullah, Molla Ömer, Molla Yusuf, Mehmet, Yusuf b. Mustafa, Bilal, Osman gibi kişiler, bu kadınların yaşayışından memnun değillerdi. Mahalle sakinlerine göre, iki Meryem kendi hallerinde değillerdi; namahremden çekinmiyor, eşkiyalarla görüşüyor ve yaşamını sürdürüyordu. Mahalleli, bu kadınların niyetlerinden ve davranışlarından emin değillerdi. Mahalleli, bu iki kadının mahalleden çıkarılması için Konya mahkemesine başvurdu ve

yaşananları Konya kadısına anlattı. Konya kadısı, mahalle sakinlerini dinledikten sonra, Meryem adlı iki kadının durumunu göz önünde bulundurarak, 31 Temmuz 1741 tarihinde bu kadınların mahalleden çıkarılmasına karar verdi (Özdoğan, 2021, s. 371; BOA. MŞH. ŞSC. d. 6197. s.118. Hüküm no:2). Ancak, mahkemede Meryem adlı kadınlara söz verildiğine dair bir ifade bulunmamaktadır. İki kadının mahalleden sürülmesine, Kemal Garib Mahallesi sakinlerinin mahkemeye giderek şikâyetçi olmaları yeterli olmuştur. Kadınların itham edildiği konu, namahremden çekinmemeleri, eşkiyalarla ihtilat içinde bulunmaları ve elleriyle, dilleriyle insanlara zarar verdikleri şeklindeydi. Ancak, suçlanan kadınların kime ne gibi zarar verdiği veya kime ne yaptığı belirtilmemiştir. Kadınlar, soyut olaylar üzerinden suçlanmış ve mahkeme zabıtlarına bakılırsa, kadılar tarafından Konya'dan sürülmüşlerdir.

Osmanlı toplumunda, mahalleli uygunsuz ilişki yaşayan kişilerin evine baskın yapar, onları mahkemeye getirir ve yargılandırı. Bu yargılamaların sonucunda alınan karar genellikle kürek ve hapis cezası şeklinde olurdu (Ortaylı, 2004, ss. 62, 63). Osmanlı Devleti'nde mahalle ahalisi, mahallelerinde kadınların yanlış işler yapmalarına veya şaibeye karışmalarına rıza göstermezdi; böyle bir durumda mahkemeye başvurarak mahalle ahlakını ve mahallenin sosyal görünüşünü bozan insanların mahalleden gönderilmesi için kadıya baskı yaparlardı. Sultangir Camisi Mahallesi'nde Arap Fati, Narin, Giritli Nefise, Kamer ve Balatlı Ayni isimli kadınlar, örf ve adetlere uymayan kötü işler içinde bulunuyorlardı. Mahalleli bu durumu mahkemeye şikâyet etti. Kadınların durumlarına mahallenin ileri gelenlerinin de şahadet etmeleri üzerine, hükümet merkezinden söz konusu kadınların yaşadıkları mahalleden başka bir şehre sürülmeleri ve bu kadınlardan birinin yeniçeri eşi olan kadının iman tazelemesi ve kocasının da gelene kadar hapisanede tutulması kararı 26 Eylül 1565 tarihinde verildi (BOA. A. DVNS. MHM. d. 5. 281).

Osmanlı toplumunda kadınların davranışlarına büyük önem verilir ve genel ahlaka uygun davranışlar sergilemeleri beklenirdi. Kadınların istedikleri şekilde konuşma ve gezme özgürlüğüne sahip olmaları genellikle hoş karşılanmazdı. Eğer bir kadının ahlaka aykırı davranışları tespit edilirse, mahalleli bu durumu kadıya bildirir ve kadınlar mahalleden uzaklaştırılabilir. Örneğin, 10 Mayıs 1660 tarihli bir hükme göre, Karamürsel ahalisi Hatice, Gevher ve Ayşe isimli kadınların ahlaka aykırı davranışlar sergilediğini iddia ederek hükümet merkezine dilekçe göndermiş ve bu kadınların şehir dışına sürülmesini talep etmiştir. Hükümet merkezi bu şikâyetleri değerlendirerek gerektiğinde kadınların başka bir şehre sürülmesi için hüküm vermiştir (BOA. A. DVNS. MHM. d. 93.266).

Osmanlı Devleti'nde kadınların giyimleri ve dışarıda dolaşmalarıyla ilgili kurallar belirlenmişti. Ancak Çorlu'da yaşayan Dördü adlı bir kadın, tesettürsüz bir şekilde dolaşmakta ve erkeklerden çekinmeyerek nikahsız ilişkiler yaşayarak toplumun sosyal düzenini bozmuştur. Bu durum hükümet merkezine ulaştığında, 4 Mayıs 1613 tarihinde bu kadının yasa dışı eylemlerine karşı tedbir alınması için Çorlu kadısına bir hüküm gönderilmiştir (BOA. A. DVNS. MHM. d. 78. 1081).

Osmanlı toplum yapısında, kadınlar eşlerinin birden fazla kadınla evlenmesinden rahatsız oluyorlardı. Bu evliliklerin sağlıklı yürütülemediğine dair belgelere sıkça rastlanmaktadır. Bazı kadınlar, eşlerinin başka kadınlarla evlenmelerini kabullenememişlerdir. İslam, erkeğin birden fazla kadınla evlenmesine ruhsat vermesine rağmen, tek eşliliği daha uygun görmüştür (Kur'an-ı Kerim, Nisa Suresi, Ayet 3). Edirne'de Değirmenyeni Köyü'nden Rençber Mehmet Ali, Hasibe isimli bir kadınla evliyken Hafize adında bir kadınla da evlenmiştir. Mehmet Ali'nin Hafize ile evlenmesi üzerine Hasibe, Mehmet Ali ile birlikte yaşadığı evi terk ederek Hacılar Köyü'nde başka bir evde yaşamaya başlamıştır. Mehmet Ali, eşi Hasibe'yi geri evine döndürebilmek için mahkemeye başvurmaya karar vermiştir. Mehmet Ali, mahkemede kendisini savunması için dava vekili Rıza Efendi'ye vekâlet vermiştir. Hasibe Hanım da kendi haklarını savunmak için annesine vekâlet vermiştir. Mehmet Ali'nin avukatı Rıza Efendi, mahkemede Hasibe'nin kadınlık ve eşlik görevini yerine getirmediğini, kocası Mehmet Ali'nin evine dönmesi gerektiğini ifade ederek, Hasibe'nin eşinin evine dönmesini talep etmiştir. Hasibe'nin vekili olan annesi Nebiye Hanım, Mehmet Ali'nin kızına ayrı bir ev tutmaması durumunda, kızının kocasının evinde yaşayamayacağını belirterek, damadı Mehmet Ali'nin eve dönme teklifini reddetmiştir. Edirne kadısı, tarafları dinledikten sonra Hasibe'nin eşi Mehmet Ali'nin evine dönmesine 21 Haziran 1921 tarihinde hükmetmiştir (Kara, 2022, ss. 536, 537; BOA. MŞH. ŞSC. d. 4481. Varak: 71a. Hüküm: 384). İslam'da sadece bir ruhsat olan çok eşlilik, bazı kadınlar tarafından kabul edilmemekte ve muhtemelen

bu durum, kadınların eşlerini başkalarıyla paylaşma hissinden kaynaklanmaktadır. Eşlerinin eve başka bir kadın getirmesi, kadınların gururunu incitebilir.

Diğer birçok toplumda olduğu gibi Osmanlı toplumunda kadın ve erkeklerin bir arada bulunması doğru görülüyordu. Hele hele bir arada bulunan kadın ve erkeğin yalnız başlarına çıplak bir durumda bulunmaları büsbütün ahlaka aykırı bir durumdu. Hafız adlı gemide görevli Memi ve Hasan reisler, bir hamama gitmiş ve burada Fethî ve Aynî isimli kadınlarla çıplak bir şekilde zaman geçirmişlerdir. Bu olay, reisler tarafından itiraf edilmiştir. Reislerin suçlarını itiraf etmelerinin ardından, 9 Aralık 1567 tarihinde Silivri kadısına gönderilen bir hükümlerle reislerin cezalandırılmasına karar verilmiş ve kürek cezasına çarptırılmalarına hükmedilmiştir (Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 1998, s. 265; BOA. A. DVNS. MHM. d. 7. 516).

Kadınlara yönelik saldırılar sadece cinsel içerikli olmayabiliyordu. Kadınlar erkekler tarafından fiziken de darp edilebiliyordu. Vize Kazası'nda, Gazi adlı bir kişi Nazdane isimli bir kadına tecavüz etmeye kalkışmıştır. Ancak bu girişim sırasında Gazi'nin kafası yarılmıştır ve yaralı durumda olan Gazi, Maksut adlı birinin evine sığınmıştır. Maksut'un evinde bulunan Tuti adlı bir kadınla karşılaşan Gazi, ona da saldırmış ve darp etmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda Maksut'un Tuti'ye karşı işlediği suçlar kanıtlanmış ve suçlu bulunmuştur. Bu nedenle, Maksut'a kürek cezası verilerek cezalandırılmasına karar verilmiştir. Bu hüküm, 9 Aralık 1567 tarihinde verilmiştir (Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 1998, s. 264; BOA. A. DVNS. MHM. d. 7. 514).

Osmanlı Devleti'nde kadınlar, haklarını biliyorlardı, evliliğin getirdiği sorumlulukları ve evlilik sonrası haklarını bilinçli bir şekilde takip ediyorlardı. Boşanma durumunda mihr-i müeccel ve nafaka gibi haklarını alabilmek için mahkemeye başvurmak, kadınların sıkça yaptığı bir eylemdi. İstanbul'da yaşayan Vesile Hanım da kocası Ahmet Efendi'nin boşaması üzerine mahkemeye giderek evlilikten kaynaklı haklarını talep etmiştir. Ahmet, Vesile'yi boşadığını kabul ederek, evlilikten doğan tüm haklarını Vesile'ye vermeyi kabul etmiştir. Mahkeme kadısı, 5 Aralık 1909 tarihinde bu durumu sicile geçirmiştir (Erden, 2022, s. 13). Aslında, boşandıktan sonra nafaka ve mehir gibi hakları talep etmek, kadınların haklarını bilmesi ve takip etmesi açısından önemli bir adımdı. Eşinin boşaması sonucu ayrı bir eve çıkarak eşinin istismarına izin vermemek, kadınların kendi haklarını koruma konusundaki kararlılıklarını gösterir. Ancak, nafaka talep eden kadınlar zaman zaman çaresizlik içinde tembelleşebilir ve üretime katılmaları engellenebilir. Şer'i sicillerde bu tür durumlarla ilgili birçok olay bulunmaktadır (Tan, 2010, s. 34; BOA. MŞH. ŞSC. d. 6861. s. 56, hüküm 32).

Osmanlı döneminde bazı kadınlar, başlık parasını bir hak olarak görüyor ve evlendikten sonra eşlerinin vaat ettikleri başlık parasını ödememesi durumunda mahkemelere başvuruyordu. Nalçakan Köyü'nden Ayşe de eşinin bu taahhüdü yerine getirmemesi sebebiyle Siverek kadısına dava açtı. Bunun üzerine, Siverek kadısı 28 Aralık 1851 tarihinde bu dava hakkında bir karar vermek zorunda kaldı. Belgelerde, başlık parasının mehir-i müeccel olarak da değerlendirilebileceği belirtilmiştir (Yiner, 1996, ss. 138, 139; BOA. MŞH. ŞSC. d. 7886., hüküm 135).

Sonuç

Osmanlı Devleti'nde (16-20. yüzyıl) kadınlar toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin birçok biçimiyle karşı karşıya kalmışlardır. Özellikle, kadınların iffet ve namuslarına yönelik saldırıların olduğu görülmektedir. Kadına yönelik cinsiyetçi saldırıların kadınların onurunu zedelediği ve toplumsal huzursuzluklara yol açtığı görülmektedir. Karaman Sancağı'ndaki Örencik Köyü'nde yaşanan olay, bu duruma örnek teşkil etmektedir; kadına yönelik iftiraların kaynağının sorgulanmadan aleyhte karar verilmesi, kadınların mağduriyetine yol açmıştır. Osmanlı döneminde kadınlar sıkça cinsel saldırı ve tecavüze maruz kalmışlardır. Mahkemeler, bu tür olayları soruşturmuş ve faileri cezalandırmıştır, ancak bu süreçte kadınların onuru ve güvenliği ciddi şekilde ihlal edilmiştir. Dönemik Kazası'nda, Adana'da ve Kastamonu'da yaşanan olaylar, kadınların maruz kaldığı cinsel saldırıların nasıl bir sosyal ve hukuki problem teşkil ettiğini göstermektedir.

Kadınların kamusal alanda varlık göstermeleri, Osmanlı idaresinde ve toplumunda kısıtlanmıştır. Bu durum, kadınların toplumsal yaşamdan izole edilmelerine ve sosyal haklarının ihlal edilmesine yol

açmıştır. Kadınların Kâğıthane gibi yerlerde dolaşmalarının yasaklanması ve dışarı çıkmalarının cezai yaptırımlarla engellenmesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin somut örneklerindedir. Kadınların toplumdan izole edilmeleri onların fitne ve fesada sebep olma ihtimalini ortadan kaldırmak amaçlıdır. Fuhuş ve buna benzer ahlaki suçlar, Osmanlı toplumunda ciddi bir problem olarak görülmüştür. Bu tür eylemler, toplumsal düzeni bozduğu gerekçesiyle sıkı şekilde denetlenmiş ve cezalandırılmıştır. Örneğin, İstanbul'da ve İsmail Kazası'nda yaşanan olaylar, toplumun ahlaki değerlerine ne kadar önem verdiğini ve bu değerlerin korunması için ciddi önlemler alındığını göstermektedir.

Osmanlı döneminde kadınların hakları ve onurlarını korumak için hukuki yapının yeterli olmadığını gösteren birçok vaka bulunmaktadır. Kadınlar, cinsel saldırılar, iftiralar ve toplumsal baskılarla karşı karşıya kalmışlardır. Mahkemeler, bu olayları soruşturmuş ve bazı durumlarda adalet sağlamış olsalar da genel olarak kadınların toplumsal ve hukuki yapıda eşit muamele görmedikleri anlaşılmaktadır.

Bu çıkarımlar, Osmanlı döneminde kadınların yaşadıkları zorlukları ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin tarihsel kökenlerini daha iyi anlamamıza yardımcı olmaktadır. Kadınların maruz kaldıkları adaletsizlikler ve toplumsal baskılar, bu dönemin sosyal ve hukuki yapısının kadınlara yönelik tutumunu yansıtmaktadır.

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşiv Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Bab-ı Asafî Mühimme Defterleri (A. DVNS. MHM. d.), 3/451, 3/455, 3/850, 3/1250, 5/281, 6/1297, 7/225, 7/514, 7/516, 10/543, 10/843, 22/42, 26/191, 28/387, 28/825, 78/1081, 78/1241, 78/1367, 79/859, 80/362, 87/10, 87/159, 91/220, 93/266, 94/75.

Meşihat Şer'iyye Sicil Defterleri (BOA. MŞH. ŞSC. d.), 130 s. 168, 3746 s.11, 4481 varak 71a, hüküm 384, 5589 s. 17.2, 6197. s. 118, 6861 s. 26, hüküm 32, 7695 s. 24/2, 7886 hüküm 135.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı (TS. MA.e), 795/33, 800/1, 912/11, 1046/30, 1069/ 68, 1290/42.

Acar, F., Ayata, A. G., & Varoğlu, D. (1999). *Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık: Türkiye'de Eğitim Sektörü Örneği*. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü.

Akköy, Y. (2021). *17 ve 18. Yüzyıllar Arası Osmanlı Devleti'nde Kadın ve Aile* [Yüksek lisans tezi]. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Arıkan, Ş. (2009). *3 Numaralı Sivas Şer'iyye Sicili'nin (H. 1202-1203/M. 1787-1788) Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Atmaca, T. (1996). *129 Nolu (H.1143-1145 M.1730-1732) Adana Şer'iye Sicili* [Yüksek Lisans Tezi]. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı. (1998). *7 Numaralı Mühimme Defteri (975-976/ 1567-1569): C. I*. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı.

Bilgin, B. (2005). *İslam'da Kadının Rolü Türkiye'de Kadın*. Sinemis.

Bustan, H. (2014). *İslam ve Cinsiyet Farklılıkları*. El-Mustafa Yayınları.

Çoraman, M. (2011). *280 No'lu Karaman Şer'iye Sicili* [Yüksek Lisans]. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Davidoff, L. (2002). *Feminist Tarihyazımında Sınıf ve Cinsiyet* (A. Durakbaşa, Ed.; Z. Ataşer & S. Somuncuoğlu, Çev.). İletişim Yayınları.

- Erden, M. (2022). *174 Numaralı (H.1327-1329/M.1909-1911 Davudpaşa Mahkemesi Şer'iyeye Sicili'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Bitlis Eren Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Fakültesi.
- Erdoğan, H. S. (1993). *İslamda Kadın Tesettür İzdivaç*. Çelik Yayınevi.
- Kara, E. (2022). *608 Numaralı Edirne Şer'iyeye Sicili Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Karakaya, H. (2018). Toplumsal Cinsiyet Algısı, Din ve Kadın. *Journal of Analytic Divinity*, 2(2), 36-62. <https://doi.org/10.46595/jad.418134>
- Marc, S. (1998). *Kadınların Özgürleşmesi Üzerine* (M. Serdaroğlu, Çev.). Telos Yayıncılık.
- Martı, M. (1989). *Osmanlı'da Kadının Durumu*. Arba Araştırma Basım Yayın Tic.
- Oktar, A. (2018). *İslam Hukukunda Sürgün Cezası ve Osmanlı Dönemi Uygulaması* [Yüksek lisans tezi]. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ortaylı, İ. (2004). *Osmanlı İmparatorluğu'nda İktisadi ve Sosyal Değişim Makaleler I* (2. bs). Turhan Kitabevi.
- Öz, D. (2013). *352 Nolu Diyarbakır Şer'iyeye Sicilinin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdoğan, A. N. (2021). *55 Numaralı Konya Şer'iyeye Sicilinin Değerlendirme ve Transkripsiyonu (1740-1742)* [Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Palabıyık, M. H. (2019). Toplumsal Cinsiyet ve İslam Düşüncesinde Kadın. *Atatürk Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 81-100.
- Şaşman Kaylı, D. (2013). *Kadın Bedeni ve Özgürleşme* (8. bs). İlya İzmir Yayınevi.
- Tan, E. (2010). *179 No'lu Mardin Şer'iyeye Sicilinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Kahramanmaraş Sürçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Topaloğlu, B. (1977). *İslâm'da Kadın* (77. bs). Yağmur Yayınevi.
- Uçar, S. (2020). *Kadın Düşünce Dünyasında Türk Modernleşmesi ve Kadın İmgesi* [Yüksek Lisans tezi]. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Yiner, A. (1996). *443 Numaralı Siverek Şer'iyeye Sicili (H. 1265-1269/M. 1851-1853)* [Yüksek Lisans Tezi]. Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DE KADIN YOKSULLUĞU
WOMEN'S POVERTY IN TURKEY IN THE REPUBLICAN ERA

Esra KARAKUŞ UMAR¹,

¹ Doç. Dr, Atatürk Üniversitesi, OBSBF, Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı, Erzurum, Türkiye/
ORCID ID: 0000-0003-1764-9394

Özet

Bu çalışma, cumhuriyet döneminde Türkiye'de kadın yoksulluğuna ilişkin verilerin sorgulanmasına yöneliktir. Kadın yoksulluğu, erkeğe göre kadının yoksul olmasını ifade etmektedir. Kadın, yoksulluk deneyiminde bireysel stratejiler geliştirerek yoksullukla mücadele etmektedir. Bu mücadeleler verilere yansıtılarak yoksulluğun bir cinsiyeti olduğunu ve bunun da kadın olduğunu ortaya koymaktadır. Son otuz yılda küreselleşme ile ilintili olarak ortaya atılan yoksulluğun kadınlaşması kavramı ise kadının yoksulluğunu kabul ederek, yoksullukla mücadelede desteklenmesi ve gerekli sosyal politikalar ortaya konulması zorunluluğunu öne sürmektedir. Türkiye'de ise küresel verilerin etkisi gözlemlenebilirken kültürel açıdan kadının konumu, küreselden farklı özellikler gösterebilmektedir.

Türkiye'de kırsal hayatta, ailenin işleyişine destek veren ve ekonomik faaliyetlerde ücretsiz bir şekilde yer alan kadının, cumhuriyet dönemi ile birlikte toplumsal rollerinde değişim ortaya çıkmıştır. Kadının hukuki haklar kazanması ve toplumsal hayatta bu hakları aktif bir şekilde kullanabilmesi ile hanede eşit rol paylaşımının gerekliliği ortaya çıkmıştır. Ancak kırdan kente göç deneyimi, erkeğin göç etmesine ve kadının hanede tek sorumlu kişi olmasına neden olmuştur. Son yıllarda ulaşımın ve haberleşmenin kolaylaşmasıyla kadın hareketliliği de artmıştır. Bu durum kadın yoksulluğuna etki etse de erkeğe göre kadın yoksulluğunun önüne geçememiştir.

Ekonomi literatüründe yoksulluk, gelir ve tüketim davranışları ile ifade edilebilirken bu çalışmada, kadının iş hayatındaki konumu, eğitim durumu, çocuk sayısı, göç ve yaşam memnuniyeti hakkındaki farklı yıllara ilişkin veriler kullanılarak Türkiye'de kadın yoksulluğu hakkında değerlendirme yapılmıştır. Cumhuriyet dönemi ile birlikte kadının kamusal alanda yer almaya başlaması, iş hayatına karışması, eğitim verilerinin yükselmesi... gibi uygulamalar, yoksullukla mücadelede kadının sosyal politikalarla desteklendiği ortaya koymaktadır. Bu çalışma ile istatistiksel veriler kullanılarak Türkiye'de kadın yoksulluğunun varlığı ve geliştirilen mücadelede politikaları betimleyici bir araştırma niteliği ile ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kadın Yoksulluğu, Cumhuriyet Dönemi, Türkiye.

Abstract

This study is aimed at questioning the data on women's poverty during the republican period. Women's poverty means that women are poor compared to men. Women struggle with poverty by developing individual strategies. Poverty has a gender. The concept of feminization of poverty, which has been put forward in relation to globalization in the last thirty years, accepts the poverty of women and suggests the necessity of supporting them in the fight against poverty and putting forward the necessary social policies. While the effect of global data can be observed, the position of women in terms of culture can show different characteristics from the global one.

In Turkey a change has emerged in the social roles of women, who support the functioning of the family and take part in economic activities free of charge in rural life. As women gain legal rights and can actively use these rights in social life, the necessity of equal role sharing in the household has emerged. The experience of migration from rural to urban caused the man to migrate and the woman to be the only responsible person in the household. Women's mobility has increased with the ease of transportation and communication.

While poverty can be expressed in terms of income and consumption behaviors in the economic literature, an evaluation of women's poverty has been made by using data from different years on

women's position in business life, educational status, number of children, migration and life satisfaction. Women began to take part in the public sphere, their involvement in business life and the increase in education data with the Republican era reveal that women are supported by social policies in the fight against poverty. Using statistical data, the existence of women's poverty the policies in the struggle will be revealed as a descriptive research.

Keywords: Women's Poverty, Republican Era, Türkiye.

İDMAN BAYRAMI KUTLAMALARINDA TÜRK KADINININ YERİ VE ÖNEMİ

THE PLACE AND IMPORTANCE OF TURKISH WOMEN IN SPORTS DAY CELEBRATIONS

Seda SARIKAY SARİDEMİR

Dr. Öğr. Gör., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, Aydın
Türkiye / ORCID ID: 0000-0002-1602-247X

Özet

XIX. yüzyıldan XX. yüzyıla geçiş süreci hem Osmanlı İmparatorluğu açısından hem de diğer ülkeler açısından önemli gelişmelere sahne olmuştur. Tanzimat Fermanı ile başlayan değişim ve dönüşümler, yüzyılın sonunda yaşanan savaşların da etkisi ile kadınların sosyal hayat içerisinde yer almalarını sağlamıştır. XX. yüzyılda İttihat ve Terakki Fırkasının Beden Eğitimi ile vatanseverlik bilincinin arttırılacağı düşüncesi hem kadınların hem de erkeklerin idman derslerini alması gerektiği fikrinin oluşumunda önemli bir paya sahiptir. Bu bağlamda Fırka'nın kadın politikası kadınların güçlü, kuvvetli ve bilgili olması gelecek nesillerin de güçlü, kuvvetli ve bilgili olmasını sağlayacak fikrinden ortaya çıkmıştır. Böylece okullarda kız öğrencilere jimnastik dersleri verilerek beden terbiyesinin sağlanması amaçlanmıştır.

Beden terbiyesi bir taraftan okullardaki dersler ile desteklenirken aynı zamanda da beden terbiyesi almış genç erkek ve kadınlar topluma birer örnek oluştururken aynı zamanda da toplum için ideal yurttaşlar olarak var olmaya başlamışlardır. Bu varlıklarını göstermeleri de ancak yine toplum için hazırlanan bayram programları ile mümkün olmuştur. İdman Bayramları olarak bilinen bayramlar okullarda beden terbiyesi almış güçlü, çevik gençlerin hazırladıkları gösterileri sunacakları, yarışmalar yaparak en güçlü, en çevik ya da en atletik gençlerin tespit edileceği törenlere dönüşmüştür. Bu bayramlara önceleri sadece erkek öğrenciler katılmıştır. Kız öğrenciler izleyici olarak kalmıştır. Sonraki yıllarda ise kız öğrenciler de bayramlarda görev almışlardır.

Bu çalışmada hem İdman Bayramı'nın tarihsel süreci hem de kız öğrencilerin İdman Bayramına katılımı dönemin gazete ve dergilerine dayanarak ortaya koyulmaya çalışılacak, İttihat ve Terakki Döneminden başlayarak Cumhuriyetin ilk on yıllık süreci içinde İstanbul'da yapılan İdman Bayramı kutlamalarda Türk kadınının yeri ve konumu değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: İdman Bayramı, Türk kadını, İttihat ve Terakki Fırkası, Jimnastik

Abstract

The transition process from the 19th century to 20th century witnessed significant developments both for the Ottoman Empire and for the other countries. Changes and transformations initiated by Imperial Edict of Reorganization, influenced by the wars at the end of the century, enabled women to take part in social life. In the 20th century, the belief of the **Committee of Union and Progress** that physical education would enhance patriotism played a significant role in shaping the idea that both women and men should receive training in physical education. In this context, the policy of the Committee on women emerged from the idea that strong, robust, and knowledgeable women would ensure that future generations would also be strong, robust, and knowledgeable. Thus, gymnastics lessons were introduced in schools for female students to promote physical education.

While physical education was supported through school lessons, young men and women who had received physical training became role models in society and began to emerge as ideal citizens for the community. Their ability to showcase their presence was made possible through festivals organized for the community. The festivals, known as **Physical Training Festivals**, evolved into ceremonies where strong, agile youths trained in physical education at schools would present performances, and competitions were held to identify the strongest, most agile, or most athletic individuals. Initially, only male students participated in these festivals, while female students remained as spectators. In later years, however, female students also took part in the festivities.

This study will attempt to elucidate both the historical process of the **Physical Training Festival** and the participation of female students in the festival, based on the newspapers and magazines of the period. It will evaluate the role and status of Turkish women in the celebrations of the **Physical Training Festival** held in Istanbul, starting from the **Committee of Union and Progress** era and continuing through the first decade of the Republic.

Keywords: the Physical Training Festival, Turkish women, Committee of Union and Progress, Gymnastics.

Giriş

Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyılda bayram geleneği olsa da Milli Bayram kavramı İttihat Terakki Dönemi'nin etkin olduğu II. Meşrutiyet ile ortaya çıkmıştır. Elbette bu sürecin ortaya çıkmasında Türk Milliyetçiliğinin de bu dönemde şekillenmesinin etkisi vardır. Türk dili, Türk kültürü, Türk tarihi bilincinin oluşturulması için Türkçe eğitim fikri hayata geçirilmek istenmiştir. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra bir taraftan eğitim alanında yapılan yeniliklere ek olarak okullarda jimnastik dersleri ders programlarına girmiştir. 2 Aralık 1908'de Selim Sırrı Bey tarafından açılan Terbiye-i Bedeniye okulunun yanı sıra 1910-1911 eğitim öğretim yılında on sultanide Terbiye-i Bedeniye dersi öğretmeni görev yapmıştır (Dever ve İslam, 2015, 163-164). 1913 yılında Kız Sanayi Mekteplerinde okutulan dersler arasında Terbiye-i Bedeniye dersinin yer alması İttihat Terakki'nin kadın sağlığını da önemseydiğini göstermektedir (Ergin, 1977, 693).

İttihat ve Terakki Fırkası Terbiye-i Bedeniye dersleri ile erkeklerin yanı sıra kadınlara da eğitim vererek ahlaki değerleri benimsemiş, güçlü bir bedene sahip toplum yaratmak isterken "ideal yurttaşı" yetiştirmeyi hedeflemiştir (Başkutlu, 2020, 7). "İdeal Yurttaşlar" yetiştirerek Osmanlı Devleti'nin kurtulması hedeflenen bu politikada disiplin kazanmış, milli değerlere bağlı, güçlü ve çevik bireylerden oluşan toplum temel hedefi oluşturmuştur.

XIX. Yüzyılda başlayan ve toplumların şekillenmesinde etkili olan milliyetçiliğin isteği; "*İdeal Yurttaş*"ları yaratmaktır. Bu sürecin araçlarından biri de Milli Bayramlardır (Yamak, 2008, 323). Buradan hareketle Osmanlı Devleti de "*Osmanlı*" kimliği ile "*ittihat*"ı sağlayarak ülkenin "terakki"sini gerçekleştirmeyi arzu ettiği için "*Milli Bayram*" araç olarak kullanılmıştır (Yamak, 2008, 326). İlk Milli Bayram 10 Temmuz Bayramı Meclis-i Mebusan'da yapılan görüşmeler sonucunda kabul edilmiş, Müslüman ve Gayrimüslim tüm vatandaşlar "*Osmanlı*" kimliği çerçevesinde vatandaşlık bağı ile birleştirilmek istenmiştir. Böylece devletin bünyesindeki her bir birey vatandaş olurken Meşrutiyet'in getirdiği özgürlüğü ve eşitliği 10 Temmuz'u kutlamış, milli bilinci sürdürmeyi hedeflemiştir (Türk Yurdu, 16 Temmuz 1331). Sonraki yıllarda Milli Bayramlara yenileri eklenmiştir. Bunlardan biri de İdman Bayramı'dır. İdman Bayramı I. Dünya Savaşı devam ederken 1916 yılında önce İstanbul'da kutlanmaya başlanmıştır. Selim Sırrı Tarcan'ın öncüsü olduğu İdman Bayramı erken cumhuriyet döneminde Gençlik ve Spor Bayramı'na dönüşmüştür (Alkan, 2011, 30).

1. İdman Bayramları

Osmanlı Devleti'nde milli bilinci oluşturmak, bireylerin devlete olan bağlılıklarını arttırmak için okullar tarafından Mektepler Bayramı kutlanmaya başlanmış ardından İdman Şenlikleri, İdman Bayramı, Jimnastik Şenlikleri gibi adları alarak 1938'den sonra "*Gençlik ve Spor Bayramı*"na dönüşmüştür. İdman Bayramının kutlanması için hazırlık yapan ilk kişi Selim Sırrı Bey'dir. 29 Nisan 1916'da Kadıköy İttihat Spor Klübü'nde ilk kutlamalar yapılmıştır. Ayrıca Tedrisat Mecmuasında yayınlanmıştır. "*İlk İdman Bayramı*" başlıklı yazı ile Avrupa ülkelerinde bahar aylarında İdman Bayramı kutlamalarının yapıldığından bahsedilmiştir:

"Maarif Nazırı, şehremini, memleketin en büyük askeri kumandanı, mektep müdür ve müdireleri, muallimler, muallimeler, analar, babalar, akrabalar huzurunda çocuklar Terbiye-i Bedeniye sayesinde kazandıkları kuvvet ve çevikliği, sıhhat ve zarafeti gösteren türlü jimnastik hünerleri yaparlar. Herkes bu yüzbinlerce gülbüz ve dinç yavruların gayretini takdir eder, alkışlar..."

İşte Darümuallimin bu büyük harp galesi ve ahval gayr-ı tâbiiyeye rağmen hem Terbiye-i Bedeniye ye nasıl müstesna bir mevki verdiğini göstermek hem de İdman Bayramlarının bizde de tesisini temin etmek amelî ile Nisan'ın yirmi dokuzuncu Cuma günü Kadıköy İttihat Kulübü'nde kendi talebesi arasında ...jimnastik ve spor müsabakaları tertip etmiş ve Maarif-i Umumiye Nazırı Şükrü Beyefendi hazretleri ile Erkân-ı Harbiye Nezareti, Darülfünun muallimlerini, Genç Dernekleri Müfettiş-i Umumisi Miralay Von Hoff Bey maiyetini, Mekteb-i Sultaniye müdür ve muallimlerini numune mekteplerinin müdür ve muallimlerini ve umum mekatipten ellişer talebeyi müsabakaları seyre davet etmiştir...Saat iki buçukta umum mektepler, maarif nazırı beyefendi hazretleri ve davetliler huzurunda bir geçit resmi yaptılar. En önde uzun boylu, geniş omuzlu tevânâ bir genç Darümuallimin kırmızı atlas üzerine sırma işlemeli sancağını ..... metin adımlarla ilerliyordu. Bu zât Darümuallimin muallimlerinden spor meraklısı Ruşen Eşref Beyefendi. Mektepde sancağın kimin tarafından taşınması mevzû-i bahs olunca temevvüç ettirerek kendisine vâki olan teklifi tehalükle kabul etmiş ve böyle bir feyz ordusunun alemdarlığını kendisine tevcîh eden mekteb müdürüne teşekkür etmiştir.

Ruşen Beyden takriben on metre geride Darümuallimin tatbikat talebesinden küçük, refakatlerinde muallimleri İhsan Bey, onların arkasında Darümuallimin'den iki yüz talebe, refakatlerinde muallimleri Selim Sırrı Bey olduğu halde marş söyleyerek geçtiler. Kıyafetleri [talebenin başları açıktı. Üzerlerinde beyaz gömlek, siyah pantolon, kırmızı kuşak vardı.] pek zarif, yürüyüşleri pek muntazamdı. Darümuallimini Galatasaray Sultanisi takip etti ve İstanbul, Üsküdar, Davutpaşa, Kadıköy, Kabataş, Vefa, Gelenbevi sultanileri sıra ile geçtiler. Onları da bir miktar Darüleytam talebesi takip etti. Daha sonra otuz iki numune mektebi muhtelif marşlar söyleyerek geçip evvelce kendilerine tahsis edilmiş olan yerlere gittiler. Ortadaki geniş meydana Darümuallimin ve tatbikat talebesinden başka kimse görülüyordu. Şimdi herkes sabırsızlıkla bu gençlerin jimnastiklerini görmek istiyordu. Birden Selim Sırrı Beyin yüksek sesi duyuldu: Hazır ol!

Askeri müsikıyyesi sevgili padişahımızın marşını çaldı, herkes ayağa kalktı. Müsiki susunca jimnastikler başladı. Evvela küçükler terbiyevi jimnastiklerden bir ders numunesi yaptılar. Vaziyetleri, beraberlikleri, kol, gövde, bacak, hareketleri, harekât-ı teneffüsiyeleri, oyunları kusursuz denecek kadar mükemmel idi. Hepsinin de vücutları düzgün, yürüyüşleri muntazam ve ahenkli idi. Çevik ve atik oldukları her tavır ve hareketlerinden görülüyordu. Geldikleri gibi yine marşlar söyleyerek bütün mekteplerin el şakırdıları ve alkışları arasında yerlerine çekildiler. Şimdi sıra Darümuallimin talebesine gelmişti” (Tedrisat Mecmuası, 1916; Alkan, 2011, 31) .

İkinci İdman Bayramı ise 11 Mayıs 1917’de yapılmıştır. İdman Bayramı ile ilgili olarak Servet-i Fünun Gazetesi’nde yer alan haberde bu bayramın yılda bir geldiği, çocukların şenliği olduğu üzerinde durulmuştur. Ayrıca İdman Bayramı mektep seyirlerine benzetilmiş ve mektep seyirleri hakkında bilgi verilmiştir:

“Bir zamanlar, mektep seyirlerimiz vardı. Senede bir defa her mekteb hocalarının keyfine ve arzusuna göre seyrana çıkardı....Yavruların kılıkları kıyafetlerine bakarlar, zaten mektepler ve mektebe müdavimler bir mahalleye münhasır bulunduğu için, çocukların ailelerince derece-i servet ve iktidarını aşağı yukarı tahmin ederler. Bu tahmine göre bunlara birtakım tarh ve tevziyyede bulunurlar, mesela birine tamam, eksiksiz bir kuzu dolması, öbürüne beş okkadan aşağı olmamak şartı ile bir tepsi helva, diğerine herhalde sekiz okkalık yalancı dolma, bir başkasına on okka ekmek...Her ne şekilde olursa olsun mektep seyirleri münferiddir. Çocuklar mektep seyirlerine top, esir almaca, tura, birdirbir adım atlama...

Mekteb talebesi senede bir kere olsun bir arada toplanıyor, aralarındaki düzenin takviyesine fırsat bulunmuş oluyor. Terbiye-i Bedeniye müsabakaları teşvik ve tergi ediliyor.Bu seneki bayram geçen seneden pek parlak olmuş, Kuleli i’ dâdi askerisi talebesi de bayrama iştirak etmiştir.

Dar-ül muallimat talebesi, dar-ül muallimin talebesi, Galatasaray, İstanbul, Üsküdar, Davutpaşa, Kadıköy, Kabataş, Mercan, Nişantaşı, Vefa Sultanileri talebesi dar-ül eytam ve numune mektepleri talebesi İdman Bayramına iştirak etmişleridir” (Servet-i Fünun, 24 Mayıs 1917).Öğrenciler Selim Sırrı Bey kontrolünde düzenli bir geçit töreni yapmış ardından idmanları ile bayramı renklendirmişlerdir.

2. İdman Bayramı Kutlamalarında Türk Kadını

Kadınların beden terbiyesi ile ilgili olarak ilk adımlar kız mekteplerinde eğitimlere başlanmasının ardından, gazete ve dergilerde yer alan haberlerden ve makalelerden de anlaşıldığı kadarı ile İttihat Terakki Hükümeti sağlam ve güçlü bir nesil yetiştirmenin şartları arasında kadınların bedenlerinin de sağlıklı, güçlü olması gerektiğini düşünmüştür. Bu bağlamda okullarda jimnastik dersleri yer alırken hem Müslüman hem de Gayrimüslim kadın öğretmenler hükümet/Maarif Nezareti tarafından görevlendirilmiştir. “*Jimnastik Muallimesi Bir Müslüman Hanımefendi*” başlıklı yazıda İnas Sultanisinde Maarif Nezareti tarafından Fevziye Hanımefendinin tayin edildiğine yer verilen Kadınlar Dünyası Dergisi ile devletin kadınların beden terbiyesi için sistemli bir dönüşüme adım attığı görülmektedir (Kadınlar Dünyası, 3 Ocak 1914).

Vatanın İstiklal ve azametini muhafaza için dayanıklı bir ırk vücuda getirmek için kadınların erkekler gibi jimnastik yapmaları gerektiğinden bahseden Muallim Dergisi, “*Kadınların kendi çocuklarını yetiştirirken kadınların da vücutlarını terbiye etmesi zorunludur*” diye devam etmiştir (Muallim Dergisi, 28 Nisan 1916). En önemli görevi çocuk doğurmak ve yetiştirmek olan kadınların bedenlerini kuvvetlendirmeye ihtiyaçları vardır (Muallim Dergisi, 28 Nisan 1916). Bu bağlamda kız çocukları için okullarda başlatılan Terbiye-i Bedeniye derslerinin sonraki nesillerin gelişimindeki katkısı vurgulanmıştır.

Kız öğrencilerin katıldığı ilk tören İdman Dergisi’nde yer almıştır. Bu haberden öğrenildiği kadarıyla Anadoluhisarı İdman Yurdu tarafından 5 Temmuz 1913’te düzenlenen ve eğlenceli yarışmalardan oluşan tören, 19 Temmuz’da da devam etmiştir. Yine aynı haberde bu müsabakalara hem kız öğrencilerin hem de erkek öğrencilerin katıldığı üzerinde durulmuştur. Müsabakalara katılan kız öğrenciler koşu yarışına katılırken erkek öğrencilerin hem koşu hem de halat çekme alanlarda yarıştıkları aktarılmıştır (İdman Dergisi, 14 Ağustos 1913).

Koşu yarışmasına katılan kız öğrenciler Naile, Fahriye ve Faide hanımlar kendi bölümlerinde birinciliği kazanan öğrenciler olmuşlardır (Atabeyoğlu, 1985). Her ne kadar İdman Bayramı kavramı 1916’da Selim Sırrı Bey tarafından gündeme getirilse de okullarda idman müsabakaları okullar bayramı adı altında yapılmaktaydı. Bu müsabakalar Büyük Savaş’tan ve İstiklal Harbi’nden dolayı düzenli yapılamamışsa da 1916, 1917 yıllarında da gerçekleştirilmiştir. İstanbul’da 1913’te yapılan yarışmalardan sonra 1924’e kadar kadınlar yarışmacılar arasında yer alamamıştır. 1913 ve 1924 yıllarında okullarda yapılan müsabakalara genç Türk kadınları katılmış ve çeşitli dereceler kazanmışlardır.

1924 yılında artık İdman Bayramı olarak mayıs ayında yapılan müsabakalar ile ilgili haberlere Süs Dergisi şahitlik etmiştir. “*Geçen Cuma Kadıköy başka bir hayat, başka bir zevk yaşadı.*” haberinin yayınlandığı Süs Dergisi; Kız Lisesi’nin İdman Bayramını bu sözlerle duyurmuştur (Süs, 1924). Cumhuriyetin İlanından birkaç ay sonra kız öğrenciler İdman Bayramına katılmış ve görev almışlardır. Temiz giyinmiş mektep kızlarının munis adımlar ve şarkılar eşliğinde yürürken onları izlemeye gelen meraklılar İttihat Spor Kulübü’nün önünde toplanmışlardır (Süs, 1924) diyen haberde kız öğrencilerin özelliklerinden bahsedilirken bir taraftan da siyah beyaz benekli bir kelebeğe benzetilmişlerdir. Onların güzellikleri bir kelebeğe benzetilerek tasvir edilmiş, öğrencilerin tören kıyafetleri ayrıntılı bir biçimde tasvir edilmiştir. Ayrıca derginin yazarı gösteriyi izleyebilmek için izin aldığını ifade etmiştir. Bu bilgidен hareketle düzenin sağlanması için özel bir gayret gösterildiği anlaşılmaktadır (Süs, 1924). Ayrıca yazıda “*Kız İdman Bayramı*” ifadesi kullanılmıştır. Bayramın isimden dolayı bayrama katılan okulların sadece kız öğrencilerin devam ettiği okullar olduğu öğrenilmekte. “*Kız İdman Bayramı*”na katılan okullar: Erenköy, İstanbul, Üsküdar Kız Sanyı, Bezmiâlem, Çamlıca, Selçuk Hatun, Kandilli, Nişantaşı Liseleri olmuştur. Müsamereye geçit töreni ile başlanmıştır. Adeta büyük kumandanların önünden resmigeçit yapan muharebe orduları gibi geçen kız mekteplerinin öğrencileri büyük bir ciddiyet ve tam bir vakarla geçidi tamamlamıştır. Dakikalarca devam eden alkışların ardından resmigeçit sona ermiştir. Ardından Bezmiâlem muallimelerinden Rabia Hanım’ın nezaret ve kumandası altında yapılan beden hareketlerinin erkek liselerinin öğrencileri tarafından bile gıpta ile izlenmiş ve tören başarı ile sona ermiştir. Kıyafet ve hareket-i umumiye yarışlarında Erenköy Lisesi öğrencileri birinci olmuş, beden

hareketlerinde Çamlıca Lisesi öğrencileri birinciliği kazanmıştır. Beden hareketlerinin ardından da yarışmalar yapılmaya başlanmıştır. Üç grubun katılımı ile yapılan sürat yarışmasında Erenköy Lisesi'nden Aliye Emin Hanım ve Mehpare Tefvik Hanım, Kandilli Lisesi'nden Seniha Hanım, derece almıştır. Üç ayrı kulvarda yapılan yarışmalarda birinciliği kazanan bu hanımlar için bir yarışma daha düzenlenmiş, Erenköy Lisesi'nden Mehpare Tefvik Hanım 9 saniyede birinciliği kazanmıştır (Süs Dergisi, 31 Mayıs 1924).

"Kız İdman Bayramı"nda pek çok yarışma yapılmış ve her yarışmada farklı okullarda okuyan kız öğrenciler derceler kazanmışlardır. Voleybol müsabakası ile yumurta, çember ve çuval yarışları düzenlenmiştir. Voleybol maçlarına katılan okulların isimleri Süs Dergisi'nde verilirken dört lisenin katıldığından bahsedilmiştir. Fakat yazının devamında üç lisenin karşılaşmasından bahsedilmiştir. Bu liseler Çamlıca, Erenköy ve Kandilli Liseleri arasında yapılan müsabaka Erenköy Lisesi kazanmıştır. Kazanan Erenköy Lisesi ile Kandilli Lisesi karşılaştı (Süs Dergisi, 31 Mayıs 1924). Diğer yarışmalardan birisi elli metre parkurda yapılan yumurta yarışıdır ki bu yarışı kazanan Erenköy Lisesi'nden Vedîde Hanım olmuştur. Yüz metrelik çember yarışını Selçuk Hatun Kız Lisesi'nden 287 numaralı Leman Hanım kazanırken, çuval yarışını da Erenköy Lisesinden 160 numaralı Aliye Emin Hanım kazanmıştır. Müsabakaların ardından mızika üçüncü ve sonuncu kez Erenköy Kız Lisesinin önünde marşlarını çalmış ve tören sona ermiştir (Süs Dergisi, 31 Mayıs 1924).

Kız öğrencilerin kıyafetleri hakkında bilgi verilen Süs Dergisi'nde Selçuk Hatun Kız Lisesi'nin kıyafetinin şekli itibari ile diğerlerinden daha hoş olduğundan bahsedilmiştir. Yazının devamında Çamlıca, Bezmiâlem, Üsküdar, Kandilli, Nişantaşı mekteplerinde kıyafetlerin birbirine benzer olduğu üzerinde durulurken diğer liselerin kıyafetlerinin farklılıklarından bahsedilmiştir (Süs Dergisi, 31 Mayıs 1924). 1924'te yapılan bu bayram sonrasında 1925'te ve 1926'da da bayramlar kutlanmıştır. 1925'te ilkokullar tarafından kutlanan İdman Bayramı, 1928'den itibaren Jimnastik Şenlikleri adı ile düzenlenmiştir. 1931 yılında düzenlenen "*Liselerde ve Orta Mektepler Talimatnamesi*"ne ve "*Muallim Mektepler Talimatnamesi*"ne dâhil edilen "*Mektepler Bayramı*"nın her yıl 5 ve 6 Mayıs'ta kutlanmasına karar verilmiştir (Resmi Gazete, 31 Kânunusani 1931, 215; Alkan, 2011, 34).

Sonuç

Beden terbiyesi, spor ya da jimnastik adı ile verilen dersler "modern devletin" oluşumu için gerekli görülen parçalardan birisi olmuştur. Milliyetçiliğin etkisinin arttığı 19. Yüzyılda beden ve beden eğitimine dair politikalar üretilmeye başlanmıştır. Böylece bedeni terbiye ederken toplumu da disipline edecek, istenilen düzeni sağlayacak bir anlayış planlamasına gidilmiştir. Beden terbiyesi dersleri ile hedeflenen kitleye ulaşmak isteyen devlet ve iktidar bir taraftan beden sağlığını amaçlamış diğer taraftan da uysal ve üretken nesilleri yetiştirmeyi hedeflemiştir. Bu kapsamda Meşrutiyet'in ilanından kısa bir süre sonra Selim Sırrı Bey tarafından gündeme getirilen Beden Terbiyesi dersleri İttihat Terakki Hükümeti tarafından benimsenmiştir. Hem erkeklerin hem de kadınların beden terbiyesine önem veren İttihat Terakki Hükümeti bu derslerin ders programları içinde yer almasını istemiştir.

Beden terbiyesi derslerinin kız öğrencilerin devam ettiği okullarda verilmesinin temel sebebi onların geleceğin anneleri olarak görülüş olmalarıdır. Çünkü aile kurumu içinde çocuğu doğuran, çocuğa bakan ve onu büyüten kadınlar sağlıklı, güçlü ve dinamik bireyler yani "ideal yurttaş" yetiştirecektir. Sonuç itibari ile İttihat ve Terakki Hükümeti'nin Türk kadınından beklediği temel fayda "ideal yurttaş" yetiştirmesi olmuştur. Onun içindir ki sağlıklı, milli değerlere sahip nesilleri yetiştirecek Türk kadınlarının beden sağlığı göz ardı edilmemiştir.

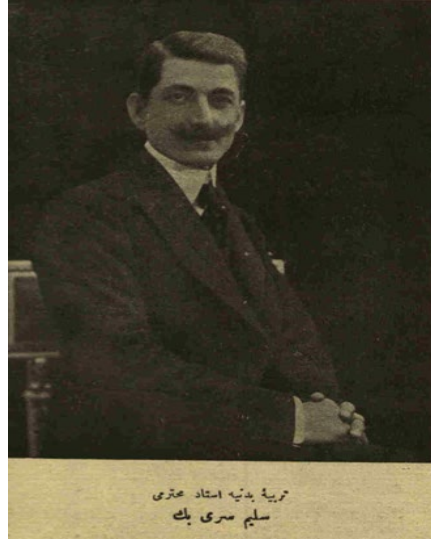
Türk kadınının bir diğer görevi de milli değerleri nesilden nesile aktarmak olmuştur. Bunu da Milli Bayramlar aracılığı ile yaptığı görülmektedir. Kız öğrencilerin beden terbiyesi derslerinde edindikleri tecrübeleri belirli törenler ya da müsabakalarda sergilemeleri topluma gurur kaynağı olurken nesiller arasında milli değerlerin aktarımı kadınlar tarafından sağlanmıştır. Çünkü milli değerleri öğrenmiş, Milli Bayramlarda görev almış birey olarak bu değerleri kendisinden sonraki nesillere öğretmiştir. Bunun içindir ki 1913'ten itibaren kız öğrenciler çeşitli yarışmalara, gösterilere katılmaya başlamışlardır. 1916'dan itibaren kutlanmaya başlanan "*İdman Bayramları*"nda kız öğrencileri gösterilerde görmek

mümkün olmasa da 1924'ten itibaren "Kız İdman Bayramı" kutlamalarında aktif görev almışlardır. "Kız İdman Bayramı"nda koşu, halat çekme ve voleybol gibi pek çok alanda rekabet eden kız öğrencilerin başarıları yarışmaları izleyen halk için gurur kaynağı olurken aynı zamanda milli bilincin güçlenmesine de katkısı olmuştur. Sonraki yıllarda ise yapılan düzenlemeler çerçevesinde "İdman Bayramları" sürekli hale gelirken kız öğrenciler de görev almaya devam etmiş Türk kadınları Türk milletinin gurur kaynağı olmuştur.

Kaynaklar

- İdman Dergisi*, "İdman Havadisleri: Anadoluhisarı İdman Yurdunun 5 Temmuz'da İbtidar Ettiği Ve Birçok Eğlenceli Müsabakalar", (14 Ağustos 1913), 87-88.
- Kadınlar Dünyası*, "Jimnastik Muallimesi Bir Müslüman Hanımefendi", (3 Ocak 1914), 13.
- Muallim Dergisi*, "Terbiye-i Bedeniye: Hanım Kızlara Jimnastik Nasıl Yapıtırmalı", (18 Nisan 1916), 112.
- Resmi Gazete*, "Muallim Mektepleri Talimatnamesi: İş Ve Tatil Günleri", (31 Kânunusani 1931), 215.
- Servet-i Fünun*, "Bu hafta: İdman Bayramı", (24 Mayıs 1917), 380.
- Süs Dergisi*, "Kız Lisesi İdman Bayramı", (31 Mayıs 1924), 13.
- Tedrisat Mecmuası*, "İlk İdman Bayramı", (20 Mayıs 1916), 283-287.
- Türk Yurdu*, "On Temmuz Milli Bayramı", (16 Temmuz 1331), 1.
- Akın, Yiğit. *Gürbüz ve Yavuz Evlatlar: Erken Cumhuriyette Beden Terbiyesi ve Spor*, İletişim Yay., İstanbul, 2004.
- Alkan, Mehmet Ö. "Osmanlı İdman Bayramı'ndan Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı'na" *Toplumsal Tarih*, S.211 Temmuz 2011, 30-40.
- Atabeyoğlu, Cem. "Tanzimat'tan Cumhuriyete Spor", *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yay., C.6, İstanbul, 1985, 1474-1518.
- Başkutlu, Salih. "İttihat Terakki Cemiyeti'nin Genç Nesil Algısı ve Yönetimi", *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, C.4, S.4, 2020, 4-21.
- Bolat. Salman Bengül. *Milli Bayramlar Olgusu ve Türkiye'de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları, (1923-1960)*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkleri Ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2007, 25-26.
- Dever, Ayhan ve İslam, Ahmet. "Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Dönemlerinde ve Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Yıllarında Okullardaki Beden Eğitimi Derslerine Sistemik Bir Bakış", *The Journal of Academic Social Science Studies*, N.32, Winter III 2015, 159- 169.
- Ergin, Osman N. *Türkiye Maarif Tarihi I*, Eser Matbaası, İstanbul 1977.
- Yamak, Sanem; "Meşrutiyet'in Bayramı: 10 Temmuz İd-i Millisi", *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No:38, Mart 2008, 323-342.

Ekler

Şekil 1: Selim Sırrı Bey, *Servet-i Fünun*, (24 Mayıs 1917).

Şekil 2: İdman Bayramında Darülmualimin öğrencileri, *Tedrisat Mecmuası*,
(20 Mayıs 1916).

Şekil 3: İdman yapan lise öğrencileri, *Süs Dergisi*, (31 Mayıs 1924).

Şekil 4 Müsabakayı kazanan öğrencilere verilecek madalyalar,
Süs Dergisi, (31 Mayıs 1924).

Şekil 5: 100 metre yarışına hazırlanan gençler, (Akın, 2004,109).

Şekil 6: Beden terbiyesi eğitimi alan genç kızlar, (Akın, 2004,119).

**WOMEN AND GENDER STUDIES IN SHIPPING: A BIBLIOMETRIC ANALYSIS USING
VOSVIEWER**

DENİZCİLİKTE KADIN VE CİNSİYET ÇALIŞMALARI: VOSVIEWER KULLANILARAK
BİBLİYOMETRİK BİR ANALİZ

Esra BARAN KASAPOĞLU¹

¹ Res. Assist. Dr., Dokuz Eylül University, Maritime Faculty, Maritime Business Administration,
İzmir, Türkiye / ORCID ID: 0000-0002-2235-5617

Abstract

The significance of women's contribution to the advancement of the shipping sector and the global economy cannot be ignored. The International Maritime Organization (IMO) has been actively working to empower women and advance gender equality in the shipping sector, which has been mostly male-dominated for generations. With an academic perspective that embraces the importance of women in maritime, this exploratory study aims to analyze the current trends in the literature related to women and gender issues in shipping through bibliometric analysis using the VOSviewer 1.6.20 software program. The studies were compiled from the Web of Science database with keywords "women" or "woman" or "female" or "gender" and "maritime" or "shipping" or "seafarer" or "seamen" or "seaman" or "seaport". The titles and abstracts of the studies were carefully reviewed, and any papers that were not relevant to the research area were excluded. The study's results revealed the important research areas, major authors and co-authorships in the literature, contributions by countries, highly influential journals, the most frequently cited publications, and visualization of a network map of keywords. It is also observed that the studies mostly connected with "gender equality", "peace, justice and strong institutions", and "good health and well-being" global sustainable development goals. This study hopes to contribute to the current literature on women in the shipping industry by offering a thorough summary, pinpointing areas where further research is needed, and shedding light on novel ideas for further studies.

Keywords: Women, Gender, Shipping, Bibliometric Analysis, VOSviewer.

Özet

Kadınların denizcilik sektörünün ve küresel ekonominin ilerlemesine katkısının önemi göz ardı edilemez. Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO), nesillerdir çoğunlukla erkeklerin egemen olduğu denizcilik sektöründe kadınları güçlendirmek ve cinsiyet eşitliğini ilerletmek için aktif olarak çalışmaktadır. Denizcilikte kadınların önemini benimseyen akademik bir bakış açısıyla bu keşifsel çalışma, VOSviewer 1.6.20 yazılım programını kullanarak bibliyometrik analiz yoluyla denizcilikte kadın ve cinsiyet konularıyla ilgili literatürdeki mevcut eğilimleri analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmalar, İngilizce "kadın, cinsiyet, denizcilik, gemi adamı ve liman" ("*women*" or "*woman*" or "*female*" or "*gender*" and "*maritime*" or "*shipping*" or "*seafarer*" or "*seamen*" or "*seaman*" or "*seaport*") anahtar sözcükleri kullanılarak Web of Science veritabanından derlenmiştir. Çalışmaların başlıkları ve özetleri dikkatlice incelenmiş ve araştırma alanıyla ilgili olmayan makaleler hariç tutulmuştur. Çalışmanın sonuçları ilgili literatürdeki önemli araştırma alanlarını, başlıca yazarları ve ortak yazarlıkları, ülkelerin katkılarını, etkili dergileri, en sık atıfta bulunulan yayınları ve anahtar kelimelerin ağ haritasının görselleştirilmesini ortaya koymuştur. Ayrıca çalışmaların çoğunlukla "toplumsal cinsiyet eşitliği", "barış, adalet ve güçlü kurumlar" ve "sağlık ve kaliteli yaşam" küresel sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle bağlantılı olduğu gözlemlenmiştir. Bu çalışmanın, denizcilik sektöründeki kadınlara ilişkin mevcut literatüre kapsamlı bir özet sunarak, daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulan alanları belirleyerek ve gelecekteki çalışmalar için yeni fikirlere ışık tutarak katkıda bulunması umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Cinsiyet, Denizcilik, Bibliyometrik Analiz, VOSviewer.

ASAR-I NİSVAN DERGİSİ'NDE JAPON KADINLARI
JAPANESE WOMEN IN THE JOURNAL OF ASAR-I NİSVAN

Huriye ŞEN¹

¹ Dr., Tarih Anabilim Dalı, Manisa, Türkiye / ORCID ID: 0000-0001-7032-624X

Özet

“*Asar-ı Nisvan*” 1925 yılında yayın hayatına başlayan Fevziye Abdürreşid tarafından çıkarılan kadın, aile, eş, eğitim, ev ekonomisi, moda gibi konuların kaleme alındığı bir dergidir. Kapağında “Milli Aile Mecmuası” olduğunu belirten dergi dönemin koşulları nedeniyle isim değişikliğine giderek son sayılarında “*Kadın Yazıları*” adını almıştır. Sahibinin yanı sıra yazar kadrosuyla da kadınlara ait olan dergi sadece Türk kadınlarından değil diğer milletlerin kadınlarından da bahsetmektedir. “*Şuun-ı Nisvan*” başlığı altında başka ülkelerin başarılı kadınlarının haberlerine yer veren dergide Hint, Amerikalı, Alman ve Japon kadınlarının toplum içinde ve ailedeki görevlerinden bahsedilmiştir. Derginin Uzak doğu coğrafyasına kadar ulaşıp Japon kadınlarına dair yazılara yer vermesi dikkate şayandır. Bu noktada Fevziye Abdürreşid’in Abdürreşid İbrahim’in kızı olmasının etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Uzun yıllar Japonya’da yaşayan ve mezarı Japonya’da bulunan Abdürreşid İbrahim Rusya Müslümanlarının mücadelesinin önde gelen isimlerindedir. Fevziye Abdürreşid babasının Japonya’da bulunduğu yıllarda onu ziyaret etmiş, onu ziyaretleri sırasında Japon toplumunu, Japon kadını, Japon eğitim sistemini gözlemleme şansı bulmuştur. Bunun sonucunda Japon kadınına dair yazılar *Asar-ı Nisvan* dergisinde yer almıştır. Çalışmamızda *Asar-ı Nisvan* dergisinin birinci, ikinci, dördüncü ve beşinci sayısında yer alan Japon kadınlarına dair yazılar ve altıncı sayısında yer alan “*Tokyo Mektubu*” isimli yazı ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Asar-ı Nisvan*, Fevziye Abdürreşid, Japon kadınları.

Abstract

“*Asar-ı Nisvan*” was a journal published by Fevziye Abdürreşid, which started publication in 1925, in which topics such as women, family, wife, education, home economics, and fashion were written. The journal which stated on its cover that it was “National Family Journal”, changed its name due to the conditions of the period and was renamed “*Kadın Yazıları*” in its last issues. The journal, which belonged to women not only with its owner but also with its staff of writers, mentioned not only Turkish women but also women of other nations. The journal featured news about successful women from other countries under the title of “*Şuun-ı Nisvan*” and mentioned the duties of Indian, American, German, and Japanese women in the society and the family. It is remarkable that the journal reached the Far East and included articles on Japanese women. At this point, the effect of Fevziye Abdürreşid being the daughter of Abdürreşid İbrahim is undeniable fact. Abdürreşid İbrahim, who lived in Japan for many years and whose grave is in Japan, was one of the leading figures in the struggle of the Muslims of Russia. Fevziye Abdürreşid visited her father when he was in Japan, and during her visits, she had the chance to observe Japanese society, Japanese women and the Japanese education system. As a result, articles on Japanese women were published in the journal of *Asar-ı Nisvan*. The current study will discuss the articles about Japanese women in the first, second, fourth, and fifth issues and the article titled “*Tokyo Letter*” in the sixth of the journal of *Asar-ı Nisvan*.

Keywords: *Asar-ı Nisvan*, Fevziye Abdürreşid, Japanese women.

Giriş

XVIII. yüzyıldan itibaren Avrupa’da yaşanan gelişmeler, Osmanlı’da Tanzimat sonrası yenileşme süreci kadının statüsünün, varoluş mücadelesinin ön plana çıkmaya başladığı bir döneme zemin oluşturmuştur (Karabacak, 2012, 13-16). Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte kadınlar her alanda varlık göstermeye başlamış ve kadınlara tanınan haklar açısından gelişmeler yaşanmıştır. Bu yenilikler kadınlara basın-

yayın hayatının yolunu da açmıştır. Başlangıçta uzun soluklu olmamış, ancak Cumhuriyet'in ilk yıllarında kadın, aile, eğitim, toplumsal kalkınma, sosyal hayatının gelişimi ve düzenlenmesine dair fikirlerini kaleme aldıkları mecmualar çıkarmışlardır (Altunbay, 2013, 457). 1925 yılında yayın hayatına başlayan kadın ve kadınlara dair konuları anlatmaya çalışan Asar-ı Nisvan dergisi de bu dergilerden biridir.

Asar-ı Nisvan dergisinin sahibi ve yazarı olan Fevziye Abdürreşid derginin ilk sayısında kaleme aldığı makalesinde dergiyi çıkarma amacını şu sözlerle dile getirmiştir; "........Türk kadını hele hele hayat mübarezesine hazırlanamamış, kendi hakkını ve kendi nefsinin himaye edecek bir istidada vasıl olmamıştır. Çünkü bugüne kadar, ona hakiki yolları gösterecek eserler, rehberlik vazifesini ifa edecek kitaplar da takdim olunmamıştır. .... Bâlâda arz ettiğim vazife-i mukaddeseyi daima itiraf ettiğimden, akıbet acizane şu "Asar-ı Nisvan" mecmuasını neşretmekle vatanıma ve hemşirelerime karşı hissettiğim borcu ödemeye karar vererek bu yükün altına girdim." (Abdürreşid, 26 Ocak 1925, 1-3). Kadına dair yazıların, konuların kaleme alındığı dergi kadınlar başta olmak üzere tüm halkı bilinçlendirmeyi amaçlamış, sadece Türk kadını ile ilgili değil diğer milletlerin kadınları ile ilgili de bilgi veren yazılar yayınlanmıştır (Altunbay, 2013, 459). Japon kadınlarına dair yazıların yer alması bunun örneklerinden biridir. Çalışmamızda Asar-ı Nisvan dergisinin birinci, ikinci, dördüncü ve beşinci sayısında yer alan Japon kadınlarına dair yazılar ve altıncı sayısında yer alan "Tokyo Mektubu" isimli yazı ele alınacaktır.

1. Fevziye Abdürreşid ve Asar-ı Nisvan dergisi

Fevziye Abdürreşid, Rusya Müslümanlarının önde gelen isimlerinden biri olan Abdürreşid İbrahim'in kızıdır. Abdürreşid İbrahim Rusya Müslümanlarının siyasi önderlerinden biri olmasının yanı sıra kadı, yazar, gazeteci ve seyyahıdır. Çıkardığı gazete ve dergilerle fikirlerini geniş kitlelere ulaştırmış, çıktığı seyahatlerde İslam'ın temsilciliğini yapmakla kalmamış, gittiği ülkelerde çeşitli faaliyetlerde bulunmuş ve Japonya'da vefat etmiştir (Türkoğlu, 1997, 7-101; Aksoy, 2019, 47-65). Eğitime önem veren Abdürreşid İbrahim kızları Fevziye ve Kadriye Abdürreşid'i eğitim almak için Almanya'ya göndermiştir. Birçok dile iyi derecede hâkim olan Fevziye Abdürreşid karşılaştırma yapabilen, kadın haklarına, kadının eğitimine önem veren, yeniliklere açık olduğu kadar gelenek ve göreneklerine bağlı, hayatını dünyadaki olaylar ve kadın olma meselesine adanmış biridir. Fevziye Abdürreşid basın-yayın işleri ile uğraşmış, kitap kaleme almış, gazetecilik yapmış (Aksoy, 2020, 127-130) ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında da Asar-ı Nisvan dergisini çıkarmıştır.

Kapağında "Milli Aile Mecmuası" olduğunu belirten Asar-ı Nisvan dergisi 26 Oca 1925 (1 Recep 343) tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Fevziye Abdürreşid'in sahibi, sorumlu müdür ve aynı zamanda yazarı olduğu dergi başlangıçta on beş günde bir iken sonrasında ayda bir yayınlanmıştır. Dergide kadın, aile, eğitim, annelik, ev idaresi, görgü kuralları, tariflerin yanı sıra edebi eserler ve diğer ülkelerdeki kadınlar ve kadın hareketlerine dair konulara ağırlık verilmiştir (Karabacak, 2009, 13-16). Dergi sadece ele aldığı konular bakımından değil sahibi ve yazar kadrosuyla da kadınlara ait olan bir dergidir. Yazar olarak öne çıkan isimler Fevziye Abdürreşid, kardeşi Kadriye Abdürreşid ve Emine Müeyyed olsa da Mevhibe İclal, Münire Münir, Emine M.R. gibi birçok ismin yazıları mevcuttur. Asar-ı Nisvan dergisi isim değişikliğine gitmek durumunda kalmış, "Kadın Yazıları" adını alarak yayın hayatına devam etmiştir (Karabacak, 2012, 32-35). Fevziye Abdürreşid bu durumu Kadın Yazıları adıyla yayınlanan ilk sayıda yer alan "Memleketimizde günden güne inkişaf etmekte olan Türkçülük cereyanlarını ve birçok kariyelerinin arzularını nazar-ı itibara alarak ismini "Kadın Yazıları" na tebdile karar vermiştir." sözleriyle okuyucularına duyurmuştur (Abdürreşid, 21 Nisan 1926, 1).

Asar-ı Nisvan dergisi sadece makale yayınlamamış, tercüme ve tefrika eserlere, haber, ilan ve diğer yazılara da yer vermiştir. Türk kadınına kendi ülkesi ve ülkesi dışında yaşanan gelişmelerden haberdar etmenin yanında kendisine verilen hakları bilen ve bu hakları kullanabilen bir birey olmasını sağlamayı

amaçlamıştır (Karabacak, 2012, 47). Şuun-ı Nisvan başlığı altında yurt dışındaki kadın hareketlerine ve başarılı kadınlara dair “Bıaman Hatun”, “Kadınlık Cerayanları”, “Hüda Şıraz Hanım” gibi yazılar kaleme alınmıştır. Ayrıca Hint, Fin, Amerikalı ve Japon kadınları üzerinde durularak kadınların aile içindeki rolleri, toplum içindeki statüleri ve görevlerinden bahseden yazılar yayınlanmıştır (Toska vd, 1993, 6-10).

2. “Japon Kadınları”

Fevziye Abdürreşid, Japonya’da önemli faaliyetlerde bulunan babası Abdürreşid İbrahim’i ziyaret etmiş, burada geçirdiği süre zarfında dostluklar edinerek sıkı bağlar kurmuş, Japonları gözlemlene şansı bulmuştur. Japon toplumuna dair oluşan fikirlerini Asar-ı Nisvan dergisinde kaleme almıştır (Aksoy, 2023, 12). Derginin ilk sayısında Âlâ Kız Mektepleri Müdürü Profesör C. Şimoda’nın “Şark Âlem-i Nisvanı: Japonya’da Kadınlık Meselesi” yazısı Fevziye Abdürreşid tarafından tercüme edilmiştir. Profesör Şimoda Japonya’da kadınlık meselesinin tam anlamıyla harekete geçmediğini, bu durumu sevk ve idare edenlerin erkekler olduğunu vurgulayarak kadınların mevcut durumdan memnun olmadıklarını dile getirmiştir. Japon kadınlarının yurt dışındaki hemcinsleri ile aynı seviyeye çıkabilmeleri için yapılması gerekenleri yazısında “ ...tabûdir ki Japon kadınlığı memleketlerinin kavânîni mevzûasında mezkur “ hukuk-ı nisvan”ın ihtiyâcât-ı asriyyelerini temin edecek derecede olmadığını, ba’z-ı hukuklarının erkekler tarafından gasb olduğunu görmekte, keza İngiltere ve Amerika kadınlarının hukuklarını himaye uğrunda gösterdikleri fedakarlıkları da nazar-ı itibara almaktadırlar; lakin dürbin Japon kadınları kendilerinin bu mübarezeeye atılacak derecede müterakki olmadıklarını ve ilmen gayr-ı müterakki bir kitlenin daîma mağlub olacağını nazar-ı itibara alarak, Japon kadınlığını ilmen ve ahlâken terakki ettirdikten sonra garb kadınlığının vesil olduğu dereceye sulhen îsâlini daha mantıkî ve muvafık bulmaktadır.” şeklinde ifade etmiştir.

Yazının devamında “Müstahsil Kadınlar” başlığı altında Japonya’da gerçekleşen çeşitli ekonomik ve siyasi olaylar neticesinde geçimini bizzat kendi çalışarak kazanmak mecburiyetinde kalan kadınların varlığının devletin dikkatini çekmesiyle kanunu bir şekle dönüşmeye başladığı belirtilmiştir. Özellikle bir ihtisas dairesinde çalışarak geçimini sağlayan kadınlara oldukça az tesadüf olunurken fabrika işçisi olarak çalışan kadınların sayısı dikkate şayandır. Bu durum “1920 senesinde en azından on amele istihdam eden 22391 fabrikada amelelerin yüzde kırkı erkek ve yüzde altmışı kadındır. On beş yaşından dunsında (altında) bulunan fabrika amelesinin yüzde yirmisi erkek ve yüzde sekseni kadındır.” satırlarında sayısal verilerle açıklanmıştır. Bir ihtisas dairesinde çalışarak geçimini sağlayan kadınlar arasında muallimler seçkin bir mevkide olmalarına rağmen muallimler kadar bir gelire sahip değillerdir. “Japonya Maarif Nezareti son senelerde muallimlere de tekaüd maaşı tayin etmiştir. Muallimlerin müddet ta’limiyyesine göre muallimlerin almakda oldukları tekaüdyelerin yüzde elli ile yüzde yetmiş beşine kadar tekaüd maaşı verilmektedir.” Muallimlere daha az verilmesinin sebebi ise “ evvela onlar kadındır, binaenaleyh bir aileyi iaşeye mecbur değillerdir..” sözleriyle açıklanmıştır. Ayrıca 1919 senesinde sayıları 700 kadar olan kadın doktorların Japon kadınları arasında en çok para kazanan kişiler olduğu belirtilmiştir. Japon kadınları arasında hasta bakıcılık, daktilografik yapan, restoran ve ticarethanelerde çalışan, köylerde tarlada çalışan, demiryolları, telefon, telgraf, posta, banka gibi yerlerde çalışan kadınlar da bulunmaktaydı (Abdürreşid, 26 Ocak 1925, 5-6).

Derginin ikinci sayısında “Japonya Kavanini Nazarında Kadınlar” başlığıyla yazı kaleme alınmıştır. Bu yazıda Japon kadınlarının kanunlar nazarında erkeklerle eşit olduğu, yirmi yaşını ikmal eden bir kadının hareketlerinde bir erkek kadar hür ve aynı surette hareketlerinden sorumlu olduğu belirtilmiştir. Ancak kadın ve erkek tezevvüc yani evlenme hususunda farklılıklara sahiptir. Bu farklılıklar madde madde yazılmıştır. “Evlenmek için asgari yaş erkeklerde 17 kadınlarda ise 15 yaşını ikmal etmiş olmaktı. Kadın ve erkek evlenmek için ebeveynlerinin rızasını almak mecburiyetindeydi, ancak 30 yaşını geçmiş

erkekler ile 25 yaşını geçmiş kadınlar kendi seçimleri ile evlenebilmekteydi. Kadın evlendikten sonra adli bir teşebbüs, ikraz, ihbar, veraset kabulü gibi hukuki olarak herhangi bir işlemde bulunurken zevcinin iznini almaya mecburdur. Mahall-i ikametini seçiminde zevc muhtardır. Ailenin geçimini zevc temine mecburdur. Japonlarda iki türlü talak(boşanma) vardır. Veraset meselesinde erkekler kadınlara müreccahdır. Zevcinin vefatından sonra erkek evlada malik olmayan zevcenin akrabasından birisini tebenni etmek(evlat edinmek) mecburiyetindedir”.

Makalede kızlara mahsus idadi ve ihtisas mekteplerine dair bilgi verilmiştir. Kızlara mahsus idadilerin programları erkek idadilerine göre daha az olduğundan, tahsil süresinin 4-5 sene olduğu bu idadilerde orta sınıfa mensub kızların çoğunluğunun eğitim aldıktan sonra evlerinde 1-2 yıl kadar dikiş, açıcılık gibi işlerle iştilig edip tezevvüc ettiklerinden bahsetmiştir. Ancak tahsil merakı olanlar sonrasında Ala Kız Mekteplerine ya da bunlara muadil diğer mekteplere devam edebilmiştir. Kadınlara özel ihtisas mekteplerinin sayı olarak çokluğundan bahseden yazıda özellikle hasta bakıcı mektepleri ön plana çıkmıştır. Ayrıca Japonya’da yayınlanan Taikan dergisinin 1918 yılının Ağustos ayında çıkan nüshasında bazı önemli isimlerin Japon kadınlarına dair fikirlerine yer verilmiş, bu sayıda ve dördüncü sayıda bu fikirler tercüme edilerek okuyucuya sunulmuştur. *Waseda Darülfünunu müessesesi ve reis-i fahrısı Mark Okuma, Çin ve Japonya’da asırlardan beri verilen terbiye eğitiminin artık eskidiğini, bunun yerine muhabbet-i mukabile ve mantık esaslarına dayanması gerektiğini vurgularken erkeklerin dışarıda kadınların da aile evi dâhilinde çalışmalarını en uygun bulmuştur* (Abdürreşid, 9 Şubat 1925,).

Derginin dördüncü sayısında yayınlanan makale “Japon Kadınları” başlığıyla neş edilmiştir. Bir önceki yazının devamı niteliğinde olan bu yazıda da Taikan mecmuasında Japon kadınlarına dair fikirler aktarılmıştır. *İmparator Darülfünunu müderrislerinden Nitobe; iyi bir zevce ve müdebbir valide yetiştirmek nazariyesinden uzaklaşılmasını, bu maksada ulaşabilmenin kadınların da erkekler gibi insan olduğunu itiraf ve tasdik etmekle mümkün olacağını öne sürmektedir. Ayrıca “Niçin erkeklerde olduğu gibi kadınlarda da isti’dad ve ihtisas aranmasın? diyerek sorgulamaya gitmiştir. Erkek çocukların terbiye-i ahlakiyesine atf edilen itinanın kızların terbiyesinde bir kat daha arttırılmasıyla meselenin çözüleceğini düşünmektedir. Kız Darülfünunu müdürü Profesör Naruse ise; “Kızlarımız kadınlık ahval-i hususiyesine muvafık bir sistem ile terbiye edilmeliyiz ki kendi vezaif ve mevâki’ tıbbiyelerini idrak ile aynı zamanda kadınlık vakar ve haysiyetini muhafazaya edebilsinler” demiştir. Muhtelif tahsil ve terbiyeden bahs ederken mekteb-i mutavassıtada erkek ve kızların birarada ta’liminin büyük hata olduğunu ve bu iddiâda ısrar edenlerin gençliğin psikolojisine vakıf olmadıklarını ileri sürmüştür.*

Taikan dergisinin aynı sayısında Japon kadınlığı hakkında verilen ankete gelen cevaplardan dikkate değer olanlarına yer verilmiştir. Bunlar meşhur alime ve şair Madam Akiko Yosano, yeni kadın düşüncesiyle namları sıkça iştilen Matmazel Raicho Hiratsuka ve Japon sosyalistlerinden Mösyö Yamakawa’nın eşi Madam Kikue Yamakawa’dır. Madam Yosano; *“Kadınlar kendi kendilerini geçindirebilecek bir derecede terbiye edilmeli ve halleri kuvvetleri ile mütenasib bir ihtisas intisab etmelidirler.”* açıklamasını yaparken Madmazel Hirotsuka; *“Japon kadınlarının validelik vazifelerini i’fa için hiçbir fedakârlıktan çekinmemeliler ve kendi hallerinden memnun olmalılar.”* sözleriyle tavsiyede bulunmuştur. Madam Yamakawa ise; *“ Memleketimizde iyi zevce ve müdebbir valide yetiştirmek nazariyesini takib edenlere hala tesadüf ediyoruz. Onlar kızlarımıza verilecek terbiyenin islahını talep ediyorlar; yalnız mükemmel terbiye görmüş bir hanımın iyi ve hakiki ev sahibesi olabileceğini söylüyorlar. Demek bunların maksadları yalnız iyi, mükemmel ev sahibesi yetiştirmektir. Kadınların yalnız iyi bir valide ve ev sahibesi olmasını istemek onlara evin bir hizmetçisi nazarıyla bakmaktır.”* şeklindeki ifadeleriyle farklı bir bakış açısı ortaya koymuştur. Ayrıca kadınlara vazife görülmüş işlerin bir kısmının alınması için içtimai müesseselerin vücuda getirilmesini, isteyen

kadınların ihtisas dairesinde çalışmasına müsaade edilmesini, ancak hane dâhilinde aile görevleriyle iştigal etmek isteyenlere de kimsenin mani olmaması konusunda önerilerde bulunmuştur (Abdürreşid, 12 Mart 1925, 5-6).

Derginin beşinci sayısında “*Japon kadınları*” başlıklı makale devam etmektedir. Maarif Nezareti tarafından kız idadi mektepleri için telif olunan kıraat ve rehber adab-ı muaşeret kitabının dördüncü cildinde yer alan zevc ve zevcelerin görevleri, işten dönen zevcine karşı kadının göstermesi gereken davranış şekilleri, herhangi bir ahlaksızlık veya uygunsuz davranış karşısında kadının tutumunun yanı sıra gelin ve kayınvalide ilişkilerine dair bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca Japon kadınlarının tahsil hayatını pek ileri götüremediklerinden bahsedilmiştir. *Çoğunlukla idadiyi bitiren hanımlar rüşdi veya ibtidai muallimeliği yaparak ihtisas dairelerinde çalışmakta ya da eğitimin tamamladıktan kısa zaman sonra tezevvüç etmişlerdir.* Makalenin devamında istatistiki bilgi ve sayısal verilerle Japon kadınlarının tahsil hayatından sonra evlenme ve evlenmeme oranları açıklanmıştır. 1879-1918 yılları arasında on yıllık sürelerle sayılar veriler tablolarda gösterilmiştir. Eğitimi tamamladıktan sonra tezevvüç edenlerin 1879-1918 yılları arasındaki toplam oranı yüzde 54, tezevvüç etmeyenlerin oranı ise yüzde 46’dır. Japonya’da da bütün Avrupa’da olduğu gibi tahsil-i ibtidai mecburiyetti. Japon Maarif Nezareti’nin istatistik şu’besinin resmi yayınlarına göre mecburi tahsildeki çocuklar arasında kızların sayısı 1917, 1918 ve 1919 yıllarındaki verilerde dört milyonun üzerindedir. Fevziye Abdürreşid yazısında sayısal verileri kullanırken “*Japonya mekteb-i ibtidaisinde tahsil eden kızların ve tahsil mecburisine vasıl olmuş evladların adedini şurada kar’yelerimize ve muhterem Maarif Vekâletimizin nazarı dikkatine arz, istifadeden hali olmaz ümidindeyim.*” diyerek dikkat çekmek istemiştir.

Fevziye Abdürreşid yazısının sonunda Japon kadınlarına dair yazdığı yazıların amacını kısa ve öz şekilde açıklamıştır; “*Makalemin ibtidâ’sından takip iltifatında bulunan kar’yelerim anlamışlardır ki, arz ettiğim bütün şeyler yalnız resmi ve mevsuk evrak ve istatistiklere müsteniddir. Böyle resmi bir makaleyi neşredenden maksadım Türk alem-i nisvanını çalışkan Şark komşularımızdan ma’lûmât-dar etmek, Garb seyyhalarının “kısa boylu, sevimsiz çehreli, soğuk insanlar” istihfâf-kâr tabirlerine maruz bıraktıkları mini mini Japon milleti kendi istikbalini tarsine ne kadar ciddi hazırlandığını, çalışıldığını, neler düşündüğünü göstermektir.*” (Abdürreşid, 2 Nisan 1925, 3-5).

Asar-ı Nisvan dergisi yurt içinden aldığı teşekkür ve tebrik mektuplarının yanı sıra yurt dışından da mektuplar almıştır. Japonya’dan Barones Kando tarafından gönderilen ve İngilizce aslından E.M.R tarafından çevrilen “Tokyo Mektubu” da bunlardan biridir. “*Barones Akiko Kando Meclis-i Ayan azasından ve elsine mütehasıslarından Baron Kando cenaplarının kerimeleridir. “Büyük Asyalılar Cemiyeti”nin müessislerinden olup daima Şark ve Turan fikirleriyle meşbu şiirler yazmıştır.*” Barones Kando mektubuna eline geçen ilk mecmuanın tercüme edilmesiyle Japon kadınları hakkında yazılanları okuduktan sonraki memnuniyetini dile getirerek başlamıştır. “*Yeni Türkiye’ye, Yeni Japonya’yı tanıtırsanız eminim ki bununla yeni Türk hemşirelerimizin yeni hayatlarına ciddi adımlar ile duhulüne de pek büyük muavenetde bulunursunuz. Bundan böyle ben de Japon kadınlığı hakkında kendi mütâlaalarımı, düşündüklerimi ve Türk kadınları hakkında esna-yı seyahatimde istihsal ettiğim fikirleri kaydettiğim mütâlaaları, istihrac ettiğim neticelerimi takdim edersem mecmuanızın bir köşesine derc etmek iltifatında bulunursunuz ümidindeyim. Biz de Japonyalı hemşireleriniz alâkadâr edecek makalelerinize ve onlar hakkındaki fikirlerinize muntazırız. Mecmuanızın güzel sahifelerinde bu babda makalelerinizi mütâlaa edeceğinize ümid varız. Bunları tercüme ettirerek mahallî mecmualarımızdan birine neşrettireceğimi şimdiden arz ederim.*” sözleriyle istek ve fikirlerini iletmıştır. 28 Şubat 1925 tarihinde gönderilen mektuba derginin 16 Nisan 1925 tarihinde yayınlanan altıncı sayısında dergi idaresinin teşekkürü de eklenerek yer verilmiştir (E.M.R, 16 Nisan 1925, 2).

Sonuç

Cumhuriyetin henüz ilk yıllarında yayın hayatına başlayan *Asar-ı Nisvan* kadını merkeze alan, sahibi ve yazar kadrosu da kadınlardan oluşan bir dergi olarak önemli bir yere sahiptir. Kadının gündelik hayatını kolaylaştıracak bilgilere dair yazıların yanı sıra kadının eğitime, kadın hareketlerine sadece yurt içinden değil yurt dışındaki kadınlara dair bilgiler veren yazılar kaleme alınmıştır. Diğer ülkelerdeki kadınlara dair yazıların bulunması Türk kadınına dünyadan haberdar olma şansı verirken kendi konumunu geliştirmek adına da geniş bir bakış açısı sağlamıştır. Eğitime önem veren bir babanın eğitim almış, birçok dile hâkim olan kızlarından biri olarak Fevziye Abdürreşid'in Türk kadınının aydın bir kadın olması için çabasının bir ürünü *Asar-ı Nisvan* dergisinin yayınlanması olmuştur. Babası Abdürreşid İbrahim'in Japonya'da bulunması ve Fevziye Abdürreşid'in babasını ziyaretinin etkisi *Asar-ı Nisvan*'da Japon kadınlarına dair makaleler neşredilmesinde en önemli etkidir. Dergide yayımlanan makalelerde Japon kadınının çalışma hayatına, çalışma hayatındaki kadınların erkeklere oranına, eğitim hayatına, kız okullarının durumuna, aile hayatına ve nasıl iyi bir zevce ve valide olabileceklerine dair bilgilere yer verilmiştir. Japon kadınının ihtisas dairelerinde çalışma oranının fabrika, restoran, ticarethane gibi birçok alanda çalışanlardan daha azdır. Bir ihtisas dairesinde çalışanlar da genel olarak muallimeler olmuştur. Ancak onlar da ev geçindirme yükümlülükleri olmadığı için muallimler kadar maaş almamıştır. Kanunlar önünde erkeklerle eşit oldukları dile getirilen kadınlar evlilik meselesi söz konusu olduğunda neredeyse hiçbir hakka sahip değildir. Kız mektepleri, kız idadileri mevcut olsa da süre ve program açısından karşılaştırıldığında erkek mekteplerinden daha kısa ve azdır. Bazı önde gelen isimlerin Japon kadınlarına dair fikirlerinin yer aldığı makaleye bakıldığında Japon kadınının çalışma hayatında yer almasından ziyade iyi bir zevce ve iyi bir valide olması gerektiği kanaati hâkimdir. Japon kadının eğitimi tamamlandıktan sonra genellikle evlendiği ve bu oranın yüzde 54 olduğu istatistiki bilgilerle verilmiştir. Ancak evlenmeyenlerin oranı da göz ardı edilmeyecek kadar yüzde 46lık bir orana sahiptir. İlkokul eğitiminin zorunlu olduğu Japonya'da 1917, 1918, 1919 yıllarında özellikle kız çocuklarının sayısı oldukça fazladır. Derginin yayınlandığı yıl göz önüne alındığında Japonya'ya dair özellikle sayısal ve istatistiki bilgiler verilmiş olması dikkate şayandır.

Kaynaklar

- Abdürreşid Fevziye, "Şark Âlem-i Nisvanı: Japonya'da Kadınlık Meselesi", *Asar-ı Nisvan* (26 Ocak 1925), 5.
- Abdürreşid Fevziye, "Müstahsil Kadınlar", *Asar-ı Nisvan* (26 Ocak 1925), 5-6.
- Abdürreşid Fevziye, "Japonya Kadını: Japonya Kavanini Nazarında Kadınlar", *Asar-ı Nisvan* (9 Şubat 1925), 3-6.
- Abdürreşid Fevziye, "Japon Kadınları", *Asar-ı Nisvan* (12 Mart 1925), 5-6.
- Abdürreşid Fevziye, "Japon Kadınları", *Asar-ı Nisvan* (2 Nisan 1925), 3-5.
- Abdürreşid Fevziye, "İlk Söz", *Kadın Yazıları* (21 Nisan 1926), 1.
- Aksoy, Neslihan. (2019). Abdürreşid İbrahim'in düşünce dünyası ve gelişimi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi.
- Aksoy, Neslihan Arul. (2020). "Abdürreşid İbrahim'in Kızı Fevziye Abdürreşid ve *Asar-ı Nisvan* Mecmuası". *Japonya Seyyahı Abdürreşid İbrahim'in İzinde*, ed. A. Merthan Dündar, 125-152, Doğu Kütüphanesi, İstanbul.
- Aksoy, Neslihan Arul.(2023) Türkiye'de Japon İmajının Oluşumunda Abdürreşid İbrahim (1857-1944) ve Ailesinin Yeri, <https://www.academia.edu/112484854/>.

Altunbay, Müzeyyen. (2013). "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Kadın Mecmualarının Rolü ve Asar-ı Nisvan Mecmuası", *Turkish Studies*, 8/13, 455-467.

E.M.R, "Tokyo Mektubu", *Asar-ı Nisvan* (16 Nisan 1925), 2.

İstanbul Kütüphanelerindeki Eski Harfli Türkçe Kadın Dergiler Bibliyografyası, haz. Zeynep Toska, Serpil Çakır vd., Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, Metis Yayınları, İstanbul, 1993.

Karabacak, Elif Uludağ. (2012). *Erken Cumhuriyet Dönemi Kadın Dergilerinden Asar-ı Nisvan'da Kadın Sunumu* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Karabacak, Melike. (2009). *Cumhuriyet'in İlk 5 Yılında Kadın Dergilerin; Bir Değişimin Kadınca Hikâyesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

Türkoğlu, İsmail. (1997). *Sibiryalı Meşhur Seyyah Abdürreşid İbrahim*. Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.

**YÜKSEKÖĞRETİMDEKİ KADIN AKADEMİSYENLERİN AKADEMİK ÜRETKENLİĞİNE
İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ: AZERBAIJAN VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

OPINIONS ON THE ACADEMIC PRODUCTIVITY OF WOMEN ACADEMICS IN HIGHER
EDUCATION: THE CASE OF AZERBAIJAN AND TÜRKİYE

İzem ŞAHAN¹,

Yüksek lisans Öğrencisi, İzem Şahan, Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bilim
Dalı, Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye / ORCID ID: 0009-0003-3212-9941

Mehin MEHDİYAVA²

Dr. Öğrencisi, Mehin Mehdiyeva, Ankara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bilim Dalı,
Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye / ORCID ID:0000-0001-5822-6350

Esmannur ÇAMLIDAĞ³

Dr. Öğrencisi, Esmannur Çamlıdağ, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Dalı,
Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı, Ankara, Türkiye /ORCID ID: 0000-0002-5508-9423

Fatih ŞAHİN⁴

Doç. Dr. Fatih Şahin, Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim
Yönetimi Bilim Dalı, Ankara, Türkiye / ORCID ID: 0000-0002-6579-2550

Özet

Eğitim alanında yapılan çalışmalarda demografik bir faktör olarak cinsiyet, gün geçtikçe artan bir etkiye sahiptir. Türkiye ve Azerbaycan'ın yükseköğretim sistemine dair bir çok çalışma bulunmaktadır. Mevcut çalışmalar literatürdeki çeşitli konulara eğilirken, her iki ülkenin yükseköğretimindeki cinsiyet faktörüne ilişkin çalışma sayısı oldukça düşüktür. Özellikle uluslararası alanyazında önem kazanmaya başlayan akademik üretkenlik kavramı, bu çalışma ile cinsiyet bağlamında değerlendirilecektir. Böylelikle kadın akademisyenlerin akademik üretkenliklerine etki eden faktörlere dair yapılan çalışmalara katkı sağlaması planlanmaktadır. Bu çalışmanın amacı Türkiye ve Azerbaycan'daki kadın akademisyenlerin akademik üretkenliğe yönelik görüşlerinin belirlenmesidir. Bu nedenle yapılan çalışma sonucunda elde edilen bulguların mevcut literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmada Türkiye ve Azerbaycan'da görev alan kadın öğretim elemanlarının akademik üretkenlik hakkında görüşlerinin cinsiyet bağlamında incelenmesi için nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim (fenomenoloji) deseni kullanılarak derinlemesine bir analiz yapılacaktır. Çalışmanın katılımcılarını belirlenmesinde amaçlı örneklem yöntemlerinden kolay ulaşılabilir örneklem yöntemi kullanılarak 2024-2025 eğitim öğretim yılında Bakü ve Türkiye'nin farklı illerinde bulunan devlet üniversitelerinin eğitim fakültelerinde görev alan 10 kadın öğretim elemanı oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplamak amacıyla araştırmacılar tarafından yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Konuya ilişkin yapılan literatür taraması sonucunda 5 görüşme sorusu hazırlanmıştır. Görüşme formunda bulunan soruların görünüş ve kapsam geçerliliğini ölçmek üzere iki uzman görüşüne başvurulmuş ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Araştırma kapsamında, veri toplama ve elde edilen bu verileri çözümleme süreci eş zamanlı yürütülmekte olup öğretim elemanlarıyla görüşme süreci devam etmektedir. Araştırma sonucunda elde edilen/edilecek veriler betimsel analiz yöntemiyle analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Akademik üretkenlik, kadın öğretim elemanı, yükseköğretim

Abstract

Gender, as an independent demographic factor in the field of education, has an increasing importance day by day. There are many studies on it in the higher education systems of Türkiye and Azerbaijan.

While considering various studies in the current study literature, the rates of studies on the gender factor in higher education in both countries are quite low. The academic productivity component, which has become especially important in the international literature, will be evaluated in terms of gender in this study. It is also planned to make contributions based on the factors affecting the academic productivity of female academics. The purpose of this study is to determine the academic productivity reporting of female academics in Azerbaijan and Türkiye. That's why, the information obtained as a result of the study will contribute to the existing literature.

In the research, an in-depth analysis will be made by using the phenomenology pattern, one of the qualitative research methods, to examine the opinions of female faculty members working in Türkiye and Azerbaijan about academic productivity in the context of gender. In determining the participants of the study, the easily accessible sampling method, one of the purposeful sampling methods, is used and 10 female faculty members working in the education faculties of state universities in Baku, and cities from Türkiye in the 2024-2025 academic year. A semi-structured interview form is prepared by the researchers to collect data in the study. As a result of the literature review on the subject, 5 interview questions are prepared. To measure the face and content validity of the questions in the interview form, two expert opinions are consulted and necessary corrections are made. Within the scope of the research, the data collection and analysis process are carried out simultaneously and the interview process with the faculty members continues. The data obtained/to be obtained as a result of the research will be analyzed using the descriptive analysis method.

Keywords: Academic productivity, female academic, higher education

**REPRESENTATION OF WOMEN'S COURAGE AS A SOFT POWER INSTRUMENT IN
TAHİR ALANGU'S FAIRY TALES**

TAHİR ALANGU'NUN MASALLARINDA BİR YUMUŞAK GÜÇ ARACI OLARAK KADIN
CESARETİ YANSIMALARI

Murat GÖKMEN

Lecturer, Düzce University, Dean of Research, Foreign Language Support Office, Düzce, Türkiye /
ORCHID ID : 0000-0002-0797-8226

Abstract

Gender roles represent assigned predefined frames for men and women by advocating a pattern of work, attitude and status. These evolving patterns and roles are critical determinants in shaping a society and social structure for future generations to grow on. Gender roles both nurture and nurtured by the society. This is an acculturation in which both sides nurture each other. In this respect, the study analyses Tahir Alangu's fairy tales *Keloğlan with Two Sultans* and *Keloğlan and the Sultan's Daughter* in terms of soft power instruments. The study confirms that Keloğlan's tales are important instruments of Turkish folklore which can serve as ground to scrutinize women status and they effect on Anatolia. The study suggests that Anatolian culture is not patriarchal but on the wise its composed of equal and respectful cohabitation of men and women without prioritizing one race, gender and national identity over another. Therefore, the study employes Keloğlan's tales as ground for broadcasting equal, fair and respect society cohabited by varying nations, faiths and genders. The study supports that Sultan's mother and daughter in the tales were represented as strong and courageous by that they create an effect zone by convincing the Sultan employs soft power. Therefore, the study supports the idea that mother and daughter figure in the tales are represented as strong, tough, witty and courageous character by employing soft power instruments such as love, courage, trust persistence and wit towards the people they share their life with by convincing the Sultan. The study contends that women courage and toughness, as represented in the fairy tales shape the future of a Sultan, an empire and the hero in the tales. The study is carried out using qualitative research method and text analysis technique and is limited with Keloğlan's two tales.

Keywords: Folkloric instruments, Folk tales, Turkish folklore, Keloğlan tales, Tahir Alangu, Gender roles

Özet

Toplumsal cinsiyet rolleri, bir çalışma, tutum ve statü modelini savunarak erkekler ve kadınlar için önceden tanımlanmış kalıpları temsil eder. Bu kalıplar ve roller, gelecek nesillerin üzerinde büyüyeceği bir toplumun ve sosyal yapının şekillenmesinde kritik belirleyicilerdir. Toplumsal cinsiyet rolleri hem toplum tarafından beslenir hem de toplumu besler. Bu, her iki tarafın da birbirini beslediği bir kültürleşmedir. Bu bağlamda çalışma, Tahir Alangu'nun *Keloğlan ile İki Padişah* ve *Keloğlan ile Padişahın Kızı* masallarını yumuşak güç enstrümanları açısından analiz etmektedir. Çalışma, Keloğlan masallarının Türk folklorunda kadının statüsünü ve Anadolu'daki etkisini incelemek için zemin oluşturabilecek önemli bir araç olduğunu ileri sürmektedir. Çalışma, Anadolu kültürünün ataerkil olmadığını, aksine bir ırk, cinsiyeti ve ulusal kimliği diğerine öncelemeden kadın ve erkeğin eşit ve saygılı bir şekilde bir arada yaşamasından oluştuğunu öne sürmektedir. Bu nedenle çalışma, Keloğlan masallarını farklı ulusların, inançların ve cinsiyetlerin bir arada yaşadığı eşit, adil ve saygılı bir toplum yaratmak için zemin olarak kullanmaktadır. Çalışma, masallarda Sultan'ın annesi ve kızının güçlü ve cesur olarak temsil edildiğini ve Sultan'ı yumuşak güç kullanarak ikna ederek bir etki alanı yarattıkları fikrini ileri sürmektedir. Bu bağlamda çalışma, masallardaki anne ve kız figürlerinin Sultan'ı ikna ederek hayatı paylaştıkları insanlara karşı sevgi, cesaret, güven, sebat ve zekâ gibi yumuşak güç araçlarını kullanarak güçlü, sert, dirayetli ve cesur bir karakter olarak temsil edildiklerini desteklemektedir. Çalışma, masallarda temsil edildiği şekliyle kadınların cesaret ve dayanıklılığının bir Sultanın, bir imparatorluğun ve masallardaki kahramanın geleceğini şekillendirdiğini iddia etmektedir. Nitel araştırma yöntemi ve metin analizi tekniği kullanılarak gerçekleştirilen çalışma Keloğlan'ın iki masalı ile sınırlıdır.

Anahtar Kelimeler: Folklorik unsurlar, Halk masalları, Türk folkloru, Keloğlan masalları Toplumsal cinsiyet rolleri, Tahir Alangu.

ANALYSIS OF THE WOMAN IMAGE AS REFLECTED IN ERGÜN SAV'S TALE

ERGÜN SAV'IN MASALINDA YANSIYAN KADIN İMGESİNİN TAHLİLİ

Murat GÖKMEN

Lecturer, Düzce University, Dean of Research, Foreign Language Support Office, Düzce, Türkiye/
ORCHID ID : 0000-0002-0797-8226

Abstract

Gender studies have become more clearly expressed as a result of the abuses of women and children by imperialist countries in the 21st century. In this context, women and child labour had become one of the most essential tools for imperialist countries trying to increase their welfare and status through colonisation activities as it was the cheapest workforce. Moreover, this study argues that this is not the case in Anatolia. The study employs Ergün Sav's *Taşbebek* as a text to investigate the status of women in Anatolia. In this respect, the study criticises Mahmut's father's suggestion that Mahmut should get married with another girl (kuma) beside Zehra due to Zehra's inability to give birth to a child. The study argues that the representation of women in the tale cannot give a general picture of the status of women in Anatolia. In the study, the portrayal of the 'kuma' culture in Anatolia as an ordinary event is criticised and it is argued that this depiction does not accurately reflect the reality. The study argues that the settled culture in Anatolia does not approve of the 'kuma'. On the contrary, the study suggests that women are important elements of the family and society whose opinions are valued and taken into consideration. In this context, the Turkish epic *Dirse Han Boğaç Han Oğlu* written by Dede Korkut, is referred to in the study as it confirms the respected position of women in Turkish culture. Based on this premise, the study argues that 'kuma' is not widespread in Anatolia and that this situation was realized in a narrow region. The study was conducted using qualitative research methods and text analysis techniques and was limited to *Taşbebek* as the research text.

Keywords: Folklore, Gender studies, Ergün Sav, Taşbebek, Family, Women, Mother.

Özet

Toplumsal cinsiyet çalışmaları, 21. yüzyılda emperyalist ülkelerin kadınlara ve çocuklara yönelik istismarın bir sonucu olarak daha net bir şekilde ifade edilir hale gelmiştir. Bu bağlamda kadın ve çocuk işgücü, en ucuz iş gücü olması hasebiyle sömürgeleştirme faaliyetleri ile refah ve statülerini artırmaya çalışan emperyal ülkeler için en elzem araçlardan biri haline gelmiştir. Bu çalışmada, bu durumun Anadolu kültüründe bu şekilde gerçekleşmediğini savunmaktadır. Çalışma aynı zamanda Anadolu'da kadının statüsünü araştırmak için Ergün Sav'ın *Taşbebek* adlı eserini bir metin olarak kullanmaktadır. Çalışmada Mahmut'un babasının Zehra'nın çocuk doğuramaması üzerine kuma getirilmesi önerisi eleştirilmektedir. Çalışma, masaldaki kadın temsiline Anadolu'daki kadının statüsü hakkında genel bir resim veremeyeceğini öne sürmektedir. Eserde Anadolu'da kuma kültürünün sıradan bir olaymış gibi resmedilmesi eleştirilmiş olup bu durumun gerçeği yansıtmadığı ileri sürülmektedir. Çalışmayla Anadolu'daki yerleşik kültürün kuma kültürünü tasvip etmediği ileri sürülmektedir. Bilakis çalışma, kadınların ailenin ve toplumun değer verilen, fikirleri dikkate alınan önemli unsurları olduğunu öne sürmektedir. Bu meyanda, Dede Korkut tarafından kaleme alınan *Dirse Han Boğaç Han Oğlu* adlı Türk destanında, kadının Türk kültüründeki saygın konumunu teyit ettiğinden çalışmada bu destana yer verilmiştir. Bu düşünceden hareketle çalışma, Anadolu'da kuma'nın yaygın olmadığını ileri sürerek bu durumun dar bir bölgede gerçekleştiğini ileri sürmektedir. Çalışma, nitel araştırma yöntemleri ve metin analizi teknikleri kullanılarak gerçekleştirilmiş ve araştırma metni olarak *Taşbebek* ile sınırlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halk edebiyatı, Toplumsal cinsiyet, Ergün Sav, Aile, Taşbebek, Kadın, Anne

AZƏRBAYCAN TƏHSİLİNDƏ QADIN FAKTORU
AZERBAIJAN EDUCATION: THE ROLE OF WOMEN

Mehdizadə Gülşən Kamal qızı
ADPU-nun elmi işçisi

Xülasə

Azərbaycanın tarixi inkişafında əsaslı rol oynamış sərkərdə, maarifpərvər qadın qəhrəmanlarımız kifayət qədər varlığının şahidi oluruq. Burla Xatun, Nigar, Həcər, Heyran Nisə Bəyim, Tuti Bikə, Dəspinə xatun, Sara xatun diplomatiya, Məhsəti Gəncəvi, Xurşudbanu Natavan, Heyran xanım, Fatma xanım Kəminə və sair qadınlar öz fəaliyyətləri ilə xalqımızın xarakterik xüsusiyyətlərini nümunəvi qadın obrazları olaraq tarixdə dərin iz buraxmışlar.

XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda qadınların ictimai fəallığı daha gözəçarpan olmuşdur. Bəhs edilən dövrdə baş verən siyasi, iqtisadi və mədəni proseslər bu fəallığı bir az da sürətləndirdi. O vaxtın qabaqcıl qadınları kifayət qədər düşünülmüş dərəcədə yeni gender münasibətlərinin kontekstini yaradırdılar. İlk qadın məktəblərinin, qadın yığıncaqlarının və xeyriyyə cəmiyyətlərinin yaradılması vasitəsilə digər qadınları da bu fəaliyyətə cəlb etməyə çalışırdılar. Qızların təhsili ilə bağlı çoxsaylı problemlərin olduğu o dövrdə təsadüfi deyil ki, cəmiyyətin kübar qadınların sərf etdikləri əsas qüvvə, məhz maarifçilik fəaliyyəti sahəsində olmuşdur. Demokratik qanadın qadınları H.Məlikova, A.Əfəndiyeva, X.Əlibəyova, X.Vəzirova və bir çox başqaları artıq özləri təhsil prosesinin mərkəzində dayanır, onu yaradır və azərbaycanlı qızlar üçün məktəblərdə müəllimlik edirdilər. Beləliklə, Azərbaycanda qadın fəallığı öz yoluna maarifçilik və xeyriyyəçilik ideyalarını yaymaqla başlamışdı. Çünki o dövrün görkəmli maarifçiləri çox yaxşı başa düşürdülər ki, təhsilsiz qadın heç bir zaman cəmiyyətdə layiq olduğu mövqedə yer ala bilməz.

Azərbaycan tarixində şanlı səhifə yaratmış Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin mövcudluğu uzun çəkmədi.1920-ci ildə onu əvəz edən “bərəbərləşdirmə” prinsipinə əsaslanmış sovet hakimiyyəti oldu. Bu hakimiyyət Azərbaycan cəmiyyətində olan bir çox ziyalıları, aristokratiyanın yüksək səviyyəli intellektual potensiala malik ən yaxşı nümayəndələrini, həm kişiləri, həm də qadınları cəmiyyətdə lazımsız insanlara çevrdi. Onları “xalq düşməni” adı ilə damğalayaraq, təqib edir, alçaldırdılar. Bu şəraitdə sağ qala bilənlər ya xaricə miqrasiya edir, ya da yeni norma və mənəviyyat sisteminə daxil olurdular.

Lakin Azərbaycan ikinci dəfə öz müstəqilliyinə qovuşduqdan sonra, ümummillə lider Heydər Əliyev elm və təhsilin inkişafını diqqətdən kənar qoymamış, o cümlədən elm-təhsil problemlərinə kompleks şəkildə yanaşmışdır. Ölkə başçısı bu sahədə mövcud problemlərin aradan qaldırılması və Azərbaycanda dünyanın inkişaf etmiş ölkələrinin təcrübəsinə uyğun təhsil strategiyasının həyata keçirilməsi məqsədi ilə ciddi tədbirlər görmüş, mühüm tarixi fərman və sərəncamlar imzalamışdır. Günümüzün reallıqları sübut edir ki, hazırda ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən bu istiqamətdə aparılan işlər Azərbaycan xalqının xoşbəxt gələcəyini təmin etmək məqsədilə uğurla davam etdirilir.

Hazırda ölkə əhalisinin statistik göstəricilərinə nəzər salsaq görərik ki, təhsil sahəsində çalışanların 79% qadınlar, təhsilənlərin 47%-ni isə qızlar təşkil edir.

Açar sözlər: təhsil prosesi, qadın məktəbi, görkəmli maarifçilər, pedaqoji maarifləndirmə, tədris.

Abstract

We are witnessing the presence of our enlightened female heroes who played a significant role in the historical development of Azerbaijan. Burla Khatun, Nigar, Hajar, Heyran Nisa Beyim, Tuti Bika, Daspina Khatun, Sara Khatun diplomacy, Mehstati Ganjavi, Khurshudbanu Natavan, Heyran Khanum,

Fatma Khanum Kamina and other women have left a deep mark on the history of the characteristic features of our nation as exemplary female figures with their activities.

At the end of the 19th century and the beginning of the 20th century, the social activity of women in Azerbaijan became more visible. The political, economic and cultural processes that took place in the mentioned period accelerated this activity a little. The leading women of the time were quite thoughtful in creating the context of new gender relations. Through the creation of the first women's schools, women's meetings and charitable societies, they tried to involve other women in this activity. It is no coincidence that the main force of the society's mature women was in the field of educational activities at the time when there were many problems related to the education of girls. The women of the democratic wing, H. Malikova, A. Efendiyeva, Kh. Alibayova, Kh. Vazirova, and many others were already at the center of the educational process, creating it and teaching in schools for Azerbaijani girls. Thus, women's activism in Azerbaijan began its path by spreading the ideas of enlightenment and philanthropy. Because the prominent intellectuals of that time understood very well that an uneducated woman could never occupy the position she deserves in society.

The existence of the Azerbaijan Democratic Republic, which created a glorious page in the history of Azerbaijan, did not last long. In 1920, it was replaced by the Soviet government based on the principle of "equalization". This government turned many intellectuals in the Azerbaijani society, the best representatives of the aristocracy with high intellectual potential, both men and women, into unnecessary people in the society. They branded them as "enemies of the people", persecuted and humiliated them. Those who could survive in these conditions either migrated abroad or entered a new system of norms and spirituality.

However, after Azerbaijan regained its independence for the second time, national leader Heydar Aliyev did not ignore the development of science and education, including a comprehensive approach to science and education problems. The head of the country has taken serious measures and signed important historical decrees and orders in order to eliminate the existing problems in this field and to implement the educational strategy in Azerbaijan in accordance with the experience of the developed countries of the world. Today's realities prove that the works carried out in this direction by the President of the country, Mr. Ilham Aliyev, are being successfully continued in order to ensure a happy future for the people of Azerbaijan.

Currently, if we look at the statistics of the country's population, we will see that 79% of those working in the field of education are women, and 47% of those studying are girls.

Keywords: educational process, women's school, outstanding educators, pedagogical education, teaching.

O‘ZBEK HAMDA TURK XALQ MAQOLLARINING OBRAZLAR TIZIMI VA TARKIBI
IMAGE SYSTEM AND COMPOSITION OF UZBEK AND TURKISH PROVERBS

Oynisa KHOJIEVA

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti tayanch doktoranti,
Toshkent, O‘zbekiston / ORCID ID: 0009-0006-9479-0606

Abstrakt

Bu maqola o'zbek va turk xalq adabiyotidagi eng kichik va eng sarmazmun janr – maqollarning obrazlar tizimini tadqiq qilishga qaratilgan. Maqollar hajm jihatidan chegaralangan bo'lishiga qaramay, ma'no jihatidan juda boy. Qisqa satrlar va sanoqli so'zlar ichiga jo qilingan olam-olam ma'no obrazlar vositasida yanada jozibali tus oladi.

Maqollarning rang-barang va o'ziga xos obrazlar tizimi mavjud. Ushbu maqolada O'zbek va turk maqollarida uchraydigan obrazlar tarkibini bir necha guruhga bo'lib tahlil qildik. Ular inson obrazlari, hayvon obrazlari, jonsiz ashyolar obrazlariga ajratilib tadqiq qilingan. Har bir guruh obrazlariga oid fikrlar misollar bilan dalillangan.

Maqollar va obrazlardagi ma'no o'zgarishlari o'rganilib, obrazlarning o'z ma'nosida kelishi va majoziy ma'no tashishi aniqlangan. O'z ma'nosidagi obrazlarga va majoziy ma'nodagi obrazlarga o'rnaklar keltirilgan.

O'zbek va turk maqollarida uchraydigan obrazlar orasidagi umumiylik aniqlanib, ularning genetik aloqalari tadqiq qilingan. Shuningdek, ikki xalq maqollari o'rtasidagi tafovutlar o'rganilib, bu farqlarning sababi ochiqqlangan.

Maqollardagi obrazlar orasida muhim o'rin tutadigan kultlar xususida maxsus to'xtalangan. Xususan, turkiy xalqlar hayotida o'ziga xos ma'no tashiydigan bo'ri, ot, oy, quyosh kabi kultlar aniqlanib, ularning maqollar mazmuniga ko'rsatgan ta'siri alohida izohlangan.

Maqola so'ngida yuqoridagi tahlil va tadqiqlardan kelib chiqib xulosalar berilgan.

Kalit so‘zlar: maqol, folklor, obraz, kult, lingvomadaniyat, qiyos.

Abstract

This article is aimed at researching the image system of proverbs, the smallest and most meaningful genre in Uzbek and Turkish folk literature. Although proverbs are limited in size, they are very rich in meaning. The world created in short lines and few words becomes more attractive with the help of meaningful images.

Proverbs have a colorful and unique image system. In this article, we have analyzed the composition of images found in Uzbek and Turkish proverbs divided into several groups. They are divided into human images, animal images, and inanimate objects. Ideas about the images of each group are proved by examples.

Changes in the meaning of proverbs and images are studied, and it is determined that the images have their own meaning and convey figurative meaning. Examples of literal images and figurative images are given.

Commonalities between images found in Uzbek and Turkish proverbs were identified and their genetic links were studied. Also, the differences between the proverbs of the two nations are studied, and the reason for these differences is revealed.

Cults, which occupy an important place among the images in the proverbs, are specially mentioned. In particular, the wolf, horse, moon, and sun cults, which carry specific meanings in the life of the Turkic nations, were identified and their influence on the meaning of proverbs was explained separately.

At the end of the article, conclusions are given based on the above analysis and research.

Keywords: proverb, folklore, image, cult, linguistic culture, comparison.

ALISHER NAVOI'IN "NESAYIM ÜL MUHABBET" ESERİNDE KADIN TASVIRI
DEPICTION OF WOMEN IN ALISHER NAVOI'S "NESAYIM UL MUHABBET"

Doç. Dr. Muştariy HALMURADOVA.

Alişir Nevaî Adındaki Taşkent Devlet Özbek Dili
ve Edebiyatı Üniversitesi, Taşkent, Özbekistan.

Özet

Alişir Navoi'in "Nesayim ül Muhabbet" tazkiresi sufi kadınlar zikir edilen önemli bir çalışmadır. Bahsetmelerden başlanğıçta Navoi şunu aktarıyor: "Eğer kadınlar bizim söylediğimiz gibiyse, erkeklerden daha iyidirler". Alişir Navoi "Nesayim ül Muhabbet"de sofi kadınlar tadimini Robiai Adaviya ile başlıyor. İşte otuz beş aziz kadınların tadımı verilmiştir. Navoi eserinde sofi kadınların karakteri ve erdemlerini kendi üslubuyla, sade bir anlatım tarzıyla vasıflarını anlatmıştır. Otuz beş aydın bir kadının yorumuyla tasavvufta kadının yeri, onlara verilmiş tutum bir kaç hikayeler yoluyla yansıtılır.

Bir çok eserlerde "sofi" anlamında temel olarak erkek kişiler anlaşılıyor. Kaynaklarda sufi kadınların hayatları hakkında çok az bilgi vardır. İlk aziz tezkiraname sayılan "Tabaqotus sufiyya" adlı eserde 103 mutasavvıf bulunmaktadır, ama tek bir sufi kadının adı geçmiyor. Bir çok tasavvuf eserlerinde sadece erkek sufilerin hayatları ve amelleri yer almaktadır. Klasik eserlerde kadın isimlerinin bulunmaması Doğudaki yaşam tarzı ile ilgilidir. Doğu'da bir kadını sadece görmek, belki onun adını da özel bir kişi duymak da yazık sayılıyor. Bazı kadınlar babaları, erkek kardeşleri, kocaları veya oğulları adı ile eser yazanlar. Bu yüzden sofi kadınlarla ilgili bilgileri çok az biliyoruz.

Anahtar kelimeler: sufi, tezkire, klasik eser, tasavvuf, mutasavvuf, karakter.

Abstract

"Nesayim ul Muhabbat" which written by Alisher Navoi is an important work in which Sufi women are mentioned. At the beginning of the mentions, Navoi states the following: "If women are as we say, they are better than men". Alisher Navoi begins his description of sufi women in "Nesayim ul Muhabbat" with Robiai Adaviya. The work describes thirty five female saints. In this work, Navoi describes the character and virtues of sufi women in his own way. The place of women in Sufism and the attitude given to them are reflected through a few stories, with the interpretation of a thirty-five intellectual woman.

In many works, "sofi" is mainly understood as male characters. There is very little information in the sources about the lives of Sufi women. There are 103 Sufis called first sufi's work "Tabaqotus sufiyya", but sufi woman's name is not mentioned. There are 103 Sufi's name given in the work called "Tabaqotus sufiyya", which is considered the first saint tezkiraname, but any Sufi women's name is not mentioned. In many sufi works only the lives and deeds of male Sufis are included. The absence of female names in classical works is related to the lifestyle in the East. In the East, it is considered a shame to just see a woman and perhaps even hear her name as a special person. Some women write works under the name of their fathers, brothers, husbands or sons. That's why we know very little about sufi women.

Keywords: sufi, tazkira, classic work, Sufism, mutasavvuf, character.

ÖZBEK HALK NİNNİLERİNDE İSLAMİ MOTİFLER
ISLAMIC MOTIFS IN UZBEK FOLK LULLABIES

Umurzakova Nargiza Abdurashidovna

Vakıf doktora öğrencisi, Alisher Navoi'nin adını taşıyan Taşkent devlet
Özbek Dili ve Edebiyatı Üniversitesi

Özet

Makalede Özbek türkülerindeki İslami motiflerin bir tasnifi yer almaktadır. Özbek halk ninnileri çeşitli araştırmacılar tarafından sınıflandırılmıştır. Ancak bugüne kadar yapılan çalışmalar arasında Özbek halkının ninnilerinin yapısında yer alan İslami motifler üzerinde çalışılmamıştır. Bu nedenle bu makalemizde İslami motiflerin Özbek ninnilerindeki yeri ve incelenmesi üzerine yaptığımız araştırmayı anlattık.

Ninnin çocuğun mükemmel ve parlak geleceğine dair dilekleri yansıttığı ve bir anlamda dua sözlerinin daha çok kullanıldığı bilinmektedir. Bu nedenle Özbek ninnilerindeki İslami motifler konusu da kendi araştırmasını bekleyen konulardan biridir.

Özbek ninni metinlerini incelerken birçok yerde İslami motiflere rastladık. Ancak Özbek folkloru çalışmalarında Özbek ninnilerindeki İslami motifler konusunu aydınlatan bir kaynak veya araştırma henüz oluşturulmadığından bu yazımızda Özbek folklorundaki İslami motifleri mezmunen ve sembollerine göre sınıflandırmaya çalıştık.

Anahtar kelimeler: çocuk folkloru, tür, imge sistemi, Allah, şarkı, İslami motif.

Abstract

In the article, there is a classification of Islamic motifs in Uzbek folk songs. Uzbek folk lullabiys have been classified by various researchers. However, among the studies carried out to date, the Islamic motifs that are part of the structure of the Uzbek people's lullabiys have not been studied. Therefore, in this article, we have described our research on the relevance and study of Islamic motifs in Uzbek lullabiys.

It is known that the songs of Alla reflect the wishes of the perfect and bright future of the child, and in a certain sense, the words of prayer are used more. Serves as for this reason, the issue of Islamic motifs in Uzbek lullabiys is one of the topics awaiting its own research.

While analyzing the texts of Uzbek alla, we came across Islamic motifs in many places. However, in Uzbek folklore studies, no source or research has yet been created that illuminates the issue of Islamic motifs in Uzbek allas, so in this article we tried to classify Islamic motifs in Uzbek folk lullabiys according to the content and scale of images.

Keywords: children's folklore, genre, system of images, alla, song, Islamic motif.

Ninni söyleyerek çocuk yetiştirmenin dünya halklarının kadim geleneklerinden biri olduğunu biliyoruz. Ninni şarkılarının çocuk, anne ve ninni söyleyen diğer kişiler (büyükanne, anne, teyze, amca, büyükbaba, büyükbaba vb.) için manevi ve ahlaki önemi vardır. Eserin şarkı türü olup, halkın yaşam tarzı, gelenekleri, dünya görüşü, dil özellikleri gibi unsurları taşıyan büyük bir faktördür. Ninniler şarkıcının ruh haline göre kendilerine verilen görevi yerine getirir. Yani konuşan kişi ruhen yalnızdır ve henüz dili anlayamamış bir bebekle konuşurken kalbindeki tüm duyguları ve dil yeteneklerini tam olarak ifade eder. Bu nedenle tüm şarkılar halkların kültür ve dil özelliklerinin incelenmesinde ana kaynak-nesne görevi görebilir.

Folklor çalışmalarımızda birçok araştırmacı bütün ninnileri değiştirip analiz etmiştir. Örneğin Özbek ninnilerin çalışkan araştırmacılarından Muzayana Alaviya ve Okhunjon Safarov, çocuk folklorunda ninni şarkılarının tür özelliklerini inceleyen ilk kişiler oldu¹.

¹Музаёйна Алавия, Ўзбек халк маросим қўшиқлари, –Т.: Ўзбекистон ССР «Фан» нашриёти. 1974. –225 б.

Halk bilimci O. Safarov, ninnilerin içerik açısından şu şekilde sınıflandırıyor;

1. Okşayan ninniler; 2. Ev ninnileri; 3. Tarihsel ninniler.

Çocuğu okşayan, onu çevreyle tanıştıran, annenin isteklerini yansıtan okşayan ninniler arasında yer alan bilim adamı. Bu tür ninniler halk ninnilerinin temelini oluşturur.

Ev ninnileri araştırmacı tarafından şu şekilde tanımlanıyor: "Çocuk sadece bir araçtır. Bebeğini uyutmak için beşiğini sallamaya başlayan anne, söylediği ninninin akışında boğulur, düşünceleri derinleştikçe yaşadıklarının girdabına dalmaya başlar. Bunun sonucunda anne manevi dünyasını açmaya başlar. Burası ev hayatında yaşanan süreçleri yansıtıyor"².

Munavvara Yaqubbekova, "Özbek halk ninnilerinin belirli türü ve şiirsel özellikleri" başlıklı tez çalışmasında, tüm ninniler ideolojik-içerik ve görev biçimine göre, anne sevgisinin anlatımına göre tasnif edilerek incelenmiştir. Motiflerinden yola çıkarak ninninin ideolojik ve estetik işlevlerini ortaya çıkardı³.

M. Yaqubbekova, "Özbek ninnilerinin dil bilimsel özellikleri" adlı doktora tezinde, ninnilere özgü yönleri yanı sıra ninnilerdeki benzetmelerle ilgili bilimsel ve teorik düşünceleri ustalıkla ortaya koymuştur⁴.

Ş.Turgunov, adayının "Namangan çocuk folklorunun tür kompozisyonu ve yerel özellikleri" başlıklı tezinde, Namangan ninnisinin yerel özelliklerine ve sanatına büyük önem vererek Namangan çocuk folklorundaki alla şarkılarını da araştırdı⁵.

Ninnilerin çocuğun mükemmel ve parlak geleceğine yönelik dilekleri yansıttığı ve bir anlamda dua sözlerinin de daha sık kullanıldığı bilinmektedir.

Özbek ninni metinlerini incelerken birçok yerde İslami motiflere rastladık. Ancak Özbek folkloru çalışmalarında Özbek ninnilerindeki İslami motifler konusunu aydınlatan herhangi bir kaynak veya araştırma oluşturulmadığından bu makalede Özbek halk ninnilerindeki İslami motifleri içerik ve görsellerin kapsamına göre araştırmaya çalıştık.

Araştırmamız sırasında Özbek halk ninnilerini İslami imgelerin temasına ve ölçeğine göre sınıflandırdık.

I. Özbek halk ninnilerinin konu kapsamına göre sınıflandırılması:

1. Allah'a dua etmek, çocuğun sağlığı ve uzun ömrü için Allah'a dua etmek;
2. Tanrı'ya şükran anlamında ninniler;
3. Bir çocuğun ölümüyle ilgili olarak Tanrı'ya şikayette bulunmak bağlamında ninniler.

II. Özbek ninnilerinde İslami imgelerin tezahürüne göre sınıflandırma:

1. Allah adına anılan ninniler;
2. Melekler yansıyan ninniler;
3. Hızır aleyhisselâmin ismiyle ilişkilendirilen ninniler;

²Сафаров О. Болаларни эркаловчи ўзбек халқ қўшиқлари. — Т.: 1983. 88 б. 28-б

³Якуббекова М. Жанровая специфика и поэтические особенности узбекских народных калыбельных песен "Алла". — Т.: Дисс...канд. филол. наук. 1990.-167с.

⁴Мунаввара Якуббекова. Ўзбек халқ қўшиқларининг лингвопоэтик хусусиятлари. — Т.: Дис. Фил. фан. доктори. 2005. —260 б.

⁵Турғунов Ш. Наманган болалар фольклорининг жанрлар таркиби ва локал хусусиятлари. Тошкент. Дис. Фил. Фан номзоди. 2019.—168 б.

4. Peygamberler var ninniler;

5. Dervişlerin temsil ettiği ninniler.

Allah'in adıyla anılan ninnilere örnekler:

Alla, Olloning hamdi, alla,

Sochim daryolar bandi, alla.

Man bu yurtli emasman, alla,

Sensan oyog'im bandi, alla.

Alla, alla, alla-yo,

Jonim bolam, alla.

***

Beshayrili payshaxam,

Tolib ketti qo'llarim.

Alla aytib charchamas,

Senga jonim tillarim.

Hayat bergan lazzatin,

Kuylamaymi alla-yo,

Alloh bergan ne'matin,

Siylamaymi, alla-yo.

***

Allaning oti — Razzoq, alla-yo alla,

Umringni bersin uzoq, alla-yo alla.

Odamlarning a'losi, alla-yo alla.

***

Alla demak — Haq demak,

Haqdan seni tilarman,

Alla, qo'zim, alla.

***

Allaning oti Haqdur,

Haqdan dilaklar ko'pdur.

Yetirsa dilagimni, alla,

O'lsam armonim yo'qdur.

***

Alla dey-dey borarman, alla,

Egamga qul bo'larman, alla.

Egam rahmi kelganda,

Haqdan sani tilarman.

Alla-yo alla.

***

Alla desam bo'lgaymi-yo?

Oloh rahmi kelgaymi-yo?

Shu bolajonim joniga,

Xudo rahmi kelgaymi-yo?

Yukarıdaki Allah metinlerinde yer alan "Alla'nın adı Hakdur", "Alla demek – Hak demek", "Alla'nın adı - Rezzaq, alla-yo alla" ayetleri "Alla" kelimesinin etimolojisi hakkında önemli çıkarımlarda bulunmanın temelini oluşturmaktadır.

Melekler yansıyan ninnilere örnekleri;

Jannatdan farishtalar,

Bir gul olib keldilar,

Allohim inoyati,

Uni menga berdilar,

Alla bolam, alla-yo,

Gulim bolam alla.

***

Allalayin allalari,

Yarashibdi alla,

Farishtalar sochlarini, tarashibdi alla.

Kavsar suvlariga yuvib,

Gulning bargiga artib,

Mushki anbarlar sepib,

Suyishibdi alla.

***

Farishtani qanotidan,

Yog'ar rizqin alla.

Onajonin bag'rida,

Yotar joyin alla.

***

Tunda kelib farishtalar,

Uxlatadi alla,

Tong bo'ganda ketaturib,

Uyg'otadi alla.

***

Hoy farishta ke bolamga,

Allalagin alla.

Uyqulari keganida,
Uxlatib qo'ygin alla.

***

Mening jonim yoshinda, alla-yo alla,
Yashil do'ppi boshinda, alla-yo alla.
Men jonimni so'rasam, alla-yo alla,
Qirq chiltonlar qoshinda, alla-yo alla.

Bu ninnin 4. ayetinde Chilton-Allah'in yeryüzünde kırk özel kulunun bulunduğu inancı sanatsal olarak ifade edilmektedir. Folklor eserlerinde çocuğun kırk chiltonun koruması altında olduğu, yani çocuğun Allah'ın lütfuyla korunduğu söylenmektedir.

Hızır aleyhisselâmın ismiyle ilişkilendirilen ninnilere tanrılar:

Alla, alla, to'lig'im,
Qarag'ayday bo'lig'im,
Alla-yo, alla.
Alla, alla, to'lig'im,
Zangiota cho'lig'ing,
Alla-yo, alla.

***

Shu bolammi baxti bor, alla,
Yotadigan taxti bor alla.
Kotta bo'sa omadi alla bolam, alla,
Xizr bobom bo'lar yor alla-yo, alla.***
Olloh o'zi rizq berar, alla bolam, alla,
Rizqni shu bolam terar, alla bolam, alla.
Hizr madad bersa gar, alla bolam-o alla,
Shu bolam boydanam boy, alla bolam, alla.

Peygamberler var ninnilere şunlardır:

Alla ayttim otinga, alla,
Olqishlarim zotinga, alla.
Payg'ambarla yor bo'sin, alla bolam, alla,
Sani hayot yo'linga alla.

***

Ollo o'zi qo'llagay, alla,
Payg'ambarin yo'llagay, alla.
Sanga umr bersa gar, alla,
Onenga sovg'a bo'lgay, alla.

Dervişli tanrı örnekleri:

Hey deb uchar hey qushlar, alla-yo alla,

Uying qayda dermishlar, alla-yo alla.

Darvish uyi qamishdandir, alla-yo alla,

O'n barmog'i kumushdandir, alla-yo alla.

Bu ninnilerin orijinal metninin, kuşların "Hey" ile değil, "Hay" ile uçtuğunu söylediğine inanıyoruz. Hay-Allah, Allah'ın isimlerinden biridir ve sonsuz diri anlamına gelir. Derviş evinin kamışlardan yapılmış olması hayatın kısılalığına ve geçiciliğine bir göndermedir.

Dikkat ederseniz sonsuzluk ve geçicilik kavramları burada gizli bir karşıtlık sanatı olarak kullanılmış.

Bir çocuk derviş yapıyorsa, "gümüşün sağ parmağı", çocuğun paha biçilemez bir hazine, Yaratıcının büyük bir lütfu olduğu anlamına gelir.

Geya, bolam, hey qushlar,

Xona-xona darveshlar,

Darveshlar machitda qishlar,

Heya, bolam, heya.

***

Heya, Heya, qushlar-ey, alla,

Bulbul qayda darvishlar-ey, alla.

Hey, qushlar sayrar chamanda, alla,

Ay manam seni qul bandang-ey, alla.

Alla-alla-ey, heya, hey.

***

Alla diyman o'paman, alla,

Yov kesa gar qopaman, alla.

Arzandammi aldab-suldab, alla,

Darveshlardan ogamman alla.

***

Bo'z bolade bo'zlasam, alla,

Murodini ko'zlasam, alla.

Bemurod dib bo'zlama, alla,

Darveshdey bo'b yig'lasam, alla.

Bolam bag'rimga yotsin, alla,

Tongda quyoshi otsin, alla.

Tanasini dard qo'yib alla,

Sog'lig'da uyg'onsin, alla.

***

Daydi yurgan darveshlar,
Bir-biriga eshmishlar,
Bolammi uyqushini,
Eytin qayga quvmishlar,
Alla bolam, alla.

Ninninin metinlerinde anlatıcının iç deneyimleri sanatsal ifadesini ince ipuçları ve ayrıntılarla bulur:

Shirin jonim shikasta, alla,
Jonim senga payvasta, alla.
Sen bolamning bolasi, alla,
Yuragimning qorasi, alla.

Metnin içeriğine göre bu ninni, büyükannenin torununa anlattığı ninnidir. ("Çocuğumun çocuğu"). Toruna "kalbimin karası" diye hitap edilmesi, kalpteki kara noktaya gönderme olup, sen kalbimin ağındasın, sen benim en sevdiğimsin anlamında kullanılmıştır.

Özetle, annenin çocuğunu kutsaması ve ona olan sevgisini dua sözleriyle ifade etmesi sonucunda ninnilerde çoğunlukla ninni metinlerindeki pek çok İslami motif yansıtılmaktadır. Bunu incelemek, insanların zihniyetini ve değerlerini incelemek için ana kaynak görevi görür. Bu nedenle Özbek ninnilerindeki İslami motifler konusu da kendi araştırmasını bekleyen konulardan biridir.

Referanslar:

1. Müzeyyana Alaviya. Özbek halk ritüel şarkıları.-T.: Özbek SSC'nin "Fan" yayınevi. 1974. - 225 s.
2. Muzaffarova S. Özbek halk toplantılarının şiiri. Philol. bilim adayı. dis. - T.: TAI. 2003. -160 s.
3. Safarov O. Çocukları okşayan Özbek türküleri. - T.: 1983. 88 s. s.28
5. Safarov O. Özbek çocukların şiirsel folkloru. -T.: Öğretmen, 1985. -250 s.
6. Rajabov D. Özbek türkülerinin yapısı: kompozisyon ve imgeler. Dis. Phil. Bilim. Dr. - T.: 2019. - 231 s.
7. Yakubbekova M. Özbek türkülerinin dil özellikleri. Dis. Filoloji Doktoru. -T.: 2005. -260 s.
8. Yakubbekova M.M. Genrovaya spetsifika ve poeticheskie osobennosti Uzbekskiek narodnyx kalybelnyx "Alla". – T.: Diss...cand. Philol. bilim 1990.-167s.
9. Sharipova L. Şiir ve folklor. - T.: Navroz, 2019. - 178 s.
10. Özbek folkloru yazıları. 3 çatı. -T.: Bilim, 1988. -288 s.

**GENDER ISSUES OF LABOR MIGRATION
(ON THE EXAMPLE OF KYRGYZSTAN)**

*İŞGÜCÜ GÖÇÜNÜN CINSİYET SORUNLARI
(KIRGIZISTAN ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN)*

Cholpon K. SOORONBAEVA

The Senior lecturer of Karakol state University after K.Tynystanov;
Philosopher
ORCID ID : 0009-0003-0448-3193

Abstract

Currently, migration is increasing not only in Kyrgyzstan, but all over the world and is gaining an international character. For Kyrgyzstan, labor migration played a special role in the midst of the economic crisis. Migrant workers have made significant contributions not only to the daily life of their relatives through money transfers, but also to the economic growth of the country. Migration has become one of the most characteristic and important phenomena during the period of transformation of society, it has become the constant basis for job search. Today, there are more than 1 billion immigrants in the world, representing 1/7 of the world's population, and this number is increasing every year. of the 1 billion immigrants, 258 million are international immigrants. About half of the international migrants in the world are women. Globally, the proportion of women among international migrants reached 49.3% in Dec 2000. The number of immigrants worldwide is increasing faster than the world population, reaching 2.8–3.4% in 2000. Quarantine and isolation during COVID-19 affect about 50% of the world's population (about 3.9 billion people).

Kyrgyz women are kind of the most dynamic ladies in the world who migrate all over many countries. Women and girls of Kyrgyz nationality can be seen in Russia, America, Europe, as well as Arab and African countries. They adapt to the conditions of different countries with another socio-cultural characteristics faster than men. Professionally, they are significantly superior to male migrants, and therefore quickly master the tasks assigned to them. Therefore, the role of female migrants in the development of Kyrgyz society upon returning to their home country is high valuable. Kyrgyz women are one of the most dynamic ladies in the world who migrate all over the world. Women and girls of Kyrgyz nationality can be seen in Russia, America, Europe, as well as Arab and African countries. They adapt to the conditions of different countries with different socio-cultural characteristics faster than men. Professionally, they are significantly superior to male migrants, and therefore quickly master the tasks assigned to them. Therefore, the role of female migrants in the development of Kyrgyz society upon returning to their home country is invaluable.

Keywords: migrants, migration, money transfers, socio-cultura, Globally.

Özet

Şu anda sadece Kırgızistan'da değil, tüm dünyada göç artıyor ve uluslararası bir karakter kazanıyor. Kırgızistan için emek göçü, ekonomik krizin ortasında özel bir rol oynadı. Göçmen işçiler, para transferleriyle sadece akrabalarının günlük yaşamına değil, aynı zamanda ülkenin ekonomik büyümesine de önemli katkılarda bulundular. Göç, toplumun dönüşümü döneminde en karakteristik ve

Bugün dünyada dünya nüfusunun 1 / 7'sini temsil eden 1 milyardan fazla göçmen var ve bu sayı her yıl artıyor. 1 milyar göçmenin 258 milyonu uluslararası göçmenlerdir. Dünyadaki uluslararası göçmenlerin yaklaşık yarısı kadındır. Küresel olarak, uluslararası göçmenler arasında kadınların oranı 2000 yılında% 49,3'e ulaştı. Dünya çapındaki göçmenlerin sayısı dünya nüfusundan daha hızlı artarak 2000 yılında% 2,8–3,4'e ulaşıyor. Kırgız kadınları dünyanın dört bir yanına göç eden en dinamik kadınlardan biridir. Kırgız uyruklu kadınlar ve kızlar Rusya, Amerika, Avrupa, Arap ve Afrika ülkelerinde görülebilir. Farklı sosyo-kültürel özelliklere sahip farklı ülkelerin koşullarına erkeklerden daha hızlı uyum sağlarlar.

olarak erkek göçmenlerden önemli ölçüde üstündürler ve bu nedenle kendilerine verilen görevleri hızla yerine getirirler. Bu nedenle, kadın göçmenlerin kendi ülkelerine döndüklerinde Kırgız toplumunun gelişmesindeki rolü oldukça değerlidir. Kırgız kadınları dünyanın dört bir yanına göç eden en dinamik kadınlardan biridir. Kırgız uyruklu kadınlar ve kızlar Rusya, Amerika, Avrupa, Arap ve Afrika ülkelerinde görülebilir. Farklı sosyo-kültürel özelliklere sahip farklı ülkelerin koşullarına erkeklerden daha hızlı uyum sağlarlar. Mesleki olarak erkek göçmenlerden önemli ölçüde üstündürler ve bu nedenle kendilerine verilen görevleri hızla yerine getirirler. Bu nedenle, kadın göçmenlerin kendi ülkelerine döndüklerinde Kırgız toplumunun gelişmesindeki rolü paha biçilemezdir.

Anahtar kelimeler: göçmenler, göç, para transferleri, sosyo-kültürel, küresel.

Today, Kyrgyzstan has declared itself an open democratic country and had signed the main international conventions that guarantee the basic human rights and freedoms of the citizens of the country. These guarantees are clearly reflected in the Constitution of the country

The conducted analysis of the current situation on the main indicators of achieving gender equality demonstrates progress, but at the same time reveals a number of problems and challenges in the social, economic and political spheres.

In recent years, the Kyrgyz Republic has joined the Beijing Platform for Action, ratified a number of international conventions, including the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (1997), and signed the Millennium Declaration. The consequences of this were the assumption by the state of international political and legal obligations, including the need for periodic reporting of the Kyrgyz Republic to the UN treaty bodies [1].

A legal framework has been created, fundamental laws of the Kyrgyz Republic have been adopted, such as: "On state guarantees of ensuring equal rights and equal opportunities for men and women" and the Law of the Kyrgyz Republic "On social and legal protection from domestic violence".

The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, which was ratified by Kyrgyzstan among other states, has a special focus on eliminating the discriminatory position of women in all spheres of life. It should be noted that migrants play an important role for all CIS countries and are an important resource for human development. However, this is still the most problematic area for states and people's lives. First of all, this concerns labor migration. The main challenges in this area are the extreme scale of illegal immigration, the impotence of host countries in the face of a continuous flow of illegal immigration, the narrowness of the immigration infrastructure (various legal, social, household and other services), informal and illegal activities associated with a number of needs of labor immigrants.

Traditional labor migration is perceived as a predominantly male occupation. The man goes to work and acts as the main "breadwinner" of the family, and the woman stays at home and follows him as a family member. Such stereotypes do not fully correspond to reality.

Women have long been "independent", "self-sufficient" and active participants in migration. This was recognized internationally in the early 1990s, when a special UN working group on female migration was created [1].

The international community is indeed aware of the important role of migrant women in development and of the many specific problems they face due to the nature of their employment and their vulnerable position in the labor market. The fact that immigrant women work in the least prestigious areas of employment is evidenced by their wages.

In addition to objective economic aspects, there are also subjective signs of the low status of workers, hired migrants. Migrant women have a certain negative image in society, and a certain stigma is imposed on their image in the eyes of society. This is based on the fact that they usually do unremarkable and reprehensible work. The peculiarities of female labor migration are often associated not only with the presence of employment secrets characteristic of female migrants and the low prestige of work in these

sectors, but also in other ways. This is the greater flexibility of female labor, the more difficult it is to regulate it in contracts, and this is a personal ("piecemeal") feature. These are also the socio-demographic characteristics of immigrants (young age, incomplete education).

An important feature of female labor migration is the multitude of latent motives (marriage, illegal movement). Female immigrants from Central Asian countries occupy a leading position in Russia by country of origin. According to experts, the share of women in the total flow of labor migrants in Russia, as well as in the main countries receiving migrants from Kyrgyzstan, is more than 30% [2].

If earlier women were invisible in the international migration arena as independent agents, but were recognized as family members of male migrants, today women are becoming known as an independent group of labor migrants. In society, there is a term for female immigrants "unattached immigrants". Autonomous and not "attached" to her husband or family.

At all stages of the migration process, in principle, due to restrictions for female migrants, additional difficulties and barriers, types of employment (industries), processes, requirements for the level of education and existing social difficulties.

Discrimination is a cultural stereotype, often further reinforced in attitudes towards age, class intersections and ethnic marginalization. The causes of marginalization of female migration should be examined in the objective economic field, primarily the nature of female migrants' work, the structure of the economy and their role in society. Female migrants are employed in the most discriminated, informal and underrepresented segments of migrant employment.

Service jobs, which employ mostly female migrants, have many characteristics that make workers in this sector more vulnerable and less socially protected than those employed in other sectors of the economy. Work in the production of services, whether private or public, has been perceived as a de facto, traditionally equal area in its social and economic significance in relation to other types of work. This is especially true for the so-called household services [3].

Recognition in policies and regulations of the fact that women migrant workers make a significant contribution to the development of their countries of origin and destination, and the corresponding consideration should ensure the development of stereotypes and gender-sensitive programs. In this way, both large economic benefits and low social costs are obtained. Thus, under conditions of sustainability of the economic and social factors motivating labor migration, such as environmental and political factors in the countries of Central Asia, the feminization of migration, the Kyrgyz Republic must face sexual segregation.

We consider an approach that focuses on equality of opportunity and equality of outcome for both male and female migrants. At the international and national level, illegal female labor migration and trafficking women in some of their manifestations have undermined the country's image as a supplier of "live" goods and harmed the country's demographic potential. Illegal international travel by women of childbearing age leads to the growth of the shadow economy and a decrease in barriers to intolerance towards various forms of criminal activity among the population.

At the same time, more than half of the migration flow abroad is in the direction of Russia. The Russian Federation is the most preferred migration destination. In recent years, more women have officially left the country than men. According to national statistics for the past five years, the share of women in interregional migration is higher than that of men every year.

Over the past 10 years, approximately a third of the total population of the republic has changed their place of residence. The main outflow of the population is from rural areas to cities. 25-30% of the members of internal migrants are persons under 18 years of age. In 2009 less than 50 thousand people were registered [3]. This trend has not changed even after last 15 years.

Another feature of the dynamism of Kyrgyz women is the labor devaluation both in their country of origin and abroad. This is predetermined by the historically established role of women in the educational

and professional spheres. It should also be noted that the female labor force in most cases has a serious migration potential associated with the desire to live, stay in a foreign country for permanent residence or successfully marry a foreigner.

In Kyrgyzstan, an unfavorable immigration system is currently being formed, which negatively affects the employment of compatriots abroad. In fact, there are many restrictions in Kyrgyzstan that do not yet allow the exchange of labor.

The first and main reason is the lack of a single database of labor resources of the republic, which is needed by foreign employers.

The second reason is the inefficiency of working with the national migration agencies and low employment of representatives abroad. It is also necessary to resolve the issue of organizing the departure of labor migrants abroad. According to our law, the National Agency for Migration and Employment does not have the right to engage in the export of labor. Currently, there are no targeted national programs to support external labor migration of Kyrgyz women. In fact, this profitable sector of foreign economic activity has been captured by commercial companies and illegal organizations that provide women with extensive support when entering abroad, in the absence of a national protectionist policy in the sphere of labor migration.

Considering that the majority of Kyrgyz Women leaving the country experience legal difficulties due to the lack of interstate agreements between foreign and Kyrgyz enterprises, it creates difficulties in accessing legal programs abroad. The desire of Women to go abroad as labor migrants leads to the expansion of illegal routes. One of the most serious consequences of the illegal entry of Women abroad is "human trafficking", which poses a threat to the national security of both donor and recipient countries. At the international and national levels, illegal migration and trafficking female labor in its specific manifestations can tarnish and affect the image of the countries supplying "raw materials", which leads to the growth of the shadow economy and a decrease in barriers to intolerance of the population to various forms of criminal activity of the population. In addition, illegal immigration of international states can contribute to the emergence of interstate technological criminal terrorism, the strengthening of types of international terrorism and the expansion of interstate transfers of criminal technologies.

Of particular concern are issues related to the personal safety of women who are at risk of contracting AIDS and other sexually transmitted diseases, which negatively affect the birth rate in the country. The reality that women become heavily addicted to drugs or commit suicide in the wake of public tolerance for the reduction in the number of victims of "human trafficking" leads to the creation of obstacles in finding employment after returning from abroad, which is associated with a significant risk to life and health. Against the backdrop of the enormous negative impact of illegal female labor migration on the economy of Kyrgyzstan, labor migrants represent an independent unit. At the same time, it should be noted that labor migration helps to ease tensions and attract investment into the economy of Kyrgyzstan through the labor market and foreign exchange transfers [3].

In general, as women become more actively involved in labor migration, the needs of migrant workers for labor protection services increase. These conditions, which men are often willing to ignore, are perceived as important, and women pay much more attention to them. In most cases, these conditions are equally important for women and men; the implementation of policies and legislation in the field of labor migration can better contribute to measures to ensure decent working conditions for women.

Thus, the main reasons for population migration are not only socio-economic factors, but also political factors associated with the formation of new states, political instability, oppression and discrimination.

[5]

It should be emphasized that both regional and national factors play an important role in migration processes.

References:

1. State Migration Service under the Government of the Kyrgyz Republic (2017). Overview of the migration situation in Kyrgyzstan. Retrieved from: (Государственная служба миграции при Правительстве Кыргызской Республики (2017 г.). Обзор ситуации с миграцией в Кыргызстане. Получено по ссылке· <http://ssm.gov.kg/reports/view/>
2. Sollund, R. A. and Leonard, L. (2012). Transnational Migration, Gender and Rights. Bingley, S. K.: Emerald Group Publishing Limited. Thiem, S. (2008). (Соллунд Р.А. и Леонард Л. (2012 г.). Транснациональная миграция, гендер и права. Бинглей, С.К.: Emerald Group Publishing Limited. Тьем С. (2008 г.).
3. Живя в переходном состоянии: Как кыргызские женщины справляются с различными ролями в многопространственной обстановке (англ. Living in transition: How Kyrgyz women juggle their different roles in a multi-local setting).
4. Гендер, технология и развитие (12), 3, 325-345. Получено по ссылке: https://auca.kg/uploads/Migration_Database/Thieme_2008_GTD~12-3-03.pdf.
5. Туруканова Е.В. (2011). Women migrants from the CIS in Russia. Moscow: Max Press. (Тюруканова Е.В. (2011 г.). Женщины-мигранты из СНГ в России. Москва: Макс Пресс.)

ҚАЗАҚСТАН ҒЫЛЫМЫНДАҒЫ ӘЙЕЛДЕРДІҢ ОРНЫ МЕН РОЛІ (Ө.ЖӘНІБЕКОВ АТЫНДАҒЫ ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН
ПЕДАГОГИКАЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ МЫСАЛЫНДА)
THE PLACE AND ROLE OF WOMEN IN SCIENCE IN KAZAKHSTAN (ON THE EXAMPLE OF THE O. ZHANIBEKOV SOUTH
KAZAKHSTAN PEDAGOGICAL UNIVERSITY)

G.M. SYZDYKOVA¹,

¹PhD, Associate Professor, South Kazakhstan Pedagogical University named after. O. Zhanibekova, Shymkent, Kazakhstan

N.T. SHERTAYEVA²

²Candidate of Chemical Sciences, Associate Professor, South Kazakhstan Pedagogical University named after O. Zhanibekov, Shymkent, Kazakhstan

B.B. SHAGRAYEVA³

³Candidate of Chemical Sciences, Associate Professor, South Kazakhstan Pedagogical University named after O. Zhanibekov Shymkent, Kazakhstan

A.K.KOSSAUOVA⁴

⁴Candidate of Agricultural Sciences, South Kazakhstan Pedagogical University named after O. Zhanibekov, Shymkent, Kazakhstan

Түйін

Мақалада Қазақстан әйелдерінің, соның ішінде, оңтүстік өңірдегі іргелі оқу орындарының бірі Ө.Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университетінің ғалым әйелдерінің ғылым мен білім саласындағы қол жеткен жетістіктері талданады. Олардың ғылымды дамытуға қосқан үлесі туралы, атап өтсек, жоғары және орта білім мазмұнын жаңарту, жаңа педагогикалық әдістеме, білім беруде жасанды интеллектіні қолдану, STEM технологиялары, геймификация, заманауи педагог құзіреттері секілді қазіргі таңда өзекті болып отырған бағыттар бойынша жүзеге асырып отырған ғылыми- зерттеу жобалары қарастырылады. Университет әйел ғалымдарының жетекшілігімен қазіргі күні «Аралас оқыту технологияларын қолдана отырып болашақ математика мұғалімдерін даярлау процесін жетілдіру», «Инклюзивті білім беру жағдайында мектеп жасына дейінгі балаларды мектепке бейімдеу үшін «Әлемді тану» компьютерлік білім беру бағдарламасын жасау, «Smart-білім беру жағдайында «Scratch» және «Робототехника» курстары бойынша бастауыш мектепте ақпараттық білім ортасын эзірлеу», «Білім беруді цифрландыру жағдайында болашақ мұғалімдердің жаратылыстану пәндері бойынша STEM-құзыреттерін қалыптастыру», «Сүт өнеркәсібінің қалдықтары негізінде функционалдық сусындарды байыту үшін пробиотиктерді микрокапсуляциялау технологиясын эзірлеу» тақырыптарында жүргізіліп отырған іргелі зерттеу жұмыстарына баға беріледі. Мақалада ғылыми-зерттеу қызметінің ең бір маңызды бағыты - жоғары білімді мамандарды даярлау сапасын арттыруда әлеуетті ықпал саналатын білім алушыларды ғылымға баулудағы, олардың ғылыми-зерттеу жұмыстарына жетекшілік жасаудағы ғалым әйелдеріміздің ролі және олардың жетекшілігімен Web of Science, Scopus базасында жас ғалымдар жариялымының артып отырғандағы көрсетіледі.

Жұмыста сондай-ақ, университеттің ғылыми-зерттеу қызметінде ғалым әйелдердің санының жылдан-жылға артып келе жатқандығы, университеттің әйел ғалымдарының «Жас ғалым», «ЖОО үздік оқытушы», «Болашақ» сынды еліміздің стратегиялық басымдықтарына негізделген адами капиталды нығайту бойынша жүргізіліп отырған жобаларға қатысу белсенділігі жайында баяндалады. Университетіміздің ғалым әйелдерінің 30-дан астамы «Жоғары оқу орнының үздік оқытушылары», 18-нің «Болашақ» стипендиясының иегерлері, 6-ның ғылыми-зерттеу жоба жетекшілері екендігі айтылады.

Кілттік сөздер: әйел, ғылым, ғылыми жобалар, ғылымдағы әйелдер белсенділігі

Abstract

The article analyzes the achievements of women of Kazakhstan in the field of science and education, including women scientists of the U. Zhanibekov South Kazakhstan Pedagogical University, one of the fundamental educational institutions of the Southern region. Their contribution to the development of science is discussed, in particular, research projects currently being implemented in such relevant areas as updating the content of higher and secondary education, new pedagogical methods, the use of artificial intelligence in education, STEM technologies, gamification, and the competencies of a modern teacher. Under the guidance of women scientists of the university, courses are currently being held on "Improving the process of training future mathematics teachers using mixed learning technologies", "Development of a computer educational program" "Cognition of the world for the adaptation of preschoolers to school in inclusive education", "Scratch and Robotics in Smart education", "Development of an educational environment", "Formation of STEM competencies of future teachers in natural sciences in the context of digitalization of education." The assessment of the conducted fundamental research on the topic "Development of technology for microencapsulation of probiotics for the enrichment of functional beverages based on waste from the dairy industry" is given. The article highlights one of the most important areas of research activity - the role of women scientists in introducing students to science, overseeing their research work, which contributes to improving the quality of training specialists with higher education, and the growing publication of young scientists on the basis of Web of Science, Scopus under their leadership. The work will also tell about the increasing number of women scientists in the research activities of the university, about the activity of women scientists of the university in ongoing projects to strengthen human capital based on the strategic priorities of the country: "Zhas Galym", "The best university teacher", "Bolashak". It is noted that more than 30 women scientists of the university are "the best teachers of the university", 18 are holders of the Bolashak scholarship, 6 are heads of research projects.

Keywords: woman, science, scientific projects, women's activity in science

KADIN SÜNNETİ VE TÜRK CEZA HUKUKU
FEMALE CIRCUMCISION AND TURKISH CRIMINAL LAW

Bahar TURGUT¹,

Ataturk University, Erzurum, Turkey

¹ Öğr. Gör. Dr., Atatürk Üniversitesi, Adalet Meslek Yüksekokulu, Ceza ve Ceza Muhakemesi
Anabilim Dalı, Erzurum, Türkiye / ORCID ID: 0000-0001-5140-1929

Özet

Kadın sünneti, kadın cinsel organının dış kısmının kısmen veya tamamen çıkarılması veya tıbbi olmayan nedenlerle bu kısma yapılan diğer tüm müdahaleleri içeren bir prosedürdür. Bu prosedür, yanlış ve hatalı uygulamalar içermesi, tıbben gereksiz olması, prosedürü uygulayan kişinin tıp eğitimi almamış olması, uygulama yapılan ortamın hijyenik olmaması ve uygulamada kullanılan aletlerin uygun şekilde sterilize edilmemiş olması gibi sebeplerle kadın sağlığını olumsuz olarak etkilemektedir. Bu kapsamda karşılaşılan olumsuz etkiler, şiddetli ağrı ve kanama, kanama veya çok sonucu ölüm, kan zehirlenmeleri, bakteriyel enfeksiyonlar, viral enfeksiyonlar, üreme sistemi hasarları, kısırlık, gebelik komplikasyonları, düşük veya ölü doğum, erken doğum, erken yenidoğan ölümü, düşük yenidoğan ağırlığı, cinsel isteksizlik, cinsel işlev bozukluğu, idrar ve dışkı geçişinde zorluk, idrar kaçırma, kadına tetanos, HIV veya AIDS bulaşması ve psikolojik travmalardır. Kadın sünnetinin kadını cinsel yönden sakatlayan bir uygulama olduğu genel olarak kabul görmektedir. Dolayısıyla kadın sünneti, kadının vücut bütünlüğüne ve sağlığına zarar veren bir işlemdir ve böyle bir işlem hukuka uygun değildir.

Kadının veya ebeveynlerinin sünnet işlemine rıza göstermesi halinde sünnet işlemi hukuka uygun hale gelmez. Kadın sünnetinin sağlık bakımından riskli bir işlem olması ve tıbbi kurallara uygun olmaması dikkate alındığında kişinin veya ebeveynin vücut üzerinde böyle bir işleme rıza göstermesi hukuken geçerli değildir. Dolayısıyla kadın sünneti bakımından ilgilinin rızasının bulunması sünnet işlemi hukuka uygun hale getirmez.

Türk ceza hukuku mevzuatında kadın sünnetini ismen yasaklayan açık bir hüküm bulunmadığından sünnet prosedürünü gerçekleştiren kişi veya kişilerin hangi suçları işlediğinin ayrıca tespit edilmesi gerekir. Bu kapsamda çalışmamızda kadın sünneti, kasten yaralama, neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış yaralama ve kısırlaştırma suçları bakımından incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kadın Sünneti, Suç, Kasten Yaralama, Kısırlaştırma.

Abstract

Female circumcision is a procedure that involves the partial or complete removal of the external part of the female genital organ or any other interventions made on this part for non-medical reasons. This procedure negatively affects women's health due to reasons such as incorrect and faulty practices, being medically unnecessary, the person performing the procedure not having received medical training, the environment where the procedure is performed is not hygienic, and the tools used in the procedure not being properly sterilized. The adverse effects encountered in this context are severe pain and bleeding, death as a result of bleeding or shock, blood poisoning, bacterial infections, viral infections, reproductive system damage, infertility, pregnancy complications, miscarriage or stillbirth, premature birth, early neonatal death, low neonatal weight, sexual reluctance, sexual dysfunction, difficulty in passing urine and feces, urinary incontinence, tetanus in women, HIV or AIDS transmission and psychological trauma. It is generally accepted that female circumcision is a practice that sexually disables women. Therefore, female circumcision is a procedure that harms the physical integrity and health of women, and such a procedure is not legal.

If the woman or her parents consent to the circumcision, the circumcision does not become legal. Considering that female circumcision is a risky procedure in terms of health and does not comply with medical rules, it is not legally valid for the person or parent to consent to such a procedure on the body.

Therefore, in terms of female circumcision, the consent of the person concerned does not make the circumcision legal.

Since there is no clear provision in the Turkish criminal law legislation that formally prohibits female circumcision, it is necessary to separately determine which crimes the person or persons who performed the circumcision procedure committed. In this context, in our study, female circumcision will be examined in terms of intentional wounding, aggravated wounding due to its consequences, and sterilization crimes.

Keywords: Female Circumcision, Crime, Intentional Injury, Sterilization.

Giriş

Kadın sünneti, tıbbi olmayan nedenlerle kadın cinsel organının dış kısmının kısmen veya tamamen çıkarılması ile bu kısma yapılan diğer tüm müdahaleleri içeren bir prosedürdür (Althaus, 130; WHO, 2012:1). Bu prosedür kadının vücut tamlığına bir müdahale içermekte ve sünnet uygulamaları neticesinde kadının sağlığı olumsuz bir şekilde etkilenmektedir (Akalin, 2020: 186; Günaydın & Dinç, 2015: 365-367;). Bu kapsamda sünnet sebebiyle kadın şiddetli ağrı ve kanamalar yaşamaktadır. Sünnet sonrası kadında kan zehirlenmeleri, bakteriyel ve viral enfeksiyonlar, üreme sistemi hasarları, gebelik komplikasyonları, cinsel isteksizlik ile işlev bozukları ve idrar yolu problemleri görülmektedir. Bazı kadınlar işlemde sonra bulaşıcı hastalıklara yakalanmakta veya psikolojik travmalar geçirmektedir. Hatta işlem sebebiyle yaşanan kanama ve şok nedeniyle ölüm neticesi de ortaya çıkabilmektedir. (Akalin, 2020: 186; Althaus, 130; Erçakıca, 2016: 114-115; Günaydın & Dinç, 2015: 365-367; Örnek Büken, 2019: 20; Seymen Çakar, 2021: 366; Özenç, 2006: 154). Kadın sağlığı bakımından böylesine riskli bir işlemin kadına tıbben hiçbir faydası da yoktur. Dolayısıyla kadın sünneti uygulamaları hukuka aykırıdır ve ceza hukuku ile yasaklanmalıdır. Ancak Türk ceza hukuku mevzuatında kadın sünnetini ismen yasaklayan açık bir hüküm bulunmadığından sünnet uygulamalarının hangi suçları oluşturabileceği ayrıca tespit edilmelidir.

1. Kadın Sünneti Kavramı

Kadın sünneti, diğer adıyla kadın genital mutilasyonu, tıbbi olmayan nedenlerle kadın cinsel organının dış kısmının kısmen veya tamamen çıkarılması ile bu kısma yapılan diğer tüm müdahaleleri içeren bir prosedürdür (Akalin, 2020: 185; WHO, 2012:1). Bu müdahaleler kadın cinsel organının tamamen yok edilmesi, vajinal açıklığın daraltılması, cinsel organa kazıma, delme, şişleme, oyma veya dağlama işlemlerinin yapılması gibi şekillerde olabilir (Althaus,131; Erçakıca, 2016: 114; Karaman, 2017: 126;).

Kadın sünneti, bazen sıfır – onbeş yaş aralığındaki çocuklarda bazen de yetişkin kadınlarda uygulanmaktadır (Akalin, 2020: 186; Günaydın & Dinç, 2015: 364). Bu uygulamalar manevi, dini, sosyo-kültürel, hijyenik ve estetik sebeplere dayanabilmektedir (WHO, 2001:23). Bu işlem, Afrika'nın büyük bölümünde, Asya ve Orta Doğu ülkelerinin bazısında yoğun bir şekilde uygulanırken Avustralya, Yeni Zelanda, Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri'nde daha az ölçüde uygulanmaktadır (Kızılca Çakaloz & Karaçam & Güneş & Çoban, 2015: 122-123, Althaus, 130-131; UNICEF, 2010:2).

2. Kadın Sünnetinin Kadın Sağlığı Üzerindeki Etkileri

Kadın sünneti, kadın sağlığı bakımından olumlu bir etkisi ispatlanamamış ancak olumsuz etkileri ispatlanmış bir uygulamadır (Akalin, 2020: 195; Karaman, 2017: 126). Sünnet prosedürünü uygulayan kişinin yetkinliği, uygulama yapılan ortamın hijyenik olup olmaması ve uygulamada kullanılan aletlerin sterilize olup olmamasına göre kadın sünnetinin kadın sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri değişkenlik göstermektedir (Günaydın & Dinç, 2015: 365). Kadın sünnetini uygulayan kişiler genellikle köyün yaşlı kadınları olmaktadır (Karaman, 2017: 126; WHO, 2001: 17). Bu kadınlar sünnet uygulamalarını herhangi bir eğitim almadan yapmaktadır. Dolayısıyla bu kadınların sünnetle ilgili olarak tek yetkinliği zaman içerisinde prosedürü defalarca uygulayarak tecrübe kazanmış olmalarıdır. Yani yapılan sünnet tıbbi değil geleneksel bir uygulamadır (Akalin, 2020: 185).

Kadın sünneti prosedürü uygulanırken özel aletler kullanılabileceği gibi bıçak, makas, ustura, cam parçası, keskin taşlar, teneke kutular ve hatta parmak tırnakları dahi kullanılabilir (Karaman, 2017: 126; Seymen Çakar, 2021: 369; WHO, 2001:17). Bu aletler sünnet uygulaması için uygun aletler olmadığından uygulamanın yapılışını oldukça riskli bir hale getirmekte ve sünnet uygulamaları genellikle bahsi geçen aletler sterilize edilmeden yapılmaktadır (Slack, 1988: 442; Örnek Büken, 2019: 20). Ayrıca uygulama yapılırken nadiren anestezi uygulandığından kadın, sünnet esnasında acı çekmektedir (Karaman, 2017: 126). Bahsi geçen bu durumlar sebebiyle zaten riskli bir işlem olan kadın sünneti, kadın sağlığı bakımından daha da tehlikeli bir hal almaktadır.

Kadın sünnetinin kadın sağlığı üzerinde doğurduğu olumsuz neticeler şunlardır: şiddetli ağrı ve kanama, kanama veya şok sonucu ölüm, kan zehirlenmeleri, bakteriyel enfeksiyonlar, viral enfeksiyonlar, üreme sistemi hasarları, kısırlık, gebelik komplikasyonları, düşük veya ölü doğum, erken doğum, erken yenidoğan ölümü, düşük yenidoğan ağırlığı, cinsel isteksizlik, cinsel işlev bozukluğu, idrar ve dışkı geçişinde zorluk, idrar kaçırma, kadına tetanos, HIV veya AIDS bulaşması ve psikolojik travmalar (Akalin, 2020: 186; Althaus, 130; Örnek Büken, 2019: 20; Günaydın & Dinç, 2015: 365-367; Seymen Çakar, 2021: 366; Özenç, 2006: 154, Erçakıca, 2016: 114-115). Kadın sünneti sonucunda kadının özellikle cinsel açıdan artık sakat hale geldiği genel olarak kabul edilmektedir (Bris, 2019: 142; Karaman, 2017: 128).

3. Kadın Sünneti Uygulamalarının Ceza Hukuku Boyutu

Türk ceza hukuku mevzuatında sünnet uygulamalarına izin veren veya bu uygulamaları yasaklayan açık bir hüküm bulunmamaktadır. Erkek sünneti söz konusu olduğunda hareketin sosyal uygunluğu teorisi uygulanarak sünnetin suç oluşturmadığı kabul edilmektedir (Nuhoğlu, 2013: 218). Buna göre erkek sünneti, sosyal yaşama uygun olan ve toplumu rahatsız etmeyen bir işlemdir. Ayrıca erkek sünnetinde çocuğun ebeveynlerinin işleme rızasının olması, sünnetin çocuğun sağlığı bakımından faydalı bir işlem olması ve işlemin tıbbi kurallara uygun bir şekilde yapılması sebepleriyle bu sünnetin hukuka uygun bir işlem olduğu kabul edilmektedir (Nuhoğlu, 2013: 219).

Kadın sünneti bakımından durum erkek sünnetinden tamamen farklıdır. Öncelikle Türk toplumu bakımından kadın sünneti alışılmış, toplum tarafından kabul görmüş ve sosyal hayata uygun bir davranış değildir. Dolayısıyla kadın sünneti söz konusu olduğunda hareketin sosyal uygunluğundan bahsedilemez. Ayrıca tıbbi veriler de kadın sünneti uygulamalarını desteklememektedir. Çünkü kadın sünneti, kadın sağlığı bakımından oldukça riskli bir işlemdir. Bu sebeplerle kadın sünnetinin Türk hukukuna uygun bir işlem olmadığı ve kadının vücut dokunulmazlığını ihlal eden bu işlemin suç oluşturabileceği aşikardır. Ancak bu işlem bakımından Türk ceza hukuku mevzuatında özel bir düzenleme olmadığından işlemi gerçekleştiren kişinin hangi suç veya suçları işlediği ayrıca tespit edilmelidir.

Kadın sünnetinin suç türleri bakımından incelenmesine geçmeden önce belirtmeliyiz ki sünnet edilen kadının veya sünnet edilen çocuksa ebeveynlerinin işleme rıza göstermesi sünnet işlemini hukuka uygun hale getirmez. Çünkü erkek sünnetinden farklı olarak kadın sünneti sağlık bakımından riskli bir işlem olup tıbbi kurallara da uygun değildir. Kişinin veya ebeveynin vücut üzerinde böyle bir işleme rıza göstermesi halinde bu rıza hukuken geçerli bir rıza değildir (Özgenç, 2022: 366). Dolayısıyla kadın sünneti bakımından ilgilinin rızasının bulunması sünnet işlemini hukuka uygun hale getirmez.

4. Kasten Yaralama Suçu Bakımından Kadın Sünneti

Kasten yaralama suçu TCK'nın (5237 sayılı Türk Ceza Kanunu) 86. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: “*Kasten başkasının vücuduna acı veren veya sağlığının ya da algılama yeteneğinin bozulmasına neden olan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Kasten yaralama fiilinin kişi üzerindeki etkisinin basit bir tıbbî müdahaleyle giderilebilecek ölçüde hafif olması hâlinde, mağdurun şikâyeti üzerine, dört aydan bir yıla kadar hapis veya adli para cezasına hükümlenir. Suçun kadına karşı işlenmesi hâlinde cezanın alt sınırı altı aydan az olamaz. Kasten yaralama suçunun; a) Üstsoya, altsoya, eşe, boşandığı eşe veya kardeşe karşı, b) Beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı, c) Kişinin yerine getirdiği kamu görevi nedeniyle, d) Kamu görevlisinin sahip bulunduğu nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle, e) Silahla, f) Canavarca hisle işlenmesi halinde, şikâyet aranmaksızın, verilecek ceza yarı oranında, (f) bendi bakımından ise bir kat artırılır.*” Buna göre kasten yaralama suçu, başkasının vücuduna kasten acı verilmesi veya sağlığının ya da algılama yeteneğinin bozulmasına neden olunması halinde oluşur. Kasten yaralama suçu, serbest hareketli bir suç olduğundan kişiye acı veremeye, onun sağlığını ve algılama yeteneğini bozmaya elverişli her türlü hareketle bu suç işlenebilir (Koca & Üzülmöz, 2023: 242; Centel & Zafer & Çakmut, 2017: 139).

Vücuda acı veren davranışlar, mağdurun vücut tamlığı ile dokunulmazlığını ihlal eden ve ona rahatsızlık, sancılı, sızılı veya ağrı veren davranışlardır (Koca & Üzülmöz, 2023: 242; Gökçen & Balcı, 2015: 281). Kadın sünneti uygulamaları sırasında kadının cinsel organı kesilmekte ve dolayısıyla kadın acı çekmektedir. Özellikle anestezi kullanılmadan yapılan işlem sırasında kadının acı çekmemesi mümkün değildir. Sünnet uygulaması sonrasında ortaya çıkan şiddetli ağrı ve kanama ile bakteriyel ve viral enfeksiyonlar sebebiyle kadın bir müddet daha acı çekmektedir. Kişinin sağlığının bozulması demek mağdurun vücudunun normal çalışma düzeninde olumsuz bir değişiklik meydana getirilmesi demektir (Tezcan & Erdem & Önok, 2022: 250; Gökçen & Balcı, 2015: 283). Kadın sünneti neticesinde kadının bakteriyel ve viral enfeksiyonlar yaşaması, üreme sisteminde hasar meydana gelmesi ve idrar kaçırmaları gibi neticeler sağlığının bozulduğunu gösterir. Kişinin algılama yeteneğinin bozulması demek mağdurun dış dünyayı gözlemleme ve anlama yetisinin olumsuz şekilde etkilenmesi ve düşünme yeteneğinin bozulması demektir (Centel & Zafer & Çakmut, 2017: 142; Gökçen & Balcı, 2015: 284). Kadın sünneti dolayısıyla kadının şok geçirmesi, cinsel isteksizlik veya psikolojik travma yaşaması hallerinde algılama yeteneğinin bozulduğunu kabul etmek gerekir. Görüldüğü üzere kadın sünnetini uygulayan kişi kasten yaralama suçunu işlemektedir. Dolayısıyla sünnet edilen kadın da kasten yaralama suçunun mağduru haline gelmektedir. Kanun koyucu kasten yaralama suçunda suçun kadına karşı işlenmesini nitelikli hal olarak kabul etmiş ve bu halde cezanın alt sınırının altı aydan az olamayacağına hükmetmiştir. Kadın sünneti uygulamalarında mağdur kadın olduğundan failin cezası altı aydan az olmamak üzere belirlenecektir.

Kadın sünneti uygulamaları sonucunda kasten yaralama suçunun daha ağır cezayı gerektiren nitelikli halleri de oluşabilmektedir. Şöyle ki kadın sünneti bazen bebeklere bazen çocuklara bazen de yetişkinlere uygulanmaktadır. İşte sünnet mağdurunun bebek olması halinde suç beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı işlenmiş olacağından kasten

yaralama suçunun daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hali oluşur (TCK m. 86/3-b) (Tezcan & Erdem & Önok, 2022: 258). Benzer şekilde kadın sünneti prosedürü uygulanırken özel aletler veya bıçak, makas veya ustura gibi aletlerin kullanılması da kasten yaralama suçunun daha ağır cezayı gerektiren nitelikli halini oluşturur (TCK m. 86/3-e). Çünkü TCK'nın 6/1-f. maddesine göre bu aletler “Saldırı ve savunmada kullanılmak üzere yapılmış, her türlü kesici, delici veya bereleyici alet” ile “Saldırı ve savunma amacıyla yapılmış, olmasa bile fiilen saldırı ve savunmada kullanılmaya elverişli diğer şeyler” kapsamında silah mahiyetindedir (Koca & Üzülmüş, 2023: 263; Centel & Zafer & Çakmut, 2017: 156-157). Dolayısıyla kadın sünneti uygulamaları kasten yaralamanın silahla işlenen nitelikli halini oluşturur.

5. Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Yaralama Suçu Bakımından Kadın Sünneti

Neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama suçu TCK'nın 87. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: “Kasten yaralama fiili, mağdurun; a) Duyularından veya organlarından birinin işlevinin sürekli zayıflamasına, b) Konuşmasında sürekli zorluğa, c) Yüzünde sabit ize, d) Yaşamını tehlikeye sokan bir duruma, e) Gebe bir kadına karşı islenip de çocuğunun vaktinden önce doğmasına neden olmuşsa, yukarıdaki maddeye göre belirlenen ceza, bir kat artırılır. Ancak, verilecek ceza, birinci fıkraya giren hallerde üç yıldan, üçüncü fıkraya giren hallerde beş yıldan az olamaz. Kasten yaralama fiili, mağdurun; a) İyileşmesi olanağı bulunmayan bir hastalığa veya bitkisel hayata girmesine, b) Duyularından veya organlarından birinin işlevinin yitirilmesine, c) Konuşma ya da çocuk yapma yeteneklerinin kaybolmasına, d) Yüzünün sürekli değişikliğine, e) Gebe bir kadına karşı islenip de çocuğunun düşmesine, neden olmuşsa, yukarıdaki maddeye göre belirlenen ceza, iki kat artırılır. Ancak, verilecek ceza, birinci fıkraya giren hallerde beş yıldan, üçüncü fıkraya giren hallerde sekiz yıldan az olamaz. Kasten yaralamanın vücutta kemik kırılmasına veya çıkığına neden olması halinde, yukarıdaki maddeye göre belirlenen ceza, kırık veya çıkığın hayat fonksiyonlarındaki etkisine göre, yarısına kadar artırılır. Kasten yaralama sonucunda ölüm meydana gelmişse, yukarıdaki maddenin birinci fıkrasına giren hallerde sekiz yıldan oniki yıla kadar, üçüncü fıkrasına giren hallerde ise oniki yıldan onsekiz yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.”.

Kadın sünneti prosedürü uygulanırken veya prosedür tamamlandıktan sonra ortaya çıkan neticeler, neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama suçunun oluşumuna sebebiyet verebilmektedir. Öncelikle kadın sünneti, kadının üreme veya boşaltım organlarının işlevinin sürekli zayıflamasına sebep olabilmektedir. Bir organın işlevinin sürekli zayıflaması demek organın işlev veya fonksiyonunun yüzde on ile elli arasında bir kayıp yaşaması demektir (Gökçen & Balcı, 2015: 359). Sünnet sonrasında kadında üreme sistemi hasarı kalması ile kadının cinsel işlev bozukluğu veya idrar kaçırma problemi yaşaması hallerinde organın işlevi bahsi geçen oranlarda ve sürekli bir şekilde zayıfladığından neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama suçu oluşur (TCK m. 87/1-a). Sünnet sebebiyle gebe olan kadının gebelik komplikasyonları yaşaması ve erken doğum yapması ihtimali vardır. Kadın vaktinden önce doğum yapar ve çocuk da yaşarsa neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama suçu oluşur (TCK m. 87/1-e) (Centel & Zafer & Çakmut, 2017: 162). Kadın sünneti uygulaması sonucunda gebe olan kadının çocuğunu düşürmesi de mümkündür (TCK m. 87/2-e). Benzer şekilde kadının üreme sisteminin hasar görmesi ve dolayısıyla çocuk yapma yeteneğini geri dönüşü olmayan bir şekilde tamamen kaybetmesi söz konusu olabilir (TCK m. 87/2-c) (Centel & Zafer & Çakmut, 2017: 167). Bu durumlarda da neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama suçu oluşur. Benzer şekilde sünnet sebebiyle kadının yoğun kanama veya şok yaşaması hayatını tehlikeye sokan bir durum oluşturabileceği gibi kadının ölümüne de sebep olabilir (TCK m. 87/1-d, TCK m. 87/4). Bu hallerde de neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama suçu oluşur.

6.Kısırlaştırma Suçu Bakımından Kadın Sünneti

Kısırlaştırma suçu TCK'nın 101. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: *“Bir erkek veya kadını rızası olmaksızın kısırlaştıran kimse, üç yıldan altı yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Fiil, kısırlaştırma işlemi yapma yetkisi olmayan bir kimse tarafından yapılırsa, ceza üçte bir oranında artırılır. Rızaya dayalı olsa bile, kısırlaştırma fiilinin yetkili olmayan bir kişi tarafından işlenmesi halinde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.”* Kısırlaştırma, kişinin cinsel tatminine engel olmayacak şekilde çocuk yapma yeteneğinin ortadan kaldırılmasıdır (Tezcan & Erdem & Önok, 2022: 388). Bir kadının sünnet edilmesi onun kısırlaştırılması demek değildir. Ancak sünnet edilen kadında cinsel işlev bozukluğu veya üreme sistemi hasarları meydana gelebilir. Bu bozukluk veya hasarlar neticesinde kadın çocuk yapma yeteneğini kaybedebilir. İşte bu durumda sünneti uygulayan kişinin kısırlaştırma suçundan sorumluluğunun doğup doğmayacağı tespit edilmelidir.

Kısırlaştırma suçunda failin mağduru kısırlaştırmak için kasten hareket etmesi aranır. Yani fail mağduru kısırlaştırmaya yönelik bir harekette bulunduğunu ve bu hareket sonucunda mağdurun çocuk yapma yeteneğini kaybedeceğinin bilmelidir (Tezcan & Erdem & Önok, 2022:391; Koca & Üzülmöz, 2023: 352). Kadın sünnetini uygulayan kişi, sünnet edilen kadını kısırlaştırma kastıyla hareket etmemektedir. Hatta sünneti uygulayan kişi, sünnet neticesinde kadının kısırlaşacağını bilincinde dahi olmayabilir. Bu halde kadın sünnetini gerçekleştiren kişinin kısırlaştırma suçu bakımından kastı olmadığından kısırlaştırma suçu da oluşmaz. Ancak sünneti uygulayan kişinin kadının kısırlaşabileceğini öngörmesi ve bunu göze alarak işlemi gerçekleştirmesi halinde sorumluluğunun belirlenmesi gerekir. Kısırlaştırma suçunun olası kastla işlenmesinin mümkün olup olmadığı öğretide tartışmalıdır. Bir görüşe göre kısırlaştırma suçu olası kastla işlenebilir (Tezcan & Erdem & Önok, 2022: 391). Buna göre failin hareketi neticesinde kişinin kısırlaşacağını öngörmesi ve kabullenmesi kısırlaştırma suçunun oluşması bakımından yeterlidir. Bu görüşün kabul edilmesi halinde sünnet sebebiyle kadının kısırlaşabileceğinin öngören ve bunu kabullenerek işlemi gerçekleştiren kişi, olası kastla kısırlaştırma suçundan sorumlu olur. Öğretideki diğer görüşe göre ise kısırlaştırma suçu olası kastla işlenmez (Koca & Üzülmöz, 2023: 353). Bu görüşe göre kısırlaştırma suçunda fail, mağdurun kısırlaştırma fiiline rızası olmadığını bilmelidir. Failin suçun unsurları hakkında kesin ve tam bilgi sahibi olması gereken suçlar olası kastla işlenemeyeceğinden kısırlaştırma suçu da olası kastla işlenemez (Koca & Üzülmöz, 2023: 353). Bu görüşün kabul edilmesi halinde kadın sünneti neticesinde kadının kısırlaşması halinde sünneti gerçekleştiren kişinin doğrudan kastı olmadığından kısırlaştırma suçu oluşmaz.

Kısırlaştırma suçu, mağdurun rızası olmaksızın kısırlaştırılması fiili ile oluşan bir suçtur. Dolayısıyla bu suçta fail, mağdurun kısırlaştırmaya rızası olmadığını bilmelidir. Suç tipinde mağdura ilişkin olarak varlığı aranan bir özelliği failin bilmemesi doğrudan kastı olmadığını gösterir (Özbek & Doğan & Bacaksız, 2022: 260). Özel bir bilme unsuru içeren bu tür suçların olası kastla işlenmesi mümkün değildir (Özgenç, 2022: 250). Bu sebeple kanaatimizce, kadın sünneti işlemi sonucunda kadının kısırlaşması halinde kısırlaştırma suçu oluşmaz.

Sonuç

Kadın sünneti, tıbbi olmayan nedenlerle kadının cinsel organının dış kısmına yapılan çeşitli müdahalelere verilen isimdir. Bu müdahaleler tıbbi açıdan gereksiz ve hatta zararlı olmasına rağmen manevi, dini, sosyo-kültürel, hijyenik ve estetik sebeplerle kadınlar sünnet olmayı tercih edebilmektedir. Bazen de kadınlar aile veya çevre baskısı nedeniyle sünnet olmaya mecbur kalabilmektedir. Her ne sebeple yapılırsa yapılsın kadın sünneti, kadının sağlığı bakımından zararlı neticeleri olan bir işlemdir. Bu zararlı neticeler, şiddetli ağrı ve kanama, kanama veya şok sonucu ölüm, kan zehirlenmeleri, bakteriyel veya viral enfeksiyonlar, üreme sistemi hasarları, kısırlık, gebelik komplikasyonları, cinsel isteksizlik veya işlev bozukluğu, boşaltım sistemi hasarları, kadına bulaşıcı hastalık bulaşması ve psikolojik travmalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Erkek sünneti, sosyal yaşama uygun olan, çocuğun sağlığına zarar vermeyen, tıbbi kurallara uygun bir şekilde yapılan ve toplumu rahatsız etmeyen bir işlemdir. Bu sebeplerle erkek sünnetinin hukuka uygun bir işlem olduğu kabul edilmektedir. Ancak kadın sünneti bakımından durum farklıdır. Çünkü kadın sünneti Türk toplumu tarafından kabul görmüş ve alışılmış bir uygulama değildir. Bu uygulama kadın sağlığı bakımından da oldukça riskli bir işlemdir. Dolayısıyla kadın sünneti Türk hukukuna uygun bir işlem olmayıp kadının vücut dokunulmazlığını da ihlal etmektedir. Ayrıca kadın sünneti, tıbbi olarak zararlı bir işlem olduğundan sünnet edilen kadının veya ebeveynlerinin bu işleme rıza göstermesi işlemi hukuka uygun hale getirmez. Çünkü insan vücudu üzerinde tıbben zararlı olan işlemlere gösterilen rıza hukuken geçerli bir rıza değildir.

Kadın sünneti uygulamaları bakımından Türk ceza hukuku kapsamında oluşabilecek suç tipleri, kasten yaralama, neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış yaralama ve kısırlaştırma suçlarıdır. Kadın sünneti prosedürü, kadın cinsel organının dış kısmının kesilmesi, delinmesi, oyulması veya dağlanması gibi kadın vücuduna acı veren müdahaleler içeren bir prosedürdür. Bu prosedür neticesinde kadın, acı çekmekte, kadının sağlığı ve algılama yeteneği bozulmaktadır. Dolayısıyla kadın sünnetini uygulayan kişi kasten yaralama suçundan sorumlu olmaktadır.

Kadın sünneti prosedürünün uygulanması sonrasında kadın vücudunda meydana gelen hasarlar neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış yaralama suçunun oluşumuna da sebep olabilmektedir. Örneğin, sünnet sebebiyle kadının üreme veya boşaltım organlarının işlevi sürekli olarak zayıflayabilmekte; gebe olan kadının gebelik komplikasyonları yaşaması ve bebeğin düşmesi veya erken doğması gibi sorunlar yaşanabilmekte; kadın, üreme sisteminin hasar görmesi sebebiyle çocuk yapma yeteneğini kaybedebilmektedir. Hatta sünnet sebebiyle yoğun kanama veya şok yaşayan kadın hayatını da kaybedebilmektedir. Tüm bu hallerde sünneti uygulayan kişi neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış yaralama suçundan sorumlu olmaktadır.

Kadın sünneti prosedürü uygulandıktan sonra sünnet edilen kadında cinsel işlev bozukluğu veya üreme sistemi hasarları meydana gelmesi ve bu sebeplerle kadının çocuk yapma yeteneğini kaybetmesi söz konusu olabilir. Bu halde sünnet uygulamasını yapan kişinin kısırlaştırma suçundan sorumluluğu tespit edilmelidir. Kısırlaştırma, kişinin rızası olmaksızın çocuk yapma yeteneğinin ortadan kaldırılmasıdır. Kadın sünneti prosedüründe sünneti uygulayan kişinin kadını kısırlaştırmaya yönelik bir kastı bulunmamaktadır. Kısırlaştırma suçu ancak doğrudan kastla işlenebilen bir suç olduğundan kadın sünneti uygulayıcısı kısırlaştırma suçundan sorumlu olmaz. Sünnet uygulaması sonucu kadının çocuk yapma yeteneğini kaybetmesi halinde neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış yaralama suçu oluşur.

Kadın sünneti, Türk toplumunda gelenek halini almış, bilinen, kabul gören ve sık sık uygulanan bir prosedür olmadığından mevzuatımızda bu prosedürü yasaklayan bir düzenleme olmaması anlaşılabilir bir durumdur. Ancak Türkiye hem göç alan hem de turizm yoğunluğu yaşayan bir ülke olarak yabancı kültürlerin etkisine açık bir ülkedir. Günümüzde toplumların birbirini etkileme ve asimile etme oranlarının ne denli arttığı göz önüne alındığında yakın bir gelecekte toplumumuzda kadın sünneti uygulamalarına rastlanması şaşırtıcı olmayacaktır. Bu sebeple yakın gelecekte kadın sünneti uygulamalarını yasaklayan bir düzenlemenin yapılması gerekli olabilecektir.

Kaynaklar

- Akalın, Betül. “Türkiye’deki Somalili Gençlerin Gözünden Kadın Genital Mutilasyonu Bir İnsan Hakları İhlali Midir?”. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 47, 2020, ss. 183-197.
- Althaus, Frances A. “Female Circumcision: Rite of Passage or Violation of Rights?”. *International Family Planning Perspectives*, 23/3, 1997, ss. 130-133. Yayıncılık.
- Centel, Nur & Zafer, Hamide & Çakmut, Özlem. *Kişilere Karşı İşlenen Suçlar, Cilt I.* (2017). Beta Yayıncılık
- Erçakıca, Mustafa. “Üreme Sağlığında Etik ve Hukuki Sorunlar – Kadın Sünneti (Sakatlama/Sünnet): Etik ve Hukuki Boyutlar”. *Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2/4, 2016, ss. 111-121.
- Gökçen, Ahmet & Balcı, Murat. *Kasten Öldürme, Kasten Yaralama, Organ ve Doku Ticareti Suçları.* (2015). Adalet Yayınevi.
- Günaydın, Sevil. & Dinç, Hüsnüye. “Bir Kadın Sağlığı Sorunu: Genital Mutilasyon”. *HSP*, 2/3, 2015, ss. 363-371.
- Karaman, İhsan M. “Sosyokültürel, Etik, Tıbbi ve İslami Perspektiften Kız Çocuklarda ve Kadınlarda Sünnet”. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, 22/2, 2017, ss. 125-130.
- Kızılca Çakaloz, Damla & Karaçam, Zekiye & Güneş, Gizem & Çoban, Ayden. “Kadın Genital Mutilasyonu ve Ebe/Hemşirenin Sorumluluğu”. 2. *Uluslararası & 6. Ulusal Ebelik Öğrencileri Kongresi*, Bildiri. 27 – 30 Nisan 2015.
- Koca, Mahmut & Üzülmüş, İlhan. *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler.* (2023). Adalet Yayınevi.
- Nuhoğlu, Ayşe. “Sünnet ve Ceza Hukuku”. *Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 19/2, Özel Sayı, 2013, ss. 211-219.
- Örnek Büken, Nüket. “İstanbul Sözleşmesi Bağlamında Kadın Sünneti”. *Kadın*, 20/2, 2019, ss. 17-42.
- Özbek, Veli Özer & Doğan, Koray & Bacaksız, Pınar. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler.* (2022). Seçkin Yayıncılık.
- Özenç, Berke. “Kadın Sünneti: Etnomerkezci Önyargılardan Kültürel Dinamikleri Dikkate Alan Bir Yaklaşım Doğru”. *İÜHFİM*, 14/2, 2006, ss. 145-166.
- Özgenç, İzzet. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler.* (2022). Seçkin Yayıncılık.
- Seymen Çakar, Ayşen. “Kadının İnsan Hakları Bir Sapma Örneği: Kadının Cinsel Sakatlanması”. *TBB Dergisi*, 157, 2021.
- Slack, Alison. “Female Circumcision: A Critical Appraisal”. *Human Rights Quarterly*, 10/4, 1988, ss. 437-486.
- Tezcan, Durmuş & Erdem, Mustafa Ruhan & Önok, Murat. *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku.* (2022). Seçkin Yayıncılık.
- United Nations Children’s Fund (UNICEF). “*The Dynamics of Social Change: towards the Abandonment of Female Genital Mutilation / Cutting in Five African Countries, Florence, Italy*”. 2010.
- World Health Organization. (WHO) “*Female Genital Mutilation: Integrating the Prevention and the Management of the Health Complications into the Curricula of Nursing and Midwifery, Geneva*”. 2001, No: 01.3.

3rd INTERNATIONAL TURKIC AND WORLD WOMEN'S STUDIES CONGRESS
October 4-6, 2024, Atatürk University, Erzurum, TÜRKİYE

World Health Organization. (WHO) “*Understanding and Addressing Violence Against Women: Female Genital Mutilation*”. 2012, No: 12/41.

KÖTÜLÜK OLGUSUNUN AİLE İÇİNDEKİ İLİŞKİLERE YANSIMALARI
REFLECTIONS OF THE PHENOMENON OF EVIL ON RELATIONSHIPS WITHIN THE FAMILY

Nisanur SEVİM¹

¹Doktora Öğrencisi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Anabilim Dalı, Sosyoloji Bilim Dalı, Çankırı, Türkiye / ORCID ID: 0000-0003-2221-3886

Kemal DİL²

²Prof. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Anabilim Dalı, Sosyoloji Bilim Dalı, Çankırı, Türkiye / ORCID ID: 0000-0003-0106-8712

Özet

Bu çalışma, kötülük kuramı çerçevesinde kötülüğün kadın, erkek ve çocuklar üzerindeki etkilerini ve bu etkilerin aile dinamiklerine nasıl yansıdığını incelemek amacıyla yapılmıştır. Kötülük, birey ve topluma zarar veren ve yıkıcı etkiler oluşturan bir olgudur. Bu bağlamda kötülükler, bireylerin toplumla olan ilişkilerini ve sosyal uyumlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu konu farklı disiplinler içerisinde de ele alınmıştır. Örneğin felsefede, kötülük olgusuna ilişkin tartışmaların öncülerinden olan Epiküros, kötülüğü Tanrı'nın gücü ve niyeti üzerinden sorgular. Platon, kötülüklerin maddeden kaynaklandığını, iyiliklerin ise ruhtan kaynaklı olduğunu belirtmektedir. Sokrates ise kötülükleri bilgisizlikten kaynaklandığını belirtmektedir Sosyolojik açıdan bakıldığında ise Zimbardo, deneysel çalışmasında kötülüğün grup içi dinamikler, güç ilişkileri, otorite sahibi olma ve otoriteye itaat gibi unsurlarla ortaya çıktığını ifade etmektedir. Collins ise çatışmanın güç ilişkilerinden kaynaklandığını ve bu ilişkilerin "*simgesel şiddeti*" yansıttığını ifade etmektedir. Öte yandan Foucault, kimliklerin zaman içinde bağlamlar, topluluklar ve söylemlerle geliştiğini belirtmektedir. Bu çalışma özelinde bakıldığında kötülük olgusunun, aile dinamiklerinde ve aile içi ilişkilerde olumsuz bir etkiye sahip olduğu gözlemlenmiştir. Bu gözlemler bağlamında, aile içinde kötülüğün sonuçları olarak "*şiddet, ihanet, cinayet ve ensest ilişkiler*" gibi olaylar sıralanabilir. Bu çalışma ise, aile içindeki kötülüklerin kaynaklarını ve bu kötülüklerle neden olan sebepleri nitel araştırma yöntemi kapsamında, Tosya örneğinde ailenin temel bileşenlerinden kadın ve erkeklerle yapılan görüşmeler üzerinden sorgulanmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Kötülük, Aile, Kadın, Erkek.

Abstract

This study was conducted to examine the effects of evil on women, men and children within the framework of the theory of evil and how these effects are reflected in family dynamics. Evil is a phenomenon that harms and creates destructive effects on individuals and society. In this context, evil can negatively affect individuals' relationships with society and their social harmony. This issue has also been addressed in different disciplines. For example, Epicurus, one of the pioneers of discussions on the phenomenon of evil in philosophy, questions evil through the power and intention of God. Plato states that evil originates from matter, while goodness originates from the soul. Socrates states that evil originates from ignorance. From a sociological perspective, Zimbardo states in his experimental study that evil emerges with elements such as in-group dynamics, power relations, having authority and obedience to authority. Collins states that conflict originates from power relations and that these relations reflect "symbolic violence". On the other hand, Foucault states that identities develop over time with contexts, communities and discourses. When this study is examined specifically, the phenomenon of evil has a negative effect on family dynamics and intra-family relationships. In this context, events such as "violence, betrayal, murder and incestuous relationships" emerge as the results of evil within the family. This study attempts to question the sources of evil within the family and the reasons that cause these evils within the scope of the qualitative research method, through interviews conducted with women and men, who are the basic components of the family in the Tosya sample.

Keywords: Evil, Family, Woman, Man.

**İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA KAZAKİSTAN'DA KADIN EMEĞİ: BATI KAZAKİSTAN
ÖRNEĞİ**
WOMEN'S LABOR IN KAZAKHSTAN DURING THE SECOND WORLD WAR: THE CASE OF
WEST KAZAKHSTAN

Merve BAĞCI ŞENGÜL
Dr., Ankara, Türkiye/ ORCID ID: 0000-0002-0178-0155

Özet

Geleneksel konar-göçer Kazak toplumunda kadınlar yalnızca aile içerisindeki rolü ile konumlanmamış aynı zamanda sosyal hayatın içerisinde toplumun aktif bir üyesi olarak şekillendirici görevler üstlenmişti. Bolşevik Devrimi ile başlayan süreçte özellikle din ile mücadele kapsamında kadınların özgürleşmesi gibi kavramlar siyasetin gündemine taşınmıştır. Sovyet yönetimi eşitlik ilkesine bağlı olarak kadının iş hayatında ve toplumsal hayatta olan rolünü yeniden tanımlamıştır. Zorunlu yerleşik hayata geçiş ve şehirlere olan göç kadınların kamusal alanda farklı sahalarda yer almasını hızlandırmışsa da aile içindeki rolleri değişmemiş, iş yaşamında da bir eşitlik sağlanamamıştır. Hem özel hem kamusal alanda var olan kadınların yaşamları 1930'lu yıllarda yaşanan kıtlık ile bilhassa kırsal bölgelerde daha da zorlaşmıştır. 22 Haziran 1941'de başlayan Barbarossa Harekâtı ile Kazak Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Kızıl Ordu'ya asker göndermesinin yanı sıra cephe gerisi faaliyetlerini taşıdığı bir alana da dönüşmüştür. Genel seferberlik ile erkeklerin askere alınmasının ardından kadınların hava savunma birlikleri, iletişim, askerî taşımacılık gibi alanlarda hizmet verebilmesi için karar alınmıştır. Gönüllü Kazak kadınları da bu alanlar başta olmak üzere cephede yer almış, cephe gerisinde birçok iş kolunda erkeklerin yerini doldurmuşlardır. Nazilerin Sovyetlerin doğusuna açılan kapısı olan Stalingrad'a girmesi ile Kafkaslardan uzakta savaş ve üretim için gerekli olan petrolün çıkarıldığı ve Hazar Denizi yolu ile ulaştırılabildiği Batı Kazakistan bölgesi önem kazanmıştır. Çalışmamızda İkinci Dünya Savaşı'nda Kazak kadınların cepheye ve emek ordusuna katkıları Kazak Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin resmi olarak savaş ilan edilen tek bölgesi olan Batı Kazakistan örneği üzerinden incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kazak Kadınları, Kazak Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, İkinci Dünya Savaşı, Batı Kazakistan.

Abstract

In the traditional nomadic Kazakh society, women were not only positioned their role the within the family but also assumed shaping roles in social life as an active member of society. In the process that began with Bolshevik Revolution, concepts such as the emancipation of women, especially within the scope of anti-religious propaganda, were brought to political agenda. The Soviet administration refined the role of women in labour force and social life based on the principle of equality. Although the forced settlement and migration from rural to urban accelerated women's participation in different fields in the public sphere, their roles in the private sphere didn't change and equality in worklife couldn't be achieved. The life of women who exist in both private and public spheres, became even more difficult especially rural areas during the famine in the 1930's. With Operation Barbarossa which began on 22th June 1941 Kazakh Soviet Socialist Republic not only sent soldiers to the Red Army but also became an area where it carried out home front operations. Following the full mobilization and conscription of men, it was decided that women could serve in areas such as air defense units, communication and military transportation. Kazakh women who volunteered took part in the front especially in these fields, and compensated the men in many lines of work home front. As the Nazis entered Stalingrad, the gateway to east of Soviet Union, the West Kazakhstan region where the oil required for war and production was extracted away from the Caucasus and could be transported via Caspian Sea, gained importance. In this study, I will examined that the contributions of Kazakh women to the front and labor army in the the Second World War through the case of West Kazakhstan, the only region of the Kazakh Soviet Socialist Republic where was officially declared as combat area.

Keywords: Kazakh Women, Kazakh Soviet Socialist Republic, Second World War, West Kazakhstan.

İLK KADIN PARLAMENTO MUHABİRLERİNDEN ADVİYE FENİK
ONE OF THE FIRST WOMEN PARLIAMENT REPORTERS ADVİYE FENİK

Özlem KILINÇÇEKER

Öğr. Gör. Dr., Adıyaman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Adıyaman,
Türkiye/ ORCID ID: 0000-0003-0505-3649.

Özet

Bu çalışmada İlk Kadın Parlamento Muhabirlerinden Advıye Fenik'in hayatı ele alınmıştır. 1906 yılında İstanbul'da doğan Advıye Fenik ilk, orta ve yükseköğrenimini İstanbul'da tamamlamıştır. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi (Darülfünun) Felsefe Bölümünden mezun olan Advıye Fenik, 1928 yılında hukukçu, gazeteci aynı zamanda Demokrat Parti milletvekili Mümtaz Faik Fenik'le evlenmiştir. 1931 yılında Belçika'ya giden Advıye Fenik, Brüksel'de İktisadi ve İdari Bilimler Akademisinde ekonomi politikası üzerine eğitim almıştır. Türkiye'ye 1936 yılında dönem Advıye Fenik aynı yıl Tan gazetesinde işe başlamıştır. Advıye Fenik, aktif gazeteciliğe 30 Nisan 1949'da Zafer gazetesinde başlamıştır. Zafer gazetesinde "*Hind Masalı*" ve "*Sarı Çizmeliden*" adlı köşelerinde siyaset ve sosyal konularla ilgili düşüncelerini kaleme almıştır. Advıye Fenik, Zafer gazetesindeki yazılarını, gazetenin kapatıldığı 27 Mayıs 1960'a kadar yazmıştır. Zafer gazetesinden hariç Son Havadis gazetesinde de köşe yazarlığı yapan Advıye Fenik, gazetecilik yıllarında aralarında Hindistan ve Pakistan'ında olduğu pek çok yabancı ülkeye gitmiştir. Advıye Fenik, gezilerinde edinmiş olduğu izlenimlerini köşesinden okurlarıyla paylaşmıştır. Yazılarında çoğunlukla tek parti dönemindeki Cumhuriyet Halk Partisini eleştirirken Demokrat Parti'nin genel politikasını hep desteklemiştir. Yaşamı boyunca siyasetle yakından ilgilenen Advıye Fenik'e mecliste ilk kadın parlamento muhabirlerinden biri olarak döneminin sağ siyasetinin en hararetli savunucu gazetecilerinden biri olmuştur. Ali Cem adında bir erkek çocuğu olan Advıye 1983 yılında Ankara'da hayatını kaybetmiştir.

Yukarıda bahsedilenler doğrultusunda bu çalışmada Advıye Fenik'in hayatı ve yazıları ilgili kaynaklara dayalı olarak ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Advıye Fenik, Zafer, Tan, Sarı Çizmeliden, Mümtaz Faik Fenik

Abstract

This study examines the life of Advıye Fenik, one of the first female parliamentary reporters. Born in Istanbul in 1906, Advıye Fenik completed her primary, secondary and higher education in Istanbul. Advıye Fenik, who graduated from the Philosophy Department of Istanbul University Faculty of Letters (Darülfünun), married lawyer, journalist and Democrat Party Mümtaz Faik Fenik in 1928. Advıye Fenik went to Belgium in 1931 and studied economic policy at the Brussels Academy of Economic and Administrative Sciences. Returning to Turkey in 1936, Advıye Fenik began working at the Tan newspaper the same year. Advıye Fenik began her active journalism career at the Zafer newspaper on April 30, 1949. She wrote her thoughts on politics and social issues in her columns titled "*Hind Masalı*" and "*Sarı Çizmeliden*" in the Zafer newspaper. Advıye Fenik wrote for the Zafer newspaper, which was closed on May 27, 1960. Advıye Fenik, who was a columnist for Son Havadis newspaper and Zafer newspaper, visited many foreign countries, especially India and Pakistan, during her years as a journalist. Advıye Fenik shared the impressions she gained during her travels with her readers in her column. In her articles, she mostly criticized the Republican People's Party during the single-party period, while supporting the general policy of the Democrat Party. Advıye Fenik, who was closely interested in politics throughout her life, was one of the first female parliamentary reporters in the parliament and one of the most ardent advocates of right-wing politics of her time. Advıye Fenik, who had a son named Ali Cem, passed away in Ankara in 1983.

In line with the above, this study examines Advıye Fenik's life and articles based on relevant sources.

Keywords: Advıye Fenik, Zafer, Tan, "From the Yellow Boots", Mümtaz Faik Fenik

Giriş

Fatma Rabia Adviye Fenik, Osmanlı Devleti'nin son yüzyılında, 1906'da İstanbul'da doğmuştur (Türk Basınında Kim Kimdir, 1977, 29; Öztürk, 1998, 63).⁶ Babası Mehmet Ferdi Bey, annesi Fatma Zehra Hanım'dır. Adviye Fenik ailesi tarafından İstanbul'da tam bir İstanbul hanımefendisi olarak eğitim görmüş ve yetiştirilmiştir (Türk Basınında Kim Kimdir, 1977, 29; Demirbilek, 2017, 74; Balta, Peltekoglu, 1988, 109).

1. Adviye Fenik'in Eğitim Hayatı

Adviye Fenik, Osmanlı Devletinde kadınların nadir okuduğu yıllarda, ilk ve orta öğrenimini İstanbul'da almıştır. Fenik lise eğitimini Bezmüalam Lisesi'nde (*Kadın Gazetesi*, 12 Mart 1951, 2), Yükseköğreniminin ilkini o günlerdeki ismiyle Osmanlı Darülfünun'da bugünkü adıyla İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümünde tamamlamıştır. İkinci yükseköğrenimini ise bir Cumhuriyet kadını olarak eşiyile birlikte gittiği, Belçika'nın Bürüksel şehrinde, 1931-1934 yılları arasında Bürüksel İktisadi ve İdari Bilimler Akademisi'nde (Mali İktisat Fakültesi), Ekonomi Politikası üzerine yapmıştır (*Kadın Gazetesi*, 12 Mart 1951, 2; Balta, Peltekoglu, 1988, 110; Demirbilek, 2017, 74).

2. Adviye Fenik'in Ailesi

Adviye Fenik, okul yıllarında tanıştığı hukukçu, gazeteci aynı zamanda Demokrat Parti (DP) IX. ve X. Dönem milletvekili Hasan Mümtaz Faik Fenik'le 1928 yılında İstanbul'da evlenmiştir (TBMM Albümü, 544; Öztürk, 1998, s.63). Evliliğinin ilk yıllarında eşiyile birlikte Belçika'ya giden Adviye Fenik, burada yaklaşık beş yıl kalmıştır. Çoğunlukla Belçika'nın Bürüksel şehrinde kalan, batıyı tanımaya ve kariyer yapmaya odaklanan Adviye Fenik, yurda döndü yıllarda edindiği bilgi birikimini gazetecilik vasıtasıyla topluma aktarmaya çalışmıştır. Adviye Fenik 1937 yılında tek çocuğu olan Ali Cem'i dünyaya getirmiştir (Türk Basınında Kim Kimdir, 1977, 29; Demirbilek, 2017, 74).

3. Adviye Fenik'in Mesleki Hayatı

3.1. Gazeteciliği

Cumhuriyet döneminde kadına tanınan bazı haklar bir yandan toplumda kadının yerini yeniden ortaya koyarken "bir taraftan da kadının basında okuyucu ve tüketici olarak görülmesine" imkân tanımıştır. İşte tam da o yıllarda kadınlar gazeteciliği asıl iş edinmişlerdir. Ancak yine de Cumhuriyetin ilk yıllarında gazeteciliği seçen kadınların büyük bir kısmı, eşlerinin bağlantılı olduğu gazete ve dergilerde ancak çalışabilmişlerdir. Bu kadınlara en iyi örnekleri arasında Sabiha Sertel, Rezzan Yalman gibi Adviye Fenik'te vardır (Karaman, 2006, 25). Adviye Fenik'in bu konuda en büyük destekçisi eşi Mümtaz Faik Fenik olmuştur. Öyle ki Adviye Fenik yaşamı boyunca Türkiye'de almış olduğu Felsefe alanından çok, Belçika'da aldığı ekonomi ve politika üzerine kafa yormuştur. Adviye Hanım eşiyile Belçika'dan yurda döndükten sonra ilk 1936 yılında ulusal gazetelerden biri olan Tan gazetesinde çalışmaya başlamıştır (Balta Peltekoglu, 1988, 110,112). Yaklaşık bir yıl sonra 1937'de çocuğunun doğması üzerine gazeteciliğe bir süre ara veren Adviye Fenik hukukçu olmasına rağmen kendi gibi gazeteciliği seçen eşi Mümtaz Faik Bey'in imtiyaz sahibi ve başyazarı olduğu Zafer⁷ gazetesinde aktif gazeteciliğe 30 Nisan 1949'da başlamıştır. Zafer gazetesinde "*Hind Masalı*", "*Sarı Çizmeliden*" ve "*Altındağ Röportajları*"⁸ adlı kendine ait köşelerinde siyaset ve sosyal konularla ilgili düşüncelerini ve fıkraları kaleme almıştır (Öztürk, 1998, 63; Demirbilek, 2017, 75; Balta, Peltekoglu, 1988, 110).

⁶ Adviye Fenik'in doğum tarihi kaynaklarda 1902/ 1904 olarak da verilmemektedir. Öztürk, 1998, 63

⁷ Zafer gazetesi Ankara'da Güneş Şirketi tarafından zengin bir kadroyla kadro ile 30 Nisan 1949'da yayım hayatına başlamıştır. Gazete 1960 darbesi sonrası kapatılmıştır. Ancak 7 Ocak 1961'de tekrar açılmıştır. Z. Filiz Balta Peltekoglu, s.110.

⁸ Adviye Fenik'in bu köşesinin ismi bazı kaynaklarda "Sarı Çizmeli" olarak da geçmektedir.

Yazılarında genellikle esprili ve akıcı bir üslup kullanan Adviye Fenik, Zafer gazetesindeki yazılarına 18 Mart 1955'te bir süreliğine ara vermiştir. Zafer gazetesi DP'nin yayın organı olması nedeniyle yazılarında her fırsatta Tek Parti dönemini eleştirirken DP'nin yönetimini ve siyasetini övücü yazılar kaleme almıştır. Zafer gazetesindeki yazılarına 18 Mart 1955'te bir süreliğine ara veren Adviye Fenik iki yıl sonra tekrar Zafer gazetesinde 20 Ağustos 1957'de "*Sarı Çizmeliden*" adlı köşesinden bu sefer fıkralarıyla okullarına seslenmiştir. Fenik, Zafer gazetesinin kapatıldığı 27 Mayıs 1960'a kadar burada yazmıştır (Balta, Peltekoglu, 1988, 110, 111). Adviye Fenik, Kadın Gazetesi'nden Bedin Küçükaksoy'a verdiği bir röportajında gazeteciliği esnasında yaşadığı en kötü anısını şu cümlelerle anlatmıştır.

"Gazetecilik hayatımın en acı tarafı; Mümtaz'ın hapis olması, bana iki taraflı acı oldu. İşleri idare etmek için, çok çalışmak lazımdı; dün 4 yazı çıkarmak mecburiyeti vardı. Başmakale, sarı çizmeli, yedekçisi, dert bir değil ki. Bugün gibi hatırlarım: Soğuk bir kış gecesi, saat 2 de mektup ve yazıları tamamladım, kapıları kapattım: bir taksiye bindim. Kapıcı henüz arabanın yanından ayrılmıştı ki bir yolcu daha geldi ve arabaya bindi. Şoföre:

-Hacettepe'ye sür! emrini verdi.

Hayli korktum. O arada yüreğime su serpildi. Nasıl olsa şoför Demokratır. kendimi tanıtırım, dedim." diye anlatırken en mutlu anısını da, "*seçim gecesi.. Farukla beraber iki gece uyumadık. Matbaa, hıncalı dolup taşıyordu. Herkes sevinç içinde, Mümtaz'ın boynuna sarılıyordu. Hiç unutmam o gece ben de ne kadar bahtiyardım.*" cümleleriyle anlatmıştır. (Kadın Gazetesi, 12 Mart 1951, 2)

Akşam Postası'nın Yazı İşleri Müdürlüğünü de yapan Adviye Fenik o dönemde İngiliz Hükümeti'nin daveti üzerine Londra'ya giden altı gazeteciden biri olmuştur (Kadın Gazetesi, 12 Mart 1951, 2; Sevdı, 2020, 2).

3.2. Yazılarının Niteliği ve Üslubu

Adviye Fenik, yazılarında genellikle esprili ve akıcı bir üslup kullanmıştır. Bu üslupla Zafer Gazetesi'nde "*Altındağ Röportajları*" başlıklı köşesinde: Ankara'nın Altındağ semtinin eski ve yeni halini, buraya Anadolu'dan yapılan göçleri, bazı sosyal, kültürel ve yapısal farklılaşmalarla başlayan "*ötekileşme*" sürecini tartışarak ve çıkarımlar yaparak okuyucularıyla paylaşmıştır (Aygül, 2014, 253, 256, 258, 262, 266). Yazılarında çoğunlukla tek parti dönemindeki Cumhuriyet Halk Partisini (CHP), özellikle İsmet İnönü'yü, eleştirirken DP'nin genel politikasını ve Adnan Menderes'i hep desteklemiştir. Bunlara en iyi örneklerinden bir kaç şunlardır: Zafer Gazetesinde "*Şahıs Üzerine İnşa Edilen Siyaset*" başlıklı yazısında İzmir ve ilçelerinde söylediği nutuklarda halka "*Size Cennetin anahtarlarını getirdim*" diyen CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'yü sert bir şekilde eleştirmiştir (Zafer, 7 Mayıs 1950). Yine Zafer Gazetesinde "*Matbuata Yeni Bir Baskı*", "*Vatandaşın Günahı Neydi*" başlıkları altındaki yazılarında: CHP'nin iktidar politikasını eleştirirken basın özgürlüğü; güncel sosyal sorunlara karşı iktidarın gösterdiği ilgisizliği ve muhalefete karşı takındığı antidemokratik tutumun doğru olmadığını ortaya koymuştur (Zafer, 4 Mart 1950; Zafer, 6 Mayıs 1950). Adviye Fenik yazılarında özellikle CHP'nin tek parti yönetimine ve muhalefete tavrına tepki gösterirken DP'nin yaptığı tüm kısıtlamalarını devleti korumak amaçlı olduğunu savunmuştur (Zafer, 16 Mayıs 1950).

Adviye Fenik okuyucusunun ilgisini çeken esprili ve akıcı üslubuyla 1 Ocak 1955'de daha önce imzasız yayınlanan "*Sarı Çizmeliden*" adlı köşesinde ismini vererek güncel sosyal ve politik konuları irdeleyerek tartışmaya devam etmiştir. Bu tarihten sonra Adviye Fenik yazılarında çoğunlukla toplumdaki sosyal ahlakın giderek bozukluğunu savunmuştur. Aynı zamanda ekonomik açıdan yüksek seviyede bulunan gruplarda da manevi değerlerde azalmanın ve yozlaşmanın başladığını da ortaya koyarak eleştirmiştir (Balta, Peltekoglu, 1988, 110). Konuyla ilgili "*Sarı Çizmeliden: "Sosyete"* başlığı altında şu cümleleri okurlarıyla paylaşmıştır. "*...şık giyinen, genç görünen, içki içen, kumar oynayan ve ahlak kayıtlarını biraz fazla geniş tutan insanların suçları, sosyeteye sığınan mazeretlerdir. Üstelik sosyeteye kalkıp bir de "kibar muhit" deriz. Bunun kibarlığı neresinde? Suçlunun zengin, sefahatte hovarda, aşkta taşkın, israfa azgın olmasında mı?"* diyerek içkinin ve uyuşturucunun sosyete keyif olarak çoğalmasına tepki göstermiştir (Zafer, 1 Ocak 1955; Balta, Peltekoglu, 1988, 111). Adviye Fenik

gazeteciliğe verdiği ara sonrası “Sarı Çizmelerden: Başlamak”, adlı ilk yazısında o günlerdeki duygularını okurlarıyla şöyle paylaşmıştır. “*Hakikaten zor iş! Neresinden başlayacaksınız? Nasıl başlayacaksınız. İşiniz yoksa düşünün bakalım. Bir de başlamak bitirmektir derler. Arna bitirmeyi zor kılan da başlamak değil mi? İnsan seneler sonra tekrar yazı yazmaya başlarsa, müşkülpesent de oluyor. 0 mevkuu ele al, yok olmaz, hafif kaçır. Hem okuyucu (günlerdir ilan ettiler. Yaza yaza bunu mu? yazdı) der. Başka bir mevzu, o da pek ciddi. Başlarken bu kadar ciddisi de ağır kaçır. Hele hele birkaç gün geçsin, eski itiyat belki yerine gelir de iş kolaylaşır.*” (Zafer, 20 Ağustos 1957; Balta, Peltekoglu, 1988, 111). Zafer gazetesinden hariç Son Havadis gazetesinde de köşe yazarlığı yapan Advıye Fenik, gazetecilik yıllarında aralarında Hindistan ve Pakistan’ında olduğu pek çok yabancı ülkeye gitmiş ve gezilerinde edinmiş olduğu izlenimlerini köşesinden okurlarıyla paylaşmıştır (Balta, Peltekoglu, 1988, 110).

Advıye Fenik, siyasette DP İl İdare Kurulu, Ankara ve Ankara Belediye Meclis üyeliğinin haricinde; Mecliste ilk kadın parlamento muhabirlerinden biri olarak döneminin sağ siyasetinin en hararetili savunucu gazetecilerinden biri olmuştur (*Kadın Gazetesi*, 12 Mart 1951, 1; Sevdı, 2020, 1). Tek parti ve DP’nin iktidar olduğu yıllarda parlamento muhabirliği yapan Advıye Fenik, “Basın Şeref Kartı” sahibidir (Türk Basınında Kim Kimdir, 1977, 29).

4. Advıye Fenik’in Ölümü

Gazeteciliğinin yanında antika severliğiyle de bilinen Advıye Fenik, yaşamının önemli bir kısmını geçirdiği Ankara’da 1983 yılında hayatını kaybetmiştir (Demirbilek, 2017, 74). Advıye Fenik’in Ankara, Kavaklıdere, Havuzlu Sokak’ta bulunan villası, 1964-1966 yılları arasında TÜBİTAK’ın hizmet veren ilk binası olmuştur. Daha sonra bu bina SGK Kavaklıdere Advıye Fenik Kreşi olarak kullanılmıştır. Yeşillikler içinde bir çocuk yuvası olan bu bina daha sonra 2015’de yıkılmıştır (<https://x.com/Tubitak/status/1684490407831375872>).

Sonuç

Yaşamı boyunca siyasetle yakından ilgilenen, döneminin sağ siyasetinin en hararetili savunucu gazetecilerinden Advıye Fenik, muhakkak ki ortaya koyduğu ülkenin toplumsal sorunları ve çözümlerinde önemli bir ses olmuştur. Aynı zamanda zarafetin ve çağdaş modern Türk kadınının en güzel örneklerinden biri olarak cumhuriyetin başarılı ilk kadınları arasına adını yazdırmayı başarmıştır.

Kaynaklar

Aygül, Ceren, “1940- 1950 Yılları Arasında Öteki Ankara: Altındağ”. İdealkent, (2014). 5(11), 250-267.

Balta, Peltekoglu, Z. Filiz, *Cumhuriyet Döneminde Türk Basınında Kadın Gazeteciler*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi.1988.

Demirbilek, Birkan, *TBMM’nin IX. Dönem (1950-1954) Ankara Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri*, Nevşehir: .Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2017.

Fenik, Advıye, “Millet Şuurunun Hâkimiyeti”, *Zafer*, 16 Mayıs 1950.

Fenik, Advıye, “Pakistan Yolculuğu: 7”, *Zafer*, 18 Mart 1955.

Fenik, Advıye, “San Çizmelerden: “Sosyete”, *Zafer*, 1 Ocak 1955.

Fenik, Advıye, “San Çizmelerden: Başlamak”, *Zafer*, 20 Ağustos 1957.

Fenik, Advıye, “Şahıs Üzerine İnşa Edilen Siyaset”, *Zafer*, 7 Mayıs 1950.

<https://x.com/Tubitak/status/1684490407831375872>.

Kadın Değerlerimiz-2, (2020). Yayına Hazırlayan: Sevdî Seyit, <https://www.akademikkaynak.com/wp-content/uploads/2020/04/Kadın-Değerlerimiz-2-2.pdf>.

Kadın Gazetesi, 12 Mart 1951, 5 (211).

Karaman, Dudu, *Türk Basınında Kadın Gazetecilerin Yönetim Kademelerinde Temsili*, İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi. 2006.

Öztürk, Kazım, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-IX. Dönem (1950-1954)*, Cilt: 7, Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, 1998.

TBMM Albümü 1920-2010, (1950-1980), 2, Ankara: TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, 2010.

Türk Basınında Kim Kimdir, Basın-Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1977.

Ekler:

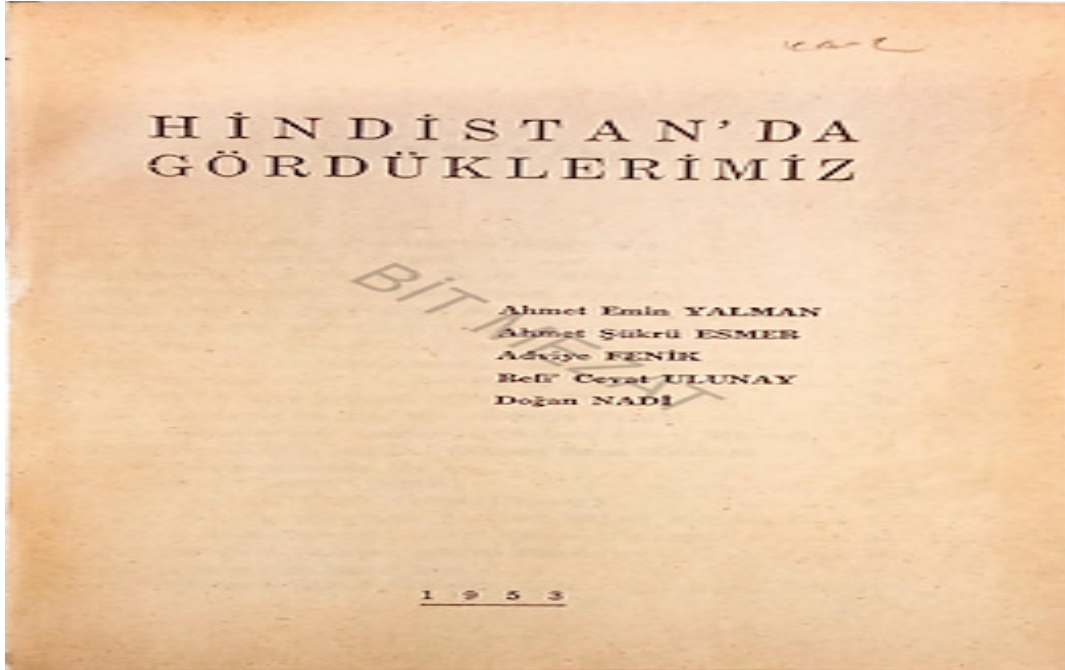

Ek:1. Advîye Fenik'in Fotoğrafi. *Kadın Gazetesi*,12 Mart 1951

Ek: 2. Ankara, Kavaklıdere Havuzlu Sokak'ta bulunan ve 1964-1966 yılları arasında hizmet veren ilk TÜBİTAK binası.

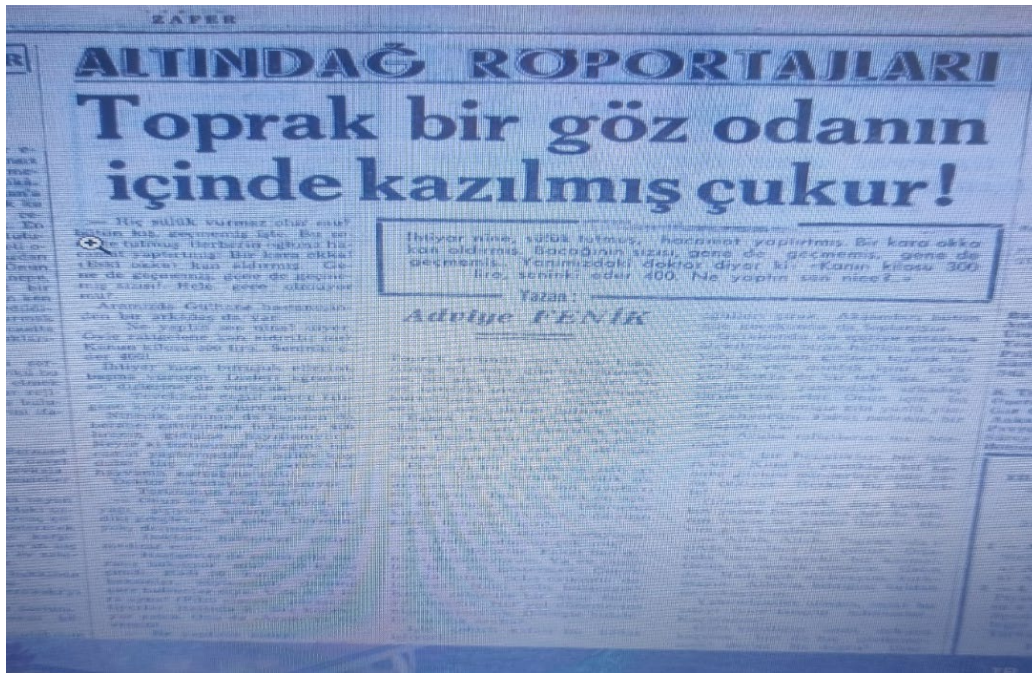

Ek: 3. Advıye Fenik'in katıldığı Hindistan Gezisine ait kitap.

Ek: 4. Advıye Fenik’in Zafer Gazetesinde yayımlanan “Hind Masalı” köşesi. Zafer, 2 Mayıs 1952.

Ek: 5. Advıye Fenik’in Zafer Gazetesinde yayımlanan “Altındağ Röportajları” köşesi. Zafer, 20 Mayıs 1949.

Ek: 6. Adviye Fenik'in Zafer Gazetesinde yayımlanan "Sarı Çizmeli'den" köşesi. Zafer, 3 Mart 1958.

TÜRK KÜLTÜRÜNDE HAYAT AĞACI BETİMLEMELERİ
TREE OF LIFE DETAILS IN TURKISH CULTURE

Selcan KALIN¹

Dr. Öğr. Üyesi, Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Resim
Bölümü, Malatya, Türkiye / ORCID ID: 0000-0001-6466-471X

Özet

Hayat ağacı kavramı, insanoğlunun yaradılışından beri ortak kültürel unsurlarından biri olmuştur. Sanat tarihinde çok eski dönemlerden başlayıp günümüze kadar gelen sürede insanoğlu toplumdaki inandığı unsurları imgeleştirmek adına çeşitli simgeler kullanmıştır. Bu simgeler içinde hayat ağacı önemli bir yer teşkil etmektedir. Bundan ötürü bu ağaç, simgesel olarak duygusal ve düşünsel olarak anlamlar içeren tasvir ve kavramlardır. Bu ağacın felsefeden, mitolojiye, dinden dile kültüre ve sanata kadar uzanan çeşitli anlamları betimlemektedir. Hayat ağacı, eski çağlardan beri ve Türk kültüründe farklı anlamlar kazanan biçimsel olarak betimlenen simgelerden biri olmuştur. Bu betimlemeler içerisinde, Türk topluluklarında pek çok efsaneler yer almaktadır. Bu efsaneler içerisinde en önemlisi Uygurların türeyiş efsanesi olmuştur. Mani dinini kabul eden Böğü Kağan ile ilgilidir. Ayrıca kutsal ağaç, hayat ağacı olarak da betimlenmiştir. Altay Türklerinde ise dokuz dallı ağaçtan dokuz insanın türeyişi ile ilgili mit ise Ergenekon ve Manas destanı ile Dede Korkut efsanelerinde görülmektedir. Türkler her dönemde ağaç ile ilgili inançları sanatlarına yansıtılmışlardır. Sanata yansıyan bu ağaç figürleri Kozmik ağaç üç evreni birleştiren kutsal ağaç olarak sanat eserlerinde tasvirlendiği görülmektedir. İstenmiştir. Aynı zaman da bu çalışma, açıklayıcı betimleme yöntemine dayanarak yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ağaç, Hayat Ağacı, Türk Kültürü

Abstract

The concept of the tree of life has been one of the common cultural elements of mankind since the creation of mankind. Starting from very ancient times in the history of art and continuing until today, mankind has used various symbols to visualize the elements they believe in in society. The tree of life has an important place among these symbols. Therefore, this tree is a symbolic depiction and concept that contains emotional and intellectual meanings. It depicts various meanings of this tree ranging from philosophy to mythology, religion to language, culture and art. The tree of life has been one of the formally depicted symbols that have gained different meanings since ancient times and in Turkish culture. There are many legends in these depictions in Turkish communities. The most important of these legends is the myth of the origin of the Uyghurs. It is related to Böğü Kagan, who accepted the Manichaean religion. In addition, the sacred tree has been depicted as the tree of life. In the Altai Turks, the myth of the origin of nine people from the nine-branched tree is seen in the Ergenekon and Manas epics and the Dede Korkut legends. Turks have always reflected tree-related beliefs in their art. These tree figures reflected in art are seen to be depicted in works of art as the Cosmic Tree, the sacred tree that unites the three universes. At the same time, this study was made based on the explanatory description method.

Keywords: Tree, Tree of Life, Turkish Culture

MİMARLIKTA KADIN KİMLİĞİNİN VE İMGESİNİN BİÇİMSEL ETKİSİ
THE FORMAL INFLUENCE OF WOMEN'S IDENTITY AND IMAGE IN ARCHITECTURE

Gamze ÇOBAN¹

Arş. Grv. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı
Bölümü, Afyonkarahisar, Türkiye / ORCID ID: 0000-0001-6524-3861

Özet

Kadın geçmişten günümüze kadarki süreçte mimariyi farklı şekillerde etkilemiş ve etkilemeye devam etmektedir. Farklı toplumların kadına bakış açıları bu etkileşimi şekillendirmektedir. Kadın kimliğinin tarihsel süreçte yapı yapma geleneğini başlattığı, yerleşik hayata geçilmesiyle barınma ihtiyacının karşılandığı ilk konut örneklerinin kadınlar tarafından yapıldığı bilinmektedir. Toplumdaki rolü itibarıyla anne, koruyucu, sahiplenici kimlikleriyle mimariyi şekillendiren kadın, fiziksel imgesiyle de mimarının biçimlenmesine katkıda bulunmuştur. Kadın, kimi zaman gücünü mimari tasarımlar aracılığıyla gösterirken kimi zaman da kadına özgü olan ve kadınla özleştirilen biçim, duygu ve davranışları yansıtarak mimaride varlık göstermektedir. Kadınla özleştirilen biçim ve formu yansıtan yapılar, yapay çevreye estetik olarak katkıda bulunmaktadır. Kadın imgesinin şekillendirdiği mimarlık bu çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır. Bu çalışmada, bir varlık olarak kadın bedeninin mimarlık disiplinine nasıl dokunduğunun araştırılması ve mimari tasarıma bu gözle bir bakış açısı geliştirilmesi amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında, cinsiyetçi imgelerin şekillendirdiği yapılar araştırılmış, form olarak kadın bedenini ve kadına özgü öğeleri ima eden yapılar tespit edilmiştir. Çalışmada, hayata estetik katan ve bütün varlığıyla toplum yaşamına katılan kadının bazen simgesel olarak bazen kadınla özleştirilen nitelikler doğrultusunda mimariye ilham kaynağı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mimarlık, Mimari Tasarım, Kadın, Cinsiyet.

Abstract

Women have influenced and continue to influence architecture in different ways from the past to the present. Different societies' perspectives on women shape this interaction. It is known that women's identity initiated the tradition of building in the historical process, and the first housing examples where the need for shelter was met with the transition to settled life were built by women. In terms of her role in society, the woman who shaped architecture with her maternal, protective, possessive identities contributed to the formation of architecture with her physical image. While women sometimes show their power through architectural designs, sometimes they exist in architecture by reflecting the forms, emotions and behaviors that are unique to women and associated with women. Structures reflecting the form and form associated with women contribute aesthetically to the artificial environment. Architecture shaped by the female image constitutes the scope of this study. In this study, it is aimed to investigate how the female body as an entity touches the discipline of architecture and to develop a perspective on architectural design from this perspective. Within the scope of the study, structures shaped by sexist images were investigated, and structures that imply the female body and female-specific elements in form were identified. The study concluded that women, who add aesthetics to life and participate in social life with their whole being, sometimes symbolically and sometimes in line with the qualities associated with women, are a source of inspiration for architecture.

Keywords: Architecture, Architectural Design, Women, Gender.

19. YÜZYILDA ANADOLU'NUN DOĞU KIRSALINDA KADINLAR ÜZERİNE İZLENİM VE DEĞERLENDİRMELER
IMPRESSIONS AND EVALUATIONS ON WOMEN IN THE EASTERN RURAL AREAS OF ANATOLIA IN THE 19TH CENTURY

Tarık Ziya ARVAS

Dr. Öğr. Üyesi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Tarih Eğitimi Anabilim Dalı,
Van, Türkiye / ORCID ID: 0000-0003-4991-7082

Özet

Geleneksel kültürün kuşaklar boyu sürdürüldüğü ve yaşatıldığı yaşam yerleri daha ziyade çevre ile iletişim ve etkileşimin sınırlı olduğu kırsal alanlardır. 19. yüzyıl Osmanlı coğrafyasında Anadolu'nun doğusundaki kırsal bölgeleri gezen yerli ve yabancı gözlemciler, geride bıraktıkları araştırma, rapor, hatırat ve seyahatnamelerinde birçok konunun yanında geleneklerin şekillendirdiği kadın yaşamına dair izlenim ve notlara da yer vermişlerdir. Buna göre, anılan yüzyılda Anadolu'nun doğusunda kırsal yerlerde kadın toplumsal hayatta etkin bir konumdadır. Buralarda kadın üretimde aktiftir ve bunun neticesinde önem ve değer sahibidir. Yaşam şartları tecride imkân vermediğinden kadın sosyal yaşamda daima görünürdür ve erkeklerin olduğu hemen her yerde vardır. Zorlu yaşam koşulları kadınları erkekler gibi güçlü, cesur ve atak olmaya zorlamıştır. Bu da kadın ve erkekler arasındaki farklılıkları aza indirmiştir. Nadir de olsa önde gelen bazı ailelerde kadın mensup olduğu topluluğun yöneticisi konumuna gelebilmiştir. Kadın zımni olarak kabul edilen bir dokunulmazlığa sahiptir. Bu nedenle aşiretler arası çarpışmalarda kadınlara zarar verilmez. Bilhassa kırsal bölgelerde yaşayan kadınların sosyal hayat içerisinde özgür ve serbest oluşları dikkat çekmektedir. Çalışan ve üreten kadın, hayatın çetin zorlukları içinde çabuk yıpranmaktadır. Eş seçiminde ailenin tercihi ön planda olup akraba evlilikleri revaçta, boşanma ise enderdir. Doğu'da kadının evliliği, giyimi ve süsü geleneksel kültürün özgünlüğünü yansıtmaktadır. Değişik etnisite ve inançlara mensup kadınlar arasında birçok yönden benzerlikler söz konusudur. Ancak dini gereklilikler ile yerleşik veya göçebe olma şekline göre aralarında bazı önemli farklılıklar da mevcuttur. Bu çalışmada 19. yüzyılda Anadolu'nun doğusunda kırsaldaki kadınlara dair dönemin tanıklarının izlenim ve notları ile bunlara ilişkin değerlendirmelere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Anadolu'nun Doğusu, 19. yüzyıl, Gelenek, Kırsal.

Abstract

Living places where traditional culture is preserved and kept alive for generations are mostly rural areas where communication and interaction with the environment are limited. Local and foreign observers who visited the rural areas in the eastern Anatolia in the 19th century Ottoman geography, in addition to many other topics, they also gave place to impressions and notes about women's lives shaped by traditions in the research, reports, memoirs and travel books they left behind. Accordingly, in the mentioned century, women are in an active position in social life in rural areas in the east of Anatolia. Here, women are active in production and as a result, they have importance and value. Since living conditions do not allow isolation, women are always visible in social life and are present almost everywhere where men are. Difficult living conditions have forced women to be strong, brave and aggressive like men. This has minimized the differences between men and women. Although rare, in some prominent families, women were able to become the leaders of the community to which they belonged. Women also have tacit immunity. For this reason, women are not harmed in inter-tribal clashes. It is attracts attention that women, especially those living in rural areas, are free and independent in social life. Working and productive women wear out quickly due to the harsh difficulties of life. The family's preference is at the forefront in choosing a spouse, consanguineous marriages are popular, and divorce is rare. In the East, women's marriage, clothing and ornamentation reflect the originality of traditional culture. There are many similarities between women of different ethnicities and beliefs. However, there are some important differences between them according to religious requirements and whether they are settled or nomadic. This study includes the impressions and notes of the witnesses of the period about the rural women in the eastern part of Anatolia in the 19th century and their evaluations.

Keywords: Women, East of Anatolia, 19. century, Tradition, Rural.

OSMANLI DÖNEMİNDE KADIN DİNDARLIĞI'NIN GÜNÜMÜZDEKİ YANSIMALARI

CURRENT REFLECTIONS OF WOMEN'S RELIGIOUSNESS IN THE OTTOMAN PERIOD

Aysel ŞAHİN¹

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kafkas Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi Anabilim Dalı, Kars, Türkiye
/ORCID ID: 0000-0002-9964-4783

Özet

Günümüz dünyasında da dindarlık kavramı en çok tartışılan konulardan biridir. Dindarlık kavramının içi, her dönem toplumların kendi inanç, anlayış ve dünyaya bakış açısıyla doldurulmuştur. Günümüzde olduğu gibi geçmişte de insanlar kendi varlıklarını anlamlandırabilmek ve toplumda yer edinebilmek için dinle birlikte var olmaya çalışmıştır. Öte yandan dinin yaşamdaki göstergeleri ise farklı olmuştur. 600 yıllık bir geçmişi olan Osmanlı Devleti, İslam medeniyetinin önemli bir parçası olarak Türk- İslam Kültürü'nün oluşmasına büyük katkılarda bulunmuştur. Toplumun neredeyse yarısını oluşturan "Türk-İslam kadını" döneminin anlayışında kendini tanımlarken vatana millete hayırlı kendi ayakları üzerinde durabilmiştir. Günümüzde kullandığımız "Osmanlı kadını" ifadesinin bu kendine has özgün bir tarzı olmasından gelmektedir. Osmanlı kadınının dini anlamda kendini gösterdiği en önemli alanlardan birisi kurduğu vakıflar olmuştur. O dönemde kurulan vakıfların yaklaşık yarısı kadınlar tarafından kurulmuştur. Bu vakıflar aracılığıyla kendilerine var oluşsal bir alan oluşturmuş olan kadınlar, burada yaptıkları faaliyetlerle kendilerini dini anlamda daha görünür kılmışlardır.

Kadın dindarlığının en önemli etkenlerinden birisi de eğitimidir. Toplumun temel yapısında kadının da erkeğin de hayattaki ilk eğitim yeri ana kucağı olduğundan dolayı kadını eğitimin başlangıcı sayabiliriz. Osmanlı döneminde "sıbyan mektepleri" hem kızlar hem de erkekler için temel eğitimi oluşturmuştur. Kadınların dini eğitimini ilk aldıkları yerler bu mektepler olmuştur. Ancak zamanın getirmiş olduğu hantallık tüm eğitim modellerinde çürümeye neden olmuştur. Kadının din anlayışı ilimden uzak katı kurullarla zayıflamıştır. Süregelen bu anlayışın kalıntıları günümüz dindarlığını şekillendirmiştir.

Kadının toplumda kendini özgür ve özgün olarak var etme çabası geçmişte başlayan ve günümüze kadar devam eden bir süreçtir. Özellikle İslam ülkelerinde bu zorlu mücadele devam etmektedir. Kadınlar dini anlamda var olmaya çalıştıkça katı kurullarla, dini safsatılar ile evlerindeki dar alanda hapsedilmeye çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Dindarlık, Osmanlı, Eğitim.

Abstract

In today's world, the concept of religiosity is one of the most debated topics. The concept of religiosity has always been filled with societies' own beliefs, understandings and worldviews. In the past, as it is today, people have tried to exist with religion in order to make sense of their own existence and to find a place in society. On the other hand, the indicators of religion in life have been different. The Ottoman State, which has a history of 600 years, has made great contributions to the formation of Turkish-Islamic Culture as an important part of Islamic civilization. The "Turkish-Islamic woman", who constituted almost half of the society, was able to stand on her own feet while defining herself in the understanding of the period and doing good for the country and nation. The expression "Ottoman woman" that we use today comes from the fact that it has a unique style. One of the most important areas where Ottoman women showed themselves in a religious sense was the foundations they established. Approximately half of the foundations established during that period were established by women. Women, who created an existential area for themselves through these foundations, made themselves more visible in a religious sense with the activities they carried out here.

One of the most important factors of women's religiosity is education. Since the first place of education for both women and men in the basic structure of society is the mother's lap, we can consider women as the beginning of education. During the Ottoman period, "primary schools" provided basic education for

both girls and boys. These schools were the first places where women received their religious education. However, the cumbersomeness brought by time has caused decay in all education models. Women's understanding of religion has been weakened by strict rules far removed from science. The remnants of this ongoing understanding have shaped today's religiosity.

Women's efforts to exist freely and uniquely in society is a process that began in the past and continues to the present day. This difficult struggle continues especially in Islamic countries. As women try to exist in a religious sense, they are tried to be confined to the narrow spaces of their homes with strict rules and religious fallacies.

Keywords: Women, Religiosity, Ottoman, Education.

RUS HALK MASALLARINDA MİTOLOJİK KADIN GÖRÜNÜMLERİ
MYTHOLOGICAL FEMALE APPEARANCES IN RUSSIAN FOLK TALES

Ezgihan MERTOĞLU ÇAKIR

Yüksek lisans Öğrencisi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rus Dili ve Edebiyatı ABD,
Kars, Türkiye / ORCID ID: 0009-0000-4496-5160

Özet

Halk anlatılarının en eski türü şüphesiz masallardır. Rus kültüründe halk masallarının köklü bir geçmişi vardır ve kültürel mirasın oluşumunda büyük rol oynamıştır. Mitoloji de ilkel insani tecrübelerle dayanan evveliyatıyla yazınsal eserlerin yaratılmasında önemli bir yerde durur. Masallardaki mitolojik karakterler ise edebi gelenekte kalıplaşmış ve sonraki dönemlerdeki karakterler için örnek teşkil etmiştir. Özellikle Rus halk masallarında mitolojik kadınlar özel bir yere sahiptir; olay örgüsüne çeşitli açılardan yön verirken, toplum bilincinin farklı noktalarına da işaret ederler. Sözü edilen karakterler, sosyo-kültürel değerlerin derin bir yansıması olmanın yanında, kimi zaman iyi/kötü düalitesini, kadının idealize edilmesini, kimi zaman da kadının gücünü ve bilgeliğini sembolize ederler. Kadın bedeni, insanlığın ilk formlarından biri olarak kabul edilir; insanlar doğayı 'ana' olarak görmüşlerdir ve tarih boyunca kadına tanrıça, büyücü, cadı, yok edici ya da yaratıcı gibi çeşitli roller verilmesi, kadın ve arketiplerinin önemini vurgulamaktadır.

Çalışmada, çalışma nesnesi olarak seçilen, Rus halk masallarındaki mitolojik kadın karakterlerin incelenmesi ve olay örgüsündeki işlevlerinin ortaya koyulması hedeflenmiştir. Bulgular, masallara yön veren mitolojik kadınların sıklıkla *femme fatale* görünümlüleri (cadılar, büyücüler vs.), baş kahraman olarak masum kızlar, bu kızlara zulmeden üvey anne ve üvey kız kardeşler, kimi zaman da sevgi dolu bir eş ve anne olarak göründüklerini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Rus Kültürü, Rus Halk Masalları, Mitolojik Kadınlar.

Abstract

The oldest genre of folk narratives is undoubtedly tales. Folk tales have a long history in Russian culture and have played a major role in the formation of its cultural heritage. Mythology also plays an important role in the creation of literary works, with its antecedents based on primitive human experiences. Mythological characters in fairy tales have become stereotyped in the literary tradition and set an example for the characters of later periods. Especially in Russian folk tales, mythological women have a special place; they shape the plot from various angles and point to different points of social consciousness. Besides being a deep reflection of socio-cultural values, these characters sometimes symbolise the duality of good/evil, the idealisation of women, and sometimes the strength and wisdom of women. The female body is considered to be one of the first forms of humanity; people have seen nature as 'mother' and throughout history, women have been given various roles such as goddess, sorceress, witch, destroyer or creator, emphasising the importance of women and their archetypes.

In this study, it is aimed to examine the mythological female characters in Russian folk tales selected as the object of study and to reveal their functions in the plot. The findings show that the mythological women who shape the fairy tales often appear as *femme fatale* (witches, sorcerers, etc.), innocent girls as protagonists, stepmother and stepsisters who persecute these girls, and sometimes as a loving wife and mother.

Keywords: Russian Culture, Russian Folk Tales, Mythological Women.

**ERKEK EGEMEN BİR İŞ YAŞAMINDA KADININ MASKESİ: SAÇ ÖRGÜSÜ ROMANINDA
SARAH'IN PERSONASI**
THE MASK OF THE WOMAN IN A MALE DOMINATED WORK LIFE: SARAH'S PERSONA IN
THE NOVEL THE BRAID

Elif ÖNDEŞ,

Arş. Gör. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Fransız Dili
ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Aydın, Türkiye / ORCID ID: 0000-0002-6876-967

Özet

Kadın, doğası gereği çok kırılgan ve aynı zamanda çok güçlü bir varlıktır. Yaratıcı bir güce sahip olduğu için imkânsız şartlarda bile başarılı olmaya yeteneklidir. Yaşadığımız dünya erkek egemen kurallarla örülüdür ve kadın bu dünyada kendisine yer açmak için pek çok sınav verir. Adil olmayan bu şartlarda kendisini bir yarış içinde bulur. İnsan dünyaya kendisi olmak ve kendi özünü keşfetmek üzere bir yolculuğa gelmiştir. Kadın bu yolculukta kendisini keşfetmek konusunda erkeğe göre daha zorlu bir deneyim içindedir. Çünkü bu yolculukta şartların ve kuralların çoğunluğu kadın doğasını görmezden gelerek oluşturulmuştur. Özellikle erkek egemen bir iş dünyasında var olmak isteyen kadın kendisinden vazgeçmek ve hatta kendisine benzemeyen bir maskeyle varlığını sürdürmek durumunda kalabilmektedir. Fransız yazar Laetitia Colombani'nin (1976-) *Saç Örgüsü* (2020) (*La Tresse*) (2017) adlı romanı kadının erkek egemen bir dünyada özgürce ve kendi gibi var olmak için verdiği savaşı konu edinir. Romanda bulunan üç kahramandan birisi olan Sarah karakteri başarılı bir avukat olmak ve zirvede yer almak için hayatında çok fazla şeyi feda etmek durumunda kalır. Bütün bu fedakârlığına karşın hastalanıp zayıf düştüğü an acımasızca gözden çıkarılır. Bu çalışmada Sarah karakterinin zirveye çıkmak için erkek egemen toplumun ona dayattığı personayı (maskeyi) kabullenmesi ve bu kabulün getirdiği yıkımı Carl Gustav Jung'un (1875-1961) arketip verileri ışığında Jungcu bir yaklaşımla ele alacağız.

Anahtar Kelimeler: Laetitia Colombani, *Saç Örgüsü*, Carl Gustav Jung, Arketip, Persona, Kadın, İş Yaşamı

Abstract

A woman is a very fragile and at the same time very strong being by nature. Since she has a creative power, she has the ability to succeed even in impossible conditions. The world we live in is surrounded by male-dominated rules, and woman go through many tests to make a place for herself in this world. She finds herself in a race under these unfair conditions. Man has come to this world on a journey to be himself and discover his own essence. Woman has a more difficult experience than man in discovering herself on this journey. Because in this journey, most of the conditions and rules were created by ignoring female nature. Especially a woman who wants to exist in a male-dominated business world may have to give up on herself and even continue her existence with a mask that does not resemble her. French writer Laetitia Colombani's (1976-) novel titled *Hair Braid* (2020) (*La Tresse*) (2017) is about the struggle of woman to exist freely and as herself in a male-dominated world. Sarah, one of the three heroes in the novel, is the character who has to sacrifice a lot in her life to become a successful lawyer and to be at the top. Despite all this self-sacrifice, she is ruthlessly sacrificed when she becomes ill and weak. In this study, we will discuss the character of Sarah's acceptance of the persona (mask) imposed on her by the male-dominated society in order to rise to the top, and the destruction this acceptance brings, with a Jungian approach in the light of the archetypal data of Carl Gustav Jung. (1875-1961).

Keywords: Laetitia Colombani, *The Braid*, Carl Gustav Jung, Archetypes, Persona, Woman, Business Life

SYMBOLIC VIOLENCE IN *TO ROOM NINETEEN* BY DORIS LESSING
DORIS LESSING'İN *ON DOKUZ NUMARALI ODA* ADLI ÖYKÜSÜNDE SEMBOLİK ŞİDDET

Gökçenaz GAYRET¹,

¹ Öğretim Görevlisi, Trabzon Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Yabancı Diller Bölümü,
Trabzon, Türkiye / ORCID ID: 0000-0002-8939-6659

Abstract

The current study aims to explore the symbolic violence against women in Doris Lessing's *To Nineteen Room*, focusing on the alienation and mental deterioration of the protagonist, Susan Rawlings by delineating the underlying causes of her psychological constraints and eventual self-destruction. The story serves as a potent critique of the invisible yet pervasive forces of repression that dictate women's lives, underscoring the devastating impact of symbolic violence on female identity and agency. As a married woman with four children, Susan Rawlings is supposed to be a nurturing and self-abnegating woman, thereby pushing her towards subjugating her individuality and desires in favor of fulfilling socially prescribed duties, feeling increasingly suffocated by domestic responsibilities, and experiencing profound inner turmoil. In an attempt to escape the stifling burdens of her domestic life, seek solace and distance from her family, she retreats to an anonymous hotel room; however, even in this temporary escape, the weight of omnipresent societal norms and internalized duties drag her into a state of profound guilt, despair, and mental confusion, culminating in her tragic decision to end her life. Drawing on Pierre Bourdieu's theory of symbolic violence referring to the maintenance of power dynamics and the normalization of the status quo through the subtle means of control and domination without overt force, this study illustrates how patriarchal mechanisms deeply ingrained in women's lives induce their mental breakdown and self-estrangement while perpetuating and reinforcing male dominance without physical force, operating instead through the insidious mechanisms of social and psychological coercion and internalization.

Keywords : symbolic violence, patriarchy, Doris Lessing, Bourdieu, *To Nineteen Room*

229

Özet

Bu çalışma, başkahraman Susan Rawling'in yabancılaşmasını ve zihinsel çöküşünü konu alan Doris Lessing'in *On Dokuz Numaralı Oda* adlı öyküsünde, karakterin psikolojik sınırlamalarının ve nihai öz-yıkımın altında yatan nedenleri ortaya koyarak sembolik şiddeti incelemeyi amaçlamaktadır. Hikaye, kadınların yaşamlarını yönlendiren görünmez fakat her yere nüfuz eden baskı güçlerine güçlü bir eleştiri getirmekte ve sembolik şiddetin kadın kimliği ve iradesi üzerindeki yıkıcı etkilerini vurgulamaktadır. Dört çocuklu evli bir kadın olarak Susan Rawlings'ten anaç ve özverili bir kadın olması beklenmektedir ve bu durum başkahramanın toplumsal olarak belirlenmiş görevleri yerine getirmek uğruna bireyselliğini ve arzularını bastırmasına, ev içi sorumluluklardan giderek daha fazla boğulmuş hissetmesine ve derin bir içsel huzursuzluk yaşamasına neden olmaktadır. Ev içi yaşamın boğucu yüklerinden kaçmak, ailesinden uzaklaşmak ve huzur aramak için bir otel odasına çekilir ancak bu geçici kaçışta bile her yere nüfuz eden toplumsal normların ve içselleştirilmiş görevlerin ağırlığı onu trajik bir şekilde hayatına son verme kararı alması ile sonuçlanacak derin bir suçluluk, umutsuzluk, zihin karmaşasına sürükler. Pierre Bourdieu'nün açık bir güç kullanımına başvurmadan güç algılanan kontrol ve tahakküm araçları ile güç dinamiklerinin sürdürülmesi ve mevcut durumun normalleştirilmesi üzerine odaklanan sembolik şiddet teorisinden yararlanarak bu çalışma, kadınların yaşamlarına derinlemesine yerleşen patriyarkal mekanizmaların fiziksel şiddet kullanmadan bunun yerine sosyal ve psikolojik baskı ile içselleştirme yoluyla gizlice işleyen yöntemlerle erkek egemenliğini sürdürüp pekiştirirken kadınların zihinsel çöküşlerine ve kendilerinden yabancılaşmalarına nasıl yol açtığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: sembolik şiddet, patriyarka, Doris Lessing, Bourdieu, *On Dokuz Numaralı Oda*

Introduction

As one of the prominent sociologists of the 20th century, Pierre Bourdieu is an influential figure in various academic fields such as anthropology, philosophy, education, media and cultural studies as well as literature. In order to explain the dynamics of power in social order and inequalities, he introduces

concepts such as capital, field, habitus, and symbolic power. As Swartz (1997) indicates, Bourdieu proposes “a political economy of practices and symbolic power that includes a theory of symbolic interests, a theory of capital, and a theory of symbolic violence and symbolic capital” in his approach to culture.

Bourdieu constructs the theory of symbolic violence in the first section of *Reproduction in Education, Society and Culture* whose first version was published in 1970. The concept of symbolic violence introduced by Bourdieu is a tool for manipulation and domination which is used even by advanced societies. Bourdieu asserts that power structures in a social order need legitimation to secure their place and symbolic violence serves for this purpose. As Jenkins (1992) underlines, Bourdieu emphasizes that “symbolic violence is imposition of systems of symbolism and meaning upon groups or classes in such a way that they are experienced as legitimate”. By means of symbolic violence, symbolic systems impose their ideologies on the dominated in a disguised way without using physical violence. In his respect, it is “invisible power which can be exercised only with the complicity of those who do not want to know that they are subject to it or even that they themselves exercise it” (Bourdieu,1991).

Through using symbolic power rather than physical force, symbolic violence is exercised through maintaining persuasive methods on individuals, groups, or classes. As a result, violence is accepted as a natural and normal act, and it is not recognized as an abuse since it is practiced silently. Schubert (2008) explains that in many ways symbolic violence is more polite than physical violence but sufferings stem from both kinds of violence. The fact that members of society do not recognize and often internalize the social roots of this suffering contributes to inflame suffering and preserve symbolic systems of oppression; therefore, it is more effective and brutal oppression than real violence. Symbolic violence can be exemplified in different spaces in hierarchical social system. In addition to class distinction, gender discrimination is another subject discussed in the context of sociology as well as literature. In one of his major books, *Masculine Domination*, Bourdieu applies his sociological approach including the concept of symbolic violence to gender relations. According to him, one of the common examples of symbolic violence is masculine domination and it is exercised in human’s daily life unconsciously by social institutions like school, family, or state. He analyses the Kabyle society as a sample to show the interaction between sexes and change the conventionally accepted as natural yet false beliefs about gender differentiation. *To Room Nineteen* by Doris Lessing portrays the alienation of a middle-aged woman who is exhausted by her social roles as the lady of the house taking care of her four children or as a sensible wife comforting her husband. Through this simple story, Lessing talentedly depicts the repression of woman’s desires, questions the gender inequality and effectually attacks the status quo. In this sense, the impetus behind the current paper is to reveal the underlying reasons of entrapment of female which causes frenzy, psychological restrictions on woman’s freedom, and her self-destruction from the perspective of symbolic violence by Pierre Bourdieu.

Symbolic Violence in *To Room Nineteen*

To Room Nineteen revolves around the character Susan Rawlings and her quest for self. Although she is the protagonist of the story, Lessing portrays a woman who is unable to achieve to be the heroine of her own life. She lives in Richmond with her husband Matthew Rawlings, a sub-editor of a newspaper in London and four children two of whom are twins. On the surface, they have a perfect marriage which is constructed on intelligence. However, as Lessing states at the very beginning “this is a story, I suppose, about a failure in intelligence: the Rawlings’ marriage was grounded in intelligence” (Lessing, 1984). At the very beginning of their marriage, they “played the same roles, male and female” (Lessing, 1984) because of their rational approaches towards relationships which makes them superior to other couples suffering from clichéd problems. However, as time passes, Susan is fed up with preserving her sensible approach. The imbalance in their marriage aggravates her psychological suffering. She sinks deeper into depression and commits suicide to lift a huge burden from her psyche.

The physical settings in the story, the suburban family home, represent the social position and gender role of Susan as wife and mother which is constructed by patriarchy. In a patriarchal society, males are the dominant powers under whose hegemony females stand for the dominated ones. The women’s choices are shaped according to their expectations, and this is exercised and imposed invisibly. This can

be accepted as a kind of symbolic violence because this kind of violence is not perceived directly, and it is an efficient form of subjugation of dominant ones who are not in need of much energy to perpetuate their invisible but effective oppression. Susan's loss of freedom develops when they decide to move a garden house and her transformation into a housewife. In the story, the setting functions as a tool of suppression used by patriarchy which extinguishes the female individuality. Before her marriage, Susan works as an advertising artist and lives in a flat which symbolizes her freedom. As a married couple, Susan and her husband continue living in a new flat for two years "which they called (in joke) a bachelor flat" (Lessing, 1984) but when she is pregnant, they decide to move into a house with a garden and she leaves her job to be an attentive mother. Although it seems that this is her own choice, she feels trapped. Therefore, her emotional and mental conflicts rise. She looks for a place where she feels alone and free. Her bachelor flat and the room nineteen in Fred's hotel provide space for her to achieve her independence and find her identity in modern society. The flat and hotel room are physically small but, in those rooms, "she was no longer Susan Rawlings, mother of four, wife of Matthew... She no longer was mistress of the big white house and garden, owning clothes suitable for this and that activity or occasion" (Lessing, 1984).

Matthew Rawlings, the sensible husband of Susan, is the embodiment of the dominant power who uses symbolic violence to secure his status in hierarchical order in patriarchy. He never forces Susan to leave her job or to become a housewife. However, he masks his expectations and demands out convincing and legitimate explanations and imposes them on his wife. In this way, Susan voluntarily limits her social life and devotes herself to her family. She takes herself off the public space and narrows her life down to domestic sphere to satisfy his beloved husband. In addition, Matthew insistently escapes from facing the facts when he reveals that Susan hires the room nineteen and spends her time in that room. He wants to believe that she has a love affair instead of accepting that his wife needs a space for autonomy purging from all responsibilities and obligations. Instead of fathoming her wife's feelings and alleviating her pains, he attempts to sweep them under the rug in order not to disturb his symbolic power. Therefore, he forces Susan to tell lie about sleeping with another man.

As a result of her passive resistance to her husband's symbolic power, Susan even accepts Matthew's offers about making a foursome. Even though Lessing characterizes Susan's personality as complex and multidimensional, and Matthew is depicted as a flat character whose treatments of the incidents stay the same and his approach never changes. He does not modify his way of life or habits after being a husband or father since these roles are still accepted as the most respected and strong places in patriarchal classification. As Kraus (1993) states, the work division between man and woman is, like other established orders, a social construction and structure which seems as if it was a natural world order. According to social expectations, man is responsible for earning money and functions as protector and provider. On the other hand, woman is excluded from business life and trapped in domestic sphere. When Susan leaves her job, she voluntarily accepts her husband's invisible domination over her. She turns into a domestic woman and loses her economic freedom as patriarchy expects. She "knew of the hidden resentments and deprivations of the woman who has lived her own life - and above all, has earned her own living - and is now dependent on a husband for outside interests and money" (Lessing, 1984). The economic dependence of Susan to her husband is used as a weapon of symbolic violence because she chooses to abandon her autonomy, financial independence, and public sphere without any physical violence. To fit into societal expectations, she leaves her individuality behind. Therefore, she begins to suffer from identity crisis in response to her predetermined duties to her marriage, husband, and children.

Susan cannot explain her real thoughts, necessities and desires openly since she feels guilty in that she has everything. Whenever rebellious ideas appear in her mind, she silences them by making reasonable explanations. For example, when Matthew has an extramarital affair with another woman, she understands it as a civilized and intellectual woman: "Susan forgave him, of course. Except that forgiveness is hardly the word. Understanding, yes. But if you understand something, you don't forgive it, you are the thing itself: forgiveness is for what you don't understand" (Lessing, 1984). Lessing talentedly plays with the words to express language as a symbolic power used by patriarchy for the subjugation of woman. As Jenkins (1992) indicates, speech and discourse are practical interventions in

constituting social life and “end in process of symbolic violence and structures of symbolic domination”. While dialoguing with Matthew, Susan is always convinced by his rational explanations. He ignores her psychological breakdown and does not let her subvert their established order. Despite regarding himself as a modern and rational man, his conventional nature, which is the reproduction of traditional patriarchal norms, prevent him from understanding the real problems of Susan and changing the existing conditions in order to help her.

As she surrenders to symbolic violence of patriarchy, she falls into emptiness. Her routine responsibilities and obligations as a docile wife and mother are the main causes for Susan’s suffering although she accepts them voluntarily: “she returned to the family, wife, and mother, smiling and responsible, feeling as if the pressure of these people - four lively children and her husband - were a painful pressure on the surface of her skin, a hand pressing on her brain” (Lessing, 1984). She accepts the roles the society transcribes for her. Susan suffers from an invisible violence. Her obligation towards to her husband and children as a wife and mother is something Susan breathes like air, something she doesn’t feel pressured by; it is everywhere and nowhere; therefore, it is impossible to escape from it. The mechanisms of symbolic power function as brutal and effective oppression. The violence imposed upon her is not visible. She accepts what patriarchy expects without any doubt. She feels the burdens of symbolic violence on her psyche but doesn’t realize its substance as it is not a physical pressure. However, this effective means of oppression drags Susan, whose last private space namely the room nineteen is disturbed by patriarch, into suicide because the consequences of symbolic violence are severe no matter how “gentler” it is than other forms of violence. As Schubert (2008) notes, although the sufferings of symbolic violence underestimate the real sufferings experienced by “victims of real violence”, “the dismissal of the reality of symbolic violence is itself an act of symbolic violence.”

Conclusion

In a nutshell, Doris Lessing’s short story *To Room Nineteen* mirrors the invisible yet destructive symbolic violence exercised on women in society. In the play, patriarchy uses violence, imposing its ideologies on woman without using any physical violence in to secure its power. Susan Rawlings reflects the oppressed situations of women by patriarchy and Matthew Rawlings is the embodiment of the dominant power using symbolic violence to secure his position in society. Matthew’s symbolic violence is so entrenched in societal norms that Susan is not aware that she is perpetuating the patriarchy. Maintaining persuasive methods on Susan, the invisible violence shapes her life as suffocating and subordinating patriarchal mechanisms expect. As a result of symbolic power and violence, the male domination exacerbates Susan’s suffering, leading her to committing suicide. No matter how euphemized and diluted symbolic power is, its outcomes are truly visible.

References

- Lessing, D. (1984). *A Man and Two Women: Stories by Doris Lessing*. Simon & Schuster Inc.
- Bourdieu, P. (1991). *Language and Symbolic Power*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bourdieu, P.(1998). *Masculine Domination*. Stanford University Press.
- Jenkins, R. (1992). *Pierre Bourdieu*. Routledge.
- Krais, B. (1993). Gender and Symbolic Violence: Female Oppression in the Light of Pierre Bourdieu’s Theory of Social Practice. C.Calhoun, E.LiPuma, and M.Postone (Ed.), *Bourdieu: Critical Perspectives* (156-177). The University of Chicago Press.
- Schubert, J. D. (2008). Suffering/Symbolic Violence. M. Grenfell (Ed.), *Pierre Bourdieu: Key Concepts* (183-198). Acumen Publishing Limited.
- Swartz, D.(1997). *Culture and Power: The Sociology of Pierre Bourdieu*. The University of Chicago Press.

TEBRİZLİ ŞAİR PERVİN İTİSAMİ VE İRAN EDEBİYATINDAKİ YERİ

THE POET PERVIN ETISAMI OF TABRIZ AND HER PLACE IN IRANIAN LITERATURE

Ayşe SOSAR

Dr. Öğr.Üyesi, Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, EskiTürk Edebiyatı Anabilim Dalı, Sakarya, Türkiye / ORCID ID: 0000-0003-4288-0459

Özet

İran'ın siyasal sosyal ve kültürel alanlarda büyük ve köklü değişimleri geçirdiği 20. yüzyılın başlarında, 1906 yılında Tebriz'de dünyaya gelen Pervin İtisami, dönemin önde gelen aydın ve yazarlarından Yusuf İtisami'nin kızıdır. Kültürlü ve edebiyatla iç içe bir ailenin mensubu olarak babasının gözetiminde zengin bir eğitim ortamında yetişen Pervin İtisami, çok küçük yaşlardan itibaren dönemin önde gelen aydın ve edebiyatçılarının buluşma yeri olan evlerinde erkeklerle ilmi ve edebi ortamlarda bir arada olma imkan ve ayrıcalığına sahip olmuş; ilmi merakı ve yeteneğiyle çok erken yaşlarda şiirler yazmaya başlayarak dikkatleri üzerine çekmeyi başarmıştır. Dönemin yazın hayatında önemli bir yere sahip olan Pervin İtisami, modern İran edebiyatının klasik edebiyat geleneği çerçevesinde şiirler yazan ve divan sahibi olan ilk kadın şairi olarak kabul edilmektedir. Form ve muhteva açısından erkek rakipleriyle yarışacak düzeyde şiirler yazması ve özellikle şiirlerinde kullandığı eril üslup yaşadığı dönemde cinsiyetiyle ilgili bir takım kuşkulara neden olmuş ve şiirlerinin ona ait olmadığı; onun adını kullanan bir erkek şair tarafından yazıldığı iddia ve tartışmalarını beraberinde getirmiştir ki bu durum onu, erkek olmadığına ve kadın olduğuna dair açıklama yapmak zorunda bırakmıştır. Zulüm, haksızlık, adaletsizlik, yoksulluk ve eşitsizlik gibi sosyal- siyasi sorunları; kadın, çocuk, aile ve ahlaki konuları realist bir gözlemlerle çoğunlukla temsil ve münazara şeklinde şiirlerine yansıtarak yaşadığı asra ayna tutan Pervin İtisami'nin şiirlerinin en belirgin özelliği sade, akıcı ve anlaşılır olmasıdır. Pervin İtisami'nin hayatı, edebi kişiliği ve şiirlerinin incelendiği bu çalışmada onun öncü bir kadın şair olarak İran edebiyatındaki yeri ve önemi ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Modern İran Edebiyatı, İran Şiiri, Pervin İtisami, Kadın Şair.

233

Abstract

Pervin Etisami was born in 1906 in Tabriz during the first half of the 20th century, a period marked by significant political, social, and cultural transformations in Iran. She is the daughter of Yusuf Etisami, one of the leading intellectuals of the time. Growing up in an enlightened family, Pervin Etisami was raised in a rich educational environment under her father's supervision. From a very young age, she had the privilege of being in intellectual and literary circles, which were often male-dominated, as their home was a gathering place for prominent intellectuals and literati of the era. Her intellectual curiosity and literary talent allowed her to start writing poetry at an early age, attracting attention. Pervin Etisami holds a significant place in the literary life of the time. She is recognized as the first female poet in modern Iranian literature to write poetry within the classical literary tradition and to own a divan (a collection of poems). Her poetry, both in form and content, could rival that of her male counterparts. The masculine style of her poems led to suspicions about her gender, with some questioning whether she was actually a man writing under a woman's name. This situation forced her to publicly assert that she was indeed a woman. Her poetry mirrors the century in which she lived, reflecting on social and political issues such as oppression, injustice, poverty, and inequality, as well as moral themes related to women, children, family, and ethics. She often addressed these topics through the lenses of representation and debate. The most distinctive feature of Pervin Etisami's poetry is its simplicity, fluency, and clarity. In this study, Pervin Etisami's life, literary persona, and poetry are examined, with an emphasis on her place and significance as a pioneering female poet in Iranian literature.

Keywords: Modern Iranian Literature, Iranian Poetry, Pervin Etisami, Female Poet.

Giriş

Asıl adı Rahşande olan Pervin İtisami, aslen Aştiyan'lı ve dönemin önde gelen yazar ve aydınlarından, aynı zamanda seçkin bir çevirmen, gazeteci ve dergici olan Yusuf İtisam (İtisamam'ül-Mülk) ve Tebriz'in köklü ailelerinden birine mensup Ahter hanımın kızı olarak 1906 yılında Tebriz'de doğmuş, beş yaşından itibaren de ailesiyle birlikte taşındıkları Tahran'da yaşamıştır. İlk eğitimini çok küçük yaşlardan itibaren babasından ve özel hocalardan aldığı Farsça ve Arapça dersleriyle tamamlayan Pervin İtisami, altı yaşından itibaren babasının düzenlediği edebi toplantılara katılarak Melikü's-Şüera Bahar, Ali Ekber Dehhoda, Said Nefisi gibi dönemin önde gelen aydın ve edebiyatçılarıyla aynı ortamı paylaşma ve sohbetlerini dinleme imkanı bulmuştur. Küçük bir kız çocuğu olarak yaşitlarıyla oyun oynamak yerine kitaplarla vakit geçiren Pervin, babasının da teşvik ve telkinleriyle daha o yaşlarda Enveri, Senai, Nasır Hüsrev, Sadi, Mevlana gibi ünlü şairlerin eserlerine aşina olmuş ve şiirlerinin bir çoğunu ezberlemiştir. Liseyi Tahran'da bulunan Amerikan Kız Koleji'nde tamamlamış, mezun olduktan sonra aynı okulda öğretmenlik yapmıştır. 1934 yılında babasının asker kökenli olan kuzeniyle evlenerek Kirmanşah'a yerleşmiş ancak sadece iki ay süren bu uyumsuz evliliğin ardından, ailesinin yanına dönmüş ve 1935 yılında babasının, evlenmeden önce yayımlanmasına izin vermediği⁹ şiirlerini divan şeklinde ilk kez yayımlamıştır. 1936 yılında hayattaki en büyük destekçisi ve koruyucusu olan babasını kaybetmenin ruh dünyasında yarattığı sarsıntıyla hayatına devam eden Pervin, 1937 yılında kısa bir dönem Tahran Üniversitesi Kütüphanesi'nde çalışmaya başlasa da dış dünyaya uyum sağlayamamış ve tekrar köşesine çekilmiştir. 1941 yılında yakalandığı hastalık nedeniyle henüz 35 yaşındayken hiç beklenmedik bir şekilde hayatını kaybetmiş ve Kum'da bulunan aile mezarlığında babasının yanına defnedilmiştir.(Dehhoda,1338, s.292)

Pervin İtisami'den geriye kaside, kıta, mesnevi ve bir kaç gazelden oluşan 5 bin 606 beyitlik divanı kalmıştır.

1.1.Pervin İtisami'nin Edebi Kişiliği

1.1.Şairliği ve Şiir Anlayışı

Bir sanatçı ve edebiyatçının eserlerinin mahiyetini anlamak için yetiştiği ailenin ve yaşadığı dönemin sosyo-politik ve kültürel durumunu bilmek gereklidir. Zira siyasi ve sosyal koşullar, toplumdaki bireylerin yaşamını büyük ölçüde etkiler. Aile de bireyin topluma girmeden önceki kişiliğini şekillendirir ve bu etkiler bireylerin hayatlarının sonuna kadar devam eder. Pervin İtisami'nin hayatına baktığımızda İran'da çok önemli olayların ve gelişmelerin yaşandığı yıllarda doğup büyüdüğünü ve kısa hayatında İran'ın siyasi ve sosyal tarihinde dönüm noktaları sayılan iki farklı döneme şahitlik ettiğini görmekteyiz. İlk dönem; Meşrutiyet Fermanı'nın ilanı, Meclis'in bombalanması ve Küçük İstibdat Dönemi olarak adlandırılan olayların vuku bulduğu dönemdir. Bu dönemde toplumun elitleri arasında yaşanan fikir ayrılıkları, merkezi otorite boşluğu, yabancı güçlerin müdahaleleri, Birinci Dünya Savaşı gibi etkenlerle ülke, siyasi ve ekonomik istikrarı tehdit eden krizler ve kargaşalarla karşı karşıya kalmıştı. İkinci dönem, Pervin'in gençlik yıllarına denk gelen Rıza Şah'ın baskıcı ve otoriter yönetimiyle şekillenen dönemdir. Bu dönemde iç güvenlik ve istikrar sağlanmış olsa da siyasi arenada yoğun bir baskı ve sansür hakim olmuştur. Her türlü siyasi ve sosyal faaliyet, hükümete karşı bir muhalefet olarak algılanıyor, muhalifler terör, hapis veya idam gibi yöntemlerle susturuluyordu. Bu da muhaliflerin ya siyasi arenayı terk ederek inzivaya çekilmelerine ya da siyasi olmayan faaliyetlere yönelmeye sevk ediyordu. İran'ın siyasi ve sosyal atmosferindeki tüm bu olumsuzlukların etki ve yansımalarını Pervin'in şiirlerinde açık bir şekilde görmek mümkündür. (Müeyyid,1370,s.215)

Edebi hayatının tamamı Rıza Şah'ın karanlık diktatörlük döneminde geçen Pervin de tıpkı bazı çağdaşları gibi bahsedilen koşullar nedeniyle güncel siyasi olaylara karşı pasif bir duruş sergilemiş,

⁹ Yusuf İttisami'nin, kızına evlenmeden önce şiirlerini yayımlama izni vermemesinin nedeni toplumun, bekar bir kızın şiirlerini yayımlamasını, dikkatleri üzerine çekerek eş bulma ve evlenme aracı olarak kullanması şeklinde yorumlayacaklarına dair taşıdığı endişeden kaynaklandığı aktarılmıştır ki dönemin sosyo-kültürel durumunu göstermesi açısından dikkat çekicidir.

siyasetten ve siyasi tartışmalardan olabildiğince uzak durmuştur. Zaman zaman mevcut duruma dair bir itiraz ve eleştirisi olsa da bunu örtülü bir şekilde sembol ve temsillerle öylesine dikkatli ve temkinli yapmıştır ki sözcüklerin arkasındaki anlam dünyasına ulaşmak büyük bir dikkat gerektirmektedir. Pervin, genç ve görünüşte önemsiz bir kadın olarak, karşıtlık ve itirazını ifade etmek için yenilikçi bir yol bulmuş ve şiirlerinde efsanevi bir dünya yaratma yoluna gitmiştir. Bu dünyada, birbirleriyle çatışan unsurlar, ülkesindeki sosyal ve siyasi sorunların yanı sıra ezilen ve çaresiz sınıfların durumunu da simgeliyordu. Sembolleri kullanması, Pervin'in içe dönüklüğü ve inzivayı seven mizacıyla uyumlu olduğu gibi onun için baskıdan kaçış aracı ve gizli bir kalkan görevi görmüştür. Hayvanlar ve cansız nesnelerin her biri sembolik ve efsanevi anlatımlarında onun sesini temsil eden birer unsurdu. Örneğin; Pehlevi hükümetinin ilk yıllarında yazdığı tahmin edilen "Sabahın Nağmesi" adlı şiirinde, yeni hükümetin destekçisi olan şairler için sembol olarak seçtiği sabah kuşuna, sabahın hoş ve tatlı esintisine aldanmaması ve avcıya dikkat etmesi gerektiğini şu sözlerle salık verir:

در دامن روزگار سنگ است	آن گونه بپر که پر نریزی
این نقش و نیگار، ریو و رنگ است	گر صلح کنی و گر ستیزی
شاهین سپهر، تیز چنگ است	گر سر بنهی و گر گریزی

(İtisami,1381, s.215)

*Öyle bir uç ki dökülmesin tüylerin / Taş var kucağında dünyanın. Barış da yapsan savaş da açsan /
Bu renk ve desen, bir aldatmacadır. Baş da versen kaçıp da gitsen / Göklerin şahini, keskin pençelidir.*

Pervin'in etkili bir kadın şair olarak kadın hareketleri başta olmak üzere dönemin siyasi faaliyetlerine katılmaması ve yaşadığı döneme ait olaylarla ilgili müşahede ve intibalarını şiirlerine yansıtması veya bunu örtülü bir şekilde yapması; dönemin siyasi baskı ve kısıtlamalarına karşı geliştirdiği bir yöntem ve strateji olarak değerlendirilebilse de mizacı ve yetiştirme tarzının da bu yaklaşım ve tercihinde etkili olduğunu belirtmek gerekir. Dönemin kaotik siyasi ortamından uzak, kültürlü ve edebiyatla iç içe bir ailede yetişen Pervin, hayatının akışına yön veren babasının izinde giderek siyaset sahnesinde yer almayı ve mücadele etmeyi boş ve faydasız bir uğraş olarak görmüş; güncel siyasi meseleler yerine insan ve toplum yaşantısını ilgilendiren temel konulara ağırlık vermeyi; halkın sorunları ve dertleriyle hemhal olmayı yeğlemiştir. Pervin'in şiir yeteneği, klasik şiir geleneği ve söz sanatlarına hakimiyet gibi yönlerden Edib'ül Memalik Ferahani, İrec Mirza ve Muhammed Taki Bahar gibi dönemin önde gelen şairleriyle eşdeğer olmakla birlikte siyasi bilinç anlamında aynı seviyede değildir. Bu farklılığın nedenini kadınların sosyal hayattaki varlığını kısıtlayan ataerkil toplum yapısıyla ilişkilendirmek mümkündür. Pervin, çocukluk yıllarından itibaren yenilikçi fikirleriyle ünlü olan babasının selamlık sohbetlerine katılmış ve döneminin geleneksel ve modern tüm eğitimlerini almış olsa bile toplumsal normlara ve kültürel değerlere bağlı, evinin sınırları içinde, kapalı kapılar ardında büyütülmüş ve kendi mahremiyet alanında yaşayan bir kadındır. (Kanunperver,1363, s. 317)

Pervin'in belirli temalardan oluşan bir şiir dünyası vardır. Ahlak ve hikmet bunların başında yer alır. O, Şiirlerinde iyilik, doğruluk ve güzellik gibi temel ahlaki değerleri işleyerek nasıl ahlaklı ve erdemli bir insan olunacağını yollarını öğretmeye çalışır. Ahlak, onun için her şeyden önce gelir. O, bir arif veya bir sufi ve derviş değildir ama tam bir ahlak öğreticisidir. Pervin'in şiirlerinde her şey, ahlaki ölçütlere göre değerlendirilir. (Celali,1371, s.100) Aşk dahi ahlaka uygun olarak ele alır. Onun şiirlerinde aşk ve kadın erkek ilişkilerini ilgilendiren konular en saf ve temiz haliyle bile olsa yasak ve haramdır. Aştan bahsedilmişse de bu maddi olanın ötesinde bir aşktır. Divanının hiç bir yerinde nefsanî ve şehvani arzuların; ahlaki değerlere ve edebi estetiğe aykırı kelime ve ifadelerin olduğu bir tek beyit ya da mısra bulamayız. Bu, hatta şiirlerinin kuşları, börtü ve böcekleri için de geçerlidir. (Behbehani 1370, s.94-96; Kişaverz Sadr, s. 47)

Çağdaş İran şairleri arasında şiirlerinin tamamı ahlaki-didaktik olan tek şair Pervin'dir. (Avayi,1371, s. 48) İran'ın ünlü şair ve üslup bilimcilerinden Melikü's-şüera Bahar'ın; tek başına bu şiirin bile Pervin'in adının İran edebiyatına altın harflerle yazılmasına yeteceğini söylediği (İtisami,1381, s. 46) "Gözyaşının Yolculuğu" gibi lirik şiirleri sayıca çok azdır ve onlar da genellikle öğüt ve nasihat temalıdır.

Pervin, şiirlerinde bir öğretici ve rehber gibi muhataplarına derin anlamlar içeren nasihat, öğüt ve uyarılarda bulunur. Öyle ki ülkenin despot yönetimi bile bu nasihat ve uyarılardan nasibini almaktan kurtulamaz. “Güvenli Hazine” ve “Enuşirvan’a Mektup” gibi şiirleri bu konuya örnek olarak verilebilir. Pervin, “Enuşirvan’a Mektup” şiirinde vezir Bozorgmihir’in ağzından hükümdarların mal, mülk ve servet biriktirme hırs ve çabası yerine ülkelerinin ve yönetimleri altındaki halkın refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak için çalışmaları gerektiğini; halktan yüz çevirmenin ve onları kollayıp korumamanın, yönetimin diğer kademelerinde bulunanlara zulüm ve haksızlık yapmak için kapı aralayacağını söyler:

بزرگمهر به نوشیروان نوشت که خلق
شهان اگر که به تعمیر مملکت کوشند
ز شاه خواهش آسایش و رفاه کنند
چه حاجت است که تعمیر بارگاه کنند
چو کج روی تو نگویند دیگران ره راست چو یک خطا از تو بینند صد گناه کنند

(İtisami,1381, s.123)

Bozorgmihir, Enuşirvan’a dedi ki halk, / Padişahıtan, huzur ister ve refah. Hükümdarlar inşa etmeye çalışırsa ülkeyi /Hiç ihtiyaç kalır mı onarmaya sarayı? Hatalarını söylemezse başkaları dürüstçe / Yüz hata işlerler, bir hatanı görünce.

Pervin, çağının yönetici ve idarecilerinin adını anmadan, onların zulüm ve haksızlıklarından bahseder ve nedenleri üzerinde durur. Ona göre halkın yoksulluk ve yoksunluğunun nedeni yöneticilerin mal ve servet biriktirme hırsından kaynaklanmaktadır. Örneğin “Yetimin Gözyaşı” şiirinde padişahın tacının üzerindeki mücevherlerin, kimsesiz yaşlıların gözlerinden dökülen yaş ve yetimlerin yüreklerinden akan kan olduğunu söyler ve hükümdarı halkın koruyucusu değil, çoban kılığına girmiş bir kurt olarak tanımlar:

روزی گذشت پادشاهی از گذر گهی
پرسید زان میان یکی کودک یتیم
فریاد شوق از سر هر کوی و بام خاست
کاین تابناک چیست که بر تاج پادشاست
این اشک دیده من و خون دل شماس
این گریه سالهاست که با گله آشناست
مارا به رخت و چوب شبانی فریفته است

(İtisami,1381, s. 65)

Bir gün bir padişah geçerken bir yoldan / Sevinç çığlıkları yükseldi her sokak ve çatıdan. Sordu içlerinden bir yetim çocuk / Ne bu, padişahın tacındaki parlak ışık? Yaklaştı kamburuyla bir yaşlı kadın ve dedi / Bu benim gözyaşımıdır ve sizin kanunuz. Çoban postuyla aldatmakta bizi / Bu kurt, yıllardır sürüyle tanış.

Pervin'in idealizmi, ahlaki bir idealizmdir. O, zulüm ve baskının, düşmanlık ve kinin olmadığı, tamamen sevgi, dostluk ve samimiyet dolu bir yaşam hayal eder. “Arzular” şiirinde olduğu gibi hayatın sade, basit ve huzurlu olmasının önemini vurgular.

از تکلف دور گشتن ساده و خوش زیستن ملک دهقانی خریدن کار دهقان داشتن
رنجبر بودن ولی در کشتزار خویشتن
وقت حاصل خرمن خود را بدامان داشتن
روز را با کشت و زرع و شخم آوردن
به شب شامگاهان در تنور خویشتن نان داشتن

(İtisami,1381, s.173)

Zorluktan uzaklaşmak, basit ve mutlu yaşamak / Köyde toprak almak ve köy işleriyle uğraşmak Çiftçi olmak ama kendi tarlasında çalışmak / Hasat zamanında kendi ürününü toplamak. Günü ekip biçme ve sulama ile geçirip / Akşam olunca kendi fırınında ekmek yapmak.

Bu şiir aynı zamanda Pervin'in hayallerini ve arzularının derinliğini de göstermektedir. Onun “kendi topraklarından ekmek yemek” arzusu yalnızca fiziksel bir arzu değil aynı zamanda ruhsal bir çekilme ve sosyal yaşamdan uzaklaşma arzusunu simgelemektedir. Pervin, içinde bulunduğu toplumdan

ayrı bir dünya hayal etmektedir ki bu dünya, onun içsel huzurunu bulabileceği bir yerdir. Bu da onun edebi kimliğini ve sanatsal duruşunu şekillendiren önemli bir unsurdur. (Kanunperver, 1363, s.313)

Pervin, tüm şiirlerinde güçlü bir müdafî gibi, mağdurların ve acı çekenlerin yanında durur ve onların haklarını savunur. Haksızlığa uğrayan, ezilen ve mahrum bırakılan insanların hikayeleri onun şiirlerinde oldukça geniş bir yer tutar. Yoksul, kimsesiz ve muhtaç kişilere özellikle yetim çocuklar, dul kadınlar ve yaşlılara merhamet, en çok işlediği temalardandır. “Yoksulluğun Acısı” şiirinde toplumdaki adaletsizlik, haksızlık ve insanların buna duyarsızlığını, yaşlı bir kadının yakınmasıyla şöyle dile getirir.

با دوک خویش پیر زنی گفت وقت کار کاوخ! ز پنبه ریشتتم موی شد سفید
از بس که بر تو خم شدم و چشم دوختم کم نور گشت دیده ام و قامتم خمید
ز اندوه دیر گشتن اندود بام خویش هر گه که ابر دیدم و باران دلم تپید
پروین توانگران غم مسکین نمی خوردند بیهوده اش مکوب که سرد است این حدید

(İtisami,1381:130)

Dedi: kirmeniyle ip bükerken yaşlı kadın / Ah ki pamuk eğirmekten beyazladı saçım. O kadar eğildim ve göz diktim ki sana / Karardı gözlerim ve büküldü belim. Düşünmekten, dökülen damımın halini / Her yağmur bulutu gördüğümde titrer kalbim. Pervin! Anlamaz yoksulun halinden zenginler / Döğme boşuna, soğuktur bu demir.

Pervin’in şiirleri, yoksulluğun boyutunu ve insanların buna karşı duyarsızlığını o kadar acı ve ağır bir şekilde tasvir eder ki okuyucuda, insanlığın, insani ilişkilerin ve değerlerin hiç olmadığı bir dünyada yaşıyormuş izlenimini yaratır. Nitekim küçük bir yetim çocuğun dilinden şöyle der:

پدرم مرد ز بی دارویی و ندرین کوی سه داروگر هست
دل مسکینم از این غم بگداخت که طبیبش ببالین ننیشت
سوی همسایه بی نان رفتم تا مرا دید در خانه بیست
همه دیدند که افتاده ز پای لیک روزی نگرفتندش دست

(İtisami,1372, s.87)

Babam öldü ilaçsızlık yüzünden / Varken bu sokakta, üç ilaç satan. Zavallı yüreğim tutuştu bu acıyla / doktor, derman için gelmeyince başına. Komşuya gittim aç bir halde / Kapattı kapıyı beni görünce. Herkes gördü düştüğünü / ama tutmadı bir gün elinden hiçkimse

Pervin’in şiirlerinde çocuklara özellikle de yetim çocuklara özel bir ilgi, sevgi ve şefkat vardır. “Yetim Çocuk” şiirinde Toplumsal adaletsizlik, eşitsizlik ve sınıf ayrımcılığı çocukların masumiyeti ve saf ve temiz yüreklerinden kopan sözlerle şöyle ifade bulur:

چیزها دیده و نخواسته ام دل من هم دل است، آهن نیست
روی مادر ندیده ام هرگز چشم طفل یتیم روشن نیست
دامن مادران خوش است، چه شد که سر من به هیچ دامن نیست
خواندم از شوق هر که را مادر گفت با من که مادر من نیست
کودکی گفت مسکن تو کجاست گفتم آنجا که هیچ مسکن نیست
درسهایم نخوانده ماند تمام چه کنم در چراغ روغن نیست
همه گویند پیش ما منشین هیچ جا بهر من نشیمن نیست
چرخ هر سنگ داشت بر سر من زد دیگرش سنگ در فلاخن نیست

(İtisami,138, s.101)

Çok şey gördüm ama istemedim / Benimki de bir kalp, değil ki demir. Görmedim hiç annemin yüzünü / Işıldamaz ki yetim çocuğun gözleri. Anne kucacı çok güzel ama neye yarar / Benim başım, hiçbir kucakta değil ki. Seslendiysem her kime, anne diye sevinçle / Dedi: "Ben senin annen değilim ki". Sordu, küçük bir çocuk: "Senin evin nerede?" / Dedim ki hiç bir evin olmadığı yerde. Yarım kaldı tüm derslerim / Lambada yağ yok ne yapayım. Herkes diyor oturma yanımızda bizim / Oturacak hiçbir yer yok benim için. Felek tüm taşlarını attı benim üstüme / Kalmadı artık taş, heybesinde.

Pervin, sosyal adaletsizliklere karşı duyarlı bir şair olarak yaratılışa, insana ve evrene dair derin düşüncelerini sembolik bir dille ifade eder. Onun şiirleri, sadece belirli bir elit kesimi değil, toplumun farklı katmanlarındaki bireylerin ahlaki zaafalarını da ele almaktadır. Bu durum, onun bir yandan toplumdaki adaletsizliklere karşı bir duruş sergilediğini diğer yandan ise insan ahlak ve onurunu yüceltme çabası içinde olduğunu göstermektedir. Pervin'in mesajları, dostluk ve sevgi gibi evrensel değerleri öne çıkararak, okuyucuda derin bir etki bırakır. Onun sesi sadece kendi dönemine ait değil insanlık tarihinin derinliklerinden gelen bir sestir. Bu da onun eserlerinin evrensel bir nitelik taşıdığını; mirasının yalnızca bir dönemle sınırlı kalmayıp zamanlar ötesi bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. (Yusufoğlu, 1376, s.535)

Şiirlerinde, kadın hak ve özgürlükleri konusuna yeterince değinmemekle eleştirilen Pervin aslında kadın başlığı altında incelenebilecek bir kaç önemli şiir yazmıştır. Bunlar 1924 yılında Tahran'daki Amerikan Kız Koleji'nden mezun olduğunda mezuniyet töreni için yazdığı "Arzu Fidani", 1935 yılında yazdığı "İran'da Kadın" şiiri ve en ünlü şiirlerinden olan "Şefkat Meleği" adlı manzumesidir. Pervin'in Batı'da gelişen kadın hareketlerinin etkisiyle yazdığı bu şiirlerinde şairlik yeteneğini en iyi şekilde göstermiş ve şiirlerinin en güçlü ve sağlam örneklerini vermiştir. Bazı araştırmacılar Pervin'in söz konusu şiirlerinden yola çıkarak İran edebiyatında hiç bir kadın şairin, kadının aile ve toplum içindeki yeri ve önemini onun kadar güzel ve etkili işlemediğini. Pervin'in bu şiirleriyle yaratıcı ve üstün bir içerik ürettiğini belirtmişlerdir.

"Arzu Fidani" şiirinde; kadınların toplum içindeki gerçek yeri ve rolünü göstermeye çalışan Pervin, cinsiyetin insana değer ve ayrıcalık kazandırmayacağını; ilim, ahlak ve faziletin, üstünlüğün belirleyicisi olduğunu savunarak kadın veya erkek her kim bu niteliklere sahip olursa o zaman üstünlük elde edeceğini ve ayrıcalıklı bir konuma erişeceğini belirtir. Kadınların, hayatın temel taşı olduğunu ve erkeklerin başarısının kadınların katkı ve fedakarlıklarıyla mümkün olduğunu; kadınların tarih boyunca büyük ve önemli insanlar yetiştirdiğini; onların, çocukların ilk eğitimci ve öğretmeni olduğunu; eğitimsiz ve bilgisiz bir annenin bilgili bir çocuk ve birey yetiştiremeyeceğinin altını çizerek kadınların toplumsal rol ve etkilerinin farkına varılması gerektiği mesajını verir:

مرد یا زن برتری و رتبت از دانستن است	پستی نسوان ایران جمله از بی دانشی است
شاهراه سعی و اقلیم سعادت روشن است	زین چراغ معرفت که امروز اندر دست ماست
تا نگوید کس پسر هشیار و دختر کودن است	به که هر دختر بداند قدر علم آموختن
بر نکرد از ما کسی زین خواب بی دردی سری	زن، ز تحصیل هنر شد شهره در هر کشوری
نام این قوم از چه دور افتاده از هر دفتری	از چه نسوان از حقوق خویشتن بی بهره اند
طفل دانشور، کجا پرورده نادان مادری	دامن مادر، نخست آموزگار کودک است
گر که ما را باشد از فضل و ادب بال و پری	با چنین درماندگی از ماه و پروین بگذریم

(İtisami, 1381, s.218)

İranlı kadınların değersiz olması tamamen bilgisizliktendir / Erkek ya da kadın, üstünlük ve makam, bilmekten gelir. Bugün elimizde bulunan bilgi ışığıyla / Aydınlıktır çaba yolu ve mutluluk yurdu. Her kız çocuğu, öğrenmenin değerini bilmelidir ki, / Demesin hiç kimse erkek akıllı, kız aptaldır, diye. Kadın, sanat öğrenerek öne çıkmıştır her ülkede / Böyle bir kayıtsızlıktan kimse uyanmadı bizde. Neden kadınlar haklarından mahrumlar / Neden yoktur isimleri hiç bir defterde. Anne, çocuğun ilk öğretmenidir / Cahil bir anneden bilge bir çocuk nasıl yetişir? Bu çaresizliğe rağmen Ay ve Pervinden geçerez / Olursa bilgi ve edep, kanatlarımız

“İran’da Kadın”¹⁰ şiiri; İran’daki kadınların geçmişteki kötü durumlarını ve onların yaşam koşullarını eleştirdiği şiiridir. O, bu şiirde kadınların, İran’da toplumunun bir parçası olarak görülmediği ve onlara hak ve özgürlük tanınmadığını, hayatlarının dört duvar arasında yalnızlık içinde geçtiğini ifade etmektedir:

پیشه اش جز تیره روزی و پریشانی نبود   زن در ایران پیش از این گویی که ایرانی نبود
زن چه بود آن روزها گر زانکه زندانی نبود   زندگی و مرگش اندر کنج عزلت می گذشت
کس چو زن در معبد سالوس قربانی نبود   کس چو زن اندر سیاهی قرنهای منزل نکرد

(İtisami,1381, s.126)

Yalnızlık köşelerinde geçiyordu hayatı ve ölümü / Hapis değildiyse o günlerde, neydi ki kadın? Asırlarca karanlıkta yaşamadı hiç kimse kadın gibi / Riya mabedinde kurban edilmedi hiç kimse kadın gibi.

“Şefkat Meleği” şiirinde ise kadınların aile içerisindeki önemli yerine değinerek onların sevgi, muhabbet ve şefkat dolu bir ortam yaratmadaki önemlerini vurgular ve kadınların ailenin ve toplumun duygusal bütünlüğünü sağlayan varlıklar olduğunun altını çizer:

در آن سرای که زن نیست، انس و شفقت نیست   در آن وجود که دل مرد، مرده است روان
به هیچ مبحث و دیباچه ای قضا ننوشت   برای مرد کمال و برای زن، نقصان

(İtisami,1381, s.171)

Kadının olmadığı evde sevgi de yoktur merhamet de / Ruh da ölmüştür, kalbin öldüğü bedende. Yazmamıştır kader hiç bir kitap ve defterde/ Erkek kâmindir, kadın noksandır diye.

Pervin’in gerçekçi ve adalet arayışındaki duruşu, onun eserlerini daha da anlamlı kılmaktadır. Zulme karşı bir duruş sergilemesi ve yoksul insanları savunması, onu dönemin diğer şairlerinden ayıran önemli bir özellik olarak öne çıkmaktadır. Bu yönü, okuyucuların ona daha fazla ilgi göstermesini ve adının İran edebiyatının ünlü söz üstadlarıyla yan yana anılmasını sağlamıştır. Pervin, yalnızca bir şair değil, aynı zamanda bir toplumsal duyarlılığı temsil eden bir figür olarak öne çıkmaktadır. Bu, onun edebiyat sahnesindeki kalıcılığını da sağlamlaştıran bir unsurdur.

Pervin’nin şiirleri, yayımlandığı ilk günden itibaren büyük bir ilgiyle karşılanmış kısa sürede dilden dile dolaşmaya başlamıştır. Bunun anlam ve önemi, o dönemde şairlik yapan ve güçlü rakipler olan Bahar, Dehhodo, Nima ve Şehriyar gibi isimlerin varlığı düşünüldüğünde daha iyi anlaşılacaktır. Çağdaş İran şairleri arasında Pervin kadar insanların kalplerine girmeyi başaran çok az kişi vardır ve halk arasında bu denli kabul gören de yine pek azdır. (Nefisi, 1323, s.104) Bu büyük şair hakkında hem eleştirmenler hem de en sade okuyucular ortak görüşlere sahiptir; o da Pervin’in yüksek düzeyde, hassas, duyarlı ve insansever bir şair olduğudur.

Ataerkil bir toplumda güçlü bir kadın sesi olarak ortaya çıkan Pervin’in şiirlerinin toplumun bir kadından beklemeyeceği düzeydeki sağlamlık ve derinliği bazı insanların onu bir kadın olarak kabul etmesini zorlaştırmış bu da onun edebi yeteneğinin cinsiyetiyle ilgili önyargılarla çatışmasına neden

¹⁰ Pervin’in başlangıçta “İffet Hazinesi” başlığıyla yazdığı bu şiir hakkında, taban tabana zıt iki görüş bulunmaktadır. Bazıları; şiirin ilk nüshasında bulunduğunu iddia ettikleri son üç beytini kanıt olarak göstererek onun bu şiiri, Rıza Şah’ın 1936 yılında başörtüsü, çarşaf ve peçenin yasaklanmasını içeren Keşf-i Hicap kanununa destek mahiyetinde yazdığını ancak ilgili beyitlerin divanının sonraki baskılarında, toplumun tepkisinden çekinen ağabeyi Ebu’l Feth İtisami tarafından, şiirden çıkarılarak başlığının da “İran’da Kadın” şeklinde değiştirildiğini savunurken bazıları da şiirin içeriğinden ve şairin siyasi duruşundan yola çıkarak söz konusu beyitlerin Pervin’e ait olamayacağını; tam tersine Pehlevi rejimine yaranmak isteyen ağabeyi başta olmak üzere aile bireylerinden biri tarafından şiire eklendiğini iddia etmişlerdir ki bu tartışmalar günümüzde de devam etmektedir.

olmuştur. Kadınların şiir yazma, düşünme ve etkin rol ifa etme yeteneklerine dair dar bir bakış açısına sahip olan toplum, Pervin'in şiirlerini sanki bir erkek şair tarafından yazılmış gibi algılamıştır. Ancak, onun şiirleri, içsel duygularını ve düşüncelerini yansıtan güçlü bir ifade biçimidir; bu da onun bir kadın şair olarak toplumsal kalıpların ve beklentilerin ötesine geçtiğini göstermektedir. (Yusufi,1376, s. 535 ; Serserabi,1370, s. 535)

Pervin'in şiirlerindeki erkek şairlerle karıştırılacak düzeydeki erkeksi bakış açısı, dili ve üslubu; kadınsı duygu ve hislerini yeterince yansıtmaması; aşk ve romantizm temalarından yoksun olması gibi çokça eleştirilen özellikleri de bu iddiaların ortaya atılması ve yayılmasında etkili olmuştur. Öyle ki Fazlullah Gorgani adında bir yazar "Şairlik İthamı" adı altında bir kitap yayımlayarak Pervin'in divanındaki şiirlerin ona ait olmadığını; bu şiirlerin babası Yusuf İtisami ve dönemin ünlü şair ve ediplerinden Ali Ekber Dehhoda tarafından yazıldığını pek de sağlam olmayan kanıtlarla ispat etmeye çalışmıştır. Bunlardan biri de onun Pervin'in kişilik özelliklerine ve mizacına yaptığı vurgudur ki oldukça ilginçtir. Pervin'i Tahran Üniversitesi Kütüphanesi'nde çalıştığı yıllarda gördüğünü söyleyen Gorgani, onun oldukça sessiz, utangaç ve çekingen bir kız olduğunu; kimseyle samimiyet kurmadığını, şakalaşmadığını, gülmediğini; kendisine sorulan soruları cevaplayamadığını ve gözlerini kaçırdığını vurgulayan yazar, bu özellikteki birinden divanındaki gibi yüksek kaliteli ve itibarlı şiirler yazmasının beklenmeyeceğini dile getirmiştir. (Gorgani,1336, s.9) Oysa ki Pervin, sekiz yaşından itibaren 27 yıl boyunca şiir yazmıştır ve bu süreçte Melikü's-şüera Bahar, Dehhoda ve Muhammed Moin gibi bir çok isim tarafından sınanmış; derin düşünceleri, güçlü ifadeleri ve özgün tarzı teyid ve takdir edilmiştir. Bu isimlerin hepsi, şiirlerinin tamamının, Pervin'e ait olduğunu ve kimsenin ona yardımcı olmadığını kesin bir dille ifade etmişlerdir. (Zerinkub,1374, s.53-54; Yusufi,1373, s.413) Pervin kendisi de daha hayattayken hakkında yürütülen bu tartışmalara bir dörtlük yazarak cevap vermiş ve şiirlerinin bir kadın olan kendisine ait olduğunu ifade etmiştir:

از غبار فکر باطل پاک باید داشت دل
تا بداند دیو کاین آئینه جای گرد نیست
مرد پندارند پروین را چه برخی ز اهل فضل
این معما گفته نیکوتر که پروین مرد نیست

(İtisami,1381,s. 94)

Arındırmalı kalbi boş düşüncelerin tozundan / Aynada toz olmayacağını bilsin diye şeytan. Pervin'in erkek olduğunu sanıyor bazı ehl-i ilim / Lakin söylemek gerek ki erkek değil Pervin!

1.2. Dili ve Üslubu

Pervin İtisami kaside, kıta ve mesnevi olmak üzere üç türde şiir yazmış, en başarılı örnekleri kıta ve mesnevi türünde vermiştir. Şiirlerinden, en çok hangi İranlı şairleri takip ettiği ve hangi eserlerden etkilendiğini anlamak mümkündür. Kasidelerinde Nasır Hüsrev'den, mesnevilerinde Nizami, Attar ve Mevlana'dan izler bulunmaktadır. Kıtalarında zaman zaman Enveri ve Senai'den etkilenmiş olsa da özgün bir yaratıcılık sergileyebilmiş bu da sözkonusu türdeki şiirlerini öne çıkarmıştır. Pervin'in şiirlerini incelerken dikkat çeken en önemli husus onun güçlü bir edebi birikim, estetik zevk ve yaratıcı yeteneğe sahip olmasıdır. Klasik edebiyatın biçimcilik ve kuralcılığının, yetenek ve yaratıcılığını kısıtlamasına izin vermeyerek hemen hemen her konuda istediği her şeyi dizelere dökebilmeyi başarabilmiş bir şairdir. (Nefisi,1362, s.104)

Pervin, hem şekil hem öz olarak klasik şiir üstadlarının tarzını öylesine başarılı bir şekilde taklit etmiştir ki, bazen aslından bile daha iyi sonuçlar almıştır. Genel olarak onun şiirleri, birkaç istisna dışında, İranlı şair ve ediplerin yüzyıllar boyunca söylediklerinin tekrarı niteliğindedir. Bu durum, okuyucunun, Pervin'in divanını okurken yaşadığı dönemin ruhunu tamamen unutmasına neden olur. Şiirlerinin büyük bir kısmı, üslup ve içerik açısından beşinci ve altıncı yüzyıllara ait gibi görünmektedir. Öyle ki yeni biçimlerde yazılmış şiirlerinde bile bu eski içerik belirgin bir şekilde hissedilmektedir. (İtimadzade,1370, s. 65; Yahakki, 1379, s.173) Pervin şiirlerini yeni edebiyatının şekillediği dönemde yayımlamış olmasına rağmen, döneminin edebi yeniliklerinden etkilenmemiş; hatta bazı bazı araştırmacılara göre onun klasik şiir tarzı, dönemin Nima gibi yenilikçi şairlerini bile etkisi altına almıştır. (Şefii Kedkeni, 1392, s. 463)

Pervin'in şiirleri sade, akıcı ve anlaşılır bir dile sahiptir. Bazı kasideleri dışında şiirlerinde karmaşık ve muğlak ifadeler yoktur. Hayvanları ve cansız varlıkları konuşturduğu sembolik şiirlerinde doğal olarak teşbih, istiare, kinaye, mecaz gibi sanatları kullanmıştır. Ancak bunları kullanırken asla yapaylığa başvurmamış ve tüm bu unsurları doğal bir şekilde işlemeyi başarmıştır. Bu da şiirlerinin akıcılığını ve sadeliğini korumasını sağlamıştır.

Şiirlerinde kullandığı sakin, yumuşak ve bilgece üslup, eleştirilerini sert bir saldırganlıkla değil, daha çok derin bir içgörü ile ifade etmesini sağlamıştır. (Destğayb,1376, s.9) Dili sosyal dilbilimi perspektifinden incelendiğinde, onu iki dilli (Türkçe ve Farsça) ve Arapça, İngilizce ve Fransızca gibi diğer dillere de hakim bir şair olarak görüyoruz. Şiirleri, standart Farsça ve edebi bir üslupla yazılmış olup, onun ikinci dil algısını ve edebi kültür ve birikimini yansıtmaktadır. (Serserabi, 1370, s. 546)

Genel anlamda iki bölümden oluşan divanının birinci bölümünde hemen hemen tümü geleneksel ölçülerde yazılmış 42 kaside yer almaktadır. Bu kasideler, söz sanatı ve anlatım teknikleri yönünden oldukça olgun olup, bazıları büyük kaside şairleriyle yarışacak düzeydedir. Ancak muhteva açısından kaside geleneğine tam olarak uyduğu söylenemez. Bu kasidelerin içeriğini daha çok öğüt, hikmet, manevi ve ahlaki değerler oluşturur. İkinci bölüm, çoğu ilginç münazaralar şeklinde yazılmış mesnevi ve kıtalardan oluşur. Ayrıca birkaç gazel ve sosyal temalı şiirler de bulunmaktadır.

Şiirlerinin çoğu fabl ve temsili münazara niteliğindedir. Münazara tarzı, İran edebiyatında uzun bir geçmişe sahiptir ve Unsuri, Esedi Tusi, Enveri, Nizami, Sadi, Salman Savcı gibi şairlerin eserlerinde zengin bir şekilde işlenmiştir. Ancak Pervin'in, anlamları kavrayış biçimi, onları sunma tarzı, tasvir ve tavsifleri geçmiş şairlerden tamamen farklıdır; bu da onun şiirlerine diğerlerinden ayırıcı bir özellik ve özgünlük kazandırmıştır. Pervin'in münazaraları genellikle canlı, etkileyici ve coşkuludur. O, "Lale ve Nergis", "Bülbül ve Gül", "Umut ve Umutsuzluk", "Yaşlı kadın ve Kirmen", "İlim ve Cehalet", "Mercimek ve Nohut", "Kar ve Bahçe", "Menekşe ve Bahçıvan", "Yaprak ve Rüzgar", "Karıncı ve Fil", "Derviş ve Hazine", "Duvar ve Temel", "Siyah Saç ve Beyaz Saç", "Taze Fidan ve Kuru Ağaç", "İğne ve iplik", "Ok ve Yay", "Kedi ve Köpek", "Şahit ve Mum" gibi canlı ve cansız bir çok varlığı canlı ve somut bir şekilde bir araya getirmiş; münazara yöntemiyle bu varlıkların kendi hallerine uygun olarak konuşmasını sağlamıştır. (Aryenpur,1374, s.543) Ona göre nohut ve fasülye bile varlık aleminin birer temsilcisi olabilir; yaratılış ve evrenle ilgili konularda birbirleriyle konuşabilir ve tartışabilirler. Pervin "münazara" tarzını çağdaş Fars şiirinde yenilikçi ve estetik bir şekilde canlandırarak bu tarzı farklı konuları ifade etmek için kullanmıştır. (Behbehani,1370,s.95)

Pervin şiirlerini, Nasır Hüsrev'in nasihat ve öğüt tarzını yansıtan Horasan üslûbu ve Sadi'nin hikaye unsurlarıyla zenginleşen Irak üslûbu olmak üzere iki üslupla yazmıştır. Bu çeşitlilik, onun klasik edebiyata hakimiyeti ve edebi bilgi ve birikimine işaret etmektedir. Pervin, klasik İran şairlerinin eserlerini derinlemesine inceleyerek, onların temalarından, tarzlarından ve dil özelliklerinden derinden etkilenmiş, ancak bu etkileri kendi özgün bakış açısıyla harmanlamış; bu da şiirlerine belirgin bir özgünlük ve yenilik kazandırmıştır. Onun hem derin okuma sürecinin hem de yaratıcı yeteneğinin ürünü olan şiirleri, edebi yönünün zenginliğini ve derinliğini gözler önüne sermektedir.

Sonuç

İran, yüzyıllar boyunca şiir ve edebiyatın beşiği olarak bilinmiş ve tanınmıştır. Bazıları, bu bölgeden çıkan birçok ünlü şairin, bölgenin zengin medeniyeti, doğası ve iklimi ile ilgili olduğunu savunmaktadır. Ancak, aynı topraklarda yaşayan kadınlar için durumun aynı olmadığını belirtmek gerekir. Toplumsal norm ve değerler, diğer Doğu toplumlarında hatta Batı'da olduğu gibi; kadın şairlerin yaratıcılığını engellemiş bu nedenle de yalnızca bir kaç kadın şair ortaya çıkmıştır; bunlardan biri de Pervin İtisami'dir.

Pervin, oldukça hassas bir dönemde, sosyal ve siyasi değişimlerin şekillendiği yıllarda yaşamış ve şairlik yapmıştır. Bazıları onun şairliğini; Nasır Hüsrev, Mevlana, Sadi ve Hafız gibi büyük söz üstadlarının konumuna yükseltecek kadar sağlam ve derin görürken; bazıları onu, çağdaşı şairlerle kıyaslayarak, çağının şairi olmamakla eleştirmiş bazıları ise daha da ileri giderek şairlik kimliğini sorgulamış; şiirlerinin ona ait olmadığını ve başkaları tarafından yazıldığını iddia etmişlerdir. Tüm bunlar onun hayatı ve sanatına dair derinlemesine bir inceleme yapmayı gerekli kılmaktadır.

Pervin'in yaşadığı ve şairlik yaptığı dönem, sosyal ve politik baskı ve kısıtlamalarla dolu bir dönemdir ve söz konusu durum ve koşullar, onun gösterdiği yetenek ve başarıyı her ne olursa olsun önemli ve dikkate değer kılmaktadır. Seksen yıl önce, erkek egemen bir dünyada etkili bir ses olarak varlık göstermek ve kendini kabul ettirmek büyük bir yetenek, cesaret ve azim gerektirmektedir. Pervin'in şiirleri, sadece edebi değeriyle değil aynı zamanda toplumun durumunu sorgulayan derin bir eleştiri sunmasıyla da önem taşımaktadır ve tüm bu özellikler onun şiirlerini değerli ve mümtaz kılmaktadır.

Kaynaklar

- Aryenpur, Yahya.(1373). *Ez Nima ta Ruzegare Ma:Tarih-i Edebiyat-ı Farsi. C.3. Zevvar.*
- Avayi, Muhammed.(1371). Pervin İtisami ve Sonnet-i Edebi. *Aşna*, s.4, 48-50.
- Behbehani, Simin. (1370) “Pervin , Şair-i İhsas ve Atife”. Ali Dehbaşı (ed), *Yadname-i Pervin İtisami* (ss 89-103). İntişarat-ı Donya-ı Mader.
- Celali Penderi, Yedullah. (1371). *Gozine-i Eş'ar-i Pervin*. Neşr-i Morvarid.
- Dehhoda, Ali Ekber. (1338). *Lugatname*. İntişarat-ı Danişgah-ı Tahran.
- Destgayb, Abdulali, (1376). Vijegihay-i Şi'ri Pervin İtisami. *Keyhan-ı Ferhengi*, s.137, 8-11
- Gorgani, Fazlullah.(1336). *Tohmet-i Şairi*. Ruzbeh.
- İtisami, Pervin.(1381). *Divan-ı Pervin İtisami*. Hasan Ahmedi Givi (Ed). Neşr-i Katre.
- Kanunperver, Muhammed Rıza.(1368). Donya-i Armani-i Pervin İtisami. *İran Şinasi*, s.2, 310-320.
- Kişaverz Sadr, Muhammed Ali. (?). *Ez Rabia ta Pervin*. İntişarat-ı Kavayan.
- Müeyyid, Haşmet. (1370) “Cayigah-i Pervin İtisami der Şi'ri Farsi”. Ali Dehbaşı (ed), *Yadname-i Pervin İtisami* (ss 370-404). İntişarat-ı Donya-ı Mader.
- Nefisi, Said. (1362). Pervin İtisami. *Peyam-i No*, 2, 87-104.
- Serserabi, Şerare Sadat. (1386). “Şinaht-ı Layeha-i Şahsiyet ve Şi'ri Pervin ez Didgah-i Zeban Şinasi-i İctimai”. Mohsin Zolfikari (ed), *Mecmua Makalat-ı Kongre-i Bozorgdaşt-ı Pervin İtisami* (ss 527-547). İntişarat-ı Danişgah-ı Erak.
- Şefii Kedkeni, Muhammed Rıza.(1392). *Ba Çerağ ve Ayine*. İntişarat-ı Sohen.
- Yahakki, Muhammed Cafer.(1378). *Cuybar-i Lahzaha*. İntişarat-ı Cami.
- Yusufi, Golamhoseyn. (1369). *Çeşme-i Ruşen*. İntişarat-ı İlmi.
- Zerrinkub, Abdulhoseyn. (1374). *Defter-i Eyyam*. İntişarat-ı İlmi.

ПРОБЛЕМЫ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ ПРАВ ЖЕНЩИН В АТО ГАГАУЗИИ
CHALLENGES IN THE IMPLEMENTATION OF WOMEN'S RIGHTS IN THE GAGAUZIA
AUTONOMOUS TERRITORIAL UNIT

Миронова Светлана Андреевна

Доктор политических наук, доцент кафедры Публичного права Комратского государственного университета, начальник Представительства Офиса Народного Адвоката Республики Молдова.

Аннотация

В статье рассматриваются основные проблемы по продвижению гендерного равенства на территории АТО Гагаузии. The article discusses the main problems in promoting gender equality in the territory of the ATU Gagauzia.

Keywords: gender equality, methods of promoting human rights, rights protection issues. **Ключевые слова:** гендерное равенство, методы продвижения прав человека, проблемы защиты прав.

Несмотря на то, что в последнее время на территории Республики Молдова приняты нормативные рамки по обеспечению гендерного равенства, отмечаются и многочисленные проблемы в практическом их применении. В АТО Гагаузии по состоянию на 01.01.2024 года зарегистрировано 157845 человек, из которых – 82047 женщин и 75798 мужчин.

Сфера трудоустройства.

АТО Гагаузия по уровню средней заработной платы существенно отстает в темпах роста по сравнению со всей Республикой Молдова. Недостаточная профессиональная ориентация, существование половых стереотипов препятствуют избранию некоторых профессий из отдельных отраслей, которые являются преимущественно мужскими. Низкая заработная плата – это основное объяснение низкой привлекательности рынка труда в Молдове. В сфере трудоустройства существует разрыв в оплате труда мужчин и женщин. Согласно официальной статистики, опубликованной Департаментом статистики Республики Молдова 15 октября 2023 года, на сто женщин приходится 93 мужчины. Это соотношение меняется в зависимости от возраста. Например, на сто женщин старше 35 лет приходится 90 мужчин. А на сто женщин старше 65 — 61 мужчина. Женщины вступают в брак раньше, чем представители сильного пола. Обычно они выходят замуж в 25 лет, а мужчины заводят семью в 28. Высшее образование есть у 23% женщин. У мужчин этот показатель на 5% ниже. Кроме того, работающих женщин больше, чем мужчин. Зачастую они выбирают работу в сфере торговли, образования, здравоохранения и гостинично-ресторанном бизнесе. Меньше — в сельском хозяйстве, промышленности и строительстве. Однако их зарплаты на 14% ниже, чем у мужчин [1].

Разница в заработной плате женщин и мужчин объясняется многими факторами. Основными факторами, определяющими разницу в оплате труда мужчин и женщин, являются горизонтальная и вертикальная сегрегация. Таким образом, около половины женщин из сельской местности трудоустроены в сельскохозяйственном секторе и сфере услуг, где они выполняют самую малоквалифицированную работу и, соответственно, получают более низкую заработную плату, чем мужчины, занимающиеся наиболее квалифицированной работой. Другим фактором различий между заработной платой женщин и мужчин является наличие областей, в которых преобладают женщины, – “женские” виды деятельности (воспитание, здравоохранение), в которых заработные платы ниже, чем в секторах, где доля мужчин выше (строительство, транспорт). Кроме того, женщины недостаточно представлены наверху профессиональной пирамиды. Количество женщин превышает количество мужчин в категории государственных служащих низкого ранга.

На сегодняшний день не существует четких статистических данных, показывающих уровень миграции женщин и мужчин в АТО Гагаузии. Имеющиеся данные Национального Бюро статистики показывают лишь общую для всей Республики Молдова картину. Согласно проведенного социологического опроса среди жителей АТО Гагаузии 68 процентов мужчин и 49 процентов женщин хотя бы раз выезжали на заработки за рубеж (причем среди женщин старше 38 лет этот процент намного выше - 67%).

Женщины чаще жалуются на дискриминацию при трудоустройстве. Так, в приеме на работу отказывают молодым женщинам (возможность забеременеть), женщинам с маленькими детьми (возможность частых больничных), а также пожилым женщинам. Кроме того, женщине труднее заняться предпринимательской деятельностью из-за недостатка свободных финансовых средств и отсутствия необходимых знаний в области экономики. Доступ к существующим программам обучения в бизнес-сфере часто проблематичен из-за отсутствия или ненадлежащего информирования об этих программах. Также данные обучающие программы для женщин в сфере предпринимательства не распространяют своё действие на всю территорию АТО Гагаузии, а только на крупные населенные пункты.

Сфера участия в публичном и политическом процессе принятия решений

В регионе продолжает оставаться достаточно сильным стереотип о невозможности участия женщины в процессе управления, либо о слабых управленческих способностях женщины. При все этом, в АТО Гагаузия наблюдается положительная динамика в области вовлечения женщин в процесс принятия публичных и политических решений. Так, в 2015 году пост Башкана АТО Гагаузии впервые заняла женщина. Эта тенденция сохранилась и в 2023 году. На данный момент Башканом АТО Гагаузии также является женщина Гуцул Евгения. С 1 депутата- женщины в 5 созыве Народного Собрания АТО Гагаузии 2012-2016 года до 4-5 женщин –депутатов настоящего созыва. До 40 процентов возросло количество женщин – членов Исполнительного Комитета АТО Гагаузии. Среди примарского корпуса АТО Гагаузии появились две женщины (из 26 примэрий). В то же время женщины по-прежнему недостаточно участвуют как в избирательном, так и в политическом процессе и процессе принятия решений, хотя среди служащих избирательной сферы насчитывается до 95 процентов служащих-женщин. Важно то, чтобы тенденции роста числа женщин, участвующих в политической деятельности, будут удержаны и усилены. Основными факторами положительных изменений в данной области являются: изменение и гармонизация законодательства; соблюдение международных обязательств; применение политик и программ, воздействующих на менталитет населения относительно гендерных ролей женщин и мужчин в обществе и семье; устранение гендерных стереотипов и структурных барьеров (таких, как недостаточность услуг, направленных на уход за детьми дошкольного возраста, инвалидами /престарелыми людьми; негибкие графики работы женщин и мужчин). Женщины Молдовы в отличие от мужчин продолжают сталкиваться с дискриминацией в политической и публичной областях, определенной в большой мере существующими стереотипами и сексизмом.

При всём этом, установлены, что те женщины, которые рискнули выдвинуть свои кандидатуры на выборах, как правило, и побеждают. Исходя из этого, можно сделать вывод, что необходимо активизировать процесс выдвижения женщин для занятия государственных должностей.

Сфера социальной защиты и семьи

Система социальной помощи в своей классической форме и в нынешней структуре основывается на патриархальной модели общества, где именно женщины осуществляют неоплачиваемый уход за престарелыми лицами, детьми и больными людьми, а также на более активном вовлечении их в социальную и коммунитарную деятельность. Эта модель, основанная на идее, что в семье имеется доход, полученный как от оплачиваемой работы, так и от неоплачиваемой работы по

уходу, существенно ограничивает социальное, политическое и экономическое участие женщин, которые преимущественно оказывают услуги по неоплачиваемому уходу, а также снижает роль мужчин в частной сфере.

В целом, отмечается рост предоставления некоторых социальных услуг, в частности если персональных ассистентов до 2018 году было 47, то уже в 2023 году – 223 человека, однако, реально нуждающихся в несколько раз больше. Действующее законодательство в области государственного социального страхования не содержит никакой дискриминации по отношению к плательщикам и бенефициарам социальных услуг (пенсия, пособия) по половому признаку. Однако, именно в силу слабого развития предоставления социальных услуг (персональный ассистент, мобильная бригада, служба «Респиро») социальной помощью может воспользоваться ограниченное количество бенефициаров.

В АТО Гагаузии открыт один центр временного размещения граждан, находящихся в ситуации риска. Есть настоятельная необходимость открыть социальное учреждение для агрессоров, т.к. им также необходимо предоставлять реабилитационные услуги.

В АТО Гагаузии отсутствует система организации досуга для семей с детьми, для пенсионеров. С учетом обстоятельства, что на данный период женщины выходят на пенсию в 61 год, а мужчины в 63, все они еще остаются достаточно активными, обладающими широкими знаниями и умениями. Ресурс пенсионеров можно использовать при организации различных мероприятий по типу привлечения к волонтерской деятельности. Также, необходимо продумать систему занятости для родителей с детьми, где можно было бы организовать совместный отдых мам и пап с детьми (дети смотрят мультфильмы, а родители за чашкой чая беседуют и узнают о новых способах общения с детьми). Кроме этого, среди работников культуры практически все работники пенсионного возраста и скоро работать некому будет.

В АТО Гагаузии действует ограниченное количество поставщиков социальных услуг. Среди них необходимо назвать организации «Конкордия» (Конгаз), центр Святого Пантелеймона (Чадыр-Лунга), столовая «Матронушка» (Чадыр-Лунга), общественная столовая «Надежда» (Вулканешты), семья Иванчевых, которая открыла детский дом семейного типа и центр помощи жертвам насилия. Иванчевы действуют по собственной инициативе.

Для оказания помощи детям в ситуации риска действуют Чадыр-Лунгский интернат для детей-сирот, и всего три патронатные семьи. Отмечается тенденция усиления противодействия работе этих учебных учреждений и так называемой оптимизации. В последние годы для обустройства ребенка в эти учреждения необходимо получить направление Министерств Республики Молдова. В итоге уходит драгоценное время для помощи детям. Эти же учебные учреждения можно было бы переориентировать на оказание большого количества социальных услуг населению.

Кроме этого, необходимо увеличивать количество патронатных семей.

В АТО Гагаузии отсутствует единая база данных о поставщиках социальных услуг. Большая часть НПО, оказывающих социальные услуги, действуют временно, пока находятся на поддержке тех или иных доноров. Предполагается, что создание единой базы данных поставщиков социальных услуг сможет полнее учитывать как имеющиеся ресурсы, так и развивать социальный сектор помощи.

Сфера здравоохранения

Несмотря на конкретные меры, предпринимаемые в последние годы для улучшения состояния здоровья женщин и мужчин, по-прежнему существует ряд экономических и медико-социальных проблем, которые влияют на здоровье населения. Таким образом, женщины в сельской местности имеют более ограниченный доступ к качественным услугам в области здравоохранения и воспроизводства, что увеличивает количество проблем со здоровьем. Одной из медико-социальных проблем, которые сильно влияют на здоровье матерей, является частое прерывание беременности, часть которых осуществляется устаревшими методами и в небезопасных условиях. В регионе отмечается недостаток профильных врачей-специалистов. Увеличивается промежуток времени для получения той или иной медицинской услуги по причине больших очередей и малого количества предоставляемых медицинских услуг. Необходимо отметить также, что большая часть людей трудоспособного возраста не имеет медицинский полис по причине неофициального трудоустройства.

Из социологического опроса населения ясно, что только 22% женщин и 31% мужчин оценили своё здоровье как хорошее. Каждый десятый женщина и мужчина оценили своё здоровье как неудовлетворительное.

Исходя из изложенного выше, следует обеспечить разработку и ориентирование политики в области здравоохранения на нужды женщин и мужчин, обусловленные как биологическими, так и социально-экономическими и культурными аспектами.

Сфера насилия и торговли людьми

На нынешнем этапе в сфере насилия и торговли людьми в АТО Гагаузии была проведена определенная работа. Так, была создана комиссия по предотвращению торговли людьми, которую возглавила заместитель Башкана по социальным вопросам. Были созданы и другие институциональные структуры, обладающие особыми полномочиями: региональная комиссия в области насилия в семье. Начинает развиваться сеть услуг для жертв торговли и насилия, проводится работа по формированию интегрированной автоматизированной системы случаев насилия в семье. Профилактика правонарушений на семейно-бытовой почве одно из приоритетных направлений национальной политики по защите семьи, которая включает в себя соблюдение фундаментальных принципов, регламентирующих семейных отношений по соблюдению прав членов семьи на жизнь без насилия.

Согласно указаниям Генерального Инспектората Полиции МВД РМ Управлением Полиции АТО Гагаузия был разработан план действий по проведению профилактических мероприятий и в целом недопущения правонарушений в семейных отношениях. Во все подчиненные подразделения УП Гагаузии были направлены соответствующие указания. На данный период состоит на учёте: - 101 семейный дебошир (Комрат- 54, Чадыр-Лунга-24, Вулканешты-23).

Также, необходимо отметить функциональные изменения в работе полиции. Сейчас полиция осталась единственным актором защиты жертв насилия. Социальные службы и прамамы не имеют достаточных средств для оказания помощи жертвам насилия.

Одновременно отмечается недостаточный уровень осознания обществом проблемы насилия в семье как нарушения прав человека; низкий уровень подготовки специалистов в различных областях по установлению, регистрации и соотнесению случаев насилия в семье; недостаточность квалифицированных людских ресурсов и финансовых ресурсов для оказания помощи жертвам насилия в семье и работы с семейными агрессорами; отсутствие механизмов установления, обработки и разрешения феномена сексуального домогательства; недостаточность служб по оказанию помощи и защите жертв; отсутствие услуг по ресоциализации семейных

агрессоров; несовершенство механизма мониторинга и оценки в области насилия и торговли людьми.

Закон N 436-XVI от 28.12.2006 в пункте г) ст. 29 устанавливает полномочия примаров в сфере предотвращения насилия в семье, но на данный момент полиция выявляет проблему, но работать с агрессорами некому. Предлагается ввести специальные обязательные курсы для агрессоров. Кроме этого, при ежегодном отчете примар должен отдельной строкой отчитаться о том, что именно сделано в данной административно-территориальной единице по предотвращению насилия в семье и алкоголизации населения.

В области насилия в семье также отмечается наличие стереотипов, которые проявляются в поговорке: бьёт, значит любит. В регионе наметилась тенденция по усилению роли полиции в разрешении семейных споров и оказании помощи жертвам насилия в семье, при недостаточной активности и оснащённости социальных ассистентов.

Следовательно, при данных проблемах, необходима более слаженная работа местных и региональных органов власти по продвижению гендерного равенства в регионе.

Библиография:

1. <https://news.mail.ru/society/35052358/?frommail=1>
2. Закон N 436-XVI от 28.12.2006 «О местном публичном управлении»

AKADEMİK KURUM VE KURULUŞLARDA KADINLARIN YÖNETİMDEKİ TEMSİLİ GERÇEĞİ

THE FACT OF THE REPRESENTATION OF WOMEN IN MANAGEMENT IN ACADEMIC INSTITUTIONS AND ORGANIZATIONS

Nejla AYDINOĞLU¹,

¹ Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelikte Yönetim Anabilim Dalı,
Bursa, Türkiye / ORCID ID: 0000-0003-2732-9431.

Selvi VURAL²

² Dr. Öğr. Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Havacılık Yönetimi
Anabilim Dalı, Gümüşhane, Türkiye / ORCID ID: 0000-0002-3245-8599

Özet

Kadınların çalışma yaşamındaki yeri, önemi ve yönetsel pozisyonlardaki temsili konuları artık son dönem araştırmalarında geniş ölçüde kendine yer bulmakta, farklı tür veya bağlamlarda etraflıca tartışılmaktadır. Bu araştırmada ise, akademi kurum ve kuruluşlarında kadınların yönetsel temsil gücünü ortaya koymak amaçlanmaktadır. Gerek ulusal gerekse uluslararası alanda kadınların yönetsel temsil gücünün yüksek olduğu kurum ve kuruluşlarda; bir taraftan marka imajı, ekonomik performans veya kurumsal itibar açısından bu durumun olumlu getirilerinin bulunduğu öngörüsü taşınırken, öteki taraftan bilhassa lider yönetici pozisyonlarında kadınlara rastlamanın güç olduğu düşünülmektedir. Bahse konu durumu güç kılan tetikleyici öğeler ise politik, sosyo-kültürel, ahlaki vb. gibi daha pek çok nedene dayanabilmektedir. Yanı sıra, pek çok kurum veya kuruluşun insan kaynakları planlaması çatısı altında kadın çalışan oranının görece üstünlüğü söz konusu olmasına rağmen kadınların yönetsel temsiline arzu edilenin çok gerisinde olduğu hakikattir. Bu bağlamda, kurumların/kuruluşların yönetiminde kadın temsiline güçlendirilmesi önem arz etmektedir. Nihayetinde araştırma kapsamında, Bursa ilinde faaliyet gösteren devlet ve vakıf üniversitelerinin web sitelerinde üst yönetim kademeleri incelenerek doküman analizi yöntemi aracılığıyla kadınların yönetsel temsil gücünü ortaya koyan tanımlayıcı bulgular edinilmiştir. Araştırma sonucu toplam 960 yöneticiye ilişkin bulgular, istatistiksel olarak SPSS 22.00 paket programı aracılığıyla yüzdeler, frekans ve gruplar arası karşılaştırmada ise ki-kare analizleriyle değerlendirilmiştir. Bursa'da hizmet sunan üniversitelerin üst düzey yönetim kademelerinde görev yapan toplam yöneticilerin %34,5'ini kadınlar oluşturmaktadır. Erkeklerin yüzdesel oranı ise %65,5'tir. Cinsiyetin görev, görev yeri ve üniversiteler arasındaki dağılımı incelendiğinde, üniversiteler arasında kadın yönetici dağılımının anlamlı fark oluşturduğu bulunmuştur ($p<0.05$). Görev yeri ile kadın yönetici arasındaki dağılım incelendiğinde sonucun ($p<0.05$) düzeyinde anlamlı fark oluşturduğu görülmüştür. Yine görev ile kadın yönetici dağılımı incelendiğinde ise benzer şekilde sonuç yüksek oranda anlamlılık içermektedir ($p<0.05$). Analiz sonuçları Bursa'daki devlet ve vakıf üniversitelerinde kadınların yönetimdeki temsil gücünün yeterli düzeyde olmadığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler : Akademi, Kurum, Kuruluş, Kadınlar, Yönetsel Temsil.

Abstract

The place and significance of women in the workforce, as well as their representation in managerial positions, have recently become widely discussed topics in various research studies across different contexts. This research aims to uncover the managerial representation of women in academic institutions and organizations. In institutions and organizations where women hold significant managerial positions, both nationally and internationally, it is predicted that this situation yields positive benefits such as enhancing brand image, improving economic performance, and bolstering corporate reputation. However, it is also observed that the representation of women, especially in top managerial roles, remains a challenge. Various factors contribute to the difficulty in achieving gender equality in managerial positions, including political, socio-cultural, and moral aspects, among others. Despite a relatively higher proportion of female employees in many institutions or organizations according to

human resources planning, the managerial representation of women still lags behind the desired level. Therefore, there is a pressing need to enhance women's representation in institutional/organizational management. In this study, descriptive findings regarding the managerial representation of women were obtained through document analysis, focusing on upper management levels within state institutions and private organizations in the Bursa province or its districts. Statistically, the data were evaluated using percentage, frequency and chi-square analysis for intergroup comparisons using the SPSS 22.00 package program. At the senior management levels of universities in Bursa, women constitute 34.5% of the total managers, while men account for 65.5%. When the distribution between the place of duty and the female manager is examined ($p < 0.05$) and the distribution of the task and the female manager is examined ($p < 0.05$) the result is highly significant. The research findings, based on a total of 960 managers, indicate that the representation of women in management roles in public and private universities in Bursa is not at a satisfactory level.

Keywords: Academy, Institution, Organization, Women, Managerial Representation.

**VIRGINIA WOOLF, A REPRESENTATIVE OF LIBERALIST, INTELLECTUAL, AND
POLITICAL FEMINISM**

Irina-Ana DROBOT

Lecturer, PhD., Technical University of Civil Engineering Bucharest, Faculty of Engineering in Foreign Languages, Department of Foreign Languages and Communication, Bucharest, Romania / ORCID ID: 0000-0002-2556-6233.

Abstract

The purpose of this paper is to look at Woolf's work in order to understand what type of Feminism she belongs to, which will help us understand why her personality is considered a Feminist icon. Her personal life and attitude can also offer clues. The methodology will include an interdisciplinary approach, combining literary studies of her essays, with cultural and political studies, to understand the ideologies and historical context of her and our time, comparatively. Intellectual feminism resonates with Woolf's work since she supports access to public education for women and their presence in the public education sphere. She had access to education, but mostly at home, in her father's library. Still, she gave a series of lectures in 1928, at Girton and Newnham women's colleges, at the University of Cambridge, which led to her essay *A Room of One's Own*, in 1929. Education of British women in the beginning of the 20th century are reflected in Woolf's writings as far as its political and cultural institutionalization are concerned (McClellan, 2008). Woolf hopes to bring social change with her works. Literature, social reality, and ideology are interconnected. Liberalist feminist views are found in Woolf's work and beliefs, as she wishes for both men and women to have equal rights of participation in the public sphere. Feminist philosophy, in its contemporary form, has appeared in the 1970s, once women started to have careers in the higher education. Radical, marxist, cultural and liberal feminist philosophies can be identified. Elements of radical feminism can be found when Woolf believes that there should be a reordering of society when she claims that women leaders would never bring the countries on the brink of war. Woolf shows how literature both reflects and supports social changes and ideologies.

Keywords: Public Education, Social Change, Ideology.

Introduction

Virginia Woolf is not only widely known for being a representative of Modernist literature (Goldman, 2010). Her contribution to Modernist fiction is beyond dispute, and she was also situated among the theorists of the modernist novel (Abbott, 1993; Brown, 1999; Ellmann, 2010; Parsons, 2014; Scott, 1995). She was among the group of the first writers belonging to Modernism, and she developed the technique, being among the innovators.

Modernism was also the age of individualism (Fan, 2014; La Piana, 1916; Walkowitz, 2006), as well as of independent thinking, the age of breaking away from the past and from what was considered tradition. For Woolf, the tradition and the past were represented by the previous age, namely Victorianism, present in family lifestyle, women's roles, as well as a certain way of understanding the story, together with a certain way of understanding life, which literary works reflected. The traditional plot was chronological, with beginning, middle and end. Woolf started from here, writing short stories from a very young age, and then continued with a radical break from chronological order (Cassigneul, 2018; Iqbal et al, 2021), as well as the usual way of a story's focusing on exterior events and actions, by focusing on the interior world of the characters.

Individualism is clearly connected to lifestyles and roles other than the traditional ones in a patriarchal society, which was specific to the Victorian age. Woolf's parents were a traditional family, yet even they departed from the traditional model to some extent. Virginia Woolf, while not being allowed to pursue, as a young woman, public education like her brothers, to a higher education level, was educated at home where she had access to her father's rich library. Therefore, Woolf was allowed, as a young woman, a certain degree of freedom. Times were changing during her life, and her family followed suit, at least to some extent. Woolf could benefit from intellectual freedom. Feminism started to take shape in the age where individualism was rising, since new lifestyles were considered to be part of the individuals' freedom, and women were no exceptions. These changes appealed to Woolf, as the beliefs of women's suffrage movements coincided with Woolf's personal inclinations and convictions. She had wished very much to be able to pursue high education in the public system, and the idea of the presence of women in the public sphere appealed to her.

Throughout the ages, she has also been known as a feminist (Reed, 1992; Transue, 1986), and the title of her collection of essays, *A Room of One's Own*, has been used as a phrase symbolizing the independence of women. Woolf has been considered "the founder of modern literary criticism" (Goldman, 2007).

Personal expression (Waterman, 1981), which we can see in Woolf's works, is a feature of individualism. Woolf clearly expresses her own understanding of literature, starting from the way the storyline is structure, of it having a plot following the realities of life, which do not consist of carefully ordered events. Woolf's experimentalist technique is both a reflection of personal expression and of innovation. Innovation is another specific trait of living in individualist societies and cultures (Gorodnichenko & Roland, 2011; Taylor & Wilson, 2012). Woolf's rebellion against the patriarchal order in her writings, having a concrete meaning in her wish to have women in public life, in intellectually related activities in her case, is also part of individualist societies, where individuals are encouraged to differ from the rest and be themselves.

With individualism, there is a radical break from the pressure social conventions placed on the individual. This is reflected in literary works, and Woolf's works can be placed in this context.

Materials and Methods

We analyse the Feminist position of Virginia Woolf from a variety of perspectives. Plenty of previous literature has already focused on detailed analyses of her fictional works and of her life. What is relevant for the present paper is that her personal beliefs are expressed through her fictional works, diaries, as well as through her essays. Through them, she clearly stood out for what she believed and felt.

Any woman can have her own reasons for her Feminist beliefs, including her own version of Feminist, function of the personal needs she has and which may not be ensured by the society she is living in. It all goes down, therefore, to the relationship between women and society, just as with the Modernist age, it all went down to the relationship between individuals in general and society's conventions and structures, which began being questioned. It is expected of societies and cultures to accommodate the needs of individuals, otherwise they may feel oppressive and become harmful for the individual. In addition, any culture exists as long as it is relevant for the members of its society. This is why cultures are dynamic (Baciu, 2012). Cultures are changing in time in order to respond to the needs of its members. Such a change had been the one represented by Modernism, which was coupled with individualism.

Within the larger umbrella of Feminism, we can distinguish several tendencies, namely liberalist, intellectual, and political feminism. How are these visible in relation to Virginia Woolf, in works and in her beliefs? We are going to begin with some outline considerations, visible at a first sight, and which are based on common knowledge of Woolf's works and life. Afterwards, we are going to go deeper into details.

Liberalist feminism is one of the concerns of Virginia Woolf due to her wish for women and men to have equal rights, in her case, of participation in the public sphere. As we consider the public sphere, we

realize that Woolf was not, after all, excluded from it. Girton and Newnham women's colleges, at the University of Cambridge, which is recorded in her essay *A Room of One's Own*, and which was published in 1929. In addition, Woolf also was concerned with the education of British women during the 20th century, from the perspective of political and cultural institutionalization (McClellan, 2008). She was also willing to advocate for the access of women to public education and to their presence in the public sphere, starting from high education opportunities to access to institutions of their various concerns.

Virginia Woolf's works are concerned with intellectual feminism, since she has in view, for her access to the public sphere, that of the field of education, most of all, and that of the difference women can make through education, as well as through their contribution to the field of literature. After all, literature and social reality are interconnected, and literary works are a means to promote certain social and political values.

Radical feminism (Atkinson, 2000; Rowland & Klein, 1996; Willis, 1984) can be found in her works in the examples where she believes that women should be placed in leadership positions, so that there would be world peace, in her essay *Three Guineas*. There, Woolf expresses her belief that women would not lead their country towards war.

Regarding her attitude towards feminism in the public sphere, Woolf, in *Three Guineas*, offers a version of the world where women leaders never lead any country to war. She believes that, if women were allowed to lead instead of men, armed conflict would be avoided and the world would benefit from era of peace. This is a utopic vision, but also a way of creating a scenario of radical reordering of society, just like radical feminism urges.

We can also find radical feminists in her literary works.

The public sphere and its conventions also resonate with the personal lives of the characters. The views on life of young Clarissa and Sally, who daydream about a different order of society where they would not have to marry.

As part of radical feminism, we also have characters rejecting marriage: Lily Briscoe, in *To the Lighthouse*, who is an artist, is such an example. Young Rose from *The Years* never marries, and instead supports the Suffragettes, a movement fighting for women's rights to vote. Neither does Mary Datchet marry in *Night and Day*. While she is rich, she chooses to work, since she believes in her work. Rachel Vinrace in *The Voyage Out* rejects marriage through her symbolic death at the end of the novel. After being concerned with the idea of her wish to pursue intellectual activities, and finding out she could not avoid the social convention of getting married, she dies in the end, her death being interpreted by literary critics as a rejection of patriarchy. This is, for her, the ultimate solution. Although she loves Terrence, she cannot come to terms with her vision of marriage and social conventions as oppressive, and with herself not being able to lead the life she wants. While her death is accidental, due to her catching an illness on her trip, it is a symbol of the overwhelming and harmful influence of patriarchy.

This harmful influence is seen in *Flush*, in the case of Elizabeth Barrett who is always sick and lying in bed in her traditional, much too authoritarian family home. It is, however, through marriage that she manages to get healthy and be able to pursue her intellectual activities with poet Robert Browning. He is, however, the man she herself chooses to marry. She elopes with him to Florence. As she has the ability to make her own choices, be independent and in control of her life, we notice how her life improves.

The activity of women in the domestic vs the public sphere is a major concern of Woolf. It resonates with both radical, as well as liberal feminism.

Liberal Feminism is the mainstream Feminism, focused on gender equality based on political, as well as legal reforms. It is visible in Woolf's works where characters such as Rose in *The Pargiters* and Mrs Dalloway's daughter in *Mrs Dalloway* support the Suffragettes. Liberal Feminism is based on liberal democracy, together with human rights. For radical feminism, it is patriarchal relations those that cause the oppression of women, and not the legal system.

According to Bittman (2001), liberal feminism underlines the way in which women are subordinate, due to their restriction to the domestic sphere. By being reduced to participation in the domestic sphere, women cannot participate as citizens in the public sphere, where they can get paid for their work, as well as participate in political life by giving their votes. What happens in the home is a simple matter of negotiation between husband and wife, with the wife being dependent economically on her husband. By participating in the labour market, the woman can become independent, and, according to liberal feminism, equality in the home is going to follow as well.

We can see clearly how the ideas of liberal feminism resonate with Woolf's, especially with her ideas about a woman having a room of her own in order to be able to write. The writing profession, however, is not bringing money, like any paid work; instead, the woman should simply have her own money, and not have her money under the control of her father or husband, which was the usual practice in Victorian times.

Many of her characters in her fictional works are concerned with writing, and some others, with painting. For instance, Lily Briscoe in *To the Lighthouse* is an artist, Elizabeth Barrett in *Flush* is a poet, *Orlando* is a poet, while in the play *Freshwater* we witness life in a community of artists.

We can recall the episode where Shakespeare's fictional sister, Judith, wants to become a writer as well, yet her non-existent access to the public sphere, which includes education and practising writing as a profession, being paid in the public sphere, stop her from fulfilling her dreams. This is an extreme example to show how a very restrictive society can harm the individual.

Liberal feminism shows how, once society places restrictions on women, they cannot be citizens, as they cannot participate in the public sphere, which shows the source of their unequal rights and inequality with men. For liberal feminism, therefore, gender alone cannot explain the inferior, unequal position of women. Radical feminism continues or complements the ideas set forth by liberal feminism, urging society to give equal rights to men and women.

Various solutions are considered by Woolf to the issues with which women are confronted during the age she lives in, as well as with periods in the past, judging by the way she represents these issues by imagining various scenarios for her characters.

Orlando is a character changing, in a fantasy-like way, from man to woman, yet the interest in writing continues along the way. Orlando also lives throughout centuries of history. This character can be seen as rebellious and as challenging every convention possible, that of gender roles, as well as that of age and time.

A humorous way of dealing with marriage is visible in Woolf's play *Freshwater*, where young Ellen refuses to be her husband's model for his art, as he literally imposes an ideal lady image on her by making her wear a veil symbolizing purity even outside her modelling sessions. She simply explains she wants out of this marriage and she falls in love with a young man to whom she wishes to be married. The element of choosing whom to marry is significant, as in this way women get to have a word in this and are not aimply forced by their families to marry someone they chose for them.

A solution of compromise regarding marriage is seen in the case of *Mrs Dalloway*, who chooses to marry a man that would also allow her to have her moments of independence. It can be contradictory how it is *Mrs Dalloway*, in her middle age, the one telling Rachel in *The Voyage Out* she has to get married. Yet readers may assume that a person changes her ideas with age.

This also shows the conflicting attitude towards marriage of Woolf herself. Her solution was the one we find in *Flush*, where Elizabeth Barrett chooses the husband she wants, and who has as common interest intellectual activities. Woolf herself also chose the man she married, Leonard Woolf, a writer himself. Together they also had a printing press. Like Rachel, she enjoyed reading and took interest in the universe of ideas.

The stress on women's sense of individuality is placed by Mrs Dalloway's experience, who refuses to marry Peter Walsh as he would not allow her any sense of private. Private is associated here with a sense

of independence, of autonomy, with Clarissa's ability to choose herself what to do. Richard Dalloway allows her to do this.

A reasonable solution is allowing young women to choose their husbands. This is visible not only in *Flush*, but also in *Night and Day*, where Katharine Hillberry chooses the young man she is compatible with in her intellectual domain. Otherwise, her parents were choosing for her a young man interested in literature, like themselves, while Katherine was more attracted to the exact science. This type of choice based on compatibility and personal choice of couples is specific to individualist societies (MacDonald, 2019). Otherwise, in collectivist societies, the choice of marrying a young couple was the responsibility of their families, to maintain certain connections or to preserve family businesses and wealth.

We cannot conclude, however, that Woolf had a completely radical feminist approach. She did not completely reject the traditional role of women. We can see this in her relationship to her mother, for whom she embodied an ideal. She portrays her mother in the character Mrs Ramsay in *To the Lighthouse*. Additionally, there is a character in *Night and Day*, Cassandra Otway, who embodies the ideal of traditional marriage, of a wife that is submissive to her husband, and who appeals to William Rodney, the young man initially chosen for marriage by Katharine Hilbery's family.

From this point of view, Woolf is more of a thinker than a feminist activist. She considers the women's roles and situations from a variety of perspectives. All of them, however, have in common the element of individual choice. The women should choose and, most of all, be allowed to choose the lifestyle they prefer, and by no means be forced by social conventions to be someone they are not.

Woolf shows various attitudes related to feminism, and through these, their various aspects: intellectual, liberal and radical. While Woolf is not clearly involved in political life and activities, literature is in itself a mean to practice the ideology and to present in her writings ideological values specific to feminist thought.

Results

While Virginia Woolf's work is not focused precisely on political change, it does contain elements which can set us readers think about the new social order she is considering. Woolf did imagine a new order of society, even if she was not considering a mainly political side to her writings. However, just as any one of us, while not being committed to politics exclusively Woolf did not live outside a social reality, and she was, after all, influenced by the social and political context of her lifetime. She did resonate with some ideas circulating at the time, so we can claim she was the cultural, as well as political, product of her time.

Literature, during the time of the Modernist age, was open to experimentalism, as well as to questioning previous values, mindsets, ways of living and doing, as well as ways of writing literature. Woolf does all of these, and she also considers the situation of women, precisely, in relation to personal freedom. Her beliefs of questioning previously established social order, norms in literature writing, ways of living and thinking, all of these are included in her feminist side. For Woolf, feminism meant being herself, having freedom of thinking and acting, and having access to public sphere and institutions when it came to education, especially. While she did not have the opportunity to study for her high level education at university in the public institution system, she did have the opportunity to give lectures in the setting of universities. She also took the opportunity to express her own, personal opinions regarding women and public life in her writings.

Woolf's works echo her dilemmas, and allow her to deal with them.

Discussion and Conclusion

Through her resonating with the ideology of the time regarding the changes going on for women's lives, Woolf supports it in her writings. She engages in reflecting on these changes and the way they could benefit her and other women. She recreates the past echoing the same way that feminist ideology does,

focusing on women's oppression and impossibility of freedom in their actions. Woolf illustrates these ideas radically, and focusing on her own interest, that related to intellectual activities. Of these, writing and painting are frequently present, echoing her and her sister Vanessa's preoccupations. Woolf also presents the way women were absent from the literary cannon and discouraged by men to write, or were simply put aside. Shakespeare's fictional sister is literally killed by society, just like Rachel Vinrace. Marriage, in Woolf's writings, can be refused or life within it can be negotiate once the women are compatible with their husbands.

Woolf engages in exploring the changing world of the society she is living in. It is a society in the process of change from the Victorian Age to the Modernist age, from the traditional lifestyle and role of women to the modern lifestyle and roles of women. Individual choice becomes the keyword of Modernist life, where anyone can have the personal freedom to control their lives and, especially, women, who had by then not been able to do so due to social rules and conventions. Individualist societies allow the individuals to express themselves and this is visible in the changing world of the women of the time.

References

- Abbott, H. P. (1993). Character and modernism: reading Woolf writing Woolf. *New Literary History*, 24(2), 393-405.
- Atkinson, T. G. (2000). Radical feminism. *Radical feminism: A documentary reader*, 82-89.
- Baciu, S. (2012). Culture. An Awareness-Raising Approach. Cavallioti Publishing House, Bucharest, Romania.
- Bittman, M. (2001). Family and Gender. In Neil J. Smelser, Paul B. Baltes (ed.), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, Pergamon, pp. 5286-5290, <https://doi.org/10.1016/B0-08-043076-7/03942-5>.
- Brown, B. (1999). The secret life of things (Virginia Woolf and the matter of modernism). *Modernism/modernity*, 6(2), 1-28.
- Cassigneul, A. (2018). Betwixt and Between: Virginia Woolf and the Art of Craftsmanship. *Études britanniques contemporaines. Revue de la Société d'études anglaises contemporaines*, (54).
- Ellmann, M. (2010). *The Nets of Modernism: Henry James, Virginia Woolf, James Joyce, and Sigmund Freud*. Cambridge University Press.
- Fan, N. (2014). 1 Modernism, Modernity, and Individualism. In *Culture and Social Transformations* (pp. 19-49). Brill.
- Goldman, J. (2007). The feminist criticism of Virginia Woolf. *A History of Feminist Literary Criticism*, 66-84.
- Goldman, J. (2010). Virginia Woolf and Modernist Aesthetics. *The Edinburgh companion to Virginia Woolf and the arts*, 35-57.
- Gorodnichenko, Y., & Roland, G. (2011). Individualism, innovation, and long-run growth. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 108(supplement_4), 21316-21319.
- Iqbal, N., Hayat, U., & Waheed, Q. (2021). Marriage of Philosophical and Literary Concept of Time in Virginia Woolf's 'To The Lighthouse'. *Jahan-e-Tahqeeq*, 4(4), 26-34.
- La Piana, G. (1916). A Review of Italian Modernism. *Harvard Theological Review*, 9(4), 351-375.
- MacDonald, K. B. (2019). *Individualism and the Western liberal tradition: Evolutionary origins, history, and prospects for the future*. Amazon.
- McClellan, A. K. (2008). Adeline's (bankrupt) education fund: Woolf, women, and education in the short fiction. *Journal of the Short Story in English. Les Cahiers de la nouvelle*, (50).
- Parsons, D. (2014). *Theorists of the Modernist Novel: James Joyce, Dorothy Richardson and Virginia Woolf*. Routledge.

- Reed, C. (1992). Through Formalism: Feminism and Virginia Woolf's Relation to Bloomsbury Aesthetics. *Twentieth century literature*, 38(1), 20-43.
- Rowland, R., & Klein, R. (1996). Radical feminism: History, politics, action. *Radically speaking: Feminism reclaimed*, 9-36.
- Scott, B. K. (1995). *Refiguring Modernism: Women of 1928*. Indiana University Press.
- Taylor, M. Z., & Wilson, S. (2012). Does culture still matter?: The effects of individualism on national innovation rates. *Journal of Business Venturing*, 27(2), 234-247.
- Transue, P. J. (1986). *Virginia Woolf and the politics of style*. SUNY Press.
- Walkowitz, R. L. (2006). *Cosmopolitan style: Modernism beyond the nation*. Columbia University Press.
- Waterman, A. S. (1981). Individualism and interdependence. *American psychologist*, 36(7), 762.
- Willis, E. (1984). Radical feminism and feminist radicalism. *Social text*, (9/10), 91-118.

WOMEN IN JAPAN'S FEUDAL WARRIOR CULTURE

Irina-Ana DROBOT

Lecturer, PhD., Technical University of Civil Engineering Bucharest, Faculty of Engineering in Foreign Languages, Department of Foreign Languages and Communication, Bucharest, Romania / ORCID ID: 0000-0002-2556-6233

Abstract

Today, we notice on social media the phenomenon of bringing up women under various contexts from historical times, whose achievements and lifestyle resonate with Feminist values today and which support them. Ancient Japanese culture is no exception. On social media, occasionally, we can find the example of a certain woman, named based on historical sources, who has been a samurai and fought alongside men. This can be surprising and may be considered a rarity, which was not the case. The onna-musha were supposed to acquire skills in areas such as the martial arts, archery, and horse riding. We can see how what is presented on social media is a distortion of reality, which can be meant to show this as a sensationalist fact which can be striking so that we remain motivated in holding Feminist beliefs. The onna-musha needed training so that they could be able to use weapons for defending their household, their family, together with honour when wars were around. Many onna-musha would fight together samurai men in battles. We could interpret this, through today's frame of mind, that ancient times were times of promoting gender equality. While we can, retrospectively, see this, the Japanese society of the time adapted to the realities and took measures to protect themselves. Examples of onna musha in literature are: Tomoe Gozen in *The Tale of the Heike* and Hangaku Gozen in the Japanese chronicles *Azuma Kagami*. For Western culture members, women warriors can seem more of fantasy characters in fiction than reality. The gender roles can differ from one culture to another, function of the historical and living conditions, which drive change in societies.

Keywords: Onna-Musha, Cultural Analysis, Samurai.

Introduction

We tend to view the past based on the mindset we have today.

Sources about the past contradict themselves, or, otherwise we are led to believe that the past was in a certain way, sometimes depicted in a negative light, and sometimes in a positive light, function of the interests of the moment. Talking about the situation of life in the past can be a pretext to highlight the importance of taking action nowadays, and to distance ourselves from the past. Frequently, Feminist discourse wishes to persuade us that we do not want to live like in the past, which is depicted in negative light, with women presented as having been like slaves to the men in their family and not allowed to have the opportunity to bring their contribution to the public sphere. Much in the same way, we are led to believe that in the past women were restricted to the private, domestic sphere, and had little other opportunities to act in ways other than those required by their roles of daughters, mothers, grandmothers, wives, and so on.

We tend to view traditional Japanese society as a clear-cut distinction between the roles of women and those of men, where women cannot have any role in areas where only men would take action, such as during fights. This image is, however, contradicted and even erased altogether when, on social media, such as various Facebook pages and groups, we find pictures of women warriors or women samurai. All the books and articles we had read until then, or which were popularised and made available to us, the Western culture audience, were presenting only men warriors and samurai, leading us to believe that these activities were reserved to men. Now, social media posts contradict these assumptions, by

presenting another facet of reality, which had not been available to the Western culture audiences. In this way, it looks like a sensationalist discovery. Western culture members are eager to read more about women warriors or women samurai, once they see such posts, and feel good about the fact that they discover, in the past, how women had always been able to stand out and be themselves in various circumstances. In this way, we can feel entitled that women had proved their various abilities throughout history, starting with the most distant past. Indeed, the gender roles are not absolute and clearly cut.

For the Western culture audience, the idea of having a young woman fight in Asian cultures was started by the animated film *Mulan*, based on a story taking place in ancient China. We may have believed that was just fiction, or that it was simply an isolated case, not the rule. Now, on social media, we can find examples and proofs of women warriors in feudal Japan, contradicting the version that we had imagined based on the historical information we had been given until now.

Function of the mindset and ideological interests that society or various social groups wish to promote, various details and episodes from history can be selected and popularized.

Materials and Methods

As a methodology, the present paper will rely on netnographic research (Kozinets, 2006), based on the participant observation method (Kozinets, 2012, 2017). The observation method was employed by the author of the present paper, while also interacting with other users through giving likes on posts about women warriors in old Japan.

The paper will rely on the analysis of the Facebook posts selected by the author of the present paper in Figures 1, 2 and 3 presented in the Annex section. The posts selected in these three figures have been chosen based on the messages that they give, through further implication for the viewers. Clearly, reactions from the viewers were targeted, especially relying on their feminist views. While lifestyle for women and for us all has radically changed, discussions about equal rights and discrimination of women are still around. Legally, women have access in the public space and to all rights, just as any human being. Their rights coincide with human right, as well as with citizens' right. Yet, in the mindset of certain members of society, they are still disregarded with respect to their skills, abilities, and contributions to various areas.

The first Facebook post mentioned in the Annex and chosen for analysis is from February 7, 2024, and it belongs to *The Historian's Den* Facebook Page, which mentions the case of Empress Jingu (169-269), one of the first female warriors in Japan. We learn that these female warriors are called Onna-Musha in Japanese. What is immediately noticeable about this early female warrior is that she started fighting in order to continue what her husband, the emperor of the time, had started. The emperor died, and she took over his responsibilities, as we understand by reading this Facebook post. Therefore, she adapted to the situation and continued what we are familiar with as honour from the Japanese culture, a value that has been made popular for Western culture audiences and also a value that is easily understandable given the context. The devotion of the leaders to their country is, after all, a universal element. We are also told that this empress was quite rebellious and pursued the goal set by her husband by defying all social norms, and even engaging in battles while she was pregnant. This shows her determination and commitment to continuing her husband's duties, responsibilities and, above all, honour related to the empire he was ruling. The empress Jingu is portrayed as a personality of the Japanese culture, or, at least, part of the old Japanese culture, by this Facebook post. Such a portrait impresses us due to her commitment to her country and people. We are all familiar, in our Western culture, with a heroic sense of patriotism, and we can understand her devotion based on this comparison.

Any culture can be understood as having a specific identity, based on the culture identity manifestations grid devised by Baciu (2012), which includes symbols, values, rituals, traditions, practices, personalities and heroes. Such a personality as Empress Jingu can tell us a lot about the strong character and the honor of the Japanese people. She becomes a symbol for understanding the Japanese spirit. What is special is that she was the first woman to be present on a banknote in Japan. For Western culture members, this becomes a striking aspect, which can make them feel proud since it is all about a woman rising to the level of such a significant, symbolic personality. The struggle for the rights of women is a universal component, and even if she belongs to a culture other than our own, she can make us feel proud, as she proves that she can rise up to our high expectations. The empress proves to be rising to our high expectations and to prove that women can be very valuable to our society. We can find common values across cultures when it comes to our feminist beliefs, which can help us achieve cultural empathy.

We can also consider how Empress Jingu is an example of taking over a role of responsibility and courage exactly at the right time. She can be considered a hero, taking the right action during the respective circumstances.

We know that the Japanese culture is traditionally collectivistic (Hofstede, 2011), and that the individual considers him or herself as part of the group. All the individual's actions are taken function of the interests of the group, not of their own interests. Here we can clearly see how the Empress considers the interest of her entire country. She does her best to defend them, as well as to help the empire expand, through the mentioned invasion of the present-day Korea.

The second image, in Figure 2, from the public Facebook Group *Belle Epoque to Art Deco. The first 40 years of 20th cent*, posted on January 22, 2023, and which represent a sharing of the original post by Zen Warriors from January 17, 2023 shows us several examples of women samurai warriors. Such images directly challenge our expectations and understanding of historical facts, where most of the writings and sources that are made available, at least to us Western culture members, present us male samurai warriors. Women samurai warriors are completely left out. It is only recently that they have started to be promoted through posts such as these ones on social media. Social media has the advantage of reaching very fastly a large audience, as we are all familiar with the phenomenon of viral social media posts. These feminist-inspired posts take over these strategies and ways of promotion, likely in the attempt to show that history can always be questioned, rewritten, and always rediscovered. Such posts have a sensationalist component, and clearly appeal to those contemporary Western or other cultures members anywhere in the world who take pride in seeing their beliefs proved and taken into practice starting from early historical ages. History is used to provide us with evidence, and with reasons, in this case, to feel proud about being women and in our fellow women.

A more balanced and informative post, defying the social media typology of sensationalist posts, is the Facebook post illustrated in Figure 3 in the Annex. The *Kungfu* Facebook page post from August 16, 2024 shows us information from the history of Japan, and the value of honor that was defended by onna-bugeisha, or the female warriors of Japan, who were trained in order to defend their homes, castles, and also to practice espionage. Some names of famous Japanese female warriors are mentioned, such as Tomoe Gozen, Nakano Takeko, and Hojo Takeko. The post underlines the way in which these Japanese female warriors adapted to the needs of the time, namely social and political.

Once we read such Facebook posts, we are prompted to find out more. We can go to sources such as Ryder (2024), onna-musha were "female warriors who fought for their homes and clans." They were, thus supposed to be trained to defend their homes, families, and honour during the times of war. They could also fight together with samurai men during physical battles. The onna-musha were part of a

“warring culture” (Nowaki, 2013), and they were supposed to train and gain skills such as martial arts, archery, together with horse riding, just like male warriors or samurai.

Tomoe Gozen in *The Tale of the Heike* is an example of onna-musha easily identifiable in literary works. In this way, starting from the social media post, viewers can discover the Japanese history and culture or, better said, rediscover it.

These social media posts have the merit of drawing our attention to overlooked aspects in history and overlooked cultural similarities, such as this taking pride in women’s merits.

Results

This paper has shown how social media has the merit of drawing our attention towards various aspects in history that have been neglected. We realize, from looking at the selection of posts analysed in this paper, that women in Japanese culture had always had a role that apparently contradicts our expectations as Western culture members. In our Western culture, we have not had such habits and had not witnessed such phenomenon. This is what makes it sensationalist, and working as a proof that, based on today’s mindset, women have equal abilities with men, as they had been trained and expected to defend their homes, families, and honor during times of war, and during times when their husbands were absent, as they had left to fight during the war themselves, or had been killed during the war, just as in the case of the empress presented in the Facebook post shown in Figure 1.

Even the style of social media can be challenged, and surprising, as it is not always sensationalist and misleading. The Facebook post in Figure 3 shows us a surprisingly informative post, from which we have a lot to learn.

The post in Figure 2 shows us pictures of significant personalities of women warriors in Japanese culture, raising our interest in the topic, and showing that in the past women have not been left aside, but had taken active roles as heroes when necessary, at least in the Japanese culture.

Discussion and Conclusion

The present paper has shown, on the one hand, how old, traditional cultures do not mean traditional roles for women, in the sense that they had been considered oppressed, submissive to men, and incapable of standing for themselves. The old, feudal Japanese culture shows us a reality that totally contradicts these stereotypical images shown to be the situation before Feminism took central ground. The active role of women and the belief of society that they could help defend the honour of the household resonates with current Feminist beliefs. It is very surprising and rewarding to see that it is not a recent phenomenon the realization that women can be extremely capable to defend themselves and also their own families in times of need.

The discourse of Feminism can be seen, judging by this state of affairs, as distorting reality and presenting it in extreme ways in an attempt to urge society to take action and to feel about this issue in a strong and honest way.

A cultural analysis of Japanese, or Asian cultures, and Western cultures can show differences starting from very old, feudal times, which are visible in the roles assigned for women.

References

- Baciu, S. (2012). *Culture. An Awareness-Raising Approach*. Cavallioti Publishing House, Bucharest, Romania.
- Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing cultures: The Hofstede model in context. *Online readings in psychology and culture*, 2(1), 8.
- Kozinets, R. (2012). The method of netnography. *SAGE internet research methods*, 3, 101-119.
- Kozinets, R. (2017). Netnography: Radical participative understanding for a networked communications society. *The SAGE handbook of qualitative research in psychology*, 374.
- Kozinets, R. V. (2006). Netnography 2.0. In *Handbook of qualitative research methods in marketing*. Edward Elgar Publishing.
- Nowaki, R. (2013). Women Warriors of Early Japan. *Hohonu 2015 Academic Journal*. Vol, 13.
- Ryder, J. (2024). *Japanese Fighting Heroes: Warriors, Samurai and Ronins*. Pen and Sword History.

Annex

Figure 1: Presentation of Japanese female warriors called Onna-Musha. Details about Onna-Bugeisha (Onna-Musha) Empress Jungu (169-269). *The Historian's Den Facebook Page* (7 February 2024).

Figure 2: Women Samurai Warriors. *Belle Epoque to Art Deco. The first 40 years of 20th cent Public Facebook Group*, a shared post by Zen Warriors. (Posted on January 22, 2023 on the group; original post by Zen Warriors from January 17, 2023).

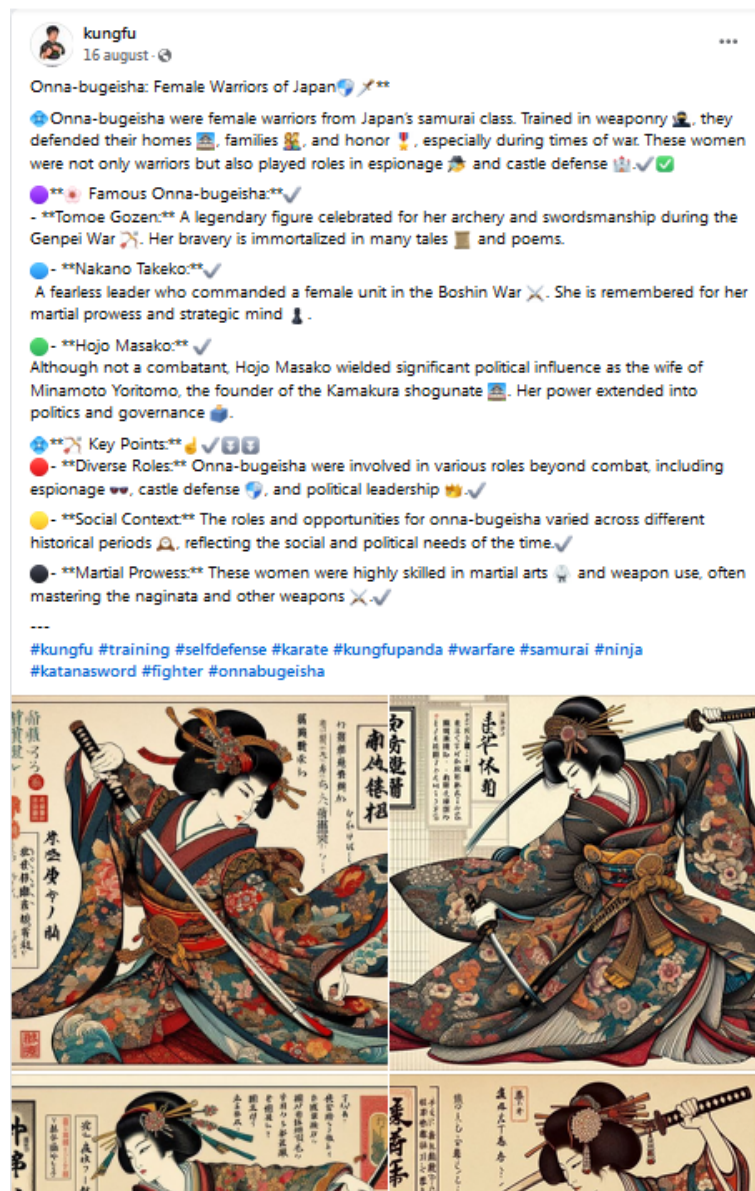

Figure 3. Informative Facebook post on Onna-bugeisha or Female Warriors of Japan. *Kungfu Facebook Page* (August 16, 2024).

THE WOMEN'S EDUCATION IN THE OTTOMAN EMPIRE

Ananda MAJUMDAR

ORCID ID (0000-0003-3045-0056) –

*Harvard Graduate School of Education (Professional Education as a Child Development Educator, Certificate in Early Education Leadership (CEEL-Series 1,2,3), online) 2017-present

*Norquest College, Alberta Routes Program

Doctor of Philosophy (Honorary) in Generic Education, Abide University and Institute, June 2023, CA, United States

Abstract

The status of female education in the Turkish educational system has evolved through two distinct periods. The first period dates to the Ottoman Empire and spans until the establishment of the Turkish Republic. The second period encompasses the era of the Turkish Republic. Differences in educational structure, governmental administration, and cultural and traditional nuances characterize these two periods. During the rule of the Ottoman Empire, the educational system was influenced by religious and sultanic frameworks.

In contrast, establishing the Turkish Republic created a democratic and secular state. In this article, we aim to shed light on the changes in women's education from the Ottoman Empire to the Republic of Turkey and explore the perceptions of women's education during the Ottoman Empire. The adoption of Islam by the Turks during the Ottoman Empire led to a gradual increase in the number of Turkish individuals practicing the Islamic faith over the subsequent nine centuries. This transformation resulted in assimilating cultural traits not inherently Islamic but associated with Arab cultures. The active roles held by Turkish women in the community before the Islamic era underwent a significant shift with the adoption of Islam. It's worth noting that this shift was not solely due to the Islamic religion itself but was also influenced by the Arab culture from which Islam originated. Both Arab and Turkish societies were characterized by male dominance, leading to the marginalization of women and a decline in their social status as the Ottoman Empire gained power. The decline of the Ottoman Empire also increased the influence of Iranian and Byzantine cultures, eroding traditional Turkish customs.

Consequently, new inequalities in male-female relationships emerged, and the social roles held by women gradually transformed, particularly in urban settings. Despite these challenges, Ottoman Turkish women demonstrated remarkable resilience and adaptability. As a result of these changes, Ottoman Turkish women faced challenging living conditions and were compelled to live in segregated groups. This shift led to the neglect of women's education within the Ottoman Empire and undermined the belief in women's vital role within the community. The article examines how Ottoman women navigated their potential through education in the context of Ottoman culture.

Keywords: Ottoman Women, Women's Education, Gender and Feminism, Ottoman Culture and Classism, Tanzimat Period, Republican Era, Byzantine Culture, Arabian Culture, Islamic Tradition, Middle-School Education and Women.

Introduction

When Turks were introduced to ¹¹Islam, they accepted the religion and devoted themselves (Gelislı,2004) in the following nine centuries. For the conversion to Islam, Turks took cultural

---

¹¹ Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Paragraph 1st.

characteristics that were relevant to Islam but were related to ¹²Arabian culture. In this scenario, Turkish women had a significant role in society before Islam in the Ottoman Empire. After Islamic acculturation, the scenario of women's social contribution changed. ¹³Arab and Turkish societies were male-dominated and estranged women's status and their identity. The regression of the Ottoman Empire led to an increase in ¹⁴Iranian and ¹⁵Byzantine influence that invalidated the former Turkish tradition. As a result, some inequalities arose between men's and women's standards in society, which was deeply influenced in cities where the status of women was taken back. This change caused Ottoman Turkish harsh living conditions in which they had to live in a separate group. The idol of Ottoman women and their contribution to society was denied, and the belief in women's status became neglected and lost from the human mind. Thus, the education of Ottoman women should have been addressed as well. ¹⁶During the Tanzimat period in 1839, the reformation movement began. ¹⁷The reformation was meant to develop the Ottoman military, judiciary, and educational system. During this period, they also prioritized economic reconstruction for financial stability.

During the Tanzimat period, a debate began about improving women 's welfare through their involvement in society's social, cultural, and monetary contributions. It was generally agreed that women should be allowed to contribute to the nation's development and receive education after high school. Women's development increased during Sultan Selim's 3rd, and Mahmud's 2nd reigns, and their successors continued to focus on this issue. In 1830, when Sultan Abdulmecid ascended to the sultanate, the Tanzimat declaration was passed. This declaration was a significant step towards developing societal structure and promoting gender equality. It focused on many reforms, including the development of education and the promotion of gender equality.

Therefore, education reformation was taken to fulfill the needs of the Ottoman intellectuals. ¹⁸Tanzimat reformation was idealized by ¹⁹Westernization, which tried to promote the development of government schools. ²⁰1857 The Ministry of National Education was established to promote government schools and improve women 's education. This foundation of the Ministry was a symbol of the ²¹Secularization

---

¹² Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Paragraph 1st.

¹³ Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Paragraph 1st.

¹⁴ Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Paragraph 1st.

¹⁵ Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Paragraph 1st.

¹⁶ Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Paragraph 2nd.

¹⁷ Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Paragraph 2nd.

¹⁸ Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Paragraph 3rd.

¹⁹ Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Paragraph 5th.

²⁰ Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Paragraph 5th.

²¹ Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Paragraph 5th.

(Gelisli,2004) of the public education system. ²²In 1869, through the newly implemented educational regulation and the help of Saffet Pass, the Minister of Education made significant changes to the development of Ottoman education for all. The law was free from the influence of Madrasas and structured by the Ministry of Education by joining them. Education was considered the ²³"work of the government." This new and classical law system continued until the Republican era.

Literature Review: Under the second article of the regulation, education was divided into two phases: primary and secondary. ²⁴The school system was starting to be graded. ²⁵Women's middle school started under Article 27 of the regulation (Gelisli,2004); whole education became mandatory in the Ottoman Empire. ²⁶Enslaved women were taught manners, politeness, rules and regulations, societal values, and respect for others and older people. They were also taught reading and writing through Islamic theological knowledge. They read the ²⁷Qur'an in the women's department of the palace, which was Harem by servants. ²⁸The daughters of the Sultans were also taught reading and writing in the palace. Some affluent empire families hired ²⁹private tutors for their daughters before 1859. Those private tutors taught literature, religion, ethics, etc.

Intellectuals and the politicians of the period showed interest in women 's education because of their valuable contribution to Turkish society. The Tanzimat period was the supreme era of Ottoman women's education (Gelisli,2004). It was a time when they thought about gender equality and education for the development of the culture and to make society equal. ³⁰Some professors in the madrasa schools were starting to admit women for education. Primary education had been conducted in the Ottoman Empire for centuries. The school aimed to teach the values and the ideology of Islam. These schools were found to be the next mosque in terms of their religious priority. Schools were also supervised as a religious office where reading, writing, and knowledge sharing were taught. ³¹The Quran and mathematics were

---

²² Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Paragraph 6th.

²³ Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Paragraph 6th

²⁴ Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Paragraph 6th

²⁵ Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Paragraph 6th

²⁶ Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Paragraph 7th.

²⁷Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Paragraph 6th

²⁸Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Paragraph 6th

²⁹ Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Paragraph 6th

³⁰Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Paragraph 7th

³¹Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Primary School. Paragraph 1st.

taught.³²Boys and girls were tight together at most schools, but in 1858, an estimated 20 boys and girls were separated to continue their education by the order of the Ministry of Education.³³In 1858, the Ottoman Ministry of Education proposed establishing a women's middle school, an upper elementary school.³⁴In 1869, the Department of Education issued more regulations regarding the formation of education, which also helped develop the Ottoman educational system.³⁵Two years was for the duration of school education, but the new educational regulations set up³⁶four years.³⁷Article 27 also set up separate school systems for both Muslim and non-Muslim communities in the Ottoman cities. Introductory Knowledge of Religion was an educational program for the attachment of religious studies.³⁸Military schools were opened in army centres and Bosnia in 1845.³⁹The Regulation of General Education of 1869, under articles 33rd and 34th, planned to open high schools in Ottoman cities to amalgamate Muslim and non-Muslim communities regarding their education in a similar cultural atmosphere.

The issue of women's education in the Ottoman Empire was deeply rooted in the cultural and societal transformations that occurred during different periods. The adoption of Islam by the Turks during the Ottoman Empire led to significant changes in the status and roles of women in society. The influence of Arab and Turkish societies, both characterized by male dominance, contributed to the marginalization of women and a decline in their social status as the Ottoman Empire gained power. This shift led to the neglect of women's education within the Ottoman Empire and undermined the belief in women's vital role within the community. The Tanzimat period in 1839 marked a reformation movement that aimed to develop the Ottoman military, judiciary, and educational system, including a debate on women's welfare and their contributions to society. The subsequent establishment of the Ministry of National Education in 1857 reflected efforts to promote government schools and improve women's education. These historical developments highlight the complex challenges and efforts related to women's education in the Ottoman Empire.

Methodology: The methodology employed in this paper involved conducting a thorough documentary analysis to delve into the historical evolution of gender representation and educational development in Ottoman education. The methodology section of the research will provide a comprehensive outline of the approach and techniques utilized to examine the status of female education within the Turkish educational system. It will offer a detailed account of the research design, data collection methods, and

---

³²Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Primary School. Paragraph 1st.

³³Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Women's Middle School. Paragraph 1st.

³⁴ Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Women's Middle School. Paragraph 1st.

³⁵ Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Women's Middle School. Paragraph 1st.

³⁶ Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Women's Middle School. Paragraph 1st.

³⁷Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Women's Middle School. Paragraph 1st.

³⁸ Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. High Schools. Paragraph 1st.

³⁹ Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. High Schools. Paragraph 2nd.

analysis techniques employed to investigate the shifts in women's education from the Ottoman Empire to the Republic of Turkey and scrutinize the perceptions of women's education during the Ottoman Empire. Additionally, the methodology will explore how historical, cultural, and societal factors were studied and analyzed to comprehend the progression of female education in Turkey. Furthermore, it will elucidate the criteria for selecting sources, data, and historical documents to ensure the study's accuracy and reliability.

Discussion: ⁴⁰The 33rd and 34th articles of the Regulation of General Education of 1869 laid the groundwork for establishing high schools in urban areas. The aim was to promote integration among Muslim and non-Muslim citizens (Gelislı,2004) and provide education in a culturally familiar environment. ⁴¹The first middle schools in Istanbul, known as "mülki idadis"(Gelislı,2004), were inaugurated on December 19, 1873. These institutions continue to exist today. The curriculum at these schools included instruction in the Turkish language. ⁴²Between 1882 and 1890, these schools increased in urban centers, offering a seven-year education program that combined four years of "Rushdie"(Gelislı,2004) schools with three years of high school. Muslim and Christian students had to pass an entrance exam to enroll in Adidas. ⁴³Article 38 of the regulation stipulated a comprehensive curriculum covering the Turkish language, literary composition and structure, French language, Ottoman law, logic, economics, geography, general history, science, algebra, accounting and bookkeeping, geometry, surveying, physics, chemistry, and painting (Gelislı,2004).

⁴⁴The first girls' high school opened in a rented house on Babiali Road in Istanbul on March 13, 1880, during the autocratic period of the Ottoman Empire. However, due to low student enrollment, it closed two years later. ⁴⁵In the Mesrutiyet II period, the Ottoman Empire established women's high schools and university education. Following the announcement of Mesrutiyet II, ⁴⁶Ahmet Rıza Bey, the President of the Ottoman Parliament, initiated a campaign to establish a high school for women, but it was unsuccessful. Eventually, a ⁴⁷new girls' high school was established in 1911, aligning with European school systems and regulations. Notably, the curriculum at this school included French, German, English, music, handicrafts, domestic work, and Turkish.

---

⁴⁰Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. High Schools. Paragraph 2nd.

⁴¹Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. High Schools. Paragraph 3rd.

⁴²Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. High Schools. Paragraph 3rd.

⁴³Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. High Schools. Paragraph 4th.

⁴⁴Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. High Schools. Paragraph 5th.

⁴⁵Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. High Schools. Paragraph 6th.

⁴⁶Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. High Schools. Paragraph 6th.

⁴⁷Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. High Schools. Paragraph 7th.

During the Ottoman Empire, various cultures and communities coexisted. ⁴⁸Non-Muslim citizens and others such as Greek Orthodox, Armenian-Gregorian, and Jewish communities. These communities were found in Istanbul and multiple locations across Anatolia, collectively contributing to the rich cultural fabric of the Empire. ⁴⁹Legal provisions regarding non-Muslims were first established during the reign of ⁵⁰Sultan Mehmed, the Conqueror, in 1453, granting these communities the right to develop their educational institutions. As a result, minority schools and foreign schools began to emerge in areas where these communities resided, marking a significant milestone in their history. While ultimately reliant on the Ottoman Empire, these non-Muslim communities were structured as semi-autonomous institutions, exerting a degree of self-governance that, in some regards, replaced the Sultan's authority. Preceding the ⁵¹Tanzimat period, various educational opportunities for minority and foreign young women were established within the Empire. ⁵²France founded nineteen French women's schools, and the ⁵³United States established the Arnavutkoy Women's American College in 1871. These schools provided comprehensive secondary and high school education, with a high instruction level and an advanced bilingual approach. The impact of these educational institutions on Turkish society was profound. While some Turkish women may have faced challenges in preserving their cultural values within these schools, the overall influence of these institutions on the development of Turkish society was undeniable. The exchange of knowledge and ideas within these educational settings played a crucial role in shaping the future of the Ottoman Empire. It contributed to a rich and diverse cultural landscape.

The report prepared by the ⁵⁴Temporary Assembly of Education, which examined education questions surrounding the re-arrangement of the education system in 1846, led to some critical decisions. The government sought to rescue the Empire from underdevelopment by moving away from classical madrasa structures and catching up with modern science and technology. ⁵⁵The Dar'ul Funun (university) was founded to educate qualified people who were mature in their knowledge and morals

---

⁴⁸Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. School for minorities and the education of foreign women. Paragraph 1st.

⁴⁹Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. School for minorities and the education of foreign women. Paragraph 1st.

⁵⁰ Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. School for minorities and the education of foreign women. Paragraph 1st.

⁵¹ Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. School for minorities and the education of foreign women. Paragraph 2nd.

⁵² Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. School for minorities and the education of foreign women. Paragraph 2nd.

⁵³ Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. School for minorities and the education of foreign women. Paragraph 2nd.

⁵⁴ Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Women's University. Paragraph 1st.

⁵⁵ Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Women's University. Paragraph 2nd.

and could understand science and technology. ⁵⁶In January 1863, Dervis Pasa taught physics to the public, and Dar'ul Funun started its education activity. ⁵⁷The Regulation of General Education of 1869 arranged for the foundation of Dar'ul funun; Article 79 essentially pointed out that the Dar'ül funun must be opened. ⁵⁸According to Article 80, the school would comprise departments of philosophy, literature, law, the natural sciences, and mathematics. The duration of education would be three years, but those intending to become university teachers and directors would study for four years.

The ⁵⁹first women's university, the Inas Dar'ul Funun, was opened in Istanbul in 1914 to students who had passed an entry exam. The university offered courses in mathematics, literature, and the natural sciences, with three years of education (Gelislı,2004). ⁶⁰In 1917, women were allowed by the government to attend the medical, pharmaceutical, and chemistry departments, although male and female students were taught in separate classrooms. ⁶¹However, in 1921, female students boycotted their lectures and attended male classrooms. Owing to this action, Inas Dar'ul Funun closed in September 1921. ⁶²By the 1921-22 academic year, however, female students had been accepted in the departments of law and medicine in the general Dar'ul funun.

⁶³Women's Teacher Training College Until the period of the Tanzimat, women had generally attended only the Sibyan primary school; women's education was neglected in the Ottoman Empire (Gelislı,2004) under the pretext of conflicting religious beliefs related to the male-dominated social structure. In the period beginning with the reformist movements, however, it was agreed that girls should be further educated after completing primary school. The ⁶⁴Modern education system, which began with the Tanzimat Revolution, was a reconstructed version of the ⁶⁵French education system that primarily influenced the Western education system.

---

⁵⁶ Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Women's University. Paragraph 2nd.

⁵⁷ Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Women's University. Paragraph 3rd.

⁵⁸ Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Women's University. Paragraph 3rd.

⁵⁹ Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Women's University. Paragraph 4th.

⁶⁰ Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Women's University. Paragraph 4th.

⁶¹ Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Women's University. Paragraph 4th.

⁶²Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Women's University. Paragraph 4th.

⁶³Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Women's Teachers Training College. Paragraph 1st.

⁶⁴ Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Women's Teachers Training College. Paragraph 1st.

⁶⁵Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Women's Teachers Training College. Paragraph 1st.

Inas Rushdie's (secondary schools for young women) establishment in 1859 represented a noteworthy development in Turkish education history. However, the challenge of preparing teachers for these schools was a pressing issue.⁶⁶ There needed to be more both the quantity and quality of women teachers, leading to the appointment of older and morally upstanding men as teachers in the initial years. Muslim and non-Muslim female teachers are hired only for⁶⁷ handicraft training courses like sewing and embroidery. Furthermore, the reluctance of families to send their daughters to school due to the presence of male teachers posed a significant hurdle. To address this,⁶⁸ Article 68 of the Law of General Education authorized opening of a teacher training college (Darılmualimat) in 1870 near Ayasofya. The college aimed to train women to fill teaching positions in both primary and middle schools for young women. At the time,⁶⁹ only 207 students were enrolled in the eight Inas rushes in Istanbul, emphasizing the urgent need for more trained women teachers. During the college's opening ceremony,⁷⁰ Saffetpa Paca, the Minister of Education (Maarif-i Umumiye Salnamesi), emphasized the educational underdevelopment of Turkish women. He also highlighted the significance that⁷¹ Islam placed on women's education and explained the importance of the college's establishment. This included women's need to work in various industries and the employment of educated women as teachers in inas rushes and primary schools. This period has represented a crucial juncture in the education of Turkish women, laying the foundation for their empowerment through education and the training of female teachers to meet the growing educational needs of young women in Turkey.

Conclusion: After the adoption of Islam by the Turks, there was a gradual assimilation of cultural characteristics associated with Arab culture due to the influence of Islamic practices. This resulted in a significant transformation in Turkish women's social status and societal roles. The patriarchal nature of both Arab and Turkish societies marginalized women, leading to a decline in their social standing as the Ottoman Empire gained power. The subsequent influences of Iranian and Byzantine cultures further eroded traditional Turkish customs, leading to new inequalities in male-female relationships, especially in urban areas. As a result of these changes, Ottoman Turkish women faced challenging living conditions and were compelled to live in segregated communities. This shift also led to the neglect of women's education within the Ottoman Empire and undermined the belief in women's essential role within the community.

This article delves into how Ottoman women pursued educational opportunities within their culture. The Tanzimat period began in 1839 as a reformation movement to modernize the Ottoman military, judiciary, and educational system. This era also prioritized economic reconstruction for financial stability. A debate arose concerning the advancement of women's welfare through their participation in social, cultural, and economic spheres and their progress in these areas. It was generally acknowledged that women would contribute to the nation's advancement and pursue further studies after high school. Under the rule of Sultan Selim III and Mahmud II, the pace of women's development increased. Subsequent rulers also

---

⁶⁶Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Women's Teachers Training College. Paragraph 2nd.

⁶⁷Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Women's Teachers Training College. Paragraph 2nd.

⁶⁸Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Women's Teachers Training College. Paragraph 3rd.

⁶⁹ Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Women's Teachers Training College. Paragraph 3rd.

⁷⁰Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Women's Teachers Training College. Paragraph 3rd.

⁷¹Education of Women from the Ottoman Empire to Modern Turkey. The Period of the Ottoman Empire. Women's Teachers Training College. Paragraph 3rd.

focused on the issue of women's progress. 1839, when Sultan Abdulmecid ascended to the sultanate, the Tanzimat Declaration was enacted, focusing on societal structure and gender equality. The declaration emphasized various reforms, including educational development. The government established the Ministry of National Education in 1857 to promote government schools and enhance women's education. This initiative was influenced by Westernization and aimed to improve the development of government schools. The advancement of women's education was a feature of the Tanzimat era of the Ottoman Empire and continued with positive initiatives after that period. Following the fall of the Ottoman Empire, the Turkish government continued the development based on their cultural heritage, leading to highly successful gender education initiatives.

References:

- Gelişli, Y. (2004). Education of women from the Ottoman Empire to modern Turkey. *SEER: Journal for Labour and Social Affairs in Eastern Europe*, 7(4), 121–135. <http://www.jstor.org/stable/43293079>
- Atatürk, M. K. (n.d.). *Women in Turkey*. Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Women_in_Turkey
- Aydınlık, B. E., & Kenan, S. (2019). *Between men, time and the state: girls' education during the Late Ottoman Empire (1859-1908)*. Academia. https://www.academia.edu/40743260/Between_men_time_and_the_state_education_of_girls_during_the_Late_Ottoman_Empire_1859_1908_
- Women in the Ottoman Empire*. (n.d.). Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Women_in_the_Ottoman_Empire
- Yuen, A., & Ozturk, G. (2014, November 20). *Equal education for girls in Turkey: One graduate's journey to becoming an advocate*. GSE IT. <https://ed.stanford.edu/news/gse-alumnus-unlikely-advocate-gender-equity>

АТЕРОМА ЧЕЛЮСТНО-ЛИЦЕВОЙ ОБЛАСТИ У ЖЕНЩИН И ДЕВУШЕК
ATHEROMA OF THE MAXILLOFACIAL AREA WOMEN AND GIRLS

Karlygash KURYSHZHANOVA¹

Teaching assistant, S.D. Asfendiyarov Kazakh National Medical University,
School of Dentistry, Department of Surgical Dentistry, Almaty, Kazakhstan/ ORCID ID 0009-0006-6511-1854

Sabina TSAGARAYEVA²

Resident, S.D. Asfendiyarov Kazakh National Medical University,
School of Dentistry, Department of Surgical Dentistry, Almaty, Kazakhstan /
/ ORCID ID 0009-0008-3407-7387

Aidana BELGİBAEVA³

Resident, S.D. Asfendiyarov Kazakh National Medical University,
School of Dentistry, Department of Surgical Dentistry, Almaty, Kazakhstan / ORCID ID 0009-0003-6965-4301

Аннотация

Атерома (лат. atheroma от греч. ἀθήρος — мякина, каша + ομα — опухоль, по МКБ-10 коды D23, L72.1 («другие доброкачественные новообразования кожи»)) это киста сальной железы (придатка кожи), вызванная закупоркой протока и возможным последующим инфицированием содержимого кисты (D36 нагноение). Атерома может появиться на участках кожи, где много сальных желез. Наиболее часто атеромы встречаются на голове, в ЧЛОбласти практически одинаково у женщин и мужчин. Основные факторы риска включают гормональные дисбалансы, недостаточную гигиену и наличие хронических заболеваний. Хирургический метод лечения пациентов с атеромами применяется для полного иссечения капсулы кисты вне воспаления, данный метод оказался эффективным больше у женщин в 66% случаев; у 20% пациентов потребовалось предварительное вскрытие нагноившейся атеромы (D36) с дренированием для уменьшения воспаления и предотвращения распространения инфекции, которые отмечались чаще у мужчин. В 10% случаев наблюдались рецидивы, потребовавшие повторного вмешательства. Послеоперационный период включал антибиотикотерапию на основе микробиологического анализа, выявившего *Staphylococcus aureus* и *Streptococcus pyogenes* в качестве основных возбудителей. Профилактика также включает своевременное лечение воспалительных заболеваний кожи и устранение факторов, способствующих закупорке сальных желез, таких как избыточное использование косметики или агрессивных очищающих средств подростками, девушками и женщинами. Рекомендуется регулярное соблюдение гигиенических процедур, включая ежедневное очищение кожи мягкими средствами, правильный уход за состоянием кожи с учетом ее типа, особенно в период гормональных изменений женщин (в подростковом возрасте, во время беременности, климактерическом периоде). Пациенткам с высоким риском рецидивов рекомендуется использование антибактериальных препаратов для

местного применения и контроль уровня гормонов. Комплексный подход, включающий хирургическое лечение, адекватную антибиотикотерапию и профилактические меры, позволяет снизить риск рецидивов и улучшить прогноз заболевания.

Ключевые слова : атерома, доброкачественное образование, воспаление сальной железы, осложнения, женщины, хирургическое лечение атеромы. профилактика

Abstract

Atheroma (Latin atheroma from Greek *ἀθήρος* - chaff, porridge + *ομα* - tumor, according to ICD-10 codes D23, L72.1 ("other benign skin neoplasms")) is a cyst of a sebaceous gland (skin appendage), caused by blockage of the duct and possible subsequent infection of the contents of the cyst (D36 suppuration). Atheroma can appear on areas of the skin where there are many sebaceous glands. Atheromas are most commonly found on the head, in the CHL area almost equally in women and men. The main risk factors include hormonal imbalances, poor hygiene and the presence of chronic diseases. Surgical treatment of patients with atheromas is used for complete excision of the cyst capsule outside of inflammation, this method was effective more in women in 66% of cases; 20% of patients required preliminary dissection of the suppurative atheroma (D36) with drainage to reduce inflammation and prevent the spread of infection, which were noted more often in men. Recurrences requiring reintervention were observed in 10% of cases. The postoperative period included antibiotic therapy based on microbiologic analysis that identified *Staphylococcus aureus* and *Streptococcus pyogenes* as the main causative agents. Prevention also includes timely treatment of inflammatory skin diseases and elimination of factors contributing to sebaceous gland blockage, such as excessive use of cosmetics or aggressive cleansers by adolescents, girls and women. It is recommended to follow regular hygienic procedures, including daily cleansing of the skin with mild products, proper care of the skin condition taking into account its type, especially during the period of hormonal changes in women (during adolescence, pregnancy, menopause). Patients with a high risk of recurrence are recommended to use antibacterial drugs for topical application and control of hormone levels. A comprehensive approach including surgical treatment, adequate antibiotic therapy and prophylactic measures can reduce the risk of recurrence and improve the prognosis of the disease.

Keywords: atheroma, benign mass, inflammation of sebaceous gland, complications, women, surgical treatment of atheroma. prevention

Введение

Атерома челюстно-лицевой области — это доброкачественная киста, возникающая вследствие закупорки протока сальной железы. Чаще всего она диагностируется у женщин и девушек вследствие гормональных изменений и особенностями кожного покрова. Распространенность кисты сальной железы составляет 5 на 1000 и встречается преимущественно у мужчин, соотношение 2:1, что вероятно связано с гигиеническими и уходовыми аспектами. Лишь в 1% киста сальной железы может трансформироваться в плоскоклеточную карциному (СКК) и базальноклеточную карциному (БКК).

Атерома представляет собой мягкое, округлое образование под кожей, которое, несмотря на безболезненность, может вызывать значительный эстетический дискомфорт из-за своего расположения на видимых участках лица и шеи. Это особенно актуально для женщин, у которых внешность играет важную роль в социальной и психологической сферах жизни.

Важной особенностью атером является их склонность к воспалению и нагноению при отсутствии своевременного ухода и лечения. Хирургическое удаление остаётся основным и наиболее эффективным методом, позволяющим предотвратить осложнения и рецидивы. В последние годы особое внимание уделяется малоинвазивным техникам, таким как лазерная и радиоволновая хирургия, которые позволяют минимизировать косметические дефекты и ускорить заживление. Современные подходы в лечении атером направлены не только на устранение проблемы, но и на сохранение эстетики лица, что особенно важно для женщин и девушек, сталкивающихся с данной патологией [1, 5, 13].

1. Основные факторы, способствующие развитию атером у женщин и девушек, включают:

Молекулярные механизмы, участвующие в формировании сальных желез у человека, еще не полностью изучены. Сальные железы начинают развиваться у плода на 13-16-й неделе эмбрионального периода и появляются как небольшие бугорки на растущих волосяных фолликулах. Эти железы начинают свою работу практически сразу после возникновения. Развитие и функционирование сальных желез в эмбриональный и неонатальный периоды регулируется андрогенами матери, синтезом собственных стероидов плода и, вероятно, другими морфогенами. К ним могут относиться факторы роста, молекулы клеточной адгезии, белки внеклеточного матрикса, внутриклеточные сигнальные молекулы (например, катенин и LEF-1), а также различные гормоны, цитокины, ферменты и ретиноиды. Первое значительное увеличение выработки кожного сала наблюдается в первые часы после рождения. Это физиологический пик активности сальных желез, совпадающий с гормональным кризом новорожденного (или малым пубертатом). Гиперсекреция усиливается в первую неделю жизни, а затем постепенно снижается на протяжении грудного периода. Наименьшая выработка кожного сала отмечается у детей в возрасте от 2 до 6 лет. Второй физиологический пик активности сальных желез совпадает с адренархе и началом полового созревания, начиная с 7-9 лет и продолжаясь примерно до 17 лет. В дальнейшем уровень секреции кожного сала остается высоким, но с возрастом начинает снижаться, особенно во второй и третьей декадах жизни. После 20 лет каждые последующие десять лет выработка кожного сала уменьшается на 23% у мужчин и на 32% у женщин [2,3].

Генетическая предрасположенность рассматривается как один из ключевых факторов, определяющих количество, размер и активность сальных желез, усиление кератинизации волосяных фолликулов и врожденный иммунный ответ. Андрогены играют ключевую роль в развитии атером у взрослых женщин, так как они стимулируют выработку кожного сала. Именно поэтому у многих пациенток наблюдается усиление высыпаний в предменструальный период. Кроме того, акне чаще встречается у женщин с гиперандрогенией, например, при синдроме поликистозных яичников. У взрослых женщин выявлена положительная связь между уровнями дегидротестостерона и дегидроандростендион-сульфата с тяжестью воспалительных проявлений в виде закупорок сальных протоков, а также уровнем инсулиноподобного фактора роста-1 (ИФР-1) в крови. ИФР-1 стимулирует выработку провоспалительных цитокинов, таких как интерлейкин (ИЛ) 1 β , ИЛ-6, ИЛ-8 и фактор некроза опухоли α (ФНО- α). Исследования показали, что эндогенные андрогены повышают уровень ИФР-1 в сыворотке крови, который, в свою очередь, усиливает синтез андрогенов, создавая порочный круг, при котором продолжается интенсивная выработка кожного сала. Внешние гормональные факторы часто связаны с применением пациентками проандрогенных прогестинов, содержащихся в пероральных,

инъекционных или внутриматочных противозачаточных средствах, которые могут вызывать или усугублять выработку себума.

Стресс также способен обострять заболевание, поскольку стимулирует выработку кортикотропин-рилизинг-гормона, глюкокортикоидов и андрогенов, что ведёт к повышению секреции провоспалительных цитокинов, усилению выработки кожного сала и развитию воспалительных процессов [16, 21].

Длительное использование жидких тональных кремов и консилеров, применение косметики с эфирными маслами, а также щелочных очищающих средств связано с усилением выработки себума. Такой уход за кожей приводит к изменению микробиоты, особенно в области сальных желез, что вызывает нарушение липидного барьера кожи и активизацию иммунных реакций [21].

Избыточная инсоляция, особенно в сочетании с климатом, как повышенная температура и влажность воздуха, может спровоцировать обострение. В ряде исследований показано, что средневолновый и длинноволновый спектры ультрафиолетового излучения (УФ-А и УФ-В) способствуют гиперплазии сальных желез, гиперкератозу, увеличению секреции кожного сала показал, что ухудшение в среде вызывает изменение состава кожного сала и увеличивает скорость выведение кожного сала и повреждение сальных протоков, что в будущем может привести к их закупорке [23].

2. Клиническая картина.

По статистическим данным, частота распространенности кист сальных желез начинается с 20 лет, что можно объяснить гормональными изменениями, изменениями влияния окружающей среды и прочими факторами. 17,6% были для пациентов в возрасте от 40 и 50 лет, 16,8% для тех, кому за 20, 16,1% для лиц за 30, 14,6% для лиц в возрасте 60 лет и старше, 5,0% для подростков и 0,5% для лиц моложе 10 лет. По расположению поражения 65,0% случаев были на лице, обусловленное количеством сальных протоков, 10,9% на туловище, 7,9% на коже головы, 7,9% на шее, 4,3% на нижних конечностях, 3,9% на верхних конечностях и 0,2% на гениталиях. На лице 20,8% случаев были на щеке, 12,7% на периауральной области, 10,9% на периорбитальной области, 6,0% на лобной области, 5,6% на психической области, 3,7% на периоральной области, 2,8% на носовой области и 2,5% на височной области [6].

Атерома клинически представляет собой узел округлой или слегка вытянутой формы, величиной от горошины до куриного яйца, телесного или желтоватого цвета. При пальпации подвижный, безболезненный, при вскрытии которого выделяется густая масса, состоящая из кожного сала и ороговевших клеток белого цвета с запахом прогорклого жира [5]. Кожа над атеромой обычно не изменяет свой цвет, однако иногда может быть заметна черная точка, которая представляет собой закупоренный канал сальной железы [13].

Атеромы могут различаться по размеру, местоположению и содержанию, что обуславливает их классификацию на несколько видов. Эти кисты, хотя и имеют общие черты, такие как закупорка сальной железы и накопление секрета, могут проявляться по-разному в зависимости от конкретных особенностей и условий кожи человека. Одной из самых распространенных форм является эпидермоидная атерома, которая образуется в результате закупорки волосяных фолликулов и накопления кератина и других отмерших клеток кожи. Трихолеммальная атерома,

также известная как пилярная киста, представляет собой другой тип атеромы, который возникает из волосяного фолликула, но отличается тем, что формируется в более глубоких слоях кожи. Эти атеромы чаще всего находятся на коже головы и могут быть более твердыми на ощупь. Иногда они могут достигать значительных размеров и вызывать дискомфорт или эстетические проблемы. Хотя большинство атером являются одиночными образованиями, в некоторых случаях могут развиваться множественные атеромы, так называемый атероматоз [5,13,24]. Гипертрофия сальных желез, обычно на носу приводит к появлению ринофимы [25]. Расширение сальных желез приводит к закупорке вследствие накопления кожного сала и утолщению дермы. Изменения в сальных железах являются общим патогенетическим механизмом для обеих патологий [8,26].

Нередко атерома воспаляется, нагнаивается, становится болезненной и самопроизвольно вскрывается [5]. Среди абсцессов неodontогенной этиологии преобладали абсцедирующие фурункулы и карбункулы различных локализаций ЧЛЮ и шеи — 63,5%. Абсцессы вследствие нагноения атером составили по 9,4%, гнойные лимфадениты и инфицированные раны по 5,4%, нагноение срединной кисты шеи - 4,1%), в 1,4% диагностирован абсцесс подъязычной области вследствие калькулезного сиалоаденита [9]. Воспаленная атерома по своей сути представляет собой абсцесс мягких тканей, однако её клиническая картина, диагностика, лечение и прогноз отличаются от таковых при обычных абсцессах, абсцедирующем фурункуле или флегмоне. Воспалительные изменения при нагноившейся атероме, как местные, так и общие, обычно выражены слабо. Это связано с наличием у атеромы капсулы, которая препятствует распространению воспаления по лимфатическим сосудам и подкожной клетчатке. Атерома не рассасывается самостоятельно, но может увеличиваться или уменьшаться в размерах [5].

3. Методы диагностики и лечения.

Сонографическая диагностика является информативным и объективным методом неинвазивной диагностики атером, как при наличии осложнения, так и без него. Атерома выявляется в виде гипэхогенного образования размером от 0,5 до 3,0 см. Глубина её расположения обычно не превышает 1-1,5 см. Ультразвуковое исследование позволило определить эхогенность образования. Неосложнённая атерома обычно имеет среднюю эхогенность, правильную форму и ровные чёткие контуры. По мере развития воспаления и нагноения размеры атеромы увеличиваются, эхогенность снижается, а контуры становятся неровными. Вокруг атеромы появляются признаки воспалительной инфильтрации. При нагноении в центре или вдоль одного из контуров формируется анэхогенный участок с неровными, нечеткими краями. Также могут образовываться гнойные карманы, которые на ультразвуке видны как затёки в мягких тканях или свищи, направленные к поверхности кожи. [6,10,13]. Гистологически атерома представляет собой капсулу, выстланную уплощённым эпидермисом, содержащую продукты секреции сальной железы [5,6,7]. При микробиологическом исследовании выявлены следующие результаты бактериологического метода исследования: Частота встречаемости грамположительных микроорганизмов: *St. aureus* - 11,2%, *St. epidermidis* - 40,3%, *St. saprophyticus* - 4,0%, *Str. pyogenes* - 6%, *Str. viridans* - 8,0%, *E. faecalis* - 2,1%. Частота встречаемости грамотрицательных микроорганизмов: *Escherichia coli* - 5%, *Klebsiella pneumoniae* - 3,7%, *Pseudomonas aeruginosa* - 3%, прочие — 4,8% [9]. Дифференциальная диагностика атером направлена на то, чтобы отличить их от других кожных и подкожных образований, которые могут иметь схожие клинические признаки. Основные заболевания и состояния, с которыми необходимо проводить дифференциацию атером:

1. Липома — доброкачественное жировое образование, которое по внешнему виду может напоминать атерому, но отличается мягкой консистенцией и отсутствием связи с протоками сальных желез.

2. Фурункул — воспаление волосяного фолликула, сопровождающееся нагноением. В отличие от атеромы, фурункул имеет более выраженные воспалительные изменения и может сопровождаться болью и отеком.

3. Гигрома — кистозное образование, заполненное синовиальной жидкостью, которое чаще всего располагается в области суставов и имеет чёткие границы.

4. Лимфаденит — воспаление лимфатического узла, сопровождающееся увеличением узла и часто болезненностью, что может напоминать воспалённую атерому, но лимфоузел имеет другую природу.

5. Фиброма — доброкачественная опухоль соединительной ткани, которая может иметь плотную консистенцию и, в некоторых случаях, схожий внешний вид с атеромой.

6. Эпидермоидная киста — образование, похожее на атерому, но возникает из-за блокировки протоков эпидермиса, а не сальных желез.

Цель дифференциальной диагностики — исключить более серьезные патологии, такие как злокачественные опухоли, а также правильно определить природу образования для выбора оптимального лечения [11,12,15]

Хирургическое удаление является самым эффективным методом лечения атеромы и обычно проводится под местной анестезией. Процедура заключается в том, что врач делает надрез над атеромой и аккуратно удаляет ее вместе с капсулой [24]. Лазерная деструкция может быть многообещающей альтернативой хирургическому лечению особенно когда очаги поражения больших размеров или расположены в эстетически важной области. Предложено три методики оперативного лазерного вмешательства: лазерная фотокоагуляция; лазерное иссечение атеромы вместе с оболочкой; лазерное испарение оболочки атеромы изнутри [5]. Преимуществами лазерного метода лечения являются: одноэтапность, радикальность, эстетичность и сокращение сроков лечения в 2 раза [5,27].

4. Профилактика.

Для профилактики образования атером рекомендуется:

- Регулярное очищение кожи лица с использованием подходящих средств.
- Избегание использования комедогенных продуктов
- Регулярные осмотры дерматолога, особенно при наличии предрасположенности к кожным заболеваниям [14].

Физиологический pH рогового слоя находится в пределах 4,1-5,8, [17]. Уровень pH в роговом слое является определяющим фактором, обуславливающим синтез липидов. Сдвиг показателя pH с кислого на нейтральный не только замедляет регенерацию, но и ускоряет десквамацию(шелушени) кожи [18]. Факторами, влияющими на pH кожи, являются использование мыла. Моющие средства — распространенные химические вещества, воздействию которых регулярно подвергается кожа. Жесткие анионные очищающие средства, содержащие лаурилсульфат натрия, кислоты - значительно защелачивают кожу и нарушают

нормальный уровень ее pH [19,20]. Пациентам следует рекомендовать использовать мягкие очищающие средства для кожи, а также не комедогенную косметику, без масляные эмульсии и солнцезащитные кремы. При акне предпочтение следует отдавать антибактериальным очищающим средствам с pH от 5 до 7,3. При этом чрезмерное очищение лица не рекомендуется (до 2 раз в день), а в составе косметики не должно быть спирта, салициловой и альфа-гидроксикислот. Для уменьшения трансэпидермальной потери влаги лучше использовать дерматокосметические кремы, содержащие природные увлажняющие факторы (гиалуронат натрия и полиглю-таминовая кислота) [21].

Заклучение

Атеромы челюстно-лицевой области представляют собой доброкачественные, но нередко рецидивирующие образования. Важно отметить, что атеромы могут вызывать значительный эстетический дискомфорт, особенно на видимых участках. Клиническая картина атеромы варьируется от безболезненных образований до воспаленных и нагноившихся кист, что требует своевременной диагностики. Методы лечения включают хирургическое удаление и новые малоинвазивные технологии, такие как лазерная хирургия, что позволяет улучшить результаты лечения и сократить время восстановления. Профилактика атером включает регулярное очищение кожи и соблюдение правильного ухода, особенно у подростков, должна включать регулирование pH, выработку себума и контроль за использованием косметики включающая в себя исключение комедогенных факторов. Своевременная диагностика и правильное лечение гарантируют благоприятный прогноз.

Литературные источники

1. Dr. Bhaskar Sarkar, Dr. Maurya Manjurani Sheopal,, Dr. Partha Pratim Pal. Chronic sebaceous cyst resolved homoeopathically. *Int J Hom Sci* 2020;4(3):11-13. DOI: 10.33545/26164485.2020.v4.i3a.1832
2. Гараева З.Ш., Юсупова Л.А., Юнусова Е.И., Мавлютова Г.И., & Луканина Д.Э. (2019). Акне: клиническое течение и особенности терапии. *Лечащий врач*, (7), 72.
3. Тамразова Ольга Борисовна (2019). Акне у детей. *Педиатрия. Журнал им. Г. Н. Сперанского*, 98 (1), 164-173.
4. Wollina, U., Langner, D., Tchernev, G., França, K., & Lotti, T. (2018). Epidermoid Cysts - A Wide Spectrum of Clinical Presentation and Successful Treatment by Surgery: A Retrospective 10-Year Analysis and Literature Review. *Open access Macedonian journal of medical sciences*, 6(1), 28–30. <https://doi.org/10.3889/oamjms.2018.027>
5. Тарасенко, Г. Н. Атерома: проблема косметолога или дерматолога? / Г. Н. Тарасенко, Н. Г. Коленко, Ю. Г. Тарасенко // *Госпитальная медицина: наука и практика*. – 2021. – Т. 4, № 1. – С. 41-44. – DOI 10.34852/GM3CVKG.2021.99.77.006. – EDN EMMMMFZ.
6. Kim, C. S., Na, Y. C., Yun, C. S., Huh, W. H., & Lim, B. R. (2020). Epidermoid cyst: A single-center review of 432 cases. *Archives of craniofacial surgery*, 21(3), 171–175. <https://doi.org/10.7181/acfs.2020.00248>
7. *Кожные и венерические болезни: Справочник/Под ред. О.Л. Иванова*. - М.: Медицина, 1997. - 352 с.
8. Chauhan R, Loewenstein SN, Hassanein AH. Rhinophyma: Prevalence, Severity, Impact and Management. *Clin Cosmet Investig Dermatol*. 2020;13:537-551 <https://doi.org/10.2147/CCID.S201290>

9. О. Ю. Калинина, С. Н. Гайко, Г. У. Усанова (2016). Анализ лечения больных с а бссессами и флегмонами челюстно-лицевой области. Вестник Клинической больницы №51, V (7 (2)), 41-45.
10. Gaillard F, Walizai T, Campos A, et al. Epidermal inclusion cyst. Reference article, Radiopaedia.org (Accessed on 30 Sep 2024) <https://doi.org/10.53347/rID-13731>
11. Zito PM, Scharf R. Epidermoid Cyst. [Updated 2023 Aug 8]. In: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2024 Jan-. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK499974/>
12. Wollina, U., Langner, D., Tchernev, G., França, K., & Lotti, T. (2018). Epidermoid Cysts - A Wide Spectrum of Clinical Presentation and Successful Treatment by Surgery: A Retrospective 10-Year Analysis and Literature Review. Open access Macedonian journal of medical sciences, 6(1), 28–30. <https://doi.org/10.3889/oamjms.2018.027>
13. Акшолоаков, Е. Ж. Диагностика доброкачественных опухолей мягких тканей: атером и хемодектом / Е. Ж. Акшолоаков, К. Х. Мухамеджанов // Онкология и радиология Казахстана. – 2010. – № 3-4(16-17). – С. 19-20. – EDN YRHUMX.
- 14.Здоровая кожа. Профилактика и лечение. С.П. Чугунов – Мир и образовнаие, 2013.- 4с.
- 15.Reissis, D., Pfaff, M. J., Patel, A., & Steinbacher, D. M. (2014). Craniofacial dermoid cysts: histological analysis and inter-site comparison. The Yale journal of biology and medicine, 87(3), 349–357.
- 16.Жукова О.В., Касихина Е.И., Острцова М.Н., & Исматуллаева С.С. (2023). Акне взрослых женщин: актуальность проблемы и возможность ее решения. Медицинский совет, 17 (2), 62-67.
- 17.Saba M. Ali, Gil Yosipovitch. Skin pH: From Basic Science to Basic Skin Care // Acta Derm Venereol. 2013; 93: 261-267
- 18.Lichterfeld-Kottner A., El Genedy, et al. Maintaining skin integrity in the aged: review // International Journal of Nursing Studies. 2020; 103.
- 19.CoiffardL., Couteau C. Soap and syndets: differences and analogies, sources of great confusion // European Review for Medical and Pharmacological Sciences. 2020; 24: 11432-11439
- 20.Baranda L, Gonzalez-Amaro R, et al. Correiation between pH and irritant effect of cleansers marketed for dru skin // International Journal of Dermatology, 2013; 41: 494-499.
- 21.Тлиш М.М., & Шавилова М.Е. (2022). Обострение акне: роль экспозом-факторов и современные тенденции поддерживающей терапии. Медицинский совет, 16 (23), 284-289.
- 22.Dreno B., Bettoli V., Araviiskaia E., Viera M.S., Bouloc A. The influence of exposome on acne. J Eur Acad Dermatol Venereol. 2018;32(5):812-819. <https://doi.org/10.1111/jdv.14820>.
- 23.Passeron T., Krutmann J., Andersen M., Katta R., Zouboulis C.C. Clinical and biological impact of the exposome on the skin. J Eur Acad Dermatol Venereol. 2020;34(4):4-25. <https://doi.org/10.1111/jdv.16614>.
- 24.Григорьева, Т. С., & Безруков, С. Г. (2016). Способ хирургического лечения атеромы лица.

25. Каночкина Мария Сергеевна, Е. Р. Вольнова, & К. В. Бакаева (2023). Методы коррекции микробиома кожи и предотвращения бактериальных заболеваний с использованием косметических средств на основе пробиотиков (систематический обзор предметного поля). *Health, Food & Biotechnology*, 5 (4), 38-52. doi: 10.36107/hfb.2023.i4.s180
26. Дрождина М.Б., Бобро В.А. Ринофима: тактика ведения пациента // Вестник дерматологии и венерологии. 2022. Т. 98. № 1. - С. 64-71. [Drozhdina M.B., Bobro V.A. Rhinophyma: patient management. *Vestnik dermatologii i venerologii* 2022; 98 (1): 64-71] DOI: <https://doi.org/10.25208/vdv1243>
27. Богатов, В. В., & Клестова, Е. Л. (2006). Сочетанный метод лазерного лечения нагноившихся атером лица. *Институт стоматологии*, (2), 66-67.

A REVIEW OF THE EFFECTS OF MEDICINAL PLANTS ON GASTROINTESTINAL SYMPTOMS CAUSED BY PRIMARY DYSMENORRHEA IN IRAN: A REVIEW ARTICLE

Shadi Ahmadi

Midwifery M.Sc, Research Committee, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran./
ORCID ID:7943-1448-0002-0000

Saeed Azizolahi

M.D, Research Committee, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran/ Email:

Abstract

Introduction: Primary dysmenorrhea and its Systematic symptoms especially gastrointestinal, is one of the most common problems of women, especially young women, although primary dysmenorrhea is not life-threatening, it affects women's quality of life and in severe cases causes disability and inefficiency. Many treatments have been proposed considering the young population affected by it, one of which is the use of medicinal plants.

Methodology: The present study is a review study. Information about the effect of medicinal plants on primary dysmenorrhea was searched from MedLib, Magiran, Google scholar, Scopus, Iran Medex, SID and PubMed databases without time limit. Articles were searched with the Persian and English keywords of dysmenorrhea, medicinal herbs, painful menstruation, clinical trial, and gastrointestinal symptoms with dysmenorrhea. the study based on the Jadad criterion, articles that scored 3 or more were included in the study.

Findings: In this study, 8 different types of medicinal plants such as *fennel*, *cinnamon*, *Stachys lavandulifolia*, *ginger*, *chamomile*, *Valerian* and *fenugreek* were investigated in 8 clinical trial studies that had inclusion criteria. Most of the medicinal plants reviewed in the articles have flavonoid compounds with anti-inflammatory, analgesic properties and had a favorable effect in relieving the gastrointestinal symptoms of dysmenorrhea.

Conclusion: According to the fact that among the investigated plants, two articles with acceptable validity and positive results have investigated the medicinal plant cinnamon, so this plant can be used with more confidence in relieving the gastrointestinal symptoms of primary dysmenorrhea, but for all the mentioned plants, it is necessary to further research.

Keywords: dysmenorrhea, clinical trial, medicinal plants, Systematic symptoms of dysmenorrhea, gastrointestinal symptoms of dysmenorrhea

Introduction

Dysmenorrhea or painful menstruation is one of the most common problems in women. Primary dysmenorrhea is the most common complaint of menstrual disorders among young women. The prevalence of primary dysmenorrhea in different societies is between 50 and 90 percent (1) and in Iran it is between 74 and 86.1% (2) that dysmenorrhea may be accompanied by systemic symptoms such as headache, dizziness and digestive symptoms such as nausea, vomiting, diarrhea, fever and fatigue (3). According to the studies, the cause of primary dysmenorrhea is the increase in the synthesis of prostaglandins, and most importantly, PGE2 and PGF2a, which are secreted from the endometrium of the uterus during menstruation. On the other hand, there is a strong possibility that overweight and obesity also play a role in the etiology of some menstrual problems such as primary dysmenorrhea

The increase in body weight and especially the increase in fat tissue in the central areas of the body disturbs the balance of steroid hormones, including androgens, estrogens and globins connected to sex hormones (4). Several factors are related to primary dysmenorrhea, including: family history, menarche age, stress, depression, high caffeine consumption, body mass index, having a history of abortion, smoking, and nulliparity. Dysmenorrhoea has always been of concern from the socio-economic point of view and it is estimated that it is the biggest cause of missing work and school time. Due to the fact that women make up at least 42% of the adult workforce, millions of hours are wasted every year in this way (5). Non-steroidal anti-inflammatory drugs are the most common drug treatment used for primary dysmenorrhea, but these drugs have many side effects, for this reason, the use of complementary and alternative medicine such as: : Massage therapy, touch therapy, hydrotherapy, music and heat and cold therapy are popular. These methods are simple, cheap and non-invasive and do not have side effects (6). Since review studies are a source of evidence for creating evidence in health care due to their precise structure, and considering the prevalence and importance of dysmenorrhea and the need for a drug that should be used intermittently and while being effective, it should be easy and cheap to use. Also, considering the side effects of chemical drugs and the contraindications of these drugs in some people, this study was conducted with the aim of investigating the effect of medicinal plants on the digestive symptoms caused by dysmenorrhea.

Article search strategy

In this review, all the studies were limited to internet search. All Iranian clinical trial articles published in Persian or English without time limit were reviewed by searching in IranMedex, SID, Medlib, Magiran information databases, PubMed and Google scholar, Scopus. Searching for articles with Farsi keywords dysmenorrhea, medicinal plants, painful menstruation, clinical trial and digestive symptoms with dysmenorrhea, English keywords clinical trial, dysmenorrhea, dysmenorrhea and digestive disorders. In the Limit section, the Scopus database was limited to Iran. In this way, all available Iranian articles were obtained. In the Limit section, the PubMed database was limited to clinical trials. No time limit was established in any of the searched databases

The method of reviewing articles

The inclusion criteria of the articles include: studies of edible plants on early dysmenorrhoea, clinical trials in Iran, studies on girls of childbearing age, systematic symptoms noted in the abstract of the article.

Exclusion criteria of studies include: non-oral methods, studies on secondary dysmenorrhea, lack of access to the full text of the article, animal studies, studies on married women.

In order to evaluate the articles and check the possible bias in the studies, the new criterion was used. This criterion examines the articles based on the possibility of bias in randomization, follow-up of patients and blinding. The minimum score in this criterion is 1 and the maximum score is 2. Also, the maximum score is 3. Based on this criterion, the articles that scored 3 or more were included in the study(7)

Findings

22 articles were included in the study, after removing 14 articles, 8 articles were fully reviewed

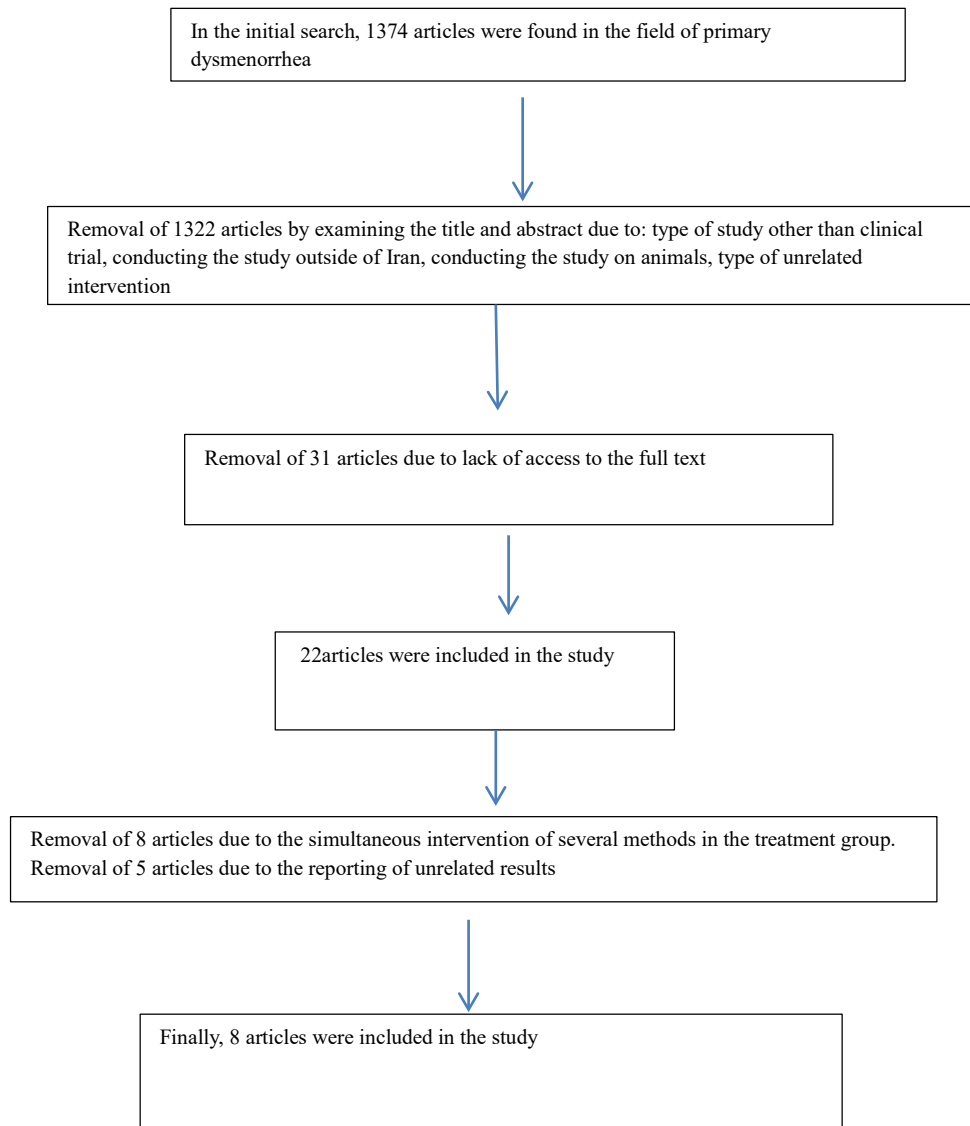

Figure 1 - Flowchart of the selection of articles

Fennel (two items), cinnamon (two items), ginger (one item), chamomile (one item), fenugreek (one item), Tokalijeh (one item) and valerian (one item). All articles were clinical trials. In all studies, except for one case, the reduction of digestive symptoms caused by dysmenorrhoea was mentioned. The reviewed studies are summarized in Table 1 and the investigated plants are described below

Table 1 - Trials conducted in the field of herbal medicines on digestive symptoms caused by primary dysmenorrhea

author	Type of research	Number of samples	Experimental group	Control group	Results
Jafarpour(8)	A double-blind clinical trial	76 samples	Cinnamon capsule (three days every 8 hours	placebo	A decrease in nausea and vomiting was observed (P < 0.001)
Shabani(9)	Randomized clinical trial	400 samples	Four groups of 100 people: decoction of ginger with honey, chamomile with honey, ginger with chamomile, ginger and chamomile with honey and mefenamic acid for 5 days	Mefenamic acid	A decrease in diarrhea, vomiting and nausea was observed during the study (P = 0.02)
younesi(10)	A double-blind clinical trial	100samples	Fenugreek capsule every three hours for three days	placebo	A decrease in nausea and vomiting was observed (p < 0.05)
Akhavanamjad(11)	A double-blind clinical trial	90 samples	5 capsules of fennel for 5 days	placebo	A decrease in gastrointestinal symptoms was observed (p < 0.05)

Olfati(12)	clinical trial	50 samples	For 5 days, three times a day by the method of Tokalijeh infusion	It was compared before and after consuming the plant	Decreased nausea was observed (p<0.05)
Motovali(13)	clinical trial	105 samples	For three days, put 5 drops of fennel in tea	placebo	No significant difference was observed in terms of symptoms in the two groups (p>0.163)
Akhavanamjad(14)	A three-blind clinical trial	47samples	Cinnamon capsules for three days, 5 hours each day	placebo	A decrease in gastrointestinal symptoms was observed (p<0.05)
Mirabi(15)	A double-blind clinical trial	100samples	Valeriangroup subjects (51 people), 255 mg Valerian capsules three times	Placebo	The reason for the reduction of the average total scores of the severity of systemic symptoms (p < 0.001)

Cinnamon: Cinnamon, with the scientific name *Cinnamomum xylanicum*, is from the saffron family. The part used in cinnamon is the bark of the tree branch, which is brown in color, and the essential oil is obtained by steam distillation of the bark and leaves. Cinnamon is used in traditional medicine as a tonic, sedative, It is used as an antispasmodic, anti-inflammatory and menstrual pain reliever(16). Two clinical trials with a sample size of 123 people were investigated during this research on the effect of cinnamon, both of which were used orally and compared with a placebo. In both articles, the positive effect of cinnamon was mentioned. In the study of Jafar Puro colleagues (2015)(8), cinnamon was effective in reducing digestive symptoms and reduced the symptoms(P < 0.001).Also, in Akhan's study (14)(2010), cinnamon was also effective in reducing digestive symptoms associated with dysmenorrhoea (p<0.05).

Ginger: Ginger with its scientific name (*Zingiber officinale*) is one of the medicinal plants that is effective in treating nausea of pregnancy and chemotherapy, reducing joint pain and treating inflammatory diseases such as rheumatoid arthritis, osteoarthritis and improving the symptoms of premenstrual syndrome (17)

Chamomile: Chamomile is an ancient herbal medicine known by its scientific name (*Chamomilla recutita*) all over the world. The water and ethanol extract from the flowers of this plant has anti-inflammatory and anti-spasm effects. It also has a calming and anti-anxiety effect and is used for digestive-nervous disorders, travel sickness and colds (18). In the study of Shabani(9) (2020) with a sample size of 400 people, the positive effect of the combination of honey, chamomile and ginger compared to mefenamic acid in reducing digestive symptoms accompanied by dysmenorrhoea was mentioned ($P=0.02$).

Fenugreek: The fenugreek plant contains steroidal saponins and diosgenin. Steroidal saponins have uterine stimulating effect and diosgenin has estrogenic and anti-inflammatory effects. Fenugreek has been used as a poultice (analgesic, antipyretic, anti-inflammatory, and antimicrobial) in purulent amas(19). In Younsi's study (2014), fenugreek was effective in reducing digestive symptoms (10)

Fennel: This medicinal plant with the scientific name (*Vulgare Foeniculum*) which belongs to the umbelliferous family and its root, leaf and fruit parts are used. Fennel is a well-known plant that is claimed to be a menstrual pain reliever due to its antispasmodic effects, reducing women's climacteric symptoms and increasing It is the sexual desire of women(20). In a study conducted by Akhwan Amjad (11) in (2007), fennel plant was used in the form of capsules to reduce symptoms, and the effective effect of computers in reducing digestive symptoms was mentioned.

($p<0.05$) but in Tutoli's research (13) in 2019, fennel was used in the form of drops, and the research results indicated that fennel was not effective in reducing symptoms ($p>0.163$).

Tuklije: with a scientific name *Stachys lavandulifolia*, a type of oregano, whose flowers are like cotton spikes like violet, the therapeutic effect of its flowers is more than other organs. It is bilious and dissolves stones in the urinary tract and women, and is a rheumatic pain reliever (21) In Olfati's research in 2011, the effect of this plant in reducing symptoms was mentioned ($p<0.05$)(12)

Valerian: Valerian with the scientific name *Valeriana officinalis* belongs to Valerianaceae, which is widely used in Sweden as a herbal medicine in the form of a sedative since the 11th century as a sedative and since the 16th century as a sedative. In addition to properties such as French, German and analgesic, it also has regular and calming properties (15).

The present study was conducted with the aim of investigating the effect of medicinal plants in the treatment of primary dysmenorrhoea in Iran. Different aspects of climate change, such as increasing carbon dioxide, increasing temperature, and changing the amount and variance of rainfall, have different effects on plant production. In combination, these effects can cause an increase or decrease in production, and finally, the net effect of climate change on the production of agricultural products due to the interaction between these factors is very diverse in terms of the type of plant studied. For many of these plants to be practical, more studies with a stronger methodology are needed(22) Amjad s' study was in the field of fennel, which had a positive effect to some extent(11), but the study by Mutoli et al(13) which She pointed out the lack of effect of fennel. It is suggested that more research is needed in the treatment of symptoms associated with dysmenorrhea using fennel. Two review studies investigated the effect of cinnamon, both of which had acceptable efficacy and are recommended for the treatment of symptoms associated with dysmenorrhea, in the study of Akhwan Amjad, the positive effect of cinnamon in reducing symptoms was mentioned (14) The effectiveness of cinnamon was clearly mentioned, but more research is still needed. In the study of Mirabi et al. (2012) (15), the use of valerian capsules led to a reduction in the systemic symptoms associated with primary dysmenorrhea.

For the other plants mentioned, there was a reliable clinical study that indicated a reduction in associated symptoms, but more research is needed to confirm them.

In general, all plants cannot be used in treatment due to the small number of clinical and systematic studies and unknown results, and more research is needed.

The results of this study can be used to improve the quality of health care services and to solve the common health problems of women. In general, to provide sufficient evidence about the effect of different medicinal plants, studies with higher quality methodologies are needed. It is hoped that by conducting more quality studies in the field of treating the symptoms associated with dysmenorrhoea, a step will be taken in the direction of women's health

Among the limitations of this study was that due to the very small number of some studies in the field of plants and the heterogeneity of the studies, it was not possible to conduct a meta-analysis. Also, due to the large volume of articles related to the effect of medicinal plants in primary dysmenorrhea in the world, as well as the great variety of plants used in different parts of the world, it was not possible to review all related articles, therefore, a study aimed at investigating the effect of medicinal plants in on the accompanying symptoms of dysmenorrhoea worldwide

Considering the small volume of articles in the field of the present research, it is recommended to do more research. It is also possible to generalize the topic of this research in different parts of women's diseases.

Conclusion

Several types of medicinal plants play a role in reducing symptoms associated with dysmenorrhoea. Considering that more number of articles with acceptable validity and positive results have examined fennel, therefore this plant can be used with more confidence in relieving the symptoms associated with dysmenorrhea

Thanks and appreciation

I would like to thank all the people who helped me to write this article

Reference:

1. Taylor HS, Pal L, Sell E. Speroff's clinical gynecologic endocrinology and infertility: Lippincott Williams & Wilkins; 2019.
2. Ziaei S, Zakeri M, Kazemnejad A. A randomised controlled trial of vitamin E in the treatment of primary dysmenorrhoea. *BJOG: An International Journal of Obstetrics & Gynaecology*. 2005;112(4):466-9.
3. Direkvand-Moghadam A, Khosravi A. The impact of a novel herbal Shirazi *Thymus Vulgaris* on primary dysmenorrhea in comparison to the classical chemical Ibuprofen. *Journal of research in medical sciences: the official journal of Isfahan University of Medical Sciences*. 2012;17(7):668.
4. Ortiz MI, Rangel-Flores E, Carrillo-Alarcón LC, Veras-Godoy HA. Prevalence and impact of primary dysmenorrhea among Mexican high school students. *International Journal of Gynecology & Obstetrics*. 2009;107(3):240-3.
5. Perry S, Cashion MC, Lowdermilk D. *Clinical Companion for Maternity and Women's Health Care*: Elsevier Health Sciences; 2007.
6. Lin J-A, Wong C-S, Lee M-S, Ko S-C, Chan S-M, Chen JJ-Y, et al. Successful treatment of primary dysmenorrhea by collateral meridian acupressure therapy. *Journal of manipulative and physiological therapeutics*. 2010;33(1):70-5.

7. Ar J. Assessing the quality of reports of randomized clinical trials: is blinding necessary? *Control Clin Trials*. 1996;17:1-12.
8. Jaafarpour M, Hatefi M, Najafi F, Khajavikhan J, Khani A. The effect of cinnamon on menstrual bleeding and systemic symptoms with primary dysmenorrhea. *Iranian Red Crescent Medical Journal*. 2015;17(4).
9. Shabani F, Zareian MA. Evaluation of the Synergism of Medicinal Effects of Chamomile and Ginger on Pain and Symptoms of Primary Dysmenorrhea: A Randomized Controlled Trial. *Complementary Medicine Journal*. 2020;9(4):3852-67.
10. Younesy S, Amiraliakbari S, Esmaeili S, Alavimajd H, Nouraei S. Effects of fenugreek seed on the severity and systemic symptoms of dysmenorrhea. *Journal of reproduction & infertility*. 2014;15(1):41.
11. Akhavan amjad M, Tork Tehrani S. Investigating the effect of fennel on primary dysmenorrhea. 2007.
12. Olfati F, Sadeghi T. The effect of *Ivrandulifolia Stachys* on the symptoms of fatigue, nausea and vomiting caused by primary dysmenorrhea. 2011.
13. Motavalli R, Mousazadeh T. Effect of fennel on reduction of symptoms associated with pain in primary dysmenorrhea. *Journal of Health and Care*. 2019;12(1):26-33.
14. Akhavan amjad M, Mojab F. Investigating the effect of cinnamon on primary dysmenorrhea and related symptoms. *Scientific research journal of Ardabil University of Medical Sciences*. 2010.
15. Mirabi P, Dolatian M, Mojab F, Namdari M. Effects of Valerian on Bleeding and Systemic Manifestations of Menstruation. *Journal of Medicinal Plants*. 2012;11(44):155-63.
16. Emami A. Treatment of diseases by plants. Tehran 1380.
17. Khayat S, Kheirkhah M, Behboodi Moghadam Z, Fanaei H, Kasaeian A, Javadimehr M. Effect of treatment with ginger on the severity of premenstrual syndrome symptoms. *International Scholarly Research Notices*. 2014;2014(1):792708.
18. Barene I, Daberte I, Zvirgzdina L, Iriste V. The complex technology on products of German chamomile. *Medicina (Kaunas)*. 2003;39(2):127-31.
19. Khorshidi M. *Gynecology & Natural Treatment*. 1 ed. Tehran: Zaba ArangGynecology & Natural Treatment; 2008.
20. Zaragari A. *medicine. Medicinal plants*.
. Tehran: Daneshgah tehran entesharat; 1393.
21. DerMarderosian A, Briggs M. Supplements and herbs. *Complementary and Alternative Medicine for Older Adults*. 2006:31-78.
22. Liancourt P, Spence LA, Song DS, Lkhagva A, Sharkhuu A, Boldgiv B, et al. Plant response to climate change varies with topography, interactions with neighbors, and ecotype. *Ecology*. 2013;94(2):444-53.

**THE COVID-19 PANDEMIC'S EFFECTS ON WOMEN'S MENTAL AND EMOTIONAL
WELL-BEING: AN UPDATE**

K.R.Padma

Assistant Professor, Department of Biotechnology, Sri Padmavati Mahila VisvaVidyalayam
(Women's) University, Tirupati, AP. (Corresponding author) ORCID ID:0000-0002-6783-3248.

K.R.Don

Reader, Department of Oral Pathology and Microbiology, Sree Balaji Dental College and Hospital,
Bharath Institute of Higher Education and Research (BIHER) Bharath University, Chennai, Tamil
Nadu, India

ORCID ID: 0000-0003-3110-8076.

Abstract

The COVID-19 pandemic brought with it the dual crises of disease and containment measures intended to lessen it. However, there is little data on how these policies affect women in low-income nations, where social safety nets may be less developed and thus less able to withstand shocks. We assess the link between the epidemic and containment policies and measures of women's well-being, including mental health and food security, by conducting a large phone survey and taking advantage of India's geographically diversified containment policies. Overall, the pandemic led to sharp drops in female mental health, increases in food insecurity, and severe economic losses. The growing occurrence of containment policies is linked to poor female mental health and increased food insecurity, especially for women, despite the fact that it might be crucial to avoid the spread of COVID-19. Every aspect of civilization has altered its way of life due to the on-going global COVID-19 pandemic. While almost everyone is impacted by certain pandemic-related stressors, women are disproportionately affected by many of them. The goal is to review the current knowledge regarding the pandemic's impact on women's mental health, the factors that predispose them to vulnerabilities and negative effects, and treatment and prevention approaches for these mental health effects in females at different stages of their lives. Methods: Using their observations from clinical experience in the fields of women's mental health and reproductive psychiatry, the authors conducted a narrative review. The electronic PubMed and PsychInfo databases were searched for articles on women's mental health and COVID-19 up until May 30, 2020. Publications by significant health organizations, such as the World Health Organization, the Centers for Disease Control and Prevention, and the United Nations, as well as news releases from popular media, such as National Public Radio, were also looked up. Findings and conclusions: During the pandemic, there is an increased risk of mental health issues for women who are pregnant, postpartum, miscarrying, or suffering from intimate partner violence. Early discovery, timely treatment, and prevention may result from proactive outreach to these women's groups and the strengthening of social supports. A vital protective component is social support.

Keywords: Food security, PubMed, World Health Organization, Women mental health, COVID-19.

AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATINDA QADIN OBRAZLARI
IMAGES OF WOMEN IN AZERBAIJANI LITERATURE

Meherremova Elmira Meherrem qızı
ADPU-nun Tətbiiqi tədqiqatlar Mərkəzinin əməkdaşı

Xülasə

Azərbaycan qadını öz zəkası, müdrikliyi, sədaqəti, qəhrəmanlığı, vəfası, yüksək analıq keyfiyyəti ilə hər zaman xalqımızın adını uca tutmuşdur. Dünya mədəniyyəti xəzinəsinə nadir incilər bəxş etmiş xalqımızın mənəvi dəyərlərinin formalaşmasında və inkişafında da qadınlarımızın böyük rolu olmuşdur. Eyni zamanda həll edilməsinə öz sanballı töhfələrini vermişlər. Onların adları çoxəsrlik tariximizin səhifələrinə hərf-lərlə yazılmışdır.

Mənəviyyatımızın təməl kitabı olan "Kitabi-Dədə Qorqudun" qadın surətləri bu gün də öz məziyyətləri ilə bəşəri idealların təntənəsinə xidmət edir. Azərbaycan gerçəkliyi şair və mütəfəkkirlərə qadınları həyat mənbəyi və müdriklik mücəssəməsi kimi vəsf etmək üçün zəngin tarixi material vermişdir. Dahi Nizami öz əsərlərində Məhinbanu və Nüşabə kimi qadın hökmdar, əfsanəvi Fitnə və yeddi gözəl obrazlarını yaratmışdır. Görkəmli memar Əcəmi Naxçıvani tərəfindən ucaldılmış Möminə xatun türbəsi əzəmətli memarlıq abidəsi olmaqla yanaşı xalqımızın qadına göstərdiyi ehtiram parlaq təcəssümüdür.

Məğrur hökmdar Tomris, Şirvana hücum edən Kırım xanın qoşunlarını məğlub etmiş Heyran Nisə Bəyim, orta əsrlər tariximizdən Qızıl Arslanın xanımı Qətibə xanım, orta əsrlər dövründə qadının həyat yoldaşı seçimində azadlıq hüququnu tərənnüm etmiş Məhsəti Gəncəvi, qoca Şərqin ilk diplomat qadını Sara xatun, Şah İsmayıl Xətəinin qızı Məhinbanu, mərkəzləşdirilmiş Azərbaycan dövlətinin yaradıcısı Fətəli xanın həyat yoldaşı Tuti Bikə, Şuşada ilk ədəbiyyat məclisi yaratmış Xurşudbanu Natəvan və adları unudulsa da, fəaliyyətləri əfsanəyə çevrilərək təfəkkürümüzə hopan neçə-neçə Azərbaycan qadını haqqında düşüncələr bu rəngarəng palitrada daha da əlvanlaşdırır. Nigar, Həcər kimi qadınlar həm də mərdlik, şücaət, qəhrəmanlıq mücəssəməsi kimi qəbul edilmiş, döyüş meydanlarında həyat yoldaşlarının siahdaşı, arxa-dayağı olmuşlar.

Bəli, Azərbaycanda qadın fəallığı ənənələrinin tarixi kifayət qədər rəngarəngdir. Azərbaycanın zəngin tarixi qadınları həyat mənbəyi və müdriklik mücəssəməsi kimi vəsf etmək üçün zəngin tarixi material vermişdir. Orta əsrlər Azərbaycan qadını gözəl ana olmaqla yanaşı klassik poeziyanın ən gözəl nümunələrini yaratmış, at belində qılınc çalmış, dövlət idarəçiliyində öz sözünü demişdir.

"Kitabi-Dədə Qorqud" Oğuz türklərinin ən qədim qəhrəmanlıq dastanıdır. Dastandakı hadisələr, əsasən oğuzların İsladan öncəki və İslamın ilkin çağlarındakı həyatı ilə səsleşir. Dastanın iki əlyazması vardır. Almaniyanın Drezden şəhərində saxlanılan daha mükəmməldir; giriş (müqəddimə) on iki boydan (fəsildən, hissədən) ibarətdir.

Dastanda saf ürəkli, namuslu, mübariz və döyüşkən qadın surətləri vardır. Onlardan üçünün adı açıqca bəllidir: Burla xatun, Banuçiçək, Selcan xatun. Bir neçəsinin isə adı deyilməsə belə həmin qadınların da eposun strukturundakı yeri və mövqeyi aydınca sezilir.

Bu qadınlar içərisində Burla xatun xüsusi yer tutur. Bayandır xanın qızı boyu uzun uzun Burla xatun Qazan xanın xanımı, Uruzun anasıdır. Uruz əsir alındıqda düşmənlər Burla xanımı tanımaq üçün oğlunun ətinə ona yedirtmək istəyirlər. Burla xatun buna mərdliklə dözüür və öz şərəfini qoruyur. Dördüncü boyda o, qızlarla döyüşə gedir. Kişilərlə bərabər düşməne qarşı vuruşur.

Beyrəyin nişanlısı Banuçiçək sevgilisi ilə yarışır, at çapır, ox atır, güləşir və onu sınıdıqdan sonra ərə getməyə razı olur. Selcan xatun isə sevgilisi ilə birlikdə atasının göndərdiyi qoşuna qarşı vuruşur və igidlik göstərir. Dirsə xanın xatunu öz oğlunu ürəkdən sevən ana, Dəli Domrulun qadını isə ərinin yolunda canından keçməyə hazır olan sədaqətli qadın kimi diqqəti cəlb edir.

XVI-XVII əsrlərin həyatı ilə səsleşən ən məşhur tarixi-qəhrəmanlıq eposu olan "Koroğlu dastanında da mərd qadın surətləri vardır. Dastanda təsvir olunan qadınlar –varlı paşa və xotkar qızlarıdır. Onlar mənəvi azadlığı, sərbəstliyi üstün tutaraq öz istəkləri ilə Çənlibelə gəlir və dəlilərlə birlikdə döyüşə gedirlər. Nigar, Mərcan, Ruqiyyə, Məhbub belə qorxmaz qadın surətləridir. Onların içərisində Koroğlunun

həyat yoldaşı Nigar xanım xüsusi yer tutur. Xotkar qızı Nigar ağıllı və uzqgörən bir qadındır. Dəlilər onu doğma ana kimi sevirrlər. Dastandakı Telli xanım isə qoçaqlığı ilə seçilir. O, Aşıq Cünunu həbsdən azad edir, sonra isə Dəmirçioğlu ilə Çənlibelə gəlir.

Azərbaycan filosofu M.F Axundov qadının cəmiyyətdə yeri, rolu məsələsinə dönə-dönə toxunur, ictimai həyatın bütün sahələrində qadınlara kişilərlə bərabər hüquq verilməsi fikrini qətiyyətlə müdafiə edirdi.

Əsərlərinin təhlilindən göründüyü kimi, o, qadın azadlığını bütün cəmiyyətdə azadlığın təbii ölçüsü sayıb. Ədib yazır: “Şəriətin nə haqqı var ki, qadın tayfasını hicab ayəsi vasitəsilə daim həbsə atıb ömrü boyunca bədbəxt edir və yaşamaq nemətindən məhrum edir”.

Bələliklə, M.F. Axundzadə yaşadığı dövrdə savadsız mollaların şəriət qaydalarından öz mənafelərinə uyğun istifadə edib qızları və qadınları cəhalətə məhkum etmələrini tənqid edirdi. O, əsərlərində Azərbaycan qadınının hüquqsuzluğunu təsvir edərək, məhz bu hüquqsuzluqdan onların başına gətirilən amansız bəlaları ifşa edib.

Açar sözlər: Azərbaycan qadını, müdriklik, analıq.

Abstract

The Azerbaijani woman has always won the name of our people with her intelligence, wisdom, loyalty, heroism, loyalty and high quality of motherhood. Our women played a great role in the formation and development of spiritual values of our people, which gave rare pearls to the treasure of World Culture. At the same time, they made a significant contribution to the solution. Their names are written in letters on the pages of our centuries-old history.

Women's copies of the book "Kitabi Dede Gorgud", which is the basic book of our spirituality, still serve the tantane of human ideals with their own merits. The reality of Azerbaijan has given poets and thinkers a rich historical material to glorify women as a source of life and the embodiment of wisdom. In his works, The Great Nizami created seven beautiful images of Female Domination, legendary strife, such as Mahinbanu and Nushaba. In addition to being a monument of architecture, the Tomb of Mamina Khatun, erected by prominent architect Ajamiivivani, is a bright embodiment of the respect shown by our people to women.

Proud ruler Tomris, admiring Nisa Bey, who defeated the troops of the Crimean Khan attacking Shirvan, Ghatiba Khanum, the Lady of the Golden Arslan from our medieval history, Mahsati Ganjavi, who praised the right of freedom in the choice of the wife of the woman in the Middle Ages, Sara Khatun, the first diplomat woman of the Old East, Mahinbano, the daughter of Shah Ismail Khatai, , thoughts about how many Azerbaijani women whose activities have become a legend and absorbed into our thinking make this colorful palette even more beautiful, women like Nigar and Hajar are accepted as the embodiment of courage, valor, heroism, and the backstage of their spouses in the battlefields.

Yes, the history of the traditions of women's activity in Azerbaijan is quite diverse. Rich historical women of Azerbaijan have given rich historical material to glorify them as a source of life and the embodiment of wisdom. In addition to being a beautiful mother, the Azerbaijani woman of the Middle Ages created the most beautiful examples of classical poetry, played sword on horseback, said her word in public administration.

Book-"Dede Gorgud" is the oldest heroic epic of Oguz Turks. The events in the Epic are mainly voiced by the life of Oguz before Islam and in the early ages of Islam. The Epic has two manuscripts. It is more perfect preserved in the German city of Drezden; the entrance (Muqaddima) consists of twelve sizes (chapters, parts).

There are pure-hearted, honest, blessed and warlike women in the epic.. The names of three of them are clearly known: Borla Khatun, Banuchichek, Seljan Khatun. The location and position of these women in the structure of the ePOS is clearly visible, even if some of them are not named.

Among these women, Borla Khatun occupies a special place. This disambiguation page lists articles associated with the title Banda. When Oroz is taken prisoner, they want to feed his son's meat to get to

know Bur Borla Khanum. Burla Hatun courageously tolerates this and protects his honor. At the fourth height, he goes to battle with the girls. he fights against the enemy with men.

The sign of the kidney Banichichek competes with his lover, horse jumps, throws ox, wrestles and after trying it, he agrees to marry her. Selcan Khatun, together with his lover, strikes against the bird sent by his father and shows bravery. Dirsa Khan's wife attracts attention as a mother who loves her son wholeheartedly, and Mad Dumrul's woman as a faithful woman who is ready to pass her life on her husband's way.

"The most famous historical-heroic epic of the XVI-XVII centuries, "Koroghlu EPOS, also contains bold women's copies. The women depicted in the saga are wealthy Pasha and khutkar girls. They come to Çanlıbel with their own desires, preferring spiritual freedom, freedom and go to battle with the Mad. Nigar, Coral, Rogia, prisoner are such fearless female surrogates. Among them, Koroglu's wife Nigar Khanum occupies a special place. Khotkar's daughter Nigar is a smart and shy woman. Crazy people love her as a native mother. And the lady in the saga is distinguished by her bravery. He releases Ashiq Juno from prison, and then comes to Çanlıbel with Demirçioğlu.

Azerbaijani philosopher M.F Akhundov touched upon the issue of the place and role of women in society, and the idea of giving women equal rights to men in all spheres of public life he defended resolutely.

So, M.F. He criticized the illiterate mullahs' use of sharia rules in their interests and condemned the girls and women to ignorance. In his works, he described the illegality of the Azerbaijani woman, exposing her to this injustice.

Keywords: Azerbaijani woman, wisdom, motherhood

Edebi yaratmalardan destanlarda ideal insan tipi daha çok kendi şahsi hırslarının ve arzularının çok üstüne çıkmış, kendi toplumu için her defasında hayatını ortaya koyma cesaret ve kabiliyeti göstermiş karakterler etrafına bina edilmiştir. Destanlarda anlatılan kahramanlıkları yaşayanlar, üstün başarı gösteren karakterler genellikle erkek karakterlerdir. Bunun sebebini antropologların görüşlerinden de yararlanarak şöyle açıklamak mümkündür. Göçebe veya pastoral toplum yapısında iki tür mücadele esastır. Bunlardan birincisi, geniş sürülere sahip olan aynı boya mensup kişiler arasında söz konusu edilen mücadele ki biz buna destanlarda bir mücadeleden daha çok bir tür yarışma olarak rastlarız. İkincisi de aynı soydan, aynı boy ve kabileden gelenlerin kendi çıkarları için dıştan gelen tehlikelere karşı mücadeleleri. Buların her ikisi de toplumda erkeği saldırgan (agressive) yapar. Dolayısıyla, her iki durumda da yapılan mücadelelerin anlatımı da çoğunlukla erkeklerin mücadelesi gibi yansıtılır. Böylece bir boy veya kabile içinde başarılarından söz edilen, boy yönetiminde söz sahibi olan şahsi kimlik ön plana çıkar. Ancak bu şahsi kimlik, toplum çıkarlarının üstüne çıkmayan veya toplum şemsiyesi altında toplanan bir kimlik olarak sunulur.

Kendilekirdan, yabandan eve bir müsafir gelse, kocasından söz edilen, başarıları anlatılan kadın karakterler de az değildir. Bu durum sadece Türk destanları için değil, bütün dünya destanları için de geçerlidir. Peki bu destanlarda kadın karakterler ve onların oluşturduğu tipler, ideal insan olarak nasıl anlatılmış ve tanımlanmıştır? Dede Korkut Kitabı gibi Türk edebiyatının bir şaheserinde kadının yeri ve özellikleri nelerdir? Dede Korkut Kitabı'nda ideal kadın tipleri nelerdir?

Bu noktadan başlayarak Dede Korkut Kitabı'ndaki kadın karakterler ve bunların oluşturduğu tipleri sırasıyla şöyle değerlendirmek mümkündür.

"Dede Korkut dilinden ozan der: Kadınlar dört türdür. Birisi solduran toptur. Birisi dolduran soptur. Birisi evin dayağıdır. birisi ne kadar dersin bayağıdır". Bu dört grup içinde ele alınan kadınlar çeşitli bir tip özellikleriyle tanıtılmakta ve bunlardan sadece kendisinden "evin dayağı" olan şöyle tesvir edilmektedir: "Ozan evin dayağı olan odur kirdan, yabandan eve bir müsafir gelse, kocası evde olmasa, o onu yedirir, içirir, ,azizler gönderir ağırılar" Dede Korkut dilinden ozan der: Kadınlar dört türdür. Birisi solduran toptur. Birisi dolduran soptur. Birisi evin dayağıdır. Birisi ne kadar dersin bayağıdır." Kitapta bu dört grup içinde ele alınan kadınlar çeşitli tip özellikleriyle tanıtılmakta ve

bunlardan sadece kendisinden, “evin dayacağı” (evin direği, temeli, dayanağı) olan şöyle tasvir edilmektedir; “Ozan, evin dayacağı olan odur ki, kırdan yabandan eve bir misafir gelse, kocası evde olmasa, o onu yedirir içirir, ağırlar azizler gönderir. O, Ayişe, Fatma soyundandır hanım. Onun bebekleri yetişsin. Ocağına bunun gibi kadın gelsin.” Bu tasvirden de açıkça anlaşılacağı üzere, kitaptaki kadın karakterlerin ideal bir tip belirlemesi daha baştan yapılmıştır. Dolayısıyla, kitapta yer alan on iki destani hikâyede kendilerinden bahsedilen kadın karakterler de yaşadıkları ve yaptıkları ile bu ideal tipi daha belirgin kılmıştır. Her ne kadar dini unsurlardan oluşan bir benzetme bu tasvirde söz konusuysa da, bu tasvirde esas olan Türklerin öteden beri sahip olageldikleri gelenektir. Yani bu tasvirde ideal olarak tasvir edilmiş olan kadın tipi, Türk gelenekleri çerçevesinde tasvir edilmiştir.

Bu noktadan başlayarak Dede Korkut Kitabı’ndaki kadın karakterler ve bunların oluşturduğu tipleri sırasıyla şöyle değerlendirmek mümkündür.

Anlatmada adı verilmeyen bu eş ve annetipi kocasının kızgın olduğu bir anda ona ters cevap vermeyen, aksine onu sakinleştirip, onun üzüntü ve kaygısını paylaşan, kocasına yaşadıkları problem (cocuksuzluk problemi) konusunda çözüm bulması için akıl veren zeki bir kadın karakteridir. Soylu bir ailyemensub olduğu, kendisine “han kızı” diye hitap edilmesinden anlaşılabilir bu eş tasvirine uygun bir karakterdir. Anlatmada oğlunun doğumundan sonar kendisinden “Dirse Hanın eşi ve Boğaç Hanın annesi” olarak bahsedilen bu karakter, kocasının aksine zayıf düşünmeyen, kocası gibi başkasının sözleriyle hareket etmeyen, başkalarının sözüne kolayca kanmayan bir karakter olarak karşımıza çıkar.

Anlatmanın ilerleyen kısımlarında oğlunu korumak konusunda kocasından daha akılcı düşünen bu kadın, başkalarının sözlerine inanarak oğlunu öldürmeye kalkışan kocasından, ideal bir anne olarak, oğlunu sorar. Ağır yaralı olarak kocası tarafından ölüme terk edilen oğlunu kurtarmak için mücadele eden ve bu uğurda her türlü fedakarlığa katlanan bu ideal anne sonuçta oğlunu kurtarır. Aynı şekilde eşinin hain “kırk yigit” tarafından kaçırılması karşısında da kayıtsız kalmayan bu anne bu defa da kocasını kurtarmak için kurtarmaya ikna eden bu eş sonuçta oğlulu eşinin bütünleşmesini sağlar.

Burla Hatun karakteri bir eş ve anne olarak kitaptaki ikinci hikâyede dördüncü ve on birinci hikâyede karşımıza çıkan bir karakterdir. Burla Hatun her üç hikâyede de aynı sosyal konuma sahip olmakla birlikte, hikâyelerdeki fonksiyonları arasında farklılıklar söz konusudur. Burla Hatun, ilk olarak “Salur Kazan’ın Evinin Yağmalanması” hikâyesinde karşımıza çıkar. Adı geçen hikâyede hem Salur Kazan’ın eşi ve hem de Uruz Bey’in annesi olarak tanıtılır. Bu hikâyede Burla Hatun, Oğuz’un düşmanı olan tekfur tarafından oğlulu birlikte esir edilmiş olup, kendisinin tekfura sâki olup, onunla birlikte olması ya da oğlunun öldürülmesi tehdidiyle karşı karşıya kalan bir anne ve eş konumundadır. Hikâyede Burla Hatun namus kavramıyla özdeşleştirilip, kocasının ve Oğuz’un namusunu lekelemektense, oğlunun ölümünü tercih etmesi konusunda oğlu tarafından ikna edilen zavallı bir anne konumundadır.

Soylu bir aileye mensup olan Burla Hatun, seçkin bir eş ve anne tipi oluşturmakla birlikte kendisine çok fazla seçim hakkı tanınmaması bakımından pasif bir tiptir.

Burla Hatun karakteriyle bir eş ve anne tipi olarak ikinci defa “Uruz Bey’in Esir Olması” hikâyesinde karşılaşırız. Kocasını ve oğlunun birlikte giderek kocası Kazan Han’ın yalnız dönmesi üzerine kocasını oğlunu kurtarmaya gitmesi konusunda zorlayan bir anne olarak gördüğümüz Burla Hatun, bu hikâyedeki fonksiyon ve tavrıyla Dirse Han’ın hanımıyla aşağı yukarı aynı şekilde düşünür, sorar ve hareket eder.

Hikâyede kocasını da oğlunun peşinden gidip dönmemesi üzerine “kırk ince belli kızı” da yanına alan Burla Hatun, hem kocasını ve hem de oğlunu kurtarmaya gidip, diğer Oğuz beyleriyle birlikte düşmana karşı savaşır, istediklerini elde etmeyi başarır. Yani hem oğlunu hem de kocasını kurtarır. İkinci hikâyedekinden oldukça farklı bir şekilde gördüğümüz Burla Hatun, bu hikâyede başına gelenler razı olmayan, kaderini tayin etmek için mücadele eden ve savaşan bir eş ve anne tipindedir. Burla Hatun bu hikâyede oldukça aktiftir. İki hikâyede tasvir edilen Burla Hatun karakterleri birbirini tamamlamakta ve ideal Türk anne ve eş tipini vermektedir.

Burla Hatun karakteri son olarak “Salur Kazan’ın Esir Olup, Oğlu Uruz Tarafından Kurtarılması” adlı hikâyede karşımıza çıkar. Dede Korkut Kitabı’nda dördüncü sırada yer alan hikâyede

nasıl kocasını, oğlunu kurtarmaya gönderen bir anne ise, bu hikâyede de kocasını kurtarması için oğlunu zorlayan bir eş olarak karşımıza çıkar.

Burla Hatun karakteri yukarıda isimlerini verdiğimiz üç hikâye arka arkaya okunduğu zaman tam olarak anlaşılır. Burla Hatun bu üç hikâyede ideal bir eş ve anne olarak örnek alınması gereken birisidir. Burla Hatun evine kapanmış, haremde oturan bir eş ve anne değil, aksine ailenin temsilinde, ailenin tamamlanmasında koca ve baba kadar önemli bir konuma sahip, soylu bir kadındır. Burla Hatun hem ailenin namusu, hem kocasının ve hem de oğlunun kurtarıcısıdır. Ailesini ayakta tutan, onların iyi ve kötü anlarını paylaşan, toplumda daima kocasının yanında yerini alan, hem zekası, hem de fiziki güç ver kabiliyeti ile ailesi ve topluma destek olan bir kişidir.

Deli Dumrul hikâyesi, Dede Korkut Kitabı'nın ideolojik yönünü en iyi şekilde yansıtan hikâyedir. Tabii ki bu hikâyede konu edilen karakterler de bu ideolojiyi hikâyedeki olaylara en uygun olarak yansıtmak şeklinde yaratılmıştır. Hikâyede çok özel bir eş olarak tasvir edilen Deli Dumrul'un eşi, ki bu eşin ismi verilmemiştir, kocasının Azrail ile yaptığı mücadele ve ona karşın gelmesinin cezası olarak canını kaybedecek olmasında, kocası için canını vermeye razı olan tek kişi olarak anlatılır. Bu kadının kocası için canını vermeyi kabul etmesi tek başına bir şey ifade etmez. Ancak, Deli Dumrul'un kendi hayatının bağışlanması için canının yerine can bulmak zorunda kalması ve kendisi için canını feda eder düşüncesiyle önce sırasıyla babasına ve annesine gidip onlardan kendi yerine can vermelerini ister, ancak onların ikisi de oğullarının bu isteğini reddeder. Kendisine en yakın kabul ettiği baba ve annesinden istediğini elde edemeyen Deli Dumrul, eşinden can istemeyi bile düşünmez. Sadece onunla vedalaşmak ister ve ona durumu anlatıp, istediği kimseyle evlenebileceğini söylediğinde, eşi Deli Dumrul'un yerine canını feda etmek istediğini söyler. Hikaye Dumrul ve eşine Tanrı tarafından uzun ömür verilmesi, diğer taraftan baba ve annenin canlarının alınmasıyla son bulur.

Dikkat edilirse, burada üzerinde durulan husus Tanrının birliği ve kudreti yanında onun sevenleri yaşatma konusundaki cömertliğidir. Genç bir ailenin fedakarlığını, kadının yaptığıının sonucunda elde edilen mükafattır. Burada Türk ailesinin ve özellikle de yeni kurulan ailelerde meydana gelen sıkıntılardan en çok sözü edilen, evlenen çiftler arasında karşı tarafın anne ve babasına karşı hareketlerden dolayı ayrılımlar vb. söz konusu edilir. Dede Korkut Kitabı'ndaki vurgulama işte bu bakımdan önemli ve kayda değerdir. Bir çiftin kendisinin de artık bir aile olduğunu, anne ve babanın artık onların kendilerine ait bir hayatı olduğunu kabul etmeleri ve bu çiftin birbirleri için gerektiğinde anne ve babadan önce fedakarlıkta bulunabilecekleri ve bulunmaları gerektiği vurgulanmıştır. Hikâyede anlatılan ideal eş yaptığı ve yapmayı göze aldığı fedakarlık karşısında Tanrı tarafından bilinen ve sevilen bu hareketten dolayı ödüllendirilir. Diğer taraftan kendilerini düşünen anne ve baba ise cezalandırılır. İşte Türk ailesinde kadının yer ve önemini vurgulayan en güzel örnek olan Deli Dumrul'un eşi ideal eş olarak günümüzde de örnek alınmalıdır.

İdeal eş ve anne tipleri genel olarak değerlendirildiğinde, bunların en belirgin şekilde Burla Hatun ve Dirse Han'ın Hanımı karakterleri tarafından belirlendiği görülür. Bu kısımlar, gerektiğinde kocalarına akıl veren, ailenin ayakta durması ve devamlılığı için kocalarından daha fazla mücadele eden tiplerdir. Bu tipler anne olarak çocuklarını koruyan, onların geleceğini düşünen, onların yaşamaları ve başarılı olmaları için çocuklarına kocaları kadar yardım eden karakterlerdir. Bu tipler soylu olmakla birlikte, sarayda veya çadırdaki oturup bekleyen tipler değildir. Yani bunlar pasif değil, aktiftirler. Türk aile yapısı içinde kadının önemini açıkça vurgulayan bu eş ve anne tipler kadının aile için kocası kadar önemli olduğunu vurgulayan dışa dönük tiplerdir. Bu bakımdan genel olarak bunları "Alp Tipi" olarak adlandırabiliriz.

Dede Korkut hikâyelerinde Türk kadınının eşine ölene kadar sadık olması, her ne durumda olursa olsun iffetini koruması gerektiği vurgulanmıştır. Bunun en güzel örneğini "Salur Kazanun İvünün Yağmalandığı Boy" adlı hikâyede görmekteyiz. Kazan Bey yiğitleriyle ava çıkar, bunu duyan düşmanları Kazan'ın evini yağmalar eşini, obasının kadınlarını ve oğlunu da esir alır. Şöklü Melik, Kazan Han'ın eşi Burla Hatun'a sahip olmak ister. Oğlunun öldürülme tehlikesine rağmen Burla Hatun kimliğini açıklamaz, sadakatinden vazgeçmez ve iffetini korur. Dede Korkut hikâyelerinde daha önce de belirttiğimiz gibi annelik ve eşe bağlılık değerleri daima yüceltilmiştir. Bu iki değer bir tezat oluştururcasına bir araya geldiği hikâyeye de Deli Dumrul hikâyesidir. Bu hikâyede Deli Dumrul yapmış

olduğu bir hatadan dolayı ölümle cezalandırılmış daha sonra pişman olup dua etmesiyle canı karşılığında bir başka can bulmak şartıyla azat edilmiştir. Deli Dumrul, ilk önce annesine gider fakat ondan istediği yanıtı alamaz, sonrasında babasından da umduğu yanıtı alamaz . Daha sonra eşinin yanına helallik dilemeye gittiğinde eşi kendi canını onun yerine vereceğini öğrenir. Sonrasında Tanrı'ya ettikleri dua neticesinde duaları kabul olunur ve Tanrı Deli Dumrul'un eşi yerine annesinin canını alır. Burada ilk dikkati çeken annenin evladını korumak istememesidir. Bu durum görünüşte diğer hikâyelerle de çelişki arz etmektedir. Burada ön plana çıkarılan değer kadının kocasına olan bağlılığıdır, annenin çocuğuna olan sevgisi değil. Bunun için de bu hikâyede böyle bir karşılaştırmaya rastlıyoruz. Tepegöz'ün peri annesi de burada olağanüstü bir kadın tipi olarak karşımıza çıkar. Bu hikâyede gayri meşru olan bir ilişkinin toplumun bütün fertlerini olumsuz etkileyeceği olağanüstü bir kahramanla anlatılmaya çalışılmıştır. Yine bu hikâyenin bir başka önemli özelliği de buradaki perinin annelik güdüsüyle oğlunu korumaya çalışmasıdır. Ona kendisini düşmanlarından koruyacak bir yüzük vermesi bunun göstergesidir.

Anahtar kelimeler: karakter,kadın,tip kendisi,destan

The ideal human type in epics, among literary creations, is built around characters who have risen far above their own personal ambitions and desires, and who have shown the courage and ability to put their lives on the line for their own society. The characters who experience the heroism described in the epics and show outstanding success are usually male characters. It is possible to explain the reason for this by taking advantage of the views of anthropologists as follows: Two types of struggle are essential in the nomadic or pastoral society structure. The first of these is the struggle between the members of the same clan who have large herds, which we encounter in epics as a kind of competition rather than a struggle. The second is the struggle of people of the same ancestry, tribe and tribe against external dangers for their own interests. Both of these make men aggressive in society. Therefore, the narrative of the struggles in both cases is often portrayed as the struggle of men. Thus, the personal identity, whose successes are mentioned in a tribe or tribe and who has a say in the management of the tribe, comes to the fore. However, this personal identity is presented as an identity that does not rise above the interests of the society or is gathered under the umbrella of the society.

If a guest comes to the house from himself or a stranger, there are not few female characters whose husbands are mentioned and whose successes are told. This is true not only for Turkish epics, but also for all world epics. So, how are the female characters and the types they created in these epics described and defined as the ideal person? What are the place and characteristics of women in a masterpiece of Turkish literature such as the Book of Dede Korkut? What are the ideal types of women in the Book of Dede Korkut?

Starting from this point, it is possible to evaluate the female characters in the Book of Dede Korkut and their types, respectively, as follows.

“The bard in Dede Korkut language says: There are four types of women. One of them is the withering ball. One is the beating of the house. One is the beating of the house. The other is the beating of the house. If a guest comes, if her husband is not at home, she feeds him, makes him drink, sends saints and welcomes him. One is the withering ball. One is the stick that fills. One is the beating of the house. No matter how much you say someone is vulgar.” In the book, the women, who are considered in these four groups, are introduced with their various types of features and only one of them, the "beat of the house" (the pillar, foundation, support of the house) is described as follows; “The poet is the beating of the house, that if a guest from the countryside comes to the house, if her husband is not at home, he will feed her, make him drink, entertain him, send saints. She is a descendant of Ayış, Fatma, lady. Let her babies grow. Let a woman like this come to your hearth.” As can be clearly understood from this description, the ideal type determination of the female characters in the book has been made from the beginning.

Therefore, the female characters mentioned in the twelve epic stories in the book made this ideal type more evident with their experiences and actions. Although there is an analogy consisting of religious elements in this description, the main thing in this description is the tradition that the Turks have had

for a long time. In other words, the woman type, which is ideally depicted in this description, is depicted within the framework of Turkish traditions.

Starting from this point, it is possible to evaluate the female characters in the Book of Dede Korkut and their types, respectively, as follows.

His wife and mother-type husband, whose name is not mentioned in the narrative, is an intelligent woman character who does not respond to her husband when he is angry, on the contrary, calms him down, shares his sadness and anxiety, and gives advice to his husband to find a solution to the problem they are experiencing (the problem of childlessness). As it is understood from the fact that she is called "han girl", this is a character suitable for the description of the wife.

This character, who is mentioned as "Dirse Han's wife and Boğaç Han's mother" after the birth of her son in the narrative, appears as a character who, unlike her husband, does not think weakly, does not act with the words of others like her husband, and is not easily fooled by the words of others. In the later parts of the narrative, this woman, who thinks more rationally than her husband about protecting her son, asks her husband, who tried to kill her son by believing the words of others, as an ideal mother. The ideal mother ultimately saves her son. In the same way, this mother, who was not indifferent to the abduction of her husband by the treacherous "forty valiant", this time convinced her to save her husband to save him, ultimately ensuring the integration of his son and his wife.

The character of Burla Hatun, as a wife and mother, is a character that appears in the fourth and eleventh stories in the second story in the book. Although Burla Hatun has the same social position in all three stories, there are differences between her functions in the stories. Burla Hatun first appears in the story "The Plundering of Salur Kazan's House". In the aforementioned story, she is introduced as both Salur Kazan's wife and Uruz Bey's mother. In this story, Burla Hatun is captured by the enemy of Oguz, Tekfur, together with her son, and is in the position of a mother and wife who is threatened with being with him or killing her son. In the story, Burla Hatun is identified with the concept of honor and is in the position of a poor mother who is convinced by her son that she prefers her son's death rather than tarnishing the honor of her husband and Oğuz.

Burla Hatun, who is a member of a noble family, is a passive type in that she is not given too many choices, although she is an elite wife and mother type. We meet the character of Burla Hatun as a wife and mother type for the second time in the story "Uruz Bey's Captive". Burla Hatun, whom we see as a mother who forces her husband to go to save her son after her husband and son go together and her husband Kazan Han returns alone, thinks, asks and acts in the same way as Dirse Han's wife with her function and attitude in this story. In the story, Burla Hatun, who takes her husband and her "forty-slender girl" with her after her son does not follow her, goes to save both her husband and her son, fights against the enemy with other Oghuz lords and succeeds in getting what they want. So she saves both her son and her husband. Burla Hatun, which we see quite differently from the second story, what happens to him in this story is of the type of wife and mother who does not consent, struggles and fights to determine his destiny. Burla Hatun is very active in this story. Burla Hatun characters depicted in the two stories complement each other and give the ideal Turkish mother and wife type. The character of Burla Hatun finally appears in the story "Salur Kazan Becoming a Captive and Rescued by His Son Uruz". Just as in the story that ranks fourth in the Book of Dede Korkut, she is a mother who sends her husband and son to save her, and in this story she appears as a wife who forces her son to save her husband.

The character of Burla Hatun is fully understood when the three stories we have named above are read one after the other. Burla Hatun is someone who should be taken as an ideal wife and mother in these three stories. Burla Hatun is not a wife and mother confined to her home, living in a harem, but a noble woman who has an important position in the representation of the family and the completion of the family as much as the husband and the father.

Burla Hatun is both the honor of the family and the savior of her husband and son. She is a person who keeps her family alive, shares their good and bad moments, always takes her place in society, and

supports her family and society with her intelligence and ability to give physical strength. The story of Deli Dumrul is the one that best reflects the ideological aspect of the Book of Dede Korkut. Of course, the characters in this story have also been created to reflect this ideology in the most appropriate way to the events in the story. Deli Dumrul's wife, who is described as a very special wife in the story, whose name is not given, is described as the only person who is willing to give her life for her husband, as her husband will lose his life as a punishment for his struggle with the Azrael and for coming against him. This woman's willingness to give her life for her husband doesn't mean anything by itself. However, with the thought that Deli Dumrul has to find his life for his own sake and sacrifice his life for himself, he first goes to his father and mother and asks them to die for him, but both of them refuse their son's request. Deli Dumrul, who cannot get what he wants from his father and mother, whom he considers closest to him, does not even think of asking for life from his wife. He just wants to say goodbye to her and when he tells her about the situation and says that he can marry anyone he wants, he says that he wants to sacrifice his life instead of his wife Deli Dumrul. The story ends with Dumrul and his wife given longevity by God, while on the other hand, the father and mother's lives are taken away.

Notice that the emphasis here is on God's unity and might, as well as his generosity in keeping his loved ones alive. It was the sacrifice of a young family, the reward for what the woman did.

Here, the most mentioned problems in the Turkish family and especially in the newly established families are separations between the married couples due to the actions against the mother and father of the other party, etc. is mentioned. This is why the emphasis in the Book of Dede Korkut is important and significant. It was emphasized that a couple should accept that they are a family now, that their parents now have a life of their own, and that this couple can and should make sacrifices for each other before the mother and father when necessary. The ideal wife described in the story is rewarded for this act, which is known and loved by God, in the face of the sacrifice she has made and dared to make. On the other hand, parents who think of themselves are punished. Here, the wife of Deli Dumrul, who is the best example emphasizing the place and importance of women in the Turkish family, should be taken as an example today as the ideal wife. When the ideal wife and mother types are evaluated in general, it is seen that these are most clearly determined by the characters of Burla Hatun and Dirse Han's Hanım. These parts are the types who give advice to their husbands when necessary, and struggle more than their husbands for the survival and continuity of the family. These types are the characters who protect their children as mothers, think about their future, help their children to live and be successful as much as their husbands. Although these types are noble, they are not the types that sit and wait in the palace or in the tent. So they are not passive, they are active. These wife and mother types, who clearly emphasize the importance of women in the Turkish family structure, are extrovert types who emphasize that women are as important as their husbands for the family. In this respect, we can generally call them "Alpine Type". In the stories of Dede Korkut, it is emphasized that Turkish women should be faithful to their husbands until they die, and that they should protect their chastity no matter what. We see the best example of this in the story "The Boy where Salur Kazanun İvün is plundered". Kazan Bey goes hunting with his valiants, hearing this, his enemies plunder the house of Kazan, and take his wife, the women of his tribe and his son captive. Şöklı Melik wants to have Burla Hatun, the wife of Kazan Han. Despite the danger of her son being killed, Burla Hatun does not reveal her identity, does not give up her loyalty and maintains her chastity. As we have mentioned before in Dede Korkut stories, the values of motherhood and spousal loyalty have always been exalted. The story in which these two values come together as if to create a contrast is the story of Deli Dumrul. Deli Dumrul first goes to his mother, but he cannot get the answer he wants from her, and then he does not get the answer he hoped for from his father. Later, when he goes to his wife to wish her well, he learns that he will give his own life for her. Afterwards, as a result of their prayer to God, their prayers are accepted and God takes the life of Deli Dumrul's mother instead of his wife. The first thing to notice here is that the mother does not want to protect her child. This apparently contradicts other stories as well. The value highlighted here is the woman's devotion to her husband, not the mother's love for her child. For this reason, we come across such a comparison in this story. Tepegöz's fairy mother also appears here as an extraordinary type of woman. In this story, it is tried to be told with an extraordinary hero that an illegitimate relationship will negatively affect all members of the society. Another important feature of this story is that the fairy here

tries to protect her son with her motherly instinct. Giving him a ring that will protect him from his enemies is an indication of this.

Keywords: character, woman,type ,herself,epic

Kaynaklar

1.Kitabi –Dədə Qorqud.Bakı, Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, 1962-ci il

2.Y. Qarayev. Bütün xalqların və dövlətlərin kitabı.Bakı,1979

3.. Kamal Abdulla .Azərbaycançılıq və “Kitabi –Dədə Qorqud Dastanı”. Bakı,2020

**АКТУАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА ЖЕНЩИН С КЕЛЛОИДНЫМИ РУБЦАМИ
ЧЕЛЮСТНО-ЛИЦЕВОЙ ОБЛАСТИ, ПРИЧИНЫ, ЛЕЧЕНИЕ, ПРОФИЛАКТИКА
THE ACTUAL PROBLEM OF WOMEN WITH KELOID SCARS OF THE MAXILLOFACIAL
REGION, CAUSES, TREATMENT, PREVENTION**

Gulmira GATINA¹

Doctor Maxillofacial surgeon Clinical Hospital 5, Assistant, S.D.Asfendiyarov Kazakh National Medical University, School of Dentistry, Department of Surgical Dentistry, Almaty, Kazakhstan / ORCID- 0009-0007-0367-8414

Indira AKZHIGIT²

Doctor Maxillofacial surgeon Clinical Hospital 5, Assistant, S.D.Asfendiyarov Kazakh National Medical University, School of Dentistry, Department of Surgical Dentistry, Almaty, Kazakhstan / ORCID-0009-0001-8405-3980

Kamil ZUBANOV³

Resident, S.D. Asfendiyarov Kazakh National Medical University, School of Dentistry, Department of Surgical Dentistry, Almaty, Kazakhstan, ORCID- 0009-0004-9927-0832

Аннотация

Проведен анализ методов лечения на основе изучения литературы, публикаций и собственных клинических данных. В настоящее время в основе лечения келоидного рубца лежат три основных пункта: 1. Лазерная хирургия. 2. Хирургическое иссечение. 3. Применение гормональной терапии, рентгенотерапии, дополнительные методы наружного лечения рубца. На данный момент не существуют четких алгоритмов лечения данных пациентов. Поиск эффективных методов лечения келлоидных рубцов остается актуальным в хирургии, в том числе челюстно-лицевой области, дерматологии и косметологии. Нет четкой разницы между расами в появлении келоида у женщин, которые жалуются на появление келоидного рубца ушной раковины и на открытых участках лица.

Цель нашего исследования – анализ использования различных методов лечения, эффективности и подбор оптимальной лечебной тактики.

Нами было проанализировано публикации, посвященных лечению келоидных рубцов в различных медицинских изданиях, учебниках, так же в базе данных National LIBRARY of Medicine PubMed, в том числе наших собственных клинических результатов лечения пациентов, среди которых большинство женщин.

Проведенный анализ позволил сравнить использованные методы лечения, их комбинацию, вероятность рецидивов и подобрать оптимальный метод лечения и профилактики келоидных рубцов. На сегодняшний день существуют множество видов лечения от консервативных до хирургических методов лечения, часто используются физиотерапевтические методы, однако один и тот же метод может давать разные результаты и вариабельность рецидива после лечения.

Ключевые слова : келоидный рубец, женщины, хирургическое лечение, профилактика.

Abstract

The analysis of treatment methods based on the study of literature, publications and own clinical data was carried out. Currently, the treatment of keloid scar is based on three main points: 1. Laser surgery. 2. Surgical excision. 3. The use of hormone therapy, X-ray therapy, additional methods of external scar treatment. At the moment, there are no clear algorithms for the treatment of these patients. The search for effective methods of treating keloid scars remains relevant in surgery, including the maxillofacial region, dermatology and cosmetology. There is no clear difference between the races in the appearance of keloid in women who complain of the appearance of a keloid scar on the auricle and on open areas of the face. The purpose of our study is to analyze the use of various treatment methods, effectiveness and selection of optimal treatment tactics.

We analyzed publications on the treatment of keloid scars in various medical publications, textbooks, as well as in the National LIBRARY of Medicine PubMed database, including our own clinical results of treatment of patients, among whom the majority are women.

The analysis made it possible to compare the treatment methods used, their combination, the likelihood of recurrence and choose the optimal method of treatment and prevention of keloid scars. To date, there are many types of treatment from conservative to surgical methods of treatment, physiotherapy methods are often used, however, the same method can give different results and variability of recurrence after treatment.

Keywords: keloid scar, women, surgical treatment, prevention.

Высокая частота рубцовой патологии кожи, отсутствие схем высокоэффективного лечения и профилактики рубцов, повышенные требования к качеству жизни пациентов с рубцами делают эту проблему актуальной. Обобщен опыт применения различных методов лечения рубцов разной этиологии, акцент сделан на консервативное лечение и по показаниям – комбинированное, контроль над эффективностью основных методов лечения. Целесообразен поиск новых схем лечения и профилактики патологических рубцов кожи. Ключевые слова: рубцы, лечение, профилактика.

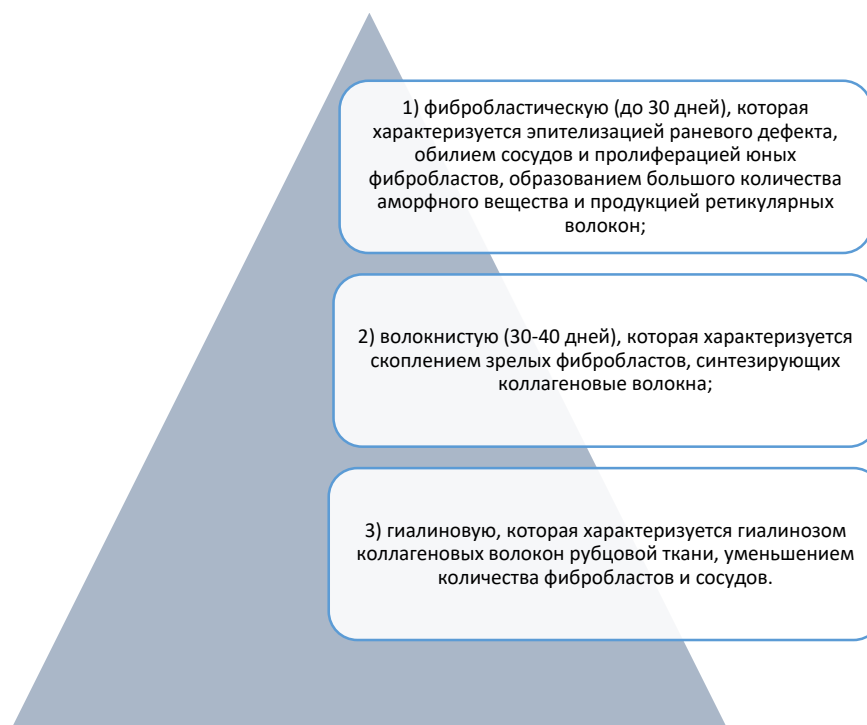
Введение.

Высокая частота рубцовой патологии кожи, отсутствие схем высокоэффективного лечения и профилактики рубцов, повышенные требования к качеству жизни пациентов с рубцами делают эту проблему актуальной. Обобщен опыт применения различных методов лечения рубцов разной этиологии, акцент сделан на консервативное лечение и

по показаниям – комбинированное, контроль над эффективностью основных методов лечения. Целесообразен поиск новых схем лечения и профилактики патологических рубцов кожи. Ключевые слова: рубцы, лечение, профилактика.

Число пациенток , нуждающихся в устранении дерматогенных деформаций после травм, ранений, ожогов, оперативных вмешательств, некоторых хронических заболеваний кожи и подкожной жировой клетчатки и т. д., с каждым годом увеличивается [2, 13]. Различные формы рубцовой патологии кожи нередко являются причиной функциональных, косметических и психологических проблем . Практический интерес к данной патологии проявляется у многих врачей разной специализации. В последние десятилетия экспериментальные и клинические исследования существенно расширили понимание патогенетических механизмов рубцевания и способов уменьшения появления патологических рубцов . Однако несмотря на проведенные научные исследования по рубцовой патологии кожи, постоянные поиски оптимальных способов лечения рубцов, развитие рынка фармацевтической промышленности (выпускаются новые препараты для коррекции и профилактики рубцов) проблема окончательно не решена [4,12], но наше практическое применение различных тактик лечения существенно сократило рецидивы роста келоидных рубцов.

Стадии формирования рубца.

Виды рубцовой ткани.

Существуют четыре вида рубцовой ткани, отличающиеся структурными изменениями, архитектурой, функциональным состоянием и т. д. :

- нормотрофическая;
- атрофическая;
- гипертрофическая;
- келоидная.

. Келоидные рубцы [17]отличаются спонтанным, агрессивным ростом даже при поверхностных повреждениях, резко выраженными явлениями воспаления и распространением на неповрежденные участки кожи. Келоид имеет упругую консистенцию, неровную, слегка морщинистую поверхность; по краям рубец утолщается и разрастается, но никогда не отслаивается и не шелушится. Площадь келоидного рубца многократно превышает площадь предшествующей раны. Основным признаком келоидов – упорное прогрессирующее распространение на неповрежденные окружающие ткани, зуд при активном росте, изменение в цвете, иногда болезненность. Вероятность рецидива келоидного рубца велика и зависит от многих факторов. Тактика лечения рубцов кожи имела свои особенности в различные годы с учетом сложного и многостадийного патогенеза их формирования. Выбор лечения зависит от стадии формирования и вида рубцовой ткани. При всём многообразии методов коррекции рубцовоизмененных тканей требуется строго индивидуальный подход с учетом очаговых параметров рубца, размеров и длительности его существования. Чаще всего применяют комбинацию нескольких методов. Описано большое количество способов лечения различного вида рубцов, на основных кратко остановимся.

Методы лечения рубцов

Хирургические методы лечения [2,7,10]. Выбор хирургического метода зависит от характера рубца, его внешнего вида, локализации, глубины, площади и вызываемых им функциональных расстройств и косметических недостатков. Хирургические способы эффективны при келоидных (в основном) и гипертрофических рубцах. Простое иссечение рубцов (с последующим сшиванием краев раны) и удаление патологического рубца с поврежденными более глубокими структурами например - хрящевая ткань ушной раковины, направлено на формирование более тонкого рубца. Оно показано при относительно небольшой ширине рубца и хорошей подвижности краев раны. После удаления рубцовой ткани края раны мобилизуют и соединяют одним из способов: - полосками пластыря; - удаляемыми непрерывными интра- или эпидермальными швами; - неудаляемыми рассасывающимися субдермальными швами с дополнительным наложением впоследствии удаляемого шва (или без него); многослойными швами – при значительной глубине раны.

Пластика местными тканями (пластика трапециевидными или встречными треугольными лоскутами). Основным принципом такой хирургической коррекции является изменение направления рубца, уменьшение толщины рубцовой ткани и полная замена патологически измененной кожи и более глубоких структур. Эти методы применяются при ограниченных рубцовых тяжах. Учитывая сморщивание и рубцовое перерождение пересаженных трансплантатов, их гипер- и гипопигментацию, рубцевание по краям, а также далекие от совершенства эстетические результаты, хирургические методы лечения целесообразно использовать преимущественно для устранения

функциональных и эстетических нарушений, вызываемых рубцами. Успешная пластика местными тканями зависит от дополнительных профилактических мероприятий.

Косметические процедуры направлены на эстетическую коррекцию;

наиболее популярны такие процедуры [1,3,14] , как - пилинги; - мезотерапия; - дермабразия и т. д. Использование этих методов рационально для коррекции небольших рубцов. Целесообразна дермабразия, цель которой – выровнять рельеф и цвет данного участка. Дермабразия не относится к радикальным средствам лечения рубцов, но позволяет приблизить состояние гипертрофического рубца к нормотрофическому: выровнять поверхность, добиться однородной нормальной пигментации, эластичности и мягкости тканей. В эстетической медицине используют механическую и лазерную дермабразию с различными вариантами закрытия послеоперационной раны. Наиболее высокотехнологичными считают использование биологических повязок – ксенокожи, культивированных клеток человека, раневых покрытий и т.д. В нашей практике мы успешно применяем мезотерапию после хирургического иссечения патологических рубцов , так и для профилактики возникновения рубцов после первичной хирургической операции для успешного заживления и лучшего эстетического результата.

Терапия давления (компрессия).

Постоянная компрессия 20-40 мм рт. ст. применяется 12-24 часа в сутки на протяжении 3-12 месяцев. С одной стороны, она противостоит росту рубцовой ткани, механически удерживая ее в ограниченном пространстве; с другой, – сдавливая сосуды рубца, блокирует его питание, что приводит к остановке его роста и частичной регрессии. Основные средства прессотерапии: - компрессионное белье (иммобилизует и уменьшает натяжение тканей). - силикон (применяется спустя один месяц после операции). Так как мы работаем в челюстно-лицевой области , особенно частой локализацией келоидного рубца являются мочки ушей , ушная раковина , щечная область и это затрудняет или даже ношение компрессионного белья является невозможным , но компрессионная терапия является важным звеном в профилактике реабилитации возникновения патологических рубцов , поэтому мы применяем компрессионные клипсы , различные приспособления в виде бельевых прищепок и наложение силиконовых повязок .

Применение силиконовых препаратов.

Повязки с силиконовые гелем широко использовали при лечении гипертрофических рубцов и келоидов с начала 1980-х гг. В 1982 г. К. Perkins et al. [16] впервые доложили о применении силиконовых гелевых пластин при послеожоговых рубцах и контрактурах. Силиконовые пластины – это высокоэффективное средство, однако его применение ограничивает необходимость фиксации при помощи пластырей: поскольку пластину необходимо носить круглосуточно в течение длительного времени, возникают мацерация и воспаление кожи. Кроме того, пластину невозможно фиксировать к подвижным и открытым участкам тела. Более удобная форма силикона – силиконовый медицинский гель. Механизм действия силиконовых пластин и гелей основан на: - равномерном давлении, уменьшающем объем внеклеточного матрикса; - увлажнении (гидратации) рубца; - сдавливании капилляров; - уменьшении доставки медиаторов воспаления; - уменьшении синтеза коллагена за счет кислородного голодания, – что способствует параллельному расположению коллагеновых волокон. В настоящее время терапевтический эффект силиконового геля связывают с окклюзионными свойствами и уменьшением испарения воды с эпидермиса. Нередко силиконовый гель используют для

профилактики рубцов, как препарат первой линии неинвазивного лечения в ранние сроки рубцевания [10]. Выраженным дискомфортом метода является необходимость ношения повязок/пластинок в течение суток, а также невозможность их прикрепления в некоторых анатомических областях (сгибы, шея и т.д.)

Гормонотерапия келоидных и гипертрофических рубцов получила широкое распространение в последние десятилетия. Чаще всего ее использовали после хирургического лечения. Инъекции кортикостероидов (дипроспан и др.) снижают синтез коллагена не только за счет угнетения деления фибробластов, но и за счет повышения концентрации коллагеназы. Кроме этого, стероиды обладают выраженным противовоспалительным действием. Гормонотерапия используется в трех направлениях: - монотерапия (для радикального лечения келоидных рубцов); - в сочетании с другими методами (хирургической операцией, силиконовыми покрытиями и т. д.); для симптоматического лечения. Осложнения при гормонотерапии – атрофия и нарушение пигментации [7.13]. В нашей практике мы используем кортикостероиды после хирургического лечения в большом разведении 1/10 и вводим данный раствор по определенной схеме длительное время до 3-х лет с применением дополнительных профилактических мероприятий.

Инъекции ферментных препаратов, таких как: - гиалуронидаза; - лидаза; - ронидаза; - лонгидаза и т. д. Гиалуронидаза расщепляет один из компонентов патологического внеклеточного матрикса – гиалуроновую кислоту, являющуюся цементирующим веществом соединительной ткани, и таким образом: - повышает тканевую и сосудистую проницаемость; - облегчает движение жидкостей в межтканевых пространствах; - уменьшает отечность ткани; - размягчает и уплощает рубцы; - предупреждает формирование рубцов[3]. Системным средством профилактики рубцов является лонгидаза, сочетающая в себе ферментные свойства гиалуронидазы и иммуномодуляторные свойства полиоксидония. Область применения препаратов широка и эффективна.

Средства лечения рубцов. Оптимальными методами и средствами лечения рубцов являются все доступные и перечисленные методы и средства. Так как обычно к нам обращаются пациенты у которых впервые выявлен келоидный рубец и при этом пациентка, как правило посетила нескольких специалистов - дерматолога, косметолога, физиотерапевта и каждый специалист назначил свое лечение, которое не принесло должного результата. Однако среди них можно сделать акцент на: - хирургическом лечении келоидного рубца в первую очередь, а потом уже - гормональной терапии; - сдавливающих рубец средствах; - лазеро- и электроэксцизии; Также мы настоятельно рекомендуем поменять пищевые привычки[7]. Связь потребления большого количества углеводов, сладкой пищи приводит к росту соединительной ткани, нарушением коллагеновой структуры рубца. Опять же связь между высоким уровнем кортизола и правильным синтезом фибробластов, которые необходимы для заживления ран и правильного формирования рубца, поэтому немаловажным является психическое состояние пациента на всем этапе лечения данной патологии.

Профилактика

Основными направлениями профилактики рубцов являются: - правильное ведение и лечение раневых поверхностей ожогов, оперативных вмешательств, травм и т. д., после оперативной дермабразии, глубоких пилингов, электроэксцизии, криодеструкции доброкачественных новообразований кожи и т. д.; пациенты после срединных пилингов и терапевтической дермабразии также являются потенциально опасными из-за

возможности появления рубцовых осложнений; - профилактика послеоперационных осложнений, поскольку осложнения могут вызывать расширение зоны кожной деструкции и дополнительное рубцевание; - коррекция эмоционально-волевой сферы, установок, интересов у пациентов с рубцовыми поражениями кожи; кроме терапии рубцов, необходимо проведение психологической работы, направленной на восстановление психики пациентов; - все врачи, должны быть насторожены и компетентны в вопросах образования рубцов: 1) врачи обязаны знать тему, методы лечения и профилактики рубцов, современные раневые покрытия, способы лечения раневых поверхностей; 2) врачи должны помнить, что проблема лечения рубцов, улучшение их вида является не только медицинской, но и глобальной социальной задачей – и не только из-за распространенности данной патологии, но и оттого, что страдают от наличия рубцов молодые, активные и здоровые люди. Минимизировать такие рубцы можно, осуществляя динамическое наблюдение за их состоянием каждые 3-4 недели после снятия швов, и при обнаружении склонности к гипертрофическому росту не дать возможности ему вырасти с помощью применения физиотерапевтических процедур, компрессионной терапии, применения силиконовых гелей и пластин и, при необходимости, введения глюкокортикостероидного препарата. Анализ накопленного опыта, ближайших и отдалённых результатов лечения и профилактики, позволил нам разработать алгоритмы лечения и профилактики рубцов.

Выводы

1. Рубцовая патология кожи является актуальной проблемой современной медицины.
2. Различные механизмы образования рубцов не только объясняют разнообразие их клинических проявлений, методик лечения, но и дают направления к поиску новых и эффективных способов их лечения.
3. Правильное комплексное комбинированное использование различных методик в лечении рубцов позволит значительно улучшить качество жизни пациентов.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ахтямов С. Н. Практическая дерматокосметология. Акне, рубцы постакне и акнеформные дерматозы / С. Н. Ахтямов // М.: Медицина, 2010. – 125 с.
2. Белоусов А. Е. Очерки пластической хирургии. Рубцы и их коррекции / А. Е. Белоусов // СПб.: Изд-во «Командор-SPB», 2005. – Т. 1. – 128 с.
3. Глуткин А. В. Ферментативная терапия послеожоговых рубцов кожи у детей раннего возраста / А. В. Глуткин // Хирургия. Восточная Европа. – 2015. – № 3 (15). – С. 114-120.
4. А. И. Зорина, В. Л. Зорин, В. Р. Черкасов // Эстетическая медицина. – 2011. – Т. X, № 2. – С. 173-179.
5. Калюжная Л. Д. Дифференцированный подход к лечению рубцов / Л. Д. Калюжная, Е. А. Бардова // Український журнал дерматології, косметології. – 2012. – № 3 (46). –
- 6.. Лечение больных с послеожоговыми гипертрофическими и келоидными рубцами / А. А. Ковальский, В. К. Федотов, П. Г. Пилипенко, В. Т. Долгих // Бюллетень сибирской медицины. – 2008. – № 4. – С.70-77.

7. Озерская О. С. Рубцы кожи и их дерматокосметологическая коррекция / О. С. Озерская // СПб: ОФО, изд-во «Искусство России». – 2007. – 248 с.
8. Павлович В. А. Лечение и профилактика келоидных и гипертрофических рубцов в области лица и шеи / В. А. Павлович : Дис. ... канд. мед. наук. – М., 2010. – 25 с.
9. Парамонова Б. А. Ферментная терапия патологических рубцов кожи / Б. А. Парамонова, И. И. Турковский, С. Ф. Антонов // Пластическая хирургия (Искусство профессионалов красоты). 3.
10. Сравнительная оценка различных методов лечения келоидных и гипертрофических рубцов / Г. А. Флакс, А. В. Таганов, В. В. Гладько, А. В. Письменкова, В. В. Мордовцева // Экспериментальная и клиническая дерматокосметология. – 2012. – № 3. – С. 43-46
11. Пластические операции на лице и шее после ожогов / В. И. Шаробаро, В. Ю. Мороз, А. А. Юденич, Н. А. Ваганова, М. И. Гречишников, Н. В. Ваганов // Клиническая практика. – 2013. – № 4 (16). – С. 17-21.
12. Шаробаро В. И. Хирургическое лечение дефектов покровных тканей с использованием баллонного растяжения / В. И. Шаробаро : Дис. ... д-ра мед. наук. – М., 2004. – 26 с.
13. Парамонов Б. А. Ожоги / Б. А. Парамонов, Я. О. Порембский, В. Г. Яблонский // Руководство для врачей. – СПб.: Изд-во «СпецЛит», 2000. – 480 с.
14. Филиппова О. В. Структурные изменения в рубцовой ткани у детей на различных этапах созревания рубца и на фоне коллагенолитической терапии / О. В. Филиппова, И. В. Красногорский // Клиническая дерматология и венерология. – 2013. – № 1. – С. 1-7. 23.
15. Сравнительная оценка различных методов лечения келоидных и гипертрофических рубцов / Г. А. Флакс, А. В. Таганов, В. В. Гладько, А. В. Письменкова, В. В. Мордовцева // Экспериментальная и клиническая дерматокосметология. – 2012. – № 3. – С. 43-46.
16. Perkins K. Silicone gel: a new treatment for burns and contractures / K. Perkins, R. B. Davey, K. A. Walis // Burns. – 1982. – No 9. – P. 406-410. 39.
17. Пономаренко Г. Н. Физические методы лечения рубцов / Г. Н. Пономаренко, Т. Н. Карпова // СПб., 2009. – 112 с.

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE VERİLEN TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ
DERSİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI ÜZERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ**
AN INVESTIGATION OF THE EFFECT OF THE GENDER EQUALITY COURSE GIVEN TO
UNIVERSITY STUDENTS ON THEIR GENDER PERCEPTION

Öznur ÖZDEMİR GÖKMEN¹,

¹ Öğretim Görevlisi, Iğdır Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu, İlk ve Acil Yardım Programı, Iğdır / ORCID ID: 0000-0001-7994-6226

Eda GÜLBETEKİN²

Dr. Öğretim Üyesi, Iğdır Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Iğdır, Türkiye / ORCID ID: 0000-0002-7946-7687

Şengül YAMAN SÖZBİR

Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Ankara, Türkiye/ ORCID ID: 0000-0001-9870-5161

Özet

Bu çalışma, üniversite öğrencilerine verilen toplumsal cinsiyet eşitliği dersinin hemşirelik öğrencileri üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla deneysel bir araştırma olarak yürütülmüştür. Araştırma, tek grup ön test-son test desen ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini 2022-2023 eğitim öğretim yılı güz döneminde (Kasım 2022-Ocak 2023) Iğdır Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü 3. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise gönüllük esasına göre çalışmaya katılmayı kabul eden 36 öğrenci oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından literatür taraması sonrasında hazırlanan "Kişisel Bilgi Formu" ve "Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği" kullanılmıştır. Öğrencilerin %66,7 si kadındır ve %88,9'u Iğdır dışındaki illerden gelmektedir. Öğrencilerin % 94,4' ünün annesi ev hanımı, %33,3'ünün babası serbest meslek sahibidir. Öğrencilerin %88,9'u daha önce toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili bilimsel aktiviteye katılmadıklarını belirtmiştir. Öğrencilerin %88,9'u toplumsal cinsiyet eşitliğinin olmadığını düşünmektedir. Verilen toplumsal cinsiyet eşitliği dersi sonucunda, Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ön test (3,41±0,337) son test (4,20±0,058) puanları arasında anlamlı farklılık elde edilmiştir. Araştırma sonucuna göre, toplumsal cinsiyet eşitliği dersinin müfredata eklenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimlerin artırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet eşitliği, hemşire, üniversite öğrencileri

Abstract

The main purpose of the study is to investigate the effects of the gender education course taught at the university on university students. In this study, an experimental research was conducted to examine the effects of gender education on university students. The research was carried out with a single group pretest-posttest design. The universe of the research consists of 3rd year students of the Nursing Department of the Faculty of Health Sciences of Iğdır University in the fall semester of the 2022-2023 academic year (November 2022-January 2023). The sample of the research consists of 36 students who agreed to participate in the study on a voluntary basis. The "Personal Information Form" and the "Gender Perception Scale" prepared by the researchers after a literature review were used as data collection tools. 66.7% of the students are female and 88.9% come from provinces outside Iğdır. While 94.4% of the students' mothers are housewives, 33.3% of their fathers are self-employed. It was concluded that 88.9% of them had not participated in scientific activities related to gender equality before, and the same percentage of students think that there is no gender equality. As a result of the gender education provided, a significant difference was obtained between the pre-test and post-test scores of the Gender Perception Scale. According to the results of the research, it is recommended to increase the gender equality courses and training provided.

Keywords: gender, gender equality, nurse, university students

GİRİŞ

Toplumsal cinsiyet kadın ve erkek için toplumdaki çeşitli kurum ve otoriteler tarafından uygun görülen toplumsal rolleri, sorumlulukları, davranışları, beklentileri, güç ve ayrıcalıkları, hak ve fırsatları tanımlamaktadır (Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi, 2021). Toplumsal cinsiyet sabit değildir; aksine toplumdaki kalıplardan topluma, kültürden kültüre ve zamandan zamana değişebilen toplumsal cinsiyet beraberinde kalıp yargıları getirmektedir. Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının önünde önemli bir bariyer oluşturmaktadır (Tarhan S., Ünal F., Çürükvelioğlu Köksal E., 2024). Toplumsal cinsiyet eşitliği cinsiyet kimliğinden bağımsız olarak her bireyin kamusal ve özel yaşamın tüm alanlarında eşit katılım ve eşit hakka sahip olması anlamına gelmektedir (HUKSAM,2021). Dünya Sağlık Örgütü toplumsal cinsiyet eşitliğini karar verme, seçme, fırsatları kullanma, kaynakların ayrılması, kullanılması ve hizmetlerin elde edilmesinde cinsiyete bağlı ayrımcılık yapılmaması olarak tanımlamaktadır (WHO,1998). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yaygın olarak görüldüğü toplumlarda, cinsiyet eşitsizliğine bağlı olarak hastalık ve sakatlık riski artmaktadır. Sağlık arama davranışı ve sağlık hizmetlerinden faydalanma oranı düşmektedir (Başar F., 2017). Sağlık hizmetlerinin her kademesinde hizmet sunan hemşirelerin toplumsal cinsiyet eşitsizliği temelli hastalık, sakatlık gibi durumları tespit etmeleri hizmetin eşit, hakkaniyetli sunumu açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle hemşirelik öğrencilerinin gerek eğitim sürecindeki alanlarında gerekse gelecekte mesleklerini yaparken sıklıkla karşılaşacağı toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve buna bağlı ortaya çıkan/çıkacak olayları tanımlaması önemlidir (Yılmaz Sezer N. ve ark., 2018). Toplumun sağlığı için uygulama alanlarında kadın ile aktif iletişim halinde olan hemşirelerin aldıkları lisans eğitiminde toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmaları, sağlık hizmetlerinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bağlı aksamaların erken dönemde tespitine, raporlanmasına ve çözümüne olanak sağlayacaktır. Bu amaçla hemşirelik öğrencilerine verilen "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği" dersinin, toplumsal cinsiyet algısını etkileyebileceği ve ileriye dönük topluma fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırmanın Amacı

Toplumsal cinsiyet eşitliği, cinsiyetleri ne olursa olsun tüm bireyler için eşit haklar, fırsatlar ve muamele durumunu ifade etmektedir. Erkeklerin, kadınların aynı fırsatlara, kaynaklara ve ayrıcalıklara sahip olması ve eğitim, istihdam, sağlık hizmeti, siyaset dahil olmak üzere hayatın tüm yönlerine tam ve eşit bir şekilde katılabilmeleri anlamına gelir. Bu araştırmanın temel amacı, üniversitede okutulan toplumsal cinsiyet eşitliği dersinin hemşirelik öğrencileri üzerindeki etkisinin araştırılmasıdır.

Araştırmanın Önemi

Bu araştırma, toplumsal cinsiyet eşitliği dersinin etkisinin araştırılması açısından büyük önem taşımaktadır. Toplumsal cinsiyet algısı ölçeği kullanılarak, üniversitede okuyan ve bu dersi alan öğrencilere yönelik eğitim müdahalelerinin değerlendirilmesi, hedeflenen dersin öğrencinin bu alandaki gelişimini nasıl etkileyebileceğini anlamak açısından önemlidir.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, hemşirelik öğrencilerine verilen toplumsal cinsiyet eşitliği dersinin öğrenciler üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla deneysel bir araştırma yürütülmüştür. Araştırma, tek grup ön test-son test deseni ile gerçekleştirilmiştir. Bu desen, deneysel müdahalenin etkisini tek bir grup üzerinde yapılan değerlendirmelerle test etmektedir. Deneklerin bağımlı değişkene ilişkin ölçümleri uygulama öncesinde ön test, sonrasında son test olarak aynı denekler ve aynı ölçme araçlarıyla alınır. Çalışmada, denek seçimi rastgele yapılmamıştır (Büyüköztürk,2019).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2022-2023 eğitim öğretim yılı güz döneminde (Kasım 2022-Ocak 2023) Iğdır Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü 3. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise gönüllük esasına göre çalışmaya katılmayı kabul eden 36 öğrenci oluşturmuştur.

Araştırmanın Yapıldığı Yer

Araştırma Iğdır Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesinde yapılmıştır. Fakültede Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Çocuk Gelişimi Bölümü, Ebelik Bölümü, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, Hemşirelik Bölümü ve Odyoloji Bölümü bulunmaktadır. Hemşirelik Bölümünde 62 Türk öğrenci ve 13 yabancı uyruklu öğrenci olmak üzere 75 öğrenci eğitim görmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği dersi hemşirelik bölümü 3.sınıf müfredatında seçmeli ders olarak mevcuttur. Ders ilk kez çalışmanın planlandığı dönem açılmıştır. Sağlık Bilimleri Fakültesi eğitim öğretim müfredatında toplumsal cinsiyet temalı başka bir ders bulunmamaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

- Çalışma, gönüllü olarak katılmayı kabul eden öğrencilerle sınırlıdır.

Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın amacına yönelik oluşturulan hipotezler aşağıdaki gibidir;

H₁: Toplumsal cinsiyet algısı ölçeği ön test ve son test puanları arasında anlamlı farklılık vardır.

H₂: Toplumsal cinsiyet algısı ölçeği ön test puanları katılımcıların cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H₃: Toplumsal cinsiyet algısı ölçeği son test puanları katılımcıların cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

Uygulama

Toplumsal cinsiyet eşitliği dersi toplam 14 hafta, haftada 2 saat yüz yüze sözel ve görsel anlatım, grup çalışması, soru-cevap, beyin fırtınası öğretim yöntem ve teknikleri kullanılarak işlenmiştir. Ölçme yöntemi olarak klasik yazılı sınav yapılmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliği ders müfredatı kapsamında öğrencilerin cinsiyet, toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyetin sosyal ve kültürel normları, rol ve sorumlulukları, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin temelleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadın sağlığına yansımaları, cinsiyet kalıp yargılarının ve cinsiyet rollerinin sonuçlarını anlamaları, tanımlamaları, analiz etmeleri amaçlanmıştır.

Verilerin Toplanması

Ön test verileri dönem başında ders başlamadan dersin öğretim elemanı ile henüz tanışılmadan önce bölümde görevli farklı bir öğretim elemanı tarafından öğrencilerin toplu olarak sınıfta buldukları farklı bir ders saatinden hemen önce toplanmıştır. Veriler toplanmadan önce öğretim elemanı tarafından araştırmanın kapsamı ile ilgili bilgilendirme yapılmış, gönüllü onam formu dağıtılmıştır. Gönüllü onam formunu dolduran öğrencilerden veriler toplanmıştır.

Son test verileri dönemin sonunda ders notları sisteme girildikten sonra bölümde görevli farklı bir öğretim elemanı tarafından öğrencilerin toplu olarak sınıfta buldukları yaz stajı bilgilendirme toplantısı öncesi toplanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından literatür taraması sonrası hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu” ve “Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği” kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Kişisel bilgi formu sosyodemografik özellikler ile ilgili 8 soru ve toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili 6 sorudan oluşmaktadır. Sosyodemografik özellikleri belirlemek için yaş, cinsiyet, doğum yeri, medeni durum, anne-baba çalışma durumu gibi sorular yöneltilmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili daha önce bilimsel bir faaliyete katılıp katılmadıkları, toplumda,

ailede, okudukları bölümde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanıp sağlanmadığına yönelik görüşleri sorulmuştur.

Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği: Ölçek Türkiye’de 2013 yılında Altınova ve Duayan tarafından yetişkin bireylerin toplumsal cinsiyet algılarını değerlendirmeye yönelik ölçme aracı olarak geliştirilmiştir. Tek boyutlu ve beşli likert tipteki ölçekte toplam 25 madde yer almaktadır. Katılımcılardan ölçekte belirtilen ifadelerle, “tamamen katılıyorum” , “katılıyorum” , “kararsızım” , “katılmıyorum” , “tamamen katılmıyorum” seçenekleri arasından kendileri için en uygun olanı işaretlemeleri istenmektedir. Ölçek maddelerinin 10’u olumlu, 15’i olumsuz ifadelerden oluşmaktadır. Olumlu ifadeler 1, 3, 5, 7, 8, 11, 13, 14, 22, 23 numaralı maddelerdir. Olumsuz ifadeler 2, 4, 6, 9, 10, 12, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 24, 25 numaralı maddelerdir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 25, en yüksek puan 125’tir. Yüksek puan toplumsal cinsiyet algısının olumlu olduğuna işaret etmektedir. Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği Cronbach Alpha katsayısı 0.872 olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada ise Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği Cronbach Alpha katsayısı 0.839 olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Çalışmada elde edilen veriler, yüzde ve frekans dağılımları ile birlikte analiz edilmiştir. Ayrıca, araştırmanın hipotezlerini test etmek için parametrik istatistiklerden bağımlı örneklem t testi kullanılmıştır. Bu analizler SPSS 23 istatistik paket programı ile gerçekleştirilmiştir. Bağımlı örnekler t-testi, eşleştirilmiş çiftler t-testi veya paired simple t-testi olarak da adlandırılır. Bu test, iki ilgili grubun ortalamalarını karşılaştırmak için kullanılır. "Eşleştirilmiş" terimi, iki gruptaki veriler arasında doğal bir bağlantı olduğunu ifade eder. Her bir gruptaki veri, diğer gruptaki karşılık gelen veri ile benzersiz bir şekilde eşleştirilir. Bu testin temel varsayımı, eşleştirilmiş gözlemler arasındaki farkların yaklaşık olarak normal dağılım göstermesidir. Bu nedenle, testi uygulamadan önce verilerin normal dağılıma uygun olup olmadığı kontrol edilmelidir. Bu amaçla en yaygın kullanılan yöntem, çarpıklık ve basıklık değerlerinin hesaplanmasıdır. Bu değerlerin -2 ile +2 arasında yer alması beklenir (Driscoll,1996).

Geçerlilik ve Güvenilirlik

Ölçeğe ait soru ifadelerinin güvenilirlik analizi (içsel tutarlılık) için Cronbach Alfa değeri incelenmiştir. Bu analiz, ölçme aracını oluşturan ifadelerin birbirleriyle ne kadar tutarlı olduğunu ve aralarındaki ilişkinin gücünü değerlendirmek amacıyla yapılır. Güvenirlik katsayısı 0 ile 1 arasında değişen değerler alır ve katsayının 1'e yaklaşması, güvenilirliğin yüksek olduğunu gösterir (Ural ve Kılıç,2005). Ölçeğe ait güvenilirlik analizi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1. Güvenilirlik Sonuçları

Cronbach's Alpha	N
,839	50

Tabloya göre ölçeğin Cronbach Alpha değeri 0,839 olarak hesaplanmıştır. Özdamar (1999)’a göre anket yüksek düzeyde güvenilir bir ölçektir ($0,80 < \alpha < 1$).

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın yapılmasının uygunluğu konusunda İğdır Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu Başkanlığı’ndan 02.11.2022 tarihinde 2022/18 sayılı etik kurul onayı ve yazarlarından ölçek kullanım izni alındı. Araştırmaya katılmaya gönüllü olan öğrencilerden, araştırmanın amacı ve uygulama yöntemine ilişkin açıklamaların ardından yazılı onam alınmıştır.

Bulgular

Bu bölümde araştırma kapsamında elde edilen bulgular sunulmaktadır. İlk olarak, demografik verilere ilişkin tanımlayıcı bilgilere yer verilmiş, ardından ön-test ve son-test verilerinin analiz sonuçları incelenmiştir.

Tablo 1. Demografik Değişkenlere İlişkin Bulgular

Yaş	f	%
22 ($\bar{x}$)	36	100
Cinsiyet		
Erkek	12	33,3
Kadın	24	66,7
Doğum Yeri		
Marmara Bölgesi	1	2,8
Ege Bölgesi	1	2,8
Akdeniz Bölgesi	3	8,4
İç Anadolu Bölgesi	1	2,8
Doğu Anadolu Bölgesi	16	45,8
Güney Doğu Anadolu Bölgesi	13	37,4
Medeni Durum		
Bekâr	34	94,4
Evli	2	5,6
Anne İş Durumu		
Çalışmıyor	34	94,4
Çalışıyor	2	5,6
Baba İş Durumu		
Çalışmıyor	2	5,6
Çalışıyor	34	94,4
TCE Bilimsel Aktiviteye Katılım		
Evet	4	11,1

Hayır	32	88,9
TCE Ders Olarak Verilmeli mi?		
Evet	36	100
TCE Eğitimi Refah Düzeyini Arttırır mı?		
Evet	36	100
Toplumda TCE Var mı?		
Evet	4	11,1
Hayır	32	88,9
Ailenizde TCE Var mı?		
Evet	23	63,9
Hayır	13	36,1

TCE: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik bilgilerine ilişkin bulgular Tablo 1’de gösterilmektedir. Tabloya göre katılımcıların yaş ortalamalarının 22 (n=36, %100) olduğu görülmektedir. Katılımcıların cinsiyetlerine göre dağılımlarına bakıldığında 12’sinin (%33,3) erkek, 24’ünün (% 66,7) ise kadın olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların doğum yerlerine göre dağılımları incelendiğinde yoğunlukla Doğu Anadolu bölgesi (n=16, % 45.8) ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde (n=13, %37,4) doğmuş oldukları görülmektedir. Katılımcıların 34’ü (% 94,4) bekâr, 2’si (%5,6) evlidir. Katılımcıların 34’ünün (% 94,4) annesinin çalışmadığı görülürken, 34’ünün (%94,4) babasının çalıştığı görülmektedir. Daha önce toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili bilimsel aktiviteye katılanların sayısı 4 (%11,) iken, katılmayanların sayısının 32 (%88,9) olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların tamamı toplumsal cinsiyet eşitliği dersinin eğitim müfredatında olması gerektiğini ve bu dersin refah düzeyini arttıracığını belirtmişlerdir. Katılımcılara yöneltilen toplumda cinsiyet eşitliği olduğunu düşünüyor musunuz? Sorusuna 4’ünün (%11,1) evet, 32’sinin (%88,9) hayır yanıtını verdikleri tespit edilmiştir. Katılımcılara ailenizde cinsiyet eşitliği var mı? Diye sorulduğunda 23’ünün (%63,9) evet, 13’ünün ise (%36,1) hayır cevabını verdikleri görülmüştür. Ön test ve son test puan ortalamalarına bakıldığında, son test ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Toplumsal cinsiyet algısı ölçeğine ait Paired-Samples T testine ilişkin bulgular aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 5. Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeğine İlişkin Paired-Samples T Testi

Ölçek	Test	N	Ort.	S.S.	S.D.	T	P
TCA	Ön-Test	36	3,41	0,337	0,592	7,968	0,000
	Son-Test	36	4,20	,0584	0,982		

Tablo 5’e göre toplumsal cinsiyet algısı ölçeğinin ön-test ortalaması 3,41 ve standart sapması 0,337 olarak hesaplanmış, son-test ortalaması 4,20 ve standart sapması 0,584 olarak tespit edilmiştir. T testi analiz sonucuna göre P değerinin ise 0,000 olduğu görülmektedir. Bu analiz sonucuna göre “**H₁**:

Toplumsal cinsiyet algısı ölçeği ön test son test puanları arasında anlamlı farklılık vardır” hipotezi kabul edilmiştir.

Toplumsal cinsiyet algısı ölçeğinin cinsiyete ilişkin t testine göre karşılaştırılması aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 6. Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeğinin Cinsiyete İlişkin T Testine Göre Karşılaştırılması

	F	Sig	t	d.f.	Sig.(2-tailed)	Ortalama
Ön Test	1,937	0,000	1,851	19,47	0,073	Kadın Erkek
Son Test	1,168	0,000	4,657	26,40	0,000	4,456 3,690

Yapılan örneklem t testi sonucu Tablo 6’da gösterilmiştir. Tablo 6’ya göre f değeri değerinin 1,937 ile 1,168 olduğu görülürken, ön test ve son test Sig(2) değerlerinin 0,073 ile 0,000 olduğu görülmüştür. Buna göre uygulama öncesi toplumsal cinsiyet algısı katılımcıların cinsiyetleri açısından farklı değilken, uygulama sonrası kadın ve erkek öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur, $p < 0,005$. Bu analiz sonucuna göre Toplumsal Cinsiyet Eşitliği dersi sonrası kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre toplumsal cinsiyet algısı istatistiksel olarak anlamlı şekilde yükselmiştir ($p < 0,05$).

Tartışma

Hemşirelik öğrencilerine verilen toplumsal cinsiyet eşitliği dersinin öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı üzerine etkisinin incelenmesi amacıyla yapılan çalışmada veriler literatür doğrultusunda tartışılmıştır.

Çalışmamızda katılımcıların %88,9’u daha önce toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili herhangi bir faaliyete katılmadığını bildirmiştir. Benzer bir çalışmada çalışma sonuçlarımızla paralellik gösterir nitelikte katılımcıların çoğunluğunun toplumsal cinsiyet ile ilgili ders almamış olduğu ve herhangi bir faaliyete katılmamış olduğu bildirilmiş; aynı çalışmada toplumsal cinsiyet dersi almayan öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği algısı düşük olarak tespit edilmiştir (Yanikkerem E. ve ark. 2020).

Çalışma sonuçlarımıza göre katılımcıların ön test-son test puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve son test ölçek puan ortalamalarının ön test puan ortalamasından yüksek olduğu tespit edilmiştir. Çalışmamızla benzer şekilde yapılan tanımlayıcı bir çalışmada toplumsal cinsiyet dersi alan öğrencilerin cinsiyet algısı ölçeği puan ortalamalarının dersi almayanlara göre yüksek olduğu bildirilmiştir (Yılmaz Sezer N. ve ark., 2018). Hemşirelik öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algılarının belirlenmesi amacıyla yapılmış başka bir çalışmada da benzer şekilde toplumsal cinsiyet dersi alan öğrencilerin dersi almayan öğrencilere göre ölçek puan ortalamaları daha yüksek olarak tespit edilmiştir (Kılınç, N. Ö., ve Türkoğlu, N. (2023). Kadın sağlığı ve hastalıkları hemşireliği dersinin hemşirelik öğrencilerinde toplumsal cinsiyet algısına etkisinin incelendiği çalışmada öğrencilerin eğitim öncesi ve sonrası ölçek puan ortalamalarında çalışma sonuçlarımızla benzer şekilde anlamlı fark olduğu belirlenmiştir (Turan Z ve ark., 2017). Çalışma sonuçlarımıza göre toplumsal cinsiyet eşitliği dersinin toplumsal cinsiyet algısı üzerinde olumlu etki oluşturabileceği düşünülmektedir..

Çalışma sonuçlarımıza göre kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre toplumsal cinsiyet algısı ölçek puanının anlamlı biçimde yüksek olduğu görülmektedir. Üniversite öğrencileri ile yapılan benzer bir çalışmada da kadın öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı ölçek puanının erkek öğrencilere göre yüksek olduğu gruplar arası farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin en fazla kadınları etkilemesi kadın öğrencilerin konuya daha dikkatli yaklaşmaları bu sonucun bir nedeni olarak düşünülebilir.

Sonuç Ve Öneriler

Çalışma sonucu toplumsal cinsiyet eşitliği dersinin toplumsal cinsiyet algısı üzerinde olumlu etkileri olduğunu göstermektedir. Bu nedenle toplumsal cinsiyet eşitliği dersinin müfredata eklenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili eğitimlerin artırılması önerilmektedir.

Kaynaklar

Altınova, H. H., Duyan, V.(2013). Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeğinin Geçerlik Güvenirlik Çalışması, Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 24(2), 9-22.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2019). Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.

Driscoll, W. C. (1996). Robustness of the ANOVA and Tukey-Kramer statistical tests. Computers & Industrial Engineering, 31(1-2), 265-268.)

Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi. (2021). <https://ceidizler.ceid.org.tr/dosya/toplumsal-cinsiyet-esitliginin-temel-kavramlaripdf.pdf>

Tarhan, S., Ünal, F. ve Çürükvelioğlu Köksal, E. (2024). “Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargıları Ölçeği Geliştirme Çalışması”, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı 62, Denizli, ss. 353-367.

HUKSAM,2021.https://huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/toplumsal_cinsiyet_esitligi250122.pdf

Başar F.(2017). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Kadın Sağlığına Etkisi. ACU Sağlık Bil Derg (3):131-137

Yılmaz Sezer N. Ve ark.(2018). Toplumsal Cinsiyet Dersinin Toplumsal Cinsiyet Algısına Etkisi. Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi , 7, (1), 22-29

Ural, A. ve Kılıç, İ. (2005). Bilimsel araştırma süreci ve SPSS ile veri analizi. Ankara: Detay Yayıncılık

Özdamar, K. (1999). Paket programlar ile istatistiksel veri analizi. Eskişehir: Kaan Kitapevi.

ADINI TARİHE YAZDIRMIŞ KADINLAR
(BAHRİYE UÇOK'UN "İSLAM DEVLETLERİNDE TÜRK NAİBELER VE KADIN
HÜKÜMDARLAR" ESERİ TEMELİNDE)

WOMEN WHO MADE HISTORY
(BASED ON "TURKIC WOMEN RULERS AND NAIBS IN MUSLIM STATES" BY BAHRIYE
UCHOK)

Yahşihanım NESİROVA

Dr., Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi, Şarkiyat Enstitüsü, Türkiye Tarihi ve Ekonomisi Bölümü,
Bakü, Azerbaycan / ORCID ID:0000-0003-4020-0472

Abstract

Bizim için her zaman değerli olan kadın, tarihin her sayfasında kalıcı iz bırakmış, sevimli, cesur bir varlıktır. İlk çağlardan günümüze kadar sevgisi, sabrı, dayanıklılığı, azmi ve mükemmel düşüncesiyle insani değerlerin yaratılışında iz bırakan kadınlar, artık erkekler kadar sosyal ve siyasal faaliyetlerde de haklarından yararlanıyor. Sunulan makale, ünlü Türk araştırmacı ve siyasetçi Bahriye Üçok'un "İslam Devletlerinde Türk Naibeler ve Kadın Hükümdarlar" başlıklı çalışması temelinde hazırlanmıştır. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin ilk kadın akademisyeni, Ordu Milletvekili (1983-1987) ve Sosyal Demokrat Halk Partisi'nden parti meclisi üyesi (1987-1990) Bahriye Üçok 1971 yılında Millet Meclisi Senatosu üyeliğine seçilmiş ve 6 yıl senatör olarak görev yapmıştır. Yazar eserinde Müslüman dünyasının tanınmış kadın hükümdarları olmuş Delhi sultanı Raziya Sultan, Mısır sultanı Şecer el-Durr, Kerman hükümdarı Gutluk Türkan Hatun ve diğerleri hakkında değerli tarihi bilgiler sunmaktadır. Ayrıca 13. yüzyıldan itibaren kadın hükümdarların dünya sahnesindeki siyasi konumu ve ülkelerinin istikrarı için yaptıkları reformlarla ilgili yazarın ilginç görüşleri ve Orta Çağ Müslüman dünyasında kadın meselesi Bahriye Üçok'un bakış açısıyla anlatılmaya çalışılmaktadır.

Açar sözlər: Bahriye Üçok, kadın-hükümdar, müslüman

321

Abstract

Always loved and cherished a brave woman left her trace on every page of the world history. Women from the earliest times to our modern life have left their mark on the creation of human values with their love, patience, endurance, perseverance, and perfect thinking, thus, nowadays they use their rights equally with men in their social and political activities. Present article is based on the book "Turkic Women Rulers and Naibs in Muslim States" by Bahriye Uchok, a well-known Turkish researcher and politician of the last century. Bahriye Uchok, the first female scholar (academician) of the Faculty of Theology of Ankara University, the military deputy (1983-1987) and member of the party council from the Social-Democratic People's Party (1987-1990), was appointed to the Senate of the National Assembly in 1971 and served as a senator for 6 years. Her whole life, works and political activity were dedicated to the rights and struggle of women in the Muslim world. The author, who presented historical and documentary information about the well-known female rulers of the Muslim world, such as Raziya Sultan of Delhi, the Egyptian sultan Shajar ad-Dürr, the ruler of Kerman Gutlug Turkan Khatun, etc., shared curious ideas on their reforms held in the sake of prosperity of their countries and on the political position these women-rulers took on the world stage since the 13th century. The present article is an attempt to explain the concept of women in the medieval Muslim world from the Bahriye Uchok's perspective.

Keywords: Bahriye Uchok, female ruler, the muslim

**ТОКСИНЫ И АЛЛЕРГЕНЫ КАК ФАКТОРЫ РИСКА
РЕПРОДУКТИВНОГО ЗДОРОВЬЯ ЖЕНЩИН**

**TOXINS AND ALLERGENS AS RISK FACTORS FOR
WOMEN'S REPRODUCTIVE HEALTH**

Almagul ALMABEKOVA¹

PhD, Associate Professor., S.D. Asfendiyarov Kazakh National Medical University, School of Pharmacy, Chemistry Department, Almaty, Kazakhstan / ORCID ID: 0000-0002-5849-3659

Dana KURYSHZHAN²

Student, S.D. Asfendiyarov Kazakh National Medical University, School of General Medicine, Almaty, Kazakhstan / ORCID ID: 0000-0001-9079-8180

Аннотация

Статья посвящена исследованию влияния токсинов и аллергенов на репродуктивное здоровье женщин в условиях ухудшающейся экологической обстановки. Влияние окружающей среды на организм становится одним из ключевых факторов риска для здоровья, и токсичные вещества, такие как тяжелые металлы и аллергены, играют значительную роль в нарушениях репродуктивной функции. В статье анализируются основные механизмы воздействия этих факторов, приводящих к заболеваниям и снижению репродуктивного потенциала. Уделяется особое внимание необходимости комплексного подхода к изучению проблемы, включая учет медико-социальных условий и профессиональных факторов, которые могут усугубить негативные эффекты. Важным аспектом является разработка профилактических мер и информационных программ, направленных на снижение риска и защиту здоровья женщин. Приведенные данные подчеркивают значимость профилактической работы для охраны репродуктивного здоровья, что имеет не только медицинское, но и социальное значение.

Ключевые слова: Женщины, репродуктивное здоровье, токсины, аллергены, факторы риска.

Abstract

The article is devoted to the study of the impact of toxins and allergens on women's reproductive health in the context of deteriorating environmental conditions. The impact of the environment on the body is becoming one of the key health risk factors, and toxic substances such as heavy metals and allergens play a significant role in reproductive disorders. The article analyzes the main mechanisms of action of these factors leading to diseases and decreased reproductive potential. Particular attention is paid to the need for a comprehensive approach to studying the problem, including taking into account medical and social conditions and professional factors that can aggravate the negative effects. An important aspect is the development of preventive measures and information programs aimed at reducing the risk and protecting women's health. The data presented emphasize the importance of preventive work for the protection of reproductive health, which has not only medical but also social significance.

Keywords: Women, reproductive health, toxins, allergens, risk factors.

Введение

В современном мире люди подвергаются воздействию множества факторов окружающей среды, многие из которых оказывают негативное влияние на здоровье. Состояние здоровья определяется множеством факторов, таких как наследственность, особенности образа жизни (включая питание, физическую активность, стресс и вредные привычки), а также качеством медицинских услуг. Однако важную роль играет и загрязнение окружающей среды, а токсины и аллергены являются одними из частых причин различных заболеваний. Исследование этой проблемы

требует всестороннего подхода, включая не только научные и медицинские аспекты, но и личный опыт тех, кто столкнулся с воздействием токсинов в быту (Стюф, 2024).

Фертильность обычно определяется как способность пары достигать беременностей, которые заканчиваются рождением, в то время как фертильность — это биологическая способность женщины к воспроизводству, основанная на месячной вероятности зачатия. Клиническое бесплодие определяется как невозможность забеременеть после 12 месяцев незащищенного полового акта. Оценки показывают, что около 15% населения в промышленно развитых странах страдает от бесплодия. Потенциал увеличения воздействия факторов риска, которые могут повлиять на репродуктивное здоровье женщины, возрос в индустриализированном, а затем постиндустриальном обществе Западного мира. Факторы, связанные с образом жизни, такие как курение, ожирение и старший материнский возраст, имеют установленную роль в модулировании фертильности и фертильности. Так же, как и профессиональные факторы риска, включая тяжелую физическую работу и воздействие анестезирующих газов, противоопухолевых препаратов, тяжелых металлов и растворителей. Однако гораздо меньше внимания уделяется воздействию химических веществ, присутствующих в окружающей среде и рационе, несмотря на данные токсикологических исследований, которые ясно указывают на то, что многие химикаты отрицательно влияют на женское воспроизводство как напрямую, так и/или косвенно. Реальный вопрос заключается в том, происходят ли такие эффекты при уровнях воздействия химических веществ, наблюдаемых в общем населении, т.е. в какой степени химические опасности представляют собой фактор риска для женского бесплодия (Caserta et al, 2011).

Токсины и Аллергены

Экологические токсины – это ядовитые химические вещества, которые могут вызывать серьезные заболевания, такие как рак. Они создаются как человеком, так и встречаются в природе, оказывая влияние на нас в самых неожиданных местах, включая дом, работу и школу. Ежедневно регистрируется около 6000 новых химических соединений, что приводит к появлению более 300000 новых химических веществ ежегодно. Пища, которую мы потребляем ежедневно, также содержит множество токсинов, таких как красители, консерванты, ароматизаторы и антимикробные добавки (Стюф, 2024).

Токсин – это химическое вещество или набор химических веществ, которые могут причинить вред или создать риск для здоровья человека при воздействии. Например, диэтилгексилфталат дошкольников. Тяжелые металлы, такие как свинец (Pb), кадмий (Cd), ртуть (Hg), алюминий (Al) и мышьяк (As), содержатся в воздухе, питьевой воде, продуктах питания и других материалах, и их воздействие приводит к аллергическим заболеваниям. Диоксид азота (NO₂) и озон (O₃), как и твердые частицы (ТЧ), образующиеся в результате автомобильных выхлопов и промышленных выбросов, также оказывают токсическое воздействие, приводя к развитию аллергии (Mukherjee

Химические вещества, действующие как эндокринные разрушители, оказывают эстрогенное или антиэстрогенное действие, которое мешает функционированию высокочувствительной женской репродуктивной системы (Nicolopoulou-Stamati et al, 2001).

Национальная стратегия охраны репродуктивного здоровья женщин Казахстана реализуется в соответствии с действующими нормативными актами, в частности, с Законом "Об охране здоровья граждан в Республике Казахстан", "Посланием Президента страны народу Казахстана" и др. Одной из целей программы "Цели тысячелетия ООН и Казахстан" (в гендерном аспекте) является улучшение охраны материнства. В соответствии с утвержденной Указом Президента Государственной программой реформирования Республики Казахстан на 2005-2010 годы, одним

из главных приоритетов Стратегии развития Республики Казахстан на период до 2030 года является улучшение медико-демографической ситуации в республике, которая в первую очередь связана с охраной здоровья матери и ребенка (Министерство здравоохранения Республики Казахстан, 2021).

Репродуктивное здоровье (РЗ) начинает формироваться с первых дней жизни и развивается под воздействием различных факторов медико-социальной среды, среди которых значимую роль играют условия профессиональной деятельности. Среди вредных и опасных факторов производства наибольшую угрозу для РЗ представляют химические токсиканты (ХТ). На сегодняшний день в перечень потенциально опасных для РЗ веществ включены 156 химических элементов и соединений, разделённых на два класса.

К первому классу (известные или предполагаемые репродуктивные токсиканты или токсиканты развития) относятся две группы веществ:

1. Класс 1А — вещества, вредное воздействие которых на репродуктивное здоровье или развитие плода подтверждено исследованиями на людях.
2. Класс 1В — вещества, чьё вредное воздействие предполагается на основании исследований на животных.

Ко второму классу относятся подозреваемые репродуктивные токсиканты или токсиканты развития, для которых существующие данные недостаточно убедительны для отнесения их к первому классу. В отдельную категорию вынесены вещества, оказывающие влияние на лактацию или передающиеся через молоко матери (Есис и Наумов, 2013).

За последние десятилетия во всем мире значительно возросла распространённость аллергических заболеваний, особенно среди детей. Эпидемиологические исследования показывают, что 25–30% населения развитых стран страдают от аллергии. Самыми распространёнными формами являются: аллергический ринит (10–15%), атопический дерматит (10%), аллергическая астма (5–10%) и пищевая аллергия (2%). У детей чаще встречаются пищевая аллергия и атопический дерматит, в то время как у подростков и взрослых преобладают аллергический ринит и бронхиальная астма.

Аллергия, термин которой был введён Клеменсом Пирке в 1906 году, представляет собой реакцию гиперчувствительности, инициированную иммунными механизмами. Это гиперергическая реакция на аллергены, которая сопровождается избыточной выработкой антител или активацией Т-лимфоцитов, что может привести к повреждению тканей организма. Атопия имеет разнообразные проявления, которые меняются с возрастом и зависят от частоты и природы контактов с аллергенами. Аллергены — это вещества, вызывающие специфический иммунный ответ. Эпитопы аллергенов связываются с антителами IgE и IgG, что запускает аллергическую реакцию. Неполные аллергены, такие как гаптены, приобретают иммуногенные свойства при взаимодействии с белками, что часто встречается при лекарственной аллергии. Аллергены делятся на инфекционные и неинфекционные (пыльца, домашняя пыль, клещи, эпидермальные и инсектные аллергены). В Европе распространена сенсibilизация к эпидермальным аллергенам домашних животных, таких как кошки (56%) и собаки (25–30%) (Абелевич, 2012).

Токсикологические аспекты репродукции

Токсикологические аспекты репродукции и развития отражают комплексное взаимодействие организма с внешними и внутренними факторами, которые нарушают гомеостаз. К таким факторам относятся стресс, физические, химические воздействия и биотоксины, которые могут оказывать разрушительное влияние на мужской и женский гаметогенез, оплодотворение и эмбриональное развитие. Тяжёлые токсические воздействия способны полностью блокировать морфогенетические процессы (например, фолликулогенез, сперматогенез, нейруляция), что приводит к серьёзным патологиям, включая гибель плода, тератогенез и бесплодие. В ряде

случаев умеренные и слабые дозы токсинов вызывают дисморфогенез, снижение клеточной пролиферации и торможение дифференцировки эмбриональных зачатков, что нарушает развитие органов и тканей плода.

Одним из самых известных трагических примеров является случай применения талидомида (седативное снотворное лекарственное средство) в 1957–1961 гг., когда более 10000 детей по всему миру родились с тяжёлыми пороками развития после приёма препарата беременными женщинами в первый триместр. Основными патологиями были фокомелия, амелия, дефекты развития глаз, ушей и ЦНС. Ещё одним крупным примером является отравление метилртутью в Японии (болезнь Минамата) в 1950–1960 гг., в результате которого были поражены тысячи людей, употреблявших рыбу, загрязнённую метилртутью. У детей, рождённых от отравившихся матерей, наблюдались серьёзные нарушения в развитии: умственная отсталость, дискоординация движений, дисартрия и деформации конечностей. Аналогичное отравление произошло в Ираке, где более 10000 человек пострадали после употребления зерна, обработанного метилртутью. Токсиканты, такие как метилртуть, алкоголь, табачный дым, пищевые загрязнители, широко распространены и продолжают негативно влиять на репродуктивное здоровье людей, вызывая преждевременные роды, спонтанные аборт и нарушение роста плода (Попов и др, 2018).

Перед внедрением любого лекарства в клиническую практику тщательно изучается его эмбриотоксичность и тератогенность, около 5% врожденных аномалий все же связаны с приемом препаратов. Для оценки риска лекарств для плода были разработаны специальные классификации. В частности, Управление по контролю за продуктами и лекарствами США (FDA) выделяет пять категорий риска:

1. Категория А: Контролируемые исследования не выявили риска для плода в первом триместре беременности, и дальнейшие риски маловероятны.
2. Категория В: Исследования на животных не показали риска для плода, но контролируемых исследований на беременных не проводилось или не подтвердились нежелательные эффекты.
3. Категория С: Исследования на животных выявили неблагоприятное действие на плод, но потенциальная польза от применения лекарств может оправдать их использование у беременных.
4. Категория D: Имеются доказательства риска для плода человека, но польза от применения может превысить потенциальный риск в некоторых ситуациях.
5. Категория Х: Лекарства вызывают нарушения в развитии плода или представляют значительный риск для него, поэтому их использование у беременных противопоказано.

Таким образом, при лечении беременных важно учитывать классификацию рисков препаратов, чтобы минимизировать возможные неблагоприятные последствия для плода (Передкова и др,

В статье Стюф Я.С. предложены рекомендации по защите от влияния токсинов и аллергенов в быту:

1. Необходимо оградить свой дом от факторов риска:
  - домашних животных;
  - не курить в доме;
  - не пользоваться благовониями и другими сильно пахнущими веществами;
  - убрать пледы и ковры, мягкие кресла, лишние подушки и все, где может собираться пыль;
  - использовать гипоаллергенные матрасы, подушки и одеяла;
  - регулярно проветривать помещение, однако нельзя допускать попадания в комнату аллергенов, например, пыльцы или пуха;
  - устранить очаги плесени и не допускать высокой влажности в квартире в течение всего года.
2. Мягкие игрушки нужно стирать в горячей воде или периодически замораживать.
3. Регулярно проводить влажную уборку, проветривать помещение (при условии отсутствия аллергенов на улице – пыльца растений, дым, выхлопные газы автомобилей и пр.)

4. Для ограничения воздействия летучих эфирных соединений не следует проводить ремонт помещений в присутствии больных людей или допускать их в только что отремонтированные квартиры.
5. Своевременно и в соответствии с рекомендациями врача, принимать лекарственные препараты.
6. Грамотно организовать диетическое питание, оздоровительные мероприятия, закаливающие процедуры; по возможности, проходить санаторно-курортное лечение.
7. При выборе пластиковой упаковки обращайте внимание на маркировку. Часто на дне продукта можно увидеть треугольник со стрелками и цифрой внутри. Избегайте продуктов с маркировкой "7", так как они могут содержать ВРА (химическое вещество, которое может мигрировать в пищу или воду).
8. Выбирайте экологически чистые моющие средства или используйте натуральные ингредиенты, такие как уксус, соду и лимон для уборки.
9. Читайте состав косметики перед покупкой и отдавайте предпочтение продуктам без добавления вредных веществ. Сегодня многие бренды предлагают натуральную косметику без вредных добавок.
10. Не разогревайте продукты питания в полиэтиленовых мешочках и пластиковой посуде, используя микроволновую печь (Стюф, 2024).

Заключение

Токсины и аллергены представляют собой значимые угрозы для репродуктивного здоровья женщин, особенно в условиях современного общества, где влияние загрязнения окружающей среды становится всё более ощутимым. Доказательства того, что химические вещества могут оказывать негативное воздействие на фертильность, повышают важность профилактических мер и осведомленности о потенциальных рисках. Необходимость комплексного подхода к проблеме воздействия токсинов и аллергенов включает в себя как медицинские, так и социальные аспекты. Применение таких рекомендаций, как создание здоровой домашней среды, правильное питание и выбор безопасных косметических средств, может существенно снизить риск воздействия этих вредных веществ. Кроме того, информирование общества о возможных рисках и профилактических мерах поможет не только защитить репродуктивное здоровье женщин, но и повысить общую качество жизни. Учитывая растущую распространённость аллергических заболеваний и проблем с фертильностью, важно продолжать исследования в данной области, направленные на выявление взаимосвязей между окружающей средой и репродуктивным здоровьем. Эффективная защита репродуктивного здоровья требует совместных усилий общества, медицинских учреждений и правительственных органов.

Источники

Стюф Я.С. Токсины и аллергены в окружающей среде, (2024). <https://solncesvet.ru/opublikovannyye-materialyi/toksiny-i-allergeny-v-okrujayushchey-sre.16472326539/>

D. Caserta, A. Mantovani, R. Marci, A. Fazi, F. Ciardo, C. La Rocca, F. Maranghi, M. Moscarini, Environment and women's reproductive health, Human Reproduction Update, Volume 17, Issue 3, May-June 2011, Pages 418–433,

Mukherjee, S., Panja, R., Dey, C., & Paul, S. (2022). Environmental Toxicants and Allergic Disorder.

P. Nicolopoulou-Stamati, M. A. Pitsos, The impact of endocrine disrupters on the female reproductive system, Human Reproduction Update, Volume 7, Issue 3, 1 May 2001, Pages 323–330, <https://doi.org/10.1093/humupd/7.3.323>

Министерство здравоохранения Республики Казахстан, 2021, <https://www.gov.kz/memleket/entities/dsm/press/article/details/62567?lang=ru>

Есис, Е. Л., & Наумов, И. А. (2013). Влияние химических токсикантов на состояние репродуктивного здоровья женщин (обзор литературы). Журнал Гродненского государственного медицинского университета, (2 (42)), 10-13.

Абелевич М.М. (2012). Окружающая среда и аллергия. Аллергология и иммунология в педиатрии, (1 (28)), 25-32. doi: 10.24411/2500-1175-2012-00005

Попов Вадим Борисович, Голубенцева Ю.В., Сайтгалина М.А., Кириленко П.С., & Арсеньева Е.А. (2018). Воздействия токсикантов и репродуктивные процессы *in vitro*. Медицина экстремальных ситуаций, 20 (Спецвыпуск 3), 419-431.

Передкова, Е. В., & Ануфриева, М. В. (2014). Особенности течения аллергических респираторных заболеваний у беременных. Эффективная фармакотерапия. Пульмонология и оториноларингология, (29), 46-53.

**ГИПЕРГИДРОЗ И ПТИАЛИЗМ КАК ПРОЯВЛЕНИЯ НЕЙРОГУМОРАЛЬНЫХ
ИЗМЕНЕНИЙ У ЖЕНЩИН РАЗНЫХ ВОЗРАСТНЫХ ГРУПП**
HYPERHIDROSIS AND PTYALISM AS MANIFESTATIONS OF NEUROHUMORAL CHANGES
IN WOMEN OF DIFFERENT AGE GROUPS

Karlygash KURYSHZHANOVA¹

Teaching assistant, S.D. Asfendiyarov Kazakh National Medical University,
School of Dentistry, Department of Surgical Dentistry, Almaty, Kazakhstan / ORCID ID 0009-0006-
6511-1854

Dina OMAROVA²

Resident, S.D. Asfendiyarov Kazakh National Medical University,
School of Dentistry, Department of Surgical Dentistry, Almaty, Kazakhstan / ORCID ID 0009-0009-
7021-1886

Gulfiya TELEUKHANOVA³

Resident, S.D. Asfendiyarov Kazakh National Medical University,
School of Dentistry, Department of Surgical Dentistry, Almaty, Kazakhstan /
ORCID ID 0009-0001-6428-2997

Özet

Гипергидроз (повышенная потливость) и гиперсаливация (птиализм, повышенное слюноотделение) у женщин разных возрастных групп могут выступать как проявления нейрогуморальных изменений, связанных с колебаниями гормонального фона и нарушениями работы вегетативной нервной системы, которые могут привести к очень серьезным последствиям, как: обезвоживание, изменение терморегуляции, электролитный дисбаланс, нарушение комфорта и процесса питания. Эти симптомы могут наблюдаться в различные периоды жизни — от подросткового возраста до менопаузы, отражая сложные физиологические процессы. В ходе исследования будет затронута тема гиперсаливации на ранних сроках беременности, которая часто встречается в практике и может быть связана с гормональными изменениями, эндокринной дисфункцией и влиянием психоэмоциональных факторов. У детей, напротив, та же симптоматика обусловлена наследственностью, незрелостью нервной системы, прорезыванием зубов. А гипергидроз может быть как физиологическим явлением, так и признаком нейрогуморальных нарушений. Исследование особенностей гипергидроза и гиперсаливации в зависимости от возраста рассматривает влияние данных состояний на качество жизни, помогает более точно диагностировать нейрогуморальные расстройства у женщин, описывает индивидуализированные терапевтические стратегии для каждой возрастной группы и поднимает вопрос о предотвращении осложнений, связанных с длительной потерей жидкости и нарушением терморегуляции.

Anahtar Kelimeler: Гипергидроз, Гиперсаливация, Женщины, Дети, Беременные, Обезвоживание, Гормоны.

Abstract

Hyperhidrosis (increased sweating) and hypersalivation (ptyalism, increased salivation) in women of different age groups can act as manifestations of neurohumoral changes associated with fluctuations in the hormonal background and disorders of the autonomic nervous system, which can lead to very serious consequences such as: dehydration, changes in thermoregulation, electrolyte imbalance, disruption of

comfort and nutritional process. These symptoms can occur at different periods of life, from adolescence to menopause, reflecting complex physiological processes. The study will address the topic of hypersalivation in early pregnancy, which is common in practice and may be related to hormonal changes, endocrine dysfunction and the influence of psycho-emotional factors. In children, on the contrary, the same symptomatology is caused by heredity, immaturity of the nervous system, teething, and hyperhidrosis can be both a physiological phenomenon and a sign of neurohumoral disorders. The study of age-related hyperhidrosis and hypersalivation examines the impact of these conditions on quality of life, helps to diagnose neurohumoral disorders in women more accurately, describes individualized therapeutic strategies for each age group, and raises the question of preventing complications associated with prolonged fluid loss and impaired thermoregulation.

Keywords: Hyperhidrosis, Hypersalivation, Women, Children, Pregnant, Dehydration, Hormones.

Введение

Актуальность темы. Гипергидроз и птоализм у женщин представляют собой серьезные медицинские проблемы, влияющие на качество жизни, особенно в периоды гормональных изменений, таких как перименопауза и постменопауза¹. Современные исследования показывают, что нейрогуморальные изменения, связанные с колебаниями уровней гормонов, играют важную роль в патогенезе этих состояний. Несмотря на множество данных, комплексное изучение этих двух проявлений в контексте нейрогуморальных изменений у женщин разных возрастных групп остается недостаточно исследованным, что подчеркивает актуальность данной темы¹. Своевременная диагностика и разработка эффективных методов лечения гипергидроза и птоализма важны для улучшения состояния женщин, особенно в периоды гормональных перестроек².

Цель работы: является исследование влияния нейрогуморальных изменений на развитие гипергидроза и птоализма у женщин разных возрастных групп, а также разработка рекомендаций по диагностике и лечению данных состояний³.

Научная новизна комплексный анализ гипергидроза и птоализма как проявлений нейрогуморальных изменений в различных возрастных группах женщин⁴. Впервые будет проведено сравнение частоты и интенсивности данных состояний у женщин до и после менопаузы с акцентом на гормональные изменения, что позволит глубже понять патогенез этих нарушений. Кроме того, предлагаются новые подходы к лечению на основе коррекции нейрогуморальных механизмов⁴.

Гипотеза: состоит в том, что гипергидроз и птоализм у женщин различных возрастных групп обусловлены нейрогуморальными изменениями, которые усиливаются в периоды гормональных перестроек. Коррекция этих изменений может привести к снижению выраженности данных состояний и улучшению качества жизни пациентов⁵.

Основная часть

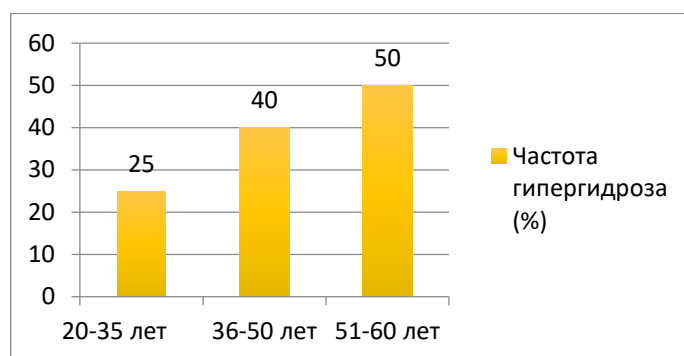
В последние годы исследования гипергидроза и птоализма как проявлений нейрогуморальных изменений у женщин показывают их связь с различными гормональными и неврологическими нарушениями. Данные проблемы являются важной темой в современной медицине, особенно в контексте женщин разных возрастных групп и периода беременности. Эти состояния связаны с изменениями в работе вегетативной нервной системы, гормональными колебаниями и

эндокринной дисфункцией⁶. Гипергидроз представляет собой повышенную активность потовых желез, чаще всего наблюдающуюся на фоне изменений в работе симпатической нервной системы и гормональных сдвигов. У женщин эта проблема может быть связана с возрастными изменениями, особенно в период менопаузы, когда уровень эстрогена и прогестерона значительно снижается⁶. Исследования показывают, что у 30-50% женщин старше 50 лет развивается гипергидроз, который может сопровождаться ухудшением качества жизни, связанным с ощущением постоянного дискомфорта и неудобств. У молодых женщин гипергидроз может быть вызван колебаниями гормонального фона во время беременности⁷. Исследования, проведенные в последние годы, подтверждают, что повышенная потливость у беременных женщин, особенно в первом и втором триместрах, связана с адаптацией организма к изменяющимся гормональным уровням и повышенной потребностью в терморегуляции. Гиперсаливация, или повышенное слюноотделение, также тесно связана с нейрогуморальными изменениями⁸. В ранние сроки беременности гиперсаливация наблюдается у значительного числа женщин и может быть следствием гормональной перестройки и повышенной стимуляции вагуса. Некоторые исследования указывают, что гиперсаливация на ранних сроках беременности (первые 12 недель) может быть также связана с влиянием прогестерона и эстрогена на функции слюнных желез⁸. Важным аспектом гиперсаливации является её психоэмоциональная компонента. В некоторых случаях повышенное слюноотделение может усугубляться стрессовыми ситуациями и эмоциональными переживаниями, что подтверждается исследованиями в области психосоматических расстройств. У детей гипергидроз и гиперсаливация часто носят физиологический характер и могут быть связаны с незрелостью нервной системы. В младенческом и раннем детском возрасте эти симптомы могут проявляться во время прорезывания зубов, активного роста и гормональных изменений⁹. Наследственность и генетические факторы также играют важную роль. Гиперсаливация у детей может быть временным явлением, связанным с развитием вегетативной нервной системы, и обычно проходит по мере взросления. Нейрогуморальные изменения являются ключевым фактором в развитии как гипергидроза, так и гиперсаливации¹⁰. Эти состояния часто обусловлены нарушениями регуляции вегетативной нервной системы, что, в свою очередь, связано с гормональными изменениями. Снижение уровня эстрогенов в период менопаузы или беременности оказывает значительное влияние на симпатическую и парасимпатическую системы, вызывая соответствующие симптомы. Многочисленные исследования подтверждают, что патологические изменения в эндокринной системе, такие как гипотиреоз или гипертиреоз, могут вызывать или усиливать гипергидроз и гиперсаливацию, что подчеркивает необходимость внимательного обследования пациентов на наличие эндокринных нарушений¹¹. Гипергидроз и гиперсаливация являются частыми симптомами нейрогуморальных нарушений у женщин разных возрастных групп, а также у детей. Эти состояния требуют индивидуализированного подхода к диагностике и лечению, учитывающего возраст, гормональный фон и состояние нервной системы пациента¹¹.

В исследованиях Ермакова, М.К., Уразова, Л.Э., Жолдасова, Ж.Б. участвовали 200 женщин различных возрастных групп (от 20 до 60 лет), которые были разделены на три группы: молодая группа (20–35 лет), средний возраст (36–50 лет) и постменопаузальная группа (51–60 лет). Оценивались проявления гипергидроза и птоялизма в зависимости от гормонального статуса, а также нейрогуморальные изменения на основе клинических данных и лабораторных исследований¹².

Так у женщин молодого возраста (20-35 лет) гипергидроз чаще носит первичный характер и связан с активностью симпатической нервной системы. У женщин в возрасте 36-50 лет, на фоне

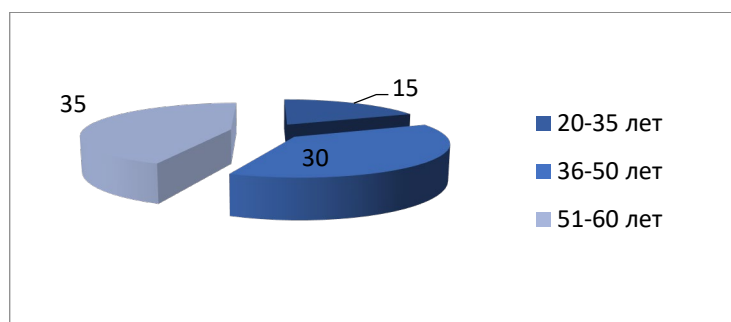
гормональных изменений (например, снижение уровня эстрогена), наблюдалось значительное увеличение проявлений гипергидроза и птиализма. У постменопаузальных женщин¹² (51-60 лет) отмечено снижение симптомов гипергидроза, что связано с уменьшением активности желез внутренней секреции¹³. Однако, птиализм в этой группе был более выраженным, что может быть связано с изменениями в центральной нервной системе и побочными эффектами принимаемых препаратов. На первом этапе анализа была оценена частота гипергидроза среди женщин разных возрастных групп¹³. Результаты показали, что частота симптомов увеличивается с возрастом, особенно у женщин в постменопаузальном периоде, что коррелирует с изменениями уровня эстрогена и прогестерона. На 1 рисунке диаграмма представляет процентное соотношение женщин, страдающих гипергидрозом в каждой возрастной группе¹⁴.

Рис.1 Частота гипергидроза у женщин по возрастным группам

Из представленных данных видно, что гипергидроз наиболее часто встречается у женщин постменопаузальной группы (50%), в то время как у молодых женщин (20-35 лет) этот показатель составляет 25%. Средняя возрастная группа (36-50 лет) показывает умеренное увеличение (40%), что совпадает с периодом гормональных изменений. Это подтверждает связь между возрастом, гормональными изменениями и развитием симптомов гипергидроза¹⁴.

Аналогично гипергидрозу, симптом птиализма также проявляется с различной частотой у женщин в зависимости от их возраста¹⁵. Наиболее высокий процент наблюдается у женщин в постменопаузальном периоде, что также связано с нейрогуморальными изменениями. На 2 рисунке диаграмма представляет процентное распределение частоты птиализма среди женщин в разных возрастных группах¹⁵.

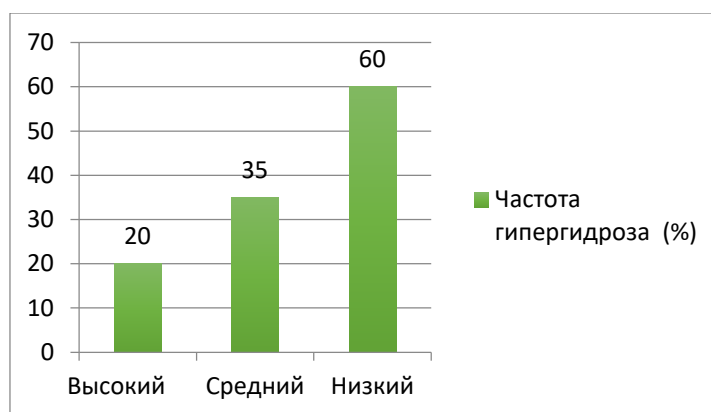

Рис. 2 Частота птиализма у женщин по возрастным группам

Данные показывают, что у женщин в постменопаузальной группе птиализм встречается в 35% случаев, в то время как у женщин среднего возраста этот показатель составляет 30%, а у женщин

в молодой возрастной группе — 15%. Это указывает на зависимость частоты птиализма от гормональных колебаний, связанных с возрастом и этапом жизни¹⁵.

Следующий анализ был направлен на выявление связи между уровнем эстрогена и частотой гипергидроза. Результаты показали, что по мере снижения уровня эстрогена у женщин повышается частота и интенсивность гипергидроза. На 3 рисунке диаграмма показывает процентную зависимость частоты гипергидроза от уровня эстрогена¹⁶.

Рис.3 Корреляция между уровнем эстрогена и гипергидрозом

Анализ статьи Акшалов, С.Т. показывает, что у женщин с низким уровнем эстрогена частота гипергидроза достигает 60%, тогда как у женщин с высоким уровнем гормона этот показатель составляет лишь 20%. Это подчеркивает важную роль эстрогена в регуляции потоотделения и проявлении гипергидроза¹⁶.

Проведенное исследование показало, что частота гипергидроза и птиализма у женщин значительно возрастает с возрастом¹⁷. Наиболее подвержены этим симптомам женщины постменопаузальной группы (51-60 лет), что связано с глубокими нейрогуморальными изменениями, такими как снижение уровня эстрогена и прогестерона. Анализ данных продемонстрировал высокую корреляцию между снижением уровня эстрогена и развитием гипергидроза. У женщин с низким уровнем эстрогена симптомы гипергидроза встречались в 60% случаев, что указывает на значительное влияние этого гормона на регуляцию потоотделения¹⁷. Птиализм также был более выражен у женщин с колебаниями уровня прогестерона, особенно в перименопаузальный период. Гиперактивность симпатической нервной системы является ключевым фактором в развитии обоих симптомов, особенно в постменопаузальный период¹⁷. Это подтверждает гипотезу о том, что нейрогуморальные изменения оказывают прямое влияние на вегетативную нервную систему, что в свою очередь приводит к усилению симптомов гипергидроза и птиализма. Несмотря на полученные данные, требуется дальнейшее изучение механизма влияния гормональных изменений на вегетативную нервную систему и разработка эффективных методов коррекции этих состояний у женщин разных возрастных групп¹⁸. Таким образом, результаты исследования подчеркивают важность учета возрастных и гормональных факторов при диагностике и лечении гипергидроза и птиализма у женщин¹⁸.

Заключение

Гипергидроз и птиализм у женщин могут быть важными индикаторами нейрогуморальных нарушений, связанных с гормональными изменениями в различных возрастных группах¹⁹.

Необходим комплексный подход к диагностике и лечению, включающий гормональную коррекцию, психотерапию и ботулинотерапию, направленные на стабилизацию вегетативной нервной системы и снижение симптомов. В данной работе рассмотрены проявления гипергидроза и птоялизма как следствия нейрогуморальных изменений у женщин разных возрастных групп²⁰. Результаты исследования продемонстрировали, что по мере старения частота симптомов гипергидроза и птоялизма увеличивается, особенно среди женщин постменопаузальной группы. Это связано с гормональными изменениями, такими как снижение уровня эстрогена и прогестерона, а также с гиперактивностью симпатической нервной системы. Гормональные колебания, особенно в период перименопаузы и постменопаузы, оказывают существенное влияние на развитие симптомов. Корреляционные и регрессионные анализы подтвердили значимость этих факторов²⁰. Женщины с низким уровнем эстрогена чаще страдали от выраженного гипергидроза, в то время как птоялизм был наиболее выражен при колебаниях уровня прогестерона. Таким образом, данное исследование углубляет понимание механизмов влияния нейрогуморальных изменений на работу вегетативной нервной системы и проявления гипергидроза и птоялизма. Полученные данные могут быть использованы для разработки более целенаправленных подходов к диагностике и лечению данных состояний у женщин разных возрастных групп.

Список использованной литературы

- 1) Гипергидроз: причины, симптомы, методы лечения // Груздев К.А. и др., 2023.
- 2) Показатели иммунного статуса у пациенток разных возрастных групп // Современные проблемы науки и образования, 2022.
- 3) Нейрогуморальные и гемодинамические механизмы хронической сердечной недостаточности // Dissercat, 2023
- 4) Люцко В.В. Биопсия кожи в дерматологии [Электронный ресурс] // Современные проблемы здравоохранения и медицинской статистики. 2018 <https://cyberleninka.ru/article/n/biopsiya-kozhi-v-dermatologii>
- 5) Тормосова М.Ю. Связь между дерматологией и общей хирургией [Электронный ресурс] // Бюллетень медицинских интернет-конференций. 2019 <https://cyberleninka.ru/article/n/cvyaz-mezhdu-dermatologiyey-i-obschey-hirurgiyey>
- 6) Скрипкин Ю.К., Кубанова А.А., Акимов В.Г. Кожные и венерические болезни // ГЭОТАР-Медиа, 2022
- 7) Соколова Т.В., Гладько В.В., Сафонова Л.А. Практические навыки в дерматовенерологии. Справочник для врачей // Медицинское информационное агентство. 2021
- 8) Айгерим, К. Нейроэндокринные нарушения у женщин в разные возрастные периоды // Журнал медицинской эндокринологии. – 2022. – Т. 17. – № 4. – С. 23-29.
- 9) Ахметова, А.А. Влияние гормональных изменений на гипергидроз у женщин // Современные проблемы медицины. – 2021. – Т. 8. – № 5. – С. 98-105.
- 10) Борисова, Л.Л., Исаева, Г.М. Гиперсаливация у детей: клинические особенности и лечение // Педиатрическая практика. – 2020. – № 6. – С. 45-50.
- 11) Джумабекова, Т.Р. Психоэмоциональные факторы и гиперсаливация у беременных // Медицинский вестник Казахстана. – 2019. – Т. 6. – № 2. – С. 54-61.
- 12) Ермекова, М.К. Применение ботулотоксина при лечении гипергидроза // Международный журнал дерматологии и косметологии. – 2020. – Т. 14. – № 3. – С. 33-40.
- 13) Касымова, Н.Н. Гипергидроз у детей: причины и методы лечения // Вопросы детской медицины. – 2023. – Т. 21. – № 2. – С. 78-83.)

- 14) Сагадеева, Р.Х., Байзакова, А.С. Нейрогуморальные нарушения у женщин с гиперсаливацией // Медицинские исследования в Казахстане. – 2021. – Т. 15. – № 1. – С. 112-118.
- 15) Уразова, Л.Э., Жолдасова, Ж.Б. Комплексный подход к диагностике и лечению гипергидроза у женщин // Клиническая медицина. – 2022. – Т. 10. – № 7. – С. 25-32.
- 16) Акшалов, С.Т. Исследование гипергидроза у женщин на фоне эндокринных нарушений // Труды медицинского университета. – 2022. – Т. 12. – № 4. – С. 41-47.
- 17) Байсеитова, Р.Э. Гормональные изменения и их влияние на гипергидроз в климактерическом периоде // Журнал клинической медицины Казахстана. – 2021. – Т. 19. – № 3. – С. 89-95.
- 18) Жуматаева, М.С. Гиперсаливация и её роль в клинической практике: обзор литературы // Здоровье и медицина Казахстана. – 2020. – Т. 14. – № 2. – С. 33-38.
- 19) Мустафаев, О.Р., Даулетова, Г.Ж. Нейрогуморальные аспекты гипергидроза у женщин разных возрастов // Медицинский альманах. – 2019. – Т. 7. – № 4. – С. 28-34.
- 20) Сарбасова, А.А. Гипергидроз у женщин: диагностика и современные подходы к лечению // Вестник дерматологии и венерологии. – 2021. – Т. 11. – № 6. – С. 47-54.
- 21) Турсунова, Л.С., Абдраимова, Р.Н. Психоэмоциональные и гормональные причины гиперсаливации у беременных женщин // Эндокринология Казахстана. – 2022. – Т. 16. – № 1. – С. 63-70.
- 22) Шарипова, Н.Р. Клинические проявления гипергидроза и гиперсаливации у женщин в разные периоды жизни // Медицинские исследования. – 2020. – Т. 8. – № 5. – С. 37-43.
- 23) Умарова, К.Н. Влияние наследственности на развитие гиперсаливации у детей // Педиатрия Казахстана. – 2021. – Т. 9. – № 4. – С. 24-29.
- 24) Калдыбаев, Е.М., Жаксылыкова, Г.Ж. Применение ботулотоксина в лечении гипергидроза у женщин и мужчин // Казахстанский журнал дерматологии и косметологии. – 2023. – Т. 18. – № 2. – С. 15-22.
- 25) Ягудин, И.Г. Современные методы диагностики и лечения гипергидроза у женщин: обзор литературы // Труды медицинской конференции. – 2019. – Т. 5. – № 3. – С. 78-84.

**OWNERSHIP MENTALITY AND STUDENTS ACADEMIC PERFORMANCE IN
MATHEMATICS IN PUBLIC SCHOOLS IN
IMO STATE**

Dr. Felicia KING-AGBOTO

Department of Statistics,
Captain Elechi-Amadi Polytechnic, Rumuola.
ORCID CODE:0000-0003-2275-8552

Dr. Clifford.O.UGORJI

Department of Physical Science Education,
Imo State University, Owerri.

Abstract

Ownership mindset is an important factor affecting student learning and has been widely studied. A social science approach was adopted. This study used a correlation research design. Three research questions and three hypotheses guided this study. The population of the study consisted of 1290 students selected from various schools as participants in Imo State. A sample size of 300 was selected using a stratified random sampling technique. The data collection tool is the questionnaire titled Ownership Mentality and Academic Performance in Mathematics Questionnaire (OMAPMQ). The reliability coefficient of this scale was determined by test-retest and the reliability result was found to be 0.72 ($r=0.72$). The research questions and hypotheses were answered and tested at 0.05. Pearson product-moment correlation was used to analyze and evaluate the significance. The research results show that there is a positive relationship between intellectual ownership and students' mathematics performance, and students with creative thinking will have good mathematics skills. Also, instilling a sense of ownership in students, educators can help them become active participants in mathematics education rather than passive recipients of knowledge. The research recommended that Educators and policymakers should foster a culture of curiosity and inquiry that aims to increase students' confidence, motivation, and belief in their ability to succeed in mathematics.

Keywords: Ownership, Mentality, Academic Performance and Mathematics

**EFFECT OF DIFFERENT TEACHING METHOD IN PROMOTING PSYCHOLOGICAL
LITERACY AMONG UNDERGRADUATE STUDENTS**

Dr. Felicia KING-AGBOTO

Department of Statistics,
Captain Elechi-Amadi Polytechnic, Rumuola.
Port Harcourt, Nigeria.
Orcid ID:0000-0003-2275-8552

Dr. Chizoma Catherine OKPARA

Department of Life Science Education
Imo State University, Owerri, Nigeria.

Abstract

This paper examined the effect of different teaching methods in promoting psychological literacy among undergraduate students. The study adopted a Quasi-experimental research design. The study was guided by two research questions and two hypotheses were formulated. The study was conducted in the Obio/Akpor Local Government Area of Rivers State in Nigeria. The population of the study comprised 400 students from the Faculty of Education of the University of Port Harcourt Rivers State. The simple sampling technique was used to obtain 90 students from two intact classes. The experimental groups were taught using the demonstration method while the control groups were taught using the lecture method. The instrument for data collection was 20 item multiples choices titled Psychology Achievement Test (PAT) and Kuder-Richarson (K-R 20) was used to obtain a reliability index of 0.87. The research questions were answered using mean and standard deviation while the null hypotheses were tested using Analysis of Covariance (ANCOVA) at a 0.05 level of significance. The findings of the study revealed that the collaboration method fosters a deeper understanding and application of psychological principles compared to traditional lectures. Experiential learning methods including simulations and role-playing exercises enhance students' ability to relate theoretical concepts to real-world scenarios. It was recommended that teachers should regularly assess the effectiveness of teaching methods through student feedback, assessment data, and observation. Use evidence-based practices to refine teaching strategies and adapt them to meet the evolving needs of undergraduate students.

Keywords: Teaching methods, Psychological literacy, and Undergraduate

**WOMEN'S STATUS IN BULGARIA AND INDIA – COMPARATIVE NOTES AND
PROSPECTS BETWEEN ANCIENT FORMER NEIGHBOR POPULATIONS**

Elitsa PETROVA¹,

¹Faculty of Classical and Modern Philology, Sofia University, Sofia, Bulgaria

Andrey POPATANASOV²,

²Institute of Neurobiology, Bulgarian Academy of Sciences, Sofia, Bulgaria.

ORCID ID: 0000-0002-1139-4960

Valya GRIGOROVA³

³Institute of Neurobiology, Bulgarian Academy of Sciences, Sofia, Bulgaria

Abstract

Several millennia back the ancient Bulgarians inhabited territories in Asia next to the lands of Bharat – predisposition for multiple level interactions and influences between them. Both the ancient Bulgarians and the Aryans (among the founders of the first state level society on the Indian subcontinent) were horse people with respectable knowledge in astronomy, weaponry etc. and monotheistic worshipers of the Sun God and many other aspects of life had something common as well. Due to yet disputable reasons as climate changes the ancient Bulgarians started prolonged migration mainly westwards to Europe, while most of the dwellers of the of the lands of Bharat remained within this region. Since then both populations were impacted by different influences as invasions, colonizations, religion shifts etc. and many things gradually changed in their lives as the women's status.

Besides the second largest minority in Bulgaria are the Roma people, which also migrated from the Indian subcontinent many centuries ago however much later than the Bulgarians. Being mostly marginalized minority they preserved to good extent their traditions, lifestyle and language.

In this work the authors tried to explore and summarize some of the differences and similarities of the women's status and treatment in these nowadays remote human populations and societies which once upon a time were neighbors and probably with common ancestors and culture. Attention is also paid to the Roma people who incorporate influences and traditions from both Bulgarians and Indians. And some prospects are given for possible improvements of the women's status and treatments.

Key words: Women's status, Women, Society, Social duties, Bulgaria, India, Roma.

WHY AND WHICH HUNGARIAN WOMEN-POETS INTERPRETED THE UKRAINIAN WOMAN-POET LESYA UKRAINKA'S POETRY?

Sándor FÖLDVÁRI

Dr., Senior Researcher & Lithuanian Language Lecturer
Debrecen University, Hungary, Faculty of Humanities
ORCID: 0000-0002-7825-0531

Abstract

The author is a literary scientist, and his field of research is comparative literature, as well as the study of interpretation from one literature to another. Lesya Ukrainka was a woman poet in the early 20th century, with high literacy and struggling life. At the Symposium on Literature, Culture, and Language on 12-14 July 2024 in Bitlis, Türkiye, the author read a lecture about the interpretation of Lesya Ukrainka in Hungary. Then he focused on what was translated from Lesya Ukrainka to Hungary and listed those women poets who translated her poems. Now the author investigates who translated Lesya Ukrainka, who were those Hungarian women poets, and why their interest turned to the Ukrainian woman poet. The modernism and early symbolism, such as works by Lesya Ukrainka were yet translated in a minimal quantity at the break of the 19th-20th century when the beginnings of the reception of Ukrainian literature in Hungary evolved – albeit her reception flourished later in the second half of the 20th century.

Lesya Ukrainka was translated into Hungarian, mostly in the 1960s. A short story in the translation of a poetess Éva Grigássy, in the anthology of Ukrainian prose-writers, “Ukrán elbeszélők”, 1968, thirteen verses in translations of the most excellent Hungarian poets and masters of forms, mainly Sándor Weöres, Amy Károlyi, Dénes Szedő, and others in the anthology of the Ukrainian poets. (“Ukrán költők”, 1971). Then, a separate volume was published with Lesya Ukrainka's selected poems, translated by Sára Karig, Ágnes Gergely, Éva Grigássy in 1971. (“Út a tengerhez”, “A Way to the Sea”). Shortly ten verses were translated by Amy Károlyi, a woman-poet, with great erudition and skills for various poetic forms and styles, such a woman as Lesya Ukrainka herself. (“Vonzások és változások”, anthology, 1975.) Then still two verses were translated in the collected translations of Sándor Weöres, unpublished before. (“Egybe gyűjtött műfordítások”, “Collected Translations”, 1976)

In the paper, those poets and poetesses are researched, who interpreted Lesya Ukrainka, as well. As for women's studies, it is of significance the poetesses Sára Karig, Ágnes Gergely, Éva Grigássy, and Amy Károlyi were important women-authors in Hungarian literature, too. As for Sándor Weöres, although he was a man, wrote a lot of poems in the name of an imagined woman, “Psyche”, too, thus he created an artificial woman-poetry of an imagined poetess in the epoch of Rococo in the early 19th century. It arose a lot of discourses about the appearance of gender in belles-letters. Therefore, all those who translated the poetess Lesya Ukrainka into Hungarian, were significant authors in Hungarian women's literature themselves, too.

Keywords: Lesya_Ukrainka, Literay_Translation, Hungarian_literature, Ukrainian_literature, Woman_literature.

A CONCISE REVIEW ON WOMEN IN SCIENCE AND TECHNOLOGY ON 20TH CENTURY

K.R.Padma

Assistant Professor, Department of Biotechnology, Sri Padmavati Mahila Visvavidyalayam (Women's University), Tirupati, Andhra Pradesh, India. Orcid no: 0000-0002-6783-3248.

K.R.Don

Reader, Department of Oral Pathology & Microbiology, Sree Balaji Dental College & Hospital, Bharath Institute of Higher Education & Research (BIHER) Bharath University, Chennai, Tamil Nadu, India. Orcid No: 0000-0003-3110-8076.

Abstract

The International Day of Women and Girls in Science, established by the UN General Assembly on December 22, 2015, promotes gender equality in STEM areas. This year's theme is "Women and Girls in Science Leadership, a New Era for Sustainability." The goal is to increase the number of female researchers working on pressing issues such as improving health and combating climate change, as outlined in the 2030 Agenda for Sustainable Development. Research shows a significant disparity in the number of works generated by men and women in science, which has implications for women's retention and advancement. The gender gap could be due to productivity differences or underappreciation of women's contributions. Women in research teams are far less likely than men to be credited with authorship, potentially contributing to the gender gap. Women have made numerous truly significant and sometimes spectacular contributions to science. Equally remarkable is the rise in women's scientific success over the twentieth century. According to an authorized list of all scientists, regardless of nationality, who have made game-changing advances throughout history, women account for less than 7% of the total. However, if the computation is performed for scientists born after 1900, about 20% are female. I am confident that this perfect trend will continue. Women in science have faced numerous challenges throughout the years, but occasionally a source of encouragement and practical assistance has stepped forward to help them. Our perspective is based on twentieth-century philosophical frameworks that call for a shift from the metaphysical and abstract to the daily and contextual in knowledge acquisition, as well as research describing the various neurological routes to motherhood and fatherhood. We finish by emphasizing our unique historical period and the birth of fresh neuroscience themes through the work of female and male scientists, including interaction synchrony, inter-brain communication, and social and affiliative neuroscience.

Keywords: Women in Science, Neuroscience, Gender equality, Sustainability, Female researchers.

**PERCEPTION OF FEMALE STUDENTS TOWARDS STEM EDUCATION: A SOCIO-
CULTURAL EXPLORATION IN THE INDIAN CONTEXT**

Bushra SUMAIYA

Assistant Professor (PhD), Faculty of Education, Integral University, Lucknow, Uttar Pradesh, India
ORCID ID /0000-0002-2622-1552

Abstract

STEM education (Science, Technology, Engineering, and Mathematics) has emerged as a pivotal field in driving technological advancements and economic growth globally. However, the underrepresentation of women in these disciplines remains a significant challenge, particularly in India. This study aims to explore the perceptions of female students towards STEM education in India, focusing on socio-cultural factors that influence their participation, interest, and career aspirations. Using a mixed-methods approach, the study draws from both qualitative interviews and quantitative surveys of female students across various educational levels. The analysis is informed by both contemporary studies and historical data on women's involvement in STEM, revealing key barriers such as societal expectations, lack of role models, and perceived gender biases in STEM fields. The findings contribute to a growing body of literature that seeks to understand and address the gender disparity in STEM education. This research offers recommendations for policymakers, educators, and institutions to create more inclusive environments that encourage female participation in STEM disciplines. Ultimately, the paper highlights the importance of reshaping perceptions to bridge the gender gap and enhance female representation in STEM careers.

Keywords: Female students, STEM Education, Gender disparity, Socio-cultural influences, India

EXAMINING THE EXPERIENCES OF THE GIRL CHILD IN IDP CAMPS IN BENUE STATE, NIGERIA: THE ROLE OF FAITH-BASED ORGANIZATIONS

Favour C. Uroko

Department of Religion and Cultural Studies,
Faculty of the Social Sciences
University of Nigeria, Nsukka

Abstract

Internally Displaced Persons (IDPs) camps in Benue State, Nigeria, have become a refuge for thousands of individuals displaced by conflict, natural disasters, and other crises. Among the vulnerable populations in these camps, the experiences of the girl child are particularly concerning due to their heightened susceptibility to various forms of exploitation, abuse, and marginalization. The girl child in IDP camps in Benue State is exposed to a range of vulnerabilities, including limited access to education, healthcare, protection, and economic opportunities, as well as heightened risks of gender-based violence, sexual exploitation, and psychosocial distress. While faith-based organizations play a significant role in humanitarian assistance and community support initiatives, their specific contributions to addressing the needs of the girl child in IDP camps in Benue State remain underexplored and inadequately understood. This research will employ a mixed-methods approach, combining quantitative surveys, qualitative interviews, and participatory methods to gather comprehensive data on the experiences of the girl child in IDP camps and the involvement of FBOs. A structured survey will be administered to a representative sample of households in selected IDP camps in Benue State to collect quantitative data on demographic characteristics, living conditions, access to services, and perceptions of safety and well-being among girl children. A comprehensive understanding of the experiences, challenges, and vulnerabilities faced by the girl child in IDP camps in Benue State. Insights into the roles and contributions of faith-based organizations in supporting and empowering the girl child in IDP camps.

341

Keywords: Women, Girls, IDP, abuse, violence, conflict, Nigeria

GENDER AUDITS AS A MEASURE OF GENDER EQUALITY IN UNIVERSITY SCIENTIFIC ENVIRONMENTS

Hotorun T. A.
Jindal Global University, India

Abstract

Gender audits are essential tools for assessing and promoting gender equality within university scientific environments. These audits evaluate institutional policies, practices, and cultures to identify disparities between genders in terms of opportunities, representation, and participation. The process involves the systematic collection and analysis of gender-disaggregated data across various areas, such as recruitment, promotion, research funding, and leadership roles. In scientific settings, gender audits can uncover biases in hiring practices, unequal access to resources, and imbalanced work-life integration, which often affect women's career advancement. By identifying structural barriers and proposing tailored interventions, gender audits help institutions implement strategies that promote inclusivity and gender parity. The findings from these audits are crucial for developing action plans that foster equal opportunities and fair treatment for all genders. Moreover, they enhance the institution's accountability and transparency in addressing gender-based issues. Implementing regular gender audits in university scientific environments is a step toward building a more equitable academic community, ensuring that talent is recognized and rewarded regardless of gender.

Keywords: Gender equality, scientific environments, institutional audits

GENDER DISPARITIES IN THE INDIAN LABOR MARKET

Dr. Daljit PUNJAB

Mata Sundri College University of Delhi, India

Abstract

This study investigates gender disparities in the Indian labor market, focusing on employment rates, wage gaps, and sectoral representation. Using a mixed-methods approach, the study combines quantitative data from national labor surveys with qualitative interviews conducted with male and female workers across various industries. The research highlights significant differences in labor force participation rates between men and women, with women facing substantial barriers to entry, especially in formal sectors. Furthermore, the study identifies a persistent gender wage gap, with women earning significantly less than men for comparable roles. The findings suggest that these disparities are influenced by social norms, educational attainment, and limited access to childcare and other support services.

Methodologically, the research uses regression analysis to explore the impact of factors such as education, experience, and location on wage disparities. Additionally, thematic analysis of interview data provides insights into the lived experiences of women in the workforce, particularly in sectors like manufacturing, agriculture, and information technology. The study also explores the effects of labor laws and government policies on reducing gender inequality in the labor market.

The findings emphasize the need for policy interventions aimed at improving women's access to formal employment, enforcing equal pay, and creating supportive work environments. By addressing these disparities, India can enhance economic growth and ensure a more inclusive labor market.

Keywords: Gender disparities, Indian labor market, wage gap, employment rates, gender equality

ÖZBEK VE TÜRK HALK MASALLARINDA KADIN KAREKTERLERİNİN ROLU THE ROLE OF WOMEN CHARACTERS IN UZBEK AND TURKISH FOLK TALES

Aziza SAYDULLAYEVA

Doktora öğrencisi, Ali Şir Nevai Üniversitesi, Karşılaştırmalı Edebiyat, Dilbilim ve Çeviribilim
Bölümü, Taşkent, Özbekistan/ ORCID ID: 0009-0005-2254-1128

Özet

Halk sözlü edebiyatının bir çeşidi olan masallarda da kadınların ayrı bir yeri ve ayrı bir görevi vardır. Masallar, bölgenin kültürel ve toplumsal yapısını yansıttığı için, kadın karakterler üzerinden de toplumsal değerler, gelenekler ve normlar işlenir. Bu nedenle, masallarda kadınların nasıl temsil edildiği, aynı zamanda toplumsal değişimlerin ve kültürel etkileşimlerin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Özbek ve Türk masallarında kadın figürü genellikle önemli bir rol oynar ve bu figür çeşitli karakteristiklerle öne çıkar. Bazı temel noktaları hakkında bahsetmek bu çalışmanın hedefidir. Kadın karakterler genellikle dönemin toplumsal normlarını yansıtır. Kadın karakterler sıklıkla cesur ve güçlü bireyler olarak tasvir edilir. Bu kadınlar, tehlikeli durumlarla başa çıkabilir, stratejik düşünme yetenekleriyle olayları yönlendirebilir ve bazen ana karakterlerin en büyük müttefikleri olabilirler. Örneğin, bazı masallarda kadın kahramanlar, erkek karakterlerin karşılaştığı zorlukları daha etkili bir şekilde aşar. Masallarda, kadınların rolü ve statüsü, toplumsal değerlerle paralel bir şekilde ele alınır. Kadın karakterler çoğu zaman ahlaki dersler vermek, iyi ve kötüyü ayırt etmek konusunda yol göstermek gibi işlevler üstlenirler. Bu da masalların eğitimsel ve öğretici yönünü destekler. Kadınlar genellikle ailevi ve toplumsal sorumlulukları üstlenen, koruyucu ve anaç roller üstlenirler. Bu özellikleriyle masallarda aile birliğinin ve toplumun devamlılığının simgesi olurlar. Bu çalışmada Özbek ve Türk halk sihirli masallarında kadınların kendine özgü yönleri ele alındı ve karşılaştırılma şeklinde tahlil edildi.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Özbek, Türk, Sihirli, Masal, Halk.

Abstract

Women have a special place and a different role in fairy tales, which are a type of folk oral literature. Since fairy tales reflect the cultural and social structure of the region, social values, traditions and norms are also processed through female characters. Therefore, how women are represented in fairy tales can also be considered a reflection of social changes and cultural interactions. In Uzbek and Turkish tales, the female figure often plays an important role and this figure stands out with various characteristics. It is the goal of this study to talk about some basic points. Female characters generally reflect the social norms of the period. Female characters are often portrayed as brave and strong individuals. These women can handle dangerous situations, direct events with their strategic thinking skills, and sometimes become the main characters' greatest allies. For example, in some tales, female heroes overcome the difficulties faced by male characters more effectively. In fairy tales, the role and status of women are discussed in parallel with social values. Female characters often undertake functions such as giving moral lessons and guiding them to distinguish between good and evil. This supports the educational and instructive aspect of fairy tales. Women generally take on protective and maternal roles, taking on family and social responsibilities. With these features, they become symbols of family unity and continuity of society in fairy tales. In this study, the unique aspects of women in Uzbek and Turkish folk magic tales were discussed and analyzed comparatively.

Keywords: Woman, Uzbek, Turkish, Magic, Fairytale, Folk.

BULAŞICI OLMAYAN HASTALIKLAR ve KADIN SAĞLIĞI
NONCOMMUNICABLE DISEASES AND WOMEN'S HEALTH

Özlem KARABULUTLU¹,

¹ Prof. Dr., Kafkas Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Anabilim Dalı, Doğum ve Kadın Sağlığı Hastalıkları Hemşireliği, Kars, Türkiye/ ORCID ID: 0000-0001-5307-5186

Tuğba KAVAS²

Uzman Ebe, Kafkas Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Anabilim Dalı, Kars, Türkiye
/ e-posta: tuba002015@gmail.com / ORCID ID: 0000-0001-8410-8702

Özet

Bulaşıcı olmayan hastalıklar dünya çapında kadınlar için başta gelen ölüm ve sakatlık nedenleri arasında yer alır. Kadın sağlığı için küresel gündemin yeniden şekillendirilmesi, kadınlarda bulaşıcı olmayan hastalıklardan kaynaklanan ölümlerin 2030 yılına kadar üçte bir oranında azaltılması hedefi ve aynı zamanda cinsiyete özgü yaklaşımların benimsenmesi temel amaçlardandır. Buna rağmen kadınlarda bulaşıcı olmayan hastalıklara yönelik küresel stratejilere yeterince destek verilmemiştir. Kadınlara yönelik bulaşıcı olmayan hastalıklarda yeterli kaynak ve politika oluşturmak hastalık yükünü azaltabilir. Literatür konu ile ilgili yapılmış çalışmaların çoğunun erkekler üzerinde yürütüldüğünü ve elde edilen bulguların kadınlar içinde geçerli olduğunu varsaymıştır. Erkek ve kadınlar arasındaki bu sistematik farklılıkların değerlendirilmesi ve politika yapıcılarının cinsiyete özgü bakım ve kaynak sağlaması gerekmektedir. Sonuç olarak bulaşıcı olmayan hastalıklarda mortalite ve morbiditede iyileştirmeyi sağlamak için cinsiyete özgü yaklaşımlar benimsenmelidir. Cinsiyete dayalı gösterge ve hedefleri bulaşıcı olmayan hastalık hedeflerine entegre etmek kanıt tabanını güçlendirecek ve kadın sağlığına pozitif yönde etki edecektir.

Anahtar Kelimeler: Cinsiyet, Kadın, Bulaşıcı Olmayan Hastalıklar, Eşitsizlik.

Abstract

Noncommunicable diseases are among the leading causes of death and disability for women globally. Reshaping the global agenda for women's health, aiming to reduce deaths from non-communicable diseases in women by one-third by 2030 and adopting gender-specific approaches, are key goals of the World Health Organization. Despite this, there has been insufficient support for global strategies to address noncommunicable diseases in women. Ensuring sufficient resources and policies on non-communicable diseases for women can alleviate the burden of disease. The literature has assumed that most of the studies on the topic have been conducted on men and that the findings obtained are valid for women as well. These systemic gaps between men and women require assessment, and policymakers need to provide gender-specific care and resources. Ultimately, gender-specific approaches should be adopted to improve mortality and morbidity in noncommunicable diseases. Integrating gender-based indicators and targets into noncommunicable disease targets will reinforce the evidence base and positively impact women's health.

Keywords: Gender, Women, Noncommunicable Diseases, Inequality.

Giriş

Dünya çapında ölüm ve sakatlığın başlıca nedeni olan bulaşıcı olmayan hastalıkların en yaygın nedenlerinin kardiyovasküler hastalıklar, kanser, solunum yolu hastalıkları ve diyabet olduğu ve

ölümlerin %80'inin bu nedenlerden kaynaklandığı bildirilmiştir. 2022 yılında Dünya Sağlık Örgütü her yıl on yedi milyon kişinin yetmiş yaşından önce bulaşıcı olmayan hastalıklar sebebiyle öldüğünü belirtmiş ve bu ölümlerin %86'sının düşük ve orta gelirli ülkelerde yaşandığı saptanmıştır (WHO, 2022).

Dünya Sağlık Örgütüne göre anne ölümlerinin %94'ü düşük ve orta gelirli ülkelerde meydana gelirken bu ölümlerin nedeninin önceden var olan risk faktörleri olduğu belirtilmiştir (WHO 2019). Kanıtlar 1992 ile 2015 yılları arasında diyabetin üç ile dört kat arttığını 2030 yılına kadar kadınlarda %33'e ulaşacağını göstermiştir (Rahman, 2017)

Dünya çapında kadınlar için hastalık yükü önemli ölçüde değişmiştir. Bulaşıcı hastalıklar kadar bulaşıcı olmayan hastalıklarda küresel olarak kadın sağlığını tehdit eden bir faktör olmuştur. Bulaşıcı olmayan hastalıkların %80'i düşük ve orta gelirli ülkelerde saptanırken çoğu zaman bulaşıcı hastalıklardan önce mortalite nedeni olmuştur (Peters ve ark. 2016). Alınan önlemlere rağmen bulaşıcı olmayan hastalıklar ülkeler genelinde ikinci plana atılmış, kadın sağlığında sadece cinsel ve üreme sağlığını iyileştirmeye yönelik politikalara ağırlık verilmiştir. Sonuç olarak 1990 yılından itibaren 100.000 canlı doğumda anne ölümlerinin oranı %44'e düşmüştür. Bu önemli bir gelişme olmakla birlikte Binyıl Kalkınma Hedefleri programının belirlediği %75 azalma hedefi tutturulamamıştır. 2000 yılındaki Binyıl Kalkınma Hedefleri'nin eyleme geçirilmesi sonucunda anne ölümlerinin sayısı 1990'da 385'ten, 2015 yılında 100.000 canlı doğumda 216'ya gerileyerek %44 azalma göstererek durum düşüşün 2000'den sonra büyük bir ivme kazandığını göstermiştir. Bölge olarak baktığımızda 1990'dan bu yana maternal mortalite oranındaki küresel düşüşün büyük ölçüde Güneydoğu Asya Bölgesi (%69) ve Batı Pasifik bölgesinden (%64) kaynaklandığı saptanmıştır (WHO 2015).

Bulaşıcı olmayan hastalıkların kadın sağlığı açısından öneminin büyük olmasına rağmen yapılmış çalışmaların sadece erkekleri kapsadığı, erkekler için elde edilen bulguların kadınlar içinde geçerli olduğu varsayımından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla kadın sağlığını küresel olarak optimize etmek için sağlık verilerinin toplanmasında cinsiyete özgü yaklaşımlar kullanılmalıdır (Peters ve ark. 2016). Yakın zamanda yapılan bir çalışmadan elde edilen bulgular eylem planlarının cinsiyete dayalı ihtiyaçları dikkate almadan nüfus odaklı bir yaklaşımın benimsendiğini ortaya koymuştur. Çalışmaya göre kadın sağlığına yönelik politikaların üreme sağlığının ötesine geçmemesi ve cinsiyete dayalı programların olmamasına dikkat çekilmiştir (Akhter ve ark. 2024). Kadınlarda bulaşıcı olmayan hastalıkların ihmal edilmesine birkaç varsayım neden olmuştur. Bunlardan birincisi kadın sağlığının yalnızca üreme kapasitesi problemleri üzerinden tanımlanması yönünde güçlü bir varsayımdır özellikle bu durum kısmen bir cinsiyet ayrımını göstermiştir. İkincisi bulaşıcı olmayan hastalıkların öncelikli olarak erkeklere atfedilmesidir. Üçüncü varsayım bulaşıcı olmayan hastalıkların sadece geliri yüksek olan ülkelere atfedilmesidir fakat durum tam tersinedir ve bulaşıcı olmayan hastalıklar düşük ve orta gelirli ülkelerde daha fazla görülür. Sonuncu varsayım ise bulaşıcı olmayan hastalıklara bağlı ölümün normal karşılanması ve maliyet tasarrufu olarak görülmesidir (Bonita ve Beaglehole 2014).

Kadınların yaşam süresinin erkeklerden uzun olması kadınlar için daha iyi bir yaşam senaryosunun olduğunu göstermez (Alimohammadian ve ark. 2017). Özellikle kırsal bölgelerde erkeklerin iş için göç etmesi kadın ekonomisine bağlı hanelerin artmasıyla kadınlarda bulaşıcı olmayan hastalıklara bağlı ölümler bireyleri yoksulluğa sürüklemekte ve sosyoekonomik durumu olumsuz etkilemektedir (Singh ve ark. 2023). Çözüm için sürdürülebilir sağlık sistemlerini geliştirmek ve verimli bir şekilde birincil bakım oluşturmak yer almıştır (Lichtman ve ark. 2018).

2000-2015 binyıl kalkınma hedefleri ve 2015-2030 sürdürülebilir kalkınma hedefleri mevcut sağlık hizmetine erişim eksikliklerini gidermek için uygulanan eylem planlarıdır. Her iki eylem planı da cinsiyet odaklı olmasına rağmen hedefe ulaşmada yetersiz kalmışlardır (Fehling ve ark. 2013). Bulaşıcı olmayan hastalıklarda cinsiyet eşitsizliklerini azaltmak için cinsiyete özgü sağlık hedeflerinin entegre edilmemesi ve politika yapıcıların bu yönde hizmet vermesi beklenir (Ngaruiya 2022).

Konuyla ilgili farkındalığı geliştirmek için birden çok örgüt kurulmuştur. Tıbbi topluluklar birden çok meslek alanında cinsiyet eşitliği ile ilgili sorunları ele almıştır. Örneğin Küresel Sağlık Üniversiteleri Konsorsiyumu akademide olan kadınlar için cinsiyet eşitliğine dikkat çekmek amacıyla 2018 yılında 'Akademik Kürsel Toplulukta Cinsiyet Eşitliği' adlı bir grup kurmuşlardır (Ngaruiya 2022). Kurulan bu örgütler sadece toplumsal statüyü savunmakla kalmayıp cinsiyet eşitsizliğine de dikkat çekmiştir.

Yapılan bu girişimler politikalarda bir değişime neden olsa da kurumsal ve evrensel düzeylerde daha fazla politikaya ihtiyaç duyulmaktadır (Khan ve ark. 2019).

Kaynaklar

Akhter, S., Kamruzzaman, M., Anwar, I., Banu, M. S., Reidpath, D. D., & Cameron, A. J. (2024). Knowledge of gendered needs among the planners and policy makers for prevention of NCDs in Bangladesh: a qualitative exploration. *International journal for equity in health*, 23(1), 110. <https://doi.org/10.1186/s12939-024-02186-4>

Alimohammadian, M., Majidi, A., Yaseri, M., Ahmadi, B., Islami, F., Derakhshan, M., Delavari, A., Amani, M., Feyz-Sani, A., Poustchi, H., Pourshams, A., Sadjadi, A. M., Khoshnia, M., Qaravi, S., Abnet, C. C., Dawsey, S., Brennan, P., Kamangar, F., Boffetta, P., Sadjadi, A., ... Malekzadeh, R. (2017). Multimorbidity as an important issue among women: results of a gender difference investigation in a large population-based cross-sectional study in West Asia. *BMJ open*, 7(5), e013548. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2016-013548>

Bonita, R., & Beaglehole, R. (2014). Women and NCDs: overcoming the neglect. *Global health action*, 7, 23742. <https://doi.org/10.3402/gha.v7.23742>

Fehling, M., Nelson, B. D., & Venkatapuram, S. (2013). Limitations of the Millennium Development Goals: a literature review. *Global public health*, 8(10), 1109–1122. <https://doi.org/10.1080/17441692.2013.845676>

Health in 2015: from MDGs, Millennium Development Goals to SDGs, Sustainable Development Goals.

https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/200009/9789241565110_eng.pdf;jsessionid=EA4A39B609E27625AF435907DEA70310?sequence=1 Adresinden 1 Eylül 2024 tarihinde alınmıştır.

Khan, M. S., Lakha, F., Tan, M. M. J., Singh, S. R., Quek, R. Y. C., Han, E., Tan, S. M., Haldane, V., Gea-Sánchez, M., & Legido-Quigley, H. (2019). More talk than action: gender and ethnic diversity in leading public health universities. *Lancet (London, England)*, 393(10171), 594–600. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(18\)32609-6](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(18)32609-6)

Lichtman, J. H., Leifheit, E. C., Safdar, B., Bao, H., Krumholz, H. M., Lorenze, N. P., Daneshvar, M., Spertus, J. A., & D'Onofrio, G. (2018). Sex Differences in the Presentation and Perception of Symptoms Among Young Patients With Myocardial Infarction: Evidence from the VIRGO Study (Variation in Recovery: Role of Gender on Outcomes of Young AMI Patients). *Circulation*, 137(8), 781–790. <https://doi.org/10.1161/CIRCULATIONAHA.117.031650>

Ngaruiya C. (2022). When women win, we all win-Call for a gendered global NCD agenda. *FASEB bioAdvances*, 4(12), 741–757. <https://doi.org/10.1096/fba.2021-00140>

Peters, S. A. E., Woodward, M., Jha, V., Kennedy, S., & Norton, R. (2016). Women's health: a new global agenda. *BMJ global health*, 1(3), e000080. <https://doi.org/10.1136/bmjgh-2016-000080>

Rahman, M. M., Akter, S., Jung, J., Rahman, M. S., & Sultana, P. (2017). Trend, projection, and appropriate body mass index cut-off point for diabetes and hypertension in Bangladesh. *Diabetes research and clinical practice*, 126, 43–53. <https://doi.org/10.1016/j.diabres.2017.01.008>

Singh, S. K., Chauhan, K., & Puri, P. (2023). Chronic non-communicable disease burden among reproductive-age women in India: evidence from recent demographic and health survey. *BMC women's health*, 23(1), 20. <https://doi.org/10.1186/s12905-023-02171-z>

World Health Organization. Noncommunicable disease (2022). Available: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/noncommunicable-diseases>. Adresinden 1 Eylül 2024 tarihinde alınmıştır.

World Health Organization. Maternal mortality (2019). Available: <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/maternal-mortality>. Adresinden 1 Eylül 2024 tarihinde alınmıştır.

MUROD MANSURNING “JUDOLIK DIYORI” ROMANIDA AYOL OBRAZLAR
FEMALE CHARACTERS IN MUROD MANSUR'S NOVEL "JUDOLIK DIYORI"

Sanobar TURSUNOVA

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti tayanch doktoranti,
Toshkent, O‘zbekiston

Abstrakt

Bu maqola Murod Mansurning “Judolik diyori” romanidagi ayollar obrazini tasnif va tadqiq qilishga qaratilgan. Muallif asarda kerakli o‘rinlarda muhokama, isbot-dalil bilan kerakli joyda nasihat, o‘git bilan asardagi muddaoni obrazlar qiyofasida oydinlashtirgan.

Bilamizki, Islomiyatda xotin-qizlar hurmat bilan ulug‘lanadi. Murod Mansur asarda bir qator xotin – qizlar obrazini yaratadi. Bular o‘z portreti, xarakteri bilan bir-biridan farq qiladi. Asarda asosiy obraz Salomxon aya, Marg‘uba, Mahfuza, Asol xola, Mubor xola, Huri amma kabilardir. Yozuvchi Salomxon obrazini oqila, mulohazakor, qanoatli, mehribon ayol sifatida tasvirlashga intiladi, haqiqiy o‘zbek ayolining real timsolini yaratadi. Muallif ayol obrazini yaratganda, qahramonlarning deyarli barchasiga samimiyat, ochiq ko‘ngillilik, mehnatsevarlik, mehr-oqibat tuyg‘ularini chuqur singdiradi.

Murod Mansur islom dinini yuksak ma‘rifat va pok axloq dini deb ataydi. Yuksak ma‘rifat, pok axloq bu ikkalasi qo‘shilsa inson martabalarini oshaveradi... Ana shu pok axloq, hayo-ibo, mehr-oqibat tuyg‘ularini asarda ayol obrazi orqali ko‘ramiz. Murod Mansur asarida insoniylik vazifalari, odob mas‘uliyati, muomala madaniyati, ayollarga hurmat ko‘rsatish kabi holatlarga guvoh bo‘lasiz.

Kalit so‘zlar: obraz, portret, xarakter, real, qahramon, tasvir, tasnif, tadqiq.

Abstract

This article focuses on the classification and research of the image of women in Murad Mansur's novel "The Land of Judaism". In the work, the author clarified the topic of the work in the form of images with discussion in the necessary places, advice in the right place with evidence and evidence.

We know that women are honored with respect in Islam. Murad Mansur creates a number of women and girls in the work. They differ from each other in their portrait and character. The main characters in the play are Salamkhan Aya, Marguba, Mahfuza, Asol Kholo, Mubar Kholo, Huri Amma. The writer strives to portray the image of Salamkhan as an intelligent, thoughtful, contented, kind woman, creates a realistic image of a real Uzbek woman. When the author creates the image of a woman, he deeply instills feelings of sincerity, open volunteering, hard work, and kindness in almost all of the characters.

Murad Mansur calls Islam the religion of high enlightenment and pure morality. If these two things are combined with high enlightenment and pure morals, human careers will increase... We can see these pure morals, modesty, and feelings of kindness through the image of a woman in the work. In the work of Murad Mansur, you will witness situations such as human duties, decency responsibility, culture of behavior, respect for women.

Keywords: image, portrait, character, real, hero, image, classification, research.

Ma‘lumki, badiiy asarda obraz va xarakter yarata olish har bir yozuvchi iste‘dodining bir qirradi sanaladi. Intelektual tarzda qayta yaratilgan, ruhiy ta‘siri va jonliligi bo‘lgan obrazlarga avloddan-avlodga yashovchi bo‘ladi. Bilamizki, dunyo adabiyotshunosligida adabiyoti o‘z millati, xalqi siymosi darajasiga ko‘tarilgan obrazlar bir talaygina. Jumladan, turk adabiyotida Feridey (“Choliqushi”), amerika adabiyotida Skarlet Ohara (“Shamollarda qolgan hislarim”), rus adabiyotidan Natasha Rostova (“Urush va tinchlik”), o‘zbek adabiyotidan esa ko‘z oldimizga albatta Kumush va Zaynab (“O‘tkan kunlar”) obrazlari ana shunday zabardast, o‘chmas qahramonlar sirasida gavdalanadi.

Barcha xalqlar adabiyotini kuzatadigan bo‘lsak, azal-azaldan ayol obrazi kulminatsion darajaga ko‘tarilganligining guvohi bo‘lamiz. O‘zbek adabiyotidagi ayol obrazlar deganda esa avvalo, ko‘z

oldimizga Abdulla Qodiriyning “O‘tkan kunlar” asaridagi Kumush, Zaynab obrazlari keladi. Kumush obrazi hayo-ibosi, o‘qimishliligi, matonati, irodasi bilan kitobxon mehrini qozonadi. Asarda o‘zbek ayollarining sadoqati, vafodorligi, jasorati to‘laqonli ochib beriladi.

Taniqli adib Murod Mansur nasr yo‘nalishida, xususan roman janrida faol ijod qilgan yozuvchidir. Uning “Judolik diyori” romani alohida o‘rin tutadi. Bu asarda bir qator ayollar obrazini yaratdi.

Murod Mansur takrorlanmas yorqin ayollar obrazini yaratishda kuchli mahorat ko‘rsatdi. Ayniqsa Salomxon aya obrazini kuzatganimizda bunga to‘liq amin bo‘lamiz. Maqsudxo‘janing onasi Salomxon aya oqila, mulohazakor, qanoatli, mehribon shuning barobarida qat‘iyatli ayol sifatida gavdalanadi. Salomxon falakning gardishi bilan tariqdek sochilib ketgan Ulug‘xo‘jaboy vakillarining omon qolganlari, bir-birilari bilan ahil bo‘lishlari, ajdodlariga xos diyonat, insoniylik g‘urur kabi fazilatlarni saqlab qolishlarida katta o‘rin tutadi. Salomxon yovuzlik va adolatsizlik qarshisida bosh egib turish tarafdori emas. U Sultonmurodning vatan erki uchun qilayotgan xatti-harakatlariga xayrixoh.

Sultonmurod Akmal o‘risga noloyiq harakatlari uchun “qishloqdan chiqib ket” degan talabni qo‘yadi. Akmal o‘ris Salomxon ayaning yoniga kelib dag‘dag‘a bilan “Asrandingizni yig‘ib oling” deganda Salomxon aya uni o‘tkir so‘zlari bilan qayirib tashlaydi. Salomxon ayaning xatti – harakatlari, so‘zlash tarzi, xarakteri Akmal o‘ris bilan bo‘lgan dialogidan bilib olish qiyin emas.

–“Bilaman, hamma sizga keladi, siz odil xotinsiz... Oyim achchiq kuldilar:

–Shunaqami? Odil ekanmi?

”Akmal o‘ris bir narsa sezganday tovsillanib qoldi.

Oyim esa dona-dona qilib qaytardilar:

–Odil bo‘lsam, agar qozilik menga qolsa, bilasanmi, nima hukm chiqarardim?

–Nima?

U uch soat muhlat beribdi-ku, men bir soatga qoldirmasdim... Sen odamlarning ichida bitgan qoramug‘san, xasmolsan-ku!...[1, 258].

Personajlarni ularning nutqi orqali xarakterlash Murod Mansur uslubining yetakchi xususiyatlaridan biri. Yozuvchining yutug‘i shuki, romandagi ayol obrazlarga qat‘iyat, kuchli irodani singdira olgan. Salomxon obrazining xatti harakatlarida davr ijtimoiy muhiti, ziddiyatlarini kitobxon ko‘z o‘ngida gavdalanirib mushohada yuritadi. Boshiga biron mushkul ish tushganlarga kayvoni sifatida biror yordam, jo‘yali maslahatlarini ayamaydigan Salomxon aya, payti kelganda g‘aliz kimsalarga nihoyatda murosasiz munosabatda bo‘ladi. “Salomxon aya, O‘zbek onalarining O‘zbek oyim darajasidagi yorqin adabiy obrazlaridan biri”,-deb e‘tirof etadi G‘ulom Karimov.

Murod Mansur Salomxon, Marg‘uba, Mahfuza obrazlariga o‘zbek ayollarining chinakam sabr-matonati, mehr-oqibati, sadoqatini singdirgan holda real hayotni tasvirlaydi, Adib xalqning ilg‘or vakillari ustida ishlar ekan, ularning madaniy saviyasi, ahloq prinsiplariga alohida e‘tibor beradi. Biz buni Salomxon aya, Marg‘uba, Mahfuza singari qator ijobiy qahramonlarda ko‘ramiz. Murod Mansur Salomxon aya obrazini O‘zbek oyim obraziga qiyoslaganda, uning qat‘iyatli, mehmonnavozligi O‘zbek oyimga tortib ketishiga, biroq, Salomxon ayani oqila, “mulohazakor”, qanoatli, mehribon ayol sifatida tasvirlashga intiladi. Yo‘qotish-u judoliklar Salomxon ayaning qalbida o‘chmas jarohat qoldirsa-da, yozuvchi asarda ayolning mustahkam irodasini sindirmaslikka harakat qiladi:

–“Janozadan keyin qoraxat kelib tursa nima deyaringniyam...-deb ming‘irlaydi amaki.

–Voy o‘lmasam, Bahridindinginadanmi?

–Oyim yuzini qo‘shqo‘llab changalladilar, etaklaridagi jiyda yer bilan bitta bo‘lib ketdi”[1,256].

Ayon bo‘lyaptiki, ruhiyat kechmishining portret ko‘rinishlari voqealar davomida ko‘rinish beradi. Adib Salomxon aya obrazi orqali haqiqiy o‘zbek ayolning real timsolini yaratishga intiladi.

Romanning asosiy qahramonlaridan yana biri – Marg‘uba obrazidir. Asarning sarguzasht voqealari Marg‘ubaning achinarli taqdiri bilan bog‘liq tarzda kechadi. Kuyovi Bahriddinning to‘y kuni yo‘qolishi Marg‘ubani qattiq iztirobga solidi. Bahriddin ta‘qibchilardan qochadi. Bahriddin jo‘rasi bilan kiyimlarini almashtirgani tufayli, uning o‘rniga jo‘rasini o‘ldirishadi. Qotillar jasadni tanimasdan “Bahriddin” deb ko‘mib yuborishadi. Bahriddinning tirikligidan bexabar Marg‘uba biroz vaqtdan so‘ng Sultonmurodga ko‘ngil qo‘yadi. Sultonmurod Marg‘ubaning Haybatga uzatilayotganini eshitib, uni olib qochadi. Sultonmurod Marg‘ubani nega olib qochadi? U Marg‘ubani birinchi nikohidagi kishiga yetkazishga jazm qiladi.

Asarda Marg‘uba haqida so‘z borar ekan, yozuvchi uning hayo, ibo kabi xislatlarini yaratadi. Yozuvchi ayolning taqdirini, iztiroblarini, kechmishlarini, ularning ichki dunyosini ham o‘ziga xos detallar vositasida mahorat bilan tasvirlaydi. Bu esa tabiiyki, asar ta‘sirchanligini yanada orttiradi.

Adib “Judolik diyori” asarida Asol xola, Hidoy xola, Haybatning onasi- “oppog‘oyim”, Mubor xola, Huri amma, kabi obrazlarning portretlari ham puxta ishlangan. Romanda Asol xolaning boshiga ko‘p og‘ir tashvishlar tushadi. To‘yi kuni chimildiqqa ham ulgurmay, bedarak ketgan, biroz vaqt o‘tib, o‘g‘li Bahriddinning o‘ldi, degan xabarini eshitgan Asol xolaning og‘ir ruhiy holati tasvirlanadi.

Yozuvchining mahorati shundaki, asardagi har bir obrazni ichki ruhiy holatini, xarakter-xususiyatini to‘laqonli ochib berishga, tasvirlashga harakat qilgan.

Xulosa o‘rnida shuni aytish mumkinki, muallif o‘ziga xos o‘rinda asarda ayol obrazlar yaratishga ega bo‘lgan va qahramonlarning xarakterini rang-barang qilib ko‘rsatishda, ayollarni e‘zozlash, ardoqlash, samimiyat, ochiq ko‘ngillilik, mehnatsevarlik, mehr-oqibat tuyg‘ularini kitobxon ongiga singdira olgan.

Foydalanilgan Adabiyotlar Ro‘yxati:

Murod Mansur ”Judolik diyori”. Birinchi kitob. Toshkent: Sharq, 2007-yil.

Murod Mansur ”Judolik diyori”. Ikkinchi kitob. Toshkent: Sharq, 2007-yil.

Qo‘shjonov M. ”Ijod ma‘suliyati”. Adabiy-tanqidiy maqolalar. Toshkent: 1981-yil.

Yo‘ldoshev B., Shodiyev Z. ”UFQ” TRILOGIYASINING LINGVOPOETIK TAHLILI MASALALARI. Monografiya. Samarqand: 2006-yil.

ПРОБЛЕМЫ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ ПРАВ ЖЕНЩИН В АТО ГАГАУЗИИ

PROBLEMS OF REALISATION OF WOMEN'S RIGHTS IN ATU GAGAUZIA

Светлана МИРОНОВА

Доктор политических наук, конференциар кафедры Публичного права Комратского государственного университета Республики Молдова, начальник Представительства Офиса Народного Адвоката Республики Молдова. ORCID ID: 0000-0002-6133-3656

Аннотация

В статье рассматриваются основные проблемы по продвижению гендерного равенства на территории АТО Гагаузии. The article discusses the main problems in promoting gender equality in the territory of the ATU Gagauzia.

Keywords: gender equality, methods of promoting human rights, rights protection issues. **Ключевые слова:** гендерное равенство, методы продвижения прав человека, проблемы защиты прав.

Несмотря на то, что в последнее время на территории Республики Молдова приняты нормативные рамки по обеспечению гендерного равенства, отмечаются и многочисленные проблемы в практическом их применении. В АТО Гагаузии по состоянию на 01.01.2024 года зарегистрировано 157845 человек, из которых – 82047 женщин и 75798 мужчин.

Сфера трудоустройства.

АТО Гагаузия по уровню средней заработной платы существенно отстает в темпах роста по сравнению со всей Республикой Молдова. Недостаточная профессиональная ориентация, существование половых стереотипов препятствуют избранию некоторых профессий из отдельных отраслей, которые являются преимущественно мужскими. Низкая заработная плата – это основное объяснение низкой привлекательности рынка труда в Молдове. В сфере трудоустройства существует разрыв в оплате труда мужчин и женщин. Согласно официальной статистики, опубликованной Департаментом статистики Республики Молдова 15 октября 2023 года, на сто женщин приходится 93 мужчины. Это соотношение меняется в зависимости от возраста. Например, на сто женщин старше 35 лет приходится 90 мужчин. А на сто женщин старше 65 — 61 мужчина. Женщины вступают в брак раньше, чем представители сильного пола. Обычно они выходят замуж в 25 лет, а мужчины заводят семью в 28. Высшее образование есть у 23% женщин. У мужчин этот показатель на 5% ниже. Кроме того, работающих женщин больше, чем мужчин. Зачастую они выбирают работу в сфере торговли, образования, здравоохранения и гостинично-ресторанном бизнесе. Меньше — в сельском хозяйстве, промышленности и строительстве. Однако их зарплаты на 14% ниже, чем у мужчин [1].

Разница в заработной плате женщин и мужчин объясняется многими факторами. Основными факторами, определяющими разницу в оплате труда мужчин и женщин, являются горизонтальная и вертикальная сегрегация. Таким образом, около половины женщин из сельской местности трудоустроены в сельскохозяйственном секторе и сфере услуг, где они выполняют самую малоквалифицированную работу и, соответственно, получают более низкую заработную плату, чем мужчины, занимающиеся наиболее квалифицированной работой. Другим фактором различий между заработной платой женщин и мужчин является наличие областей, в которых преобладают женщины, – “женские” виды деятельности (воспитание, здравоохранение), в которых заработные платы ниже, чем в секторах, где доля мужчин выше (строительство, транспорт). Кроме того, женщины недостаточно представлены наверху профессиональной пирамиды. Количество женщин превышает количество мужчин в категории государственных служащих низкого ранга.

На сегодняшний день не существует четких статистических данных, показывающих уровень миграции женщин и мужчин в АТО Гагаузии. Имеющиеся данные Национального Бюро статистики показывают лишь общую для всей Республики Молдова картину. Согласно проведенного социологического опроса среди жителей АТО Гагаузии 68 процентов мужчин и 49 процентов женщин хотя бы раз выезжали на заработки за рубеж (причем среди женщин старше 38 лет этот процент намного выше - 67%).

Женщины чаще жалуются на дискриминацию при трудоустройстве. Так, в приеме на работу отказывают молодым женщинам (возможность забеременеть), женщинам с маленькими детьми (возможность частых больничных), а также пожилым женщинам. Кроме того, женщине труднее заняться предпринимательской деятельностью из-за недостатка свободных финансовых средств и отсутствия необходимых знаний в области экономики. Доступ к существующим программам обучения в бизнес-сфере часто проблематичен из-за отсутствия или ненадлежащего информирования об этих программах. Также данные обучающие программы для женщин в сфере предпринимательства не распространяют своё действие на всю территорию АТО Гагаузии, а только на крупные населенные пункты.

Сфера участия в публичном и политическом процессе принятия решений

В регионе продолжает оставаться достаточно сильным стереотип о невозможности участия женщины в процессе управления, либо о слабых управленческих способностях женщины. При все этом, в АТО Гагаузия наблюдается положительная динамика в области вовлечения женщин в процесс принятия публичных и политических решений. Так, в 2015 году пост Башкана АТО Гагаузии впервые заняла женщина. Эта тенденция сохранилась и в 2023 году. На данный момент Башканом АТО Гагаузии также является женщина Гуцул Евгения. С 1 депутата- женщины в 5 созыве Народного Собрания АТО Гагаузии 2012-2016 года до 4-5 женщин –депутатов настоящего созыва. До 40 процентов возросло количество женщин – членов Исполнительного Комитета АТО Гагаузии. Среди примарского корпуса АТО Гагаузии появились две женщины (из 26 примэрий). В то же время женщины по-прежнему недостаточно участвуют как в избирательном, так и в политическом процессе и процессе принятия решений, хотя среди служащих избирательной сферы насчитывается до 95 процентов служащих-женщин. Важно то, чтобы тенденции роста числа женщин, участвующих в политической деятельности, будут удержаны и усилены. Основными факторами положительных изменений в данной области являются: изменение и гармонизация законодательства; соблюдение международных обязательств; применение политик и программ, воздействующих на менталитет населения относительно гендерных ролей женщин и мужчин в обществе и семье; устранение гендерных стереотипов и структурных барьеров (таких, как недостаточность услуг, направленных на уход за детьми дошкольного возраста, инвалидами /престарелыми людьми; негибкие графики работы женщин и мужчин). Женщины Молдовы в отличие от мужчин продолжают сталкиваться с дискриминацией в политической и публичной областях, определенной в большой мере существующими стереотипами и сексизмом.

При всём этом, установлены, что те женщины, которые рискнули выдвинуть свои кандидатуры на выборах, как правило, и побеждают. Исходя из этого, можно сделать вывод, что необходимо активизировать процесс выдвижения женщин для занятия государственных должностей.

Сфера социальной защиты и семьи

Система социальной помощи в своей классической форме и в нынешней структуре основывается на патриархальной модели общества, где именно женщины осуществляют неоплачиваемый уход за престарелыми лицами, детьми и больными людьми, а также на более активном вовлечении их в социальную и коммунитарную деятельность. Эта модель, основанная на идее, что в семье имеется доход, полученный как от оплачиваемой работы, так и от неоплачиваемой работы по уходу, существенно ограничивает социальное, политическое и экономическое участие женщин, которые преимущественно оказывают услуги по неоплачиваемому уходу, а также снижает роль мужчин в частной сфере.

В целом, отмечается рост предоставления некоторых социальных услуг, в частности если персональных ассистентов до 2018 году было 47, то уже в 2023 году – 223 человека, однако, реально нуждающихся в несколько раз больше. Действующее законодательство в области государственного социального страхования не содержит никакой дискриминации по отношению к плательщикам и бенефициарам социальных услуг (пенсия, пособия) по половому признаку. Однако, именно в силу слабого развития предоставления социальных услуг (персональный ассистент, мобильная бригада, служба «Респиро») социальной помощью может воспользоваться ограниченное количество бенефициаров.

В АТО Гагаузии открыт один центр временного размещения граждан, находящихся в ситуации риска. Есть настоятельная необходимость открыть социальное учреждение для агрессоров, т.к. им также необходимо предоставлять реабилитационные услуги.

В АТО Гагаузии отсутствует система организации досуга для семей с детьми, для пенсионеров. С учетом обстоятельства, что на данный период женщины выходят на пенсию в 61 год, а мужчины в 63, все они еще остаются достаточно активными, обладающими широкими знаниями и умениями. Ресурс пенсионеров можно использовать при организации различных мероприятий по типу привлечения к волонтерской деятельности. Также, необходимо продумать систему занятости для родителей с детьми, где можно было бы организовать совместный отдых мам и пап с детьми (дети смотрят мультик, а родители за чашкой чая беседуют и узнают о новых способах общения с детьми). Кроме этого, среди работников культуры практически все работники пенсионного возраста и скоро работать некому будет.

В АТО Гагаузии действует ограниченное количество поставщиков социальных услуг. Среди них необходимо назвать организации «Конкордия» (Конгаз), центр Святого Пантелеймона (Чадыр-Лунга), столовая «Матронушка» (Чадыр-Лунга), общественная столовая «Надежда» (Вулканешты), семья Иванчевых, которая открыла детский дом семейного типа и центр помощи жертвам насилия. Иванчевы действуют по собственной инициативе.

Для оказания помощи детям в ситуации риска действуют Чадыр-Лунгский интернат для детей-сирот, и всего три патронатные семьи. Отмечается тенденция усиления противодействия работе этих учебных учреждений и так называемой оптимизации. В последние годы для обустройства ребенка в эти учреждения необходимо получить направление Министерств Республики Молдова. В итоге уходит драгоценное время для помощи детям. Эти же учебные учреждения можно было бы переориентировать на оказание большого количества социальных услуг населению.

Кроме этого, необходимо увеличивать количество патронатных семей.

В АТО Гагаузии отсутствует единая база данных о поставщиках социальных услуг. Большая часть НПО, оказывающих социальные услуги, действуют временно, пока находятся на поддержке тех или иных доноров. Предполагается, что создание единой базы данных поставщиков социальных услуг сможет полнее учитывать как имеющиеся ресурсы, так и развивать социальный сектор помощи.

Сфера здравоохранения

Несмотря на конкретные меры, предпринимаемые в последние годы для улучшения состояния здоровья женщин и мужчин, по-прежнему существует ряд экономических и медико-социальных проблем, которые влияют на здоровье населения. Таким образом, женщины в сельской местности имеют более ограниченный доступ к качественным услугам в области здравоохранения и воспроизводства, что увеличивает количество проблем со здоровьем. Одной из медико-социальных проблем, которые сильно влияют на здоровье матерей, является частое прерывание беременности, часть которых осуществляется устаревшими методами и в небезопасных условиях. В регионе отмечается недостаток профильных врачей-специалистов. Увеличивается промежуток времени для получения той или иной медицинской услуги по причине больших очередей и малого количества предоставляемых медицинских услуг.

Необходимо отметить также, что большая часть людей трудоспособного возраста не имеет медицинский полис по причине неофициального трудоустройства.

Из социологического опроса населения ясно, что только 22% женщин и 31% мужчин оценили своё здоровье как хорошее. Каждый десятый женщина и мужчина оценили своё здоровье как неудовлетворительное.

Исходя из изложенного выше, следует обеспечить разработку и ориентирование политики в области здравоохранения на нужды женщин и мужчин, обусловленные как биологическими, так и социально-экономическими и культурными аспектами.

Сфера насилия и торговли людьми

На нынешнем этапе в сфере насилия и торговли людьми в АТО Гагаузии была проведена определенная работа. Так, была создана комиссия по предотвращению торговли людьми, которую возглавила заместитель Башкана по социальным вопросам. Были созданы и другие институциональные структуры, обладающие особыми полномочиями: региональная комиссия в области насилия в семье. Начинает развиваться сеть услуг для жертв торговли и насилия, проводится работа по формированию интегрированной автоматизированной системы случаев насилия в семье. Профилактика правонарушений на семейно-бытовой почве одно из приоритетных направлений национальной политики по защите семьи, которая включает в себя соблюдение фундаментальных принципов, регламентирующих семейных отношений по соблюдению прав членов семьи на жизнь без насилия.

Согласно указаниям Генерального Инспектората Полиции МВД РМ Управлением Полиции АТО Гагаузия был разработан план действий по проведению профилактических мероприятий и в целом недопущения правонарушений в семейных отношениях. Во все подчиненные подразделения УП Гагаузии были направлены соответствующие указания. На данный период состоит на учёте: - 101 семейный дебошир (Комрат- 54, Чадыр-Лунга-24, Вулканешты-23).

Также, необходимо отметить функциональные изменения в работе полиции. Сейчас полиция осталась единственным актором защиты жертв насилия. Социальные службы и прамары не имеют достаточных средств для оказания помощи жертвам насилия.

Одновременно отмечается недостаточный уровень осознания обществом проблемы насилия в семье как нарушения прав человека; низкий уровень подготовки специалистов в различных областях по установлению, регистрации и соотнесению случаев насилия в семье; недостаточность квалифицированных людских ресурсов и финансовых ресурсов для оказания помощи жертвам насилия в семье и работы с семейными агрессорами; отсутствие механизмов установления, обработки и разрешения феномена сексуального домогательства; недостаточность служб по оказанию помощи и защите жертв; отсутствие услуг по ресоциализации семейных агрессоров; несовершенство механизма мониторинга и оценки в области насилия и торговли людьми.

Закон N 436-XVI от 28.12.2006 в пункте г) ст. 29 устанавливает полномочия примаров в сфере предотвращения насилия в семье, но на данный момент полиция выявляет проблему, но работать с агрессорами некому. Предлагается ввести специальные обязательные курсы для агрессоров. Кроме этого, при ежегодном отчете примар должен отдельной строкой отчитаться о том, что именно сделано в данной административно-территориальной единице по предотвращению насилия в семье и алкоголизации населения.

В области насилия в семье также отмечается наличие стереотипов, которые проявляются в поговорке: бьёт, значит любит. В регионе наметилась тенденция по усилению роли полиции в разрешении семейных споров и оказании помощи жертвам насилия в семье, при недостаточной активности и оснащённости социальных ассистентов.

Следовательно, при данных проблемах, необходима более слаженная работа местных и региональных органов власти по продвижению гендерного равенства в регионе.

Библиография:

<https://news.mail.ru/society/35052358/?frommail=1>

Закон N 436-XVI от 28.12.2006 «О местном публичном управлении»

Национальное Бюро Статистики Республики Молдова – *Гендерное равенство в Республике Молдова*

UN Women Молдова – *Обзор гендерного равенства в Молдове.*

FACTORS FOSTERING FEMALE EMPLOYMENT

Adirek Vajrapatkul

Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand

Pinmanee Vajrapatkul

Srinakharinwirot University, Thailand

Abstract

This study aims to investigate the key factors fostering female employment across different sectors. The research employs a mixed-methods approach, incorporating both quantitative and qualitative data. A survey is conducted among 500 employed and unemployed women from urban and rural areas, followed by in-depth interviews with 50 women to capture their personal experiences in the job market.

The study identifies three main factors influencing female employment: education, childcare availability, and flexible working conditions. Quantitative data reveals that women with higher education levels are more likely to be employed, particularly in skilled sectors like healthcare and education. The availability of affordable childcare services also plays a crucial role, allowing women to balance work and family responsibilities. Furthermore, flexible working conditions, including remote work and part-time options, significantly contribute to higher employment rates among women, especially those with caregiving duties.

Qualitative findings highlight social and cultural barriers, such as gender stereotypes and discrimination in hiring processes, which can hinder women's participation in the workforce. The study concludes that addressing these barriers through policy reforms, education initiatives, and workplace flexibility is essential for promoting female employment.

Keywords: female employment, childcare availability, flexible working conditions.

ROMANIAN WOMEN WHACHING INDIAN TV SERIES

Valentina MARINESCU

Professor, University of Bucharest, Faculty of Sociology and Social Work, Department of Sociology,
Bucharest, Romania, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9882-5902>

Ramona MARINACHE

Lecturer, University of Bucharest, Faculty of Letters, Department of Cultural Studies, Bucharest,
Romania, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4072-8253>

Abstract

In 1990s Romania was witnessing its first steps into the democratic era. Everything was changing; every aspect of social, cultural and political life was experiencing transformation in different degrees. This also happened regarding the broadcast media, especially television – from the emergence of private television channels to opening the Romanian market to TV production from all over the world. In this presentation we will focus only on the way in which Indian TV series were viewed by Romanian women's. Based on a researched based on interviews, in this presentation we will put the emphasis on Indian cultural products – the type of products, the ways in which they are spreading, the description of the consumers, the ways in which Indian products have shaped the image of Indian culture in Romania. The Indian example, amongst the Japanese and Korean ones, is a great one for the use of soft power – the export of popular culture in order to attract.

Keywords: cultural value, India, Women, audience

WOMEN MOTORCYCLISTS – SOCIOLOGICAL INSIGHTS

Lecturer, Ramona MARINACHE

University of Bucharest, Faculty of Letters, Department of Cultural Studies, Bucharest, Romania.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4072-8253>

Professor, Valentina MARINESCU

University of Bucharest, Faculty of Sociology and Social Work, Department of Sociology, Bucharest, Romania . ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9882-5902>

Abstract

Sociology is a science in search of the foundations of society/societies. In order to identify the building blocks of a society at a given time/period it needs to remain well grounded into the micro, mezzo and macro levels of social reality. In its early years sociology studied mostly social problems, but in time it became also interested in unproblematic realities with the purpose of discovering how a reality emerged and what role it plays in a society. This view could be also seen replicated at micro level, in the case of motorcycling the focus was first on deviant subcultures, outlaws, and, as the practice changed, on the meaning of it in the main culture. In this presentation, using the case of motorcycle studies on women motorcyclists, we will present the ways in which we could improve our sociological understanding at the macro level by frequently revisiting the micro level.

Keywords: motorcycling, mobility, moto-mobility

LATIN AMERICAN WOMEN WHO REMAINED IN THE SYNTHESIS OF HISTORICAL MEMORY

Perez Gamon Carolina Margarita

Student of the Specialization in National and Latin American Thought
Universidad Nacional de Lanús, Humanidades Buenos Aires Argentina
ORCID.ORG: 0000-0002-4600-1039

Abstract

This study is intended as an exhaustive investigation of the historical experience of women in Latin America and the Caribbean, with a particular focus on the pre-Columbian Aztec and Inca civilizations. Through a qualitative analysis of various primary and secondary sources, it seeks to rewrite the traditional historical narrative, granting women a role that has been historically underestimated. In particular, the figure of Malinche will be analyzed as an emblematic case of the complex relationship between gender, power and colonization. Likewise, the situation of women in the Aztec and Inca empires will be explored, with the aim of revealing the gender structures and social roles assigned to women in these societies. The research focuses on identifying and analyzing the strategies used by women to exercise their agency and transform their environment, thus challenging the dominant patriarchal structures. Special attention will be paid to the manifestations of female autonomy and power, as well as to the solidarity networks that women established. Preliminary results indicate a great diversity and complexity in female experiences, challenging stereotypical and reductionist views. Indigenous women were not mere passive objects of history, but active historical subjects who constructed their own identities and fought for their rights. Conclusions: This study contributes to a constantly growing field of research, which seeks to revalue the role of women in history and build more just and equitable narratives. The findings of this research have important implications for understanding the historical processes of Latin America and the Caribbean, as well as for contemporary feminist struggles. By making visible the multiple ways in which women have participated in the construction of their societies, we seek to generate new perspectives that allow us to build more just and equal futures.

Keywords: Women, Latin America, power, society

**INDIAN SOCIETY AND GENDER-BASED VIOLENCE: AN ANALYSIS OF DOMESTIC
CRIMES AGAINST WOMEN**

Radja Kumari

Lecture, Chitkara University, Punjab.

Abstract

Gender-based violence, particularly domestic crimes against women, is a critical issue in contemporary Indian society. Domestic violence has become an unfortunate and persistent reality for many women, violating their fundamental human rights. This form of violence, often concealed behind closed doors, reflects deeply ingrained power imbalances between men and women, rooted in historical discrimination. Despite the rapid modernization of the world, the condition of women and girls in India has seen limited progress, with their rights continuously being undermined. This paper explores the systemic violation of women's rights and proposes actionable measures for their empowerment. It specifically addresses how the lack of power among women serves as the primary cause of this violence.

360

Keywords: domestic violence, gender-based violence, dowry, legal statutes, women's empowerment

THE PORTRAYAL OF WOMEN IN PAKISTANI CINEMA: A CRITICAL ANALYSIS

Saleh SALEEM

Dr., National School of Public Policy, Lahore

Abstract

This study critically examines the depiction of women characters in Urdu and Punjabi films produced in Pakistan. Through a content analysis of forty-eight films, the research explores the ways in which women are portrayed and the extent to which these portrayals reflect the realities of Pakistani women. Drawing on feminist research methodologies, the analysis reveals that the characters often perpetuate negative stereotypes and fail to address the complex issues faced by women in Pakistani society. The study concludes that the portrayal of women in Pakistani cinema is largely shaped by patriarchal assumptions and fails to accurately represent the diverse experiences and agency of Pakistani women.

Keywords: Pakistani cinema, women's representation, gender stereotypes, feminist film analysis, South Asian cinema

WOMEN'S HISTORY AND GENDER STUDIES: EVOLVING PERSPECTIVES AND METHODOLOGICAL CHALLENGES

Guldana KUNDAGALI

PhD student, Buketov University, Kazakhstan

Abstract

The field of Women's History has emerged as a critical area of scholarly inquiry, focusing on the roles, contributions, and lived experiences of women throughout history. Historically marginalized in mainstream historical narratives, women's contributions have often been overlooked or underrepresented in the analysis of political, social, economic, and cultural developments. This study delves into the evolution of Women's History as an academic discipline, exploring its methodological frameworks and the intellectual challenges it poses to traditional historiography. By critically engaging with political institutions, economic structures, and cultural practices, Women's History seeks to recover and re-evaluate the narratives that have excluded women or rendered their roles invisible.

The paper examines how scholars have developed innovative methods, such as intersectional and feminist approaches, to address the complexities of women's lived experiences across different historical contexts. It also addresses the transformation of historical inquiry by highlighting women's agency, achievements, and perspectives, which have historically been minimized or distorted. The relationship between Women's History, Gender Studies, and Feminist History is analyzed to understand how these interdisciplinary approaches contribute to a deeper understanding of the gendered nature of historical narratives. Furthermore, the study emphasizes the importance of reinterpreting primary sources and historical data to challenge existing gender biases in traditional historical scholarship.

This paper concludes that while significant progress has been made in recognizing Women's History as a legitimate academic discipline, there remain ongoing challenges in ensuring that women's experiences are fully integrated into broader historical analyses. Future research should continue to explore innovative methodologies and theoretical frameworks to expand our understanding of women's roles in history.

Keywords: Women's History, Gender Studies, Feminist History, historiography, interdisciplinary research, gender perspectives

WOMEN IN IRANIAN DISASTER FAMILIES: NEEDS AND EXPERIENCES

Nasima AFFETTI

PhD student., İslam azad University, Iran

Abstract

This study investigates the multifaceted experiences and needs of women in Iranian families impacted by disasters. Drawing on both qualitative and quantitative data from various research projects conducted in disaster-affected regions, the analysis explores women's roles and challenges across several key areas: disaster response behavior, personal health (including reproductive health and the specific needs of pregnant women), livelihood responsibilities, and marital relationships.

The findings highlight the unique ways in which women are affected by disasters, often bearing a disproportionate burden in terms of household responsibilities, healthcare access, and economic stability. The study also identifies the critical role women play in disaster response and recovery efforts. Understanding these experiences and needs is essential for developing effective interventions and strategies that address women's specific vulnerabilities and empower them to cope with and recover from disasters.

Keywords: disaster, women, family, Iran, gender, vulnerability, resilience, recovery

**PALESTINIAN WOMEN IN PEACEBUILDING: CONFLICT MITIGATION AND
CHALLENGES**

Januzak ALMANBET

Dr., K.Jubanov University, Kazakhstan

Mohammad Abdi SALAM

PhD Student., K.Jubanov University, Kazakhstan

Abstract:

This study critically examines the role of Palestinian women in peacebuilding efforts, particularly in collaboration with Israeli counterparts. It explores the necessity and significance of women's engagement in mitigating conflict and accelerating peace processes in the context of the protracted Israeli-Palestinian conflict. The analysis begins by defining the concept of "peacebuilding" through a gendered lens, focusing on the unique contributions and perspectives that Palestinian women bring to conflict resolution and peace efforts.

Through a qualitative research methodology, including case studies, interviews, and document analysis, the study assesses the scope and impact of women's participation in grassroots and institutional peacebuilding initiatives. It also addresses how women's empowerment and leadership have evolved in response to the rapidly changing political and social landscapes of the region, and how these shifts have influenced their ability to act as mediators and peacebuilders. Special attention is given to the challenges Palestinian women face, such as social and political marginalization, security concerns, and the continuous barriers posed by the occupation and internal dynamics.

Ultimately, the study highlights the critical importance of incorporating women into peacebuilding frameworks to create sustainable peace, drawing connections between women's empowerment, conflict mitigation, and counter-extremism efforts. The study calls for enhanced support for women's leadership and deeper inclusion in formal and informal peace processes.

Keywords: peacebuilding, Palestinian, Israeli, women's empowerment, conflict mitigation, counter-extremism

**TÜRK MITOLOJISİNDEKİ KADIN KARAKTERLERİN SOVYET SOSYALİZMİ
DÖNEMİNDE İNCELENMESİ: ÖZBEKİSTAN ÖRNEĞİ**

*THE STUDY OF FEMALE CHARACTERS IN TURKISH MYTHOLOGY DURING SOVIET
SOCIALISM: THE CASE OF UZBEKISTAN*

Dilbar HAYDAROVA

Doktora öğrencisi, Ali Şir Nevai Üniversitesi, Karşılaştırmalı Edebiyat, Dilbilim ve Çeviribilim
Bölümü, Taşkent, Özbekistan/ ORCID ID: 0009-0006-3690-6498

Zhuldyz SAKHI

Dr., İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul
ORCID ID: 0000-0002-8608-7498

Özet

Bu çalışma, Sovyet dönemi boyunca Özbek mitolojisinde kadın karakterlerin nasıl ele alındığını incelemektedir. Türk kökenli halkların yaşadığı Turan bölgesinde, Türk mitolojisi üzerine ilk araştırmalar Rus İmparatorluğu ve Sovyet döneminde yapılmıştır. Bu süreçte, Rus bilim insanları ve yerel araştırmacılar mitoloji çalışmalarına önemli katkılarda bulunmuştur. Özellikle B. M. Zhirmunsky, R. N. Bezertinov, N. Ya. Bichurin, L. N. Gumilyov ve İ. V. Stebleva gibi isimler, Özbek mitolojisinin gelişiminde etkili olmuştur.

Çalışma, literatürde yer alan bilim insanlarının çalışmalarına dayanarak Özbek mitolojisinde kadın karakterlerin yerini ve önemini analiz etmektedir. Umay Ana, Ak Ana, Alvasti ve Mortu gibi mitolojik figürlerin Sovyet dönemi bilimsel çalışmalarında nasıl ele alındığı irdelenmiştir. Çalışma sonucunda, Türk edebiyatında mitolojik imgelerin önemi ve bu mitlerin farklı dinlerden etkilenecek geliştigi ortaya konmuştur. Ayrıca Umay Ana figürünün eski ve modern Türk halklarının kültürlerinde önemli bir yere sahip olduğu Skobelov 'nun çalışmasında arkeolojik delillerle de desteklendiği tespit edilmiştir.

Bu çalışmada, Sovyet araştırmalarının Özbek mitolojisindeki kadın karakterlere yönelik yaklaşımını anlamak amacıyla literatür taraması ve kaynak incelemesi yapılmıştır. Ak Ana, Umay Ana, Alvasti ve Mortu gibi mitolojik karakterlerin Sovyet dönemi boyunca nasıl yorumlandığı ele alınmış ve bu dönemin mitoloji çalışmalarındaki önemine dikkat çekilmiştir. Böylelikle, Sovyet döneminin hem yerel hem de küresel mitoloji literatürüne katkıları vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mitoloji, Özbek Folkloru, Kadın Karakterler, Sovyet Araştırmaları, Umay Ana.

Abstract

This study examines how female characters in Uzbek mythology were addressed during the Soviet period. In the Turan region, where Turkic peoples reside, the first research on Turkic mythology was conducted during the Russian Empire and Soviet periods. During this process, Russian scholars and local researchers made significant contributions to the study of mythology. Notably, figures such as B. M. Zhirmunsky, R. N. Bezertinov, N. Ya. Bichurin, L. N. Gumilyov, and I. V. Stebleva played a crucial role in the development of Uzbek mythology. Based on the work of these scholars in the literature, this study analyzes the place and importance of female characters in Uzbek mythology. It explores how mythological figures such as Umay Ana, Ak Ana, Alvasti, and Mortu were treated in Soviet-era scholarly research.

The study reveals the significance of mythological imagery in Turkic literature and demonstrates how these myths evolved under the influence of various religions. Furthermore, the work of Skobelov highlights the importance of the Umay Ana figure in both ancient and modern Turkic cultures, supported by archaeological evidence.

In this study, a literature review and source analysis were conducted to understand the Soviet approach to female characters in Uzbek mythology. The interpretations of mythological characters like Ak Ana, Umay Ana, Alvasti, and Mortu during the Soviet period were examined, drawing attention to the significance of this era in mythological studies. Thus, the contributions of the Soviet period to both local and global mythology literature were emphasized.

Keywords: Mythology, Uzbek Folklore, Female Characters, Soviet Research, Umay Ana.

**KADINLARDA ADİL DÜNYA İNANCI İLE İNTERNET ÖZGECİLİĞİ ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**
*INVESTIGATING THE RELATIONSHIP BETWEEN BELIEF IN A JUST WORLD AND INTERNET
ALTRUISM IN WOMEN*

Sümeyye Bilgiz AKBAYIR¹,

¹ Öğr.Gör.Dr. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Programı,
Erzurum, Türkiye / ORCID ID: 0000-0001-5373-9712

Özet

İnternet özgeciliği, bireyin sanal ortamda çıkar gözetmeksizin yaptığı yardım davranışları olarak tanımlanır. İnternetin anonimlik ve kolay erişilebilirlik özelliklerine sahip olması, sanal ortamda özgeci davranışlar için uygun ortam oluşturur. İnternet kullanıcı tabanının önemli bir bölümünü kadınlar oluşturmaktadır. Ayrıca kadınlar internette daha fazla özgeci davranışlar sergilemektedir. Bu açıdan kadınların internet özgeciliğini etkileyen faktörlerin belirlenmesi önemlidir. Bu araştırma, kadınların adil dünya inançlarının internet özgeciliği üzerindeki etkisini incelenmeyi amaçlamıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 260 yetişkin kadın oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, 'Demografik Bilgi Formu', 'Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği' ve 'İnternet Özgeciliği Ölçeği' kullanılmıştır. Araştırmada SPSS 24.0 programı kullanılmış olup, Pearson korelasyon analizi ve regresyon analizi yapılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, kadınların adil dünya inançları ve internet özgeciliği arasında pozitif yönde, orta düzeyde anlamlı ilişki bulunmaktadır. Ayrıca kadınların adil dünya inançlarının, internet özgeciliğinin %10'unu açıkladığı belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre yaşadığı dünyayı adil olarak kabul eden kadınların, internette daha özgeci olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: kadın, adil dünya inancı, internet özgeciliği, özgecilik

Abstract

Internet altruism is defined as an individual's helping behaviors in a virtual environment without any self-interest. The anonymity and easy accessibility of the internet creates a suitable environment for altruistic behaviors in the virtual environment. Women constitute a significant portion of the Internet user base. Women also exhibit more altruistic behavior online. In this respect, it is important to determine the factors that affect women's internet altruism. This research aimed to examine the effect of women's just world beliefs on internet altruism. The study group consists of 260 adult women. The 'Demographic Information Form', 'General Just World Belief Scale', and 'Internet Altruism Scale' were used as data collection tools in the study. SPSS 24.0 program was used in the study and Pearson correlation analysis and regression analysis were performed. According to the findings obtained as a result of the research, there is a positive and moderately significant relationship between women's just world beliefs and internet altruism. In addition, it was determined that women's just world beliefs explained 10% of internet altruism. According to these results, it can be said that women who accept the world they live in as fair are more altruistic online.

Keywords: women, just world beliefs, internet altruism, altruism

YENİ UYGUR TÜRKÇESİNDE “KADIN” İLE İLGİLİ SÖZ VARLIĞI
VOCABULARY RELATED TO “WOMEN” IN NEW UYGHUR TURKISH

İdris ÇETİN¹

¹Doktora Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı
Anabilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı, Erzurum / ORCID ID: [0000-0002-3975-5801](https://orcid.org/0000-0002-3975-5801)

Özet

Kadın Türk kültüründe önemli bir yere sahiptir. Türk tarihi boyunca hem aile içerisinde hem de siyasi ve sosyal hayatta önemli birtakım roller üstlenmiştir. Türkçenin tarihî ve çağdaş lehçelerinde kadını merkeze alan pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların bir kısmı toplumsal hayatta kadının yeri üzerineyken bir kısmı da dilde kadın ile ilgili söz varlığı üzerinedir. Şüphesiz bir dilin kadın ile ilgili, özellikle kadının toplumdaki yeri veya kadının tavır, huy, hâl ve hareketiyle ilgili, söz varlığı o dili konuşanların kadına bakış açısını da bir ölçüde yansıtır.

Bu çalışmada, Güney-Doğu Türk Lehçeleri grubuna mensup Yeni Uygur Türkçesinin “kadın” ile ilgili söz varlığı ele alınmıştır. Kaynak olarak Yeni Uygur Türkçesi sözlükleri kullanılmıştır: *Uygur Tiliniñ İzahlıq Lugiti* adlı altı ciltlik sözlük, Emir Necipoviç Necip’in İklil Kurban tarafından Türkçeye çevrilen *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü* vs.

Yeni Uygur Türkçesi sözlükleri taranmak suretiyle derlenen “kadın” ile ilgili söz varlığı kavram alanlarına göre altı başlıkta ele alınmıştır: 1. Yaşa Bağlı Adlandırmalar 2. Aile ve Akrabalık İlişkileri 3. Toplumsal Konum, Görev, Meslek 4. Organlar ve Vücut Bölümleri 5. Kadınla İlişkilendirilen Ögeler 6. Kadınla İlgili Nitelendirmeler.

Böylece Yeni Uygur Türkçesinde “kadın” ile ilgili söz varlığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş Türk Lehçeleri, Yeni Uygur Türkçesi, Söz Varlığı, Kadın.

Abstract

Women have an important place in Turkish culture. Throughout Turkish history, she has assumed important roles both in the family and in political and social life. There have been many studies focusing on women in historical and contemporary dialects of Turkish. While some of these studies are on the place of women in social life, some of them are on the vocabulary related to women in the language. Undoubtedly, the vocabulary of a language about women, especially about women’s place in society or women’s attitude, temperament, state and behavior, reflects the perspective of the speakers of that language to some extent.

In this study, the vocabulary of New Uyghur Turkish, which belongs to the group of South-Eastern Turkish dialects, related to “women” is discussed. New Uyghur Turkish dictionaries were used as a source: The five-volume dictionary called *Uygur Tilining İzahli Lugati*, Emir Necipoviç Necip’s Dictionary of New Uyghur Turkish translated into Turkish by İklil Kurban etc.

The vocabulary related to “women” compiled by scanning the dictionaries of New Uyghur Turkish is discussed under six headings according to the concept areas: 1. Age Related Names 2. Family and Kinship Relations 3. Social Position, Duty, Profession 4. Organs and Body Parts 5. Elements Associated with Women 6. Qualifications Related to Women.

Thus, it was tried to reveal the vocabulary related to “women” in New Uyghur Turkish.

Keywords: Contemporary Turkish Dialects, New Uyghur Turkish, Vocabulary, Women.

Giriş

Kadın Türk kültüründe önemli bir yere sahiptir. Eski Türk devletlerinde emirnamelerin yalnız hakan namına değil, hakan ve hatun namına müştereken imza edilmesi, resmî toplantılarda hakanın hatundan ayrılmaması kadının sahip olduğu bu önemli mevkiiden kaynaklanmaktadır (Köprülü 2003: 41). Eski Türk geleneklerinde ve halk destanlarında kadın çocuğunun ilk ve başlıca mürebbisi, eşinin en fedakâr yoldaşı, ocağın temeli ve bütün faziletlerin menşei (Köprülü 2003: 193) kısacası “*evin sahibi*” (Ögel 2001: 251), Dede Korkut’taki ifadesiyle “*evin dayağı*”dır (Ergin 2013: 18). O, sadece evde değil çarşıda pazarda, tarlada, hayatın her alanında her zaman eşinin yanındadır.

Türk kültüründe bunca önemli yere sahip olan “kadın”ın Türk dilinde de bu önemli mevkiini ifade eden, akrabalık bağlarını, ailevî, sosyal ve hukukî durumunu yansıtan, zengin bir söz varlığı bulunmaktadır.

Çalışmamızda Türk dilinin Güney-Doğu lehçeleri grubuna mensup Yeni Uygur Türkçesinde “kadın” ile ilgili söz varlığı bir araya toplanmıştır. Atasözleri bu çalışmanın dışında tutulmuştur (Yeni Uygur Türkçesinde kadınlarla ilgili atasözleri için bk. Karaman 2016). Çalışmamızda Yeni Uygur Türkçesinin en kapsamlı sözlüklerinden *Uygur Tiliniñ İzahlık Lugiti* adlı altı ciltlik sözlük ile Emir Necip Necipoviç’in *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü* (Ankara 1995) taranmış zaman zaman Yeni Uygur Türkçesinin diğer sözlüklerine de başvurulmuştur.

Yeni Uygur Türkçesi XV. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar Orta Asya’da yazı dili olarak kullanılan Çağatayca Türkçesinin devamı olup bugün Doğu Türkistan’da yazı dili olarak kullanılmaktadır. Çağatay Türkçesi sözlüklerinde “kadın” ile ilgili söz varlığı daha önce Oğuz Ergene tarafından işlenmiştir (Ergene 2020). Çalışmamızda Oğuz Ergene’nin tasnifini esas alınmış, böylelikle Çağatay Türkçesi ile devamı niteliğindeki Yeni Uygur Türkçesinde “kadın” ile ilgili söz varlığının mukayesesine imkân verilmesi hedeflenmiştir.

Kadınla İlgili Söz Varlığı

1. Yaşa Bağlı Adlandırmalar

boyğa yetken “ergenlik yaşına gelen kız” YUTS 49b.

büvi “yaşlı kadın, hanım, nine” YUTS 55b.

cuvan (Far.) “evli genç hanım” YUTS 65a, “toy kılğan, öylük bolup kalğan yaş ayal, çokan” (evli kadın, evli genç kadın) UTİL II, 583a.

çokan “evlenmiş genç bayan” YUTS 84b; “yaş ayal, cuvan” (genç kadın, evli genç kadın) UTİL II, 690a.

çoñ hotun “kocanın büyük karısı” YUTS 85a.

hanım 1. “hanım, bayan” YUTS 161a; 2. “saygı için kadın adlarına eklenir: Feride Hanım” UTİL II, 825b; 3. “refika, eş, kadın” UTİL II, 825b. Krş. **hénim**

hénim “hanım” YUTS 16a. Krş. **hanım**

hotun evlenmiş, düğün yapmış, evli genç kız, “turmuşka çıkkan, toy kılğan kız, cuvan” UTİL II, 856a.

kağvaş “homurdanan yaşlı kadın” YUTS 217a.

kélinçek “yeni evli gelin (genç gelin)” YUTS 197b.

ķéri kız, evlenmemiş, evde kalmış, yaşı büyük (kız), “turmuşka çıkmay oturup kalğan, yéşi çoñ” UTİL IV, 374b.

kempir (<Far. kempîr) “yaşlı kadın, nine” YUTS 194b; “ķériğan ayal, ķéri hotun” (yaşlanmış kadın, yaşlı kadın) UTİL IV, 554b.

kız “kız” YUTS 240a; “balağet yéşığa yetmigen, balağetke yetsimu téhi toy kılmıgan, yatlık bolmıgan ayal” (olgunluk çağına ermemiş, evli olmayan bayan) UTİL IV, 401a.

kızcaq “küçük kız” YUTS 240a; “kiçik kız, yaş kız” (küçük kız, genç kız) UTİL IV, 403a.

köç “(ağız) hatun” YUTS 202b.

köçe “(dialekt) hotun, repika” (kadın, eş, refika) UTİL IV, 625b.

lopoza Çin. “kadın” YUTS 257b.

mezlum (<Ar. mazlûm) “kadın” YUTS 270b; “eri bar hotun, ayal, repika” (evli kadın, eş, refika) UTİL V, 112b.

“Mazlum” kelimesinin asıl anlamı “zulüm görmüş, zulme uğramış” demektir. Kelime Yeni Uygur Türkçesinde bu asıl anlamı yanında “kadın” anlamıyla da kullanılmaktadır (YUTS 270b). Yeni Uygur Türkçesi, Çağatay Türkçesinin devamı niteliğindedir. “*Mazlum*” kelimesi ve dişil formu (=mazlûme) son dönem Çağatay Türkçesi eserlerinde de “kadın” anlamıyla sıkça kullanılmıştır. Burada iki eserden örnekler vermekle yetineceğiz:

“Rey şehriğe bir **mazlûm** kişi pâdşâh erdi. Atı *Seyyide* erdi. Pâdşâh-zâde, sâliha erdi ve méning anamning amekining kızı erdi ve Fahru’d-devlening köçi érdi” (Rey şehrinde bir *kadın* padişah idi. Adı *Seyyide* idi. Padişah kızı ve salihah idi. Annemin amcasının kızı idi. Fahruddevle’nin eşi idi. Çağatayca *Kâbüsnâme* Tercümesi 81a/1-4 (Uygun 2021: 200).

“bilerzük **mazlûm** kişige obdandur aning üçün ki altun kümüş yasadak kılmaklıg **mazlûm** kişige helâldur” (bilezik *kadına* iyidir. Çünkü altın gümüş takmak *kadına* helaldir). Mîr Azam-şâh, *Kâmilü’t-Ta’bir* Tercümesi 24a/16-17.

“eger yaş **mazlûme** bolsa ömri uzun bolur eger bu tüş körgüçi kemâliğa yétken kız bolsa érge tégür” (bu rüyayı göre eger genç *kadın* ise ömrü uzun olur, olgunluk çağına ermiş kız ise evlenir). Mîr Azam-şâh, *Kâmilü’t-Ta’bir* Tercümesi 33a/19-33b/1.

Bu örneklerden başka Çağatay Türkçesinin son dönemine ait *Râhatü’l-Kulûb*’da (Uygun 2023), iki tıp metninde (Karaoğlu-Kirenli 2023; Temel-Alemdar 2023), ve bir mecmuada (Kolikpınar 2024) “mazlûm” ve “mazlûme” kelimelerinin “kadın” anlamıyla çokça kullanıldığına rastlıyoruz.

momay “yaşlı kadın” “kéri ayal, yaşanğan hotun, kempir” UTİL V, 187b. Krş. **moma**

moma 1. yaşlı kadın YUTS 275a; 2. “yaşlı kadınlara saygı hitabı”, “kéri ayallarni hürmetlep éytilidu” UTİL V, 187b. Krş. **momay**

nevre (<Far. nebîre) “torun” YUTS 289a; UTİL V, 382a; **kız nevre** “kız torun”. “(Ana babaya göre) oğlunun ya da kızının kızı”, “oğliniñ yaki kıziniñ kızı (ata-anığa nisbeten)” UTİL IV, 402b.

repike (<Ar. refîka) karı, eş UTİL III, 220b; KTLS I, 443.

seğire (Ar.) “küçük yetim kız” YUTS 344a.

sékilek “(ağız) genç kadın” YUTS 350a, “yeñi toy kılgan, toy kılip balilik bolğuça bolğan arılıktiki çokan” (yeni düğün yapmış, düğün ile ilk doğum aralığındaki evli genç bayan) UTİL III, 665b

tetey Çin. “madam” YUTS 405b; “tetey” Kazan Türkçesinde “büyük hemşire” (abla) anlamına gelir (İnan 1936: 2).

2. Aile ve Akrabalık İlişkileri

aça “abla” YUTS 2a; UTİL I, 31a.

aça-siñil “kız kardeşler; abla ve küçük kız kardeşler; abla ve kız kardeş” YUTS 2a, YUTS 355a; “bir ata-anidin tuğulğan her hil yaştiki kızlar” (bir ana babadan doğan her yaştaki kızlar) UTİL I, 32a.

açaga (ağız) abla; büyük kız kardeş; “(dialekt) aça, hede” UTİL I, 32a.

ağıçem “abla” YUTS 4b.

ayal (<Ar. ‘ayâl) 1. “kari” YUTS 24a; “evli kadın, eş” (eri bar hotun, repika) UTİL I, 209b; 2. kadın, hanım, bayan YUTS 24a; “hotun-kizlarniñ umumi nami, hotun kişi” UTİL I, 209b.

ana “ana” YUTS 12b; UTİL I, 189b. Krş. **apa**

apa “anne” YUTS 14a; UTİL I, 5a. Krş. **ana**

apa-siñil “kız kardeşler” YUTS 14a.

ayi “ana, anne” YUTS 24b.

ayim “abla” YUTS 24b.

ayla “abla” YUTS 24b; “çoñ ayal bir tuğkini, aç; hede” UTİL I, 214a.

çoñ aç “büyük abla”, “açilirniñ içidiki eñ çoñi; çoñ hede; çoñ égiçe (kiçiklerge nisbeten)” UTİL II, 691b.

çoñ ana “büyükanne” YUTS 12b; “babaanne; anneanne”, “ata yaki apiniñ apisi, moma (perzentlerge nisbeten)” UTİL II, 691b. Krş. **mama, moma, momay**

çoñ apa “babaanne; anneanne” UTİL II, 691b; “hala; teyze” YUTS 14a, “teyze, hala, nine, büyük anne” YUTS 85a. Krş. **çoñ ana**

çoñ mama “büyük nine” YUTS 261a.

égiçe “abla” YUTS 121b; “hede, aç” UTİL VI, 103b.

égiçe-siñil “abla ve küçük kız kardeş; kız kardeşler” YUTS 121b; UTİL VI, 103b.

émitküçi süt nine, süt ana YUTS 125a.

éne “anne”, “ana, apa” UTİL VI, 127a.

hamaça (< hamma aç) “teyze, hala” YUTS 148a. Krş. **hamma, hamma aç**

hamma “teyze, hala”, “balılarğa nisbeten ata yaki anisiniñ aç-siñilleri” (çocuklara göre baba ya da annenin kız kardeşleri) UTİL V, 468a. Krş. **hamaça, hamma aç**

hamma aç “teyze, hala” UTİL V, 468a. Krş. **hamma, hamaça**

hede “abla; büyük kızkardeş” YUTS 151b; UTİL V, 495a. Krş. **aç**

kélin “gelin” YUTS 197a; “1. oğliniñ hotuni (ata-anığa nisbeten) 2. toyi boluvatқан kız” (1. ana babaya göre oğlunun eşi. 2. düğünü olmuş kız) UTİL IV, 742b.

kélinçek “gelin” YUTS 197b

kiçik ana “hala; teyze” YUTS 12b “atisi yaki anisiniñ siñlisi” UTİL IV, 751b. Krş. **kiçik apa**

kiçik apa hala; teyze YUTS 14a; UTİL IV, 751b. Krş. **kiçik ana**

küknevre “kız torun” YUTS 211a.

kükünevre “torunun torunu”, “peynevriniñ balisi” UTİL IV, 706a.

kéyin aç “görümce; baldız” YUTS 2a; “hotuniniñ yaki ériñiñ öz açisi (bir birige nisbeten)” UTİL IV, 385a. Bk. **kéyin siñil, kéyni siñil**

kéyin ana “kaynana” YUTS 12b; UTİL IV, 385a. Krş. **kéyin apa, kéynana**

kéyin apa “kaynana”, “hotuniniñ yaki ériñiñ apisi (bir birige nisbeten)” (birbirine göre kadının ya da kocasının annesi) UTİL IV, 385a. Bk. **kéyin ana, kéynana**

kéyin égiçe “eşinin büyük kız kardeşi”, “hotuniniñ yaki ériñiñ açisi (bir birige nisbeten)” (birbirine göre kadının ya da kocasının büyük kızkardeşi) UTİL IV, 385a.

kéyin siñil “eşinin küçük kız kardeşi” YUTS 233b; “hotuniniñ yaki ériñiñ siñlisi (bir birige nisbeten)” (birbirine göre kadının ya da kocasının küçük kızkardeşi) UTİL IV, 385a. bk. **kéyin aç, kéyni siñil**

ķéynana “kaynana” YUTS 233b. Krş. **ķéyin ana, ķéyin apa**

ķéyni siñil “baldız, görümce” YUTS 355a. Krş. **ķéyin aça, ķéyin siñil**

kiçik aça “küçük abla”; “açilirmiñ içidiki eñ kiçigi (kiçiklerge nisbeten)” UTİL IV, 751b.

kiçik hotun “kuma” YUTS 199b; “kona [eski] cemiyette erlerniñ hotuni üstige alğan yene bir hotuni” UTİL IV, 753a.

mama “nine” YUTS 261a. Bk. **çoñ mama, moma, momay**

moma “anneanne” YUTS 275a; “nine”; “(çocuklara göre) baba ya da ananın anası”, “ata yaki apiniñ anisi (perzentlerge nisbeten)” UTİL V, 187b. Krş. **momay, çoñ mama, mama**

momay “anneanne” YUTS 275a; UTİL V, 187b. Krş. **mama, moma, çoñ mama**

ovsin “yenge” YUTS 300b.

ögey “üvey” YUTS 304a; UTİL V, 839a.

ögey aça “üvey abla” YUTS 2a.

ögey ana “üvey anne” UTİL V, 839b.

siñil “küçük kız kardeş” YUTS 355a; “özidin kiçik kız ķerindeş” UTİL III, 701a.

toķal “kuma”; “hotuni üstige alğan kiçik hotun” UTİL II, 256b.

yeñge “yenge” YUTS 463a, “uka ve siñilğa nisbeten akaniñ ayali” (erkek ve kız kardeşe göre ağabeyin eşi” UTİL VI, 567b.

3. Toplumsal Konum, Görev, Meslek

aģiça 1. kadın hizmetçi, 2. nikâhlı, evli kadın. “1. kona cemiyette bay, beg ve emeldarlarniñ öyide işleydiğan ayal hizmetçi. 2. biravğa nikahlanğan, birav bilen toy kılğan ayal; ĥatun” UTİL I, 114b.

aģiçam bk. **aģiça** UTİL I, 115a.

aile ayili “ev kadını” YUTS 24a.

akuşerka (Rus.) “ebe” YUTS6b; **akuşérka** “ayal akuşér” UTİL I, 146b.

alime (Ar.) “kadın bilgin” YUTS 10a.

apiliķ “annelik” YUTS 14b.

artistka (Rus.) “kadın artist” YUTS 17a.

ayal korol “kraliçe” KTLS I, 511.

bala baķķuçi “çocuk bakıcısı”, “başķilarğa yallinip ularniñ balilirmi baķidiğan ve öy işlerini kiliidiğan ayal” (ücert karşılığında başķasının çocuklarına bakan ve ev işlerini yapan kadın) UTİL I, 391b.

baķkar ayal “dokumacı kadın” 29b.

büvi din işiyle meşgul olan kadın, sofı kadın. “İşanlık bilen şugullanguçi ayal, sopi ayal” UTİL I, 523a.

cariye (Ar.) “cariye” YUTS 59a.

çöri “kadın köle” YUTS 87a; “sétivélingan ayal ĥul; çakar ĥız, didek” (satın alınmış kadın köle; işçi kız; cariyeye) UTİL II, 710b.

dédek (Far.) “kadın ev hizmetçisi, kadın işçi”; “ayal öy hizmetçisi, ayal çakar” UTİL III, 146b.

grimçi (Rus.+T.) makyajcı YUTS 135b, “artistlerğa girim kiliidiğan, girimğa mes’ul meĥsus ĥadim” UTİL 885b.

ĥadime (Ar.) “kadın memur, kadın işçi” YUTS 160a; “ayal ĥadim, ayal hizmetçi” UTİL II, 801b

ĥanim “bayan öğretmen” YUTS 161a; “ayal müellim” UTİL II, 825b.

işçi ayal “işçi kadın” YUTS 179b.

kenizek “saraydaki köle kızlar” YUTS 195a; “han, padişah saraylıridiki hizmetkar kız” UTİL IV, 744b.

kindik ana “ebe” YUTS 12b; “ayallarniñ tuğutığa yardemlişip, tuğulğan bovaqniñ kindikini késişke tekliş qilingan ayal” UTİL IV, 775b

kindik anisi “göbek annesi (göbeğini kesen kadın)” YUTS 200a.

kirçi çamaşırıcı kadın YUTS 200a; “mehsus kir yuyuş bilen şugullanguçı” UTİL IV, 761a.

qız koldişi “toy ceryanide yatlıq bolğuçı qızğa hemrah bolup yürüş için belgilengen qız” (düğünde, geline eşlik etmesi için belirlenen kız) UTİL IV, 402a.

kuşnaç “kadın hoca (kadın din hocası)” YUTS 250a; UTİL IV, 339a; Krş. KYAS 176, nr. 2394.

melike (Ar.) “melike, kraliçe” YUTS 265b; “1. ayal padişah 2. padişahniñ ayali 3. padişahniñ kızi” UTİL V, 141b.

mélıke (<Ar. melike) bk. **melike** YUTS 271a.

müellime “hanım öğretmen” YUTS 281a.

müellimelik “hanım öğretmenliği” YUTS 281a.

mürebbiye (Ar.) “kadın eğitimci, kadın terbiyecisi” YUTS 282a.

oqutquçı ayal “öğretmen hanım” YUTS 295a.

sakquçı “inek sağıcı kadın” YUTS 338a.

şahzadihan (Far.+T.) “prenses” YUTS 372b.”

şaire (Ar.) “şair kadın” YUTS 372b; “şiiri eser yazğuçı ayal, ayal şair” UTİL III, 768b.

telpekçi “kadın borkü yapan” YUTS 399a.

telpeksaz (T.+Far.) “kadın borkü dikmek ve satmakla uğraşan kişi”; “telpek tikiş ve setiş bilen şugullanguçı kişi” UTİL II, 182a.

toqallıq “kumalık, kuma olma durumu” (“toqal söziniñ abstrakt [soyut] isim şekli”) UTİL II, 256b; “kuma” YUTS 417b.

tuğut anisi “ebe”, “ayallarniñ tuğutini qobul qiliş ve yardemlişip bilen şugullanguçı ayal” UTİL II, 339a.

yeñge “düğün akşamı gelin ile damadı odasına götüren kadın”, “toy aqşımı kelin bilen yigitni hucrisiğa ekirip qoşup koyidiğan ayal: yeñge bolmaq toy yeñgesi” UTİL VI, 567b.

yeñgilik “yenge olma hali” YUTS 463b, “yeñge boluş işi, vazipesi” (yenge olma işi, vazifesi) UTİL VI, 569b. Bk. **yeñge**

4. Organlar ve Vücut Bölümleri

am “dişilik organı”, “ayallarniñ cinsi ezasi” UTİL I, 181a.

aniliq “döl yatağı” YUTS 13b.

balayatqu “rahim, döl yatağı” YUTS 29a; “**bala yatqu**: rahim döl yatağı” YUTS 28b. Krş. **baliyatqu**

baliyatqu (<bala yatqu) “rahim, döl yatağı” UTİL I, 402a. Krş. **balayatqu**

çolak “(anatomi) kadınların cinsel organı” YUTS 85a.

emçek “meme” YUTS 112a; UTİL I, 302a.

qarin “döl yatağı”, “baliniñ tuğuluşidin burun turudiğan yeri; baliyatqu” (çocuğun doğmadan önce durduğı yer) UTİL IV, 91a.

rehim (Ar.) “rahim, döl yatağı” YUTS 331b.

sügemçek “sarkık meme (kadınların)” YUTS 367b.

yélin “meme” YUTS 465a; UTİL VI, 733a.

5. Kadınlı İlişkilendirilen Ögeler

5.1. Giysi

çuñza (Çin.) “eteklik, etek” YUTS 88a.

çaçbağ (<çaç+bağ) “gelinin baş örtüsü” YUTS 67a; “ayallar çéçiga asidiğan, altun yaki gümüştin yasalğan zencirsiman zinnit buyumi” UTİL II, 629b.

çümbel “örtü, peçe” bk. **çümbet, çümperde** YUTS 88b; UTİL II, 728b.

çümbet (Far.) “örtü, peçe” YUTS 88b.

çümperde (Far.) “perde, örtü, peçe” YUTS 88b; “ayallar yüzige tartidiğan torsiman raht; nişab” UTİL II, 728b.

étek “etek” YUTS 127a.

laçık (<Far. leçek) “kadın [baş] örtüsü” YUTS 252a. Krş. **leçek, léçek**

lata (Far.) “paçavra; kadınların pılı pırtısı” YUTS 253b; “konirep ketken eski tüski reht yaki reht parçisi” UTİL IV, 895a. **lata puta** “eski tüski latiler, reht parçiliri” UTİL IV, 895b.

lazim “kadın pantalonu” YUTS 254b.

leçek (Far.) “kadın baş örtüsü” YUTS 254b. Krş. **laçık, léçek**

léçek (<Far. leçek) “köpinçe yaşanğan ayallar béşiğa salidiğan aķ daka romal” UTİL IV, 933a. Krş. **laçık, leçek**

nimçe (Far.) “bir tür kadın giysisi” YUTS 290b; “kadınların gömleğin üstüne paltonun içine giydikleri yensiz, yakasız giysileri”, (“ayallarniñ köñlekniñ üstige pilatiniñ içige kiyidiğan yeñsiz, yakisiz kiyimi”) UTİL V, B 425b.

perence (Far.) “peçe” YUTS 319a; “azadlıqtin ilgeri ayallar başka er kişilerge yüzini körsetmeslik üçün béşini pürküvelidiğan, tonsiman uzun yépinca” (hür olmadan önce kadınların başka erkeklere yüzlerini göstermemek için büründükleri elbisemsi uzun örtü). UTİL I, 678b.

romal (<Far. rû+mâl) “başörtüsü” YUTS 335a; KTLS I, 55; “ayallar béşiğa salidiğan çoñraq yağlıķ” UTİL III, 253b.

saçbağ bk. **çaçbağ** YUTS 336a.

şal (Far.) şal; “yüñdin tokulğan kelin tivitlik romal” (yünden dokunmuş kalın tiftikli başörtüsü) UTİL III, 752b.

telpek “kadın borkü” YUTS 399a; “1. téridin tikilip taşlanğan baş kiyimi 2. téridin tikilgen baş kiyimlarniñ umumi atilişi” UTİL II, 181b.

toy köynigi “gelinlik” KTLS I, 265.

yağlıķ “baş örtüsü” KTLS I, 55; UTİL VI, 465a.

yupka (Rus.) etek; “ayallarniñ belniñ tövenige kiyidiğan hem ayrim tikilidiğan köñliki” UTİL VI, 579b. Krş. **yubka** “etek (elbise)” KTLS I, 227.

5.2. Takı, Süs Eşyası ya da Malzemesi

ağınak “küpe” YUTS 4b.

bilek üzük “bilezik” YUTS 448b. Krş. **bilezük**

bilezük (<bilek üzük) “adette altun, kükümüş, tuç yaki kaçtêşi çatarlıklardın yasilidiğan, bilekke salidiğan halka şeklidiki zinnet buyumi” (genellikle altın, gümüş, tunç ya da kaçtaşı vb.inden yapılan bileğe takılan halka şeklindeki süs eşyası) UTİL I, 582a. Krş. **bilek üzük**

çokan “(ağız) küpe” YUTS 84b.

eñlik “ruj” YUTS 114a; ruj; allık; “ayallarnıñ meñzige, kalpukiğa sürtidiğan kızil sürme” (kadınların yüz ve dudagina sürdükleri kırmızı sürme) UTİL I, 291a.

grim (Rus.) “makyaj, yüz boyası” YUTS 135a; **girim** bk. **perdâz** UTİL IV, 85a.

halka (Ar.) “küpe”; “kulağka ésilidiğan zinnit buyumi, köpinçe altun, kükümüş çatarlık métallardın her hil şekilde yasilidu. Bezilirige yakut çatarlık kımmet bahalıq taşlardın köz koyulidu. Beziliri kösiz bolidu.” UTİL V, 463a.

monçaq “boncuk, gerdanlık” YUTS 275a; “eynek, parkıraç taş ve şuniñğa oğşaş nersilerdın zinnit buyumi üçün yasalğan, yipka ötküzüp buyunğa asidiğan dane-dane yumilaç buyum” (cam, parlak taş vb. nesnelere süs eşyası olarak yapılmış, ipe geçirilip boyna asılan tane tane yuvarlak takı) UTİL V, 189b.

osma (<Ar. vesme) kaşı karartmak için, ezilerek suyu kaşa sürülen bir tür bitki (hanım işi) YUTS 299a; UTİL V, 649a.

pedez (<Far. perdâz) “makyaj, yüz boyası” YUTS 317b. Krş. **perdâz**

perdâz (Far.) “girim ve şundaç zibu-zinnitniñ özi” UTİL I, 679b. Krş. **perdez**

potla “boncuk küpe” YUTS 326a.

sékilek “kadın tarağı” YUTS 350a.

sékilek çaç “zülüf”; “ayallar ekki çikige çüşürüp koyuvalidiğan kışka çaç” (kadınların iki şakağından sarkıttıkları kısa saç) UTİL III, 665a.

söke (Moğ.) “küpe”; “ayallarnıñ kulikiğa asidiğan mervayit yaki yakuttın köz kuyulğan bir hil halka.” UTİL III, 618a.

sürme “sürme” YUTS 369b; “bir hil girim buyumi, reñgi karamtul kélidu, asesen kaç-kirpiklerni boyaş üçün işlilidu” (esasen kaç ve kirpikleri boyamak için kullanılan siyah renkli bir tür makyaj eşyası) UTİL III, 635a.

upa 1. Pudra 2. Üstübeç YUTS 438a; “perdaz kilişta éşlilidiğan hoş buy, nahayiti yumşak talқан” (makyaj yaparken kullanılan hoş kokulu, pek yumuşak pudra). UTİL V, 700b.

upa-eñlik “kozmetik” YUTS 438a; “yüz-kol çatarlıqlarnı perdaz kiliş üçün éşlilidiğan upa, eñlik, sürme, yüz méyi çatarlıq zinnet buyumliri” (el yüz makyajı için kullanılan düzgün/pudra, ruj, sürme, cilt yağı gibi süs eşyaları) UTİL V, 700b.

üzük “yüzük” YUTS 468b; “kişilerniñ kol barmaqliriğa séliš üçün métaldın yasalğan halkısımın zinnet buyumi” (insanların el parmaklarına takılmak için metalden yapılmış halka gibi süs eşyası) UTİL V, 879b.

yigene “küpe” YUTS 468a; “kulağka asidiğan halka, sapak” UTİL VI, 771a.

yigeyne bk. **yigene** YUTS 468a.

zire (Far.) “küpe” YUTS 479a; “ayallar kulikiğa taçaydiğan bir hil zinnet buyumi. Adette altun, kükümüş ve mis çatarlıq métallardın yasilidu.” UTİL III, 346b.

5.3. Tavır, Huy, Hâl ve Hareket

anilik “analık” YUTS 13b; “anığa has, anığa alaқıdar” (anaya has, anaya özgü) UTİL I, 195a; **anilik heqki** “analık hakkı” YUTS 13b.

ayalçe (<Ar.+T.) 1. kadınlara has 2. kadınca, kadın gibi UTİL I, 209b.

ayallık (<Ar.+T.) “kadınlık, kadına has” YUTS 24a; “ayal kişige has, ayal kişide bolidğan” UTİL I, 210a.

calaplık (Ar.+T.) “fahişelik, orospuluk” YUTS 57a; “pahişe, zina işliriğa bériliş adeti; zinahorluk” UTİL II, 521a.

étek kiri “âdet, aybaşı görmek, kirlenmek” YUTS 127a.

hamildarlık (Ar.+Far.+T.) “hamilelik, gebelik” YUTS 148b. Krş. **hamildarlık**

hamilidarlık (Ar.+Far.T.) “hamilidar halet” (hamilelik durumu) UTİL V, 469a. Krş. **hamildarlık**

heyz (Ar.) âdet, aybaşı; “cinsiy hüceyrisi pişip yétilgen ayallarnıñ her 28 künde bir bir kêtım devriy yosunda baliyatkıdin kan kéliş hadisesi” (cinsi hücreleri olgunlaşmış kadınların her 28 günde bir defa devredecek şekilde döl yatağından kan gelmesi hadisesi) UTİL V, 542a.

kempirlik (<Far. kempîr+T.+lik) yaşlılık (kadın yaşlılığı) YUTS 194b.

kündeşlik “rekabet (bir kişinin kadınları arasındaki rekabet hâli)” YUTS 212b.

mezlumçe (Ar.+T.) UTİL V, 112b bk. **ayalçe**

mezlumlarçe (Ar.+T.) kadınlarca; “ayallarçe” UTİL V, 112b.

sézik “kadınlarda yeni hamilelik döneminde vuku olan hassaslık (bunalım)” YUTS 351a; “ayal kişi hamilidar bolğanda köñli aynidiğan, köñli birer nersini tartidiğan bir hil rohiy halet” (hamileyken kadının midesinin bulandığı, canının bir şey çektiği bir tür ruhi durum) UTİL III, 658a.

tolğaq “doğum sancısı” YUTS 418a; “tuğuş aldida tutidiğan kattık ağık” (doğum esnasında tutan şiddetli sancı) UTİL II, 275a.

tuğut “doğum” YUTS 425b; “hamile kadınların doğurma süreci, doğurma işi” UTİL II, 39a.

tuğut inciği “doğum sancısı” YUTS 425b.

tuğutluk “bebekli; yeni doğum yapmış kadının hâli” YUTS 425b; “yeni doğum yapmış, çocuk doğurmuş” UTİL II, 339b.

yeğin arida tuğқан hotun “loğusa” KTLS I, 543.

5.4. Erkek Bireyler

er “koca”, “hotun kişi bilen nikah ehdide bolğan er kişi (öz hotuniğa nisbeten)” (kadın ile nikâh ahdinde bulunan erkek kişi) UTİL I, 246b.

kéyin kayın YUTS 233b; “hotuniniñ yaki ériñniñ tuğқini, öz kérindişi (bir birige nisbeten)” (birbirine göre, karısının ya da kocasının akrabası, kardeşi) UTİL IV, 385a.

kéyin ağa “hotuniniñ yaki ériñniñ öz akisi (bir birige nisbeten)” (birbirine göre, karısının ya da kocasının ağabeyi) UTİL IV, 385a. Krş. **kéyniğa**

kéyin ata “kaynata” YUTS 233b; “hotuniniñ yaki ériñniñ atisi (bir birige nisbeten)” (birbirine göre, karısının ya da kocasının babası) UTİL IV, 385a. Krş. **kéynita**

kéyin ini “hotuniniñ yaki ériñniñ öz inisi (bir birige nisbeten)” (birbirine göre, karısının ya da kocasının küçük erkek kardeşi) UTİL IV, 385a. Krş. **kéynini**

kéyniğa “eşinin ağabeyi” YUTS 233b. Krş. **kéyin ağa**

kéynita “kaynata, kayın peder” YUTS 233b. Krş. **kéyin ata**

kéynini “eşinin küçük erkek kardeşi” YUTS 233b. Krş. **kéyin ini**

küyo “damat, koca” YUTS 214a; “er, yoldaş (ayallarınıñ)” (koca) UTİL IV, 718a.

küyoğul “damat” YUTS 214a; “kızınıñ éri” (kızının kocası) UTİL IV, 718a.

tağa “dayı” YUTS 384a; “dayı; amca”, “balılarğa nisbeten ata yaki aniniñ aka-ukiliri” (çocuklara göre baba ya da annenin büyük ve küçük erkek kardeşleri) UTİL II, 57a.

5.5. Hediye, Hediyelik Eşya

boğa-joma “çeyiz” YUTS 46a.

bosut “çeyiz” YUTS 48b; “toyda ademgerçilik yüzisidin koyıdığan sovğa-salam” UTİL I, 460b.

ķız mēli “çeyiz, cihaz” YUTS 260b; “çeyiz” KTLS I, 127; “ķız yatlık bolğanda, ķızniñ ata-anisi ķızğa atap bēridiğan mal-mülük, iktisad” (kız evlendiğine anne babası tarafından kızı verilen mal mülk) UTİL IV, 402b.

mehr (Ar.) “çeyiz” YUTS 265a. Krş. **mēhr**

mēhr (Ar.) “toyluķ: mēhr haķķi” UTİL V, 285a. Krş. **mehr**

mēhr heķķi “nikah vaķtinde oğul tereptin kēlinge tōlinidiğan pul yaki mal” (nikah esnasında erkek tarafından geline ödenen para ya da mal) UTİL V, 285a.

sep “çeyiz” YUTS 346a; KTLS I, 127; UTİL III, 454a.

toyluķ “dūğün için gereken şeyler” YUTS 422b; “ķudilar otturisdiki kēlişke esasen oğul terep ķız ve ķız terepke bēridiğan kiyim-kēcek, zinet buyumliri, pul ķatarlık nersiler” (dünürler arasında erkek tarafının kız ve kız tarafına verdiği giyim-kuşam, süs eşyası ve para gibi şeyler) UTİL II, 296b.

5.6. İnsan Topluluğu

ķuda (Moğ.) “dünür” YUTS 247b; “ķüyogul ve kēlinniñ ata-aniliri (bir birige nisbeten)” (damat ve gelinin anne babaları) UTİL IV, 314a.

ķeyin-buyan “(ağız.) dünür” YUTS 233b; “ķuda-baca, uruķ-tuğķan” UTİL IV, 385b.

6. Kadınla İlgili Nitelendirmeler

adaş “yar, aşna” (dost, sevgili, metres) UTİL I, 42b.

aşna (Far.) “dost, sevgili, metres”, “adişi, oynişi” (dostu, sevgilisi, oynaşı, metresi) UTİL I, 110a. Krş. “aşnisi: sevgilisi” YUTS 19b; “aşna bolmaķ: sevgilisi olmak” YUTS 19b.

boğaz “gebe, yüklü, hamile” YUTS 46a; “ķorsiki de balisi bar” (karnında yavrusu var) UTİL I, 465b.

boyida bar “gebe” YUTS 49b.

boyi ēğir “gebe” YUTS 122b.

boyluķ “gebe” YUTS 50a.

buzuķ “kaltak” KTLS I, 431.

buzuķ hotun “kahpe” KTLS I, 425; “sürtük” KTLS I, 805.

calap (Ar.) “fahişe, orospu” YUTS 57a; “pahişe ayal” (fahişe kadın) UTİL II, 521a.

canan (Far.) “canan, dilber, sevgili, gözde, gözbebeği” YUTS 57b; “ķeddi-ķameti kēlişken güzel ayal” (boy posu yerinde güzel kadın) UTİL II, 533b.

canane (Far.) “dilber, sevgili, gözde, gözbebeği” YUTS 57b; “çin gönüldin söygen yar, meşuķ, mehbube” (gönülden candan sevilen yar, maşuķ, mahbube) UTİL II, 533b.

canican (Far.) “dilber, sevgili, sevimli, aziz” YUTS 58a; “ķimmetlik, eñ söyümlük, ķedirlik” UTİL II, 537a.

dilber (Far.) “dilber, güzel, sevilen” YUTS 102a; “ķişini meptun ķilidiğan, dilni öziğe tartidiğan, güzel, nazinin” (kişiyi meftun eden, gönlünü kendine bağlayan, güzel, nazlı) UTİL III, 185ab.

dildar (Far.) “sevgili, yar, dost” YUTS 102a; “yēkimlik, kōñülni öziğe meptun ķilidiğan, kōñülge yaķidiğan” (sevimli, cana yakın, gönlü kendine meftun eden) UTİL III, 186b-187a.

- dilguşa** (Far.) “cazibeli, büyüleyici, gönül avlayan” YUTS 102a.
- dilnavaz** (<Far. dil-nüvâz) sevgili, yar, dost” YUTS 102a.
- dilraba** (<Far. dil-rübâ) sevgili, yar, dost” YUTS 102a. Krş. **dilreba**
- dilreba** (<Far. dil-rüba) “köñülni meptun kilidigan, özige tartidigan; kişini celp kılidigan, yekimlik; güzel, sahibcemal, nazinin, çiraylık” (gönlü meftun eden, kendine bağlayan, kişiyi celbeden, sevimli, cana yakın; güzel, yüzü güzel, nazenin) UTİL III, 187b. Krş. **dilraba**
- égir ayağ** “hamilidar, égir boy” (hamile, gebe) UTİL VI, 88a. Krş. **égir ayağ**
- égir ayağ** “hamile, yüklü” YUTS 23b; “gebe, hamile” YUTS 122b. Krş. **égir ayağ**
- égir ayaqlık** “hamile, gebe” YUTS 24a.
- égir boy** bk. **égir ayağ** UTİL VI, 88a.
- égir boyluğ** “gebe” YUTS 50a.
- égir kat** bk. **égir ayağ** UTİL VI, 88b.
- erlik** “evli kadın” YUTS 115b; “eri bar, erge tekken, turmuşka çıkkan: erlik hotun” (kocası var, kocaya varmış, evlenmiş (kadın): evli hatun) UTİL I, 256a.
- ger** (Far.) kötü, fahişe kadın, “buzuğ, pahişe ayal” UTİL III; 877b.
- grimlik** (Rus.+T.) “makyajlı” YUTS 135b; **girimlik** “girimi bar, girim kılgan” UTİL IV, 886a.
- hamile** (Ar.) “hamile, gebe” YUTS 148b; UTİL V, 468b.
- hamildar** (Ar.+Far.) “hamile, gebe” YUTS 148b. Krş. **hamilidar**
- hamilidar** (Ar.+Far.) “korsikide hamilisi bar; ekkikat, égir ayağ” (karnında yavrusu olan, hamile) UTİL V, 468b. Krş. **hamildar**
- kosaklık** “gebe, hamile” YUTS 245a.
- kulaşlık** “gelin, nişanlı” YUTS 247b.
- künçi** “kıskaç, kıskaçan” YUTS 212a. Krş. “**küni** kuma” DLT 722b.
- kündeş** “rakip (kadınlar arasındaki rekabet)” YUTS 212a.
- léven** güzel; **léven kız** “güzel kız” YUTS 256a.
- lola** “fahişe, orospu” YUTS 257b.
- mehbube** (Ar.) “sevgili, gözbebeği” YUTS 264b.
- mehbup** (<Ar. mahbûb) “sevgili, gözbebeği” 264b; **mehbub** (Ar.) “söyümlük kişi; yar” (sevimli, cazibeli kiş, sevgili) UTİL V, 158a.
- meşuk** (Ar.) “sevgili, maşuk” YUTS 269b; “yigitniñ çin yürekin söygen kızi, yigitniñ söygini” (delikanlının yürekte sevdiği kız, delikanlının sevgilisi) UTİL V, 130a.
- nigar** (Far.) “güzel, dilber, sevgili” YUTS 290a; “söyümlük, güzel yar, meşuk” (sevimli, cazibeli, güzel yar, sevgili) UTİL V, 424b.
- omağ** “sevimli, şirin”; **omağ kız** “sevimli kız” YUTS 295b; “çiraylık hem yekimlik, kişiniñ amraklığını keltüridigan, kişini celp kılidigan” (güzel ve sevimli, kişiyi celbeden) UTİL V, 676a.
- oynaş** “oynaş, sevgili, metres” YUTS 302a; “aşna” UTİL V, 690b.
- pahişe** (<Ar. fâhişe) “fahişe” YUTS 312b; “(ayallar hekkide) pahişe, zina işliri bilen şugullinidigan; ahlaki buzuk” UTİL I, 664a.
- pedeççi** (<Far. perdâz+T.) “makyajcı” YUTS 317b. Krş. **perdâççi**

perdâzçi (Far.+T.) devamlı makyaj yapan, şıklık düşkünü (bayan); “perdâzğa bérilgen, perdâz kılıp yürüşni yahşi köridigan; perdâzhor, yasançuk: perdâzçi hotun” UTİL I, 680a.

perdâzhor (Far.) devamlı makyaj yapan, makyaj yapmayı âdet hâline getiren (bayan); “davamlı perdâz kılıp yürüşke adetlengen: perdâzhor ayal” UTİL I, 680a.

perdâzsiz (Far.+T.) makyajsız; “perdâz kılınmıgan, perdizi yok, perdâz bérilmigen: anañni dadaña perdâzsiz körsetme (makal)” UTİL I, 680a.

séziklik “yeni hamile dönemindeki bunalım hâli” YUTS 351b; “sézik boluş baskuçığa kirgen, sézik bolğan, séziki tutқан” UTİL III, 658a.

talalık “evli”, “yatlık, erlik, öylük” (evli barklı, kocası var, evli) UTİL II, 76b; “kızın evlilik hâli” YUTS 386a.

tul “dul”; **tul «otun** “dul kadın” YUTS 426a; “eri ölüp kétép yaki uniñ bilen acrişip kétép yalguz kalğan, öz aldığa ayrim turmuş keçürgen: tul hotun, tul ayal” (kocası ölmüş ya da kocasından ayrılıp yalnız kalmış, kendi başına ayrı hayat süren: dul hatun, dul kadın” UTİL II, 342a.

turmuşka çıққан “evlenmiş (hanımlar için)” YUTS 427b.

turmuşka çıқmıgan “evlenmemiş (hanımlar için)” YUTS 427b.

turmuşluk “nikâhlı, evli”; “nikahlık, yatlık” UTİL II, 327b.

yar “sevgili, yar” YUTS 459a; “öz ara tonuşқан, muhebbetleşken; meşuk (kız-yigit heқkıde)” UTİL VI, 424b.

yatlık “evli barklı”; “öylük-oçaklık (kız-ayallarga nisbeten)” UTİL VI, 410b.

Sonuç

Türk dilinin diğer lehçelerinde olduğu gibi Güney-Doğu Türk Lehçeleri grubuna mensup Yeni Uygur Türkçesinde de “kadın” ile ilgili zengin bir söz varlığı bulunmaktadır. Çalışmamızda Yeni Uygur Türkçesinin en kapsamlı sözlüklerinden Uygur Tiliniñ İzahlık Lügati [UTİL] ile Emir Necip Neçipoviç’in Yeni Uygur Türkesi Sözlüğü [YTUS] taranmış elde edilen söz varlığı “1. yaşa bağlı adlandırmalar; 2. aile ve akrabalık ilişkileri; 3. toplumsal konum, görev, meslek; 4. organlar ve vücut bölümleri; 5. kadınla ilişkilendirilen öğeler; 6. kadınla ilgili nitelendirmeler” şeklinde altı başlık altında sınıflandırılmıştır.

Tespit edilen söz varlığının büyük bir kısmı Türkçedir. İkinci sırada Arapça ve Farsça kelimeler gelir. Bu söz varlığı arasında az da olsa Rusça, Çince ve Moğolca kelimeler de bulunmaktadır.

Kısaltmalar

DLT Dîvânu Lugâti’t-Türk (Kaçalın 2023).

KTLS: Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü (Ercilasun vd. 1991).

UTİL: Uygur Tiliniñ İzahlık Lugiti (Yakub 1990-1998).

KYAS: Kâşgar ve Yarkent Ağız Sözlüğü (Shaw 2014).

YUTS: Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü (Necip 1995).

Kaynaklar

Ercilasun, A. B. (1991). *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*. 2 cilt. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları. [KTLS].

- Ergene, O. (2020). Çağatay Türkçesi Sözlüklerinde Kadınla İlgili Sözlük Birimleri. *Türklerde Kadın*, (Edtör: Alpaslan Demir-Tuba Tombuloğlu-Oğuz Polatel). Konya: Kömen. ss. 395-429.
- Ergin, M. (2013). *Dede Korkut Kitabı*. İstanbul: Boğaziçi.
- İnan, A. (1936). Ulus'un Dil Yazıları. *Ulus*, 17(5298). 29 Nisan 1937. ss. 1-2.
- Kaçalin, M. S. (2023). *Kaşgarlı Mahmud: Dîvânu Lugâti't-Türk, Türk Dilinin İlk Sözlüğü*. (Dizini Hazırlayan: Mehmet Ölmez). İstanbul: VakıfBank Kültür Yay. [DLT].
- Karaman, A. (2016). Uygur Atasözlerinde Kadın. *Türk Dünyası*, 41, 93-111.
- Karaoğlu-Kirenli, E. G. (2023). *XIX. Yüzyıla Ait Çağatayca Tıp Metni*. 2 cilt. Çanakkale: Paradigma Akademi.
- Kolıkpınar, M. (2024). *Çağatayca Bir Dinî Hikâyeler Mecmuası*. İstanbul: İhlamur Akademi.
- Köprülü, M. F. (2003). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Akçağ.
- Necip, E. N. (1995). *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü*. (Çeviren: İklil Kurban). Ankara: Türk Dil Kurumu. [YUTS].
- Ögel, B. (2001). *Düinden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Shaw, R. B. (2014). *Kâşgar ve Yarkent Ağzı Sözlüğü*. (Çev. Fikret Yıldırım). Ankara: Türk Dil Kurumu. [KYAS].
- Temel Alemdar, E. (2023). *Geç Dönem Doğu Türkçesinde Geleneksel Tıp Kitabı*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Mîr Azam-şâh, *Kâmilü't-Ta'bîr* Tercümesi. Staatsbibliothek zu Berlin Ms. Or. Fol. 916.
- Uygun, M. (2021). *Çağatayca Kâbüsnâme Tercümesi*. Konya: Palet.
- Uygun, M. (2023). *Çağatayca Râhatü'l-Kulûb*. Konya: Palet.
- Yakub, A. vd. (1990-1998). *Uygur Tiliniñ İzahliq Lugiti*. Urumçi: Milletler Neşriyatı [UTİL].